

ספרי קדש

עם

תרגומים ובאורים

ממחברים שונים

אכני נזר מתנוססות בהדר התכנית וביקר התכנית

הוציאם לאור

משה הלוי לנדא.

הנה אני פחה את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי (יחזקאל ל"ו י"ב).

Prag 1836.

Druck und Verlag des M. J. Landau.

ספר יחזקאל

מתורגם מחדש ומבואר

מאת

א. בענעש.

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקה ובאור כל מלות בלעז

מאת המדפיס

משה הלוי לנדא.

שנת ת"ק"צ"ז לפ"ק.

EZECHIEL.

פראג

דרוק אונד פֿערלאג רעם משה הלוי לנדא.

מבוא לספר יהזקאל

תכלית כל מבוא הוא להגיד אל קוראי הספר את העניינים וכו' אשר יקלו עליו הנחת הספר, ואלה הם:

(א) ידיעת חיי מחברם, (ב) מעמד האומה אשר בתוכה נבא, או אשר עליה הטיף מלתו מפאת טבע המוסרי והמדיני, (ג) ידיעת כל העניינים אשר עליהם נבא, והסבות אשר הניעוהו לזה, (ד) מעמד הלשון בעת אשר נכתב בה הספר, (ה) סגנון מליכותיו.
ועל העניינים האלה נלוו עוד חקירות אחרות שונות, אשר אם גם נופלות בערכן מן הקדמונות בכל זאת תלמח מהן תועלת לקורא, ואלו הן: מי כתב הספר, ר"ל מימי נאספו הכנאות האלה וחזרו בסדר הזה באשר הם לפניו, מתי ואינה נכתב, אם לא נפלו בהן שניים וחלופים, ומה מדרגתם בערך ספרי הקדש.

התועלת אשר תלמח לנו מידיעת העניינים והחקירות האלה, גדולה מאד, באשר היא מסתמך אשר יפתח לנו תוכו למען נוכל לראות איך סביבותיו, קורותיו ואודותיו, מעמד עמו ועמיתיו, פעלו בלבנו והולידו בו רעיונים אשר ישנו ויחליפו כפי אשר הרחיב הניבא מספר מושגיו, וכפי מעמד נפשו עת הניעו דבר מה לבואה, ויגיד לנו גם טוב עמו, וזהו נבין סגנון מליכותו, ולמה נאמר פה בשברון מתנים, ופה הקצה לדבר ודומיהם. וידוע כי כל פעולה ופעולה (ואם כן גם כל דבור ודבור אשר יסוב ממנה) אשר תולד בלב שני אנשים המתפעלים מדבר אחד, ישנה ויחליף כפי טעמו, כפי רוחו השגוחו, כפי קצרת נפשו עם הדבר אשר יוליד בו הפעולה, כפי מעמדו המוסרי, כפי מצבו, וכפי מעמד נפשו עת נולד בו הפעולה, ומכל זה נוכל לשפוט עת נולד לאור התעלומות האלה. אבל מעט מועיר הוא הדבר אשר נודע לנו מן הניבא הזה — והמעט הזה אין לו מקור נאמן רק בספרו, כי את אשר הגידו לנו סופרים שונים ממנו וזאת זה, פגול הוא לא ירעה, באשר תחשב גם ראייה לדבר, גם זכר לדבר. אולם בכל זאת לא אכחיד תחת לשוני ההגדות הנודעות לי, ואגידם מדי אעבר, דבר דבר על אפניו.
החקירה הראשונה תזקק ותהיה לראשית רבים.

§. טחי, אנה, וממשפחת מי נולד.

הנה לא הגיד לנו הניבא כמה שני חיו עת החל רוח ה' לפעמו בפעם הראשונה. וכפי הנראה מעניינים שונים (אשר אגידם אחד אחד עת אחקור באיזה שנה משני חיו החל לנבא) לא היה לעיר לימים כירמיהו בן דורו כאשר ראה בפעם ראשונה מראות אלהים, ואין לספק כי המראה הנזכר בפרשה א' הוא ראשית נבואתו (כמו שנוכח עוד כמה שיבוא) אבל היה נבד גדול בשנים, והיה בעת ההיא כנן שלשים שנה; (ועוד אגיד הטעם אשר הניעני לתפוש מספר כמו אלה), ואיך נולד בשנת י"ו למלכות יאשיהו; כי בשנה התמישית לנלות יהויכין היתה לו הנבואה הראשונה (יחזקאל א' ב'), אביו יהויקים מלך י"א שנה (ממלכת יכניה לא תחשב כי רק שלשה חדשים מלך) הרי ט"ו, ואם תוסיף עוד מספר ארבע עשר יעלה לך מספר הנבוא, וזה שנת י"ו למלכות יאשיהו (כי ל"א שנים מלך).
כמו שלא ידענו בבירור מתי נולד, כן לא הוגד לנו אינה נולד, אבל מעניינים שונים נוכל לשפוט, כי נולד בא"י ולא בח"ל, (א) כי בימי יאשיהו עוד ישבו בני ישראל (אשר היו תחת שנת ארבע דוד) לבטח על אדמתם, ועוד לא גלחה יהודה מעוניה. (ב) מנבואותיו השונות נבין כי ראה עוד בעיניו את המקדש עומד על תילו⁽¹⁾, כי ידע הטיב מחשבות הגדולים⁽²⁾, והמשלים

⁽¹⁾ ועל זה יעיד כפרט ענין פרקה ח', בי אם לא ראה בעיניו את המקדש, איך היה יכול לדעת כיב פרטיו ומולאיו ומובאיו, מושב סמל הקדחה המקנה, מקום הנשים המכבות את התחמו, מקום חדר הכסתר אשר שם העלו עמר ענין הקצרת וכדומה.

⁽²⁾ שם י"א, וראה באורו על הפרשה האחר; כי כנבואותיו וכנבואות ירמיה שונות ככוונתם, וכמו ירמיה אשר יעץ חמיו לקרוא אל משמעת הכהדים, ומחזק קשה ראה על הגדולים אשר התנגדו לו בזה, כן דבר גם יחזקאל קשות על השרים אשר יעזו עליו און לבנותי הכנע מפני הכהדים.

והמשלים אשר צפיהם¹, וזה לא יוכל להיות, אם לא היה עם ימים רבים. (ג) לא לבד מנה אחר שנות גלות יהויכין, אבל גם אמר בפירושו לגלותו, (ע"ד משל מ' א', ועוד במקומות אחרים).

אכן אם גם לא נודע לנו בבירור מתי ואיפה נולד, הוגד לנו משפתתו אשר צה בולד, באמרו: דברי יחזקאל בן בוזי הכהן (יחזקאל א' ג'), וגם צה היה שזה לבן דורו ורמיהו שהיה מהכהנים אשר צענות (ירמיה א' א'); ולכן יש לשער, כי בימים האלה אשר כל בני ישראל השחיתו התעייבו עליה, ותורת ה' פסוה מעיניהם, רק בין הבהנים לבדם יקרוי סגולה היו, אשר עוד לא אצדה ממנס ידיעת התורה, ואשר לא שמו עיניהם מראות ולבם מהשכל, ומניניהם. יאלו שני המאורות הגדולים ירמיה ויחזקאל אשר הפילו קרני אורם על מחשבי גלות החיל הזה, כי מלבד הבהנים אשר שמרו משמרת ה' בבית המקדש, לא נשכחו כל כך מכות ה' כמו מלכות אשר בני ישראל; וכן מצאנו ג"כ (יחזקאל מ"ח י"ח) כי הבהנים מבני לדוק לא תעו בצעות ישראל, ובצפיה אשר גם הוא לא תעה כאשר תעו הלוים, ויכל להוויא התולדה, כי גם הוא היה מבני לדוק אשר שמרו משמרת ה', ובה יתבאר לנו ביתר שאת, איך נודעו לו כל פרטי המקדש מולאו ומובאו בפרט, ואת מהנה לא נעדרה.

ב. נחקר אנה היה בטרם רוח ה' התנוססה בו, וכמה שני חייו בטרם היה מלחו על לשונו, אנה החל לנבא, ואיזה היתה נבואתו הראשונה.

כבר הוכחנו לעיל כי נולד וישג ימים רבים בארץ יהודה בטרם בא בגולה, אבל איך חלפו הלכו לו ימי נעוריו, הנפלו לו חבליו בנעמים או לא? לא ידענו, באשר נשמו כל המעינות אשר ממנס נוכל לאחיב העניינים האלה. ואם נשפט ממנב כלל העם על מעמדו, נאמר: כי לא ראה צבוב, כמו ירמיהו בן דורו, אם גם עתותיו לא הדרוה כל כך באשר התגוללו על ראש בן חלקיהו (עוורו ידובר מזה צבוב שיצא). ובלי ספק ידע או לפחות שמע את שמע ירמיהו הגדול ממנו בשנים, באשר כמעט לא יוכל להיות כי שני אנשים בערכם צדור אחד, אשר שמו להם מטרה אחת, לא ידעו או לא שמעו זה מזה², ואם גם לא הגיד לנו הפסוק מתי החל לנבא, הנה יש עניינים שונים אשר יגיעו לאמר כי היה אז כבן שלשים; כי (א') נביאותיו הראשונות (ובכללות בפרשיות הראשונות כאשר אוביח) תראינה לנו כח דמיון הנביא בשלימותו. וכל חוקר ודורש בהן ישתמש על גדול כח לוירו, איך חרט בחרט אנוש ליור כבוד ה', חיות, כרובים ואופנים, דמותם ותנועתם, עד אשר כמעט גם אחרנו בעינינו רואים כל זאת. וזה אינו מדרך בני אדם להיות אללם שלימות כח הדמיון כזה צדודם לעירים ליש³; (ב') מצאנו (כמו בפרשה מ' א' י"ג כ"ד), אשר זקני עמו באו אליו לדרוש את ה' (זה לא היה כי אם שנה אחת אחר החלת נבואותיו כמו שכתוב (שם ח' א') ויהי בשנה הששית וגו'), ולא יתכן כי זקני עמו נתנו כל כך הוד ויקר לאיש רך בשנים; (ג') כפי השערת השכל (באשר אמרתי כבר) היה ימים רבים בארץ יהודה, ואם כן לא היה לעיר לימים לעת גלותו, ואם נאמר כי היה אז כבן כיה שנים, היו לו לעת החלת דבר ה' בשלשים שנה (כי בשנה

¹ מה המשל הזה לבס על אדמת ישראל לאמר יארכו ימים ויאבד כל חזון (י"ב כ"ב), הנה בית ישראל אומרים החזון אשר הוא חזק לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא (שם פסוק כ"ו). מה לבס אתם מושלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמר אבות ואלכו בוסר ושיני הבנים תקהינה.

² אכן רחוק הוא קצת לחשוב, כי אך מקרה הוא אשר שני נביאים החיים בזמן אחד ויולאים מגזע אחד, ישימו גם כוונה אחת במטרת חפצם.

³ אחד מהכמי העמים ספר, כי יחזקאל בימי בחרותו ילק מים על ידי ירמיהו (ראה הקדמת החכם אייכהארן לדברי הנביא הזה).

⁴ ולא יצוינו הקורא כי כח הדמיון חזק בבני אדם לעירים לימים? כי יצרי זהו כאלה אשר מאפס וזבובו כמעט כחלומות נחשבו, וכחוק מזה מוערב בן רחוק גם דמיונות כאלה מהליור הנשגב, כאשר הוא לעינינו בפרשיות הראשונות של הנביא הזה, והנביא לא היה יכול לחשוב לנו הליון הנשגב הזה, לו לא היה תמיד למוול עיניו, וזה רק מזה כוח האיש אשר בא כבר אל ימי אבותיו, כיוודו לבעלי חכמת הנפש ודורשי תהלוכותיה.

בשנה החמישית גלות המלך יהויכין (ואם כן גם בשנה החמישית לגלותו) החל לנבא, שם א' ב', ואז האיש נבחו ובה הדמיון על גבי מרומיו, יוכל לשכח ימים רבים על ג' אחר, ולאכול לחם מנוחל במשקל, ולשחות מים לר במשורה.

כל נבואות הנביא הזה אשר לפנינו יורו ויגידו כי בארץ כשדים יאלו מפיו, וגם נאחת מהנה לא מצאנו שמן מנהו אשר יורה כי גם בארץ ישראל היה לו חזון מה, ואם גם מצאנו והשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלימה (שם ח' ג'), הלא תצוינו בלדו במראות אלה הים, אבל בחמת לא עזב מקומו. ומהו תקיף של כולו (ולא נעלמו ממני דברי רש"י ויונתן (שם א' ג')) כי החל כבר לנבא בא"י, אבל פשטות הססוק לימינו, ובדברים אשר איננם דברי אמונה, ישפט כל איש כפי מתנת שכלו.

ואם גם לא הוגד לנו איזה מנבאותיו יאלו ראשונה מפיו, מימ כפי שקול הדעת נוכל לשפט כי המראה הכללי בפרשיות הראשונות היה גם הראשון אשר חזה; כי (א') נבואות רבות הגיד הנביא בציוה שנה היתה לו, ולא מצאנו גם אחת קודמת לשנה החמישית לגלות יהויכין, אבל להיפך כולן מאחורות; (ב') כמעט אלל כל הנביאים מצאנו כי לעת אשר נראה אליהם ה' ראשונה, הרהיב בנפסם עיו, שם על כנס ומלא את ידם בסימן מוח, כן מצאנו אלל ישעיהו: ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עינך ומטאחך תכופר (ישע"י ו' ז'), (וידועים דברי הנביא במכילתא: בשנת מות מלך עזריהו חמלת הספר, אלל שאין מוקדם ומאוחר בפרט), אלל ירמיהו: וישלח ה' את ידו ויגע על פי ויאמר ה' אלי הנה נחתי דברי בפיך (ירמיה א' ט') וכן גם סה: ויאמר אלי בן אדם את אשר תמצא אכול אכול את המגלה הזאת ולך דבר אל בני ישראל (יחזקאל ג' א').

ג. כמה שנים נבא, וכמה שני חייו, ואנה מה, ואיך מת, ואנה נקבר?

אם גם לא ידענו בבירור כמה שנים נבא, לכל הפחות נמשכו נבואותיו כ"ב שנה; כי בעשרים ושבע שנה היה לו דבר י"י על מפלות טור ובשנה החמישית לגלות יהויכין החל לנבא. וכמו אשר אין בלדנו לברר אם היתה זאת נבואתו האחרונה או אם רוח י"י הוסיף עוד להופיע עליו ורק אבדו ממנו פרי עשתותיו, כן לשוא עמלנו למצא המעין אשר ממנו נוכל לאחזב כמה ימי שני חייו, אנה מה, איך מת² ואנה נקבר³; כי ספורי נוחבי העמים אשר לא מבני ישראל הם, והגדות ר' בנימין מטולישולה איך בורות בשנים המה, אשר לא יוכלו המים.

ד. נחקר איך חלפו הלכו ימי שני חייו, האם ראה בטובה אם לא, איך היתה תכונת נפשו וזונו ודומיהם, ואם גם ידיעותיו ומושגיו נשאוהו למעלה מהם, כאשר גבה כבר עליהם ברוח נבואותיו, אם היה נחשב בקרב ישראל כאחד העם, או אם גדלוהו ונשאוהו לצבי ולחפארה.

אם נחקר ונדרש נבואות יחזקאל נדע כי חזי הזמן לא פשעוהו כל כך כמו ירמיהו בן דורו, וגם הכרת פניהם תענה כי לא מררוהו עתותיו כמו את ירמיהו, ובכל דברי יחזקאל לא מצאנו מאמר אחד דומה למענה ירמיהו: אויה אמי כי ילדתינו וכדומיהם, באשר ימצאו בדברי ירמיהו, וכל הברות אשר באו לו היו רק מזל צרת עמו, גם את זאת לא ראה במלאת סאמיה, באשר לעת החרבן היה כבר בגולה, ומכל העניינים הקשים אשר צם ענו ירמיהו לא מצאנו

¹ נכתבי חכמי העמים וספרו, כי לעת זקנתו הביע לקח טוב אל החכם היווני פטאגאראס.

² גם אמרו, כי נשקל מבני הגולה באבנים, על חזון רע אשר ראה להם.

³ ר' בנימין מטולישולה סופר (בספרו מאעות בנימין), כי נקבר בין נהר פרז ונהל כבר, ועל מקום קברו שמו לו ציון, וכי היהוים יושבים מדי ופרס יאלו להחפלה על קברו, גם יספר כי הנבוא בעלמו ייסד בחייו בית תפלה על מקום קברו.

על איש, עת מפאתו רעה, אם גם לפני זאת לא אהבוהו על רוע מעלליו, ועל זה יעידו כל עניני הפרשיות האחרונות עד סוף הספר. ובפרט ענין פרשה ל"ח, אשר בה יספר בדרך משל ודמיון, כי עוד אחרית למו ובי עוד לא אבדה תקוות, ועניני ל"ח ולי"ט יגידו ויאמרו, כי לא לבד יבא עוד רוח חיים בעלמות היבשות האלה ותעלה עוד ארצה למן, אבל גם י"י ילחם להם עם העמים בארצות הלבנון, רעי לאן, כדי ליד, יבואו עליהם למלחמה כפעם ופעם לשלל לל ולבונו (ראה שם בארצות), וענין מ' עד סופו, כי זו ישים לפניו תבנית ב"המק ותלקות הארץ, כי בזה הרהיב נפסם עוז ויכירו, כי אם גם התאקף י"י בס, מכל מקום עוד תשקו נפשו עם ובמהרה יקבלם וישוב לבנות את מעון תפארתם ב"המק; ועל זה העירו גם חז"ל בארמס: יחזקאל רישיה תורבנא וסופא נאמתא (בבא בתרא י"ד ב').

אם נעריך דברי יחזקאל עם דברי הנביאים האחרים, ובפרט עם דברי ירמיה אשר להם ידמו, לא לבד בכונתם, כי אם לפעמים גם בדרכי משליהם ומליצותיהם, ומלאו כי יפלים נבואות יחזקאל מנבואות ירמיה בקיוות, גם נבמות גם באיות; עיני ירמיה תדמענה מאין הפגות על שבר בת עמו, ובמריכות תמיד יאחז, ואם גם בני עמו לא חללו מהרע לו ואחרו לנפשו וטבעוהו בטוה היום, בכל זאת התפלל עליהם פעם ופעמים אל ה', אזלי ירחם עליהם ולא ישחיתם; וכמעט ברוב הפרשיות נמלאו קיוות על אבדן עמו, לבו חס תמיד בקרבנו ובהניגו העבר גם אז בקרבנו, עד אשר גם האיש אשר לבו לבב אבן, לא יוכל התאפק מלבכות—לא כן יחזקאל, לא רבו כי קיוותיו, ולרוב הם דבריו משל, גם רוח הקינה (ראו עוגישט) לא תרחק עליהן כעל קיוות ירמיהו, אשר בלעדה דברי קיוות לא יעשו בנו רוסם, וגם נראה באלו יחזקאל קין יותר על אבדן העיר ותפארתה, וירמיה יותר על לכת בני עמו, וכן מלאנו רק פעם אחת כי יחזקאל חלה פני אל בעבורם (ט"ו ח'), וזה היל לעת אשר ברוח נבואתו ראה הריגת יושבי ירושלים; אבל חלק זאת מלאנו בדבריו רוחם כח הדמיון אשר ישארו בכנפי נשרים בהרף עין מקלה התבל עד קלהו, לכל דבור ודבור היוצא מפיו יפית רוח חיים, על כל נבואה ונבואה יתן סימן מושם, כמעט כל דבריו דמיונות, ליוזים, מדות, ודברי משל.

מכל זה נובל להוציא התילדה, כי בהמדות הנקראות: קנינות, חסידות, וכדומה (געפיהו) לא היה לו יתר שאת כמו לבן דורו ירמיהו, ומדותיו היו יותר ממוצעות ונערבות זאת מול זאת ולא נברה בו אחת מהמדות עד אשר כל נבואותיו חסונה עליה בעל מרכבה כמו בירמיהו, (ועל זה כונו גם חז"ל בארמס (בבא בתרא י"ד ב') ירמיהו בולו תרבנא) אבל שונים הם בעניניהם ונערכים זה מול זה כמדותיו אשר מונס בולו תרבנא.

יש נבואותיו ענינים שונים אשר יגידו ויורו, כי יבא מפי איש אשר ידיעותיו ומשגו נא הו למעלה מהעם, והכרת פניהם תענה בס, כי האיש אשר מפיו יבאו חשב מחשבות על תורת י"י, שרשיה ועקריו והוסף או גרע ממנה כפי אשר היתה עליו יד י"י, ועל זה יעידו גם דברי חז"ל באשר אמרו: משה אמר פקד עון אבות על בנים בא יחזקאל ובטלו ואמר הנפש החטאת היא תמות (מכות כ"ד א'), וכן מלאנו שניים וחלופים בעניני קרבנות החז וחלקת הארץ לעתיד לבא, עוד דברים אחרים אשר עליהם בקאו אחרים אשר לגנוז ספר יחזקאל (שבת י"ג ועוד במקומות אחרים בשים). ונראה, כי כמו שהיה לו פי שנים בנח הדמיון, כן היתה מנת חלקו גם בחכמה (ואולי כווננו על זה חז"ל בארמס הרוחה יחזקאל ילכס לנבמה (בבכות י"ז ב')) וגם כבוד גדול עשו לו בני הגלה, באשר מלאנו כי זקני העם באו לשאול את פיו, וגם ההמון אשר לא האמין בערך מעלותיו, מכל מקום למלץ ולממשל משלים חסבהו (ע"ד משל סוף פרשה ל"ג).

ועתה אחרי אשר כלנו לדבר על חיי הנביא נטיסה מלתו גם על מצב האומה בימים ההם כן במדיו וכן במוסרי והנסבות אשר הנועוהו לנבואותיו, ואחרי כן נעריך עוד מלי מעטות על מעמד האומות אשר הו סביב יהודה ואשר עליהן נבא גם כן, ובה נאמר מעמדם המדיני היה דל מאוד, עד כי לאדם ותהו היו בעיני הנשדים האזורים וארכס כחומר ביד היוצר נחשבה להם, באשר רק חפשו בה, למען יפחת להם הדרך לבא מרומה (כאשר נפרש עוד). ורע מלכס נראה מספר מלכים, דברי הימים, וירמיהו, ובאשר כבר דברנו מזה (לעיל בהקירה איך חלפו הלכו שני חיי) נשים מחסום לפינו, ונדבר משעמדם המוסרי, ונאמר:

מלאנו שכן דבר אל יחזקאל; אבל להיפך, תחת אשר בירמיהו נערו ויסרבו למען יחל מהנבא (ע"ד שם י"ח כ"א) באו ליחזקאל לדרש בו י"י (כמו שם י"ג כ"ד). והדבר הזה לא יכלא בעיניו למה לא הלכו ליחזקאל כמו לירמיהו באשר ענין אחד שמו להם למטרת נבואותיהם, חרבן ב"המק ביד וכו' וכד' וכד'; כי לו גם חפשו גם בני הגלה ליסרו, לא היה לאל ידם, באשר כבר על הכשדים היה על לוארם, לא כן נאץ יהודה, שם היתה עוד ליהודים יד ממשלת, ולא היתה מעטר למן להרע לירמיהו.

ואבל כל היגון אשר היה ליחזקאל לדבון נפש ולבלות עינים, היה רק מזד לרת עמו. ובהבחינה הזאת, אם נשים עיניו על מולדות בני עמו, על כל הקורות ותפלות אשר מלאם בימיו, נכיר כי ימי שני חייו אך רעים היו; בטרם נולד כבר אבד מירושלים רב מופיה והדרה באשר בא הזר על העיר והולך את מנשה לבבל אסור בזיקים; ובאשר יספרו לנו ממשלי משלים, כי נלחמו הזבז והדוב על השלה, כן קרה גם לארץ יהודה, באשר היתה בתוך בין בבל ומלרים, ושני הנארים גדולי הפנפים ורפי הנוות הגבחה עופם לרב בארצו, ונלחמו למי ירקמה ולמי יאית לחרוב את הארץ.

עודנו נער והנה המלך יאשיהו מת במלחמה, פרעה נכה העיני הארץ, עוד מעט ונזכרנאלר לקח הארץ מיידו לרדות עליה עוד יותר בפרך, וכמעט היה לאיש כבר נגרש מארצו מהסתפח בנחלת י"י, לשבת גולה על נהרות בבל כל ימי חיו. ואם גם רחק עתה מארץ מולדתו, ולא ראה בעיניו העני שבט עברתו, הלא ערנה תמיד נפשו לעיר הקדש כאיל תערו על אפיקי מים, ודאבון הנפש אשר יכלה את עיניו עת נכרד בחוקה ונחיק נדוד מהדבר אשר נפשו קשורה בו, היה גם בעוכריו ולא נתן מרגוע לו, והיגון הזה בלי ספק לא חלל מהכאיבו עד אשר בא הפליט לאמר הכתה העיר, וגם אחרי כן הלא דלף חלק נכפי מחונה, בנאותו את הרעה אשר מלאה: "את בת עמו, בנאותו אותה גולה מעוני ומרע עבודה.

אם נשפט מזה על מעמד נפשו, כי אבלה עליו תמיד, ענה בלום וכאבל אם קדר שעה. וכפאו אומה על שבר בת עמו, ופיו נאץ קינה, ונחיקו רק בעם ינוח על פשעי בני ישראל אשר גם נאלו את קדוש ישראל, עד אשר זרם הלאה, ואפיו יחר, ותחתו חצער בו נגד הגוים סביב בני ישראל, אשר מאיבת עולם שמחו על אבדן עמו (אם גם כלל זה מירמיהו באשר אדבר עוד), ובאמת כן היה. בראשונה לא חלל מפגות פניו נגד הרי ישראל ומהטיב להם מלתו; פעם נאץ קינה בדברי משל על הדר ישראל וגלגלה אשר אבד ממנו (כמו פרשה י"ט וכדומה); פעם כנה מול שרי ישראל ודבר עליהם קשות, על אשר המה צמוענותיהם הסבו את לב ישראל אחריותו לבגוד במלך בבל (כמו פרשה י"ח וכדומה); פעם חד חידה ומשל למן על אבדן ארץ מולדתו בבגדה במלך בבל (כמו פרשה י"ז וכדומה); פעם נאץ שבכרון מתנים ובתמוריים על שברי בת עמו (כמו פרשה י"ג וכדומה); פעם ישוב דברו אל נביאי שקר אשר לא עמדו בפרך לפני בני ישראל (כמו פרשה י"ג וכדומה); ופעם יספר להם בדרך משל את כל החסד ואמת אשר עשה י"י עמהם למען ישבר לבם הוונה ולבו יאמרו עוד נואף אבדה תקוותו, בשמעם כי לא יחפן י"י צמות הרעע כי אם בשונו מדרה הרעה והיה (כמו פרשה ט"ז וכדומה); ופעם יוכיחם על שקויהם ונפסם מרה, בדברים יורדים אל חדרו בן כהרז סיפיות יגיד להם את כל חועבותיהם והרעות אשר תמלאם (ברוב הפרשיות על כיה). ובתשבת ליל את אסף הירח נגהו ועונה תשכון על רקיע השמים, כוכבי נשף יופיעו נהרה מפת לעת מנין לציף העבים, כן ילינו וינרקו גם בפרשיות הראשונות פעם נפסם מחרכי דבריו נאומים ויעודים (כמו בפרשה ט"ז), אבל מעט מוציר המה, החעיף עיניך כמו ואינם; כי לבו חלל בקרבנו ולפני עיני תמיד לרת בני עמו; פעם נתן להם מופת על אמת דברו למען יאמינו וישונו ויחיו (כמו פרשה י"ב וכדומה). אבל באשר בלחה כבר הרעה על עמו, או באשר כבר פחד פחד תבואה ונזכרנלר לר על ירושלים ואז נחמת וחוץ סם פניו נגד העמים סביבות ישראל אשר עזרו אחר הכשדים וכפלי גבור שנונים עם גחלי רחמים, שפך עליהם חיונותיו הקשות, יען הלכו לבני עמו.

ואחרי אשר נפלה כבר בתולת בת ליון, ובא הפליט לאמר: הכתה העיר, אז שב לנחמם ולדבר על לבם, כי עתה אחרי אשר כבר עבר עליהם כוס התרעלה וגם שמרו מזו שמו למי, כבר סר עונם ומחטאתם כפרה וחרון אפו כבר שב מעליהם, בדרך בני אדם לשב ולרחם על

כמו שהיתה במלכות המדיני במלכות החתומה, כן היתה נמוסי; ספר תורת ה' היה לפון מעיני העם, עד אשר התפלאו והשתוממו כאשר נמלא במקדש נימי יאשיהו, לא לבד כי לא עשו מות האברים, אשר היו רק למורה לקהלת יעקב, אבל גם מות הלז אשר הנה חיוב כל איש מאיזה אומה שיהיה, הולכי אחרי גוס, וכל המדות הרעות אשר ישנו לארץ כבוד האדם נמלאו בהן, ונביאי השקר אשר בהם, הם היו בעיניכם, כאשר מר נחשו עליהם ירמי' ויחזקאל. והיה שחז מעמד המוסרי, והאזת לב הנביא להשיב את לבם הזונה, למען יסורו מדרכם הרע, הן היו לרוב סבות נבואותיו; אבל לפעמים הניעו גם מעמד המדיני והנביא על אשר הרימו יד במלך בבל, ולדבר על לבם לנבואתו דבריתו למען לא יעלו עליהם הכשדים (כמו פרעה י"ב). ומפאת האזת שם גם דברתו נגד העמים אשר סביב ארץ יהודה והניד להם קסות, או מלך אשר מלכי יהודה נשענו על עזרתם (כאשר מוכח ממקומות רבות בספרי מלכים, ד"ה, ירמי' ויחזקאל), או מלך אשר שמחו על שברם (עדימ' יחזקאל ב"ה).

והנה אחר החקירה והעיון בתולדות ממלכות מזרים ובכל ותכונותיהן, נראה, כי הסבה אשר הניעה את שני הנביאים האלה (ירמיה ויחזקאל) לתת עצה לפני ישראל דבר ה' לסור אל משמעת הכשדים, נראה כן: ידוע כי בימים הקדמונים לעת אשר עוד רוב יושבי הארץ היו כפראים במדבר, יושבים במערות וקיקי לורים, או שטו ציור ומדבר, וחלים וקשהם בידם לבד יזר למלוא טרף למו, או הלכו נעים ונדים עם עדריהם ממקום למקום כאשר מלאו מרעה להם, ואיש איש הישר בעיניו עשה; היתה כבר מלכות מזרים בתכלית שלימותה מלך הנהגת המדינה וסדרה, כאשר יגיד לנו ספרי ובריות הקדמונים. והנה לארץ נוספת נבואת, ארץ אשר בלה משקה, וכמעט לא תמוע מעשות פרי, אשר אין קנה לאורחותיה, בלי ספק החזיו אשר הגויים הפראים שזכרנו, אבל כאשר ארץ מזרים מעוטרה לרוב מימים וממדברות, ורק מלך לפון תפתח אל אסוי על ידי מלך ארץ הנקרא (עדרעגע פון סוען) נאו גם הגויים האלה לרוב עליה למלחמה בדרך הזה, והיה מדי שמעו יושבי מזרים, כי אם כאלה יפקד ללחח עליהם, היתה כל מגמתם לכבוש הארצות אשר על גבולם מלבון, למען תמלא ידם לעצמם מנא אל ארצם; והיסק היתה גם מגמת אייבי מזרים לקחת את הארצות האל מידם, למען יפתח להם הדרך לפשע ינה גוד. ואם לא מלאו ידי יושבי הארצות האלה לעמוד נגד שני האויבים האלה, היו מוכרחים להיות אחרי אחד מהעמים האלה, וזכמת הנהגת המדינה (פאןטיק) תחייב, כי יעזרו אחרי העם אשר יכלו להסיר עולם מעל פוארם אחר ימים ושנים, או עי"ם אשר יקל יותר עליהם.

והנה כאשר נעשתה המלחמה בין הכשדים ובין מזרים היתה נקצת כל אחת משני הממלכות האלה לכבוש את ארץ יהודה (כאשר היא היתה צנייהם מלבון למזרים) ובאשר לא השיגו ידי בני ישראל לעמוד נגד שני המלכים האלה (כאשר ראינו ממיית יאשיהו, אשר חסן בראשונה להגן על ארצו נגד פרעה) היתה דעת העם חליקה אחרי מי מהשנים יעזרו; המלך והארים אמרו להיות עם מלך מזרים, כאשר יראו מפני אכזריות הכשדים, אשר נפרד רדו בכל. אבל שני הנביאים האלה הניעו ברות נבואתם כי טוב להטות שכמם תחת עול הכשדים (ואם גם עולם עול ברוח), משלמע אל מלך מזרים, כאשר ידעו כי הכשדים (כמו רוב ממלכות אשר נהיו אז בארצות האלה) ידמו רק לזרם נחל שוטף כאשר יתנו המים כן יסעו; ובאשר לא היו עוד מסודרים במנהגי המדינות, ודבר אין להם עם חקיים והמשפטים אשר יכונן אל מעמד האומה, יאבדו גם מן הארץ ככל הארץ אשר הרעשו את הארץ על הדק הזה, יכבוש תחת ידי עם אחר, או יאבדו מעט מעט כנסה אחרת. ואז אם הכשדים יהיו תלשים, רוח והללה יעמוד ליהודים ויפרקו את עולם מעל פוארם; לא כן המזרים, להם היו חקיים ומשפטים אשר כוננו על מעמד התמיד, ואם גם נפל יכל גם העם הזה תחת כפות רגלי גוי אחר, מכל מקום יפחדו תמיד כן יעלה על לב המנוח לעשות כמותו, והיה אם פעם אחת יקחו את עול מזרים על פוארם, לא תהיה עוד לאל ידם לפרקו ויהיו לעולם וכנעים תחת ידי עם זר, ובדרך הזה יתפרשו הישב נבואות ירמיה ויחזקאל מלך מעמד המדיני.

ועתה נדבר גם בדרך כלל על הגויים סביב יהודה הלא המה: לור, בני עמון והאחרים אשר גם עליהם הריק מלך בבל את חרבו, ולא נדבר דבר ממלכות בבל, כי כבר בזה קדמונו אחרים וגדולים, ולא ממלכות מזרים, כי את אשר היה לנו להניד בדבר מלחמתם עם מלכי יהודה, כבר הפענו לפניך, וגם על כור, והאחרים לא נשים מלתנו, כי אם בערך אשר מעמד המדיני מלך בבל ומזרים דמה גם כן אל מעמד היהודים.

הנה האומות האלה שאנו את היהודים מאיבת עולם, ושחזו צרעתם, כאשר יעידו על זה כל ספרי הנביאים בימים ההם; אבל כאשר גם המה היו תחת בון בבל ומזרים, ויראו לנפסם מפני הזרים האלה מהסבה אשר נבד הבאנו, היו גם כן מוכרחים להיות אחרי אחד משני האויבים האלה, ובחרו להשען על מלך מזרים מלבוא עול הכשדים, ולזה ברחו ברות עם גדקיהו, שחזו אליו מלאכים יושלימה (כאשר נראה בעליל ירמיה ב"ו), אבל כאשר הנביא הזאת לא היתה מאהבתם את היהודים, כי אם רק (כאשר כבר אמרנו) בהכרח הזמן, לולא מגור האויבים ויראתם, כי בחבדן ארץ יהודה תחבר גם ארלם, לא לבד שלא היו צעורתם, אבל גם יבו נפק וירקעו ברגלם מאמה על שברם, ויקראו האז על מקדשם כי נחל, ועל ארלם כי שמה, והיו עוד צעורת הלרים; על כן גם עליהם מר נחשו הנביאים וחזו להם קשות, וכן היתה באמת, כי בראות העמים האלה כי הוכה חיל מזרים אשר עליהם השענו, כי כבר נבא עליהם הרעה אשר מפניה גרו, לא לבד שאיזה מהם נכנעו תחתיהם (רק לור לא נכנעו כי אם נלכדה בחוק יד), אבל גם החזירו עם הכשדים בלאם למלחמה על יהודה, והרעו להם נשאת נפש מאיבת עולם (יחזקאל ב"ה וכדומה, מלכים ב' כ"ד ב'), וזה יתברר גם נבואות ירמיה ויחזקאל נגדם, והסבות אשר הניעו לזה.

ד, בענין מעמד הלשון.

אם נעריך ספר יחזקאל במציאת הלשון אל ספרי קדש הנכתבים מפי הנביאים אשר חיו קודם לו, נראה כי הלשון ירדה אז עשר מעלות מלחמה הראשונה וכמעט אבד ממנה כל ההדר והיופי. ולא נדבר מהענינים אשר הסבו השחת המלוכה כי גם בזה קדמונו כבר אחרים, רק נאמר: כי לא לבד חילף יחזקאל כל החושים והמיינס זה בזה, השפיק בילדי וכריות, עטה מלות עבריות כגדני ארמית ואשורית, אבל גם עשיתותיו ומחשבותיו והאופן והדרך אשר צט הביעם חולה, נשתנה מהאופן והדרך אשר צט הגידו הנביאים אשר לפניו ארץ נבואותיהם. והנה כל מה שאמרנו מחילוף ומחשבות אורז ומחשבות מלות עבריות כגדני ארמית ואשורית נמלא גם בירמיהו, זה יורה כי הלשון נשתנה בכלל האומה עד שהאברננאל ז"ל שלל מהם ידיעת דקדוק הלשון; אבל חילוף זה נשים לנו למטרה לבאר הענינים אשר הסבו החילוף הזה בהדרך אשר צו הביע אמריו) אשר לא נמלא גם בירמיה כן דורו, כי הנביאים הקדומים לו, אם גם ראו כבוד י"י ואם גם דברו מרוב רבבות מלאכים הסובבים את כסא כבודו, בכל זאת לא הגישו כל כך הברוא יתעלה ולא יחסו להמלאכים שלטת רבות כמותו, כי אם עברו את כסאו רק להכיר ולתפארת ומלאכו עשה רוחות אשרותי אל שלטת (תהלים ק"ג). דבר י"י כאשר יאז מפיו עשה את כל אשר חפץ והגלית בכל אשר שלח (ישעיה נ"ה י"א), ולא היה משתמש באמת במלאכים עושי דבריו.

והנה ידוע, כי בערך אשר בני ישראל התחברו עם הגויים אשר סביבותם למדו גם מעט מעט להגשים הברוא. ויותר קורות העמים ותהפוכות הזמן הקיינס אל הגויים האלה, יותר הרגילו גם לנייבו דממות בראיות ולעשות פסלי הדמויות האלה; הנה הנביאים כאשר חפצו להוכיח מלבם הנייורים הנכונים, היו מוכרחים להשתמש בדרכי מליכותיהם למען יבינו את דבריהם, כמו שלא יקטן צניני המורה לדרת אל מליכות הילדים לעירים לימים, עת יורם דבר מה, ובזאת יאשר הרגלו יותר בליורים כאלה וקצו ציטט היון הזה, היו גם הנביאים מוכרחים לדרת אליהם. והנה ידוע, כי מיוס ילאו בני ישראל ממזרים, לא היו עוד ללחנים כל כך מקורות העמים להיות בחברת העמים כמו נימי יחזקאל ובפרט בני הגלה אשר היו בבבל מפוזרים ועיר שם ועיר שם. וגם הנביאים, אם גם עלו למעלה מהמון העם כמובנים הישנים, בכל זאת כאשר מיוס הולדם ראו ושמעו המדינות האלה היה להם כבר ההרגל להשתמש במליכות כאלה.

עתה אם נשים עוד עינינו על גדול כח דמיון יחזקאל, אשר צו נבד יותר מכל הנביאים האחרים לא יפלא עלינו, מדוע הופיע את נבואותיו על הדרך הזה; ונבואות דניאל וחבריה, אשר היו

(1) ולא נחקר בראיות שהמלכה נשתנה ביחזקאל, כי מי אשר יודע מעט מה מן שלם הלשונות האלה, ואשר לו חיד נשענס ויבן את דברינו, ומי האז את חסן בראיות ירמיה מעל מבוא החכם אי-פרקן להנביאים האלה.

היו גם כן בגולה ואשר נבאו גם באופן דומה לדרך יחזקאל, תעלה על דקת דבריו, והיא לא תתן ח"י דופי במעלת הנביאים, באשר יודע כי דברה התורה בלשון בני אדם, וכי היא גם אחת ממעלות המליכה להגשים הרחוקי, וגם הנביאים לא היו נזכרים להיות מעוטרים בידועות נשגבות (כי השגת מעלות י"י בהרחקת כל גשם היא רק מנת כוס האיש אשר לו יד בידועות אחרות נשגבות). וראיה לדבר: הנה עמוס היה מנקדים בתקיע והעיד על עצמו: לא נבוא אנכי ולא בן נבוא אנכי כי בקר אנכי ובלש שקמים ויחקני י"י מאחר הלאן ויאמר י"י אלי לך הנבא אל עמי ישראל (עמוס ז' פסוק ט"ו וט"ז) וכן היה גם עם אלישע (מלכים א' י"ט ט"ט), וכן אמרו גם חז"ל: חכם עדיף מנביא, ומה תראה כי לדעתם לא היה הנביא גם בהכרח חכם; ויודע כי רוח הנביא הלא נתן להנביאים להוסיף מדעיהם. ולא מלאנו נבוא אחד אשר הביע לישראל ידיעה מה ברזת ונבואותיו, אבל להיבדל כלם השתמשו במליכות ודמויות מרגלים בני בני עמם, כמו יהושע אשר אמר: שם נגענון דום אע"פ שעתה גודע ההיפוך; ואם לקחם י"י לו לנביאים היה זה רק מלך לרקם וישרת לבנם.

ה. נחקור על סגנון מליצותיו.

אם נערוך מליצותיו עם מליצות ירמיהו וישעיהו, נראה כי כל הסגולות המיוחדות, אשר בהן חדלנה מליצות שני הנביאים האלה ונבעות רק מתגברת כח הדמיון שבו ביתר שאת על כל המעלות האחרות אשר חלכנה להמליץ והשאור, ובמליצותיו נמלא גם היופי וגרעון משלבים איש אל אחיו הנמשכים מתגברת כח הדמיון; ובאשר את דבריו ביתר באור. שלם הנה המעלות הנכבדות למשורר גם מליצותיו ינכסו אל לב השומע ויעשו בו רושם, וייתר הן נערכות זאת עם זאת ויחד ינעמו גם דבריו; ואלו הם. כח הדמיון, הרגשת הלב (געסיהו), ושכל. כח הדמיון הוא הראשון במעלה ולו יתר שאת, יגביה עופו שמימה ויעמק אלה ונכנסים נשאים ידאה מקלה הארץ עד קצהו ויביא לו דמיונים נשגבים אשר יערבו לאזן השמע כקול הכנור ממיתרי מטיב נגון, יביא לו נכעים מארבע כנפות הארץ, בון ארמון ותכלת לשום בפקד הדבר אשר יגיד, למען יאמן וחסד לפני כל רואיו; אבל פסחו גם במים, וזה גם בעוברו באשר נגיד עור. השנית במעלה היא ההרגשה, והיא המדה שכל דבור ודבור היוכל מפי המליץ יבוא מעמקי קירות לבבו ויהיה כל כך מכוון אל מעמד נפשו, עד אשר הכרת פניו תענה בו כי מקור הדברים האלה העמיק לשבת בחדרי לבבו, ומתוך כך ינכסו הדברים אל לב השומע ויעשו בו הפעולה הנרלה כמו שאמר חז"ל: דברים הוולאים מן הלב נכנסים אל הלב. והמעלה השלישית הוא השכל; ולו יאות לשום מתג ורסן בפי כח הדמיון, כי לולא השכל לא יהיה מעבר לבח הדמיון ובכוסו בפרד אין הבין ירקד הנה ונה וילג. דמיון לדמיון והקפץ למשל בערם בלה עוד הראשון, יחלף המשל בנמשל ולא יסקל את דבריו במאזני הבחינה לדעת היחבנו דבריו אם לא ויערבו דמיוני, פעם יקצר ופעם יארך, עד אשר ילא ממנו לפעמים ערבוט ובלבול קשה להלומ.

עדה נחקור אצל מי המשלש הנביאים נמלא שלם המעלות האלה יותר נערכות וממולעות ואכל מי נבנה אחת מהנה על האחרות. אם נשים עין בקרת על נבואות ישעיהו נמלא כי פי שנים היו לו במדות האלה, והקרוב אליו ירמיהו, כי בהרגשת הלב ידמה לו או יגביה עוד עופו ממנו, אבל נופל מישעיהו ויחזקאל בעולם כח דמיונו. יחזקאל נפל מהשנים בהרגשת הלב אבל בעולם כח הדמיון ידמה לישעיהו; אך באשר לא שם לבח הדמיון מתג ורסן בישעיהו, על כן נמלא גם במליצותיו כל החסרונות אשר הבאנו עמה; וזה היה גם דעת חז"ל באמרו: כל שראה יחזקאל ראה ישעיהו, יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלכות (תגינה י"ג ב"י) בלומ: דמיוני יוריו ומשלו היו בלי סדר נכון ולא היו נערכים באופן גאות עד אשר השומע יבין עשונות המדבר, והשתמשו חז"ל במשל זה: על כי ערבוט הדברים דלוג מענין לענין, והשנות דבר אחד פעמים, הוא ההבדל בין ספור בן כפר לסיפור בן כרך, אם ירבו להגיד את אשר ראו או שמועו בידוע לבעלי חכמה הנפש ולא נבוא ראיות על אמתה דברנו כי מליצה אחת או שתיים לא תתן ולא חוסף מאומה לכלל המשפט, והאיש אשר לו יד בשלטה ובקן יסקל משפטנו על מאזני הבחינה, יגזור אומר אם נדקו דבריו או לא.

מי כתב יחזקאל.

לשוא יהיה עמלנו לחקור ולדרש בספרי הקדמונים שם נכתב ספר יחזקאל, אם לא חז"ל אשר גזרו אומר (בבא בתרא י"ד א'): אשוי נכסת הגדולה כתבו יחזקאל, ולא מלאנו דבר מתנגד לעדוהם ואם קבלה היא נקבלה). ועתה אם נחאו בדברי חז"ל נדע גם מתי ואנה נכתב ואיך היה הסדר אשר בו נכתב, וגם נדע לאמנה, כי מיום אשר נכתב לא נפלו בו שנויים וחלופים, באשר ידענו כי אשוי נכסת הגדולה חיו בארץ ישראל בימי שני וגם ידענו כי באמנה היו עושים ובשקידה נמרכה חקרו אחרי כל קריאה וקריאה ולא שנו דבר מכל אשר היה לפניהם, ותחת אשר נבית ראשון גם ספר התורה יקר היה, היו כתבי הקודש נבית שני בידי כל איש ואיש כידוע. ואחרי כן בלו בעלי המסורה אשר בשקידתם עשו סוג לכתבי הקודש, עד אשר היה אי אפשר לגנות גם אות אחת⁽²⁾.

מדרגת יחזקאל בערך ספרי הקודש.

כפי חכמי התלמוד (בבא בתרא י"ד ב') יחזקאל יקדם לישיעיהו בסדר הנביאים, וזוה אין דעתם כי יחזקאל גדול ממנו בנבואה, כי באשר אמרו: כל שראה יחזקאל ראה ישעיהו יחזקאל דמה לבן כפר וגו', הודו כי לישיעיהו היתרון, אבל הטעם בסדר הזה כמו שאמרו (סע) כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיהו כולא חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסופיה נחמתא וישעיהו כולא נחמתא מכוין חורבא לחורבא ונחמתא לחמתא; וכן מלאנו גם בספר מסרת המסרת (ד' י"ט), כי הספרדים ישימו ישעיהו בראש נמנהו וירמיהו והשלישי יחזקאל.

עדה נחקור עוד על כל שמוות עצם פרוטיים הנמצאים בספר הזה, ונעריך אותם כפי סדר א"ב.

א

(בראשית מ"א מ"ה), ואולי קראהו הנביא בן לבגאי, כמו שמלאנו כי בית אל נקרא בית און (הושע ד' ט"ו).

אלישה, נכחו כל המפרשים בפירוש המסוח הזה. השבועים לא תרגמו בלל, יונתן תרגום ממדינת איטליאה (סע ב"ז ז'), החכם געועניוס גור אומר כי זה שם המסוח הנקרא-Pelopon-nesus (והמסוח הזה אל ארץ יון יתש בידוע) והשם היה מוסב מן Elis, ואחרים יפרשוו Hellas (ובן נקרא ארץ יון בידינו); ואולי תקרא בן חוף אפריקא הנפסית אשר שם היתה העיר קהטתאן, ויחזקאל בן על שם האשה (Elisa) אשר ממנה הוסדה, ואם נפרש בן, לא יקשה לנו עוד למה הכתיד יחזקאל תחת לשונו שם קתר-טתאן אשר מפארה היתה גדולה מאוד ואשר הוסדה

(1) ובפי הנראה מדברי רש"י, לא תשב כי קבלה היתה זאת בידם, אבל אמרו בן זקוק דעתם, באמרו (סע): אשוי נכסת הגדולה כתבו יחזקאל, שנתבא בגולה, ואינו יודע למה לא כתבו יחזקאל בעלמו, אם לא מפני שלא יתנה נבואה לכתב בח"ל.

(2) ואם גם מלאנו בח"י (יחזקאל ל"ד ט') תרגום מלות אשר אינם בגוף הכסף, כבר פירשנו בנאורנו סע; וגם מלאנו (סע ב"ז ב"א) כי יונתן תרגם כרים חורין כאלו נכתב פרים, אבל מה נקלה שגיהא כזאת לקראת ק"י חילוף כ', ואין להוליא תולדה ממנו, ומן השנויים והוספות ומגרעות אשר נמלא בתרגום השבעים אין גשפוט, כאשר גזרו אומר על זה חוקרי כתבי הקודש, ואין כחן המקום להביא בראומיהם.

מבוא לספר יחזקאל

הוסדה מיוצגי לור. וידוע כי אי כנוי גם למחזק
שאינו מוקף מים או נהר.

ארור, תרגמו השבטים כאלו נכתב ארורים
הרבים מהחיד ארודי בראשית י" י"ח, והכנס
געועניום תרגמו Aradus שם עיר בארץ
פעניכיע על אי קטנה צים האמלעי קרובה אל
היבשה ותקרא עתה Ruad.

ארם, כן נקרא הארץ לפוניי מורחית לארץ
ישראל, ימה לנהר פרת וקדמה לים הגדול
(ויטטעוואןדיטעטע וועער) ונקרא צפי העמים,
סיריען, ואין לקלוף עם חסידייען (ראה אשור):
ויחלק למדינות שונות כמו ארם נהרים, ארם
לויב ובדומה.

ארץ ישראל, כן נקראה ארץ כנען אחרי
אשר יושבו בני ישראל (ראה כנען) ואחרי אשר
נגד אפרים ביהודה (נקראה לרוב ארץ עשרת
השבטים כן, מלכים ב' ה' ב').

אמורי, שם אומה משבט האומות אשר לקחו
ישראל את ארנס ומקום מושבה היא גם בכנר
הארץ אשר נפל אחרי כן בגורל יהודה.

אשור, שם הארץ אשר על נהר חדקל (חסי-
ריען), ואין להחליף מדינת אשור עם מלכות
אשור אשר תחת ממלכה היתה גם כן לפעמים
ארם וגם ארץ ישראל ועוד מדינות אחרות.

ב

בבל, שם עיר גדולה על נהר פרת, וברוב
הימים הונח השם הזה על כל הארץ אשר ממנה
נעשה עיר המלוכה, ובימים הראשונים נקרא'
הארץ הזאת שבער בטרם נבנתה עוד העיר,
ואז באשר באה תחת ממלכת הכשדים נקראה
כשדים (ראה שם), בימים ההם היתה
מלכות ככל גדולה מאוד, כי לכדו את כל הארצות
אשר סביבותיהם.

בני עמון, יוצאי חליון בני עמי כן לוט נקראו בני
עמון, והארץ אשר ישבו בה נקראה ארץ בני
עמון או רק בני עמון (יחזקאל ביה ה') בחסרון
מלת ארץ. ותאר גדולה, הרי שניה, וחרמון
לפונה, חלק שני השבטים וחצי ימה, ארץ מואב
תימנה והמדבר מזרחה.

בית הישימות, עיר בעבר לירדן מזרח השמש
בחלק רחובן (במדבר לג' ט"ט) אשר באה אחרי
כן תחת ממלכת מואב.
בני קדם, הם יושבי המדבר בערבי החרבה
(בערומויען) במזרח ארץ ישראל (יחזקאל מ"ט
כ"ח ובמקומות אחרות).

בעל מעון, גם העיר הזאת כמו בית הישומי

רק עם תקרא בית בעל מעון) ונפלה אחרי כן ביד
מואב (ירמיה מ"ח כ"ג, רק עם תקרא בית
מעון), והעיר הזאת תקרא עוד היים : Maen.

בשן, מחו בעבר הירדן מזרחה. ותאר גבולו
הר חרמון במזרח, ערבי החרבה (ויטטעטע חר-
ביען) בדרום, נחל יבק בעבר הירדן, וחלויני בשן
היו טובים מאוד (ישעיה ב' י"ג), והמחנה הזה
יקרא עתה El Bollin.

בה אפרים, כפי המהרגמים הקדמונים
ורוב המפרשים אינו שם עמם פרטי (ראה שם
אשור בספר המליך להכנס געועניום). והמבארים
שהוא שם עמם פרטי יאמרו: כי הוא שם מחו
או עיר שאי בתים.

ג

גבל, שם עיר בארץ פעניכיא אשר יושביה
היו אומי בנין. כמו שאמר ובוני חירום והגבלי'
(מלכים א' ה' ל"ב) והעיר הזאת תקרא צפי
היונים (כפי תרגום השבעים) Gyblus והעברני'
עוד היים יקראוהו Geble.

גלילה, רוב המפרשים גורו אומר, כי אינו
שם גלילי אלא השבטים תרגמו Gathata ואז
יהיה גלילה כמו גליל (יהושע ב' ז'), וכן יקרא
כל חבל ארץ ישראל לפוני בין לידון ושומרון.

גלעד, שם עיר מפורסה מעבר לירדן ממזרח
השמש וממנה נקרא כל חבל הארץ מעבר לירדן
בשם גלעד (יהושע ב' כ"ט). ובחבל הזה היו
שלושה ערים אשר נקראו: מלכה גלעד, ויב
גלעד (שמואל א' ל"א), רמת גלעד (מלכ"י
א' ד' י"ג), וכפי הנראה נוסף עליהם השם
גלעד להבדילם מערים אחרות אשר נקראו גם
כן רמת ויבש (ד"ה א' י' י"ב) ומלכה (מלכים
א' ט"ו כ"ב).

גמרים, (שם כ"ו י"ח) יש מפרשים שם אומה
אשר לא ידענו מקום מושב' אלא כפי הנראה הוא
כינני לאים מלחמה וגבור מזד אשר יפיל אויביו
לרגליו (עיין געועניום במבוא לא"ה ושם תקרא
ראויתיו).

גבר, שם אומה מה מלפון ארץ ישראל (שם
ל"ח ו'), ולא ידענו לנשח אנה היה מושב האומה
הזאת; וינתן תרגם: בית תרגמה (שם) מדינת
גרממיה (Germanien) נכסי זה ישבו בני גמר
בגרממיה או במדינה קרובה וכן אמרו חכמינו
ז"ל גמר זה גרממיה וראה הבאור על התורה
(בראשית י"ב ב'), שם חמלא עוד דעות שונות
במקומות מושב האומה הזאת, אלא יותר נראה לי

מבוא לספר יחזקאל

דעת געועניום כי מושב בני גמר היה בהארץ אשר
נקרא עתה Strim (תחת ממלכת עם רוסיה)
ועל זה לא לבד יעיד שם היווני והערבי (ראה
געועניום בשרש גמר) אלא גם פעמים רבים
פשטו העמים האלה גורו באסיא הקטנה, וכן
מלאנו ספור נפלא בהקראן מעם בראשן מדבר
אשר הזכר לכל סביבותיו (קרא בריכה ליש מהספר
אשר נכתב יפא לאוי Welt-Gemäblbe-Gallerie
כי שם נוללת קורות העמים יושבי קויקאזוס
או סביב להם, שם חמלא כל הספור ההוא).

ד

דבלה, רד"ק יפרש דבלה כמו רבלה בחלוק
כ' ד' כמו דעואל ורעואל (יחזקאל ו' י"ד), וכפי
הנראה היתה דבלה עיר בארץ מואב (ירמיה מ"ח
כ"ב אך שם נקראה דבלתים) וגם אלא היונים
היתה ידוע בשם Deblalai כי כן תרגמו
השבטים וכן תקרא גם צפי הייטניטום.
דרן, כפי רד"ק (יחזקאל כ"ו ט"ו) דרן שם
עיר בארץ אדום, וכן נראה גם מירמיהו מ"ט
ח' ופרשה ב"ה כ"ג.

דמשק, שם עיר הממלכה במלכות ארם
דמשק (ראה ארם), והעיר הזאת ין נשן (בראש'
י"ד ט"ו), ועוד היים מפורסמת היא בשם
Damusius ומלאנו גם שם העיר דמשק
(דברי הימים א' י"ח), וכן היה שמה צפי הארמני'
והיתה עיר רכלת עמים, ומימי דוד (שמואל ב'
ח' ו') עד מלכות שלמה (מלכים א' י"א כ"ד)
היתה תחת ממלכת ישראל.

ה

חורן, בלשון יון כפי תרגום השבעים
Augaritis שם מחו ידוע בעבר לירדן מזרח
השמש מכפון לים כנרת עד דמשק ובלי ספק נקרא
כן על דבר המעברות והבנות ארם שם.
חלבון, (כ"ו י"ח) כפי דעת ק"ח אינו שם א'
אלא כפי רוב המפרשים והמהרגמים הוא שם א'
וכן נקרא באמת עיר בראש וכתב שמה Aleppo
והיתה מפורסמת על דבר יינה הטוב אשר בא
על שלכן מלכי פרס.

חבחה, עיר בארץ ארם מלפון לארץ ישראל
על גבולה בצקפת הלבנון מעב' לחל יבק (בראש'
י' י"ח) והעיר הזאת נוסדה מהכנענים (פ"עני-
זיע), והיה לה מלכים צפני עממה (שמואל
ב' ח' ט') וממנה נקראת כל הגליל סביבה ארץ
חמת (מלכים ב' כ"ח), ונקרא גם כן חמת

דעה וחמת לבנה (דברי הימים ב' ח' ג').
חמת ברהה, אין זה חמת הכתוב בתורה
(רד"ק שם מ"ו ט"ו) וכפי הנראה נקראת כן עיר
מה בארם מלפון ארץ ישראל, כמו כל הערים שם.

חצר החיבון, כפי הנראה (שם מ"ו ט"ו),
עיר בגבול חמת מלפון ארץ ישראל.
חצר עינן, (שם ספוק י"ו) הוא חצר עינן
המזכר בתורה (במדבר ל"ד ט"ו) והנוכר למטה
(יחזקאל מ"ח א') אלא שאותם בקמץ זה בחולם
(רד"ק שם מ"ו י"ח). גם העיר הזאת מפאת לפו
על גבול ארץ ישראל.

חרן, עיר ין נשן בארם נהרים Melesse-
(tamien) נודעה כבר בימי אברהם (בראשית
י"א ל"א).

חת, שם אומה מהשבט אומות אשר ארם
נתנה לבני ישראל לנחלה (בראשית ט"ו ב'), וארץ
מושבם במחוז חברון (בראשית כ"ג ג'), וחברון
בחלק יהודה.

חחלון, (שם מ"ו ט"ו) כפי הנראה עיר בארם
דמשק מלפון לארץ ישראל, לא מלאנו העיר הזאת
בתנ"ך כי אם פה ועוד שם מ"ח א'.

יהודה, שם חלק הארץ אשר בו ישבו שבטי
יהודה ובנימין, ואלה עוד תחשב כנרת ארץ מחלק
שבטי דן, ושמעון שבטי יהודה ובנימין, והמחלקה
הזאת ר"ל ארץ ישראל ויהודה היתה כבר בעת
בגדו עשרת השבטים בבית דוד (שמואל ב' ה'
ובמקומות אחרות) ואחר גלות ישראל נקראה
כל הארץ ארץ יהודה (Judaea).

יון, כפי תרגום השבעים הוא הארץ
אשר נקראה עתה Griechenland ובלי ספק
נקראה כן על שם מדינת יקניען אשר באסיא
הקטנה, אשר על כן היתה גם היותר קרובה
אל ארץ ישראל והיותר ידוע אללהם, וכן
נקראה גם הארץ הזאת צפי הארמים והעברנים
(ראה געועניום בשרש יון).

יון, (כ"ו י"ט) כפי הנראה אינו ארץ יון
אלא שם עיר בערב המאושר אשר נקראת
עתה יעמען.

ים הגדול, זה ים האמלעי ונקרא כן על
שם גדלו כי עוד לא נודע להם בימים ההם ים
האקיוס atlantischer Meer, ונים הגדול
יפרדו שלשה חלקי החבל אייראפא, אסיא,
ואפריקא, אשר נודעו להקדמונים והוא היה
ממערב לארץ ישראל, ועל חופו היו ערי לור
ובדיקן

ולידון וסאר ערי הכנעני (פניניען) וערי הפלתיים עזה אשקלון וגו' והים הזה נקרא גם הים האחרון (דברים י"א כ"ד) בלי ספק על אשר היה אחר הים המלח או ים כנרת. ים הקדמוני, הוא ים המלח, או ים כנרת כי עושה מרחק (כד"ש עם מ"ו י"ח). וחולי נקרא ים הקדמוני מפאת הים הגדול אשר נקרא גם ים האחרון. וים כנרת (Genesareth) בין ארץ ישראל ובין גליל (Galilea) והירדן אשר ילך ממפון לדרום יעבור בו מדי ארצו וילך ממס אל ים הערבה או ים המלח אשר במקומע דרומית מזרחית על גבול ארץ ישראל אשר הם היה בימים הקדמונים שדום ועמורה אדמה ולבנים (בראשית י"ז ט'), ונקרא ים המלח על כי מימיו מלוחים מאוד וזה דבר נפלא כי רק מי ימים הגדולים מלוחים לרוב ומלאנו גם שמו ים הערבה (יהושע ג' ט"ו).

ירדן, כנהר היותר גדול בארץ ישראל במזרח הארץ בין ארץ שני השבטים והחצי בשפתו המזרחית, ובין ארץ אשר השבטים על שפתו המערבית, ומקורו על הרי חרמן במקומע צפונית מזרחית על גבול ארץ ישראל, ובמהלכו ממפון לדרום ילך אל מי מרום וממס אל ים כנרת (ראה ים הקדמוני) וממס אל ים המלח. ירושלים, שם עיר הממלכה, מושב מלכות בית דוד וביהמק על הגבול בין חלק יהודה ובנימין והוא שם מרכב מן ירו (אשר פרוש בלשון ערבי מרים) ושלום, ובראשונה נקראת ירו שלם (עזרא ד' ו') ודומה לה היה גם שמה בארמית (דניאל ה' ב') ראה סיה להחכם געועניו בהמלה הזאת; וחולי נשחיה שמה ירו שלם על משקל שנים ע"ש שני חלקי העיר עליונה ותחתונה, כי אסגם מחו ירושלים היה כבר תחת ממשלת ישראל מיום נלכד הארץ, בכל זאת מלכת ליון היתה עוד תחת יד הניבוי עד אשר בא יואב שר צבא דוד והכה אותה (ד"ה א' י"א ו'), ובהעיר הזאת היה כבר מלך גימי יהושע (יהושע י' א'), ובפי הנראה נוסדה מהאמרייטאריין יבנו בה בני חת (יחזקאל ט"ו ג'), וחולי היתה כבר בימי אברהם (בראשית י"ד ושלמה, חבל אחרי כן באה העיר ממזרח פעמים רבים ונלכדה איזה פעמים, אבל בכל זאת היתה לה יד ממשלת עד אשר באחרונה לכדה נבוכדנצר ופרסה באה והגלה את העם בבלה. תולדות העיר הזאת, אשר אחרי נפלה עוד הרמה פעם שנית מאספות ראשה, שונות מאד, ואין כאן המקום להגידם. ועל המקום אשר שם היתה העיר המפוארה הזאת נמצא עתה עיר

ב

כבר, (Chaboras) שם נהר בארם נהרים אשר מימיו נזלו אל נהר פרת אלל ברכמיה, ובפי רב יורן זה נהר זה פרת ואני שמות היו לו (ראה רד"ק עם א' א'). כוב, (שם ל' ה') נמצא רק הפעם האחת, וכפי הנראה שם, היתה הארץ הזאת, כמו כוש ופוט מזרים וכל הארצות בפרשה הזאת, מלך דרום לארץ ישראל ויש דעו' שוני' לזה ואין להכריע. ידים בחלק אפריקא, ולא ידענו לדרר גדולה על נכון, כי לפעמים קראו כן כל הנוג אשר שם מושב השחורים (אחיהרען) (בראשית ב' י"ג) ולפעמים ארץ ידועה בשם הזה, וכן קרה גם לשם היוני (Apthiopien) בידוע. ויושבי כוש היו בצרית עם מלרים באשר נראה מפרשה ל'. כנה, לא ידענו לברר על נכון מזה העיר הזאת, באשר לא תמצא כי אס פעם אחת בתנ"ך (שם כ"ו כ"ג) ויש שיפרשו כנה כמו כלנה (עמוס ו' ב'), בשמטת ה' כמו יקח תחת ילקח, וכלנה היתה עיר גדולה תחת ממשלת אשור בארץ שער על נהר חדקל (טיגריס) אשר תרגומו ויתן ירושלמי והשבעים קיספוס (Ctesiphon) וכן נקראת העיר הזאת בפי קלת כותבי הארצות ועד היום הזה: האלגע.

בנען, או ארץ כנען (שם י"ח, ד') נקראת הארץ אשר אחר כן הוסב שמה מיושביה ארץ ישראל, אשר להם נחמה י"י למורשה, גדוליה מפאת לפון ארם בידוע, ומזרח הרי שניר ומרמון, ארץ בני עמון ומואב ומדין, בדרום ים המלח מדבר העמים, בלשפת מערב המדבר וים הגדול. בנען היה שם הכללי לכל הארץ הזאת על כי יושביה ילאו כולם מגזע אחד מנען. כן שם (בראשית ט' י"ח), אס גם בארץ מושבם נפרדו והיו לראשים רבים, כמו החתי, האמרי, הפריזי וגו'. הארץ הזאת נקראה בפי היונים פעניקיא ואכלינו עתה פניניעניט.

הכנענים ובפרט יושבי החוף צפונית מזרחית (שם היה לידון וצור) היו בימים הקדמונים סוחרים גדולים מאוד (שם כ"ו) עד אשר כנען ורכל כמעט באחד נחשב (ישעיה ב"ג ט' יחזקאל י"ו ד'). תולדות הארץ הזאת שנו עד מאוד וכעת יבאה ממנו כל הדר ויומי ונכונה תחת יד השמעתלים.

בשרים, כפי השפטים נקראו כן בני כשד כן נמור אחי אברהם (בראשית כ"ב כ"ב) ואס גם מלאנו אור בשדים (בראשית י"א כ"ה) בטרם נולד עוד כשד לא יפלא זאת בעינינו באשר מלאנו גם וירדפם עד קן (בראשית י"ד י"ד) אס גם ל"ג או לשם שם העיר בראשונה (שופטים י"ח ב') ומזה קרא העיר הזאת אור כשדים על אשר צימו כבר יבנו בה בשדים, והאימה הזאת ידועה גם בפי חזקאל (Chal-däus) וממנו נקרא הארץ אשר יבנו בה בשדים (ירמיה מ' י') או ארץ בשדים (ירמיה כ"ד ה') בפי העמים (Chaldaea), והארץ הזאת בידוע ממפון ארץ ישראל ואחר מפלת אשור המה הרימו קרנם ולכדו ארצות רבות ונבוכדנצר הראשון לכד ירושלים שרק את העיר והגלה את העם, אך לא ארצו הימים ונפלו תחת כפות רגל כוש מלך כוש, והארץ הזאת וגם יושביה נקרא פעמים רבים בבל ויושבי בבל על שם עיר המלכות (ראה בבל).

כרתים, עמא דתיבין לאשחולאה. ואומר חזי לפי שראיתי במקום אשר קירא אל פלשתיים כרתים: הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (לפניה ב' ה') ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול לפלשתיים שמו כרתים, וכן חזי מולא בספר שמואל בגדוד שרק את קלג: אנתו פשטנו על נגב הכרתי (שמואל א' ל' י"ד). (רש"י ב"חזקאל כ"ה ט"ו) וכפי תרגום השבעים נקרא כרתים על אשר באו עמה מהאי קרעטא (ראה פלשתיים).

כחים, או כתיים, רבו הדעות בארץ הזאת; ויתן והוואולגאטא תרגמו: איטאליא ואחרים פרשו ארץ מוקדון, והגבון כמו שאמר יוספון לרומיים (קדמוניות א' ז' § א') עזה האי יפעון ונקרא כן על שם העיר קיטיאן אשר נוסדה שם מהכנענים ואחרי כן הועתק השם הזה גם על האיים האחרים סביבו וגם על חוף הים קרוב לו, ועל זה מלאנו חזי הכתים (ירמיה ב' י').

ל

לבנון, כווי לשלשלת ההרים הגבוהים והתלולים בין ארם וארץ ישראל אשר תהיה לפני ראשים, ואשה מול אמותה וביניהם נקעת הלבנון (יהושע י"א י"ז) והאחרונה מול ארם נקרא אטני ליבנאן (מבוא אשר מהלכה לגבת ההרים האחרים הנקראים לבנון), ועליו יבאמו הארזים היקרים. ראשי ההרים האלה יכסה תמיד שלג וקפאון אשר על כן נקראו גם לבנון (מן לבן) וכן תרגמו גם אינקולוס ויוסלמי: טורי

מגוג, שם אומה יושבת בארץ רחוקה לפנות מזרחית באסיה ידועה גם להערביים וגם לבותבים אחרים מבני קדם, בשם מגוג או יחגוג וירבו לספר מתקף האומה הזאת וגוברתה (ראה גמר). ובפי קלת מגוג הם הטוטו או הגודז אשר ארכם נקראת ארץ השיטים Massage-ten קרוב לקוטב הפסון אלל מושקיבואה בחלק החיצו שנתפשו אחרי כן בחיטויח לרפת וספרד (גאטרהען). עיין באור לספר בראשית פרשה י"ד פסוק ב'.

עד נחל חרנון ונקראה כעת Horrak על שם עיר הפלוגה.

מי מריבות קדש, הוא מדבר בין בדרום ארץ ישראל בין הארץ הזאת ואדום (במדבר י"ג, כ"א), וידוע למה הוסב שמו מי מריבות קדש. בניתי, עיר בחלק גד על גבול בני עמון מורחה (אופטים י"א, ל"ב).

מצרים, שם הארץ אשר יודע בשם עגיפטון בחלק מצריקה ונקראת כן, או ע"ש מזרים בן מיסד הממלכה (בראשית י', ו') או ע"ש מזר, אשר בלשון אשורית ענינו מחוץ, ונקרא מזרים בדרום הזוני, על אשר חתלק הארץ לשנים במהלך נהר נילוס. ולד"ק נקרא בן מן מזר שענינו מבצר, כי הארץ מוקפת בגבוליה במבצר חזק ע"י ימים ומדברות והרים עד שלא יכול האויב לבא בתוכה. ותאמרו גבולותיה בנגב היאור, ולפונה ים האמלעי וקדמה ים סוף וימה עד לזב.

משך, אומה ידועה גם להיונים בשם חמסקך יאכנו כהרי משך (אשר על הרי קיקחוס) בין חיבעריה מרענתי וקלבים (Colehis) ויש עוד דעות שונות על מקום מושב הזה (ראה הבאור בראשית י', ב').

ג

נא או נא אמון, (נחוס ב', ח') היא העיר אשר נקרא אלל היוונים *Attonolis* ריקם פאיוש עיר האלהים כי שם נבדו את אלהיפטיטר הנקרא בשפת יון ריקם חושקן ביתר זאת מכל הערים האזורים ונקראה גם טהבעט; והיא הייתה ראש ארץ מזרים העליונה וירבולספר סופרים הקדמונים מהדרה ויפיה ויונתן חרגס אלקסנדריא וגם זה נבין, באשר אלקסנדר יסד העיר הזאת על המקום אשר עמדה שם נא אמון.

גוף או בורח, (הושע ט"ו, ו') הייתה העיר הראשית בחלק מזרים האמלעי (אטיטעו עגיפ-טעו) על שפת נילוס ימה ושמה היוני אשר בו ידוע גם אלליו הוא שגפטיים (ובן תרגמו גם יונתן והשבעים) וגם העיר הזאת הייתה מפורסמת מאוד.

ד

סברים, ימלא רק ביוחזקאל (מ"ו, ט"ז) וכפי הנראה שם הייתה העיר הזאת בין חמת וממסק בגבול אי לפינה.

סרם, עיר צעמק השידים (הוא הים המלח) אשר הפך ה' מרעת יושבי בה; ולגודל מזרים

בצפריקה, אבל כפי תרגום היוונים והרומיים הוא זיביתן אשר גם כן בצפריקה.

פיבסח, נמלא רק ביוחזקאל (ל', י"ז) והשבעים יתרגמו *Boubaos* וזה נבין, כן נקראה בימים הקדמונים עיר במלרים התחתונה והיא הייתה הראשית בהמחוז (Nomos) אשר שם הייתה, וחכמי העמים קראוהו פובאטס או פובאטס על שם האלהים אשר נבדו שמה בדמות חתול.

פלשתיים, שם אומה ידועה אשר ישבו על חוף הים הגדול בדרומית מערבית א"י ופעמים רבות לחמו עם בני ישראל ופעם נבדו עליהם ופעם נכנעו מפניהם עד אשר אבדו מעט מעט בשלח המון, ואין כאן המקום לספר תולדותיהם, וממנם נקרא הארץ אשר ישבו בה פלשת, כמו שמלאנו נשירת הים: יושבי פלשת, עד אשר באורך המון הונח הבס הזה על כל הארץ (פאועטטיג) ואומרים גם כי בשפת כושית, שרש פלש הוראתו: הרחק דודו הלךך אנה ואנה, ונקראו בן על אשר באו שמה מארץ רחוקה (בראשית י"ד ועיין שם הבאור) ועל הדרך הזה יתרגמו השבעים שם פלשתיים *Allophylai* פנג, נחלקו הדעות בזה, יש אומרים שהוא שם עיר (רד"ק) (שם ב"ו, י"ז), ואז היא בלי ספק כאחתה מניתי בארץ ישראל בעבר הירדן מורחה (עיין מנחת), ויש פרוש שהוא מאלל מה מעשה אופה (עיין ת"י שם ובענינים שרש בנג).

פקוד, כפי רד"ק (שם ב"ג, כ"ג) פקוד כמו חבדיו שוע וקוע איננס שעי"פ, אבל כעיים לשני הכשדים אשר עלו עליהם למלחמה, אבל השבעים לא תרגמום כלל וגם רש"י פירש שם שעי"פ והביא לו ראה מירמיה (נ', כ"א) ועל יושבי פקוד, שהוא עיר בארץ בבל, ועיין קוע. פרם, זו הארץ אשר נקראה פערועטן ונימי יחזקאל לא נודעו עוד יושביה לשם ולתהלה כמו אחרי כן כאשר נלחו חמת ממלכת כרם מלכות בבל, והיא במורח א"י ובנגב להרי קיקחוס וים הכספאי.

פתרום, הוא מזרים העליונה או מזרים הדרומית, ומשם התפשטו יושביה גם במלרים התחתונה או הלפונית (שם כ"ט, י"ד) ובשפת מזרים הונח שם פתרום על רוח הדרומית ואל ארץ דרומית.

ז

צדר, עיר בגבול נפתלי על גבול א"י כפונה. צור (טירוס), היא העיר המפורסה בארץ הכנעני (פענינין) אשר הייתה רובלת העמים יושבת על חוף הים ונקראת גם מבצרי לר (שמאל

ה

קדר, מתי בחתביית יושבי יולאי חלובי יאמעא (בראשית כ"ה, י"ג) המה יושבי אהל ומקנה ויסעו ממקום למקום עם עדריהם באשר ימלאו מרעה למו וידועים גם להרומיים בשם: *Bedrei* קוע, נמלא רק ביוחזקאל (שם כ"ג, כ"ג) ויש יפרשו קוע כמו גדולש (עיין פקוד) ועל הדרך הזה יבארו גם החכם געועניוס והביא לו עוד מלאון ערבית (עיין שם קוע), אולם השבעים וגם רש"י יפרשוהו שעי"פ וכן נקראה עיר אשר איננה ידועה לנו בארץ כשדים.

קריחים, שתי ערים נקראות כן אחת בחלק נפתלי (ד"ה א', ו', ס"א) (ותקרא גם קרחן) (יהושע כ"א, ל"ב), ואחת אשר עליה בן הנביא פה עיר בחלק ראובן ע"י נקראה עיר אשר באחרית הימים תחת ידוהם (ירמיה מ"ח, א') (ראה בית הישומות).

ך

רבה, או רבח בני עמון, (דברים ג', י"א) הייתה עיר ממלכת בני עמון, יואב שר לבא דוד כבש אותה ויהרסה (ד"ה א' כ"א) אבל קמה עוד אחרי נפלה עד אשר באו גם עליה בוס התרעלה, ונבנית עוד ע"י פטאנאזעוס פֶּיִתְרֶעֶזֶס ויקראה פֶּיִתְרֶעֶזֶס על שמו, וכעת לא נשאר ממנה מאומה.

רעמה, אמרו אפוא מהם עמים ועטופיע הזכונים ללד המזרח והיינו בחלק חֲתִירָקָה אשר ללד המזרח סמוך לים הַחֲלוֹם (בַּצֹּר בְּרֵאשִׁית י' ז'), ובאמת נמצא גם על שפת הים הזה עיר שמה רעגמח ועם נמצא כל מיני נשם (עיין שם).

ש

שבא (זבועה), מחוץ בְּחֶרְבֵיָהּ המאושרת ונקרא כן על שם יושביה אשר יאָטוּ מַחְלוֹבוֹי כּוּשׁ (בְּרֵאשִׁית י"ז) או היה מבני יקטן (בְּרֵאשִׁית י"ב"ח) או מבני קטורה (בְּרֵאשִׁית כ"ה ג') (עיין געוועניש שרש שם), והמחוז הזה הידוע לשם ולתהלה על רוב הנשם והבזבזים היקרים אשר נמצאו שם וידוע מסעת מלכת שבא אל שלמה (מלכים א' י') אשר בהם עשו מסחר רב, וכפי הנראה פשטו גם גדוד לשלול שלל ולבזו בז בדרך הערביים עוד היום (איוב א' ט"ו).

שוע, עיין פקיד.

שמרון (נחשזריח) היא העיר הידועה אשר בנה עמרי על ההר אשר קנה מאת שמר (מלכים א' ט"ו, כ"ד) בחלק אפרים ויעשה לעיר מלוכה למלכי ישראל ומן העיר המפארה הזאת נקרא כל חבל ארץ סביבה (בין ארץ הגליל ליהודה כפונה להר עיבל ונגבה להרי גלבוע) שמרון. שלמנאסר מלך אשור כבש את העיר הזאת ויחריבה (מלכים ב' י"ק) ולימים נבנתה שנית והזרודוס אשר הגדיל וייסה אותה קראה בעברתטע (יוסיפון קדמוניות ט"ו ז' § ב') וכן שמה עד היום הזה, אולם קטנה היא מאשר היתה מקדם.

שנור, כן נקראו ההרים בעבר הירדן מזרחה בין א"י וארץ בני עמון (דברים ג' ט'), שם נכללו בהרי שנור גם הרי חרמון, אולם במקומות אחרות ימשך שניר לעצמו וחרמון לעצמו (ד"ה א', ה', כ"ג), ולפי זה היו הרי שנור יותר מזרחית מהרי חרמון.

שעיר, כן נקרא ארץ אדום בגבול דרומית של א"י נגד ים המלח (עיין אדום) ובטרם ירשו בני עשו יסבו שמה הסורים (בְּרֵאשִׁית י"ד ו').

ת

חבל או חובל, (שם כ"ו, כ"ז) נמצא תמיד בחברת משך וכפי הנראה היה מושב העם הזה בארץ אשר נודע אחרי כן אצל היוונים והרומיים בשם פונטוס (Pontus) בחטיבת הקטנה ממערב למשך, ויש עוד דעות אחרות בזה (עיין בצור בְּרֵאשִׁית י' ב').

חוגרמה או חגרמה (בְּרֵאשִׁית י' ג'), נראה כי זה הארץ אשר נקרא כעת מַחְוַעֲטִיעַן, כאשר העם הזה התיחס מאיז אשר שמו חרגם.

א (ז) ויהי ובשלשם שנה ברביעי

ב בחמשה לחדש ואני בתוך

הגולה על-גהר-כבר נפתחו

השמים ואראה מראות אלהים:

ג בחמשה לחדש היא השנה

החמישית לגלות המלך יויכין:

ג היתה הנה דברי-הגהה אר-

יחזקאל

ר ש י

א (ה) אים דרויסינגסטען יאה. רע וואר עם, וואך איד

אונטער דען פֿערטריעבענען אַם פֿלוסטע כבר לעבטע, אַלס אַם פֿינפטען דעם פֿיערטען

מאַנאַטעס, זיך דיא היממעל עפֿענעטען, אונד איד געטט

ליכע ערשיינונגען זאָה. (ב) אַם פֿינפטען דעם (פֿיערטען) מאָ

נאַטעס, אים פֿינפטען יאהרע זייט דער געפֿאַנגענשאַפֿט

דעם קעניגס יויכין, (ג) וואָרד דעם עוויגען וואָרט דעם יחזקאל

א ויהי בשלשים. פסח הנביא דבריו ולא פירש שמו מי הוא ולא פירש למנין מה מנה לסיבך הפסיקה רוח הקודש את דבריו בשני מקראות הסמוכין לזה ללמד מי הנביא וללמד

למנין מה מנה שנאמר בחמשה לחדש היא השנה החמישית וגו' אין אלה דבריו הנביא שהרי כבר אמר בחמשה לחדש היה עומד ועוד שמתחלה אמר בנואחו בלשון עצמו ואני בתוך הגולה

ואראה מראות אלהים וכן בסוף וראו והנה רוח סערה וגו' ואני שני מקראות מפסיקין דבריו כאלו אמר מדבר עליו היה היה דבר ה' אל יחזקאל ויהי עליו שם יד ה' ואני בתוך הגולה.

אם שלא היה רוחה אספקלריא מאירה קודם אורו מראות אלהים כמין חלוס ולא משם וכל הנביאים אף הם מתוך אספקלריא שאינה מאירה ראו חן ממש רבינו הוא שנאמר וביד

הנביאים אדמה (הושע י"ב): (ב) היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין. נמנינו למדין שלשים שנה שמה לתחילת היוכל מנה שהיוכל האחרון התחיל בחמלת י"ח ליאש"י היא השנה

נמצא חלוקה את הספר (מלכים ב' כ"ב) וכן שנינו בסדר עולם שהיא היתה חמלת היוכל יאשיהו מלך ל"א שנה לא מהן י"י שעברו כבר נשחיירו י"ד שנה יהויקים מלך י"א שנה הרי עשרים

ותשע ויכניה בנו לא מלך אלא ג' חדשים וגלה ושנה שניבא יחזקאל היתה חמישית לגלותו הרי שנת שלשים בייבול וכן מנינו בסוף בנואחו שנתן סימן למנין היוכל שנאמר ויהי ככ"ה שנה לגלותו בראש השנה בעשור לחדש (לקמן מ') ואמרו רבותינו איזהו שנה שראש השנה שלה בעשור לחדש

היו אומר שנת היוכל: (ג) היה היה דבר ה'. אמרו רבותינו היה כבר לפי שאין השכינה שורה בנזונה לארץ אלא ע"י שצרתה עליו תחילה בארץ. ושנינו בדברייתא דמכילתא כן אדם

ב א ו ר

א (א) בשלשים שנה, לא פירש לנו הנביא מאיזה ומן נתחיל למנות שלשים שנה, ע"כ נחברו הדעות זה אומר בנה חה אומר בנה, אבל גם אחת לא הטיבה בעיני; כי אם אומר

שהפסוק מנה שנת היוכל, או מהזמן אשר נבוכדנאצר הראשון כבש מלכות אשור [כאשר ירשו קבטי העטים], יקשה תמיד למה השתמש הנביא רק פה בנטיחן הוא, אמרי אשר בנבואות אחרות

מנה מנלות יתייבץ כמו פה ספוק כ"ה, ועוד אם בשלשים יהיה מספר סדורי היה לו לכתוב בשנת שלשים? ע"כ אנכי כך דעת הפסח המפורסם הרח"ט בעל חסעמרו, ונה יבוא דבר דבור

על אומר, והוא הנביא הגיד לנו כמה שנים נר כבר אצל הגולים בטרם החל רוח ה' לפעמו; ועניו, כבר הייתי שלשים שנה בתוך הגולה כאשר לפתחו לי השמים, וזה היה דבר יעני בחמשה לחדש, בשנת השלשים ובפשישית לגלות יהויכין. ויכול לאמר כי נר כבר שלשים שנה בצבל, כי לא ירענו מתי גלה, וידוע כי ישראל גולה אחר גולה גלה. על נהר כבה, בלי ספק לא

יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים ער-נהר-כבר ותהי עליו שם יר-יהוה: (ו) וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונהה לו סביב ומתזכה כעין החשמל מתוך האש

האש חשמל ר' ש"י

ואהו דעם פריעטערם בוי אים לאנדע כשדים, אם פלה סעכבר; עם וואלטעטע נעמי ליד דיא האנד דעם עוויגן (דיא געטטלע בענייטעטונג) איבער איהן. (ז) איד וזה איינען שטורמוינד, דער פאן נאר-דען הער קאם, מיט דעמועל בען (קאם) איין גראסעם גע-וועלק אונד איין פערצעהרענ-דעם פייער, איין פונקעלנדער גלאנץ וואר רינגס אומהער, אונד אויס דער מיטטע דעם ייערם שיען עטוואס וויא דער חשמל

האש: (ה) ומתזכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה: (ו) וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם: (ז) ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל ונצצים כעין נחשת קרל: (ח) וידו אדם

וידי קרי מחחח ר' ש"י

השגל. (ב) אויס ריעוער מיטטע ערשיען דיא געשטאלט פאן פיער חיות, דיא אלוף אויסזאהען: זיא האטטען איי-גע מענשליכע בילדונג. (ו) דאך האטטע יעדע פיער געוויסער אונד פיער פליגעל; (ז) איהרע פיסע ווארען וויא געוועהנליך (געטטלעט), דאך דיא וואה-לע גליך דער וואהלע איינעם קאלבעם אויך פונקעלטען זיא וויא פאלירטעם קופפער. (ח) אונטער איהרען פליגעלן

גון שלו ראה מתוך האש וכ"א רבותיו מעשה כתינוק אלו שהיה דורש במעשה מרכבו והיה מוכן בשמל ויאלה אש משמל ואלתו ועוד אמרו כי המלה מורכב באמרי מאי חשמל איר יהודה חיות אש ממללות במחיותי תנא עתי חיות ופתיס ממללות בשעה שהדבור יולא מפי הקדוש ברוך הוא חיות אש הקדוש ברוך הוא ממללות כלומר משמלות ומללות את האש ויתכן שהיא חשמל אש העין שהיא קרוב לעין האש כי אמר חשמל מתוך האש ואמר כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב ממראה מחיות ולמעלה ואמר במראה השניה וממחיות ולמעלה במראה זוהר כעין השמלה: (ה) ומחוכה. של חיות האש ראיתי כעין חשמל הנראה מתוך האש ולא נודע מהו ומדרכ שדרכו בו רבותיו חיות אש ממללות אלו מיושב על הענין: דמות אדם להנה. יש לחשוב שהיא אף דמות אור וחיה ונשר להנה ונראה בעיני לפי זה אב לבולם קילם הנביא את המרכבה זו והוא דמות פרטופו של יעקב אבינו: (ו) וארבעה פנים לאחת. לאחת זו לפירוף האדם לבדה היו ד' פנים וכן לאריות ולנשר ולשור הכי ע"ו לחיה וכן לכל חיה וחיה וד' כנפים לכל אחד מן הפנים הכי מ' ודי כנפים לחיה והוא ש"י מאתן ומאשין ושיאל גפין: (ז) רגל ישרה. רגלין כיוונין מכוונין זה כנגד זה. דיא ישרה שאין להם קפיותם ארכויות לבוף את זוקיהם לפי שאין להם ישיבה ולא שכיבה ואין לריבין להיות להם קפיותן כעין שיש לבמה קפין עליון וקפין חתון שניהם היא כופפת זוקיה לשכב: רגל עגל. רגל עגול וכת"י רגלין סגלגלין: ומוצאם. מתוך זהרוריתם דומה כאלו יולאות מהם נלויות כדאמרינן במס' יומא אף היא נעשה נכרשת אל וכו' וכ"י בשעה שחמה זורחת נלויות יולאין הימנה וכו': ולנטיס. אישע' נלונט' כלע"ו: כעין. כמו במראה: נחשת קרל. מזוקק ומאלי. ומנחם חזרו עם קלוי באש (ויקרא ג'): וידי אדם מתחת כנפיהם. כמרגמו למסתי בהן גומריין דאשא וגו' וכן אלו מולאים בספר זה וישלח הכרוב את ידו אל

באור

אית גדולה יכפר, ונאות רק לאותם אשר להם הממשלה ואף גם העיב לי הפירוש הזה שאר, מיט לא מלאתי וכפי לתרגם המלה הזאת. (ה) חיות, כמר בהמלה הזאת על כי חורה גם על חיות הארץ ככלל וגם על האדם ועל נשמתו, כמו והיה האדם לנפש חיה (בראשית כ"י), דכא לאין פיהי. (מהלכים קמ"ג). דמות, זה הכלל, ד"ל זכותם ככלל היא דמות אדם, אכן יש עוד לפי דמות אחרים שגוראות אחרות; ואם יש נפשך להנין יותר פשוט אל הכמות במראה הוא, קרא ספרה י' ובאורו גם ומהים לאחת חיות. (ז) ישרה, ר"ל אשכ"י שכן רגליהם ככף רגל עגל, מכל מקום דמות רגליהם חין מסבף היות כרגל אדם קלל, שם החומר נמשך אלס, ונחשת זכר, כמו נחשת שמוכרס (מלכים א' י' מה) ועיניו מלטע

באור

היות נבוכדנאצר את כל העולמים במקום אחד אבל הפינס ועיר עם ועיר עם, כאשר נראה וזה מהספר אשר שלח ירמיה אל העולה כנבל (ירמיה כ"ט י"ד), ע"כ אמר שהיה בהגולה הזה אשר במקום מגורו על נהר כבר. (ד) וארא, הנה נודע כי כל נביא, לעת אשר היתה עליו ראשונה יד ה', נראה אליו ה' בדרך אשר גם חישו יכירו, כי היה לו מראה אלהים ולא רק מזה שאו ורעות רוח אשר היה רק בדמיונו. והנה המראה הזה אשר נודע בשם מעשה מרכבה ד"ג גם רבו בו המפרשים; כי הסוקר יפרשו בדרך חקירה, ובעל הקבלה בקבלתו, ואני רק לפרש הכתוב בנתי. מן העפון, אולי רצה הנביא לחבר עם שתי הסוראות, עד השפון והוסתר, כי הכר הזאת נקראה פן על אשר היתה לדמות הראשונים יותר טמונה ונפונה מהאחרות. מתקדחת, נדמה כאלו האש תקח את כל הבא בידה, ע"כ תאות לנו חומר מת לקחת, וכן יאמר גם האשכנזי. עגריאשען. החשמל, רבו גם רבו הפירושים והתרגומים על המלה הזאת, ואנכי איני רק פירוש החשמל, רבו גם רבו הפירושים והתרגומים על המלה כי הוא ישר מאד, וכו' דבר: הנה חשמל מזה שם והשם הוא יורה על דבר נכבד כאשר תעין על זה הפסוק ויחיו שמיים (תהלים ס"א ל"א), וכאשר אלל מלת דשמן עוסף הגוין בן עוסף אלל חשמל הלמ"ק, כי גם להלמיד משפט אחרות האמנות, כמו לשד השש"ן (במדבר י"א פ"א) כאשר שנה ושלם. וזה החכם הכול בפרטיו; והשם חש"ס יוכל לפרש מזה שם כהן אחרות ומבוכו רבים, כמו כבש כשב, שלמה שלמה, וירוע. כי המשפחה היא אית

מתחת כנפיהם על ארבעת
 רבעיהם ופניהם וכנפיהם
 לארבעתם: (ט) חֲבֵרַת אִשָּׁה
 אֲל־אֲחֻזְתָּהּ כִּנְפֵיהֶם לֹא יִסְבּוּ
 בְּלִכְתָּן אִישׁ אֲל־עֵבֶר פְּנָיו יִלְכוּ:
 (י) וְדַמּוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי
 אֲרִיָה אֲל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם
 וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּן
 וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּן: (יא) וּפְנֵיהֶם
 וּכְנָפֵיהֶם פְּרָדוֹת מְלֻמְעָלָה
 לְאִישׁ שְׁתֵּים־חֹבְרֹת אִישׁ וּשְׁתֵּים־

האטמען ויא מענשענהענדע
 אויף אללען פיער זייטען, זא
 וויא געוויכטער אונד פליגעל
 אויף אללען פיער זייטען.
 (ט) איהרע פליגעל בעריהר-
 טען זיך געגענווייטיג, אים גע-
 הען ווענדערטען זיא זיך גיכט
 אום, דען יעדע קאנטע נאך
 יעדער איהרער געוויכטסווייטן
 וואַנדלן. (י) דיא בילדונג איה-
 רער געוויכטער רעכטס וואַר
 אַן אללען פיערען דיא איינעס
 מענשען אונד איינעס לעווען,
 אונד דיא בילדונג איהרער גע-
 זיכטער לינקס אַן אללען פיע-
 רען וואַר דיא איינעס אַכטען
 אונד איינעס אַר לערס.
 (יא) איהרע געוויכטער זא וויא
 איהרע פליגעל וואַרען אַבען
 געטרעננט; צווייא פליגעל איינער יעדען בעריהרען איינאנדער, אונד דיא (מירען)
 צווייא

מכסח
 רש"י

מכסות את גויתיהנה: (יג) ואיש
 ארעבר פניו ילכו אל אשר
 יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא
 יסבו בלכתן: (יד) ודמות החיות
 מראיהם כגחליי אש בערות
 כמראה הלפידים היא מתהלכת
 בין החיות ונגה לאש ומן האש
 יוצא ברק: (טו) והחיות רצוא ושוב
 כמראה הבזק: (טז) וארא החיות
 והנה אופן אחד בארץ אצל
 החיות לארבעת פניו: (יז) מראה
 האופנים ומעשיהם כעין

צווייא בעדעקטען איהרע קער-
 פער. (יג) יעדע גינג נאך יע-
 דער איהרער געוויכטסווייטען.
 וואַהין זיא וואַללען קאַנט-
 טען ויא געהען, אַהנע זיך אים
 געהען אומווענדען צו מיסען.
 (יד) דיא חיות שיענן דעם אַנווע-
 הען נאך, וויא גליהענדע קאַה-
 לען צווישען דען חיות זעלבסט
 שפריהטען פּלאַמען; דאַ פּיי-
 ער האַטטען איינען פּאַונקעלגרען
 גלאַנץ, אונד אַוויס דעם פּיער
 פּוהרען בליטצע הערפּאַר.
 (יז) דיא חיות בעוועגעטען זיך
 שנעלל הין אונד הער, נאך
 דער אַרט איינעס בליטצעס.
 (יז) אַיך בעטראַכטעטע דיא
 חיות, אונד זיעהע! דאַ וואַר
 איין אופן (יז) אויף דעם באַ-
 רען; געבען יעדער דער חיות
 אויף דען פּיער פּאַררערן זייטען. (טז) הער אַנבליק דער אופנים אינד איהרע בעשאַפּ-
 פּעני

רש"י

הנותרות מכסות את גויתיהנה: (יב) אל אשר יהיה שמה הרוח, הלכו ללכת: (יג) היא
 מתהלכת בין החיות המראה הזאת מהלכת בכל החיות: ונגה לאש, יוצא מאש שלנו: ברק,
 פלנדור'ס בלען: (יד) רצוא ושוב כמראה הבזק, פירשו רבותיו רצוא ושוב כלבת הבכשן שזלחה
 חמיד מפי הבכשן וממרת לחזור וליכנס כך בשמוציאו ראשן מתחת הנקיע הגשויה למעלה
 מהן כמו שמפורס בענין נרחעות מפני השכינה שלמעלה מן הנקיע וממרת להשיב את ראשן:
 כמראה הבזק, דלשטענדיג לא בלען ונוון אז שלהם כעון אז היוכל מנין הזדמן שמוקפין
 זהב בכור בתוכן והאש שזלחה מאש צנועה כנוונים. (טו) ויש הבזק לשון פירש פני שפירשתי
 רבותיו כמראה הבזק ר"ל אומר בשם ר' לוי בן פרש"ה שיהיו כוה שמוק גפת בכירה
 בלוי שמפור גפת שהיו פסולת הזמים כמורה שהיו מבלט כמורה ומעלה להב והלהב עולה
 ויורד והוא כ"י רצוא ושוב ועוד יש בדברים בוק לשון סיור בזק בהו עשרה והוא חרבו כל'ו
 פור וכן במשנה בזקין מלח ע"ג הכנש כשזיל שלא יחליק ויש משמע בזק כמו ברק והוא לשון
 חפוש ע"כ תי' שח"א: (טז) אופן אחד בארץ, ברנכת הנקיעה לארבעת פניו, של כל חיה
 או האופן יש לו ד' פנים, ורבותיו אמרו זה סודלכין העומר בארץ וראשו מגיע לבין החיות
 אצל לפי הענין אנו למדין שהאופנים ד' הם: (טז) כעין תרגום. כעון אמן טובה שמתה
 תרגום

באור

האחרות מכסות את גויתיהנה. (יב) הרוח, רצונם, וכן לקמן אשר הילכים אחרי בראש
 ("ג"ג). (יג) כמראה הלפידים, מראהם אינו כחלים צוערים אשר רק זהב להם, אצל
 משנם יעלו לפידי אש, ונגה לאש, יוצא מאש שלנו (יג"ג). (יד) רצוא ושוב, כמו ירבו
 ושובו הבזק, כמו ברק (יז). (טז) אופן אחד, אופן אחד אלכל מה מהאדבע החיות,
 (טז) ומעשיהם, נראה לכאורה כיצר, וכן מראהם כפיך השווק, אצל אין לקור כמראה
 הנפלאה

באור

אל האש אשר בינו לכרובים וישא ויתן אל חפני לבוש הכרובים ויראו לכרובים חבית
 יד אדם וכו' (לקמן י") ידי אדם חומי' את האש ונתנות לכרוב הכרוב ללחיק כדי שיטנונו
 נחלים מיד אל יד להקל הפורענות מעל ישראל: על ארבעת רבעיהם. ל' רוחות העולם
 שהרי יש להם פנים וכנפים לכל רוח: וכנפיהם וכנפיהם לארבעתם. בתרגומי שוי לארבעתהן:
 (ט) חוברות אשה אל אחותה כנפיהם. נכסה של זו פרושה לכל כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד
 שז נדות ומניעות זו לזו וכך הם מכסות פניהם שהנפיים פרושות למעלה מן הפנים: לא
 יסבו בלכתם. אם רוצות ללכת לאיזה רוח שירצו אין צריכות להסב פניהם שהרי יש להם
 פנים לכל צד לביכך איש אל עבר פניו ילכו לצד פניו של אותה רוח שהם רוצים ללכת ילכו:
 (יא) ופניהם וכנפיהם פרושות מלמעלה. אלמלא שראיתי טעם זקף גדול נקוד על ופניהם
 לא הייתי יודע למרשו אצל הניקוד למדני להנדלים זו מוז ולהעמיד חיצת ופניהם פניו ענמה
 וכן פירושו ופניהם להם וכנפיהם היו פרושות למעלה מפניהם ומכסות אותם כינד לאיש שמים
 חוברות איש לכל פנים ומים שמים חוברות לכל אחת כנף מיה זו פרושה לצד כנף
 מיה זו ושל זו לצד זו והפנים שבניתי מכוסים בהם ודוגמת לשון מקרא זה יש עוד בפרשה
 זו ונביאים ונביה להם ויראה להם חיצת ונביהם עומדת בענמה: ושמים מכסות. ובי' כנפיים

באור

מלטש, כי אש חלטש המתכת או תקל כמראה רבעיהם, מושך ענמו ואחר עמו, כלומר
 ומניהם וכנפיהם לארבעתם, אשר אחר כבר לעיל, גיב על ארבעת רבעיהם, ולא סמוכים
 זה לזה. (ט) חבורות, נכסה של זו פרושה לכל כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד סוברות ומניעות
 זו לזו (כ"ג). אל עבר, ובאשר יש להם ארבעה פנים כנגד ארבעה רוחות החבל, עיב לא
 יכערוו לפנות את ראשם, אם יש נכפוש ללכת אל עבר אחד. (יא) וכנפיהם, נאשר אשר למעלה
 (כסוף ט') חוברות, על כן יאמר פה כי כנפיהם פרושות מלמעלה ורק תענה זאת בואח של
 האחר, לאיש, ענינו כך: לאיש איש שמים חוברות, הן אשר פרושות מלמעלה ובשמים
 האחרות

פענהויט וואר דעם תרשיש גלייך אללע פיערע ווארען גלויך געשטאלטעט, אונד איהר אנבליק וואו איהרע בעשאפענהייט וואר פאן דער ארע, אלס ווארע איין אופן אין דעם אנדערן. (יז) נאך אלל לען פיער וויטען חין קאנטען זיא וואנדעלן, אהנע זיך אים געהען אומווענדען צו מיט-סען. (יח) איהרע פעלגען (כז) גען דעם ווארעם האטטען איי-נע פירטערליכע העהע, אויך האטטען זיא איינען אויסער-ארדענטליכען שארפבליק; דען איהרע פעלגן ווארען רונד-אום פאללער אויגען אן אללען פיערען. (יט) גינגען דיא חיות, זא גינגען דיא אופנים געבען איהנען; ערהאבען זיך דיא חיות פאן דעם באדען, זא ער-האבען זיך דיא אופנים מיט, (כ) וואהין יענע דען וויללען האטטען צו געהען, האטטען אויך דיעזע דען וויללען צו גע-הען, ווא דאן דיא אופנים זיך

תרשיש ודמות אחד לארבעתו ומראיהם ומעשיהם כאשר יהיה האופן בתוך האופן: (יז) על-ארבעת רבעיהן בלכתם ולכו לאיסבו בלכתן: (יח) וגביהן וגבה להם ויראה להם וגבתם מלאת עינים סביב לארבעתן: (יט) ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים: (כ) על אשר יהיה שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והאופנים ינשאו לעמתם כי רוח התייה באופנים: (כא) בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעמתם כי רוח התייה

באופנים
אין גלייכער ריכטונג מיט איהנען ערהאבען, דען דער גייסט דער חיו: וואר אויך אין דען אופנים. (כא) וואנדעלסטען נון יענע, זא גינגען אייך דיעזע, שטאנדען יענע, זא שטאנדען אויך דיעזע, אונד ערהאבען זיך יענע פאן דעם באדען, זא ערהאבען זיך אויך דיא אופנים, אין גלייכער ריכטונג מיט איהנען, דען דער גייסט דער חיות וואר אויך אין דען אופנים.

ר ש י

תרשיש קריסטאל זלען: באשר יהיה האופן קבוע בחוק האופן שתי ועשרו לבי שהן הולכות לכל עבר פניהם לדי רוחות נריך שיהא האופן מנגלל לדי רוחותיו: (יז) על ארבעת רבעיהן וגי'. בשביל מעשה האופנים הולך לשותן לומר שאין האופנים מעבדין עליהם שאף הם עשויין לכך: (יח) וגביהן, וגב ים להם: וגובה להם ויראה להם. מאיימי הם לרוחא איהם זיש סותרין ויראה להם במורא עומדים: וגבותם. אליי-שרטילי-זלען: מלאות עינים סביב לראות לכל רוח שהיו לא יסבו בלכתם: (יט) מעל הארץ. מעל רכפת הרקיע וכת' מלרע לרום שמיא כלומר בהנשאם מלמטה למעלה: (כ) הרוח. של הקצ'ה: שמה הרוח ללכת. אל"ל להם לזד זה לכו שרותו של הקצ'ה בחיות ורוח החיה באופנים: (כא) בלכתם. החיות:

ב א ו ר

הנכללה הזאת. חרשיש, אכן טוב הנזכר בשאן. (יח) ויראה להם, יראה שם משם ראה, והוי"ו מחלומות האמנותי כמו ילהר. ונבוחם, ווי"ו תחת מלח כי. (כ) שמה הרוח ללכת, היעזר: אל אשר היה רוח החיות ללכת, שמה גם רוח האופנים ללכת, גי

באופנים: (כג) ודמות על-ראשי החיה רקיע בעין הקרה הנורא נטוי על-ראשיהם מלמעלה: (כד) ותחת הרקיע כנפיהם ישרות אשה אל-אהותה לאיש שתים מכסות להנה ולאיש שתים מכסות להנה את גויתיהם: (כה) ואשמע את-קול כנפיהם כקול מים רבים כקול-שדי בלכתם קול המלה כקול מחנה בעמדם תרפינה כנפיהן: (כז) ויהי-קול מעל לרקיע אשר על-ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן: (כח) וממעל לרקיע אשר על-ראשם כמראה אבן-ספיר

המור
הארט איבער דער דעקע איבער איהרען קעפפען. (כג) איבער דער דעקע, וועל-כע איבער איהרען קעפפען וואר, שיען עטוואס גלייך דעם סאפיר-שטיין, דאריבער שטעלל-

ר ש י

לבי. האופנים: (כב) הקרה המורא. ת"י גליד חסין גלוי"ה פורט זלען: (כג) ישרות. מכוונות: (כד) כקול מים רבים, יכול קול נמוך ת"ל כקול שדי כקול המפיהם בחתומים קול ה' נכח קול ה' עובר ארוים (זהלים כ"ט): קול המולה כקול מחנה. קל מלוליהן דמודין ומכרכן קדם רבניהון כקל משריית מלאכי מומא: בעמדם תרפינה כנפיהן. מלהשמיע קול. וי"ת במקמקן משתקן נסיהן מן קדם הדיורא דביתו של מקום היינא ממעל לראשן להשמיע לנביאים שליחותו כמו שמשיים והולך ויהי קול וגי'. ושיא בעמדם מלקלם בשביל זכראל זיקלשו תחילה: (כה) ויהי קול מעל לרקיע, ת"י ובמתן דסוה רעוא קדמויה לאשמעא דנורא לצנדוהי נביי הו קלא משמע מעליהו רקיע שבין כדוויא מתחת רקיעא זעל ראשון: מרפינה כנפיהן.

ב א ו ר

רוח החיה באופנים. (כב) הנורא, אחד מחמשי פעמים פתרו מלשון ארמית, לשון אש כמו לנו אחין גיבא יקורחא (דניאל ג' ו') ויפגש בקרת הנורא, כאותו הקרת אשר יצין כאש, והוא האבן הנקרא קריסטלון. (כג) לאיש שתים מכסות להנה, שעורו כך, לא כל הארבע כנפים מכסות תחת הרקיע, כי אם רק שתיים ובשתיים האחרות מכסות את גויתיהם. (כד) כקול שדי, כל הפלות דבר מה יסוקן בכניו ה' כמו שלכת ים, הכריז אל, וענינו מוקף הקול (כה) בעמדם תרפינה כנפיהן, שעורו כך, כאשר נעמידם תרפינה כנפיהם או ישמע קול

(כג) איבער דען קעפפען דער חיות וואר איינע דעקע וויא איינע פירטערליך גראסע אוינשאללע, וועלכע זאבען אי-בער איהרען קעפפען גע-שפאננט וואר. (כג) אונטער דיעזער דעקע ווארען איהרע פליגעל אין גראדער ריכטיגן אויסגעברייטעט, איינער גע-בען דעם אנדערן, אונד יעדע פאן איהנען בעדעקטע מיט צוויי פליגעלן איהרען קער-פער. (כד) ווען זיא זיך בעוועג-טען, הארטע איך דאן גע-רייש איהרער פליגעל גלויך דעם כרויזען גראסער געוועס-טער, איין פירטערליכעס גע-טעזע, איין געטיממעל גלויך דעם איינעם העערלאנגערס; דאך ווען זיא שטיללע שטאנ-דען, ליעסען זיא דיא פליגעל זינקען. (כה) ווען זיא אים שטע-הען דיא פליגעל זינקען ליע-סען, ווארד איין גערייש גע-הארט איבער דער דעקע. (כג) איבער דער דעקע, וועל-כע איבער איהרען קעפפען וואר, שיען עטוואס גלייך דעם סאפיר-שטיין, דאריבער שטעלל-

שטעללטע עם איינען טהראן פאר, אונד איבער דיעזעם טראגע וואר עטוואס וויאדיא געשטאלט איינעם מענטשן. (כז) דאזא איד, דאס דיזע גע- שטאלט יענער איינעם השמל גלייך וואר, פאן דען לענדען אויפווערטס (וואר יח) אומגע- כען פאן איינער פייער-היללען; פאן דען לענדען אבווערטס אבער זא איד נור איינע פוי- ערפארבע מיט איינעם פונ- קעלנדען גלאנצע רונד אומ- הער. (כח) גלייך דער פארבע דעם רעגענבאגענס אין דער וואלקע אן איינעם רעגניטען טאגע, וואר דער אנבליק דיע- זעם פונקעלנדען גלאנצעם רונד אומהער. דיעזעם וואר דער אנבליק דער געטטליכען מאיעסטעט. — אלס איד זיא וואהרנאהם, פיעל איד אויף מיין אנגעוויכט, דא האר- טע איד איינע שטיממע, וועל- כע שפראך.

ב (ח) זיא שפראך צו מיר: ערדענוואך! שטעללע

דמות כפא ועל דמות הכפא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה: (כז) וארא ובעין השמל כמראה אש בית-לה סביב מראה מתניו ולמעלה ומראה מתניו ולמטה ראיתי כמראה אש ונגה לו סביב: (כח) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד יהוה ואראה ואפל על פני ואשמע קול מדבר:

ב (ט) ויאמר אלי בן-אדם עמד על-רגליך ואדבר אתך:

(י) ותבא בירוח כפא אשר דבר אלי ותעמדני על-רגלי ואשמע את

מדבר דאס איד מיט דיר רעדע. — (י) דא בעקאם איד מוטה, אלס איד זא אנ- געשפראכען וואורדע, איד פיהלטע מיך אויפגעריכטעט, אונד פערנאהם דיא מיט מיר רע-

ר ש י

מאימת הדבור: (כז) וארא בעין השמל. לא נתן רשות להתנוון במקרא זה: בית לה. מלכיים לה כמראה אש: (כח) ואפול על פני, ואשחטתית: ואשמע קול מדבר. ומה דבר: ב (א) ויאמר אלי בן אדם וגו'. בן אדם קורא ליחזקאל מתוך שרוח המרכבה הולך בין עלייה ומשתמש בה במלאכים לומר אין כאן ילוד אשה אלא זה בין הטעיים אייז אחד לבי והיבא. ולי שלא קראו בן אדם אלא בשביל שלא תהא דעתו רחבה עליו מתוך שהיה גם לבו במלא המרכב ובמלאכת עליונים סאי: (ב) את מדבר אלי. את המתדבר

ב א ו ר

ונו'. (כז) דמות כפא, שעורו כך, על דמות אןן ספיר נראה דמות כפא, ולא כי הכפא היה כמראה הספיר, ועל זה תעיד לקמן פרשה י"א, כי שתי המראות דומות, כאשר אמר בן הנביא. (כח) הגשם, יותר התקדשו השמים בעבים יותר יזכיר הקשת. ב (א) בן אדם, בן יקרא החוטם מלד אשר גופו נלקח מהאדמה. אואך, כמו עמך ורכיב ככה נספר היה ונכרמיה. (ב) את מדבר אלי, את יחס הפעול ויחסר מלת הקול.

מדבר אלי: (ג) ויאמר אלי בן אדם שולח אני אותך אל בני ישראל אל אר-גוים המזרדים אשר מרדו בי המה ואבותם פשעו בי עד-עצם היום הזה: (ד) והבנים קשי פנים וחזקי-לב אני שולח אותך אליהם ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה: (ה) והמה אם ישמעו ואם יחדלו כי בית מרי המה וידעו כי נביא היה בתוכם: (ו) ואתה בן-אדם אל-תירא מהם ומדברייהם אל-תירא כי סרבים וסלונים אותך ואר-

עקרים

דאס איין פראפעט אונטער איהנען איז. (ג) דוא, ערדענוואך, האבע קיינע שייא פאר איהנען, פירכטע איהרע רעדען ניכט, וואללטען זיא אויך מיט רארגען אונד די- סטעלן

ר ש י

עמי ובגוד הוא לכתוב מדבר כלפי מעלה שהאומר מדבר באז נשמע באדם המדבר לחיבורו סונה אליו פנים אל פנים והאומר מדבר (בחיוב) משמעו שהשני מדבר בפני עמו ככבודו ושלוחו ישמעו פורפאלייך בלעז: (ג) אל גוים המזרדים. אני שניס קרויין ב' גוים: (ד) והבנים. לפי שאמר אבותם פשעו בי ואלו נביהם קשי פנים: (ה) והמה. שאל ישמעו שאל יחדלו מלשמוע: בי. ודעתי כי בית מרי הם. אנשי קתרוין אלא שאני חפץ שידעו לעת פורענותם כי נביא היה בתוכם שהוכיחם ולא שמעו: (ו) סרבים. לשון מרדות כלומר סרביים. ודוג פתר אותו לשון קוליס וכי שמות להם: וסלונים. לשון קוליס וכן סלון מאזיר וקין מנאיב (לקמן כח):

ב א ו ר

מדבר, הוא ההתפעל משרש דבר, ונפל החייו בהסמכו לדלית שהוא ממואלו וכבר על המבטא, וכמוהו הקול מדבר אליו (במדבר ד' טו). (ג) גוים המזרדים, הם יבאל ואעיס שהם גוי אחר קראם גוים לחלק השנטיס והמשפחות, וכן עמים הר יקראו (דברים לג י"ט), אחיך בנימין בעממך (שופטים ה' י"ד) (מכלל יופי). המה, שעורו כך, אמת כי המה ואבותם פשעו כי תמיד עד עלם היום הזה, אבל נביהם אשר אנכי שולח אותך אליהם, המה הקשו עוד פניהם וחזקי לבם ממנס, ואליהם תאמר את אשר אשים בפך. (ד) קשי פנים, מיי חלוסי אפיו, וכן גוי עו פנים [דברים כ"ה ג']. כה אמר ה', עניו כך, דבר עמהם והגד להם. (ה) והמה, עניו כך, אף כי סרביים וגו', מימ דבר עמהם, כי אולי ישמעו ויחדלו וידעו, אם ידעו כי נביא ה' הניד להם את אשר יקרה להם, ונא בניו הגוף לחוק מלכיה. (ו) כי סרבים, שעורו, אף כי סרביים וגוי מימ אל מיוא מהם. סרביים, אם אפרש את המלה

רעדענדע שטיממע. (ג) זיא שפראך צו מיר: ערדענוואך! איד שיקקע דוך צו רען קינ- דערן ישראלים, צו יענען ווי דערשפענטטיגען געשלעכט טערו, דיא זיך געגען מיך עמי פארטען, זיא אונד איהרע פארפארען האכען זיך פער- גאנגען געגען מיך ביו אויף דיע- זען יעטציגען טאג. (ד) אויך דיא נאכקאמען זינד אונפער- שעמט, אונד האכען איין פער- שטאקטעם הערץ, אן דיעזע זענדע אויך דיה, אי הניען זאללסט דוא פערקירנדען: זא שפריכט דער הערר, דער אללמעכטיגע. (ה) פיעלליכט, וועזעס אויך איין ווידערשפעני- סטיגעס היוז איזט, ווירד עם דאך געהאר געכען, אונד אבי- לאססען (פאן איינער ווידערשפעני- סטיגיט), אונד ערקענגען,

דאס איין פראפעט אונטער איהנען איז. (ג) דוא, ערדענוואך, האבע קיינע שייא פאר איהנען, פירכטע איהרע רעדען ניכט, וואללטען זיא אויך מיט רארגען אונד די- סטעלן

ר ש י

עמי ובגוד הוא לכתוב מדבר כלפי מעלה שהאומר מדבר באז נשמע באדם המדבר לחיבורו סונה אליו פנים אל פנים והאומר מדבר (בחיוב) משמעו שהשני מדבר בפני עמו ככבודו ושלוחו ישמעו פורפאלייך בלעז: (ג) אל גוים המזרדים. אני שניס קרויין ב' גוים: (ד) והבנים. לפי שאמר אבותם פשעו בי ואלו נביהם קשי פנים: (ה) והמה. שאל ישמעו שאל יחדלו מלשמוע: בי. ודעתי כי בית מרי הם. אנשי קתרוין אלא שאני חפץ שידעו לעת פורענותם כי נביא היה בתוכם שהוכיחם ולא שמעו: (ו) סרבים. לשון מרדות כלומר סרביים. ודוג פתר אותו לשון קוליס וכי שמות להם: וסלונים. לשון קוליס וכן סלון מאזיר וקין מנאיב (לקמן כח):

ב א ו ר

מדבר, הוא ההתפעל משרש דבר, ונפל החייו בהסמכו לדלית שהוא ממואלו וכבר על המבטא, וכמוהו הקול מדבר אליו (במדבר ד' טו). (ג) גוים המזרדים, הם יבאל ואעיס שהם גוי אחר קראם גוים לחלק השנטיס והמשפחות, וכן עמים הר יקראו (דברים לג י"ט), אחיך בנימין בעממך (שופטים ה' י"ד) (מכלל יופי). המה, שעורו כך, אמת כי המה ואבותם פשעו כי תמיד עד עלם היום הזה, אבל נביהם אשר אנכי שולח אותך אליהם, המה הקשו עוד פניהם וחזקי לבם ממנס, ואליהם תאמר את אשר אשים בפך. (ד) קשי פנים, מיי חלוסי אפיו, וכן גוי עו פנים [דברים כ"ה ג']. כה אמר ה', עניו כך, דבר עמהם והגד להם. (ה) והמה, עניו כך, אף כי סרביים וגו', מימ דבר עמהם, כי אולי ישמעו ויחדלו וידעו, אם ידעו כי נביא ה' הניד להם את אשר יקרה להם, ונא בניו הגוף לחוק מלכיה. (ו) כי סרבים, שעורו, אף כי סרביים וגוי מימ אל מיוא מהם. סרביים, אם אפרש את המלה

פטעל ריד קוועלען, אונד מעל-
טעסט דוא אויך אויף ברענגע-
נעססעלן ליגען: פֿרעטע דעג-
נאך איהרע רעדען ניכט, אונד
לאס דיר ניכט באַנגע ווערדען
פֿאַר איהנען, ווען עס אויך
איין ווידערשפענסטיגעס הויז
איזט. (ז) מאַכע איהנען בע-
קאַנטט מינע וואַרטע, פֿיעל-
לויכט ווערדען ויא געהאָר גע-
בען, אונד פֿיעללייכט ווערדען
ווא אַבלאָססען, ווען זיא אויך
ווידערשפענסטיג וינד. (ח) דוא
אַכער, ערדענוואָהן! האַרע,
וואָס איך צו דיר רעדע: זיא
ניכט אונגעהאָרזאַם וווא דיע-
זעס אונגעהאָרזאַמע הויז, עפֿ-
נע דיינען מונד, אונד פֿערצע-
רע, וואָס איך דיר געבע.

עקרבים אתה יושב מדבריהם
אל תיראו מפניהם אלתחת כי
בית מרי המה: (י) ודברת את
דברי אליהם אסדישמעו ואסי
יחדלו כי מרי המה: (י) ואתה
בן אדם שמע את אשר אני
מדבר אליה אל תהי מרי כבית
המרי פצה פיך ואכל את אשר
אני נתן אליה: (י) ואראה והנה
יד שרוחה אלי והנה בזו מגלת
ספר: (י) ויפרש אותה לפני

והיא

(ט) דא בליקטע איך אויף, אונד ויעהע! איינע האַנד וואַר אויסגעשטרעקט געגען מיר,
דיא איינע ביכער ראָל לע העלעט. (י) דיעזע וואַרד אויסגעברייטעט פֿאַר מיר, אונד
פֿאַן

ר ש י

ואל עקרבים אתה יושב. העם אשר אתה מוכיח ילאוך ויקניטוך כאלו אתה יושב על עקרבים
ועוקץ אותך מכל לדריך. עקרבים אנליטורש בלעו. לוי עקרבים ממש וכת"י וזנו עמא
דעונדיהון דמן לעקרבוין את יתיב: (ח) אל תהי מרי מליך בשליחותי: פלה. פחז וכן
פזו עליו סיחס (איכה ג): פלה פיד ואזול. מאל הוא הטה אונך וממע ויערב לך כאלו
אתה אוכל מאכל לרעבון: את אשר אני נותן אליך. מה היא הנתיבה היא מגילי הספר:
(ט) והנה בן ים דברים משמין לשון וזכר ולשון נקבה כמו השמש יא על הארץ (בראשית
י"ט) וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו' (מלאכי ג') אל המזנה האמת והכחו (בראשית ל"ב):
פנים

ב א ו ר

המלה משרש סרב אשר בזרמת יורה על התנגדות ומריבה יצרת הוד המליכה, באשר ס לין
לדברי הכל מין קוין, ע"כ אומר כי סרב הוא כמו סרף, וכן יקראו מין ממני הקינים אשר
בהגונע בו ישורר הרגשת כאב דומה להרגשת הכאב אשר יתעורר בו אם טונע באש, וכן יאמר
האשכנזי ברענגעטען, ובדומה מליו חמת הסרפ יעלה העם (ישעיה נ"ה יג). וכלונים, יתכן
סבוא משרש סלל וכן נקראו מין קינים, אשר עובדי אדמה יטעו על קלות המסלה לחוס
על שדויתים. עקרבים, גיב מין קינים, ונקראו כן על אשר עוקצים ועוקרים את הנוגע
בהם; וכן אמר לו ה', אל תירא מהם ומדבריהם, אף כי יאמרו ליסרך בסרבים ולהוסיף
על עקרבים, וזיינו רחוק שיזכרו עמך כן, כי בית מרי המה. וידוע מנדעון ושלמה כי אז
יסרו בנרקנים ובעקרבים. (ח) אל תהיה מרי, אזלי מרד יוקאל בשמעו את כל התלחות
אשר תחילנה למנזח אוחו בשליחותו, וכלבו מנע לקבל השליחות, ע"כ אמר לו ה' הנהגון
לנתי ולפלות אל תהיה מרי וגו', והראיה על זה ואלך מר בחמת רוחו (לקמן ג"ד).

ורו

והיא כתובה פנים ואחור וכתוב
אליה קינים והנה והי:
ג (א) ויאמר אלי בן אדם את
אשר תמצא אכול אכול
את המגלה הזאת וקד דבר אל
בית ישראל: (ב) ואפתח את פי
ויאכלני את המגלה הזאת:
ג (א) ויאמר אלי בן אדם בטנה
תאכל ומעיקתמלא את המגלה
הזאת אשר אני נתן אליה ואכלה
ותהי בפי כדבש למתוק:
ד (א) ויאמר אלי בן אדם לדבא
אל בית ישראל ודברת בדברי
אליהם: (ה) כי לא ארעם עמקי
שפה וכבדני לשון אתה שלוח
אל בית ישראל: (ו) לא אל-

עמים

ואהו! געהע הין צו דעם הויזע ישראל, נון קאַנגסט דוא מינע וואַרטע איהנען פֿאַרטראַ-
גען. (ה) ניכט צו איינעם פֿאַלקע פֿאַן אונפֿערשטענדליכער שפֿראַכע אָדער שווער צו פֿער-
שטעהענדער מונד אַרט ווירסט דוא געזאָגט, זאָגדערן צו דעם הויזע ישראל; (ו) אויך ניכט צו
דען

ר ש י

(י) פנים ואחור. מה דהוה מן שרואי ומה דעתיד למהוי בסופא: קינים. פורענות אל לדיקים
בע"הו: והנה מתיח שכן שינונו עליו לעתיד לבא: והי. נהי של רשעים לע"הב:
ג (א) ואוכלה ותהי בפי וגו'. וקבלתהא וכוונ פתגמאא בפימי כדבש תלי: (ה) עמקי שפה. שיהא
להם ל' עמק שאיך מניר בו: אל בית ישראל. כי אל בית ישראל חני שלמך אשר לשונם כלאוּך:

ב א ו ר

(י) והי, כמו נהי משרש נהה ונשמטה הניין, וכן מלינו שיא משרש נשא.
ג (ג) חאבל, כמו חאכיל, אח המגילה. אח המגילה, כמו במגילה. (ד) ודברח, ענינו כן, אליהם מוכל
לדבר בדברים אשרי אשר אין דבר אשר יוכל למנע אותך מהמיד להם דבר. כי לא
אל עם וגו' אחה שלוח, יל אין אתה שליח אל עם נכרי, אשר לא ישמע אח לשונך מאשר
על זאת יהיה צעיוך בעם עמקי שפה וגו', אבל אל בית ישראל אשר לשונם תשמע. (ה) שלוח, מוֹסַךְ

פֿאַן אינגען אונד פֿאַן אויסען
וואַר זיא בעשריעבען, פֿאַלל-
געשריעבען פֿאַן קלאַגעליע-
דער, יאַממערוואַרטען אונד
וועהקלאַגען.

ג (א) פֿערנער שפראַך זיא
(זיוו טטיאטע) צו מיר:
פֿערצעהרע, וואָס דוא (היער)
פֿינדעסט, פֿערצעהרע דיעזע
ראַללע; דאָן געהע אונד רע-
דע צו דעם הויזע ישראלים:
(ג) איך עפֿפֿענטע דען מונד,
אונד דיא ראַללע וואורדע מיר
צו פֿערצעהרן געגעבן. (ג) דאָן
שפראַך זיא (זיוו טטיאטע) צו
מיר: ערדענוואָהן! דיי-
גען לייב זאָללסט דוא
נעהרען, אונד דיינע
איינגעוווינדע זאָללסט
דוא אַנפֿיללען מיט
דיעזער ראַללע, דיא
איך דיר יעטצט געבע!
איך פֿערצעהרטע זיא, אונד
זיא וואַר אין מינעם מונדע זאָ
זיס וווא האַגי. (ד) פֿערנער
שפראַך זיא צו מיר: ערדענ-

דען

מוֹסַךְ

עמים רבים עמקי שפה וכבדו
 לשון אשר לאת שמע דבריהם
 אסלא אליהם שלחתיך המה
 ישמעו אליך: (י) ובית ישראל
 לא יאבו לשמע אליך כי אינם
 אבים לשמע אלי כי כל בית
 ישראל חוקי מצח וקשי לב
 המה: (יא) הנה נתתי את פניך
 חוקים לעמת פניהם ואת מצחך
 חוק לעמת מצחם: (יב) כשמיר
 חוק מצד נתתי מצחך לא תירא
 אותם ולא תחת מפניהם כי בית
 מרי המה: (יג) ויאמר אלי בן

דען פיעלען פיעלקערן פאן
 אונפערשטענדליכער שפראך
 כע אדער שווער צו פערשטעט
 הענדער מונדארט, דערען
 ווארטע דוא ניכט פערשטעט
 העסט, דיא אבער דאך, ווען
 איך ריך צו איהנען זענדען
 מעכטע, דיר געהאָרען וויר.
 דען. (י) נור דאז הווי ישראל
 ווירד ניכט וואָלען דיר געהאָר
 געבען, אינדעם זיא מיר ניכט
 געהאָרען וואָלען. ווייל נון
 דאז הווי ישראל אונפערשעמט
 אונד פערשטאָקטן הערצענס
 אויט, (יב) דאָרום פערליהע
 איך ווירדע דיינעסגעוויכטעגע.
 גען איהרען טראַטץ, אונד האָ
 הייט דיינער שטייןגעגען איה
 רע פערעהייט. (יג) גלייך דעם
 שמיר, האָרטער אלס קיען,
 האַכע איך דיינע שטירן גע-

מאכט. פירטע זיא אלאַ ניכט, אונד לאס דיר ניכט באַנגע זיין פאָר איהנען, ווען
 עס אויך איין ווירערשפענסטיגעס הווי אויט. (י) פערנער שפראַך זיא צו מיר: ערדעני

ר ש י י

(י) אס לא אליהם שלחתיך וגו'. לשון שנויה היא אס אליהם שלחתיך מי אני אס לא המה
 ישמעו אליך ומקרא מסורס הוא: (ט) כשמיר. מין חולעת הוא שמראין אותו על האנן והיא
 נקצעת כננו (הגיה ליה) שמיר לשון סלג חוק. ובתרגום ירושלמי הוא תרגום של נור וכ"ח
 נור חלמיש (דברים ח') שמיר ענרא ויש משמע שמיר הנרול החוק כי כמו שנקרא הנור החוק
 שמיר

ב א ו ר

מוך עלמו ואחר עמו, ר"ל אל בית ישראל אתה שלוח ומוכח גם על פסוק האחר. (י) אס
 לא, שגורו כך, לו שלחתיך אליהם, המה ישמעו אליך. ובפסוק הזה הודיע ה' איך הקצו
 ישראל את ערפם יותר מכל האומות האחרות; כי לא לבד אומה אחת היתה שומעת בקול
 הנביא לו נשלח אליהם כי אס גם עמים רבים, ואס גם לא היו מנינים הכל את אשר דבר
 אליהם אבל בית ישראל וגו'. (י) כי אינכם אובים, לא להכניסוך מרו את מיד, אבל להכניסוני.
 (ט) כשמיר, אס נשפוט מהירות שרש שמר נאמר, כי כן נקראו מיני האנבים היותר קשות
 לפקן, כי אנבים כאלה לא לבד תשמרנה את תמונתן ולא תסוללנה כי אס בזוקה, אבל
 גם תשמרנה את הדברים אשר יתנו בהן, וכן מנינו גם כי תרגום ירושלמי תרגם לור חלמיש
 (דברים ח' ט"ו) שמיר ענרא, וכן נוכל לפרש כפסוק שמיר (ירמיה י"א ז'), כי יותר קשה
 הגוף אשר ממנו נעשה הכסף, יותר יעמק לחרות. ועל אשר נור חלמיש גיב שמיר (כאשר
 יעיר על זה ח"י), נוכל לאמר כי הועתק השם הזה גם על מין הקוף אשר ילמח על ארץ לחימה
 כזאת כאשר מלאו קין שמיר תעלה (ישעיה ל"ב י"ג), ומיט על אשר לא ידענו היטב הולאת
 המלה

אדם את כל דברי אשר אדבר
 אליך קח בלבבך ובאזניך שמע:
 (א) ורק בא אל הגולה אל בני
 עמך ודברת אליהם ואמרת
 אליהם כה אמר אדני יהוה אס
 ושמעו ואם יחדדו: (ב) ותשאני
 רוח ואשמע אחרי קול רעש
 גדול ברוד כבוד יהוה ממקומו:
 (ג) וקול כנפי החיות משיקות
 אשה אל אחותה וקול האופנים
 לעמתם וקול רעש גדול: (ד) ורוח
 נשאתני ותקחני ואלך מר
 בחמת רוחי ויד יהוה עלי חזקה:

ואהו! אללע מיינע וואָרטע,
 דיא איך צו דיר שפרעלען
 ווערדע, ניס אין דיין הערץ,
 אונד האָרע דאָרויף מיט אויפֿ
 מערקוצמען אָהר! (א) דאָן
 זאָלסט רוא הינגעהען צו דען
 פֿערטריעכענען, צו דיינעם
 פֿאָלקע, זאָלסט זיא אנשפרע-
 כען, אונד צו איהנען זאָגען:
 אַלואַ האַט דער עוויגע, דער
 אַללמעכטיגע געשפראַכען:
 פֿיעלליכט ווערדען זיא גע-
 האָר געבען, פֿיעלליכט ווער-
 דען זיא אַבלאָססען (פֿון מיהן
 פֿרעפֿענטהעטען). — (ב) דאָ
 האָב איין גייסט מיד עמפֿאָר,
 אונד הינטער מיר אים טאָזענ-
 דען שטורמע האָרטע איך (ד) ו
 פֿען): גע בענעדייעט
 זינארער עוויגע דורך
 זיינע אַללגענענוואָרט!

ואבוא
 (ג) אויך (הענטע מיד) דאז רוישען פאן דען פליגעלן דער חיות, וויא זיא איינען אן דען
 אנדערן שלוגען, זא וויא דאז ראססעלן דער אופנים אין גלייכער ריכטונג (אייט מיה-
 נען) איין אויסעראָרדענטליכעם געטאָזען. (ד) דער גייסט, דער מיד עמפֿאָר געהאָ-
 בען, פֿיהרטע מיד פֿאָרט; בייא דער אויפֿרעגונג מיינער זעלע פֿאָלגטע איך אונ-
 מוטהיג, דיא האַנד דעם העררן יעדאָך, ווירקטע מעכטיג אויף מיד. (טו) איך

ר ש י י

שמיר כמו כן נקרא הנרול שמיר בשביל חוקו (סא"ח): (יא) כה אשר ה' אליהם. הנבואה
 הזאת לאומרה אליהם: אס ישמעו, או יאכלו אתה אמור אותה אליהם: (יא) ותשאני רוח.
 לאחר שגמר דבריו כוה אל הרות לשאתו אל המקום אשר בני הגולה סס: (יג) משיקות.
 לשון משיקה. משיקות זו אל זו ושיד נשמע בהקצתן כמיט למעלה ואשמע את קול כנפיהם:
 (יד) ואלך מר. שהיה קשה נעיני לקחת את בני עמי: ויד ה' עלי חזקה. אכפו וכפו

ב א ו ר

המלה הזאת לא תרגמתיה. (יא) בא, כבר פירשתי לעיל פרשה ב' פסוק ד' וה'. (יב) רעש
 גדול, הרעש הגדול נהיה נקראס: ברוד וגו'. משקובו, קשה לפרש את המלה אס תשוב
 עלי ה'. כי הוא מקום העולם ולא העולם מקומו, אבל יתכן לאמר כי תשוב על הרוח, כלומר
 מהמקום אשר נשא הרוח שמעו ברוד, או על מקום כבוד ה' וכדעת הזאת נראה, כי כן
 תרגם גם יונתן בלמרו: מאחר בית שכיניה: (יג) משיקות, כאשר תרגם יונתן: נקשן מלא
 לחדא בלומר דופקסו זו לזו; ונתחבר ההוראה הזאת בשלש נקשן, על אשר תקרננה זאת לואת,
 ונראה כאלו משיקות אשה את אחותה. וקול, גם מואת נעשה רעש גדול נוסף על הרעש
 הראשון אשר נהיה מקול הקנאים ברוד. (יד) ויד, ויזו במקום כ"י.

קאם צו דען פֿערטריעבענען נאך חל אביב, דיא דא וואָהנ- טען אַם פֿלוססע כבר; דאָרט וואָ דיעזע וואָהנטען, זעטטע איך מיר, אונד בלעב דאָרט בעטייבט זיעבען טאָגע אין איהערע מיטטע. (טו) נאך פֿערלויף דער זיעבען טאָגע וואָרד מיר דעס עוויגען וואָרט וויא פֿאָלגט: (יז) ערדנעוואָהן! אידאָהאָבע ריך צום אייפֿוועהער איבער דאָז הויז ישׂראל בע- שטעללט, דען אויפֿטראַג פֿאָן מיר האָסט דוא פֿערנאָממען, ערמאָהנע וויא אַלואַ פֿאָן מיר. (יח) ווען איך איבער דען בעזע- וויכט אויסשפרעכע: „שטער- בען מוסט דוא!“ דוא אָבער איהונִיכט ערמאָהנעסט, איהם ניכט צורעדעסט, אום איהן פֿאָר זיינעם רובֿלאָזען וואָנדעל צו וואָרנען, אונד זיין לעבען צו ערהאַלטען: זאָ מוס ער, דער רובֿלאָזע, אָב זיינער מיססע- טהאַט שטערבען, דאָך זיין בלוט פֿאָרדערע איד דאָן פֿאָן דיר. (יט) האָסט דוא אָבער איהן געוואָרנט אונד ער איזט דעננאָך פֿאָן זיינעם לאַסטער

(ט) וַאֲבֹאֲאֵל-הַגּוֹלָה תֵּל אֲבִיב הַיְשָׁבִים אֶל-נְהַר-כְּבֵר וְאֲשֶׁר הֵמָּה יוֹשְׁבֵי שֵׁם וְאֲשֶׁב שֵׁם שְׁבַעַת יָמִים מִשָּׁמַיִם בְּתוֹכָם: (יז) וַיְהִי מִקְצֵה שְׁבַעַת יָמִים וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יח) בֶּן-אָדָם צִפֵּה נְתִיתִי לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעַת מִפִּי דְבַר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי: (יט) בְּאֹמְרֵי לְרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא הִזְהַרְתָּו וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהִזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הַרְשָׁעָה לְחִיתוֹ הוּא רָשָׁע בְּעֵינָיו יָמוּת וְדָמוֹ מִיַּדְּךָ אֲבַקֵּשׁ: (כ) וְאַתָּה כִּי-הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא-שָׁב מִרְשָׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ הַרְשָׁעָה הוּא בְּעֵינָיו יָמוּת וְאַתָּה אֶת-נַפְשׁוֹ הַצֵּלְתָּ: (כ) וּבָשׁוּב צִדִּיק

ואשב קרי. פסקא נא"ם מצדקו

אונד פֿאָן זיינעם רובֿלאָזען וואָנדעל ניכט אָבערוויכען, זאָ שטירבט ער וועגען זיינער מיס- סעטהאַט, דוא אָבער האָסט דיינע זעלע גערעטטעט. (כ) זוען דער פֿראָממע פֿאָן זיי- נער

להוליכני על כרמי: (טו) תל אביב. תל אביב שם מקום: משמים. משמימי ארם מאחק מלכר: (יז) צופה נתיך. למה אזה שוחק הלא כלופה שמעמידים על המגדלים לראות אם יבואו גיימות לעיר יחקע בשומר להחיר את העם שינסו ויתחזקו כן נתחך להחירי

באור

(טו) ואשב, שבונו כך, ובמקום אשר הגולה בתל אביב יושבים השבוי רוח ושם ישובי. ויתכן כי תל אביב שם כל המחנה הוא, עיב הוסיף עוד הנביא, כי במקום אשר שם יושבים הגולים שם הורד ארצה. הבה, תמסרנה מלת במקום אשר. משמים, יתכן כי יוד כי אלי חוקה (לעיל פסוק יד) הוא הטעם מדוע יש משום נמוכס. (יח) ולא דברח, הוא רק חוססת באור על ולא הזכרתו. (כ) ובשובונו, כפי הנראה שיעור הספוק כך הוא: ובשוב לדק מלדקו ועשה

מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות כי לא הזהרתו בהטאתו ימות ולא תזכרן צדקתו אשר עשה ודמו מידך אבקש: (כא) ואתה כי הזהרתו צדיק לבלתי חטא צדיק והוא לא חטאתיו יהיה כי נזהר ואתה את-נפשו הצלת: (כב) ותהי עלי שם יד-יהוה ויאמר אלי קום צא אל-הבקעה ושם אדבר אותך: (כג) ואקום ואצא אל-הבקעה והנה שם כבוד-יהוה עמד

צדקותיו קרי. ככבוד

דאזעלבסט איבער מיר, אונד ער (דער עוויגע) שפראך צו מיר: ערהב ריך! געהע הין אין דאז טהאל, דאָרט ווילל איך מיט דיר שפרעכען. (כג) איך מאַכטע מיך אויף, גינג הין אין דאז טהאל, אונד זיעהע! דאָ שטאַנד דיא העררליכקייט דעס עוויגען גלייך יענער, דיא איד

רשי

להשמר מן הסורענות שלא אביאנו עליהם: (כ) ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו כהנגע ומראה עלמו כלדיק אני וחת עבירה מפורסמת לפניו כדי לנלות מעשיו וכשאינו רעה עליו לא ירהבו אחרי: ולא תזכרנה לדקותיו. פירשו רבותינו כשהוא על הכאשונות שמתחבר על הדקות הראשונות עשה: (כג) והנה שם כבוד ה' עומד. הקדים על ידו לילך שם

באור

ועשה עול, על אשר אנוכי נתתי מכשול לפניו, ד"ל אנוכי הסבירי לו נסיון לראות אם יבטל בה או לא, וזאת ראית כי ננסיק הוא ולא עמדת לימינו להזהירו, ועיב נכסלו רגליו עד אשר מות נמשאו, או דמו מידך אבקש. ועתה אבאר את הפסוק אמת אמת. ונתחן, כמו כי נתתי, מכשול, כל דבר אשר יהיה לנו לשטן בדרכנו נקרא מכשול, כמו ולפני עור לא תתן מכשול, ופה נקרא הנסיון כן, כי גם הוא תהיה לשטן בדרכ הטוב. הוא ימות, נמשאו, כי, כמו ועל. ולא הזכרתי, כלומר לא נכחו ממך דקדומי. (כא) וזהררו, לפע הנסיון. והוא לא חטא, על אשר עמדת לימינו נכר על ידו. (כב) ואתה, יתכן כי הנבואה הזאת בפני עממה זאונה מוסבה על אשר שלפניה, ועיב הוסיף מלת שם, להגיד כי באשר הנבואה שלפניה היתה בתל אביב כן גם הנבואה הזאת. וחס לא נבאר את הנבואה בפני עממה אשר היתה לו ימים אחדים אחרי כן. יקצה עלינו למרעה, כי הוא תנוד נמעט הפוך מהנבואה שלפניה; צוהמה שלפניה הוביחו כי על אשר כפרו וצוהת טוהו לשפת צביתו ולשחוק, אם לא יטוהו ה' כפירוש. אכל עתה אם תאמר, כי הנבואה היתה ימים אחדים אחרי כן, נוכל לאמר

נער פֿרעמינגקייט אַבזויכט, אונד פֿרעפֿעל בעגעהט, איך איהן אין געפֿאָהר כרינגען, דאָס ער שטירבט, ווייל דוא איהונִיכט געוואָרנט האָסט, זאָ שטירבט ער אין זיינער זינדע, אונד זיינע פֿראָמטען האַנד- לונגען, דיא ער אויסגעאיבט, ווערדען איהם ניכט אָנגערעכ- נעט, זיין בלוט הינגעגען פֿאָר- דערע איד פֿאָנדיר. (כא) האָסט דיא אָבער דען פֿראָממען גע- וואָרנט, דאָס ער ניכט זינדע- גע, זאָ דאָס ער פֿראָם בלעיעב אונד ניכט זינדעגטע, זאָ בלוי- ט ער אַם לעבען, דאָרור, דאָס ער געוואָרנט וואָרדע, אונד דיא האָסט דיין זעלענעהייל גערעטטעט. — (כג) היערלויף וואַלטעטע דיא האַנד גאָטטעס

דאזעלבסט איבער מיר, אונד ער (דער עוויגע) שפראך צו מיר: ערהב ריך! געהע הין אין דאז טהאל, דאָרט ווילל איך מיט דיר שפרעכען. (כג) איך מאַכטע מיך אויף, גינג הין אין דאז טהאל, אונד זיעהע! דאָ שטאַנד דיא העררליכקייט דעס עוויגען גלייך יענער, דיא איד

להשמר מן הסורענות שלא אביאנו עליהם: (כ) ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו כהנגע ומראה עלמו כלדיק אני וחת עבירה מפורסמת לפניו כדי לנלות מעשיו וכשאינו רעה עליו לא ירהבו אחרי: ולא תזכרנה לדקותיו. פירשו רבותינו כשהוא על הכאשונות שמתחבר על הדקות הראשונות עשה: (כג) והנה שם כבוד ה' עומד. הקדים על ידו לילך שם

ועשה עול, על אשר אנוכי נתתי מכשול לפניו, ד"ל אנוכי הסבירי לו נסיון לראות אם יבטל בה או לא, וזאת ראית כי ננסיק הוא ולא עמדת לימינו להזהירו, ועיב נכסלו רגליו עד אשר מות נמשאו, או דמו מידך אבקש. ועתה אבאר את הפסוק אמת אמת. ונתחן, כמו כי נתתי, מכשול, כל דבר אשר יהיה לנו לשטן בדרכנו נקרא מכשול, כמו ולפני עור לא תתן מכשול, ופה נקרא הנסיון כן, כי גם הוא תהיה לשטן בדרכ הטוב. הוא ימות, נמשאו, כי, כמו ועל. ולא הזכרתי, כלומר לא נכחו ממך דקדומי. (כא) וזהררו, לפע הנסיון. והוא לא חטא, על אשר עמדת לימינו נכר על ידו. (כב) ואתה, יתכן כי הנבואה הזאת בפני עממה זאונה מוסבה על אשר שלפניה, ועיב הוסיף מלת שם, להגיד כי באשר הנבואה שלפניה היתה בתל אביב כן גם הנבואה הזאת. וחס לא נבאר את הנבואה בפני עממה אשר היתה לו ימים אחדים אחרי כן. יקצה עלינו למרעה, כי הוא תנוד נמעט הפוך מהנבואה שלפניה; צוהמה שלפניה הוביחו כי על אשר כפרו וצוהת טוהו לשפת צביתו ולשחוק, אם לא יטוהו ה' כפירוש. אכל עתה אם תאמר, כי הנבואה היתה ימים אחדים אחרי כן, נוכל לאמר

כְּכַבֹּד אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־
 כְּבָר וְאֶפֶל עַל־פָּנָי: (כד) וְהִבֵּאתִי
 בִּירוּחוֹת עַמְדָנַי עַל־רִגְלֵי וַיִּדְבֵּר
 אֵתִי וַיֹּאמֶר אֵלַי בֵּא הַסֵּגֶר בְּתוֹךְ
 בֵּיתְךָ: (כה) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנֵּה
 נִתְּנוּ עֲלֶיךָ עֲבוֹתִים וְאֶסְרוּךָ בָהֶם
 וְלֹא תֵצֵא בְתוֹכָם: (כו) וּלְשׁוֹנְךָ
 אֲדָבִיק אֶל־חִכְךָ וְנֹאֲלַמַת וְלֹא־
 תִּהְיֶה לָּהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ כִּי בֵית
 מְרֵי הֵמָּה: (כז) וּבְדַבְרֵי אֹתְךָ
 אֶפְתָּח אֶת־פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
 כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַשָּׁמַע ו
 יִשְׁמַע וְהַחֲדַל ו יַחְדַּל כִּי בֵית
 מְרֵי הֵמָּה:

ואתה
 גאטט דער עוויגע — ווער דאן האָרען ווילל, דער האָרע; ווער אכער עם אונטערלעסט, דער
 אונטערלעסטע עם איממעהרין, עם איזט יא איין ווידערשפענסטיגעס הויז! —
 רוא

ר ש י

מדת ענוה ימימי מה שאין דרך נצר ודס לעשות בן התלמי' ממתין לרב וכלן הרב ממתין
 לתלמיד: (כד) הסגר בתוך ביתך, להראותם שאינם ראויין לתוכחה: (כה) הנה נתנו
 עליך עבותים, היו אסור בניתך כאלו נאסרת בעבותים וכן ח"י הא גזירי פתגמי עלך כאסור
 גזילן וגו': (כו) ובדברי אומך, כאסאסוף לדבר אחר אשאלך אליהם: ואמרת אליהם כה
 אמר ה' אליהם, את כל דברי שלימותי והשומע ישמע, אין זה מן השלימות אלא הרייב
 אמר לנביא אמה אמור אליהם שלימותי והם השומע ישמע והסדל יסדל כי ידעתי כי לא כולם
 ישמעו כי בית מרי המה;

לבנה

כ א ו ר

לאמר כי נודאי אחרי אשר היחה לו הכנוחה שלפניה, הוכיח את בני הגולה, אבל רק לאיש
 היו דכרו, ע"כ נזכר ה' שנית לשחוק, אבל לעשות את אשר יטהו (ראה באורו לקמן ר"ב
 א'). (כה) הנה נתנו עליך עבותים, היו אסור בניתך כאלו נאסרת בעבותים וכן ח"י הא גזירי
 פתגמי עלך כאסור גזילן וגו' (כז"י). (כו) כה אמר ה', כבר פירשתי לעיל (פרשה ב' ד')
 השמע ישמע אין זה מן השלימות אלא ריבך אמר לנביא, אמה אמור אליהם שלימותי והם
 השומע ישמע והסדל יסדל, כי ידעתי כי כלם לא ישמעו כי בית מרי המה.

לבנה

ד (א) וְאַתָּה בֶן־אָדָם קְחֵלֶךָ
 לְבִנְיָה וְנִתְּתָה אֵת
 לְפָנֶיךָ וְחִקוֹת עֲלֶיהָ עִיר אֶת־
 יְרוּשָׁלַם: (ב) וְנִתְּתָה עֲלֶיהָ מְצוֹר
 וּבְנִית עֲלֶיהָ דֵיִק וְשִׁפְכֵת עֲלֶיהָ
 סִלְלָה וְנִתְּתָה עֲלֶיהָ מַחְנֹת
 וְשִׂים עֲלֶיהָ כְּרִים סָבִיב: (ג) וְאַתָּה
 קְחֵלֶךָ מַחְבַּת בְּרוֹז וְנִתְּתָה
 אוֹתָהּ קִיר בְּרוֹז בִּינָה וּבֵין הָעִיר
 וְהַכִּינְתָה אֶת־פְּנֵיךָ אֲלֶיהָ וְהִיתָה
 בְּמְצוֹר וְצָרַת עֲלֶיהָ אוֹת הִיא
 לְבֵית יִשְׂרָאֵל: (ד) וְאַתָּה שָׁכַב
 עַל־צִדְךָ הַשָּׁמַאֲלִי וְשִׁמַּת אֶת־
 עֵן בֵּית־יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסָּפֶר
 הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא

אח

ר ש י

ד (א) לבנה, טויליה בלע"ז ויש מהן שהן גדולות: (ב) דייק, מנוגז"ל בלע"ז שמלובין
 בו אבנים לעיר: סוללה, סוף עפר וסללו וכיבשו במקלות ועושה חל גבוה לעמוד עליו
 ולראות בתוך העיר ולירות בחלים. סוללה באשט"ף בלע"ז: ושים עליה כרים, ח"י אפסרוון
 והם כברים שעושין חילותיו ויושבים באהלים לכוחות העיר שלא יבא אלם ויבא ויפירי
 כרים שרים ממונים על הכנף זה שומר לרות זה וזה לרות זה: (ג) קיר ברזל, דוגמת לחומת
 העיר המספקת בין הכנף ובין העיר: אות היא, שכן תבא ירושלים במצור: (ד) על לך
 השמאלי, לסובל צער ויסורין מנין ימים כמנין שנים אשר הזיקתני רוחי על שהכעיסו לפני
 ותכסר

כ א ו ר

ד (א) לבנה, יתכן כי נקראה כן על אשר לבשה מקרב אל הלבנה הלכנה אם נחקה רק
 נחום השמש, (ב) ונחתה, לא יתכן כי כל זאת היה על לבנה אחת, ואם
 היחה הכל מקוקה למה השמש בפעלים בנה, שפך וגו'. כרים, כלי מצור שמים
 הקדמונים לנגח בהם את חומת העיר שבאה במצור. (ג) ובין העיר, להכיל את נפשו
 ולהיות לסומן כי להאנשים אשר ישמעו בקול ה' כמוהו לא יאונה כל רע, וצרת, תחסר מלת
 אשר, ושעורו כך, והיחה במצור אשר צרת עליה. (ד) תשא, על דרך משל, כמו אכל עשיר

ד (ה) הוא, ערדענוואהן! נים
 דיר איינען ציעגעל, לע-
 גע איהן פֿאַר דִּיך הִין, אונד
 צײַכנע דאַרויף דױא שטאַרט
 ירושלים, (ו) אומגעבע זיא
 (דיא שטאַרט) מיט איינער בע-
 לאַגערונג, פֿיהרע אויף, איין
 באַללױערק, אונד מאַכע איי-
 נען וואַלל אומהער, שטעללע
 איין לאַגער אויף, אונד ריכ-
 טע שטורמבעקקע רינגס הע-
 רום; (ז) נים פֿערנער איינע
 אייזערנע פּלאַטטע, שטעללע
 זיא אלס אייזערנע מויער צווי-
 שען דִּיך אונד דױא שטאַרט,
 אונד ריכטע דיין אַנגעױכט גע-
 גען זיא אלס אַב זיא בעלאַ-
 גערט וואַרע, אונד דוא זיא
 בעלאַגערן מעכטעסט. דעס
 וואַלל איין צײַכען זיין פֿיר דאַ
 הווי ישראל. (ד) דאן לעגע
 דִּיך אויף דינע לינקע זייטע,
 אלס לאַדעסט דוא דאַרויף
 דוא זינדע דעס הוועזישרא;
 אונד זאָ לאַגע דוא דאַרויף
 ליעגען ווירסט, טרענסט דוא

את עונם: (ה) ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים שלש מאות ותשעים יום ונשאת עון בית ישראל: (ו) וכלית את אלה ושכבת על צדך הימיני שנית ונשאת את עון בית יהודה ארבעים יום יום לשנה יום לשנה נתתי לך: (ז) וארמזור ירושלם

הימני קרי חכין דרין אנגעויכט זאלסט דא געגען דא בעלאגערונג ירושלים ריכטען, דיינען ארם

ר ש י

ותכפר על עונם אחרי אשר קשה בעיניך הסורענות שאני אומר להכניס עליהם: (ה) נתתי לך את שני עונם וניי. הקיליתי עליך לקבל את נער שסבלתי אני למנון שנים ששטאו לפני הפכתי לך למנון ימים (לא) שני כמו שנים וכתתי ואלא יהיבית לך על חד תרין בחוביהן פא"ח: (ז) ש"ז יום. שנינו בסדר עולם מלמד ששטאו ישראל ש"ז שנה משכנסו לחיך עד שללו מנה עשרת השנשים ואתה מוצא מהם מפרשים רמיג משמך ירבעם עד שללה הושע בן אלה ובימי שמוע השופטים קי"ח שנים והשא' סחומים אלו הש"ן שנים שמלאתי בחטבות רב יוסף ריש מתיבחה שטאו י' שנים מימות יהושע עד שהגלה סחרוב משומרון חסוב בימי השופטים ח' שנים ביד כושן י"ח ביד עגלון כ"י ביד סיסרא ז' ביד מדין י"ח ביד בני עמון מ' ביד פלשתים היי"ק"ח מן מיכס עד שנשנה הארון בימי עלי מ' הרי קי"ח חסוב לירבעם בן נבט כ"ב גבב בנו ב' בששא כ"ד אלה בנו ב' עמרי י"ב אחאב כ"ב אחזיהו בנו ב' ויהורם אחיו י"ב ויהוא כ"ח יהואחז י"ו יהואש בנו י"ו וירבעם בנו מ"א הרי ש"ן שנה ומנחם בן גד י"י פקחיהו בנו ב' לפי שנשנה י' הושע נלכדה שומרון ולא היה חשבון המלכות להושע אינה מן המנין שנים. שטאו מלכי יהודה אחר גלות סחרוב עד שנאמרה פרשה זו ליחזקאל מפורשים למטה לא הורכתי לפרש' (סא"ח: (ו) עון בית יהודה ארבעים יום. מלמד ששטאו בית יהודה משללו עשרת השנשים עד שחברה ירושלים מ' שנה כ"ב של מנשה שכתבו בו ככל אשר עשה אחאז (מלכים ב' כ"א) ואחאז מלך כ"ב ובי' דלמון י"א דיהויקים ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית ללדקיהו הרי מ' סך כלם ח"ל ואחר הנבואה האת שהן ו' שנים הרי ח' ונבואת וליו שנה ב' ונבואת ח' שנובי שמימות הרי כ"ו שנות שמיטה וח' שנות יובל הרי ס"ד שנות שנה י' ה' שנות שמיטה הרי ס"ט שמימות ושנת היובל האחרון נחשבה להם לעון שהרי צעור גלו מנחה הרי ע' שנה מקודשים של שמיטה של שמיטה ישראל לפיכך גלו ע' שנה לקיים אז חרבה הארץ את שנתותיה (ויקרא כ"ו) והוא שכתוב בסוף ד"ה למלאת דבר ה' בני ימיה עד רחבה הארץ את שנתותיה כל ימי השמה שנתה למלאות ע' שנה: לך השמאלי לשומרון לך הימני ליהודה לפי שהיה נדרומה של א"י כמיש ואחותך הגדולה שומרון היושבת על שמאלך (לקמן ט"ו ט"ז) ואף בספר יהושע תחום מלך ששנה יהודה כל מלך הדומי: (ז) ואל מנור ירושלים. אשר חקית על הלבינה חמים פו"ך בשפתכ על לך השמאלי חתי הלבינה

ב א ו ר

של עוזאל, ונשא השעיר עליו את כל עונותי (ויקרא ט"ז כ"ב):

חכין פניך וזרעה חשופה ונבאת עליה: (ח) והנה נתתי עליה עבותים ולא תהפך מצדה אר צדה עד כלותה ימי מצוריה: (ט) ואתה קח לך חטין ושערים ופול ועדשים ודחן וכסמים ונתתה אותם בכלי אחד ועשית אותם לך ללחם מספר הימים אשר אתה הושוכב על צדה שלש מאות ותשעים יום תאכלנו: (י) ומאכלך אשר תאכלנו במשקול עשרים שקל ליום מעת עד עת תאכלנו: (יא) ומים במשורה תשתה ושית ההין מעת עד עת תשתה: (יב) וענת

שערים בעשטימטען מאאסע טרינקען, נעמליך דען זעסטען טהייל איינעם הין, אונד אויך דיעועס זאלסט דא געגען דער ארם איינעם גערשטענקען

ר ש י

לנגד וכן בשכבך על הימני וחורעך. תהא חשופה לנגדה כלדם הנלחם היא אית לנינהלחם בה. חשופה כמו גלויה: (ח) נתתי עליך עבותים. נזירת מלתי תהא חמורה עליך כאלו נאשרת בעבותים שלא תהפך מלך אל לך: עד כלותך ימי מצורך. מנין הימים האלה שנתתי עליך: (ט) חטין ושערים ודחן וכסמים. פא"ח"ן אי אפיילטרא"ל בלע"ז סי' הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם מערובת ובימיהם: (י) במשקול. סימן לאנשי מצור היראים מן הרעב ואוכלים במשקל וזותין במשורה: (יא) מעת עד עת. מיום ליום במדה זה תשתה שזית ההין: (יב) וענת תאכלנה

ב א ו ר

(ח) מצורך, יתכן כי מוסב על יחזקאל על דבר העבותים אשר בהם נאסר. (ט) חטין, סימן הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם מערובות ובמאוס (רש"י). (י) מעת, לא אחל בכל עת אשר חרעב, כי אם רק בעתים קצובים, כדרך היושבים במצור בחוסר לחם, (יא) במשורה, מדה מטמלמת כמו במשקל ובמשורה (ויקרא י"ט ל"ה): (יב) וענת, כמו וכענת. האכלנה

ארם ענטבלעסען, אונד זא פראפעציהען ווידער זיא. (פ) דאלעגע אידך דין אין פעם-סעלן, דאס דוא ניכט פאן איי גער זייטע צור אנדערן דין ווענדען קאננסט, כיו דיא צייט דיינער געפאנגענשאפט פאר-איבער איזט. (ט) נים אויך וויי צען, גערשטע, באהנען, ליג-זען, הירוע אונד דינקעל, גיב זיא אין איין געפעס צוזאממען, אונד בערייטע זיא דיר צור שפיווע, אונד זא לאנגע דוא אויף דער זייטע ליעגסט, נעמי ליד דרייא הונדערט אונד נייג ציג טאגע, זאלל זיא דיר צור נארהונג דוענען. (י) דיא נאח-רונג, דיא דוא צודיר ניממסט, מוס נאך געוויכט זיין, צוזאג ציג שקל נעהמליך פיר יעדען טאג: דאך דארפסט דוא זיא נור פאן צייט צו צייט גענייע-סען. (יא) אויך וואססער דארפט דוא נור נאך איינעם

לענס

כענם ואלסט דוא (ד) טפיה
וע צור נארהונג בערייטען
אבער דורך מענשענקאטה
זאלל זיא פאר איהרען אויגען
געכאקען ווערען. (יג) דאן
שפראך הער עוויגע: זא
ווערען דיא קינדער ישראלים
איהרע עקעלהאפטען שפיווען
אונטער דען היידענפעלקערן
געניעסען, וואהין איך זיא
פערטרייבען ווערען. — —
(יד) דארויף ערווידערטע איך:
א מיין הערר! א אללמעכטיג
גער, ערוואגע! — מיניע ועע
לע אויט גיע פראוורייניגט
ווארדען, וויט מיניער ויגענד
ביז יעטצט האבע איך ווערער
געפאללענעם נאך צערייסע
נעם געגעסען, אייך עקעל
האפטעם פלייש קאם גיע אין

מיניען מונד. — (טו) דא ענטגעגענטע מיר דער עוויגע: זא געשטאטטע איך דיר דען
אונראטה פאן דען רינדערן שטאט דעם מענשענקאטהעם, אונד דוא קאנטסט דורך
דיעווען דיניע שפיווע בערייטן. (טז) פערנער זאנטע ער צו מיר: ערדעוואהן! איך צערברעכע
דען

ר ש י

שערים תאכלנה והיא בגלגלי
צאת האדם תעיניה לעיניהם:
(ג) ויאמר יהוה ככה יאכלו בני
ישראל את לחמם טמא בגוים
אשר אדיתם שם: (ד) ואמר אלה
אדני יהוה הנה נפשי לא מטמאה
ונבלה וטרפה לא אכלתי
מנעורי ועד עתה ולא בא בפני
בשר פגול: (ט) ויאמר אלי ראה
נתתי לך את צפועי הבקר תחת
גלגלי האדם ועשית את לחמך
עליהם: (טו) ויאמר אלי כן ראדם

הנני צפועי קרי.
(טו) דא ענטגעגענטע מיר דער עוויגע: זא געשטאטטע איך דיר דען
אונראטה פאן דען רינדערן שטאט דעם מענשענקאטהעם, אונד דוא קאנטסט דורך
דיעווען דיניע שפיווע בערייטן. (טז) פערנער זאנטע ער צו מיר: ערדעוואהן! איך צערברעכע
דען

חבלנה. עריבתה מנוולת כעריבת שעורים ולא נאה כעריבת עונת חטים: בגלגלי זאת האדם
תענוה. תאפיני בנחליהם שמיצן וזרסן: (יג) טמא. מאוס: (יד) אהה. לי אנהה: נפשי
לא מטומאה. לא הרהרתי ביום ובאתי לידו טומא בליה: ונבלה וטרפה לא אכלתי. בשר
מסויבת שקומה לנבלה וטרפה: בשר פגול. בהמה שבורה בה חכם ולא יתכן לומר נביל וטרפה מש
לחם בן מאי רבותיה: (טו) כפי. גלגלי:
מטה

ב א ו ר

תעשינה לאכול, ושעורו כך, התעורבה הזאת תעשה לך לאכול כדרך אשר תעשינה ענת
שעורים אשר תעופינה על גלגלי לחם הנהמות, אבל זאת ההבדל, כי אתה חאפה את
לחמך על גלגלי לחם האדם; והנה השעורים הם רק מאכל הנהמה בצרף הקדם, ולא
יחל כ"א מלת החרץ, ודבר גייל הוא בצרפות האלה להפית עם גלגלי לחם הנהמה,
והפסוק האחר יגיד הטעם למה נזכר ה' בן. תעניגה, פעל הנגזר משם ענה. לעיניהם,
אל הגולגים. (יג) ככה, גם גלגלי הנהמה לא יהיו להם לאפות את לחמם העוני. טמא,
מאוס (כ"ט) ותחמר היום. (יד) ונבלה, שעורו כך, לא לבד כי מנעורי ועד עתה לא
אכלתי ונבלה וטרפה, אבל גם בשר פגול לא בא לפי. פגול, הוא הבשר שנשתנה רוחו
ומאסו (כד"ק ויקרא ד' י"ח על פסוק פגול יהיה), וכן אמרו ח"ל: פגול טעון עכור
נורה, ואמרו, לא לבד כי נשמתי מהדברים אשר נאסרו לנו מחמת מאוס אבל גם מהדברים
אשר

הנני שבר מטה לחם בירושלם
ואכלו לחם במשקל ובדאגה
ומים במשורה ובשממון ישתו:
(י) למען יחסרו לחם ומים ונשמו
איש ואחיו ונמקו בעונם:

(א) ואתה בן אדם קח לך
חרב חדה תער הגלבים
תקחנה לך והעברת על ראשך
ועל זקנך ולקחת לך מאוני
משקל וחלקתם: (ג) שלשית
באור תבעיר בתוך העיר
כמלאת ימי המצור ולקחת את-

השלשית
(ד) חבגעיטטיטענען האמיע) איין: (ג) איין דריטטהייל פערברענגע אין דער פערטייעפונג,
ווארין דיא שטארט אויט, זאבאלד דיא בעלאגעוונגסצייט פאראיבער זיין ווירד; דאן גים
דאן

ר ש י

דען בראדשטאב (י-ה) חד לחם-
מע הונגערמאטה ווערען) אין
ירושלים, דאס זיא (ד) חייב
וואהער) דא בראד נאך גע-
וויכט אונד נור אין גראס עס-
סען, זא וויא דא וואססער
נאך מאאס אונד נור אין ענט-
ועטצען טרינקען ווערדען,
(ז) ווייל בראד אונד וואססער
מאנגעלן ווירד. דאן ווערדען
זיא איינער נאך דעם אנדערן
פערשמאכטען, אונד זא דורך
איהרע לאסטערטהאטען דא-
הין שווינדען.

ה (ח) דוא ערדעוואהן! גים
דיר איין שארפעס מעכ-
סער, איין שעערמעסער
נעהמליך זאלסט דוא דיר
נעהמען, אונד עס פיהרען אי-
בער דיין הויפט אונד איבער
דיינען כארט, דאן גים דיר איי-
נע וואגע, אונד טהיילע זיא

(ד) חבגעיטטיטענען האמיע) איין: (ג) איין דריטטהייל פערברענגע אין דער פערטייעפונג,
ווארין דיא שטארט אויט, זאבאלד דיא בעלאגעוונגסצייט פאראיבער זיין ווירד; דאן גים
דאן

ב א ו ר

אשר לא נאסרו לנו ואשר רוב בני ישראל אינם נשמרים משום.
כמו שהמטה מסעד האדם החל, וכן נאמר בחזרה בשבתי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו כ"ו)
(כד"ק). (ז) למען יחסרו, ענה פירט האדנה, לפי שחסרו לחם ומים (כד"ק).
ה (א) חרב חדה, כן יקראו הכלים המזודים מזד אשר יחרבו הדברים אשר היומו
עליהם כמו כי חרבך הנפת עליה (שמות כ"ו כ"ב), חרבות זורים (יהושע ה' כ"ז).
הגלבים, הספרים והסם המגלבים ולא מלאנו לו חזר במקרא, ובנחשיות רבה, היה המלאך
שומד ומגלב, וזתרגום ירושלמי, וכל זקן גדועה ומגליב (כד"ק). וחלקתם, השער.
(ב) באור, אור לשון להנה כמו אור לשבת נגדו (ישעיה מ"ו י"ד) או יתכן לפרשו חור ונמהו מאור
כשדים (נחמיה ט' י'), וזהו לו השם שזרוף את השער על העיר אשר על הלנה, כי נאשר

השלשית תכה בחרב סביבותיה
והשלשית תזרה לרוח וחרב
אריק אחריהם: (ג) ולקחת משם
מעט במספר וצרת אותם
בכנפיה: (ד) ומהם עוד תקח
והשלת אותם אל-תוך האש
ושרפת אתם באש ממנו תצא
אש אל-כל-בית ישראל: (ה) כה
אמר אדני יהוה זאת ירושלים
בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה
ארצות: (ו) ותמר את-משפטי

לרשעה
ירושלים ועטצע איך אין היא מיטטע דער פעלקער אונד דער זיא אומגעבענדען לענא
דער, (ו) אונד דיעזע (טמטט) אומוועלסעלמע מעהר מיינע רעכטע אין פֿרע-
פעל

ר ש י

רעב כזוכה שהם כלא כענין שני עורנו כתנור נכמרו מפני ולעפות רעב (איכה ה'): תכה.
אחיה נחרב: סביבותיה. סביב אותה לכניה סימן על הבזקים מן הציר שיציגום כשדים
ויהרגום סביב ירושלים: והשלשית תזרה לרוח. סימן לגולים שילכו למזרים ויזמן בן קרח
ומכרותום אריק חרב אחריהם שהלך ונוכדולר והחריב את מזרים ושם נהרגו: (ג) וצרת אותם
בכנפיה. אלו מתי מעט שיגלו לנכל יתיר: (ד) ומהם עוד תקח. מאיתם מתי מעט: ושרפת אותם באש.
סימן לאחזק בן קוליה ולדקיה בן מחשי אש קלם מלך בבל: ממנו תצא אש. מן הרמזים
האלה שני רומן לך תצא הפורענות לכל בית ישראל: (ה) בתוך הגוים. שמחה
באמצע העולם: (ו) ותמר את משפטי. ותחליף את משפטי: מן הנוים. שך כתוב
במנחה ויתעם מנחה את יהודה ויוצאי ירושלים לעשות רע מן הנוים אשר השמיד ה' מפני כני

ב א ו ר

שם סביבותיה מלור נעשה כמו חור. סביבותיה, הכנזי מוסב על העיר. חכה, תחצר וייו
החזור. והשלשית תזרה לרוח, סימן הוא על אחים שיטמו, ואמר למה יוטסו? על
אשר אריק חרב מרב אחריהם. וחרב, וייו תחת כי, והחליף פה הנניו המשל בנומשל, כי
בדמויו הם אדם. (ד) במנו חצא אש, כאשר תיי בכן תפוק אשתך, ואש הוא אית על
הפורענות, כמו שנמצא הרבה בתורה. (ה) ומה, שער הכסוקיך הוא, הנה יכירו וידו
כל חכמי ההעלקאניע, כי ה' החיל לבני ישראל את ארץ כנען על אשר היא בתוך ארצות
העמים אשר בימי קדם היו יותר עלומים והיומר חכמים, כמו בין מזרים, לידן ואזור,
למען ולמדו העמים האלה מהם מעט מעט את חקי ה' עד אשר יאמינו כל יושני תבל באל
אחד; ולכן אמר ה': זאת ירושלים אשר שמחה בתוך הגוים למען תהיה להם למורה,
זאת הרשיעה לעשות מכלל הגוים, בהיא הידיעה, על אשר הם גוים ידועים. שמחה,
מושך עלמו ואחר עמו, כלומר וסביבותיה שמתי ארצות הגוים האלה. וסביבותיה ארצות,
כפל הכבוד במלכות אונות, ואמר ירושלים, כי עיר הממלכה היא ראש כל המדינה. (ו) ותמר,

לרשעה מן-הגוים ואת-חקותי
מן-הארצות אשר סביבותיה כי
במשפטי מאסו וחקותי לא-
הלכו בהם: (ו) לכן כה-אמר
אדני יהוה יען המנכם מן-הגוים
אשר סביבותיכם בחקותי לא
הלכתם ואת-משפטי לא
עשיתם וכמשפטי הגוים אשר
סביבותיכם לא עשיתם: (ז) לכן
כה אמר אדני יהוה הנני עליך
גם אני ועשיתי בתוך משפטים
לעיני הגוים: (ח) ועשיתי כך את
אשר לא-עשיתי ואת אשר לא-
אעשה כמהו עוד יען כל-
תועבתיך: (י) לכן אבות יאכלו
בנים בתוך וּבנים יאכרו

אבותם
דיר פֿערפֿאָהרען, וויא איך נאָך ניע פֿערפֿאָהרען בייך, אונד וויא איך ניעמעהר פֿערפֿאָהרען
ווערדע, אָב אַללער דינער גרײעלטהאַטען; (י) דאַרום זאָללען עלטערן אין דינער
מיטטע איהרע קינדער, אונד קינדער איהרע עלטערן פֿערזעהרען — זאָלבע שטראָפֿגע-

ר ש י

ישראל (ד"ה ב' ל"ג) ויש פותרים שהגוים לא קבלו זמרות והם קבלוהו עליהם ועברו עליה: (ו) יען
המנכס, יען הזמינו את עצמיהם להפקר מן הגוים. המנכס ל' יומן להם המלך (לויאל א') ומנח'
פירו ל' הומה כמו המו נוים (תהלים מ"ו): ובמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם.
שהם לא המירו את אלהיהם ואת המדת כבודי בלא יועיל ורבותיו פ' כמתיקיים שבהם
לא עשיתם מקולקליי שבהם עשיתם: (ח) גם אני. את נבדת עלי וגם אני הנני עליך:

ב א ו ר

מן שרש מרה ונשמע למיד הפעל כדך נזי ל' ה' אם יבואו בניו ההפקר, והוא מושך
עמו ואחר עמו, ותמר את חקותי. (ו) המנכס, משרש המן ועינוי פה כמו ואת
יתר המון הוא (ירמיה כ"ב ט"ו) כלומר לזה עם הארץ, ועינוי לא לבד כי בחקותי
לא הלכתם, אבל גם ונפלים אתם מהעמים אשר סביבותיכם כי גם כמשפטיהם לא עשיתם.
בחקותי, מלת יען מושך עצמו ואחר עמו, יען בחקותי לא הלכתם. (י) לכן, מלת הקריאה, כמו לכן

פעלטהאַטען, אַלס יענע פעל-
קער אום ויא הערום, זאָ וויא
מיינע געבאָטע מעהר אַלס
יענע זיא אומגעבענדען לענ-
דער; מיינע געזעטצע פֿער-
וואָרפֿען זיא, אונד נאָך מיי-
נען געבאָטען וואָנדעלסן זיא
ניכט. (ז) דאַרום שפּריכט דער
הערר, דער אַללמעכטיגע,
אַלזאָ: ווייל אייערע פֿרעפֿלער-
מענגע גרעסער איזט, אַלס
דיא דער אייך אומגעבענדען
פֿעלקער, ווייל איהר ניכט נאָך
מיינענע וועטצען געוואָנדעלט,
אונד מיינע געבאָטע ניכט
אויסגעאיכט האַכט, יא
זעלכסט ניכט נאָך דער ווינע
דער אייך אומגעבענדען פעל-
קער געהאָנדעלט האַכט:
(ח) דאַרום, זאָ שפּריכט דער
הערר, דער אַללמעכטיגע,
ציעהע איך יעטצט געגען דיך
איינהער, אונד ווייל שטראָפֿע-
געריכט אָן דיר פֿאָללציעהען
פֿאַר דען אויגען דיעזער נאַצ-
יאַנגען. (ט) איך ווערדע מיט

ריכטע ווילל איך אן דיר פֿער-
איבען — אונד דיינען גאנצען
איבעררעסט ווילל איך נאך
אללעווייטען הין צערשטרייען.
(יא) פֿירואַהר! בייא מיינעם
לעבען! שפּריכט דער הער,
דער אללמעכטיגע, דאָרום,
ווילל דוא מיין הייליגטהום
דורך אללע דיינע גרייעלטהא-
טען אונד דורך אללע דיינע
שייאזאלע פֿעראונרייניגעט
האַסט, ווילל איך דייך פֿער-
רינגערן, ניכטס ווילל איך
פֿערשאַנען, אונד איך איבער
ניעמאנדען ווילל איך מיך ער-
באַרמען. (יב) איין דריט-
טהייל זאלל שטערבען דורך
דיא פּעסט, אָדער אין דיינער
מיטטע פֿערצעהרט ווערדען
פֿאַם הונגער, איין דריט-
טהייל זאלל פֿאללען דורך דאָ
שוועררט אין דיינער אומגע-
בונג, דען לעצטען דריטטהייל
צערשטרייע איך נאך אללען
זייטען הין, אונד דינער דיע-
זעס הער ווערדע איך דאָ

שוועררט ציעהען. (יג) זאָ ווירד מיין צאָרן זיא פֿערטילגען, זאָ ווילל איך מיינען
גרים געגען זיא אויסלאַססען, אונד ענדערן מיינע געווינגען געגען זיא, דאָמיט
זיא עס ערפֿאַהרען, דאָס איך, דער עוויגע, אין מיינעם אייפֿער עס זאָ פֿערהענגט,
ווען איך מיינען גאנצען גרים איבער זיא אויסגעשיטטעט האַבען ווערדע.
(יד) דער פֿערהעוונג אונד דער שמאַך ווערדע איך דייך איבערלאַססען אונטער דען
דיך אומגעבענדען פֿעלקערן, דאָמיט דוא יעדעס פֿאַראַיבערגעהערען צור שוואַ גע-
שטעללט

ר ש י

(יג) והנחתי חמתי בם כשוקים בלע"י: והנחתי חמתי בם כשוקים בלע"י: והנחתי חמתי בם כשוקים בלע"י:

לנצות

ב א ו ר

כל הויר קין. (יא) אגרע, תחסר מלת מספר. (יב) שלשתך, עתה מספר מה שאמר
לו לחלק השער לשלשה חלקים. (יג) והנהמתו, מננין החפּעל, והלאו והתנחמתו;
והוא חזן, כל משנתו אשר חמיד היו להטיב להם יהיו עתה להרע להם, והוא דרך כלל.
והיתה

אבותם ועשיתי בך שפטים
וזריתי את כל שאריתך לכל-
רוח: (יא) לכן חיראני נאם אדני
יהוה אמלא יען את מקדשי
טמאת בכל שקוציך ובכר-
תועבתיך וגם אני אגרע ולא-
תחוס עיני וגם אני לא אחמול:
(יב) שלשתיך בדבר ימותו וברעב
יכלו בתוכך והשלשית בחרב
יפלו סביבותיך והשלשית לכל-
רוח אורה וחרב אריק אחריהם:
(יג) וכלה אפיו והנחתי חמתי בם
והנחתי וידעו כי אני יהוה
דברתי בקנאתי בכלותי חמתי
בם: (יד) ואתנך לחרבה ולחרפה
בגוים אשר סביבותיך לעיני

כל
שוועררט ציעהען. (יג) זאָ ווירד מיין צאָרן זיא פֿערטילגען, זאָ ווילל איך מיינען
גרים געגען זיא אויסלאַססען, אונד ענדערן מיינע געווינגען געגען זיא, דאָמיט
זיא עס ערפֿאַהרען, דאָס איך, דער עוויגע, אין מיינעם אייפֿער עס זאָ פֿערהענגט,
ווען איך מיינען גאנצען גרים איבער זיא אויסגעשיטטעט האַבען ווערדע.
(יד) דער פֿערהעוונג אונד דער שמאַך ווערדע איך דייך איבערלאַססען אונטער דען
דיך אומגעבענדען פֿעלקערן, דאָמיט דוא יעדעס פֿאַראַיבערגעהערען צור שוואַ גע-
שטעללט

כל עובר: (טו) והיתה חרפה
וגדופה מוסר ומשמה לגוים
אשר סביבותיך בעשותי בך
שפטים באף ובחמה ובתכחות
חמה אני יהוה דברתי:
(טז) בשלחי את חצי הרעב
הרעים בהם אשר היו למשחית
אשר אשלח אותם לשחתכם
ורעב אסף עליכם ושברתי לכם
מטה לחם: (יז) ושלחתי עליכם
רעב וחיה רעה ושכלך ודבר
ודם יעבר בך וחרב אביא עליך
אני יהוה דברתי:

ו (יא) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
(יב) בן אדם שים פניך אל-
הרי ישראל והנבא אליהם:
(יג) ואמרת הרי ישראל שמעו

דבר
(יא) דעס עוויגען וואָרט וואָרט מיר, וויא פֿאַלגט: (יב) ערדענוואָהן! ווענדע דייין אַנגעזיכט גע-
גען דיא בערגען ישראָל, אונד פֿאַרפֿעצייהע איבער זיא. (יג) דוא זאָלסט זאָגען: האַרעט,
איהר

ר ש י

(טו) וגדופה. נזיון: מוסר, יסורין: ומשמה, תמיהן: (טז) ועב אסף עליכם, והוא רעב
הפרטה הכלה מן הכיס כך שמעתי: מטה לחם, משען לחם:

ב א ו ר

(טו) והיתה, כן דרך המקרא לומר לנכח ואלא לנכח באחד (יחזקאל). חרפה, לחרסה וכן כנולן.
מוסר ומשמה, מוסר יסורו הנוים בך, ומשמה, שיתמהו נזיון הרעש שזא אלך
(הגיל). (טז) אשר היו למשחית, ידוע כי הרעב היה פעמים רבים נאך ישראל. ורעב
אוסף, כלומר עתה אם אשלח בכם חצי הרעב, לא יהיו כמלפנים, אלא יכאבו וחרב באשר
אוסף הרעב ואצור מטה לחם.
ו (יג) הרי ישראל, ידוע כי ארץ ישראל ארץ הכיס היא, לאפוקים, הינאות רבות

שטעללט זייעסט; (טו) דוא
ווירסט צום שפאָטטע אונד
צום האָהן, צור וואָרנינג אונד
צום שרעקבילדע דיענען, דען
פֿעלקערן, דיא דייך אומגעבען,
ווען איך אין צאָרן אונד וואוכה
מיט גריטמיגען ציכטיגונגען
יענע שטראַפֿגעריכטע אָנדר
אויסאיבע, דיא איך איבער
דיך פֿערהענגט האַכע.
(טז) ענטווענדע איך נון ווידער
איך יענע טעדטליכען פֿפֿוילע
דעם הונגערס, דיא איך בע-
רייטס פֿערדערבליך וואָרען,
זאָ ווערדע איך, ווען איך זיא
יעצט צו אייערעם פֿערדער-
בען זענען, דען הונגער העפֿ-
טיגער וויטהען לאַססען, אונד
דען כראַדשטאָב גאָנץ צער-
ברעכען. (יז) הונגערסנאָטה
אונד רייסענדע טהיערע ווילל
איך אונטער איך שיקקען,
דיא דייך קינדער לאָז מאַכען
ווערדען, פּעסט אונד מאָרד
זאָללען אין דיינער מיטטע ווי-
טהען, אונד איך קריגע ווילל
איך איבער דייך ברינגען —
זאָ האַכע איך, דער עוויגע, עס
(איבער דייך) בעשלאַססען.

דבר
(יא) דעס עוויגען וואָרט וואָרט מיר, וויא פֿאַלגט: (יב) ערדענוואָהן! ווענדע דייין אַנגעזיכט גע-
גען דיא בערגען ישראָל, אונד פֿאַרפֿעצייהע איבער זיא. (יג) דוא זאָלסט זאָגען: האַרעט,
איהר

דבר-אדני יהוה כה-אמר אדני יהוה להרים וגבעות לאפיקים ולגיאֹת הנני אני מביא עליכם חרב ואבדתי במוותיכם: (ו) ונשמו מזבחותיכם ונשברו חמניכם והפלתי חלליכם לפני גלוליהם: (ז) ונתתי את-פגרי בני ישראל לפני גלוליהם וזריתי את-עצמותיכם סביבות מזבחותיכם: (ח) בכל מושבותיכם הערים תחרבנה והבמות תישמנה למען יחרבו ויאשמו מזבחותיכם ונשברו ונשברו גלוליהם ונגדעו חמניכם ונמחו מעשיכם: (ט) ונפל חלל בתוכם וידעתם כי-אני

איהר בערגע ישראלים! דאז ווארט דעם העררן, דעם אללמעכטיגען — זא האטעם פֿערהענגט דער הערר, דער אללמעכטיגע, איבער דיא בערגע, איבער דיא היגעל, איבער דיא פֿלורען אונד אײַ בער דיא טהאלער: זעהט! איך ברינגע איבער איך דאז שווערט, אונד פֿעריניכטע אייערע (אפֿענע) האָהען; (ד) אייערע אלטאָרע ווערדען דאָן פֿעראָדעט, אייערע זאָג־גענוילען צערטרימערט ווער־דען, אונד אייערע ערשלאַגע־גען ווערדע איך פֿאַר אייערע געטצען הינווערפֿען; (ה) דיא לייכען דער קינדער ישראלים ווערדע איך פֿאַר איהרע געט־צען הינווערפֿען, אונד אייע־רע געכיינע ווערדע איך אום אייערע אלטאָרע הערום שטרייען. (ו) אין אללען אײַערן וואָהנפלעטצען זאללען דיא שטעדטע פֿערוויסטעט, אונד דיא (אפֿענע) האָהען פֿעראָדעט ווערדען; דאָמיט איך אייערע אלטאָרע פֿערוויסטעט, אייערע געטצען צערטרימערט אונד פֿעריניכטעט ווערדען; (ז) דער ערשלאַגענען מעג־גע זאלל אונטער איך דאָהינפֿאללען, דאָס איך דער עווי־

ר ש י

ן (ג) ולגבעות. לי רמה: ולגאיות. לשון גיא: (ד) חמניכם. מין כלמי ע"פ העשין על הגנות לחמה: (ו) ויאשמו. יהיו נכרים באשמתם:

זכרו

ב א ו ר

למלה הזאת, ועל אשר, ואבדתי במוותיכם, מוסב על כולן ונראה כי פה הוראתה כמו נחל, ככר חזק כולה משקה מנחלים. (ד) חמניכם, כפירש"י הם מין כלמי ע"פ העשין על הגנות לחמה וע"פ שמעמדין נחמה קרוין חמנים, וכפי הראב"ע הם בתים עשויים להשתחוות לשמש. (ו) למען, יגיד השנה למה הבמות תישמנה, ואנכי תרגמתי לפי הכונה. מעשיכם, כמו מעשי ידכם. (ז) חלל, ע"פ כלל, (מכלל יופי).

והותרתי

יהוה: (ט) והותרתי בהיות לכם פליטי חרב בגוים בהזרותיכם בארצות: (ט) וזכרו פליטיכם אותי בגוים אשר נשבו־שם אשר נשברתי את־לכם הזונה אשר־סר מעלי ואת עיניהם הזנות אחרי גלוליהם ונקטו בפניהם אל־הרעות אשר עשו לכל תועבתיהם: (י) וידעו כי־אני יהוה לא אל־חנם דברתי לעשות להם הרעה הזאת: (יא) כה־אמר אדני יהוה הכה בכפף ורקע ברגלך ואמר־אח

עווינגע בין. (ס) וואָהל לאַססע איך אייניגע איבריג, דאָמיט אייערע שווערט־ענט־ראָנגענען אונטער דען פֿעל־קערן זייען, ווען איך איך איך דיא לענדער צערשטרייע. (ט) דאָרט אונטער דען הייד־פֿעלקערן, וואָ זיא געפֿאַנגען זיין ווערדען, זאללען דייעזע אייערע ענטראָנגענען אן מיך דענקען, וויא איך געקערקעט וואורדע דורך איהר בוהלערי־שעם הערן, דאָ אימער פֿאַן מיר וויך, אונד דורך איה־רע אויגען, דיא בוהלעריש אן איהרען געטצען הינגען; (דמרט) זאלל איהנען פֿערגאַלטן ווער־דען נאָך איהרען באַזען האַנד־לונגען אונד נאָך איהרען גרוי־עלטהאַטען, דיא זיא בעגאַג־גען. (ז) דאָן ווערדען זיא ער־קענגען, דאָס איך דער עווינגע ניכט פֿערגעבליך געדראָהעט

אל

האָבע, דייעזעס אונגליק איבער זיא צו פֿערהענגען. — (יא) זאָ שפּריכט דער הערר, דער אללמעכטיגע: שלאַגע דיא הענדע צוזאַמען, שאַמפֿע מיט דעם פֿוסע, אונד רו־פֿע

ר ש י

(ט) וזכרו פליטיכם אותי. את חסדי ואת רחמי שהייתי מרחם עליהם בהענותם לפני בארצם; אשר נשברתי את לכם הזונה. אשר נבעתי אללם אצ"פ שונה לכם וסר מעלי הייתי מנקה מהם ע"י נביאי לשון אלי ואתיב להם ולא אבו; ונקוטו בפניהם. מנחם חכרו עם ראייתי בנודים ואתקוטטה (תהלים קי"ט) יתקוטטו על עצמם על אשר לא שמעו אלי. ויית וינדקון ואינון יהא חזן וכ"ח הנאנקים מדמנקים וככי ואנקא דמדנקון דמוי"י בלע"ז: (יא) ורקע. עניינו יורה עליו מכה רגלו על הארץ ומרדד את השיט והוא דרך אצל: ואמר את. לעקת יגון

ב א ו ר

(ח) והותרתי, חזן לכם זכרית ומזיה. לכם, פליטי חרב בניוס. בהזרותיכם, לפי שהמקור נדמות השם ינוא פירד הרבוי כמו השם, וכן בצנורתיך נבך (לקמן ט"ז ל"א), (הג"ל). (ט) אשר נשברתי, יחזן כי הוא כדעת הרד"ק נפעל, ע"ד ויתעבב אל לבו (בראשית ו' י'), ומלח את במקום מן, כמו כללתי את העיר (שמות ט' כ"ט) שהוא כמו מן הפעיל; וא"כ פירוש הפסוק כזה: זכרו פליטיכם אותי בניוס אשר נבשו שם, ומה יזכרו? יזכרו איך נשברתי ונכעסתי מלכם הזונה וגו', ומעניהם אשר הן זונות אחרי גו', ונקטו, לפי הנראה הוא מהכפולים וכמוהו מלאו בתלמוד על מנחם לזקן (ב"מ דף ס"א), והשם ממנו קטטה, ואנכי תרגמתי לפי הכונה. (יא) ורקע, כשמכה אדם בגלג על הארץ כאלו רוקע וזוטע הארץ תחתיו (רד"ק). אח, קריאה

פֶּעַ וועהע איבער דיא אבשיי
ליכען גרייעלאַטטען דעס הוי
זעס ישראל, אום דערענט
וויללען זיא אין קרייען, אין הונט
גערענאָטה אונד אין דער
פעסט הינגערפֿאַטט ווערדען.
(יג) דער ענטפֿערנטע ווירד
שטערבן אין דער פעסט, דער
נאָהע ווירד פֿאַללען דורך דאָן
שווערדט, דער נאָך פֿערשאַנט
געבליעבענע בעלאַ גערטע
אַבער זאָלל פֿאַר הונגער אומ-
קאָמען. — זאָווילל איך מיי-
נען גאַנצען גרים איבער זיא
אויסשיטטען. (יג) דאָן ווער-
דען זיא ערקעננען, דאָס איך
דער עוויגע בין, ווען איהרע
ערשלאָגענען אונטער איהרען
געטצען אום איהרע אַלטאַרע
הערום ליענען ווערדען, אויף
יעדעס ערהאַבענען היגעל,
אויף אַללען בערגשפיטצען,
אונטער יעדעס גרינען בויע, אונטער
יעדער דיכטבעלויב-
טען אייכע אונד אַן יעדעס
אַרטע, וואָ זיא איהרען
געטצען אַנגענעהמען דופֿט

אל כל-תועבות רעות בית
ישראל אשר בחרב ברעב
ובדבר יפלו: (ג) הרחוק בדבר
ימות והקרוב בחרב יפול
והנשאר והנצור ברעב ימות
וכליתי חמתי בם: (ג) וידעתם
כי-אני יהוה בהיות חלליהם
בתוך גלוליהם סביבות
מזבחותיהם אל כל-גבעה רמה
בכל וראשי ההרים ותחת כל-
עץ הענן ותחת כל-אלה עבתה
מקום אשר נתנו-שם ריה ניהח
לכל גלוליהם: (יג) ונשיתי את-
ידי עליהם ונתתי את-הארץ
שמהוּמָשְׁמָה מַמְדָּבַר דְּבַלְתָּהּ
בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֶיהֶם וידעו כי-אני
יהוה:

ז ויהי דבר-יהוה אלי לאמר:
(ג) ואתה בן-אדם כה-אמר
אדני יהוה לאדמת ישראל קץ
בא הקץ עלי-ארבעת כנפות
הארץ: (ג) עתה הקץ עליך
ושלחתי אפי בך ושפסתיך
כדרכיך ונתתי עליך את כל-
תועבותיך: (ג) ולא-תחוס עיני
עליך ולא אחמוז כי דרכיך עליך
אתן ותועבותיך בתוך תהיין
וידעתם כי-אני יהוה: (ג) כה
אמר אדני יהוה רעה אחת רעה
הנה באה: (י) קץ בא בא הקץ
הקיץ אליך הנה באה: (י) באה
הצפירה אליך יושב הארץ בא

ארבע קרי העת
גע: איין אונגליק, איינציג אין ווינער ארט, קעמט הערבייא. (י) דאָן פֿערדערבען
ריקט העראַן, עס קאָמט הערבייא געשטרעמט דאָן ענדע, דאָן איך איבער דרך פֿער-
הענטט, (י) דאָן לערמגעשרייא דרינגט שאָן ביז צו דיר, לאַנדעסבעוואָהנער! דיא צייט
ריקט

ר ש י
ז (ב) בא הקץ, שאמתי ונושנס בארץ והפחחתי וני העדתי כנס כי אבד תבדוק (דברים
ל) ונושנס בני תחייב ונס נשתה זה תחין די מאות ומי מאכנסו לה עד שנבנה
הני ומי עמד הניח: (ה) רעה אחת רעה. רעה שלימה ומיוחד למעלי מכל הרעות והוא
מורכן הנית: הנה באה, טעמו באליף הוא לי פועלת: (י) באה הפירה. טעמו למעלה
כניח

ב א ו ר
ז (ד) דרכיך וני ותועבותיך, חזק כף המזון, ושיעורו: כדרכיך וכתועבותיך אשר בתוכך
היו, עליך חזן. (ז) רעה אחת רעה, לדעת רש"י עיניו כך: רעה שלימה מיוחדת למעלה
מכל הרעות והוא מורכן הנית; אבל על אשר לא פרש לנו הכניא, מה תהיה הרעה האחת
יחזן למרש כיונת: ציטא, חזר ציטא, כאלו כתוב חזר. (י) הקיץ, אשר הקיץ.
(י) הצפירה, לא חסדיו למרש מלאן למרש כי הכקר הוא כנוי לציפת ההלכה, ע"כ
אמרתי

ז (א) פֿערנער וואָרד מיר דעס
עוויגען וואָרט, וויא
פֿאַלגט: (ג) דוא ערדענאָה!
זאָ שפּריכט דער הערר, דער
אַללמעכטיגע; פֿערדערבען
דעס לאַנדע ישראל! פֿאָן אל-
לען פֿיער וועלטגעגענדען זאָלל
דאָן פֿערדערבען העראַנקאָמ-
מען! (ג) יעט צט שאָן
קעמט דאָן פֿערדערבען אי-
בער דרך! — איך לאַססע
מיינען צאָרן לאַזברעכען אי-
בער דרך, ריכטע דרך נאָך דיי-
נעם וואַנדעל, אונד לאַססע
אַללע דיינע גרייעל דיר אַג-
היים קאָמען. (ד) מיין אויגע
ווירד דרך ניכט שאַנען, איך
ווילל מיך ניכט ערבאַרמען,
זאָנדערן נאָך דיינעם וואַנדעל,
נאָך דיינען גרייעלטהאַטען,
דיא אין דיינער מיטטע פֿער-
איכט וואַרדען, ווילל איך דיר
פֿערגעלטען; דאָן זאָללט איהר
עס איננע ווערדען, דאָס איך
דער עוויגע בין. (ה) זאָ שפּריכט
דער הערר, דער אַללמעכטיג-

גע: איין אונגליק, איינציג אין ווינער ארט, קעמט הערבייא. (י) דאָן פֿערדערבען
ריקט העראַן, עס קאָמט הערבייא געשטרעמט דאָן ענדע, דאָן איך איבער דרך פֿער-
הענטט, (י) דאָן לערמגעשרייא דרינגט שאָן ביז צו דיר, לאַנדעסבעוואָהנער! דיא צייט
ריקט

ר ש י
ז (ב) בא הקץ, שאמתי ונושנס בארץ והפחחתי וני העדתי כנס כי אבד תבדוק (דברים
ל) ונושנס בני תחייב ונס נשתה זה תחין די מאות ומי מאכנסו לה עד שנבנה
הני ומי עמד הניח: (ה) רעה אחת רעה. רעה שלימה ומיוחד למעלי מכל הרעות והוא
מורכן הנית: הנה באה, טעמו באליף הוא לי פועלת: (י) באה הפירה. טעמו למעלה
כניח

ב א ו ר
ז (ד) דרכיך וני ותועבותיך, חזק כף המזון, ושיעורו: כדרכיך וכתועבותיך אשר בתוכך
היו, עליך חזן. (ז) רעה אחת רעה, לדעת רש"י עיניו כך: רעה שלימה מיוחדת למעלה
מכל הרעות והוא מורכן הנית; אבל על אשר לא פרש לנו הכניא, מה תהיה הרעה האחת
יחזן למרש כיונת: ציטא, חזר ציטא, כאלו כתוב חזר. (י) הקיץ, אשר הקיץ.
(י) הצפירה, לא חסדיו למרש מלאן למרש כי הכקר הוא כנוי לציפת ההלכה, ע"כ
אמרתי

אויפֿשטייגען ליעען. (יג) איך ווענדע מיינע מאַכט גענען זיא, אונד לאַססע דאָן לאַנד
אין אַללען איהרען וואָהנפֿלאַטצען אָדער אונד פֿערווילדעטער ווערדען אַלס דיא
וויסטע צו דבלה, דאַמיט זיא ערקעננען, דאָס איך דער עוויגע בין.

ר ש י
יען וזי: (יב) והנצור, הנאסף אל העיר וילצו עליו: וכליתי חמתי. אשלים כל חרוני
וחסדי ברעתי: (יג) אלה. פלגתיך בלע"ז: עשה. לי עץ עבות (לקמן כ') שענפיו מרובין:
(יד) עשה. מאין יושב ומשה. תחזן שימחה עליו וראיה:

ב א ו ר
קריא: זע, אשר, אשר בעונת תועבות, חזק כרעב וכדבר יפלו, (ה"ל). (יב) והנשאר,
יבזר מי הוא הנצור, והנצור, הוא הנאסף על העיר וילצו עליו, (רש"י). (יג) עבחה,
מלאן עץ עבות (לקמן כ' בית) אילן שענפיו מרובין, ועיב ילצו זה בזה, מלאן ויעבחה
(מיכה ז' ג') וזא כדגם התיי לקבצה כמו מן אדום אדמה כדגם המ"ס. מקום, כמו במקום.
(יד) ממדבר דבלתה, מ"ס ממדבר הוא היתרון (קאמפאזיט), כלומר יותר ממדבר
דבלתה, ויחזן שהיה זה מדבר נושא ידוע בימים ההם כגם זה.

העת קרוב היום מהוּמָה וְלֹא־הָיָה
 הָרִים: (י) עֲתָה מְקֻרָב אֲשַׁפֵּךְ
 חַמְתִּי עֲלֶיךָ וְכִלְיֹתַי אֲפִי בְךָ
 וּשְׁפַטְתִּיךָ בְּדַרְכֶיךָ וְנָתַתִּי עֲלֶיךָ
 אֶת כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיךָ: (ט) וְלֹא־
 תַחֲזוּס עֵינַי וְלֹא אֲחַמּוּל בְּדַרְכֶיךָ
 עֲלֶיךָ אֲתוֹן וְתוֹעֲבוֹתֶיךָ בְּתוֹכָךָ
 תִּהְיִין וְיִדְעַתְּסָ כִּי אֲנִי הוֹהֵמָכָה:
 (י) הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָּאָה יִצְאָה
 הַצִּפְרָה צֵץ הַמָּטָה פָּרַח הַזָּדוֹן:
 (יא) הַחֲמָס קָם לְמַטָּה רָשַׁע לֹא־

מהם

קענגעט, דאס איך דער עוויגע (עס בין), דער ציכטיגעט. — (י) זיעהע! — דיעזער טאג
 איזט שאָן געקאָממען, דאָז לערמגעשרייא איזט שאָן איבעראַלל — צו זאָלבער בלי-
 טהע איזט אייערע אונגערעכטיגקייט, צו זאָלבער פֿרובֿט זינד אייערע פֿרעפֿעל-
 טהאָטען אויפֿגעגאַנגען. — (יא) דיא געוואַלט ערהעבט זיך אַלס דער באַוהייט שטיטצע.

ניכט

ר ש י

בניית והוא לי פעלה כבר באה השפירה כמו כל נקצ מזור השחר והתפארת בא: ולא הד
 הרים. ולא לאישיחא לרישי טוריא. והד לשון נעקת הכרזה לקום לבנות אל דאשי ההרים
 כמו הויד השבתי (שעיה ט"ז) וענו עליו הויד (ירמיה כ"א) השמעת קול הויד משא ענבים
 אל הנת וטעני הקורה: (ח) מקרוב. במהר: (י) הנה בא היום. הנה בא היום: הנה באה.
 הדעה: ילצה השפירה. עלה השחר של יום הרעה: פן המטה. להכות אחכס: פרח הזדון.
 נתגלה כנודנאמר הרשע: (יא) החמס קם וגו'. החמס אשר בידכי הוא קם עליכס למטי רשע לשחככי:
 לא

ב א ו ר

אמרתי לבארו לשון קריאה, וכמוהו בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פרק נגמר הדין ובפנינה פרק
 אין דורשין) כל לא כבר לבאו מניכין וכד לא כבר תניינא עולו. ועתה יתבאר גם היעב
 סיפא דקרא, כי הנביא אמר: המהומה אשר תשמע איננו הדי הכיס מלאון, הויד, קריאת
 שמה, אבל קול נהי. קרוב היום מהומה וגו', היום המהומה איננו בסמיכות, אבל
 שעורו כן: קרוב היום קרוב המהומה, אבל המהומה הזאת איננו הדי הכיס, והוא ע"ד
 ובכרמים לא ירוק (ישעי י"ח י"ז); כי הכרמים הם על ההרים. (י) המטה, שם משפט,
 ועינו כדף לזון לשון נשית משפט, וכמוהו: והעיר מלאה מטה (לקמן ט' ט'), ומוסב על
 ישראל, ועניו: התעבות אשר עשו כבר פרחו ועתה תעשינה פריי ואנכי תרגמתי לפי הכונה.
 (יא) החמס, שער הכתוב אנכי חמס וקמון להיות משפט לרשעים לא לטובתם ולא לטובת
 בעלי בריחם כי אס כל מומחם ללכת אחר יצר לבם הרע ולעשות עול בלי בנע, וכמו שתי

טופין

מָהֶם וְלֹא מְהוּמָנִים וְלֹא מְהֻמָּהֶם
 וְלֹא־נְהַבְּהֶם: (י) בָּא הָעֵת הַגִּיעַ
 הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אֶ־יִשְׁמָח וְהַמּוֹכֵר אֶ־
 יִתְאָבֵל כִּי חָרוֹן אֶל־כָּל־הַמּוֹנֶה:
 (ג) כִּי הַמּוֹכֵר אֶל־הַמְּמַכֵּר לֹא
 יִשׁוּב וְעוֹד בְּחַיִּים חֵיתָם כִּי־חֲזוֹן
 אֶל־כָּל־הַמּוֹנֶה לֹא יִשׁוּב וְאִישׁ
 בְּעוֹנוֹ חֵיתוֹ לֹא יִתְחַזְּקוּ: (ד) חֲקֻעוּ
 בְּחַקוּעַ וְהַכִּין הַכֹּל וְאִין הַלֵּךְ:

למלחמה

ניכט איהרער זעלבסט, ניכט
 איהרעס פעבעלס, ניכט איה-
 רער אנפֿערֿוואַנדטען וויללען;
 דעקוינע אייניגקייט איזט אונ-
 טער איהנען. (י) דיא צייט
 איזט געקאָממען, דער טאָג
 איזט דאָ! דאָך פֿרייע זיך דער
 בעזיטצנעהמער ניכט, אונד
 דער בעזיטץ = פֿערליערענדע
 טרויערע ניכט, דען מיין צאָרן
 איזט געריכטעט געגען איהרע
 גאַנצע מענגע. (ג) דער בע-
 זיטץ = פֿערליערענדע געלאַנגט
 ניצ צו זינעם אייגענטהומע
 וויעדער, זאָללעט זיין לעבען

אויך נאָך זאָ לאַנגע וואָהרען; דאָ עס איבער דיא גאַנצע מענגע בעשלאָססען
 איזט, ניצמאַנד זאָלל צוריק קעהרען; איהרער מיסעטהאָטען זיך בעוואוסט, זאָל-
 לען זיא אויך קיינע האַפֿפֿונג בעהאַלטען, ביים לעבען צו בלייבען. — (ד) צו חקוע
 שטעסט מאַן אינו האַרן, אַללעס שטעהט בערייט; דאָך וואַגט זיך קיינער אין דען
 קאַמפֿף

ר ש י

לא מהם. כך אמר הקביה למשחית איך זקוק להשאר נפש (מרעזי ישראל) כי אין טובה
 יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם: ולא ניה בהם. אין בהם נוהה אחרי מענע ויתן
 לב אלי כמו וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל א' ו'). ולכן ארמי הוא תתנהו לפולחני
 לשון תאוה ונעושיין. ומנח' סברו לשון יללה וכן וינהו כל בית ישראל פירש לשון יללה ואין
 במינה רק ה"א יסוד: (יב) והמוכר אל יתאבל. אעפ"י שדרך המוכר שדכו להיות עלנ אל
 יתעבל כי סופכם נללות: (ג) כי המוכר אל הממכר לא ישוב. משגלי' בגולי' לא ישוב וירא'
 עוד השדה שמכר ולמה יתאבל: ועוד בחיים חייחם. כל ימו חייה' לא ישובו אל מקומי: כי
 חוון אל כל המונה וגו'. אכי נביי' מתנבן על כל איתנוש'הון למיחב בתייב'חא ולא תייבין:
 איש בעונו חיתו. כל א' מהם חיתו ונספו דבוק בעונו: לא יתחזקו. לא יזקו לבס על יליהר לשוב
 חורתי: (ד) חקעו בחקוע. כשיבאו עליהם הכר הכינו עמ' למלחמ' ואין יוצא להלחם:

ב א ו ר

חטופין קמו למסעד רשיעין וכו'. מהםהם, הקרונים אשר להם ועליהם יורה כפל מלת
 הם. ולא נה בהם, שעורו בילא נה בהם כלומר שאין כסודם ובמקלהותם שם אחד. וטעם
 נה ענין קנון ואסיפה מלי וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (ש"א ו' ב'). (יב) הקונה, כנוי
 להאיוב אשר כפרנו ונקשמו קנה את הארץ. והמוכר, כנוי לישראל, כי יש גם מכירה בלי
 מחיר, כמו תמכור עמך בלא הון (תהלים מ"ד י"ג). המונה, הכנוי מוסב על הארץ,
 והנביא הגיד כי קללת ה' תחונ על הארץ, ואיכ לא תלמיח מאנה חועלת גדולה להקונה תם
 אצדת המוכר לא תהיה גדולה. (ג) כי המוכר, יתכן כי כך עניו: המוכר, הוא הדור אשר
 גרש מארנו, לא ישוב עס לעולם ואס גם יאריך ימים מאוד, ומכ' ביה החזון הקצה וגם
 אחד מהם לא יעלה. בהיים חייחם, לשון נופל על לשון, וכונא'ה ג'פ, כמו דכא לארץ
 חיתי (תהלים קמ"ג). חיתו לא יתחזקו, חזק בהתפעל יורה על התאמתה רוח, ומיורשו
 גם לא יהיה להם דוח לקנות למיח' את גפסם, באשר ידעו בזמן אויביהם את עונם. (ד) חקעו
 וגו', ישוב לפנינו הכאשן להניד להם איך ינחמו עת יבוא עליהם הכר. בחקוע, לפי דעתי הוא

למלחמה כי חרוני אל כל-
 המונה: (טו) תחרב בחוץ והדבר
 והרעב מבית אשר בשדה בחרב
 ימות ואשר בעיר רעב ודבר
 יאכלנו: (טז) ופלטו פליטיהם
 והיו אל-ההרים כיוני הגאיות
 כלם המזת איש בעונו: (יז) כל-
 הידים תרפיננה וכל-ברכים
 תלכנה מים: (יח) וחרו שקים
 וכסתה אותם פלצות ואל כל-
 פנים בושרה ובכל-ראשיהם
 קרחה: (יט) בספם בחוצות

קאמפף, דען מיין צארן
 טריפֿט זיא אללע. (טו) פֿאָן
 אויסען וויטהעט דאָ שווערט,
 פֿאָן אינגען דיא פעסט אונד
 דער הונגער. וואָס אים פֿעל-
 דע איוט, קעמט אום דורך
 דאָ שווערדט, אונד וואָס אין
 דער שטאָרט איוט, פֿער-
 צעהרטער הונגער אונד דיא
 זייע. — (טז) וואָהל ענט-
 קאָמען איינצעלנע, ריעוע
 אָבער זינד אויף דען בערגען,
 גלייך האָכע־ליעגענדען טויבען
 אללע רופֿען וועהע, יעדער
 אָב זיינער מיסעטהאָט;
 (יז) אללע הענדע ערשלאָפֿ-
 פֿען, אונד אללע קניעע שוואַג-
 קען, אַלס וואָנדרעלטען זיא אין
 וואָסער־לוטהען; (יח) זיא
 גירטען זעקקע אום, ענטוועט-

צען אומהוללעט זיא, נור שמאך צייגט יעדעס געוויכט אונד נור קאהלע פלאטטען
 צייגט יעדער קאָפּף; (יט) איהר זילבער ווערפֿען זיא אויף דיא שטראַסע, איהר גאָלד איוט

ישליכו ר ש י י

(טז) כיוני הגאיות. דרך היונים להקצץ בגאיות אם היו הומים אל ההרים אשר ינוסו אם
 אים בעונו כיוני הגאיות אשר כולם הומות: (יז) תלכנה מים. מועת איםה:
 נדה

ב א ו ר

שם העיר, וכן מלאנו וישלח וואב תקועה (שמואל ב' י"ד ב') וזמורה תקעו סופר נכבשה
 חבולה ברמה (הושע ה' ח'), וכן ובחוקע תקעו סופר (ירמיה ו' א'). והנה להשרש הזה
 הוראות שונות, אף, כמו ויתקעה בבטנו (זכריה ג' כ"א) שהוא לשון דמיסה. ב', כמו
 תקעת לזר כסף (מלי ו' א') שהוא לשון הכאת כף. ג' השמעת קול סופר כמו פה, אשר
 כולן תהיינה רק אחת אם נאמר כי הוראתן בליהק הרפת ודמיפת דבר מה מדבר אחר, ועל
 הוראת א' ובי יאמר גם האשכנזי: טטטטטען. (טז) כיוני, דבר צוונים כי הן רכות לבב
 מאוד. הגאיות, שם מפשט רבים משרש גאה, וענינו התבסחות, כמו כי גאו המים (לקמן
 מ"ו ה'), וכל במיכות עם יוני, כמו אים אמונות (מזלי כ"ח ב'). ועתה יתפרש הישב
 משל הנביא כי אמר בני ישראל מרכות לבב תגנהנה עוף עת תחרונה מעלה גרף. (יז) מים,
 כמו כנמים. ושעורו כן: ברבים ינודו הנה והנה כאלו תלכנה בשנולת הנהר ואלו תהיה
 מקבילות לעמת כל הידים תרכנה. ודוגמתו מזינו: ימאסו כמו מים יתהלכו למן (תהלים
 נ"ח ח'), וענינו: הרשעים ימסו כלומר כנס יבלה, [כי השרש הזה יורה על בליית דבר
 בכלל, כמו במסור נוסם (ישעי' י"יח), ומסו אסוריו (שופטים י"ז) ולא יהיה
 להם כח ללכת עד כי בלכתם ינודו הנה והנה כהאיש ההולך בשנולת המים, ואם בכל זאת
 ידרבו מים, כמו יתמללו. (יח) פלצות, איםה ורעה, כמו: ומכסנו פלגות (תהלים נ"ה

ישליכו וזהבם לנדה יהיה בספם
 וזהבם לא יוכל להצילם ביום
 עברת יהוה נפשם לא ישבעו
 ומעיהם לא ימלאו כי מכשול
 עונם היה: (כ) וצבי עדיו לגאון
 שמהו וצלמית ועבתם שקוציהם
 עשו בו ער-כונתתיו להם לנדה:
 (כא) ונתתיו ביד-הזרים לבו
 ולרשעי הארץ לשלל והללוה:
 (כב) והסבתי פני מהם וחללו את-
 צפוני ובאו-בה פריצים וחללוה:
 (כג) עשה הרתוק כי הארץ מלאה
 משפט דמים והעיר מלאה חמם:
 (כד) והבאתי רעי גוים וירשו

וחללוהו קרי אח
 (כג) בערייטע דיא קעטטע! דען פֿאָלל איוט דאָן לאַנד פֿאָן בלוטשולד, פֿאָלל דיא שטאָרט
 פֿאָן געוואַלטטהעטיגקייט. (כד) איך פֿיהרע דיא שליממסטען דער פֿעלקער הערבייא,

ד ש י י

(יט) לנדה יהי. לשקון יהי להם: (כ) וזני עדיו. של הקציה אשר לגאון שמהו להם הוא ציהם
 שנקרא גאון עוזם כמו שנאמר (לקמן כ"ד) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם הם כלמי תועבות
 עשו זו ע"כ וגו': (כב) את לפוני. את מקום שהייתי לפון שם ציניה': (כג) עשה הרתוק.
 שלשלת אות הוא שילכו בגולה אסורים ציקים: משפט דמים. חוני קטול: (כד) רעי גוים.

ב א ו ר

(י). (יט) לנדה, כמו היתה ירושלים לנדה (איכה א' ח'), וידוע כי בחרבות הקדם
 הנדות היו מתועבות, ולמה יהיה להם לנדה? על כי לא יוכל להצילם, לא ישבעו, וכן
 לא ימלאו, כהזכר לעת הרעב. מכשול עונם היה, כספם וזהבם גרם להם למצא כמפורש
 בפסוק הנ"ל. (כ) וצבי, לשון תפארת וכסוהו רבים, וענינו: עדים אשר עשו מוכב ואשר
 שמו להם לגאון. עשו בו, מושך עלמו ואחר עמו. (כא) והללוה, לולא הקבלה הייתי קורא:
 וחלקוה, ואם וכרם אותה לשון חלל נאמר כי היינו צמקים כי, וזעורו: ונתתו (הזכר)
 ביד הזרים להעניטם על אשר חללו אותו, ע"ד וכסף רבביתו להם וזהב עשו לבצעל (הושע
 ב' י'). (כב) והללוה, כמו על כי חללו ומדה כנגד מדה. צפוני, ננוי לתורה אשר היתה
 לפניה ושמרה לישראל ע"ד סוד ה' ליריאתו (תהלים כ"ה י"ד). (כג) הרחוק, שלשלת מלאון

איהנען איין שייאואל, איהר
 זילבער אונד איהר גאָלד קאָן
 זיא יא ניכט רעטטען אַם ראָ-
 כעטאָנע דעס עוויגען, קאָן זיא
 ניכט ועטטיגען, אונד קאָן איה-
 רען הונגער ניכט שטיללען,
 דען ריעועס וואָר יאָ דער אַנ-
 שטאָס צו איהרער זינדע; כוויא
 פֿער־פֿערטיגטען יאָ דאָרויס
 איהרען העררליכען שמוק מיט
 דעם זיא זאָ פֿראַנגטען, אונד
 דיא גרייע־פֿאָללען בילדער
 איהרער שאַנדגאַטער; דאָ-
 רום לאַססע איך עם איהנען
 צום שוויאַל ווערדען. (כא) אונד
 געבע עם פֿערעמדען צור ביטע,
 באַראַרען צום רויבע, ווייל
 זיא עם זאָ ענטווייהעט האַבען.
 (כב) איך ווענדע מיין־אַנטליטץ
 אָב פֿאָן איהנען, ווייל זיא גע-
 שענדעט האַבען מייענע לעהרע
 דעסהאַלב וואַללען באַראַרען
 איבער זיא איינהער שטירצען,
 אונד זיא צו שאַנדען מאַכֿען.
 (כג) בערייטע דיא קעטטע! דען פֿאָלל איוט דאָן לאַנד פֿאָן בלוטשולד, פֿאָלל דיא שטאָרט
 פֿאָן געוואַלטטהעטיגקייט. (כד) איך פֿיהרע דיא שליממסטען דער פֿעלקער הערבייא,
 דאָס

דאס זיא איהרע הייוער אין כעזיטץ נעהמען, אונד פֿער־ ניכטע דען געגענשטאנד דעם האַכמוטהעס פֿאָד יעזען פֿרֿעי־ כען: דאָן זאָללען יענע איהרע פֿאללעסטע פֿערטהיילען. (כז) דאָ פֿערדערבעקעממט העראָן, זיא ווערדען רוהע זױ כען, זיא אָבער נירגענד פֿינ־ דען. (כח) אונפֿאַלל ווירד אויף אונפֿאַלל קאָמען, אײנע נאָכריכט ווירד פֿאַלגען אויף דיא אַנדערע, דאָן ווערדען זיא ווייזאָגונגען פֿערלאַנגען פֿאַם פֿראַפֿעטען, אָבער דיא לעהרע ווירד פֿערשווינדען פֿאַן דעם פֿריסטער אונד דער דאַטה פֿאָדעןאַלטען. (כט) דער

את־בתיהם והשבתִי גֵאוֹן עֵזִים וְנַחֲלוּ מִקְדְּשֵׁיהֶם: (כ) קַפְדָּה בָּא וּבִקְשׁוּ שָׁלוֹם וְאָיוֹן: (כא) הוֹה עַל־הוֹה תָּבוֹא וּשְׁמֵעָה אֶרֶץ שְׂמוּעָה תִּהְיֶה וּבִקְשׁוּ חֲזוֹן מִנְבִיא וְתוֹרָה תֵּאבֹד מִכֶּהֱן וְעֲצָה מִזְקֵנִים: (כב) הַמֶּלֶךְ יִתְאַבֵּל וְנָשִׂיא יִלְבַּשׁ שְׂמֹמָה וַיְדִי עַם־הָאָרֶץ תִּבְהַלְנָה מִדְּרָכָם אַעֲשֶׂה אוֹתָם וּבְמִשְׁפְּטֵיהֶם אֲשַׁפְּטֵם וַיִּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

קעניג ווירד טרויערן, דען פֿירשטען ווירד ענטזעטצען אומהיללען, אונד דעם פֿאַלקע ווערדען דיא האַנדע ערשלאַפֿען; דען נאָך איהרעם וואַנדעל ווערדען איד מיט איהנען פֿערפֿאַהרען, אונד נאָך איהרעם פֿערדענסטע ווערדען איד זיא ריכטען, דאָמיט זיא ער־ קעננען, דאָס איד דער עוויגע בון.

ר ש י

רעים שנעכ״ס ואכזר״ס: ונחלו. ויתנחלו לאחרי׳ם: מקדש׳ם. בתי היכלי הבמות שהיו נועדים שם ל׳ בית זמ״ס: (כג) קפדה בא. כמו (ישעיה ל״ח) קפדתי כאורג חיי ל׳ ברות׳ה: (כד) הוה על הוה. מאורע על מאורע הויה אחר הויה. ומנח׳ חכרו ל׳ שזר: ותורה תאבד מכהן. הרגילים בהוראה כמיש׳ ותור׳ יבקשו מפי׳הו (מלאכי ב׳):

באור

וכל גדוליה רחוקו בזיקים (נחום ג׳ י״). (כד) גאון עזים, זה זיהם, כמו את מקדשי גאון עונם (לקמן כ״ד כ״א). מקדשיהם, לפי הוראת שרש קדש יפול השם מקדש על כל בנין מיוחד למשכן לעלם מובדל מכל סביבותיו, ועל כן יקרא גם ארמון כן, כמו מקדש מלך הוא (עמוס ז׳ י״ג). (כה) קפדה, כמו קפדתי כאורג חיי (ישעיה ל״ח י״ב) ותרגום הקצר קפדה ידי האתקפדה אתקפדתי, וכן בתלמוד לא הקפדן מלמד, שצורו לכעוס וכו׳ן לשון כריתתו. שלום, כנוי לכל הללחת זמנית, כמו יוש׳ לך שלום (במדבר י׳ כ״ו). (כו) הוה, משרש הוה וכאשר ידמה במצטא להשרש הוה כן ידמה לו בהוראתו, וענינו מאורע רע, כמו תפול עליך הוה (ישע׳ מ״ו י״א). ותורה תאבד מכהן, הוא תשובה על ובקשו חזון מנביא, והוא רק כפל הדבור במלות שונות, והוי״ו ותורה הוא כמו אבל. (כז) שטמה, שם נדרף לרעדה והוא ע״פ השאלה, כלומר חיל ורעדה יחזיון. תבהלנה, הוראת שרש בהל הוא התרדה, ועל אשר המחריד לפי גדולת חרדתו ימחר במלאכתו או אס גדלה מאוד ימס לבנו וידיו תרפינה, איכ יתכן לפרשו פה לשון רפיון ידים, וכמוהו בפעל לירא ולבהלם (ד״ה ב׳ ל״ב י״ח) שהוא ג״כ לשון רפיון ידים, למען לא ילחמו במלך אשור ולא יכבדו עליו ללכוד את העיר. מדרכם, מ״ס הסבה, כלומר על דבר אשר הלכו בדרכים רעים ע״כ אעשה גם אנכי להם את אשר אעשה, וכמוהו משוד עניים ומאנקת אביונים (תהלים י״ב ו׳). ובמשפטיהם, כמו וכמשפטיהם.

ח (א) ויהיו בשנה הששית בששִׁי בחמשה לחדש אני יושב בביתִי וזקני יהודה יושבים לפני ותפל עלי שם יד אדני יהוה: (ב) ואראה והנה דמות כמראה אש מראה מתניו ולמטה אש וממתניו ולמעלה כמראה זהר כעין החשמלה: (ג) וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ראשי ותשא אתי רוח ובין הארץ ובין השמים ותבא אתי ירושלמה

במראה שטאלט איינער האַנד אויס, פֿאַסטע מיך בײַא דען לאַקקען מײנעס הויפטעס, אײן ווינד טרוג מיך צווישען היממעל אונד ערדע פֿאַרט, אונד פֿיהרטע מיך בײַא געטטליכען ער־ שױ

ר ש י

ח (א) בשנה הששית. לגלות יכניה: (ב) ממראה מתניו וגו׳. אסור להחזונו כפסוק זה: (ג) בלילת ראשי. בשעריו ראשי פלוני״ל בלע״ז: במראות אלהים. הראוי כאלו נושא אותי ומביאני

באור

ח (א) ותפול, יתכן כי אמר ותפול להורות על הפתאומיות, וע״כ הוסיף גם מלת שם כלומר, לא נהיה ללכת הנקעה, אבל פתאום היתה עליו יד ה׳. (ג) חבניה יד, אבל לא יד ממש. בציצת, שם משרש נלה ותקראנה פה כן הפאות מלשון גדל כנפים ורז נוטה (לקמן י״ו ז׳), כי גם הנה נלו וגם נעו כאשר ינוע הראש, ומהו ג״כ ועשו להם לילית (במדבר ט״ו ל״ח), כי גם הנה בנקל תנוענה הנה והנה, וגשמה הנוץ ע״ד אס יעלה שמים שיאו (איוב כ׳ ו׳), זאת או ספת (ויקרא י״ג ב׳) שהם משרש נש׳ והיא גשמה כדרכו ל״ויד כמו נהי מנהה, ולהבדילו מן זי אדרי (ישעיה ל״ג י״א) הוכפל ע״יון הפעל. וגם לא חפלו להוסיף ה״א להבדילו מארץ זיה (תהלים ס״ג א׳), וכן נוכל ג״כ לפרש קנה (במדבר כ׳ ח׳), שהוא כנוי או על חלל הבטן, או על בית הרחם משרש נקב, ולהבדילו מנקבה בשט הנוץ, ודמיונו מלאנו גם בשפת יון כי הבטן נקרא: *σχερα* אשר הוראתו חלול ורק, וכמוהו נוכל גם לפרש גוף משרש נקב וכמחזונו ימלא גם בשפת לטינא, אבל אין להאריך פה

ח (א) אים זעכסטען יאהרען, אים זעכסטען דעם פֿינ־ טען מאַנאַטעס, אַלס איד עבען צו הוינע וואַר, אונד דיא על־ טעסטען פֿאַן יהודה פֿאַר מיר זאַסען, קאַס דאַזעלכסט דיא בעגײסטערונג דעם העררן, דעם אַללמעכטיגען איבער מיר. (ב) איד בליקטע אויף, אונד נאַהם אײנע געשטאַלט וואַהר, אָן פֿאַרבע גלייך דעם פֿײער; פֿאַן דען לענדען אָב־ ווערטס וואַר זיא פֿײער־פֿאַר־ בען, פֿאַן דען לענדען אויפֿ־ ווערטס אָבער האַטטע זיא אײ־ נען שטראַהלענגלאַנג גלייך דעם שײנע דעם חשמלים. (ג) זיא שטרעקטע דיא גע־ שױ

שינונגען נאך ירושלים צום איינגאנגערעם איינערקומהא- רעם, דאזנאך נאָרדען געהט, דאָרט, וואָ אויפֿגעשטעלט וואָר, דאָז דען עוויגען ער- צירנענדע געטצענכילד פֿאָן דעם גאָטטע דעם האַנדעלס, (ד) דאָזעלכסט וואָר דיא העררליכקייט דעם גאָטטעם ישראל'ס, גלייך דער ערשט- נונג וועלכע איך אין דער עבנעזעהען האַטטע. (ה) ויא שפראך צו מיר: מעגשענאָהן!

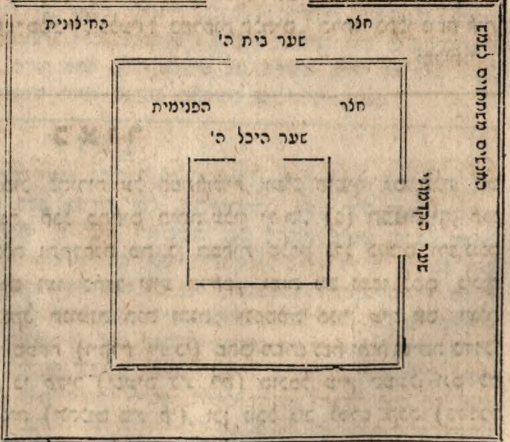
בְּמֵרָאֵת אֱלֹהִים אֶל־פֶּתַח שַׁעַר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צְפוֹנָה אֲשֶׁר- שָׁם מוֹשֵׁב סָמַל הַקְּנָאָה הַמְּקַנָּה: (ו) וְהִנֵּה שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֵרָאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבַקְעָה: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן־אָדָם שְׂאֵנָא עֵינֶיךָ דְרָךְ צְפוֹנָה וְאִשָּׂא עֵינַי

דרך מיטטערנאכט הין, אונד אלס איך מיינע אויגען געגען מיטטער- נאכט ר ש"י

ומציאני לירושלם: שער הפנימית הפונה לפונה. שער העזרה שהיא פנימי להר הבית והיו לה שערס לכל רוחותיה: סמל הקנאה. כלל הקנאה מקרא ומקניט להקב"ה שנתנהו סם להקנאות להקב"ה להרציו ובתיי כלל דקנאתא דמרוגין: (ה) שא נא עיניך דרך צפונה.

ב א ו ר

פה. אל פחה, הא לך ציור* השערים והחלונות אשר בהן היו לו המראות האלו כפי משמעות הפסוק ועתה אנני לך את חבניתם כפי אשר הבנתיה: הנביא ראה בחזונו שלשה בנינים מרובעים, והשלישי היה נסגר מהשני והשני מהראשון והבנין הראשון נפרד מהשני בחצר אשר נקרא חצר החיצונית, וכן נבדל הבנין השני מהשלישי בחצר אחרת אשר נקרא, מגד יחוסה אל הראשון שער בית ה', והבנין השלישי נקרא היכל ה', והשער אשר בו שער היכל ה', ורוח ה' הוירדכו בחצר החיצוני, אלל השער, אשר הולך אל בית ה' ע"כ אמר: אל פתח שער הפנימית, ועל השער אשר הולך מהעיר אל החצר החיצונית [שער הר הבית] היה סמל הקנאה וגמלה מנגב בנית ה' היה שער המזבח, ואולי הוא אותה השער אשר עמד סם ונקרא ג"כ כך על אשר הביא אל המזבח (אשר היה בחצר הפנימית). המקנה,

שראו קנא ובה דרך צבלי הה"א (רד"ק). ואולי נובל לפרש כפשוטו שער קנה, ועיניו כך: כבר הוכיחו חכמי העמים, כי מסחר ארץ הודו עם ארצות המערביות היה ג"כ ימים אחדים בידי ישראל בהתחברם עם וושני (פֿענילין) שביניהם; וידוע ג"כ כי להעם הזה היה אילל המסחר (ועיקרו), אשר ממנו אמרו, כי כלל כפיו ילחמו במסחרם, ובני ישראל אשר

דְרָךְ צְפוֹנָה וְהִנֵּה מִצְפּוֹן לְשַׁעַר הַמּוֹבַח סָמַל הַקְּנָאָה הַזֶּה בְּבֹאָה: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן־אָדָם הֲרָאָה אַתָּה מְהֵמָּה עֲשִׂים הַתּוֹעֵבוֹת גְּדוּלוֹת אֲשֶׁר בֵּית־יִשְׂרָאֵל וְעֲשִׂים פֶּה לְרַחֲקָה מֵעַל מִקְדָּשִׁי וְעוֹד תִּשׁוּב הַרְאָה הַתּוֹעֵבוֹת גְּדוּלוֹת: (ז) וַיֵּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח הַחֲצַר וְאָרָאָה וְהִנֵּה חֵרֵר־אֶחָד בְּקִיר: (ח) וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן־אָדָם חֲתַרְנָא בְּקִיר וְאַחֲתַר בְּקִיר וְהִנֵּה פֶתַח אֶחָד: (י) וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן־אָדָם הֲרָאָה אַתָּה הַתּוֹעֵבוֹת הַרְעוֹת אֲשֶׁר הִסְעִים פֶּה: (י) וְאָבֹא וְאָרָאָה וְהִנֵּה כָל־תְּבִנִית רִמָּשׁ וּבְהֵמָה שִׁקָּץ וְכָל־גְּלוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל מִחֻקָּה

מה הם חירי פיהם גריעלטהאטען, דיאזיא דא פֿעראיבען. (ז) איך גינג היינין, אונד אלס איך אויפֿבליקטע, זאָה איך אללערלייא אכבילדונגען פֿאָן געוויירס, פֿאָן פֿיעה אונד (מנערין) שיאזאלען אונד פֿאָן אללען געטצענכילדערן דעם הוועעם ישראל, אין דער וואַנד אום אונד

ר ש"י

להר הבית מחוץ לעזרה שהרי בפתח שער הכפוי של עזרה מבחוץ היה עומד ודרך צפונה לשער חוץ לעזרה הוא: מכפון לשער המזבח. בהר הבית מכפון לאותו שער העזרה הכפוי ואומר אני שהיה אותו שער מכפון כנגד שער המזבח: בביאה. כאשדס נא ליכנס לעזרי מילאו סם. בביאה אלאטריאיה בלעז: (ו) לרחקה מעל מקדשי. כדי שאתרחק מעל מקדשי: (ז) אל פתח המזב. הקריבני עד פתח אותו שער עלמו: חור ה' בקיר. מומי העזרה: (ח) חזר נא בקיר. והרחב את החור: והנה פתח אחד. דרך החור ראיתי פתח לשנה אחר: (י) חקן.

ב א ו ר

אשר התחברו להגוי הזה ועבדו לאלהיהם הקימו להם גם הסמל הזה; והנביא אשר נקא גם לחבר בו הוראת הקנאה קראו סמל הקנאה המקנה; ועל הדרך הזה יתפרש הישב הכפוי מהמקנה כי כלל כפוי יעשו מסחרם. (ו) הראה אחר, מושך עלמו ואחר עמו, הראה אתה מועבות גדולות, ועי. לרחקה, כדי שאתרחק מעל מקדשי (רש"י). (ז) ויבא אוחי, כפי משמעות הפסוק הביאהו אל השער אשר הולך מחצר החיצונה אל העיר; כי

נאכט הין ווענדעטע, זיעהע! דא וואָר אויף דער נאָרדווייטע דעם אלטאָרט האַרעם, גלייך ביים איינגאָנגע, דיעזעס דען עוויגען ערצירנענדע געט- צענכילד. (ו) פֿערנער שפראך זיא צו מיר: ערדענאָהן! זיהסט דוא, וואָס זיא טהון?— וועלכע גראָסע גרייעלטהא- טען דאָז הווי ישראל היער פֿעראיבטע, אום מיך פֿאָן מיינעם הייליגטהומע צו ענט- פֿערנען?— דאָך זאָלסט דוא מעהרערע גראָסע גרייעל- טהאטען זעהען.-- (ז) היערויף פֿיהרטע זיא מיך צום איינגאָנג- גע דעם האַעם, אויך בליק- טע אויף, אונד זיעהע! דאָ וואָר איינע עפֿנונג אין דער מויער. (ח) דאָן שפראך זיא צו מיר: ערדענאָהן! שפע- העצן דער וואַנד, איך שפע- העטע אן דער וואַנד, אונד פֿאַנד איינען איינגאָנג. (ט) דאָ שפראך זיא צו מיר: גע- הע היינין, אונד זיעה דיא אַב-

על-הקיר סביב ו סביב:
 (יא) ושבעים איש מזקני בית-
 ישראל ויאזניהו בן-שפן עמד
 בתוכם עמדים לפניהם ואיש
 מקטרתו בידו ועתר ענדי-
 הקטרת עליה: (יב) ויאמר אלי
 הראית בן-אדם אשר זקני בית-
 ישראל עשים בכהשך איש בחדרו
 משכיתו כי אמרים אין יהוה
 ראה אתנו עזביהוה את-הארץ:
 (יג) ויאמר אלי עוד תשוב תראה
 תועבות גדלות אשר-המה

אונד אום אינגענראכען.
 (יא) זיעבענציג מענער פאָן
 דען עלטסטען דעם הויזעס
 ישראל, אונטער איהנן יאזניהו
 דער זאָהן דעם שפן, שטאַנ-
 דען פֿאַר דען געטצען, אונד
 יעדער האַטטע זיין רויכפֿאַס
 אין דער האַנד, אויס וועלכעס
 איינע דיקע רויכוואַלקע אויפֿ-
 שטיעג. — (יב) זיא שפראַך
 פֿערנער צו מיר: זעהסט דוא
 ערדענוואַך, וואָס דיא עלטע-
 סטען ישראל'ס היער אים דונג
 קעלן פֿעראיבען? יעדער אַן
 דעם בעוואַהרונגסאַרטע זיי-
 נער קאָסטבאַרקייטען; דען
 זיא שפּרעכען: דער עוויגע
 זיעהט אונז ניכט, ער האַט
 דאַזלאַנד פֿערלאַססען. —
 (יג) אויך שפראַך זיא צו מיר: —

עשים
 (יג) אויך שפראך זיא צו מיר: דוא זאללסט נאך מערה גראָסע גרייעלטהאטען זעהען, דיא זיא

ר ש י

עשוין לשקין עכו"ם: מחוקה. חקוקין על הקיר: (יא) ויאזניהו בן שפן. חסוב היה ולמדן
 דורו הימנו לפיכך הקפ"י עליו: ועתר ענן הקטרת. תמור קטור ענן הקטורת ולי עתר מרבי'
 וכן העתרתם עליו דבריו' (לקמן ליה) וכן ונעתרות נשיות שונא (משלי ב"ו) וכן חנרו מנחם
 במחלוקת אחת שלשתן ופיר' עיני' (מעבה) המה אך כל אי' לי צ"א: (יב) בחדרי משכיתו.
 משוכה

ב א ו ר

אם היה החור בפתח שער בית ה', לא היה לו להניחיהו שמה כי כבר היה שם. (יא) ועתר,
 חימר ענן הקטרת ולי עתר מרבי', וכן העתרתם עלי דבריוס (לקמן ליה ג'), וכן ונעתרות
 נשיות שונא (משלי ב"ו') וכן חנרו מנחם במחלוקת אחת שלשתן, ופי' עיני' (מעבה) המה
 אך כל אי' לאון צ"א, (כש"י). ולדקו דבריו; ואם גם בהשקפה הראשונה נראה כאלו לא נוכל
 לפרש על הדקך הזה הפסוק ונעתרות וגו', מימי אחרי התבוננה מעט נראה ענינו כך,
 ונעתרות וגו' איננה מקבלת לעומת רישא דקרא, נאמיים בלעי אוהב כאשר קטת המפרשים,
 אבל הוא ע"ד הפסוק הקודם, טובה תוכנת מגולה מאהבה מסותרת, ובהמלה ונעתרות
 חסר כ"ף הדמיון, והוא הביוניית בהוראת ש"מ, ושמוס היו"ו כמו גס. (יב) בחשך, יתכן
 כי בחשך הוא על כל האלה, כמו וכסיל בחשך הולך (קהלת ב' י"ז), והראיה לדבר סיפא
 דקרא. מושביתו, שם משרש שנה, וענינו לפי הוראתו בחרמית (כי נעברית לא ימצא הפעל)
 הנטה והשקפה, והשם הוא כנוי לכל דבר אשר מלך הנדלתו או מלך יתורנו על דברים אחרים
 ועורר את עיניו להביט עליו, והועתק ג"כ על לומר הדבר אשר ראינו התקועה בנפשו,
 כמו עברו משכיות לבב (תהלים ע"ז') וכדמיונו גס בליא (חננוואונג); ולפירוש זה נחמר:
 כי קדר משכיות פה הוא החדר אשר בו אמרו את כל סגולתם כמו אבנים טובות וגו'; ועל
 אשר אמרו כי המקדש לא יחרב (כמו שקראו הנביא גאון מעוים) על בן טמון בו אלוהותיהם,

עשים: (י) ויבא אתי אל-פתח
 שער בית-יהוה אשר אל-
 הצפונה והנהשם הנשים
 ישבות מבכרות את-התמוז:
 (טו) ויאמר אלי הראית בן-אדם
 עוד תשוב תראה תועבות
 גדלות מאלה: (טז) ויבא אתי
 אל-הצר בית-יהוה הפנימית
 והנה-פתח היכל יהוה בין
 האולם ובין המזבח כעשרים

וחמשה

ר ש י

משוכה ברלפת אבני שיש לשון ושכתי כפי (שמות ל"ב): (יד) אל פתח שער בית י"י. חוק
 חלל העזרה אל פתח ההיכל, אשר בלפון דאמר מר ב' שפסין היו בבית החלפות אי' בלפון
 זאי בדרוס: מנכות את החמון. דמות אי' שמתמות אותו מכפרים והיו עיניו אל עופרת
 והם נחובים מחוס ההיסק ונראה כאלו נוכה ואומרת מקרוב' הוא שאל. תמוז לי היסק
 כמו על די חזה למזיה (דניאל ג') ואתונה איזה יתירה (סס). מנכות את החמון
 פייש"ט פלור"ר לאלקאלבי"ן: (טז) ויבא אותי אל חצר בית י"י הפנימית. הוא העזרה
 כי הר הבית נקרא החצר החלונה ועד עכשוו בתוכה היה עומד אלא שהוא נכנס בשער
 הכפוי והראהו בבית החלפות את כלל התמוז וחור והוליו למורח לפני ההיכל והמוזב:
 ופניהם

ב א ו ר

יכדי לשמרם יותר טוב חקקו שם חבנית גלוליהם. (יד) ויבא, הוליכהו שנית אל השער אשר
 שם הורידהו הרוח, ולעיל קראו השער הפנימית מלך השער כנגדו, אשר הולך מהחצר
 החלונה אל העיר, אבל הנשים ישנו עוד בהחצר החלונית. החמון, הנוכח כדעת חכמי העמים
 האומרים, כי תמוז הוא חרמנים אלל היונים, כי אי' דומים הם במבטא, וידוע כי שמות
 העלם הפרטי בהעתקתם מלאון אל לשון, אף כי לא ישחנו, מימי יתחלפו מפני שבות אונות
 אשר אין כאן המקום להגידם, ובפרט כפי היונים אשר המירו אות בלות אם לאונס או לפיהם
 היתה שפת עלינם, (ומהמשלים רבים אשר אוכל להביא, אליג רק שנים, והם: פֿאַרן
 תחת פרעה, ותבואתן תחת אבשלום), ועל אשר כבדה עליהם לבטא תימ המירו אותן דבריו;
 ב', היתה העבודה הזאת ברלפונה (בפֿעניקא) והארץ הזאת ושפת יושביה קרובות מאד לארץ
 ישראל, וידוע כי גם הבעל היה אלוה פֿעניקא; ג', אמר הנשים מנכות את התמוז, וידוע כי
 מימים ימימה הנשים ספרו על מות חרמנים. ואם החג הזה היה בחדש תמוז, נוכל לחמר כי על
 המקרה הזה, קראו החדש אשר בו קרה: תמוז, כמו שקראו את הנחל אשר בו רחבו ציים
 חנו את פסלו על שמו; ויכן כאן להאריך. (טז) ויבא אותי, הוא החצר אשר בין בית
 ה' והיכל ה', ובה, בין האולם והמוזב (אשר שניהם היו לפניו מזרחית) עמדו האנשים
 קדמה

זיא פֿעראיבען (י) אונד פֿיהר-
 טע מיך צו דעם טהאראיינגאַנג-
 גע דעם גאַטטעס הויזעס גע-
 גען נאָרדען הין; דאַועלכסט
 זאַסען פֿרויען, דיא דען חמון
 בעוויינטען. (טו) דאַן שפראַך
 זיא צו מיר: האַסט דוא אַל-
 לעס געזעהען, ערדענוואַך? —
 דוא זאַללסט נאָך גראָסערע
 גרייעלטהאטען זעהען אַלס
 דייעזע. — (טז) זיא פֿיהרטע מיך
 אין דען איינגערן פֿאַרהאַרדעס
 גאַטטעס הויזעס; דאַ וואַרען
 אַם איינגאַנגע צום היכל דעם
 עוויגען צווישען דער האַללע
 אונד דעם אַלטאַרע, אונגע-
 פֿעהר פֿינג אונד צוואַנציג
 מעג-

משובה ברלפת אבני שיש לשון ושכתי כפי (שמות ל"ב): (יד) אל פתח שער בית י"י. חוק
 חלל העזרה אל פתח ההיכל, אשר בלפון דאמר מר ב' שפסין היו בבית החלפות אי' בלפון
 זאי בדרוס: מנכות את החמון. דמות אי' שמתמות אותו מכפרים והיו עיניו אל עופרת
 והם נחובים מחוס ההיסק ונראה כאלו נוכה ואומרת מקרוב' הוא שאל. תמוז לי היסק
 כמו על די חזה למזיה (דניאל ג') ואתונה איזה יתירה (סס). מנכות את החמון
 פייש"ט פלור"ר לאלקאלבי"ן: (טז) ויבא אותי אל חצר בית י"י הפנימית. הוא העזרה
 כי הר הבית נקרא החצר החלונה ועד עכשוו בתוכה היה עומד אלא שהוא נכנס בשער
 הכפוי והראהו בבית החלפות את כלל התמוז וחור והוליו למורח לפני ההיכל והמוזב:
 ופניהם

וְחַמְשָׁה אִישׁ אַחֲרֵיהֶם אֶל-הֵיכַל
 יְהוָה וּפְנֵיהֶם קִדְמָה וְחַמָּה
 מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קִדְמָה לְשָׁמַשׁ:
 (יז) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרֵאִית בְּן-אָדָם
 הַנִּקְל לְבַיִת יְהוּדָה מַעֲשׂוֹת אֶת-
 הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עֲשׂוּיָפָה כִּי-
 מָלְאוּ אֶת-הָאָרֶץ חָמָס וַיֵּשְׁבוּ
 לְהַכְעִיסַנִּי וְהִנֵּם שֹׁלְחִים אֶת-
 הַזְּמוּרָה אֶל-אַפִּס: (יח) וְגַם-אֲנִי
 אַעֲשֶׂה בְחַמָּה לְאֶתְחֹזֵם עֵינִי
 וְלֹא אֶחְמוֹד וְקִרְאוּ בְּאָזְנֵי קוֹל
 גְּדוֹל וְלֹא אֲשָׁמַע אוֹתָם:

ויקרא

בען דיא רעבע זיך אין דיא נאָזע געשטעקט (ד.ה. זיך זעלבסט געפֿאָנגען)! (יח) זאָ ווילל דען
 אויך איך געגען זיין מיט וואַסער פֿערפֿאַרען, מיין אויגע זאָלל נִיכט שאָנען, איך ווילל
 קיין ערבֿאַרמען האַכען; אונד רופֿען זיין אויך מיט לויטער שטימע צו מיר, איך ערהאַ-
 רע זיין נִיכט —

ר ש י

ופניהם קדמה וגו'. ממשע שא' ופניהם קדמה יודע אני שאחוריהם אל ההיכל אלא מגיד
 שהיה אחוריהם מגולה שהיו פוערין עלמם ומתרחיין כלבי משה: משתחיתם. נשתי תיבות
 הוא משמ לי השתחה ולי השתחיה כן הוא בירושלמי משתחיתם ההיכל ומשתחיתם לחמה וכן
 ת"י ואינון מחבלין וסגדין. ומנ' חברו לי שחזו כנו שזי ועבוכה (ישעיה נ"א): (יז) הנקל
 לבית יהודה. המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שנידס: מעשות את התועבות. אם
 היו חללים מעשות את כל התועבות אשר עשו בביתו פה: כי מלאו את הארץ חמס. ונקל
 בעיניהם אותו עון וישבו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה: והגס שולחם את הזמורה
 אל אפס. והגס שולחם אל מוטמם את ריח רע של זמורה זו שהם מזמרים ברות היוזא
 מפי עבדת כלומר נזתם זה אל פניהם (יש"ב). ומנחם פ"י והגס שולחם את הזמורה אל
 אפס ענין דופי וקלון הוא לפיכך שהרי מקטרתם וכעס קרננס וישח' למלאת דופי
 נקנים ואחוריהם אל היכל ה' יורה על הענין:

באור

קדמה. משתחיתם, כמו משתחיים, ולדעת ה"ל וינוחן המלה מרכבת מן משתחיים
 ומשתחיתם. (יז) הנקל לבית יהודה, המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שנידס מעשות
 את התועבות, אם היו חללים מעשות כל התועבות אשר עשו פה, כי מלאו את כל הארץ
 חמס, ונקל בעיניהם אותו עון וישבו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה, (רש"י). שלחם
 את הזמורה, המפריסם נדקו מלד בזה, אבל יפה אמר הכנס דעמטור: אין המקרא יולא
 מששוט, וטעם זמורה כמשמעו זמורת גפן, והיה זה נכרה, משל נהוג נימים הכס לאמר
 על הגורם רעה לעלמו, שיסלח זמורה אל אפס, והואלל ממעשה הדייגים מאחוס הדגה אשר
 יכודו ע"י זמורה התחובה נאף כל אחד ואחד.

ט (א) וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי קוֹל גְּדוֹל
 לֵאמֹר קָרְבוּ פְקוּדוֹת הָעִיר
 וְאִישׁ בְּלִי מִשְׁחַתוֹ בִּידוֹ: (ב) וְהִנֵּה
 שָׂשָׂה אַנְשִׁים בְּאִיסוֹמֵדְרֵךְ-שַׁעַר
 הָעֲלִיּוֹן אֲשֶׁר וּמִפְּנֵה צְפוֹנָה וְאִישׁ
 כָּלִי מִפְּצוּ בִידוֹ וְאִישׁ-אֶחָד
 בְּתוֹכֶם לְבַשׁ בְּדִים וְקָסַת הַסֶּפֶר
 בְּמִתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ אֵצֶל
 מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת: (ג) וַכְּבוֹד וְאֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל נִעְלָה מֵעַל הַכְּרוֹב אֲשֶׁר
 הָיָה עֲלָיו אֵל מִפְּתַן הַבַּיִת וַיִּקְרָא
 אֶל-הָאִישׁ הַלְבַּשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר
 קָסַת הַסֶּפֶר בְּמִתְנָיו: (ד) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי עִבְרַתְךָ הָעִיר בְּתוֹךְ
 יְרוּשָׁלַם וְהַתּוֹיֹת תוֹ עַל-מִצְחֹת

האנשים

אליו קרי

ט (א) איינע לויטע שטימע
 ערטאָנטע אין מיין אָהר,
 דיא מיר צוריעף: דיא פֿאַרנע-
 זעטצען דער שטאַדט נע-
 הערן זיך, יעדער מיט זיינעם
 ווערקצייגע דער צערשטאַ-
 רונג אין דער האַנד. (ב) אונד
 זיעה! זעלס מעננער קאַמען
 דען וועג איינהער פֿאַם אָבערן
 טהאַרע, דאָ געגען נאָרדען
 ליעגט; יעדער האַטטע זיין
 צערשטאַרונגסווערקצייג אין
 דער האַנד, אונטער איהנען
 וואַר אויך איין אין ליינען גע-
 קליידעטער מאַן, אָן דעססען
 לענדען איין שרייבצייג הינג.
 אַלס זיין נונהרצאָן געקאַממען
 וואַרען, שטעללטען זיין זיך
 נעבען דען קופֿערען וואַלטאַר.
 (ג) אונד דיא העררליכקייט
 דעם גאַטטעס ישראָלים ער-
 האָב זיך פֿאַן דעם כְּרוֹב, וואָ-
 ריף זיין גערוהעט האַטטע,
 נאָך דער שוועללע דעם טעמע
 פעלם הין, אונד ריעף דען אין
 ליינען געקליידעטען מאַן, דער
 דורך דיא שטאַדט ירושלים, אונד בעצייכנען מיט איינעם מערקמאַהלע דיא שטירנע
 אַל-

ר ש י

ט (א) קרבו פקודות העיר. הקריבו את הפקודים אשר הפקדתי לטת את העיר: (ב) שש אנשים.
 רבותינו פרוסם בשם' שנת קלף חף וימיה משחית משנר מכלה: מפלו. שהוא משנר את הכל כמו
 ונפן עוללך (תהלים קל"ז): וקסת הסופר. פוקס הס לוחות שמופין בשעוה וסורתיין כס צעט:
 אלא מוצח הנחש. הוא מוצח אנשים שעשה שלמה חתת מוצח הנחש שעשה כס נמדבר: (ג) מעל
 הכרוב. מעל הכפרת שהכנינה היתה שורה סס עד הנה והתחילה להסלק וללאת לחזן מעט
 עזר משעוה וזה מסע הראשון מן הכרוב למפתן בית ק"הק: (ד) והתיות תו. ורמזת רוסס:

באור

ט (א) פקודות, ממנוים וכן תרגם וינתן לחקרבו דמזן על קרתא. (ב) מדרך, כפי
 הנראה הוא השער היכל ה', ונקרא שער עליון משתי סבות; א' ידוע כי המקדש
 היה על ההר והיכל ה' הי' החלק היותר פנימי, איך היה גבוה על כולם; ב' עלה מעל
 כולם במעלה, כי בו היו הקדשי קדשים. וקרת, און רע במקרא. מובח הנהשה, כפי
 המשמעות עמד בקרן לפניית מזרחית. (ג) מפתח, היא האסקופה התחתונה, וכן כוונת
 אל המפתח (שמואל א' ה' ל'). אל מפתח הבית, נעלה מהמזרח הפנימית אל מפתח הבנין
 הנקרא בשם בית ה'. (ד) תו, יזור ורוסס שרשו חוה, והפעל ממנו ויתו על דלתות השער

הַאֲנָשִׁים הַנֶּאֱמָרִים וְהַנֶּאֱמָרִים
עַל כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת
בְּתוֹכָהּ: (ה) וְיֹאמֶר בְּאָזְנִי
עָבְרוּ בְּעִיר אַחֲרָיו וְהָכּוּ עַל־
תְּחוֹם עֵינֵיכֶם וְאֶת־תְּחוֹמֹי: (ו) וְקָן
בְּחֹר וּבְתוֹלָה וּמְפוֹנָשִׁים תִּהְיֶנּוּ
לְמִשְׁחֵית וְעַל־כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־
עָלִיו הִתּוּ אֶל־תְּגֻשׁוֹ וּמִמְקוֹדָשִׁי
תִּחְלוּ וַיִּחְלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזִּקְנִים
אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבַּיִת: (ז) וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם טִמְאוּ אֶת־הַבַּיִת וּמִלְאֻ
אֶת־הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צְאוּ וַיֵּצְאוּ
וְהָכּוּ בְּעִיר: (ח) וַיְהִי כְּהִכּוֹתָם
וַנֶּאֱשָׂא אֲנִי וְאֶפְלָה עַל־פְּנֵי
וְאָזַעַק וַיֹּאמֶר אֲהֶה אֲדָנִי יְהוָה

אללער יענער פערזאנען, וועל-
כע זיי פֿענען אונד יאממען אוי-
בער אללע דיא גרויעלטהא-
טען, דיא אין איהר פֿעראיבט
ווארדען. (ה) צו דען איכר-
גען אכער שפראך ער (דער
עוויגע) פֿאָר מינען אַהרען:
דורכציהעט דיא שטאַרט הינ-
טער איהם, אונד שלאגעט
(חונט) ניעדער, אייער אויגע
שאַנע ניכט, אונד איכער ניע-
מאַנדען זאללט איהר אויך דער-
באַרמען. (ו) גרויע, זינגלי-
גע, זינגפֿרויען, קינדער אונד
זויכער זאללט איהר ערשלא-
גען, אום אללעם צו פֿערניכ-
טען; דאָך זאללט איהר איך
קיינעם נעהערן אויף וועל-
כעם דאָן צייטען אויט, אונד
בייא מיינעם הייליגטהומע
זאללט איהר בעגינגען. זיא
בעגאנגען אלאָ בייא דען אל-
טען מענגערן, דיא פֿאָר דעם
טעמפעל שטאַנדען. (ז) היע-
רויף שפראַך ער (דער עוויגע) צו איהנען: פֿעראונרייניגעט דען טעמפעל, פֿיללעט דיא
פֿאָרהאַפֿע מיט לייכען, אונד דאָן געהעט הינוים— זיא נינגען אַלאָ הינוים, אונד טערטע-
טען אין דער שטאַרט. (ח) אלס ויא זאָ הינווירגטען, אונד איך אַלליין נאָך געבליבען וואָר,
דאָ פֿיעל איך אויף מיין אַנגעזיכט, יאממערטע אונד שפראַך: אַך הערר! אָ עוויגער!—
וויללט

ר ש י

על מלכות האנשים. הדיקים כדי להיות לזאת שלא יפגעו בהם המשחיתים: (ה) ולא לה אמר
באזני לשון המלכים: (ו) וממקדשי תחלו מן העומדים לפני מקדשי. וכבודו אמרו
אל תקרי ממקדשי אלל ממקדשי מן המקדשים לי הם אותם מקיפי התו שהתרה בהם
מלוהיקי חור וכוה לחבלי לפי שאמרה מדיה לפני מה נשתנו אלו מאלו הכי לא מיחו בהם
כדאיתו במסי שנת: (ח) ונאשר אני. ונאשרתי אני:

מלצה

ב א ו ר

(שמואל א' כ"א ט"ו.) (ו) לפני הבית, נחזר המינוחה. (ז) טמאו את הבית, אל תפזרו את תהרתו
בבית המקדש ותטמאו את הבית בחללים, כי הם טמאוהו ראשונה בגללים. את החצרות,
חצרות נ"המק (כ"ד ק.). (ח) ונאשר, המלה הזאת יוצאת מכל כלי הקדוק, ועינו
ינאשר

הַמִּשְׁחֵית אֶתְּהָ אֶת כָּל־שְׂאֵרֹת
יִשְׂרָאֵל בְּשִׁפְכָה אֶת־חַמְתְּךָ עַל־
יְרוּשָׁלַם: (ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵי עוֹן בֵּית־
יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹדֶה גְדוֹל בְּמֵאד מֵאד
וְתַמְלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהַעִיר
מְלֵאָה מִטָּה כִּי אָמְרוּ עֹבֵי יְהוָה
אֶת־הָאָרֶץ וְאִין יְהוָה רֵאָה:
(י) וְגַם אֲנִי לֹא־תְחוֹם עֵינֵי וְלֹא
אֲחַמֵּל דְּרָכֶם בְּרֵאשֶׁם נְתַתִּי:
(יא) וְהִנֵּה הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבְּדִים
אֲשֶׁר הִקְסַת בְּמִתְנִי מְשִׁיב דָּבָר
לֵאמֹר עֲשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר צִוִּיתָנִי:
(יב) וַיֹּארְאֶה וְהִנֵּה אֶל־הַרְקִיעַ
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַכְּרֻבִים
כְּאֲבֵן סַפִּיר כְּמִרְאֵה דְמוֹת כֶּסֶף

המשחית
אל קרי. עינכם קרי
ככל אשר קרי
נראה

וויללט דוא דען גאַנצען אים
בעררעכט ישראל'ס פֿערדער-
בען, דאָס דוא זאָ דיניען גרום
איכער ירושלים אויסשיט-
טעסט?—(ט) דאָ ערוויידערטע
ער (דער עוויגע): דיא מיססע-
טהאַטען דעם הויזעם ישראל
אונד יהודה זינד אונגעמיין
גראָס, דאָן לאַנד איזט פֿאַלל
געוואָרדען פֿאַן בלוטשולד,
אונד דיא שטאַרט פֿאַלל דעם
געבייטען רעכטעס, דען זיא
שפּרעכען: דער עוויגע האַט
זיך פֿאַן דער ערדע צוריק גע-
צאָגען, דער עוויגע זעהעט עס
ניכט. — (י) דאַרום שאַנעט
מיין אויגע ניכט, דעס האַלב
האַבע אוך קיין ערכאַרמען,
אונד לאַססע איהרען (בעשן)
וואַנדעל אויף איהר הויפט צו-
ריק קאַכמען. — (יא) נוןבראַ-
טע דער אין ליינען געקליידע-
טע דאָן שרייבצייג אַן דער
זייטע האַבענדע מאַן, דיא נאַכ-
ריכט, אונד זאָטע: איך האַ-

כע פֿאַללבראַכט, וויא דוא מיר בעפֿאַהלען האַסט.
(ב) איך בליקטע אויף, דאָ וואָר אַן דער היממעלאויסדעהנונג איכער דען
קעפֿען דער כרוובים עטוואַס זיכטבאַר, דאָן (מן פֿמיכע) דעם
סאַפֿיר־שטיינע גליך, אונד איכער דענוזעלבען אין דער געשטאַלט איינעם טהראַנעס
ער

ר ש י

(ט) מלאה מטה. דין מעוקל:
(א) על ראש הכרובים. על ראש ד' מות המרכב' ונפ' זו חור לקרותם כרובים לפי שהפכו
פני השור לפני כרוב כמי' כפרש' זו. ואמרו רבותינו יחזקאל בקב רמזים והפכו לכרוב אמר

ב א ו ר

ונאשר. (ט) מטה, משפטו מטה, וכמוהו לן המטה (לעיל ז' י'). (י) דרכם, כיונתן,
פורענות אורחתהון ברישיהן יבבית.
(א) ונראה, יתכן שהפרשה הזאת מוסב על פרשה ח' ד' ובה כלה את אשר החל שמה,
כי כאשר כלה לספר את דברי ה' אשר היה לו, שב לענינו הראשון. הכרובים, מהדעות
הרבות אשר הנה בהוראת המלה הזאת אינך לך רק אחת, מתכס אחד מתכמי העמים,
כי בה יתבאר הישב כל אשר חז'ל ומסדרי התפלה מהמיתות. ובה אמר: שזש המלה
הוא משפת ערב caral וענינו תת במקום זר, לחן, ועל כן גם ענינו הלך; ואם נחשו בהורא'

ערישען. (ג) דא שפראך (דער עוויגע) צודעם אין ליינען גע- קליידעטען מאַנען, אונד זאג- טע: געהע הין צווישען דיא ראָדער אונטער דעם כרוב, פֿיללע דיינע ביידען הענדע מיט קאָהלען, דיא צווישען דען כרובים זינד, אונד ווירף זיא הינאיקער דיא שטאַרט- אונד ער גינג הין פֿאַר מיינען אייגען. (ג) דיא כרובים שטאַנ- דען בייא דער רעראַנקיפֿט דעם מאַנעם נאָך אימער רעכטס אַם גאַטטעס הויוע, אונד דיא וואַלקע ערפֿיללטע דעואינגערן פֿאַרהאַף. (ד) דאָך האַטטע ווירדיא העררליכקייט דעם עוויגען שאַן פֿאַם כרוב

נראה עליהם: (ג) ויאמר אל- האיש לבש הבדים ויאמר בא אל- בינות לגלגל אל- תחת כרוב ומלא חפניה גחלי-אש מבינות לכרבים וזרק על- העיר ויבא לעיני: (ג) והכרבים עמדים מימין לבית בבאו האיש והעגן מלא את- התצר הפנימית: (ו) וירם כבוד-יהוה מעל הכרוב על מפתן הבית וימלא הבית את- הענן והתצר מלאה את- נגה

נאך דער שוועללע דעם גאַטטעס הויזעס ערהאַבען, דאַז גאַטטעס הויז וואַרד פֿאַן דען וואַלקען ערפֿיללט, אונד דער פֿאַרהאַף וואַר שאַן פֿאַלל פֿאַן דעם גלאַנצע דער העררליכ- קייט

ר ש י

לפניו רבש"ע אין קטיגור געש' סניגור: (ב) בינות לגלגל. בין האופנים כ"מ שא' ויאמר ויאמר איני אלא לדרוש הקביה אשר לגלגל הוא בקש מן הכרוב לזחם לו כדי שיטנונו הגחלים ותקל הגורה וכן הוא מפורש בענין וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים: וזרוק על העיר. לא זרקס מיד וזע"פ שקבלם לבוש הבדים לא השליכם עד לאחר שש שנים לקבלתו שנתעממו הגחלים בירו כל י שנים ותדע שהרי נבואה זו בשנה הששית נאמרה והעיר חרבה בשנת י"א: (ג) מימין לבית. בדרום: החצר הפנימית. היא העזר: (ד) על מפתן הבית. והוא הסילוק ענמו האמור למעלה:

באור

זו נוכל לאמר: כי כרוב הוא צריה אשר לה חזיר חמיד (ועל כן חקרב גם נקודתה לנקודת בינוני הפעול), כי הש"י חמיד על ראשיהם ומוראו על פניהם למהר חמיד לעשות את אשר יצוה ה', וכן ירבו חזיר חמיד ללכוד מיכאח החיות ומאיתם, ואיך מודעוין ומחיל הוציאה אשר ירבו מהן, ומסדרי חפלתיו יסדו וכילם עושים באימה וציראה רטון קונס וכיו. (ב) לגלגל, אם משרש גלל כפי משפט המרכבים, ופה הוא בניי להאופנים כאשר ירש הססוק (לקמן י"ג). (ג) מימין, כאשר הכרובים עמדו בחצר הפנימית בין ההיכל ובין הבית א"כ היה להם ההיכל מכסין והבית מנגנו. (ד) על מפתן הבית, הוא הסילוק ענמו האמור למעלה, (רש"י). את הענן, כמו ולא יחל את צפרו, ורבים כמנהגו. והחצר, עינו כן אם גם הענן מלא את כל הבית, מ"מ נגה כבוד ה' ה"י רק בחצר הפנימית, וכן אמר הנביא: כבר התנשא כבוד ה' מעל הכרובים על מפתן הבית, והם עוד עמדו על מזמרתם ככראשונה מימין לבית ולא שנו את מקומם, וגם הענן עמד מלא את החצר הפנימית אשר אם היו הכרובים, אבל על אשר כבוד ה' ה"י עתה על המפתן, אשר פנה החובה, ע"כ כסה הענן את כל הבית ונחצר

כבוד יהוה: (ה) וקול כנפי הכרובים נשמע עד- התצר החיצנה כקול אל- שדי בדברו: (ו) ויהי בצותו את- האיש לבש- הבדים לאמר קח אש מבינות לגלגל מבינות לכרובים ויבא ויעמד אצל האופן: (ז) וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים אר- האש אשר בינות הכרבים וישא ויתן אל- חפני לבש הבדים ויקח ויצא: (ח) וירא לכרבים תבנית יד- אדם תחת כנפיהם: (ט) וראיה והנה ארבעה אופנים

אצל גינג הינוועג. (ח) אן דען כרובים וואַר אייך דיא פֿאַרם איינער מענשענאָנדר ויכטבאַר, דיא זיא אונטער דען פֿליגעלן האַטטען. (ט) אייך בעמערקטע איך, דאַם פֿיער אופנים נעבען דען

ר ש י

(ה) עד החצר החיצונה. הר הבית יכול מפני שהקול נמוך ח"ל כקול שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק: (ט) והנה ארבעה אופנים. לפי שנשנית אחד מן הפנים הווקק לאור ולשנות כאן כל מעשה החיות כראשונה שלא תאמר מרכבה אחת היא: וידיהם

באור

ובחצר הפנימית, מקום מושב ה' היה עוד נגה נוסף על הענן אשר לא היה צבית. (ה) כקול אל שדי בדברו, ע"ד וירעם בשמים ה' ועליין יתן קולו (תהלים י"ח י"ז) ולא דבור ממש, והראיה לזה: ולא שמע את קול כנפיהם כקול מים רבים, כקול שדי בלכתם קול המולה כקול מחנה, כי במראה זה כן מראה זאת, כאשר אמר הנביא עלמו, נדברו, לעת אשר יגיד כמו ונצורמו באזה קול גדול. (ו) קח, הלכירה הזאת היא לשון הביאה, וכמוהו יקחו לי תרומה (שמות כ"ה ב') שהוא כמו הביאו לי תרומה ולא שהוא בעלמו יקח את הגחלים, אבל ילך רק אל הכרובים והמה יתנו לו; כי לא יתכן, כי הכרובים נושאי כבוד ה' יקרבו אליו, ובוה כיון עוד למה לא טובה ה' בקיבור קח מלא חפניך גחלי אש מתחת לכרובים, ואמר: בא, ולמה שנה עוד ויבא ויעמוד אצל האופן? אין זאת כי אם הביא חפניך זאת לתוספת באור, למען לא נעשה ולאמר: כי הוא בעלמו לקח הגחלים. (ח) וירא, על ידי הנתיבה הזאת נראו ידיהם, כי לולא זאת לא היו נראין, על אשר כנפיהן מכסות את כל גויותיהנה. (ט) ואראה, נראה כי אין רטון הנביא להניד כי ראה האופנים, כי כבר ידענו זאת, אבל יגיד לנו כי מספרם

קייט דעם עוויגען. (ה) דאז גע- רייש דער כרובים פֿליגעל וואַרדע געהאַרט כיו אין דען אייסערן פֿאַרהאַף, גלייך דעם דאָננער דער דיא אַללמאַכט גאַטטעס קינדעט. (ו) אַלס נון ער (דער עוויגע) דעם אינליי- נען געקליידעטען מאַנען דען כעפֿעהלערטהיילעט האַטטע מיט דען וואַרטען: האַלע פֿאַן דעם פֿייער, דאַז צווישען דעם ראָדע אונטער דען כרובים איזט! גינג ער (דער זאָן) היך, אינד שטעללטע זיך נעבען דען אופן. (ז) דא שטרעקטע איין כרוב דיא האַנד אויס נאָך דעם פֿייער, וועלכעס צווישען דען כרובים וואַר, נאָהם דאָפֿאַן גאַב עס אין דיא הענדע דעם אין ליינען געקליידעטען מאַנ- געם; דייעווער נאָהם עס, אונד

דיא פֿיער אופנים נעבען דען

(ה) עד החצר החיצונה. הר הבית יכול מפני שהקול נמוך ח"ל כקול שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק: (ט) והנה ארבעה אופנים. לפי שנשנית אחד מן הפנים הווקק לאור ולשנות כאן כל מעשה החיות כראשונה שלא תאמר מרכבה אחת היא: וידיהם

אֶצֶל הַכְּרוּבִים אֹפֵן אֶחָד אֶצֶל
הַכְּרוּב אֶחָד וְאֹפֵן אֶחָד אֶצֶל
הַכְּרוּב אֶחָד וּמְרֵאָה הָאֹפְנִים
כְּעֵין אֶבֶן תְּרִשִׁישׁ: (י) וּמְרֵאִיהֶם
דְּמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעַתָּם כַּאֲשֶׁר
יְהִיֶה הָאֹפֵן בְּתוֹךְ הָאֹפֵן:
(יא) בְּלֶכְתָּם אֶל־אַרְבַּעַת רַבְעֵיהֶם
יֵלְכוּ לֹא־יִסְבוּ בְּלֶכְתָּם כִּי הַמְּקוֹם
אֲשֶׁר־יִפְנֶה הָרֵאשׁ אַחֲרָיו יֵלְכוּ
לֹא־יִסְבוּ בְּלֶכְתָּם: (יב) וְכָל־בְּשָׂרָם
וְגִבֵּיהֶם וַיְדִיֵּהֶם וּכְנַפֵּיהֶם
וְהָאֹפְנִים מְלֵאִים עֵינַיִם סָבִיב
לְאַרְבַּעַתָּם אֹפְנֵיהֶם: (יג) לְאֹפְנִים
לָהֶם קוֹרָא הַגְּרִגֵּל בְּאַזְנֵי:

וארבעה
אום פאלל אויגען ביא אללען איהרען פיער אופנים. (יג) איהרע אופנים הארטע אויך גלגל
(וועט)

ר ש י

(יב) וידעהם של אופנים הם המור שהמרכבה מתגלגל בתוכן שקורין בווייל בלע"ז. ויית
ואזתהון ושפוכיהם: לארבעתם אופניהם. ל' אופני החיות: (יג) להם קורא הגלגל באזני.
אזי שמעתי שמלאך ה' קורא את האופן גלגל: קורא הגלגל. להם נקרא סם גלגל:

פני

ב א ו ר

מספרם וסדרם היה שזה לאותם אשר ראה בפעם הראשון. (י) דמות, יתכן שזה מאמר
מיסגרי ועיניו כד: ומראהם (דמות אחד לארבעתם) כשאר גווי. האופן, רנה לומר אופן
האחד תקוע בהאופן האחר, וכאשר יש להחיות ארבע ראשים ללכת לכל מקום אשר ירלו,
ולא יסבו בלכתן, כן המה מרכבים משני אופנים למען לא יסבו גם הם בלכתם וכאשר
פרשתי לעיל (א' י"ג). (יא) הראש, מוסב על הכרובים ועל כן לא נכתבו ראשם, וכמו
כן אמר גם רד"ק. (יב) וכל בשרם, מוסב ג"כ על הכרובים, ועניו לא לבד כי לא ילטרנו
לפנות את בשרם, ר"ל כל גופם, אבל גם לא חלק גופם. סביב, זה חוספת באור, וכן ח"י
סחור סחור לארבעתהון דגלגליה, וכמו כן אמר רד"ק. (יג) לאופנים להם, סרם המקרא
להם, לאופנים, ולאופנים, הוא חוספת באור. הגלגל, קרא לאופנים האלה בגלגלים, כי
אופני עגלה נקראו כן מלד אשר יפנו מעבר לעבר אם נרנה להביא את העגלה אל מקום
אחר, אבל כאשר האופנים האלו לא יסבו בלכתן, נופל עליהם רק סם גלגל הוא תנוע רק
בסבוב

(יד) וְאַרְבַּעַה פָּנִים לְאֶחָד פְּנֵי
הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשְּׁנַי פְּנֵי
אֲדָמָה שְׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהַרְבִּיעִי
פְּנֵי־נֶשֶׁר: (טו) וַיִּרְמוּ הַכְּרוּבִים
הַיָּא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּנִהְרֵי
כְּבָר: (טז) וּבְלֶכְתָּת הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ
הָאֹפְנִים אֶצְלָם וּבְשֵׂאת
הַכְּרוּבִים אֶת־כְּנַפֵּיהֶם לְרוּם
מַעַל הָאָרֶץ לֹא־יִסְבוּ הָאֹפְנִים
גַּם־הֵם מֵאֶצְלָם: (יז) בְּעִמּוּדָם
יַעֲמִדוּ וּבְרוּמָם יִרְוּמוּ אוֹתָם כִּי
רוּחַ הַחַיָּה בָּדָם: (יח) וַיֵּצֵא כְּבוֹד
יְהוָה מֵעַל מִפְתַּן הַבַּיִת וַיַּעֲמֵד עַל־
הַכְּרוּבִים: (יט) וַיֵּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים
אֶת־כְּנַפֵּיהֶם וַיִּרְוּמוּ מִן־הָאָרֶץ
לְעֵינַי בְּצֵאתָם וְהָאֹפְנִים לְעִמַּתָּם

ויעמד

(וועלענדע) בענענען. (יד) יע-
דער כרובהאטטע פיער געזיכ-
טער; דאז איינע געזיכט וואר
דאז געזיכט איינעם כרוב, דאז
צווייטע דאז געזיכט איינעם
מענשען, דאז דריטטע דאז גע-
זיכט איינעם לאווען אונד דאז
פיערטע דאז געזיכט איינעם
ארלערס. (טו) אונד אלס דיא
כרובים זיך ערהאבען, ווארד
עס מיר דייטליך, דאס עס דיא-
ועלבען חיות ווארען, דיא אויך
שאַנאַם פלוססע כבר געזעהען
האטטע; (טז) דען גינגען דיא
כרובים, זאָ גינגען אויך דיא
אופנים געבען איהנען, ערהא-
בען דיא כרובים איהרע פליגל
אום זיך פאָן דעם באָדען אויפ-
צושווינגען, זאָ וויצען דיא
אופנים אויך גיכט פאָן איהרער
זייטע. (יז) ווען יענע שטאַנ-
דען, זאָ שטאַנדען אויך דיעוען,
אונד ווען יענע זיך ערהאבען,
זאָ ערהאבען זיך אויך דיעוען,
דען דער גייסט דער חיות וואר
אויך אין איהנען. (יח) דאָזענט-
פערנטע זיך דיא העררליכ-
קייט דעם עוויגען פאָן דער
שוועללע דעם טעמפעלס, אונד שטעללטע זיך (וויערער) אויף דיא כרובים. (יט) דיא
כרובים שוואַנגען איהרע פליגעל, ערהאבען זיך פאָן דעם באָדען פאָר מיינען אויגען,
אונד צאָגען דאָהין, אונד דיא אופנים אין גלייכער ריכטונג מיט איהנען, דאָן בליעב יע-

ר ש י

(יד) פני האחד פני הכרוב. הם היו פני השור שנחפכו לכרוב:

ב א ו ר

בסבוב בלי פניית מעבר לעבר. (יד) פני הכרוב, פני השור, כי כן אמר לעיל (פרשה א' י"י)
ופה ישוב אל החיות, והנה אמר: פני האחד השני וגו', ולא אמר פנים האחד פנים השני
וגו'; ע"כ נראה, כי הכניח לא רנה להגיד לנו תמונת פני הכרובים, אבל רק דמות הפנים
אשר היו מוסבים אליו עת התנשאו מהארץ. (טו) וירמו, ענינו לעת אשר הרמו הכרובים
ראיתי בעליל כי המה החיות אשר ראיתי צנהר כבר ולא בריות דומות להן. (טז) האופנים,
איך לא לבד כן דומות בתמונתם אבל גם בשמוסם, ואז ידעתי כי המראה אחת ונראה אלי
שתי פעמים. (יח) ויצא, ולא מהבית אל החצר החיצונית, אשר שם היו כבר הכרובים. (יט) וירמו,
אנה הלכו, אל החצר החיצונית, כי כבוד ה' היה כבר על מפתח הבית, וכן (בספוק י"ח) וילא
כבוד ה' וגו', וכל הולאה הליכת מולה. בצאתם, מהחצר הפנימית אל החצר החיצונית.

דער פאָאיהגען שטעהענדיג
אינגאנגע דעם עסטליכען
טהארעם פֿאַם גאָטטעס הויזע,
אונד דיא העררליכקייט דעם
גאָטטעס ישראל וואָר איבער
איהען. (כ) נון וואוסטע איד,
דאָס דיא חיות, דיא איד אונד
טער דעם גאָטטע ישראלים
אַם פֿלוסע כבר געזעהען, מיט
דען כרוכים איינערלייא וואָ
רען. (כא) יעדע פֿאָן יענען
האָטטע פֿיער געזיכטער, פֿיער
פֿליגעל אונד דיא פֿאַרם פֿאָן
מענשענהאָנדען אונטער איה-
רען פֿליגעלן; (כב) איהרע גע-
זיכטסכילדונג וואָר דיא נעם=
ליכע, דיא איד אַם פֿלוסע כבר
געזעהען, זאָוואָהל נאָך איה-
רעם אויסזעהען אַלס אויך נאָך
איהרעם וועזען ועלכסט, אונד

ויעמד פתח שער בית יהודה
הקדמוני וכבוד אלהי ישראל
עליהם למעלה: (י) היא ההיה
אשר ראיתי תחת אלהי ישראל
בנהר כבר ואדע כי כרוכים
המה: (יא) ארבעה ארבעה פנים
לאחד וארבע כנפים לאחד
ודמות ידי אדם תחת כנפיהם:
(יב) ודמות פניהם המה הפנים
אשר ראיתי על נהר כבר
מראהם ואותם איש אל-עבר
פניו ילכו:

וחשא
יעדע קאָנטע געהען אויף יעדע וויטע, געגען וועלכע איינער איהרער קאָפּע געריכט
טעט וואָר.

דאָן
י"י פתח שער בית יי. פתח ההיכל: הקדמוני. שנמרח וזה היה מסע סילוק השני
מספת בית ק"הק לעזרה: (ב) היא החיה. מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה
הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר: ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוכ וזהו
זה ב' פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם:

באור

הקדמוני, אל השער הקדום המזרח, אשר מולך מהשער החיצוני אל בית ה' ומשם אל השער
הפנימי. (כ) ואדע, פירושו כך, עצה ידעתי בברור, כי החיות אשר ראיתי בפעם הראשון
המה הכרוכים, אשר ממנס נודע לכל ישראל כי כבוד ה' תמיד עליהם; כי כאשר ראם יחזקאל הראשון,
לא ידע עוד בברור כי המה הכרוכים, על אשר תמונתם נשתנה מתמונת הכרוכים אשר היו
במקדש; כי לכרוכי המקדש היה רק ראש אחד כאשר נראה זאת מהפסוק ופניהם איש אל
אחיו אל הכפורת והיו פני הכרוכים (שמות כ"ה ב') וזה לא יוכל להיות אם יש להם יותר
מראש אחד, וע"כ היה יחזקאל בספק עליהן, ועל אשר לא ידע היטב את שמן קראן חיה,
שם נופל בנבל על כל צדיה אשר בה רוח חיים, אבל עתה כאשר ראם בפעם השנית בתמונה
הזאת ובשנת הנה, ידע בלי ספק אף כי נשתנה צורתם מזורת כרוכי המקדש, כי רק אחת
הנה, וכמוהו אמר גם ר"י בפסוק ט'. (כא) ארבעה, אף כי ארבעה פנים וכו' לאחד, אשר
אינו לכרוכי המקדש, מ"מ כאשר הכל אחד הוא כאשר ראיתי על נהר כבר, ידעתי לבטח כי
כרוכים המה. (כב) ואותם, ענמתם, ומה ענמתם, היא עבודתם, כי שניהם החיות
והכרוכים מוכנים לשכינת ה' אבל כאשר הכרוכים עומדים תמיד במקדש והחיות ישבו במקום
למקום, ע"כ הוצרכו לשנות צורתם ללכת אל כל עבר בלתי יסונו, ומ"מ ענמתם שיה.

יא (א) ותשא אתי רוח ותבא אתי
אל שער בית יהודה
הקדמוני הפונה קדימה והנה
בפתח השער עשרים וחמשה
איש ואראה בתוכם את יאזניה
בן עזר ואת פלטיהו בן בניהו
שרי העם: (ב) ויאמר אלי בן אדם
אלה האנשים החשבים און
והיעצים עצת רע בעיר הזאת:
(ג) האמרים לא בקרוב בנות
בתים היא הסיר ואנחנו הבשר:

לכן
זיא (ד"ח טטרט) איזט ניכט דער טאָפּף (דער מונט מושוניעטט), אונד וויר (ניכט) דאָן
פֿלייש

י"י פתח שער בית יי. פתח ההיכל: הקדמוני. שנמרח וזה היה מסע סילוק השני
מספת בית ק"הק לעזרה: (ב) היא החיה. מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה
הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר: ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוכ וזהו
זה ב' פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם:

באור

יא (א) ותשא אותי רוח, נשאהו אל המקום אשר היה שם עתה כבוד ה'. (ב) והועצים,
מירמיה נודע כי העלה היתה, על כי יעצו תמיד להמלך לבלתי יעבד למלך בבל.
עצח רע, עצה רעה לא נאמר ביח עלת רע ופה הודיע לנו הפסוק, כי ידעו כי לא
טובה עלתם ועצו כן או לרשתם או לתועלתם, וע"כ אמר הכתוב: ומעלות רוחכם (לקמן
ה'), כאשר נפרש שם. בעיר, כמו לעיר. (ג) האומרים, ענינו כך: המה נותנים את
העצות הרעות האלה, כי אומרים בלבבם: עוד לא בזה בקרוב בנות הדיקים ר"ל לא
יבוא כיב במהרה האויב, (כי בלי ספק נשענו על עזר מלך מצרים) עד אשר יפגי בנבול
העיר כמו הבשר בסיר; אבל בודאי אם גם יבוא יהיה לנו עוד ימים לנפש, לא בקרוב,
לא אמר איננה, כי תחשב הפעל בזה אשר עליה תוסב לא. בנחה, המקור נקל מנלה ופה
היא שם מפשע בסמיכות. בחיים הוא הדיק, כי כל דבר אשר יסבב דבר אחר ויסגיירהו
יקרא בליהק בית, כמו בתים לנדיקים (שמות כ"ו כ"ע) והדיק ג"כ מסבב את העיר,
ובתים נבוי אל המלך, כי הוא רק תפל נועת בנות הדיק, כי בו תסגר העיר כמו שגמלנו ויבנו
עליה דיק סביב ותבא העיר במלך (מ"ב כ"ה א' — ב'). היא הסיר, תחמר ג"כ פעל
תהיה, ומלת לא שלמעלה מושך עלמו ואחר עמו, ר"ל לא תהיה היא (העיר) הסיר; ויתכן
כי משל הסיר היה אז מליצה ידוע שפי כל איש כמו והנס שולקים את הזמורה אל אדם
(לעיל ח' י"ז); והמשילו העיר להסיר, כי כמו חלול הסיר יכול את הבשר המוכן ומוזמן לאכילה.

יא (א) ותשא אותי רוח ותבא אתי
אל שער בית יהודה
הקדמוני הפונה קדימה והנה
בפתח השער עשרים וחמשה
איש ואראה בתוכם את יאזניה
בן עזר ואת פלטיהו בן בניהו
שרי העם: (ב) ויאמר אלי בן אדם
אלה האנשים החשבים און
והיעצים עצת רע בעיר הזאת:
(ג) האמרים לא בקרוב בנות
בתים היא הסיר ואנחנו הבשר:

לכן
זיא (ד"ח טטרט) איזט ניכט דער טאָפּף (דער מונט מושוניעטט), אונד וויר (ניכט) דאָן
פֿלייש

י"י פתח שער בית יי. פתח ההיכל: הקדמוני. שנמרח וזה היה מסע סילוק השני
מספת בית ק"הק לעזרה: (ב) היא החיה. מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה
הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר: ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוכ וזהו
זה ב' פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם:

באור

יא (א) ותשא אותי רוח, נשאהו אל המקום אשר היה שם עתה כבוד ה'. (ב) והועצים,
מירמיה נודע כי העלה היתה, על כי יעצו תמיד להמלך לבלתי יעבד למלך בבל.
עצח רע, עצה רעה לא נאמר ביח עלת רע ופה הודיע לנו הפסוק, כי ידעו כי לא
טובה עלתם ועצו כן או לרשתם או לתועלתם, וע"כ אמר הכתוב: ומעלות רוחכם (לקמן
ה'), כאשר נפרש שם. בעיר, כמו לעיר. (ג) האומרים, ענינו כך: המה נותנים את
העצות הרעות האלה, כי אומרים בלבבם: עוד לא בזה בקרוב בנות הדיקים ר"ל לא
יבוא כיב במהרה האויב, (כי בלי ספק נשענו על עזר מלך מצרים) עד אשר יפגי בנבול
העיר כמו הבשר בסיר; אבל בודאי אם גם יבוא יהיה לנו עוד ימים לנפש, לא בקרוב,
לא אמר איננה, כי תחשב הפעל בזה אשר עליה תוסב לא. בנחה, המקור נקל מנלה ופה
היא שם מפשע בסמיכות. בחיים הוא הדיק, כי כל דבר אשר יסבב דבר אחר ויסגיירהו
יקרא בליהק בית, כמו בתים לנדיקים (שמות כ"ו כ"ע) והדיק ג"כ מסבב את העיר,
ובתים נבוי אל המלך, כי הוא רק תפל נועת בנות הדיק, כי בו תסגר העיר כמו שגמלנו ויבנו
עליה דיק סביב ותבא העיר במלך (מ"ב כ"ה א' — ב'). היא הסיר, תחמר ג"כ פעל
תהיה, ומלת לא שלמעלה מושך עלמו ואחר עמו, ר"ל לא תהיה היא (העיר) הסיר; ויתכן
כי משל הסיר היה אז מליצה ידוע שפי כל איש כמו והנס שולקים את הזמורה אל אדם
(לעיל ח' י"ז); והמשילו העיר להסיר, כי כמו חלול הסיר יכול את הבשר המוכן ומוזמן לאכילה.

פלייש (זקפֿענלע הערטן) (ד) דאָס רום ווייזונגע איבער זיא! יא ווייזונגען (זקפֿסט דוז), ער דענוואָהן! — (ה) דאָן קאָם איבער מיך איינע געטטליכע בעגייסטערונג, אונד ער (דער עוויגע) בעדייטעטע מיר, שפּריך (זו זיהענען), דיעס זינד דיא וואָרטע דעס עוויגען: זאָ (בעטהערענר) שפרעכעט איהר צו דעס הויזע ישראל? — וואָ איינערן קעננע — (ו) איהר האַבט דער לייכען מענגע אין דער שטאָרט געהויפֿט, אונד איהרע שטרעססען מיט ער־ שלאַגענען פֿאַלל געמאַכט. (י) דאָרום שפּריכט דער הערר דער אַללמעכטיגע אַלאָ: דיא לייכען, דיא אין דער שטאָרט דורך אייך געפֿאַללען, דיעזע

(ו) לָכֵן הִנְבֵּא עֲלֵיהֶם הַנְּבֵא בֶן־אָדָם: (ז) וְתַפֵּל עָלַי רוּחַ יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלַי אָמַר כֹּה־אָמַר יְהוָה בֶּן־אֲמָרְתָם בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲלֹת רֹחֲכֶם אֲנִי יֹדְעֹתִיהֶּ: (ח) הַרְבִּיתֶם חֲלָלִיכֶם בְּעִיר הַזֹּאת וּמִלֵּאתֶם הוֹצֹתֶיהָ חֲלָל: (ט) לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה חֲלָלִיכֶם אֲשֶׁר שָׂמַתֶּם בְּתוֹכָהּ הַמָּה הַבָּשָׂר וְהִיא הַסִּיר וְאַתֶּם וְהָרַב אֲבִיא עֲלֵיכֶם נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה: (ט) וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם

מתוכה

זינד דאָ פֿלייש, אונד זיא (דיא טמרט) איזט דער טאַפֿף, איהר אַכער ווערדעט אויס איהר הינויס געטריעבען ווערדען. (ח) דאָן שווערדט האַבט איהר געפֿירכטעט, זאָ ווילל דאָן שווערדט איך כּרינגען איבער אייך, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (ט) הערויס אויס דער

ד ש י

ביטלו כך לא נלא ממנה עד שמוות: (ה) בן אחרתס. ידעתי כי זאת אחרתס שירושלים הסיר ואחס הנצר ואני אומר לכם כי לחללים שנתחם בה היא לסיר שהם נגמרו בה אבל לכם לא תהיה לסיר לקלוט אתכם עד יום-מיתה כי אתכם אוליף מחוכה: ומעלות רוחכם. העולה על דעתכם בוטריף טלניט בלעזי: (ז) הוליא. כמו להוליא ולאז בניתס הבתים כי בגלות תלכו האבות והננים ואין יורש את הבתים: (ח) חכנ יואחס. כשפתי לעזרה למלך

באור

בן חסגיר העיר הזאת את האנשים המוכנים ומוזמנים להריגה. (ה) ויאמר, מוסב על כבוד ה' ולא על רוח ה'. כן, בדרך החימה והקריאה הנביא אמר: הזאת העלה אשר יעלתם לבית ישראל? אחרי אשר מחשבותיכם גלויות לפני, ידעתי כי בלב ולב דברתם, וכי גם לכם נודע כי עלה רעה נתחם; ולא פירש לנו הנביא, מה היא העלה הרעה, אבל כאשר נראה מהמשך הפסוק מה ומירמיה יעזו למרוד במלך בבל, ביח ישראל, כמו לבית. ומעלות רוחכם, כאשר תרגם יונתן: ומסליקת על לבנון קדמי גלן, וכבר מלאנו עלה על גלן מחסבה. (ו) חלליבם, אמר חלליכם להגיד כי המה צענותיהם הרעות הסבו את מות האנשים אשר יפלו במזור העיר. (ז) המה הבשר, חמת כי תמלטם מהעיר כאשר ירש לקמן (פסוק י"א), והעיר תהיה להאשים אשר נפלו בתוכה לביר ולא לכם. (ח) חרב, עינוו כן: אבל מ"מ לא תמלטו את נפשותיכם כי המרב אשר יואחס פשיג אתכם על גבול ישראל. (ט) והוצאתי, עינוו כן: חה כי תמלטו חון לעיר יהיה לכם לעונש, כי לו נעלתם כהאחרים

מתוכה ונתתי אתכם ביד־זרים ועשיתי בכם שפטים: (ז) בתרב תפלו על־גבול ישראל אשפוט אתכם וידעתם כי־אני יהוה: (ח) היא לא־תהיה לכם לסיר ואתם תהיו בתוכה לבשר אל־גבול ישראל אשפט אתכם: (י) וידעתם כי־אני יהוה אשר בתקי לא הלכתם ומשפטי לא עשיתם וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם: (יג) ויהי כהנבאי ופלטיהו בן־בניה מת ואפל על־פני ואזעק קול־גדול ואמר אהה אדני יהוה כלה אתה עשה את שארית ישראל: (יד) ויהי דבר־יהוה אלי לאמר: (טו) בן־

אדם

זאָהן דעס כניח; דאָ פֿיעל איך אויף מיין אַנגעוויכט, יאַממערטע מיט לויטער שטיממע, אונד ריעף: אַך הערר! אַ אַללמעכטיגער! דוא פֿערניכטעסט יא אויך דען איבער־רעסט ישראלים. — (יד) דאָ וואָרד מיר דעס עוויגען וואָרט, וויא פֿאַלגט: (טו) ערדענוואָהן!

ד ש י

מלכים כמו שני בלדקיה וממד נו לשלות מלאכיו למלכים (לקמן י"ז): (ז) על גבול ישראל. בסוף הגבול והיא רבבת ארץ חמת היא אנטוכיא שם נבטש בלדקיה ביד בני במלש בספר (מ"ב כ"ה) שם שחט את בניו שם נקר את עינוו והיא סוף הגבול שאף במרגלים ובכמה מקומות עד לבא חמת (במדבר י"ג): (יא) לא תהיה לכם לסיר. המשמר' נתחיה עד גמר ג'שולם: ואחס תהיו בתוכה לבשר. שמוכמו בתוכה ותצברו בתוכה כבשר בסיר ותמוך קלחת: אל גבול ישראל אשפוט אתכם. ולא בתוכה תמותו:

באור

כהאחרים צעיר, הייתם מתים בלי עניים, אבל כאשר תנוסו חון לעיר תפלו חיים ביד האויב אשר יעשה בכם שפטים. (יא) לבשר, ר"ל אס גם העיר לא היתה לכם לסיר מ"מ תהיו אחס מוכנים ומוזמנים להריגה כהנצר כהסיר לאכילה. אף כמו על גאלתך

דער שטאָרט ווערדע איך אייך טרייבען, אונד דאָן ווערדע איך אייך אין דיא האַנד דער כאַרבאַרען געכען, אונד ווער־דע שטראַפֿגעריכטע אָן אייך אויסאיבען. (ז) דורך דאָן שווערדט זאָללט איהר פֿאַל־לען, אָן ישראלים גרענצע ווילל איך אייך ריכטען; דאָ מיט איהרעס אינגע ווערדעט, דאָס איך דער עוויגע בין. (יא) אייך ווירד דיא שטאָרט ניכט דער טאַפֿף, אונד איהר ווערדעט ניכט דאָן פֿלויש דאָ. רין זיין, אָן ישראלים גרענצע ווערדע איך אייך ריכטען. (יג) זאָ זאָללט איהרעס איינ־זעהען לערנען, דאָס איך דער עוויגע בין, אין דעססען גע־זעטצען איהר ניכט געוואָג־דעלט זייד, דעססען רעכטע איהר ניכט אויסגעאיכט, זאָג־דערן נאָך דען געברייכען דער אייך אומגעכענדען פֿעלקער געהאַנדעלט האַבט. — (יג) אונד אַלס איך זאָ ווייזונג־טע, שטאַרב פלטיהו דער

זאָהן דעס כניח; דאָ פֿיעל איך אויף מיין אַנגעוויכט, יאַממערטע מיט לויטער שטיממע, אונד ריעף: אַך הערר! אַ אַללמעכטיגער! דוא פֿערניכטעסט יא אויך דען איבער־רעסט ישראלים. — (יד) דאָ וואָרד מיר דעס עוויגען וואָרט, וויא פֿאַלגט: (טו) ערדענוואָהן!

מלכים כמו שני בלדקיה וממד נו לשלות מלאכיו למלכים (לקמן י"ז): (ז) על גבול ישראל. בסוף הגבול והיא רבבת ארץ חמת היא אנטוכיא שם נבטש בלדקיה ביד בני במלש בספר (מ"ב כ"ה) שם שחט את בניו שם נקר את עינוו והיא סוף הגבול שאף במרגלים ובכמה מקומות עד לבא חמת (במדבר י"ג): (יא) לא תהיה לכם לסיר. המשמר' נתחיה עד גמר ג'שולם: ואחס תהיו בתוכה לבשר. שמוכמו בתוכה ותצברו בתוכה כבשר בסיר ותמוך קלחת: אל גבול ישראל אשפוט אתכם. ולא בתוכה תמותו:

דיינע ברידער, דיינע נעכט-
 סטען פֿערוואַנדטען אונד דאָז
 גאַנצע הויז ישראל (זינד עס)
 צו דענען דיא בעוואַהנער
 ירושלים'ס זאַגטען: ענטפֿער-
 געט אייך פֿאָרדעם (אמרת דעם)
 עוויגען! אונד איזט עס צום
 בעזיטצע געגעבען. (טז) דאָרום
 פֿערקינדע יענען: זאָ שפּריכט
 דער הערר, דער עוויגע: ווען
 איך אייך אויך ענטפֿערנטע
 אונטער דיא פֿעלקער, ווען
 איך אייך אויך צערשטרייעטע
 אין איהרע לענדער, אונד ווען
 איך אויך ריעוען וועניגען, דיא
 אין ריעוע לענדער איינוואַנ-
 דערטען פֿיינדזעליג וואַר,
 (יז) זאָ זאַגע איהנען דאָך דאָס
 דער הערר, דער אַללמעכטיגע,
 אויס ריעוען פֿעלקערן זאַמעלן, ווערדע אייך אויס דען לאַנדערן, אין וועלכען איהר
 צער-

אָדס אחיה אחיה אנשי גאלתך
 וכל בית ישראל כלה אשר
 אמרו להם ישבי ירושלם רחקו
 מעליהוה לנו היא נתנה הארץ
 למורשה: (טו) לכן אמר כה אמר
 אדני יהוה כי הרחקתים בגוים וכי
 הפצותים בארצות ואהי להם
 למקדש מעט בארצות אשר-
 באושם: (יז) לכן אמר כה אמר
 אדני יהוה וקבצתי אתכם מן-
 העמים ואספתי אתכם מן-

הארצות
 אלוֹאָ געשפּראַכען האַבע: איך ווערדע אייך דאָך וויערדער
 אויס ריעוען זאַמעלן, ווערדע אייך אויס דען לאַנדערן, אין וועלכען איהר
 צער-

ר ש י

(טו) אחיך אחיך. גלות שומרון וגלות יבניה וכל בית ישראל שהלכו בגולה: אשר אמרו להם. אשר
 אמרו עליהם יושבי ירושלים שלא גלו עם יבניה שהמליך עליהם נבוכדנצר את לזקיהו ועשה סס
 משחקים על אחיהם שגלו ואזורים עליהם רחקו מעל ה': (טז) למקדש מעט. לבתי בנישחא

ב א ו ר

(טו) גאלתך, המשפחה נקראה גאלה מלד אשר אנשי כל משפחה ומשפחה מחויבים לגאול
 את ממכר אחיהם. רחקו, פירושו לפי דעתי כך: ידוע כי מיום סר אפירים מעל יהודה היטה
 איבת שתי הממלכות האלה עמונה בלבם, כאשר נראה מהמלחמות התמידות אשר היו
 ביניהם; וזה גיב ידוע, כי אחרי גלות עשרת השנתיים בא גס חלק מאלרנס אל מלכות יהודה,
 [כאשר נראה זאת ממעשי יאשיה אשר נתן הנבחה אשר צבית אל ובשאר ערי שמרון (מ"ג כ"ג)]
 ובאשר שאז בני יהודה את בני ישראל, בלי ספק גרשו את בני ישראל המעטים אשר נשארו
 עוד בחלק ארץ עשרת השנתיים אשר בא אל מלכות יהודה, באמרם להם: אין לכם חלק
 בהארץ הזאת, רחקו מעל מקדש ה', לנו עובדי אל אמת וימו הארץ למורשה. ובה השיבהו
 ה', אל תירא כי כלה אשה לארית ישראל, כי אם גס יושבי ירושלים יכלו בעולם. הלא עוד
 נשאר אשר בית ישראל אשר כבר בגולה ואומה אקבץ מקדש וגו'. (טז) הרחקתים, לא בי
 הגלוס אל עמים רחוקים, כי אז לא יאות הפעל קבון (לקמן י"ז) אשר יורה על אסיפת
 אמת אמת, וגם העמים, אשר ביניהם גלו בימים ההם, לא היו רחוקים כי מלאי; אבל
 אמר הרחקתים על אשר הפיטם זעיר שם זעיר שם, ומקומות מושבהם היו רחוקות זאת
 מוזאת. למקדש, ע"ד והיה למקדש ולאין גוף (ישעי' ח' י"ד) כלומר אהיה להם כבית
 שווא אשר לא יתן מקדש ומסמור לאויביו אם ינום שמה. ויתכן לאמר כי מקדש יתכן אל
 השמים האלה אשר יורה על דבר והפוכו כמו בך ועוד אחרים רבים, כי בימים הקדמונים
 היו המקדשים למפלט לגוים להאיש אשר נס שמה. מעט, כמו למעט ועינוו וזהויה להם
 למעט למקדש וגו' ותרגמתי לפי הכונה. (יז) וקבצתי, אותה המעט אשר לו הייתי למקדש
 אקבץ

הארצות אשר נפצותם בהם
 ונתתי לכם את אדמת ישראל:
 (יח) ובאו שמה והסירו את כל-
 שקוציה ואת כל תועבתיה
 ממנה: (יט) ונתתי להם לב אחד
 ורוח חדשה אתן בקרבכם
 והסרתיה לב האבן משרסונתתי
 להם לב בשר: (כ) למען בחקתי
 ילכו ואת משפטי ישמרו ועשו
 אתם והיודלי לעם ואני אהיה
 להם לאלהים: (כא) ואל לב
 שקוציהם ותועבותיהם לבם
 הליך דרכם בראשם נתתי נאם
 אדני יהוה: (כב) וישאו הכרובים
 את כנפיהם והאופנים לעמתם
 וכבוד אלהי ישראל עליהם
 מלמעלה: (כג) ויעל כבוד יהוה
 מער תוך העיר ויעמד על-

ההר

ר ש י

דאינון יתכן מיינין לני מקדשא: (יט) לב בשר. לב רך ונוח לכנע: (כא) ואל לב שקוציהם וגו'.
 ואותם אשר אל לב שקין ומעב' לבם הולך שנשארו בירושלים שלא גלו ושועים בעובדי כוכבים
 ושקוצים: דרכם בראשם נתתי. שאזיף עליהם מרב ושני וילכו בגולה: (כב) וישאו הכרובים.

ב א ו ר

אקבץ. (יח) שקוציה, אותם השקוצים אשר ימלאו בה צבואם שמה. (כא) ואל לב,
 מוסב על יושבי ירושלים, וכך אמר הנביא: ואל לב אותם אשר לבם הולך אחרי שקוציהם
 ותועבותיהם, הנה דרכם בראשם נתתי. ובאשר תרגמתי. (כג) מעל תוך העיר, מעל

צערשטרייעט זינד, וויעדר צו-
 זאַמען ברינגען, אונד אייך
 וויעדער דען באַדען ישראל'ס
 איינגעבען. (יח) יאָ זיא זאָל-
 לען וויעדער היינין קאַממען,
 אונד אַללע שייאַזאַלע דאַרין
 אונד אַללע גרייעל דאַרויס
 פֿערבאַנגען. (יט) איך ווערדע
 איהנען (מאָט) איין הערץ
 (גוי'כע געווינאָג) געבען, ווער-
 דע איינען נייען גייסט אונטער
 איהנען וואַלטען לאַססען, דאָז
 שטיינערנע (אונזערע זאַמע) אַ-
 הערץ ווערדע איך וועגשאַפֿע-
 פֿען, אונד איין פֿליישליכעס
 (כייגאַזאַטע) הערץ איהנען גע-
 בען; (כ) דאַמיט זיא נאָך מיי-
 נען געזעטצען וואַנדעלן, מיינע
 רעכטע בעאַכאַכטען, אונד
 זיא אויסאיבען, זיא זאָללען
 וויעדער מיין פֿאַלק, אונד איך
 ווילל וויעדער איהר גאַטס זיין.
 (כא) אונד יענען, דערען הערץ
 איהרען אַבשוייליכקייטען אונד
 איהרען שייאַזאַלען נאַכגענגט,
 ווערדע איך נאָך איהרעם וואַנ-
 דעל פֿערגעלטען. זאָ שפּריכט
 דער הערר, דער עוויגע. —
 (כב) דאָנער אַבען דיאכרובים
 איהרע פֿליגעל, דיא אופנים
 וואַרען איהנען צור זייטע, אונד דיא העררליכקייט דעס גאַטטעס ישראל'ס שוועבטע אָבען
 איבער איהנען; (כג) דיא העררליכקייט גאַטטעס ערהאַבן זיך אויס דער שטאַרט, אונד לעס
 זיך

זיך אויף דעם כערגע נייע דער צור מאַרגענווייטע דער שטאַרט; (כד) דאָן האָב איין ווינד מיך עמפּאַר, בראַכטע מיך צוריק נאָך כשרים צו דען פֿערטריעבענען אין דער דורך דען געטטליכען גייסט מירגע- צייגטען ערשיינונג; דיא ער- שיינונג, דיא איך געזעהען האַטטע, ענטשוואַנד מיר. (כה) אונד איך פֿערקינדעטע דען געפֿאַנגענען אַללע פֿער- הייסונגען דעם עוויגען, דיא ער מיר געאַפֿענבאַרעט האַטטע.

יב (ה) פֿערנער וואַרד מיר דעם עוויגען וואַרט אַל- זא: (ג) ערדענוואַהן! אונטער איי- געם ווידערשפענסטיגען פֿאַל- קע וואַהנעסט דוא, דיא אויגען האַכען צו זעהען, אַבער ניכט זעהען וואַללען, אַהרען האַבען צו האַרען, אַבער ניכט האַרען וואַללען, ווייל ויא איין ווידערשפענסטיגעס הויז זינד. (ג) דאַרום, ערדענוואַהן! שאַפֿע דיר וואַנדערנערעטשע, אונד ברינגע ויא הינוגען מע הרערע טאַגע פֿאַר איהרן אויגען, ברינג-

ר ש י

לאחר שגמר דבריו אלי נסתלק: (כג) על ההר אשר מקדם לעיר. הוא הר המזים שהוא במרחקו של העיר זה מסע שלשית: (כד) במראה ברוח אלהים. נדמה לי כאלו עכשו הוא מחזירני מירושלים לבבל:

יב (ג) בליגולה. בלי לשמות ומקידה קטנה ללוש בה חררה אות לבית ישראל שירושלי שיעשו כן ולא יפטרנו ללוש בלב בנימא ע"ג קרקע והחללים נכנסים בחובו והם לא שמעו לו והולכרו לכך והוא הכתוב בספר קינות ויגשם בחלן שוני (איכה ג') באלה קינות: וגלה יומם. מיום אל יום צ' ג' ימים נהוג בעלמך כאדם המכין לעדיו לגלות שירא בני הגולה

ב א ו ר

יב (ג) בלי גולה, הפרשה הזאת קשת ההבנה; על כן אשים לפניך עיניה ראשונה בדרך בלב, ומדי עברי בה הפרשה אחת אחת. הנה הפרשה הקודמת סיים בהספור, כי יחזקאל הגיד להגולה את כל אשר הראהו, אבל בני ישראל לא האמינו לכל זאת, ע"כ נזרה ה' בנות וכליות, הודיע כי דברים גרידים בלי שום מופת חושי אינם נכנסים אל לב בית מרי במהם, ואם גם עשו בו נראשונה רועם, באורך הזמן ימלא ויבועל, לעשות לעיניהם את כל הדברים אשר נזרה; כי מתוך שהדברים האלה יעשו לעיניהם יעורו וישאלו על מה זאת? והוא ישיב להם, וגם יראה זאת ימים אחדים; ותחת אשר נראשונה הוגד להם דברי ה' רק למשמעת אחן ורק זמן קצר, ישמעו ויראו עתה ויעשה גם רועם יותר גדול בלגם

ההר אשר מקדם לעיר: (כד) ורוח נשאתני ותביאני כשדימה אל- הגולה במראה ברוח אלהים ויעל מעלי המראה אשר ראיתי: (כה) ואדבר אל-הגולה את כל- דברי יהוה אשר הראני:

יב (ה) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ג) בן-אדם בתוך בית-המרי אתה ישב אשר עינים להם לראות ולא ראו אזנים להם לשמע ולא שמעו כי בית מרי הם: (ג) ואתה בן-אדם עשה לך כלי גולה וגלה יומם לעיניהם

וגלוח

וגלוח
יב (ג) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ג) בן-אדם בתוך בית-המרי אתה ישב אשר עינים להם לראות ולא ראו אזנים להם לשמע ולא שמעו כי בית מרי הם: (ג) ואתה בן-אדם עשה לך כלי גולה וגלה יומם לעיניהם

וגלית ממקומך אל-מקום אחר לעיניהם אז יראו כי בית מרי

המה

ר ש י

וישאלו מה מעשיך ותתה תניד להם שסימן הוא לכדיקהו ועמו וישלחו להם אלו את שלוחיהם ויודיעו לאחיהם וקרוביהם אשר שם ככל אשר ישמעו מפיך וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו: אולי יראו. שמת יבינו אפרכברוויט בלע"ז: כי בית מרי המה. לפיכך עדיין הוא שמת:

כמוכאי

ב א ו ר

בלגם, וכן זרה ה' גם לנח לעשות לו תיבה מאה ועשרים שנה, כי יותר הרשע יקשה את ערפו, יותר ילעזר לו מופת חושי. והנה ראשונה זרה ה' לעשות לו כלי גולה, כלומר בלי זיתו יעשה על דרך הזה, עד אשר בנקל יוכלו להשא ממקום למקום; שנית להוליך הכלים האלה ביום גלותו חובה, וכזוהו לעשות זאת בערב לעין כל; ואף כי הוא מדקדק הבורחים מפחד איוב לקחת בסתר הכלים אשר יקחו עמהם, מ"מ למען יראה כל זאת לעיני ישראל, ישמם החובה לעיניהם; ג' זרהו לכסות את פניו עת ישא' כליו החובה למען לא יראה דבר, והוא מופת על לכדיקהו, אשר עת צרו, בלי ספק התחפש וכסה פניו למען לא יכירכו איש; ד' זרהו עת ישאם החובה יחמור בקיר כדרך הבורחים אשר מפחד איוב נסו בחשך. ועתה אפרש אחת אחת. וגלה, הרש גלה יורה על הביאת דבר ממקום למקום, והוא ג"כ יוצא, כמו ויגל יהודה מעל אדמתו (מ"ב כ"ה כ"א), וכן מלאנו בהוראה הזאת גם הנפשל דורי נסע ונגלה (ישעי' ל"ח י"ג); והנה נובל ג"כ לפרש על הדרך הזה: וגלה, מוסב על הכלים אשר יוציא יומם לעיני הגולה חובה, ותחסר הפעול, וכן מלאנו לעיניהם על כתף תשא (לקמן ו') אשר שם תחסר ג"כ הפעול, וכן בספוק ד' והולאת בליך והוא כפל הדבור אשר נזרה פה. יומם, לשון רש"י, וגלה יומם, מיום אל יום, צ' ג' ימים ולפ"ו מחורגם אשכנזית.

אמר המדברים: מלאתי דבר יקר בהערות השלוות אלי מיד ידידי המכס הרבני מו"ה יוסף פלעש"י מרוסיניץ על זה הכתוב זה לשונו אות צאות:

(ג) ואתה בן אדם וגו' וגלה יומם לעיניהם, פי' רש"י שם מיום אל יום צ' או ג' ימים נהוג בעלמך וכי' וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו ע"ש, ראיתי איזה מבארים שמשגים על רש"י, ולערב"ד נראה בזה שמחוק רש"י ז"ל את דבריו ר' מנחם בתוספת הלשון "ואמת דבריו", בודאי אין לפקפק עליו, ודבריו נוסדו על כלל המסתעף מזה, דהנה אחת משלתי יומם הוא תחלה הפעול ובל"א דעם טחגם, כל זמן שהשמש מאיר על הארץ, אבל בתנאי זה כשיצא מלת יומם שצבור עם מלת לילה, או שהוא בהתנגדות לעומת מלת לילה חשך אפילה וכדומה למלות הנכדפים לזה כמו והגית בו יומם ולילה (יהושע א' ח'), יומם יפגשו חשך וכלילה ישמשו וגו' (איוב ה' י"ד) ונהגה רבות, ואולם כשיצא מלת יומם בלי חיבור ומבלי התנגדות מלות כאלה, שיעורו ימים רבים, כמו יגון בלגבי יומם (תהלים י"ג ג') ע"ש המבאר, וכן מפורש ונוף לרי יומם (ביתחזקאל ל' ט"ז) ימים רבים, לפי הכלל שהנחנו ע"פ דברי רש"י ז"ל. ובגלל כן פירש רש"י בעלטה תוליא שהוא פועל יוצא ר"ל את בליך, ומה שזא שם בהתנגדות ואתה מלא צערב, הנה צמלת ערב אינו מובן התשך, כי אם התערבות בין יום ובין ליל. עד כאן לשון המכס הרבני הו"ל.

וגלית, גם פה תחסר הפעול ועינוו כך: הכלים אשר לויחך להויתאם יומם החובה תביא ממקום ציחך אל מקום אחר, אולי בראותם את כל המופתים המופתים האלה, יבינו וידעו

תרגום אשכנזי כח
ברינגע ויא פֿאַר איהרען אוי- געןפֿאַן דיינעם אַרטע נאָדאָיי- געם אַנדערן, פֿיעללייכט ווער- דען ויא דאָדורך איינזעהען, דאַס זיא אייןווידערשפענסטי- געם

גם פֶּאֶלֶק וינר. (ד) דיינעגע-
רעטהע זאָללסט דוא וויא
וואַנדערנערעטהע מעהרערע
טאָנע הינוים טראַגען פֶּאָר
איהרען אויגען, דעם אַבענדס
זאָללסט דוא הינוים ציעהען
פֶּאָר איהרען אויגען, נאָך אַרט
דער צום אויסוואַנדערן הינוים
געפֿיהרטען; (ה) פֶּאָר איה-
רען אויגען זאָללסט דוא דורכ-
ברעכען דיא שטאַרטמויער,
אונד דאָרט (דיז גערעטהע) הי-
נוים ברינגען, (ו) פֶּאָר איה-
רען אויגען (זי) אויף דיא שול-
טער לאַדען אונד אים דונקעלן
זיא הינוים ברינגען, דיין אַנגע-
זיכט פֿעהריללענד, דאָס דוא
דען באַדען ניכט זעהעסט,
דען אַלס פֿאַרצייכען (קינעט)
גער בעגעבענהייטען) שטעללע
איך דיך אויף, דעם הויזע
ישראל'ס. — (י) אַדִּיטֶהֲאֵם
אַלֹאָף, וויא מיר בעפֿאַהלען
וואַרדע, טרוג מיינע גערע-
טהע וויא וואַנדערנערעטהע

הַמָּה: (א) וְהוֹצֵאתָ כְּלִיךָ כְּכֻלֵּי
גֹלְהָ יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵצֵא
בְּעֵרֵב לְעֵינֵיהֶם בְּמוֹצָאֵי גֹלְהָ:
(ב) לְעֵינֵיהֶם חֲתַרְרֶלֶךָ בְּקִיר
וְהוֹצֵאתָ בּוֹ: (ג) לְעֵינֵיהֶם עַל-
כִּתְף תֵּשֵׂא בְעֶלְטָה תּוֹצִיא פְּנִיךָ
תִכְסֶּה וְלֹא תִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
כִּי־מוֹפֵת נִתְּתִיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל:
(ד) וְאַעַשׂ בֶּן כָּאֲשֶׁר צוִיתִי כְּלִי
הוֹצֵאתִי כְּכֻלֵּי גֹלְהָ יוֹמָם וּבְעֵרֵב
חֲתַרְתִּי־לִי בְּקִיר בֵּיד בְּעֶלְטָה
הוֹצֵאתִי עַל־כִּתְף נְשֵׂאתִי
לְעֵינֵיהֶם: (ה) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
בְּבִקְרִי לֵאמֹר: (ו) בֶּן־אָדָם הֲלֹא
אָמְרוּ אֵלֶיךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בֵּית

המרי
מעהרערע טאָנע הינוים, דורכבראָך מיר (זעהוויך) אַם אַבענדע דיא שטאַרטמויער מיט דער
האַנד, דאָן בראַכטע איך (דזעלכסט) אים דונקעלן (דיז גערעטהע) הינוים אויף דער שולטער
פֶּאָר איהרען אויגען. — (ח) דאָרויף וואַרד מיר פֿריה מאַרגענס דעם עוויגען וואַרט, וויא
פֶּאֶלֶגט: (ט) ערדענוואָהן! האַט דאָז הויז ישראל, דיעזעס ווירערשפענסטיגע הויז דיך ניכט
גע-

ר ש י

(ד) כּמוֹפֵאֵי. קומיט א״שׂואַם זעלע״: (ה) חֲתַר לך בְּקִיר. סימן לזדקויהו שׂילך דרך מִסְתַּחַת
מַעֲרָב כִּי יִרְאֶה לְלֹאֵת בְּכַהֲסִיף מִפְּנֵי הַכְּסָדִים: (ו) זעלטה תּוֹצִיא. לזכחחך תּוֹצִיא אֶת כְּלִיךָ:
(ז) כְּלִי הוֹצֵאתִי כְּכֻלֵּי גֹלְהָ יוֹמָם. יום יום הייתי מראה להם שאני מתקן לעלמי כְּלִי גֹלְהָ:
הנשיא

ב א ו ר

בֵּית מִכֵּי הַמָּה, והוא כמו מאמר מוסגר. (ד) כְּכֻלֵּי גֹלְהָ, לא בל כליך תּוֹצִיא, אַבל
רק אומם אשר עשית באיום אשר זנקל ונלו להנשא ממקום למקום. כמוצאי, מההפעיל,
על אשר האויב יכנסם ללואף. (ה) חֲתַר, זכסוק אשר אחריו יפנה למה מוכרח ללכת זכרך
הקיר. בו, מוסב על הקיר, כלומר זכך אורך הקיר. (ו) פְּנִיךָ חִבְסָה, כאלם המכסה
מניו מממת כלמיה. את הארץ, גם הארץ לא תראה, לא די כי תכסה את פְּנִיךָ למען לא
היובל לראות כיא למטה אַבל גם את הארץ לא תראה, וכל פְּנִיךָ יהיה מבוסה. כי
מופת

הַמִּרִי מָה אַתָּה עֹשֶׂה: (א) אָמַר
אֵלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הַנְּשִׂיא הַמְּשֵׂא הַזֶּה בִּירוּשָׁלַם
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הֵמָּה
בְּתוֹכָם: (ב) אָמַר אֲנִי מוֹפֵתְכֶם
כָּאֲשֶׁר עֲשִׂיתִי בֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם
בְּגֹזְלָה בְּשָׁבִי יִכְנוּ: (ג) וְהַנְּשִׂיא
אֲשֶׁר־בְּתוֹכָם אֶל־כִּתְף יֵשֵׂא
בְּעֶלְטָה וּוֹצֵא בְּקִיר יַחְתְּרוּ
לְהוֹצִיא בּוֹ פְּנֵיו יִכְסֶּה יַעַן אֲשֶׁר
לֹא־יִרְאֶה לְעֵין הוּא אֶת־הָאָרֶץ:
(ד) וּפְרִשְׁתִּי אֶת־רִשְׁתִּי עָלָיו
וְנִתְּפַשׂ בְּמַצּוֹדֹתַי וְהִבֵּאתִי אֹתוֹ
בְּבִלְהָ אָרֶץ בְּשָׂדִים וְאוֹתָהּ לֹא־
יִרְאֶה וְשֵׁם יָמוֹת: (ה) וְכָל אֲשֶׁר

זיין אַנגעזיכט ווירד ער פֿעהריללען, דאָמיט דער באַדען איהם ניכט זיכטבאַר ווערדע. —
(ג) איך הינגעגען שפּאַנגע מיין נעטץ אויס איבער איהן, דאָס ער אין מיינער שלינגע
געפֿאַנגען ווירד, דאָן לאָס איך נאָך בכל איהן ברינגען, אין דאָן לאַנד דער כּשדים, דאָן
ער אַכער ניכט ווירד זעהען קאַנגען, אונד דאָרט — זאָלל ער שטערבען; (ד) אונד אַל-

ר ש י

(א) הנשיא המשא הזה. על המלך זדקויהו אני מראה המשא הזה לשון נבואה: (ב) פְּנֵיו יִכְסֶּה. מחמת
כלמיה שהוא זכור מן העיר לילה: (ג) וּפְרִשְׁתִּי אֶת רִשְׁתִּי עָלָיו. מערה היתה לו מניחו עד ערכות
יריחו וילא דרך המערב מה עשה הקב"ה הביא לזי אחד לפניו מל כּשדים והולך לפניו
על גג המערה והם רודפים אותו וכשילא זדקויהו מן המערה זערכות יריחו וקאוה יולא
ותפשוהו: ואותה לא יראה. כי זכבולה זכרך חמת זכר אֹתוֹ משפטים ועור את עיניו ואמר

ב א ו ר

מופת, כל זאת זייתך, למען תהיה לישראל לסימן מושא, אולי יעשה רושם זס. (א) הנשיא,
כתיב ועל רכא מטל נבואתא דאז זיוזוליס. (ג) ואותה לא יראה, כי זכבולה זכרך חמת
זכר המלך זכל אֹתוֹ משפטים ועור את עיניו ואמר הכיאו לזכל זכמיז זכמיז (כיה) זכירמי
זיס

געפֿראַגט, וואָס דוא פֶּאָר=
האַבעסט? — (א) זאָנע איה-
נען דעמנאָך: זאָ שפּריכט דער
הערר, דער אַללמעכטיגע:
איבער דען פֿירשטן ירושלים
אזוט דיעזער אויסשפּרוך, זאָ
וויא איבער דאָז גאַנצע הויז
ישראל, דאָז זיך דאָרין בע-
פֿינדעט. (א) זאָנע פֿערנער:
איך בין אייער פֿאַרצייכען (דער
קינעטיגען בעגעבענהייטען); זאָ
וויא איך געטהאָן, עכען זאָ
ווירד בייא איהגען געשעהען,
אויסוואַנדערן מיססען זיא,
איך דיא געפֿאַנגענשאַפט ווער-
דען זיא געפֿיהרט. (ג) דער
פֿירשט אונטער איהגען ווירד
אים דונקעלן אויף דיא שול-
טער לאַדען (דיז וואַנדערנערע-
טהע), אונד ווירד דורך דיא
(טטמרט) מויער דאָמיטהינוים
געעהען; דורכברעכען ווירד
מאָן דיא (טטמרט) מויער, אום
איהן דאָרט הינוים צו ברינגען,
זיין אַנגעזיכט ווירד ער פֿעהריללען, דאָמיט דער באַדען איהם ניכט זיכטבאַר ווערדע. —
(ג) איך הינגעגען שפּאַנגע מיין נעטץ אויס איבער איהן, דאָס ער אין מיינער שלינגע
געפֿאַנגען ווירד, דאָן לאָס איך נאָך בכל איהן ברינגען, אין דאָן לאַנד דער כּשדים, דאָן
ער אַכער ניכט ווירד זעהען קאַנגען, אונד דאָרט — זאָלל ער שטערבען; (ד) אונד אַל-

לע

סביבתיו עזרה וכל אנפיו אזרה
 לכל רוח וחרב אריק את ריהם:
 (טו) וידעו כי אני יהוה בהפיצי
 אותם בגוים וזריתי אותם
 בארצות: (טז) והותרתי מהם
 אנשי מספר מחרב מרעב
 ומדבר למען יספרו את כל
 תועבותיהם בגוים אשר באו
 שם וידעו כי אני יהוה: (יז) ויהי
 דברי יהוה אלי לאמר: (יח) בן
 אדם לחמה ברעש תאכל
 ומימיה ברגזה ובדאגה תשתה:
 (יט) ואמרת אלעם הארץ כה
 אמר אדני יהוה ליושבי ירושלם
 אגדמת ישראל לחמם
 בדאגה יאכלו ומימיהם בשממון

ישתו עורו קרי
 דיון בראך אים מיט בעבען, אונד דיין וואססער טרינק אין אונרוהע אונד אין זארגען,
 (יט) דאן שפריך צו דעם פאלקע דעם לאנדעם: זא האט דער הערר, דער עוויגע, עם
 פעהרענגט איבער דיא איינוואהנער ירושלים אונד איבער דאן לאנד ישראלים: איה-
 רע שפיווען זאללען ויא גור אין זארגען עססען, אונד איהרע געטרענקע גור אין ענטוועפען
 טרינג

ר ש י

כך הניחו לנבל כמ"ש בספר מ"ב (כ"ה) ובירמיה (ל"ט): (יד) וכל אנפיו שרו ומנחם פת
 בו לשון נפלים: אזרה לכל רוח. אמרתי כלע"ז הם יוחנן בן קרח ושרי החיילים שגלו למצרים
 ושם השיגתם חרבו של בני כהמריב את מצרים: (טז) למען יספרו את כל תועבותיהם. ויאמרו
 בעונינו לקינו כי כזאת וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם כליתים: (יט) ממלוכה. מעוזה:

ב א ו ר

(ל"ט). (יד) וכל אנפיו, האליף נוספת והוא מתורגם כנפיים גפין והחילות יקראו נפיים,
 כמו והיה מוטות כנפיו מלא רוח ארבע (ישע"י ח' ט') (ד"ק), וכן יאמר האשכנזי: פויגעג
 (טז) אנשי מספר, מחסר מלת מעט, למען יספרו ויאמרו בעונינו לקינו, כי כזאת
 וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם כליתים, (רש"י). (יח) ברעש, ברחת הגוף, וכן
 יאמר

ישתו למען תשם ארצה ממלאה
 מחמם כר-הישיבים בה:
 (כ) והערים הנזשבות תחרבנה
 והארץ שממה תהיה וידעתם
 כי אני יהוה: (כא) ויהי דברי יהוה
 אלי לאמר: (כב) בן אדם מה
 המשל הזה לכם על-אדמת
 ישראל לאמר יארכו הימים
 ואבד כל-חזון: (כג) לכן אמר
 אליהם כה-אמר אדני יהוה
 השבתי את-המשל הזה ולא-
 ומשלו אתו עוד בישראל פי-אם
 דבר אליהם קרבו הימים ודבר
 כר-חזון: (כד) כי לא יהיה עוד
 כל-חזון שוא ומקסם חלק בתוך

ביח
 איון; (כד) דאן ווירד גאר קיינע פאלשע פראפעצייהונג אונד גאר קיין טיישענדעם
 אראקעל

ר ש י

מחמם כל היושבים בה. בעון חמם יושביה: (ב) הנושבות. ל"ג אש"יאל נלע"ז: (כב) מה
 המשל הזה. למה אתם מושלים בן תמיד כפיכם למשול דבר זה: יארכו הימים. ולא תבוא
 הפורענות ותחך כך יאבד החזון הרע שהנביאים נבאים לנו וישתבח וישתקע: (כג) ומשלו-
 לי משל: (כד) לא יהיה עוד כל חזון שוא. לא יוכלו עוד נביאי השקר להכתיב אתכם שלום
 על שקר כי מהרה יאקריב את דברי נביאי האמת לבוא: ומקסם חלק. דבניאל נלע"ז קסם
 של

ב א ו ר

יאמר האשכנזי: בעבען. (יט) למען, על אשר. ממלאה, מהמלוי שהיה בה מעט ומנחמים,
 (ד"ק). מחמם, מ"ש הסנה, כמו משד ענייט (תהלים י"ב ו'). (כב) המשל, ענינו:
 מה המה הדברים אשר תמיד צפי בני ישראל, וקרא הדברים האלה משל, על כי היו צפי
 כל איש כמשל הקדמוני. יארכו הימים, ולא תבוא הפורענות ותחך כך יאבד החזון הרע
 שהנביאים נבאים לנו וישתבח וישתקע. (כד) חזון שוא, כיוונתו, לא תהא עוד כל נבואה
 שקר ובזב כדבון בני צני ישראל, ומוסב על נביאי השקר אשר נבאים על ברכה שאמרי
 בן ואשר אמרו כי לא ממלא אותם רעה. חלק, יורה פה נבל השאלה און ומרמה.
 אח

טרינקען. זא ווירד דאן לאנד
 דורך דיא געוואלטטהעטיג
 קייטען דער בעוואהנער, זיי
 גער פיללע בערויבט ויין.
 (כ) דיא פאלקרייכען שטערטע
 ווערדען וויסטע, אונד דאן
 לאנד ווירד ארע ווערדען, דאן
 ווערדעט איהר עם ערפאה-
 רען, דאס איך דער עוויגע בין.
 (כא) אויך ווארד מיר דעם
 עוויגען ווארט, וויא פאלגט:
 (כב) ערדענוואהן! וואצו ניטצט
 אייך דיעזער שפרוך אים לאג-
 דע ישראלים, דאס איהר
 שפרעכעט: לאנגע נאך ווירד
 עם דויערן, אונד פערשווינדען
 ווירד אללעס פראפעצייהען!
 (כג) זאגע איהנען דעמנאך: זא
 שפריכט דער הערר, דער
 עוויגע: איך באנגע הינוועג
 דיעזען שפרוך, ויא זאללען
 איהן ניכט מעהר אין ישראל
 אויסשפרעכען; זאגע איהנען
 פיעלמעהר: דיא צייט נאעהט
 הערצן, דיא ווייוואנג טריפט
 קיין טיישענדעם

(קרייז) גלחם יאמרו שם גלחם יאמרו (כ)

אֶרְאָקֶעל אים הויע ישראלים זיין; (כה) רען איד דער עוויגע שפרעכעס אויס, אונד וואס איד אויסשפרעכע, דאז גע= שיעהט, דיעס ווירד ניכט פֿערצאָגערט, זאָנדרען אין אייערן צייטען, הוא ווידער= שפענסטיגעס הווי! שפרעכע איד עם, אונד פֿאַלציעהע עם אויך! זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע. (כו) פֿערנער וואָרד מיר דעס עוויגען וואָרט, וויא פֿאַלגט: (כז) ערדענוואָהן! זיעהע, דאז הוויזשאל שפּריכט: דיא ער= שיינגען, דיא עם האַט, זינד פֿיר דיא שפעטע צוקונפֿט, אונד גור אויף פֿערנע צייטען פּראָפֿעציעהעט ער. (כח) דא= רום זאָגע איהגען: זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: קיי= נער מיינער בעשליסע ווירד פֿערצאָגערט, יעדער אויס= שפּרוך, דען איד געטהאָן, ווירד באַלד אויערפֿיללונגע= הען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע.

יג (ח) דעס עוויגען וואָרט וואָרד מיר, וויא פֿאַלגט: (צ) ערדענוואָהן! פּראָ= פֿעציעהע דען וויזאָגענדען פּראָפֿעטען ישראלים, אונד זאָגע צו איהגען, דיא בלאָס נאָך איהרער הערצענספּלוסט פּראָפֿעציעהען: האָרעט דאז וואָרט דעס עוויגען! (ג) זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: וועהע איבער דיא פֿערוואָרפֿענען פּראָפֿעטען, דיא בלאָס איהרעס אייגענען גייסטע

ד ש י

על חלקקו: (כה) חמש. שריא אלוניא בלעז: (כו) לימים רבים. הנבוא' לא תקיים אלא לזמן מרובה:

יג (ג) הנבליס. השועים: רוחם. כמו רגום:

ב א ו ר

(כה) אח אשר, פרס המקרא ופרשהו: הדבר אשר אנכי יעשה.

יג (ב) לנביאי מלכם, כמו גמלי מחלב (רד"ק).

בית ישראל: (כ) כיואני יהוה אדבר את אשר אדבר דבר ויעשה לאתמשך עוד כיומיכם בית המרי אדבר דבר ועשיתיו נאם אנכי יהוה: (כז) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (כח) בן אדם הנה בית ישראל אמרים החזון אשר הוא חזה לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא: (כט) לכן אמר אליהם כה אמר אנכי יהוה לאתמשך עוד כל דברי אשר אדבר דבר ויעשה נאם אנכי יהוה:

יג (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן אדם הנבא אל נביאי ישראל הנבאים ואמרת לנביאי מלכם שמעו דבר יהוה: (ג) כה אמר אנכי יהוה הוי על הנביאים הנבליים אשר הלכים

אחר

אחר גייסטע

אחר רוחם ולבליתי ראוי: (ד) כשעלים בחרבות נביאיך ישראל היו: (ה) לא עליהם בפרצות והגדרו גדר על בית ישראל לעמד במלחמה ביום יהוה: (ו) חזו שוא וקסם כזב האמרים נאם יהוה ויהוה לא שלהם ויחלו לקיים דבר: (ז) הלוא מתוה שוא חזיתם ומקסם כזב אמרתם ואמרים נאם יהוה ואני לא דברתי: (ח) לכן כה

אמר

גייסטע פֿאַלגען, זאָהנע ערשיי= גונגען געהאָבט צו האַכען! (ד) וויא דיא פֿיכטע אין דען רואינען זינד דייע פּראָפֿעטען, ישראל! (ה) נייע שטעללעטע איהר אייך פֿאַר דען ריט*, נייע צאָגעט איהר איינע שוטצ= מויער אום דאז הוויזשאלים, דאז עם העטטע אַם פֿערגעל= טונגסטאַנע דעס העררן אים קאַמפֿע בעשטעהען קאַנגען; (ו) איהרע ערשיינגען זינד טרוג, איהרע פֿאַרהערזאָגע= גען זינד ליגע; זיא שפּרעכען: דער עוויגע פֿערקינדעט עם! דער עוויגע אַבער האַט זיא ניכט געזענדעט — אונד דאָך געבען זיא האַפֿט= גונג, דאַס איהרע וויזאָגען

ערפֿיללעט ווערד. (ז) וואָהרליך! נור טרוג זינד אייערע ערשיינגען, נור ליגען זינד דיא אַראַקעל דיא איהר פֿערקינדעט, אונד דאָך זאָגעט איהר: דער הערר פֿער= קינדעט עם! דא איד עם דאָך ניכט געשפּראָכען האַבע, (ח) דאַרום שפּריכט דער הערר,

* ווען דיז פֿאָקסבעגערדען דיז טראַנקען דורכברעכען.

ד ש י

(ד) כשעלים במרבות. כשיבא אדם על פרץ המרובה נורח השועל על דרך סוף אחרת ואינו עומד בפרץ להלחם: (ה) לא עליהם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים שמוכלו לעכב את הרעה מלכא: (ו) חזו לי נבואה: ויחלו לקיים דבר. ואיך סבורים לקיים דבריהם לי תחלת. ויא' איקויריריאט בלעז. לי אחר לשון המתנה:

ב א ו ר

(ד) כשעלים, נראה שענינו כך, מפסוק י"ט לקמן ידענו, כי הנביאים האלו בעד מחיר מעט נבאו, וכלי ספק טרם קסמו קסם, עשו בערמה לדרוש אחרי כל מולאי ומובאי האיש אשר לו נבאו, כמו שעשו זאת שואלי אוב משאר העמים; והנה אמר הנביא: אם אראה את הנביאים האלה הולכים בתוככם בפרץ השממה ובערים המרבות לדרוש ולמקור אחרי מעשי כל איש לרמות את האנשים, למען יתנו להם פת לחם, נדמה בעיני, כאלו ראיתי השעלים הולכים בין המרבות אנה ואנה לטרוף להם טרף בערמתם; ודמה את הנביאים לשועלים, כי החיות ההנה רבות לבזז הזה, ורק בערמה תמלאנה אוכל למו, וגם יאסבו לגור במקומות המרבות ביודע. (ה) בפרצות, על כל השאלה, כמו לולי מהם נחירו עמד בפרץ לפניו (תהלים קי"ג) ואבקש מהם איש גודר גדר ועומד בפרץ (לקמן כי"ג), וכן מרגם גם יונתן; והנביא אמר אל הנביאים, והראיה כי רק כשעלים הייתם ורק לתועלתכם דברתם, כי לא עמדתם בפרץ, לא הוכחתם את ישראל להלחם נגד יבנם למען יעמידו במשפט, עת ייבא עליהם חרב האויבים; כי כמו שהוא מדרך הגבורים לעמוד בפרץ ולגרו מהעיר האויבים עת אשר יפרץ פרץ נסומה, כן מחויבים נביאי האמת ללחום נגד יצר לב האנשים, עת יחל לגבור עליהם. (ו) ויחלו, מחילים ישראל לקיים דבריהם והיא תחלת נבואה (ירמ').

דער אללמאכטיגע אלוא: ווייל איהר ליגען שפרעכעט, אונד פאלשע ערשיינונגען פערקינדעט, דארום פער- הענגע איך איבער איך, שפריכט דער הער, דער אללמאכטיגע. (ט) מיינע (טורמענדע) האנד ווירד אויסגעשטרעקט זיין איבער דיזע פראפעטען, דיא פאלש פראפעציעהען אונד ליגענ- האפט ווייזאגען: אין דיא פערזאמלונג מיינעס פאל- קעס זאללען זיא ניכט צוגע- לאססען, אין דיא פערציי- גיס דעם הויעס ישראל'ס ניכט אויפגענאמען ווערען, אונד ניע איראז לאנד ישרא'ס קאממען. זא זאללען זיא עם ערקענען, דאס איך דער הער, דער אללמאכטיגע

אמר אדני יהוה יען דברכם שוא וחזיתם כזב לכן הנני אליכם נאם אדני יהוה: (ט) והיתה ידי אל הנביאים החזים שוא והקסמים כזב בסוד עמי לא יהיו ובכתב בית ישראל לא יכתבו ואל אדמת ישראל לא יבאו וידעתם כי אני אדני יהוה: (י) יען וביען הטעו את עמי לאמר שלום ואין שלום והוא בנה חיצ והנם טחים אתו תפל: (יא) אמר אל טחי תפל ויפל

החי בקמץ היה

בין. (י) נור דארום אלליין, ווייל זיא מיי פאלק איררע געלייטעט, פריעדען צו פער- קינדען, ווא קיין פריעדע איזט, וואדורך עם זיך איינע שיינוואנד בויעט, וועלכע זיא מיט טינע איבערשטרייבען. (יא) זא זאגע דען דיעזען איבערטינדיכען, דאס זיא דיח

ר ש י

(י) והוא בנה חיצ. והנה עמי כנונים בנין מחיה והנביאים טחים אותו תפל קרקע הדומה למי וחינו מתקיים לפני הנשמים: תפל. אויעמינן בלעז ויא בלאשטיייל בלעז: ואתנה

ב א ו ר

(ט) בסוד, כמו בסודם אל תבוא נפשי (בראשית מ"טו) שהוא לי קבילה. ובכתב, על נד השאלה, כמו מחי נא מספרך אשר ככתב (שמות ל"ב) (י) חיצ, בספוקים האחרים יקרא את החיצ קיר, ובתלמוד מלאנו מהשרש הזה חץ ומחילה, וגם הפעל, שלח הא דבר חוץ, ואלו הוא משרש חץ, כי מהשרש הזה מלאנו חיצ, ובאשר הוא קרוב אליו במשאל, כן הוא קרוב אליו בענין, ואין לו ריע במקרא. ויורה גיב על דבר שהוא חוץ לטבע ואין בו משם. תפל, הנכון לתרגם אותו כפי הכוונה מין סיד, וקראוהו תפל, ע"ד אשר השתמשו בו חז"ל בחילוף תי"ו בעי"ת יען שהסיד אשר בו טחים הוא רק דבר טפל; והנביא אמר, יען אשר הטעו את עמי וגו' ועי"ו בנו דמיונם כמין חץ, באמנם בלנבם, הלא שלום לנו כמו שיבשרו הנביאים, והוא מוסב על העם, והנס מוסב על הנביאים, המה בדבריהם יחזקו את דקין הקיר, והמשל את דבריהם לטיח, כי כמו הטיח אשר בו טחים הקיר ימלא את השורים אשר בו, וישוה אותו על כל עבריו ויכסה את כל פרטיו בצורים לנו, ובאמת שקר הונו והכל פיוסי, כן דברי הנביאים. (יא) אמר, תמטר כאן מלת לכן, ויפל, הקיר. הוה, זה הסבה נפילת

היה וגשם שוטף ואתנה אבני אלגביש תפלנה ורוח סערות תבקע: (יג) והנה נפל הקיר הרוא ואמר אליכם איה הטיח אשר טחתם. (יד) לכן פה אמר אדני יהוה ובקעתי רוח סערות בחמתי וגשם שטף באפי יהיה ואבני אלגביש בחמה לכלה: (יז) והרסתי את הקיר אשר טחתם תפל והגעתי והו אל הארץ ונגלה יסדו ונפלה וכריתם בתוכה וידעתם כי אני יהוה: (טו) וכליתי את חמתי בקיר

ווחד) צוזאממענשטריצעס — איין וועגשפילענדער רעגען קאמט; אונד איהר האגעל שטיינע, איהר זאלט ניעדער פאללען! איין שטורמוונד מאכט ריססע. (יג) ווען דאן דיא מויער שטירצט, ווירד מאן איך ניכט פראגען: ווא איזט דיא טינע, וואמיט איהר איבערטינכט האבט? (יג) פיר וואהר! שפריכט דער הער, דער עוויגע, אין מיינעם גרימ- מע לאססע איך דען שטורם ווונד ריססע מאכען, אין מיינעם צאָרן לאססע איך איבער- שוועמענדען רעגען קאממען, אונד אין מיינעם גריממע זיא פאן האגעלשטיינען גאנץ צערשטארען. (יז) דיא מויער צערטרימערע איך דיא איהר מיט טינע איבערשטריכען, אונד מאכע זיא דעם באָדען גלייך, דאס איהרע גרונדפעסטע בלאָס שטעהע, דאס זיא צוזאממענשטריצע, אונד איהר דארונטער צוגרונדע געהעט; דאן ווערעט איהר ערקענען דאס איך דער עוויגע בין. (טו) זא ווייל איך געגען דיא מויער אונד געגען יענע, דיא מיט

ר ש י

(יא) ואתנה. כמו ואתן: אבני אלגביש. אבני ברד גדולות ואומר אני לפי שהם מהירות ככל אבני גביש (גביש) הוא מדמה אותם אל גביש שהיא אבן טובה בענין שנאמר ראמות וגביש (איוב כ"ח). ורבותיו אמרו אל גביש שעמדו באייר על גב אים והו משה רבינו שא' ומטר לא נחך ארלה (שמות ט') אותם שהתחילו לירד לא הגיעו לארץ: תפולה. על הקיר: (יב) איה הטיח. כך כשתבא הרעה יאמר לכם איה השלום שהנחתם:

ב א ו ר

נפילת הקיר. ואתנה, ה"א נוספת, וענינו אשר אתן על הקיר. אלגביש, אבני לך דעת החכם געוועניש בהוראת המלה הזאת: אלגביש הוא משרש גבש, וענינו קפא והיות קרח, וכן הוראתו בשפת ערבית וממנו יוסב השם גביש, אשר יכול על הקרח וגם על האבן אשר יקרא בשפת אשכנז קריסטאן, כי גם היא זכה כמו הקרח, ומה ראמות וגביש (איוב יג י"ח), ומלת אל הוא כפי הנראה שם המין מרטיקל (כי לערביים יש שם המין והוא הסלה ה' ל); ובאשר המלה הזאת לוקחא משפת ערבית התחבר בה שם המין, ובדרך הזה מלאנו עוד שמות אחרים, אשר לוקחו גיב מהלשון הזאת ותחבר מהם שם המין כמו חלקוס (משלי ל"א) ורוח סערות, בסמיכות כמו קדש הקדשים. חבקע, תמטר הפעול והוא הקיר. (יב) איה הטיח, כלומר איה דבריו אשר הם חוקתם את בעמונו כי לא יר לנו. (יג) ובקעת, להראות את חוק הפורענות שנה זאת. (יד) ונפלה, ענינו לעת יפול הקיר תכלו גם אתם. ואתר

בְּקִיר וּבַשְּׂחִים אֶתֹּז תִּפֹּל וְאָמַר
 לְכֶם אֵין הַקִּיר וְאֵין הַשְּׂחִים אֶתֹּז:
 (טו) נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הִנְבְּאִים אֶל־
 יְרוּשָׁלַם וְהַחֲזִים לָהּ חֲזוֹן שְׁלָם
 וְאֵין שְׁלָם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:
 (יז) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׁים פְּנִיךָ
 אֶל־בְּנוֹת עִמָּךְ הַמֵּתִנְבְּאוֹת
 מִלְּבָהֶן וְהִנְבְּאֶלְיָהֶן: (יח) וְאָמַרְתָּ
 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הוּא
 לְמַתְפְּרוֹת כְּסָתוֹת עַל וְכָל־
 אֲצִירֵי יָדָי וְעֲשׂוֹת הַמִּסְפָּחוֹת

מיט טינכע זיא איבערשטרייט
 כען, מיינען גאַנצע גרויסאויס-
 לאַססען, דאַס מאַן פֿאַן אײך
 זאָגען ווירד: דיא מויער אױט
 ניכט מעהר, אונד דיא זיא
 איבערטיניכט, וינד ניכט מעהר
 (טו) אַ! איבער דיא פּראָפֿעטען
 ישראליס, דיא אויף ירושלים
 זױוּזאָגען, דיא איהר פֿרײַע-
 דענס = פּראָפֿעצױהונג פֿער-
 קינדען, וואָ קיין פֿרײַעדע אױט!
 שפּרײַכט דער הערר, דער
 עױגע. — (יז) ערדענ-
 זאָהן! ווענדען נון דײַן אָנגעױכט
 געגען דיא טעכטער דײַנעם
 פֿאַלקעם, דיא בלאַס נאָך
 אױהער הערצענסלוסטױוּי-
 זאָגען, אונד פּראָפֿעצױהע אױ-

בער זיא, (יח) זאָ שפּרײַכט דער הערר, דער עױגע: וועהע איבער יענע,
 דיא דעקקען נאָהען פֿיר דיא אַרמע אײנעם יעדען, דיא קיססען פֿערפֿערטיגען פֿיר וע-
 דעס

ר ש י

(יד) הקיר. היא ירושלים: (יח) היו למתפרות כסתות. קוטר"אש בלע"ז כמו
 כסתות קטנות היו תופרות ותולות לנשאלים אליהם על אזילי ידיהם וקוסמות להם באותן
 כסתות קסם שקרים ולמי שהם חסלות אומרות קסם טוב ולמי שרולות אומרות קסם
 רע. אזילי איינלייט בלע"ז: אזילי ידי. כמו אזילי ידים כמו תלמי שדי (הושע י"א):
 ועשות המספחות. על ראשי האנשים אף הם לקסום בהם ולא ידעתי מה הם מתוך שאף
 וקבעתי אותם אומר אני שהן של בגד. ויית פת כומרין וכ"ת במות טולאות מחפין פת כומרין.

ב א ו ר

(טו) ואמר, ה' ילוה כי יכלה הקיר וגם הטקיס אותו. (טז) נביאי ישראל, הרי זה מקרא
 קלך, ועיניו הנביאים אשר נבאו שלום ואין שלום (ושלום הוא כנוי לכל מיני האושר נידוע),
 המה הסנו את כל הרעה הזאת. (יז) אל בנות עמך, נראה כי הקסם ביד בנות לא היה
 דבר חדש צעת הזאת, אבל היה יסן נושן באומה, כי כבר ליה ה' מכסה לא תחיה, ומה
 נראה בעליל כי המכסמות לרוב נשים היו, וגם צעלת אוב דשאול אשה הייתה. המחנבאות,
 ההתפעל הוא לרוב לננאי, ואולי הוא פה על דרך ויתנבא בנדק הבית (ש"א י"ח י").
 (יח) ואמרה, אחרי העיין נפסקו הוה, נראה כי היה הקסם ער"ז: השואל בקסם שכן על
 המלע והתכסה בשמלה אשר הנה עשו, ואף הגידו לו העתידות עת שכן על המלע, או
 פתרו לו תלומותיו אחרי אשר הקיץ מאנתו, או בדרך אחר אשר איננו נודע לנו, כי מיני הקסמים
 היו שונים מאוד. כסתות, משגש כסה, וכמו שאמר מן דלת (שהוא מן דלת) וְקָתוּת
 כן נאמר מן כסת וְקָתוּת אס גם החי"ו אינו מהשגש, וכן נקראו המכסמות אשר ינסה השואל
 בקסם. אצילי, הוא בית הששו (כאשר נראה זאת מירמיה ל"ח י"ד). ודך, כמו ידים, כמו
 ואזורים חורי (ישע"י י"ט י"). המספחות, משגש ספה ועיניו המכסמות דבר טפל אל עיקרו,
 ופה יקרא כן המלע אשר עליו ושכן, כי גם הוא יתחבר אל השוכב עליו כמו הטפל אל
 העיקר

עַל־רֹאשׁ כָּל־קוֹמָה לְצוֹדֵד
 נַפְשׁוֹת הַנְּפֹשׁוֹת הַצּוֹדְדִים לְעַמִּי
 וּנְפֹשׁוֹת לְכֹנֵה תַחֲיִינָה:
 (יט) וְתַחֲלֻלְנָה אֶתִּי אֶל־עַמִּי
 בְּשַׁעֲרֵי שַׁעֲרִים וּבַפְּתוֹתֵי לַחֵם
 לְהַמִּית נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר רָאִי
 תְּמוֹתָנָה וּלְחַיֹּת נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר
 לֹא־תַחֲיִינָה בְּכַוְכְּכֶם לְעַמִּי
 שְׁמַעִי כֹזֵב: (כ) לֵכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֶל־כְּסָתוֹתֶיךָ כֹּנֵה
 אֲשֶׁר אֶתְּנָה מְצַדְדוֹת שֵׁם אֶת־
 הַנְּפֹשׁוֹת לְפִרְהוֹת וְקָרַעְתִּי אֹתָם

רעם הויפט, פֿיר יעדע גרע-
 סע, אום דיא זעעלען צו פֿער-
 שטריקקען. — דיא זעעלען
 מיינעם פֿאַלקעם פֿערשטרוק-
 קעט איהר, אונד אייערע ועע-
 לען זאָללען ערהאַלטען ווער-
 דען? — (יט) איהר ענטווייהעט
 מיך בײַא מײַנעם פֿאַלקע אום
 אײַנע האַנדפֿאַלל גערשטע,
 יאַ אום אײַן שטיק בראָד, אײַנ-
 דעם איהר דען מאָד פּראָפֿע-
 צױהעט יענען, דיא ניכט
 שטערבען זאָללען, אונד לע-
 בען פֿערקינדעט יענען, דיא
 ניכט לעבען זאָללען. — וף
 בעלױגעט איהר מױלױבטגלױב-
 בױגעס פֿאַלק — (כ) פֿירוואַהר!
 זאָ שפּרײַכט דער הערר, דער
 אַללמעכטיגע: איבער אייערע
 קיססען, מיט וועלכען איהר

דיא זעעלען וויא פֿאַגעל אומגאַרנט, ווערדע אײַגעהערקאַטמען, העראַברײַסען ווילל אײך

ר ש י

המספחות כמו ספתי נא (שמואל א' ב') לישאנע"מאן בלע"ז. ויש לועזים פלטרוא"ש: לנודד
 נפשות. בהן הן לדות הנפשות לניהנם שמחוקות ידי הרשעים לקסום להם שולם ומרפות
 ידו לדקים לקסום להם רעה: הנפשות תלודונה וגו'. תמיכה היא: ונפשות לבנה תחינה.
 לבנה כמו לכם שאתנה נוטלות שכן על כך ומתפרנסות בכך: (יט) בשעלי שעורים. כמו מי
 מדד בשעלו מים (ישעיה מ') אונ"גיאונ"אש בלע"ז. ל"א לטון מדה: ובפתותי לחם.
 איאנפיי"אש בלע"ז שאתן נוטלות בשכרכן: להמית נפשות אשר לא תמותנה. כלומר לאמר
 על נפשות אשר לא תמותנה אלו ימותו ולאמר על אשר לא תחינה יחיו כי קסמיכם שקר
 ועמי מקבלים את קסמי כוז שלכם: (כ) לפורחות. להיות פורחות על ידיכן לניהנם:
 ושלמתי

ב א ו ר

העיקר. קומה, ע"ז ויפול מלא קומתו ארצה (ש"א כ"ח כ') שהוא צורך כל גופו, והנביא
 אמר הו לאותן אשר תעשה ומספחות כפי קומת כל שואל, למען לא תקלר הכסת
 מלהכסותו עד אזילי הידים והמספה מלא כל קומתו עד למעלה על הראש. הנפשות, היא
 השאלה כלומר תאמרנה ולבבכם כי תחינה, כלומר כי לא תענו אחר אחר אתן לדות
 נפשות עמי. ונפשות לבנה, כמו ונפשות יכן. תחינה, ראה באורנו לקמן. (יט) בשעלי,
 כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ג) וכפי הנראה הוא כנוי לחליל היד. ובפתותי לחם,
 שאתן נוטלות בשכרכן (כ"י). להמית, כלומר לאמר על נפשות אשר לא תמותנה אלה ימותו ולאמר
 על אשר לא תחינה יחיו, כי קסמיכם שקר ועמי מקבלים את קסמי כוז שלכם (הי"ל).
 (כ) לפרחות, כפרחות והוא כנוי לעוף השמים, כי תרגום יעוסף, ירח, והמשיל הנביא
 את הכסמות אשר בהן תרמנה את שאליהן להמלודות אשר בהן יזוהו בעלי נבך. מעל
 זרועתיכם

מעל זרועתיכם ושלחתי את-
הנפשות אשר אתם מצדדות
את נפשים לפרחת: (כ) וקרעתי
את מספחתיכם והצלתי את-
עמי מידכן ולא יהיו עוד בידכן
למצדה וידעתן כי אני יהוה:
(כג) יען הכאות לבצדיק שקר
ואני לא הכאתיו ולחזק ידי
רשע לבלתי שוב מדרך הרע
להחיותו: (כג) לכן שוא לא תחזינה
וקסם לא תקסמנה עוד והצלתי
את עמי מידכן וידעתן כי אני
יהוה: (כד) ויבוא אלי אנשים
מזקני ישראל וישבו לפני:
יד (ה) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
(ג) בן אדם האנשים האלה
העלו גלוליהם על לבם

ומכשול

דער עויגע בין. — (כד) דאן קאמען אייניגע מענגער פאן דען עלטעסטען ישראל'ס צו מיר, אונד זעטצטען זיך פאר מיד היין.

יד (ה) אונד דעם עוויגען ווארט ווארט מיר, וויא פאלגט: (ג) ערדענאָהן! דיעזע מענגער טראגען איהרע געטצענבילדער אים הערצען, האבען איהר

ר ש י

ובלתי יאח הכפשות. כתרנומו ואשייב יתנפסחא לדתון מחרטן ית נפסיהון לכדוהתא: את נפשים.
את אנשים להיות הכפשות פורקות: (כב) יען הכאות לבצדיק שקר. באחרן קוסמות לו רעה הוא
מלטער ולכו נכאה: (כד) ויבוא אלי אנשים. כלם בלב אחד לרעה לכך נאמר ויבא. ומלא
אומר על שם שהקדוש ברוך הוא גלה און הנביא מחילה הנה יבואו אליך פלוגי ופלוגי:
יד (ב) העלו גלוליהם על לבם. לבם אל גלוליהם לעבוד: נתנו נכח פניהם. להיות להם ע"א

ב א ו ר

זרועתיכם, לעת תתפרנה אותן. ושלחתי, מוסך עלמו ואחר עמו, ומוסב גם למטה, כלומר
ובלתי את הכפשות אשר אתם מזודדות כפרות. נפשים, כמו נפשות, וכמו היכל אשר
יש לו נכנים היכלים או היכלות. (כב) הכאות, כמו הכאותכן. שקר, בצקר.

ומכשול עונם נתנו נכח פניהם
האדרש אדרש להם: (א) לכן
דבר אותם ואמרת אליהם כה
אמר ואדני יהוה איש איש מבית
ישראל אשר יעלה את גלוליו
אל לבו ומכשול עונו ישים נכח
פניו ובא אל הנביא אני יהוה
נעניתיו לו כה ברב גלוליו:
(ה) למען תפיש את בית ישראל
בלבם אשר נזרו מעלי בגלוליהם
כלם: (ה) לכן אמר אל בית
ישראל כה אמר אדני יהוה
שובו והשיבו מעל גלוליהם
ומער כל תועבתיכם השיבו
פניהם: (ו) כי איש איש מבית
ישראל ומהגר אשר יגור
בישראל וינזר מאחרי ויעל
גלוליו אל לבו ומכשול עונו
ישים נכח פניו ובא אל הנביא

כא קרי לדרש

ער זיך מיר געטפערעדט, זיינע געטצענבילדער אים הערצען טרענט, זיינער זינדען רייץ שטעטס פאר אויגען האט, אונד קעמט צום פראפעטען, דאס ער מיד פיר איהר

ר ש י

תמיד למורא ולאליה: האדרש אדרש. התראה כי אני אדרש להם ואשיב על דכניהם
הכנה תמיהות מתקיימות: (ג) נעניתיו לו. שייש רפונדון בלע"ז אף על פי שהוא נא לפני כבוד
גלוליו כן ת"י: (ד) למען תפיש את בית ישראל וגו'. דביל לקרנא ית בית ישראל למיתן תיובתא
בלבכון: נזרו. כמו נזיר אחיו (בראשית מט) פוריינטאשיינרין בלע"ז: (ה) שובו. מדרכיכם:
ובשיבו את לבכם: מעל גלוליהם. אשר העלית אל לבכם: השיבו פניהם. אשר שמתם מכסול

ב א ו ר

יד (ג) נעניתיו, תרגום יונתן תפיש ליה, לזון נעמתי לו. (ה) והשיבו, פסוק מלת
ה' 5 • לנכנס

איהרער זינדען רייץ שטעטס פאר אויגען, אונד איך זאלל מיד פאן איהגען ערפארשען לאססען? — (ג) דארום פער קינדע איהגען, אונד שפריך: אלוף שפראך דער הער, דער עוויגע: ועדער אויסדעם הוי זע ישראל, דער זיינע געטצענבילדער אים הערצען טרענט, זיינער זינדען רייץ שטעטס פאר אויגן האט, אונד קעמט צום פראפעטען, — ווערדע איה דער עוויגע, איהם דא אנטווארטען? — ער קעמט יא ערפיללט פאן געטצענבילדערן! — (ד) דאמיט נון דאן הוי ישראל אין זיינעם הער צען ערגריפען ווערדע, דאן זיך פאן מיר געטפערעדט אום אללער איהרער געטצען וויללען. (ה) דארום זאלסט דוא דעם הויזע ישראל פער קינדען: אלוף שפריכט דער הער, דער עוויגע: קעהר רעט צוריק! לאסעט אב פאן אייערן געטצען, אונד ווענ דעט אייער אנגעזיכט הינווען פאן אייערן גרויעלטהאטען; (ו) דען יעדער אויסדעם הויזע ישראל, אדער דער פערעדע דער אין ישראל וואהנט, ווען ער זיך מיר געטפערעדט, זיינע געטצענבילדער אים הערצען טרענט, זיינער זינדען רייץ שטעטס פאר אויגען האט, אונד קעמט צום פראפעטען, דאס ער מיד פיר איהר

ערפֿאַרשע, ווערדע איד, דער
עוויגע מיד וואָהל פֿיר איהן
ערפֿאַרשען לאַססען? —
(ז) פֿילמערה ווערדע איד לאַסס
ברעכען לאַססען מיינען צאָרן
געגען דענערבען, איד ווער
דע איהן פֿערדערבען צום צײַ
כֿען אונד צום (וואָנענעדען)
בייאשפיעלע, אונד איהן אויס
ראַטטען אויס מיינעם פֿאַלקע,
דאַמיט איהר עם ערקענעט,
דאַס איד דער עוויגע בין.
(ח) לעסט אַבער דער פֿראַ-
פֿעט זיך איבעררעדען, אונד
שפּריכט איינע ווייזונג אַונג אויס
האַבע איד דער עוויגע דײַע-
זען פֿראַפֿעטען דאַן כֿע-
ט האַרט! — דאַרום ווילל
איד מיינע מאַכט געגען איהן
ווענדען, אונד איהן פֿער-
טילגען אויס מיינעם פֿאַלקע
ישׂראל. (ט) ביי דע זאַל-
לען טראַגען איהרע שטראַפֿע,
דיא שטראַפֿע דעם פֿאַרשענע-
דען זײַא וויא דיא שטראַפֿע
דעם ווייזונגענדען; (ז) דאַמיט
דאַו ווייז אַ ישראל ניכט פֿערנער
אַבאירע פֿאַן מיר, זיך ניכט

לְדַרְשֵׁלוּ בִּי אֲנִי יְהוָה נַעֲנֶה-לוֹ
בִּי: (ו) וְנָתַתִּי פָּנַי בְּאִישׁ הַהוּא
וְהִשְׁמַתִּיהוּ לְאוֹת וּלְמִשְׁלִים
וְהִכְרַתִּיו מִתּוֹךְ עַמִּי וְיָדַעְתֶּם כִּי-
אֲנִי יְהוָה: (ח) וְהִנְבִּיא כִּי-יִפְתָּה
וְדָבַר דְּבַר אֲנִי יְהוָה פִּתִּיתִי אֶת
הַנְּבִיא הַהוּא וְנָטִיתִי אֶת-יָדַי
עָלָיו וְהִשְׁמַדְתִּיו מִתּוֹךְ עַמִּי
יִשְׂרָאֵל: (ט) וְנִשְׂאוּ עֹנֵם כַּעֲוֹן
הַדְּרֹשׁ כַּעֲוֹן הַנְּבִיא יְהוָה:
(י) לְמַעַן לֹא-יִתְעוּ עוֹד בְּיַת-
יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרַי וְלֹא-יִטְמְאוּ עוֹד
בְּכָל-פִּשְׁעֵיהֶם וְהָיוּ-לִי לְעַם
וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים נְאֻם
אֲדַנִּי יְהוָה: (יא) וְיִהְיֶה דְבַר-יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: (יב) בֶּן-אָדָם אֲרִץ

כי

סעהר בעפֿלעקקע דורך איהרע מיססעטהאַטען אַללע, זאָנדערן וויעדער מיין פֿאַלק
ווערדע, אונד איד וויעדער איהר גאַטט. אַלזאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע.
(יא) אויך וואָרד מיר דאַו וואָרט דעם עוויגען, וויא פֿאַלגט: (יב) ערדענאָהן! ווען איין לאַנד
זיך

ר ש י

עוויכס לנכס: (ו) נענה לו בני. משחיל ליה בנימירי אדרש לו: (ז) ונתתי פני באיש ההוא.
אחרי כן אם לא ישמע אל דברי הנביא. פני משחילי ראש בלע"ז: והשימותיהו. תי ואשיניה:
(ח) והנביא כי יפותה ודבר דבר. שאינו אמת: פתיתי. פתחתי לו פתח לאיוו שרתי ומכאן י"ל בא
ליטמא פתחתי לו: (ט) כעון הדורש כעון הנביא. כחוב דלתי למילף ולא אליף כחוב נביי שקרא

ב א ו ר

לנכס. (ט) כעון, דרך המקרא אם יזוה שני דברים מכל לך, למת כ"ף הדמיון לשניהם,
כמו כמוך כפרעה (בראשית מ"ד י"ח), כעמי כעמך כסוסי כסוסין (מ"א כ"ב ד').
אמר המדפיס: דבר נעמו מה טוב. זאת ההערה אשר אני אליג לפניך, קורא הנעים,
שומא אלי מאת ידך נפשי המכס הרבני מוהירר יוסף פלעש ניי וזה לשונו אלת בלתי:
(יב) ארץ כי חסמא וגו' והשלחתי בה רעב, כפרעה ונפלו דקדוקים רבים, מלבד קושית רש"י

יחזקאל יד
כִּי תַחֲטֹא-לִי לְמַעַל מְעַל וְנָטִיתִי

זיך דורך אונטרייע געגען מיד
פֿערוינדיגעט, ווערדע איד
ווענדען מיינע מאַכט געגען
דאַ

ב א ו ר

זילשהקעה מפני מה לא הוזכרו במיתת רעב בניס וננות, א' מה שזכר בכל שלשת שפטים הרעים,
והיו שלשת האנשים האלה בחוכה, וברביעי אלל דבר יאמר סתם וגו' דניאל ואיוב, מבלי הזכרת
מלת שלשת. ב', יאמר ברעב המה בלדקתם ינללו וכן בדבר לבסוף בלדקתם ינללו נפסס, אלל נחיה
רעה ובמרב יאמר רק כי הם לבדם ינללו. ג', נמלא בפסוק כ' אף כי ארבעת וגו', הקידור מזונה
ממה שמדרס בתחלה יע"ש. ד', יאמר אלל רעב ודבר השלחתי, וביתר השנים יאמר אעביר, אביא.
ה', נמלא אלל מיה רעה לשון אס בניס וננות, ובדבר בלשון יחיד אס בן או בת, ומלבד זו יאמר
אלל מיה רעה השליכה בדרך התנאי במלת אס, ואלל מרב רק השליכה גרודא לא ינללו בניס וגו' —
וראיתי אני בלנבי ליישב כל הספיקות הללו ע"פ הולעה שנקדים לזה, והיא, הנה מובא בספר גליה
הקדוש בשם הרב בעל עבודת הקדש, שהקב"ה משלם שכר וסוקד עונשולרוב ע"ד הטבע, ואס לבט
ואס למחד תחודע הטבה זו הנאותה לאלל מלא רחמים, מלד הנותן שאינו חפץ ברבוי הנסים, ומלד
המקלל שאינו גרוע כיכ לשנות מעשה בראשית בעבורו ע"פ איתות ומופתים, ונוסף לזה, ידוע כי
המשפטים יתחלקו בחלקית בטבעית ובמקריית, ואף שכולם מכוונת הבורא יתעלה, הן
בטבעית ובמקריית נראתה כי יד' עושה כל אלה, עכ"ז מוטב לפני הקב"ה אס העונש הוא בסנת
מכת הטבעית, למען כלס ילמדו מוסר, יכירו וידעו כי הטבע הכולל, ר"ל ההשגחה ואלהים אחד,
כמו שהובא בשלח תשובת חכס נבי סימן י"ח ע"ש; והן הם דברי בעל החור מאמר ראשון סימן ע"ז
ד"ה אלל יש לסודות לשמש ולירח וכו', ומפרש אס בעל גלגל ישראל שבעבור פעולת הבורא ית'
הנעושה ע"י אמלעיים שהס כנרון ביד החובב, נקרא בשם טבע מלשון מטבע הנעשית ע"י אומן,
ובסדר דין, להגיד גדולתו של מיה הקב"ה אדרס טובע כמה מטבעות במיתס א' אולל קב"ה טובע
כל אדם בחיותו של אס הרשען. והעורה בפ"ט מח"ג ב"הל: ואין הטבע בעל שכל והנהגה,
אלל היא מפעולת בעל שכל, הוא אשר הטביע אלו הכחות בכל מה שימלא לו כח בטבע, וכמו מכת
הטבעית לרשעים אשר לרעיהם ירדה ותהלק במו, כן הללת הלדיוק"ן בתוך עדת הרשעים ע"פ לדקתס
שהיא לבוסם הטבעי שנתלכשו בה מיום עמדם על דעחס, ואס אמנם מכה מקריית מהלכת בחוכס,
יוכל להיות מ"ו שחפסעו בהם ע"ד המקרי, אס לא שילחיו להמלט ממנה רק ע"ד נסי. — והנה רעב
ודבר הס מכות טבעיות, ר"ל שנתהוו בניווי הטבע, ומיה רעה ומרב הס מכות מקרייות, כמו שהובא
בספר עקרים מאמר ד' פ"ד ב"הל: שאוי שיטבל הנללא את הפרט בדברים ההיים בדרך הטבעי ברעב
ובמפס, אלל מה יאמרו בדברים ההיים בדרך הבחירה הכלל במלתמה ודומיהס. וכן כנחיו מאמר
ה' ס"ב ב"הל: ובאמת אמר האומר כי הכל מנורת הבורא, ובאמת אמר האחר בבחירת ובמקריים
בלתי שיליא מזונה מהדברים ההס מנזירת אלהיים, ואס חרלה תקרב מזיאות זה בחלוקה זאת,
המעשים יהיו אלהיים או טבעיים או מקריים או בחיריים וכו' ועוד הלאה במקום הזה, אף טבות
סנת המקרייות אינה נמנעת מן הרשע כ"ש מהסוקר, וטובת הרשעים היא בסנות ההס המקרייות
וטבעיות, ואין דומה לרעתם כשתבוא, אלל הססידים ינלחיו בסנות ההס והס בטוחים מרעתס,
ועתה אשוב ואומר כי דוד ע"ה הביא ג' חלקים בסנות המות, ואמר כי ה' יפנו בוא סנה אלהית,
או זימוי יבוא ומת והיא סנה טבעית, או במלתמה ירד ונספה עיב, ובאמת אמר דוד במקום אחר
נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, ובכלל ביד ה' גיב מכת הטבעית כי זה אחד כאמור, וכן הובא כמורה
פ"ג יע"ש. וא"כ מן מילא כל דברים אלה יתפרש הנדון שלפנינו כנפתור וסרת, הנביא מתחיל במכת
הרעב שהיא מכת הטבעית הפוגעת במדת הרחמים ואומר והשלחתי זה רעב, מלת שלוח מסכמת
יותר אלל הטבעית, לפי שענין שלוח הוא מהלך חפשי לאיהו דבר אשר לא ינלנו גבול וזמן, כמו שנמלא
ותשלח פארות, שלחה מטעותיה, ותשלח בדים, שלח חזק, ישלח בהס חרון אפו ודומיהס, ואף
שנמלא ישלח בהס ערוב, הנה באמת פירושו שס מל' הסתה וגייווי, ואס שמניו בירמי' ושלחתי
בכס חרב ורעב ודבר, נמשך מלת ושלחתי על רעב ודבר הבאים לבסוף, ומוסיף ואומר והיו שלשת
אנשים נח דניאל ואיוב בחוכה רק המה בלדקתם ינללו נפסס, ר"ל לפי שנענשו הרשעים במכת
הטבעית על כן גסם הלדיוקים אין להם הללת הנסים כי אס הללת הטבעית שחיל אוחס לדקתס
המורגלת אחס, ומה שלא נאמר בה מ' ה' אס בניס וגו' ימשש לפי פירש"י ז"ל במקומו שהיא דומיא
לדניאל

יחזקאל יד
ידי עליה ושב רתי לה מטה לחם
והשלחתי בה רעב והכרתי
ממנה אדם ובהמה: (יג) והיו
שרשת האנשים האלה בתוכה
נת דנאל ואיזב המה בצדקתם

ר ש י

יחי: (יב) מטה לחם. משען לחם: (יג) נת דנאל ואיזב. לפי שאלו ג' ראו ג' עולמות נת ראה העולם בניו ומרב ובניו ודניאל את ביהמ או את עלמו מחילי שר על כל השמים סוף הושרי לגוב אריות וחזר לגדלותו וכן איזב ראה את עלמו מיושב ומרב ומיושב לפיכך הביאו דוגמ לדורו של יכניה שראו את הבית בבנינו ומורנו ובנין שני וכן אמר להם הקב"ה מיבס ימירה אני

ב א ו ר

לדניאל יע"ש, הסדר השני א"כ"ח הוא מכת חיה רעה כחוב צה לשון אעביר, מפני שהיא סנה מקרית אשר נפקדו בה הרשעים, לואת שלשת אנשים שימלאו בה ג' רב ע"פ המקרי ימלטו, וה' נבשע אם ננים וגוי ר"ל אם שהוא אפסרית להניל ננים ובנות, בודאי לא כלם ינלו, כי אם יוכל שידמם שכן אחד או בת אחת מהם יתמלט, והוא לא בזכות אבות כי אם גם במקרה, מפני שגם המה ר"ל האבות התמימים לבדם, לא בצחיית לדקתם כי אם ע"פ מקרה ונסי ינלו. — מכה השלישית מכת חרב שהיא ג"כ ע"ד המקרה, היא מספת זו יותר רעה מן הקודמת, לפי שהיא מסורה בידי אדם הלא כן התאזה דוד לאמר וביד אדם אל אפולה, ע"כ נאמרה בה לזון אביא, והשנועה היא דרך שלילה גרידא שלא יליו בלא ננים ובנות, כי הם לבדם ינלו ע"ד המקרה כמובא למעלה. — בסדר הרביעי אמנם ישוב שנית במכת הטבעית במה שהתחילו והיא המגפה רחמנא לללן שהיא רעה אחת רעה יותר משבבת ממכת רעב, לפי שהדבר באופל יהלך ואין לו עינים לחוס אפי' בן או בת אף כי ולא ירף עד בלות כל הרשעים ואינם, ורק הדיקים בלדקתם יליו את נפשם, והללה זו גיב טבעית היא, כמו שחזרו למעלה, ומדויק הלשון לאמר בה דבר אשלת, ולא נאמרה בה מלת שלשת מטעם זה, לפי שפקודת שלשת מכות הקודמות נפקדה על הרשעים בימי נת דניאל ואיזב, והמה בלדקתם כשהיתה מכת הרעב הנילו את נפשם, ובאשר שודדה מכת החיה רעה והחרב, גם המה לבדם נפקדה נללו, אולם מכת הדבר לא נחארע בימיהם, ע"כ אמר סתם נת דניאל ואיזב, אם רק דוגמת לדיק אחד מהם יהיה בתוכם אף בלדקתם יליו נפשם, ולומר ג"כ בהללה טבעית, וזדק ג"כ לאמר אם כן או בת בלשון יחיד כמו שאמרנו; והנה כנסוק ב' מסיים ואומר כי בה אמר ה' אלהים אף כי לארבעת שפטי הרעים וגו' וסדרם פה הוא סדר האוני מקרה וטבעי, מקרה וטבעי, ר"ל חרב ורעב, מיה רעב ודבר, לפי שרובה לסיים במכת הטבעית שנאמר בה מלת שלחתי כאשר מקודם לזה סיים במכת דבר, להורות בה שמוטב לה יותר לענוש בטבעי אף שהיא גם היא מועדת להשחית ולהזיק בליין חרוץ ובכתף תחרוב לטרופ עורף, והיה מהכראוי שלא ישאר שריד ופליט בניוא שלשם ניום אחד בירושלים, עב"ז כתוב אחריו והנה נותרה, כלומר שלא יעשה בלה, כי טובתה בלדה שנשחלהה בשגנת אל מלא רחמים לשבות הנזירה אשר בלה ונחרלה. — ומלבד א"ז ע"ש טעם בהללה טבעי והוסף אחריה מבחלה, לפי שבחלה שמר הנביא איכות כל א' וא' בנראה לבה, שחתיל קרעו והוסף אחריה מבת חיה רעה, רעה יותר מקדמונית, ומרב רעה יותר, וסיים בדבר לפי שהיא טבעית כאמור, ואח"כ כשמונה אותם בלם בידך לפי כמותם אזי יהיה כוונתו רק על הסיוס לבד שהיא מכת הטבעי, לכן סדר תמיד המקרה ראשונה, והטבעית בחחרונה, כדי שתחברר השגנת אלהים באמצעות הטבע, אולי יחוס, אולי ירחם, ואשרי הדור אם פקודת כל האדם יפקד עליהם, והי לא ילך עמם בקרי. עב"ל ההערה. ודברי פי חכם מן.

(יג) והיו, מבנין התנאי והספק, וכן שארי הפעלים הנאים עוד בפרשה זאת. נת, יכר שלשה

ינצלו נפשם נאם אדני יהוה:
(יז) לזיתיה רעה אעביר בארץ
ושכלתה והיתה שממה מבלי
עזבר מפני החיה: (טו) שלשת
האנשים האלה בתוכה חיי אני
נאם אדני יהוה אם בנינים ואם
בנות יצירו המה לבדם ינצלו

והארץ

ר ש י

אני מראה לכם אתם יבני וגלותו אילו תחטא לי אחת מארבות הגוים וגזרתי עליה אחת מד' שפטים אלה או רעב או חיה רעה או חרב או דבר כמו שמסודרין בפרשה זו זה אחר זה ושלשת הדיקי' אלו בתוכה לא יליו לא בן ולא בת ואני אביא ארבעתן על ירושלים ואשאר לבס מניבים אשר גם ואע"פ שאינם בתוכם ולא שהם ראויים להללה אלא לנחם אתכם כשיגלו אלכם ותראו מעשיהם הרעים ותחנמזו על הרעה אשר הבאתי עליהם כי תראו שלא היו כדי לסובל עוד. הכ"י ז"ה מהל"ך סד"ר פרש"ה ז"ו כול"ה לשון ז"ה א"י ליי"ב ונראה שאיניו לשון הר"ב וע"ד נראה שנספ"ר ז"ה חס"ר אח"ת מארבע שפטי"ם מא"ז וע"ד א"י. ל"א ארץ כי תחטא לי וגו' והיו ג' האנשים האלה בתוכה נת דניאל ואיזב לפי שג' האנשי האלה הליים הקב"ה משלש' (מארבעת) שפטים האלה הזכי' הכתוב את אלו נת נמלט משלשתן מחיה רעה מניין שגוף מן האדמה אשר אררה (בראש"ה ה') לא ולמד צב"ר במקום שחושב עשרה רעבון ויסגר ה' בעדו (שם ז') אין ויסגר אלא מחיות כד"א ויסגר פוס אריותא ולא מבלוני (דניאל ו') ארי בל ליכנס והיו שינוי קהות דוב בל ליכנס והיו רגליו מתערסלי' כי צב"ר מן הרעב אלא שהנילו הקב"ה אמר הקב"ה אין אני מניחו ליכנס אלא בחצי היום ורגליו ל"י ימלל ה"ד בעלם היום הזה נת נח (שם ז') בעצומי של יום. דניאל בשע' שנסכ נבוכדנצר להיכל בימי יהויקי' והרג יהויקים והניח לדניאל הגלה לדניאל הגלת שלומים לפי שמלאו מלא רוח חכמי. מן הרעב שהרי עד שלא נכבש' ירושלים בימי יהויקים נר עליה נבוכדנצר ג' שני' שגוף ויהי הרעב גדול בעי' (מלכים ב' ה') ונס בירמיה (יב) ויחוק הרעב. מן החיות מניין וסגר פוס אריותא ולא מבלוני (דניאל ו'). וכן אתה מולא איזב שנמלט משלשתן מן הרעב מניין לדברי האומר איזב בימי יעקב היה מלינו שהיה רעב בימיו. מן החיה מניין דכתיב ומקנהו סרץ בארץ פמל גדרו של עולם. מן החרב מניין יפלה כליותי ולא יחמול: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נת דניאל ואיזב המה בלדקתם ינלו נפשם. מפני מה לא החזירו במיתת הרעב ננים ובנות שלא נאמר בהם אם ננים אם בנות יליו כמו שהוזכרו בשני שפטים האחרונים דוגמא לדניאל שהוא א' מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נמלטו עמו לא ננים ולא בנות ועליו נתנבא יעשיה בה אמר ה' לסייסיס אשר ישמרו את שבחתי: (יד) לו חיה. אם חיה:

ב א ו ר

שלשה האנשים על כי מפורסמים הם בלדקתם. נפשם, אצל זנותם לא תנן על האחרים, והוא

איינגענעם לעבען רעטטען,
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע. (יד) בראכטע אידוויל-
דע טהיערע אין דאז לאנד,
דיא עס ענטפאלקערטען, אונד
עס זא פֿערווילדערטען,
דאס אויס פֿורכט פֿאר דען
טהיערען זיך ניעמאנד וואַנטע
דורכצוציעהען, (טו) אונד
דיעזע דרייא מענגער וואַרען
דאָרין, בייא מיינעם לעבען!
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע, איהרע אייגענען זאָה-
נע אונד טאַכטער קאַנטען זיא ניכט רעטטען, נור זיא אַלליין בליעבען פֿערשאַנט, דאז לאַנד
אַבער

והארץ תהיה שממה: (טו) אז
 תרב אביא עליה ארץ היא
 ואמרתי תרב תעבר בארץ
 והכרתי ממנה אדם ובהמה:
 (יז) ושלשת האנשים האלה
 בתוכה חייאני נאם אדני יהוה
 לא יצילו בנים ובנות כי הם
 לבדם ינצלו: (יח) אז דבר אשלה
 אליה ארץ והיא ושפכתי חמתי
 עליה בדם להכרית ממנה אדם
 ובהמה: (יט) ונת דנאל ואיוב
 בתוכה חייאני נאם אדני יהוה
 אס-בן אס-בת יצילו המה
 בצדקתם יצילו נפשם: (כ) כי כה
 אמר אדני יהוה אף כי ארבעת
 שפטי והרעים הרב ורעב וחייה

רעה

רעטטען. — (כ) דארום שפריכט דער הערר, דער אללמעכטיגע: אום וויא פיעל מעהר, ווען איך אללע פיער שרעקליכען שטרעפערעכטע: קריגע, הונגער, ווילדע טהיע-רע

רשי"י

(טז) חרב גייסות למלחמה: (כ) אף כי לשון קיו וכיש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יריאים ואף כי נלך קעילה (שמאל א' כיג) וכן בספר זה (לקמן ט"ו) הנה צהיות חמים לא יעשה למלאכה אף כי אש אכלתהו וגו': שפטי מינושטי"ש בלע"י:

נותרה

באור

הוא על דרך באשר מלה אברהם את פני אל לחום על סדום, אס ימלא עוד בהלדוקים. (יח) ושפכתי, נראה כי זה הוא צדק כלל, ומוסר על כל ארבעה השפטים, ועיב אמר גם בדם, כי שפכת הדם חמיה יותר על החיה ועל החרב בעל הדבר, וכן אמר כאן ושפכתי חמתי אשר לא אמר באחרים. (יט) המה, שעירו, רק המה לבדם בלדקתם וגו'. (כ) אף, לשון קיו וכיש הוא וכן בכל המקראות, כגון הנה אנחנו פה ביהודה יריאים ואף

כי

רעה ודבר שלחתי אלי ירושלים
 להכרית ממנה אדם ובהמה:
 (כא) והנה נותרה דבה פלטה
 המוצאים בנים ובנות הנם
 יוצאים אליכם וראיתם את-
 דרכם ואת עלילותם ונחמתם
 עליהם ואת אשר הבאתי עלי-
 ירושלים את כל אשר הבאתי
 עליה: (כב) ונחמו אתכם כי-
 תראו את דרכם ואת עלילותם
 וידעתם כי לא הנם עשיתי את
 כל אשר עשיתי בה נאם אדני
 יהוה:

טו (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
 (ב) בן-אדם מה יהיה עין-

הגפן

רע אונד פערסט איבר ירושלים
 זענדע, אום מענשען אונד פיה
 דארום צו פערטילגען. —
 (כא) דאך איין רעסט זאלל דא-
 רין גערעסטעט בלייבען, יינג
 לינגע אונד מערדען, דיה הע-
 רויס געפיהרט ווערדען, דיע-
 זע זאללען איך הערויס קאמ-
 מען, אונד זעהעט איהר איה-
 רען וואנדעל אונד איהרע
 טהאטען, דאן ווערדעט איהר
 געטרעסטעט זיין איבער דאן
 אונגליק, דאן איך איבער
 ירושלים בראכטע, זא וויא א-
 בער אללעס, וואס איך איבער
 דאזעלבע פעהרענגטע, כנזיא
 ווערדען איך איין טראסט זיין,
 ווען איהר איהרען וואנדעל
 אונד איהרע טהאטען זעהעט;
 דאן ווערדעט איהר עם ער-
 קענגען, דאס איך ניכט אה-
 נע אורזאכע געטהאן, אללעס
 וואס איך דאזעלכסט געטהאן
 האבע. זא שפריכט דער הערר
 דער עוויגע.

טו (א) דעם עוויגען ווארט ווארד מיר, וויא פאלגט: (ב) ערדענאָהן! וואס איזט

רשי"י

(כא) נותרה. איירערמא"ש בלע"י: המולאים. בשניה ויביאום כאן: עלילותם. מעשהים:
 טו (ב) מה יהיה עין הגפן מכל עץ. מה סופו מכל שאר עלים:

באור

כי נלך קעילה (ש"א כיג ג'). (כא) והנה, ענינו כך, אס בכל זאת אותיר פלטה, ומה
 היא הפלטה? הם הבנים ובנות אשר ילכו בשני ויוליכום אל ארץ בבל, למען תראו את דרכם
 ותשובו מדרכי הרעים, אשר בעבורם הכרתי את ירושלים. אשר, תחסר מלה בעבורה.
 (כב) ונחמו, ונאחזו המון בעלמו אשר תשובו מדרכיכם הרעה, ינחמו הם את נפשותיכם
 בראותכם את דרכם הרעה ותכירו כי לא לחנם וגו'.

טו (ב) יהיה, תחסר מלת יתרון ושעורו מה תהיה יתרון עין הגפן מכל עץ, ומה יהיה
 מושך עלמו ואחר עמו, ושעורו: מה תהיה יתרון הזמורה אשר היתה כעני היער.
 והנה הנביא הרמז במשל וקצר במשל וענינו כך, הנביא המזיל ישראל לען הגפן (ודמיונו
 מלאנו גם בישעיה (ה' א') כרם היה לירידי וגו') אשר יטע רק בעבור ענינו, וכן ישראל
 כי ה' נטעם רק בארץ למען ילמדו מהם הגוים אשר סביבותיהם לעשות טוב, כמו שאמר
 לא מרנכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו', וכאשר נאמר זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה
 (לעיל)

אוזט דאז האַלץ דעם ווייני-
שטאַקעס פֿאַרצויגליכער אַלס
יעדעס אַנדערע האַלץ? —
וואָס ווייזט פֿאַרליגליכער? דיא
רעבע אַלס דאז האַלץ דער
וואַלדבוימע? (ג) ווירדראַפֿאַן
(פֿאַקט וויינטשקקע) דאז האַלץ
גענאָממען, אום עס צו פֿער-
ווענדענען צו איינער אַרבייט? —
ניממט מאָן דאַפֿאַן צו איינעם
נאַגעל, אום אירגנער איין גע-
פֿעס דאַרויף צו הענגען? —
(ד) וואַהרליך! נור דעם פֿייער
ווירד עס הינגעגעבען צום
פֿערברענען. — ווען נון ויינע
ביידען ענדען דאז פֿייער אַב-
ברענגט, אונד אויך דיא מיט-
טע שאַן אַנגעבראַנגט אויט,
קאַן עס דאַן צו איינער אַרבייט
טוינען? — (ה) ווען, דא עס
אונפֿערזעהרט וואַר, עס ניכט
צו איינער אַרבייט טוינטע, אום
וויא פֿיעל וועניגער, דא דאז

פֿייער דאַפֿאַן פֿערזעהרטע, אונד עס שאַן אַנגעבראַנגט אויט, וויא זאָלל עס דאַן צו
איינער פֿערריכטונג טוינען? — (ו) פֿירוואַהר! זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, זאָ
וויא אויך גלייך דען וואַלדבוימען דאז האַלץ דעם וויינשטאַקקעס בלאָס פֿיר דאז פֿיי-
ער צום פֿערזעהרען בעשטיממעטע, עבען זאָ האַבע אויך דיא בעוואַהנער ירושלים'ס

הזמורה אשר הי' בעני היער. לא על גפן הכרמי' שעוש' פרי אני אומר לך אלא על זמורו' גפן הגדילה
ביערים: (ג) היוקח ממנו וגוי. אינו ראוי לכך: כל כלי. שום כלי: (ד) הנה לאש נתן
לאכלה. אדניי'יר בלע"ז הנה שאלתיך על החמים ואינו ראוי לכלום עתה עוד אני מוסיף
על השאלה הנה אם נתנו זמורה ממנו בזה ואכלה האש בשני קנות הכניסה על כי נחר תוכו:
נחר. נשחר מן האש כרווי'יר בלע"ז. נחר לשון ועלמי חרה (איוב ל'). ויש לזעור ארשא"ט
בלע"ז וכן ויחר עלי אפו (שם י"ט) חזרו מנחם עם עלמי חרה: היולת. עוד למלאכי: (ו) כן
נתתי. את ירושלים שתי קנותיה אכלה האש שתי גלויות כשגלה יהויקים גלו עמו מזרע המלוכה
ימן הפרתמים כמו שאמר בדניאל אחיו גלה יכניה בנו החרש והמסגר וחזבו נזר דקיקוהו

זמורה אשר הי' בעני היער; ולהראותו להם איך השחיתו דרכם אמר: מה יתרון
הזמורה אשר הייתה בעני היער ואשר תחת ענבים עשה בלזוים. (ג) היוקח, היא השאלה,
כלומר לא ילחם למלאכה כי זמורתו חלשות מאד. (ד) הנה, הפסוק האחר יפרש את הקודם
לך, ופתרונו כך: אם ישראל לא עמד לפני איביו בעוד לא נמלש אף כי עתה וגוי. נחר,
משך חרר ענינו יבוסת הלימות בעד החום. (ו) בעץ היער, ב"ת צעז, כמו בעז,

הגפן מכל עץ הזמורה אשר היה
בעצי היער: (ג) היוקח ממנו עץ
לעשות למלאכה אם יקחו
ממנו יתד לתלות עליו כל כלי:
(ד) הנה לאש נתן לאכלה את
שני קצותיו אכלה האש ותוכו
נחר היצלה למלאכה: (ה) הנה
בהיותו תמים לא יעשה
למלאכה אף כי אש אכלתהו
ויחר ונעשה עוד למלאכה:
(ו) לכך כה אמר אדני יהוה כאשר
עץ הגפן בעץ היער אשר נתתו
לאש לאכלה בן נתתי את ישרי
ירושלים

ירושלים
הנותר בה כצר גזרתי עליו ומלא חפניך גחלי אש וחרוק על העיר (לעיל י'): (ז) מהאש ילאו.
על פתגמי אוריי' דיהיבין מנו אשתא עברו ועמיתא דחקיפין כאשתא ישיבין:
טז (ב) הודע. מיישבו"יר בלע"ז: (ג) מכרותיך. כמו מגורותיך. ומנחם חזרו לשון חולדה
וכן פ"י כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב' י"ב) לזד
ממכרו (דברים י"ח) כלם לשון חולדות: אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני

הנותר בה כצר גזרתי עליו ומלא חפניך גחלי אש וחרוק על העיר (לעיל י'): (ז) מהאש ילאו.
על פתגמי אוריי' דיהיבין מנו אשתא עברו ועמיתא דחקיפין כאשתא ישיבין:
טז (ב) הודע. מיישבו"יר בלע"ז: (ג) מכרותיך. כמו מגורותיך. ומנחם חזרו לשון חולדה
וכן פ"י כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב' י"ב) לזד
ממכרו (דברים י"ח) כלם לשון חולדות: אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני

באור
לאבלה, מוסב על עני היער ולא על הגפן. ירושלים, חסר מלות זין הגויים (ראה
את באורנו לעיל ה' י'). (ז) מהאש יצאו, אש גם נמלטו מהרעה הואת תנח עליהם רעה
אשרת אשר תאכלם כמו אש.

ירושלים: (ח) ונתתי את פני בהם
מהאש יצאו והאש תאכלם
וידעתם כי אני יהוה בשומי את-
פני בהם: (ט) ונתתי את הארץ
שמה יען מעלו מעל נאם אדני
יהוה:

טז (ח) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
(ג) בן אדם הודע את-
ירושלים את-תועבתיה:
(ג) ואמרת כה אמר אדני יהוה
לירושלים מכרותיך ומלדותיך
מארץ הפנעני אביך האמרי
ואמך חתית: (ד) ומולדותיך
כיום

דיינע ענטשטעהונג אונד דיינע געבורט (אויט) אויס דעם לאַנדע כנען, דיין פֿאַטער
(וומר) איין אמוריטע, אונד דיינע מוטטער (וומר) איינע חתיטין. — (ד) בייא
דיי.

הנותר בה כצר גזרתי עליו ומלא חפניך גחלי אש וחרוק על העיר (לעיל י'): (ז) מהאש ילאו.
על פתגמי אוריי' דיהיבין מנו אשתא עברו ועמיתא דחקיפין כאשתא ישיבין:
טז (ב) הודע. מיישבו"יר בלע"ז: (ג) מכרותיך. כמו מגורותיך. ומנחם חזרו לשון חולדה
וכן פ"י כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב' י"ב) לזד
ממכרו (דברים י"ח) כלם לשון חולדות: אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני

באור
לאבלה, מוסב על עני היער ולא על הגפן. ירושלים, חסר מלות זין הגויים (ראה
את באורנו לעיל ה' י'). (ז) מהאש יצאו, אש גם נמלטו מהרעה הואת תנח עליהם רעה
אשרת אשר תאכלם כמו אש.

לזק פֿערטיגטען) בעשטיממעט.
(ז) אויך ריכטע מיינען צאָרן
געגען זיא; ווען פֿאַן דעם איי-
נען פֿייער זיא ענטגאַנגען
זינד, טריפֿפֿט זיא דאז (אָטוועט)
פֿייער; זאָ ווערדעט איהר ער-
קענגען, דאַס אויך דער עוויגע
בין, ווען אויך מיינען צאָרן ריכ-
טען ווערדע געגען זיא. (ח) יאָ,
דאז לאַנד מאַכע איך צור איינ-
אַדע, ווייל זיא זאָ טרייאַלאַז
זינד געגען מיך. זאָ שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע.

טז (ח) פֿערנער וואַרד מיר
דעם עוויגען וואַרט
וויא פֿאַלגט: (ג) ערדענוואַהן!
מאַכע בעקאַנגט ירושלים מיט
איהרן גרייעלטהאַטן. (ג) זאַגע
(זיאה) זאָ שפּריכט דער הערר
דער עוויגע, פֿאַן ירושלים,
דיינע ענטשטעהונג אונד דיינע געבורט (אויט) אויס דעם לאַנדע כנען, דיין פֿאַטער
(וומר) איין אמוריטע, אונד דיינע מוטטער (וומר) איינע חתיטין. — (ד) בייא
דיי.

הנותר בה כצר גזרתי עליו ומלא חפניך גחלי אש וחרוק על העיר (לעיל י'): (ז) מהאש ילאו.
על פתגמי אוריי' דיהיבין מנו אשתא עברו ועמיתא דחקיפין כאשתא ישיבין:
טז (ב) הודע. מיישבו"יר בלע"ז: (ג) מכרותיך. כמו מגורותיך. ומנחם חזרו לשון חולדה
וכן פ"י כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט) איש מאת מכרו (מלכים ב' י"ב) לזד
ממכרו (דברים י"ח) כלם לשון חולדות: אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני

באור
לאבלה, מוסב על עני היער ולא על הגפן. ירושלים, חסר מלות זין הגויים (ראה
את באורנו לעיל ה' י'). (ז) מהאש יצאו, אש גם נמלטו מהרעה הואת תנח עליהם רעה
אשרת אשר תאכלם כמו אש.

דיינער געבורט ווארד, אלס דוא צור וועלט קאמסט, דיון נאבעל ניכט אבגעשניטטען, דוא וואורדעסט ניכט צור ריינינגונג איין וואססער געבאדעט, ניכט אין ווינדעלן געוויקעלט, אונד מיט קיינער דעקע אומי היילט, (ה) קיין אויגע בע- מיטליידעטע דיק, אום דיר אויך נור איינעם פאן דיעזען צו טהון, זוך איבער דיק צו ערבארמען — אונד זא וואורדעסט דוא אין דיינעם אונפלאטהע, אויף'ס פעלד הינויס געווארפען אס טאגע דיינער געבורט; — (ו) דא צאג אויך אן דיר פאראיבער, זאח דיק בעשמוטצט מיט דיי- נעם בלוטע, אונד שפראך צו דיר אויך דיינעם בלוטע; — דוא

ביום הולדת אותך לארבת שרך ובמים לארחצת למשעי והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת: (ה) לאחסה עליך עין לעשות לך אחת מאלה לחמלה עליך ותשלכי ארפני השדה בגעל נפשך ביום הולדת אתך: (ו) ואעבר עליך ואמר לך מתבוססת בדמך ואמר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי: (ז) רבבה בצמח השדה נתתך

דגש א"ש. כי רישין דגושים וחרכי

ואללסט לעבען!! — אין דיינעם בלוטע שפראך אויך צוריר: — דוא זאללסט לעבען!! — (ז) אויך מאכטע דיק צאחלרייך וויא דוא פלאנצען דעם פעלדעם, דוא

ר ש י

ח נתנו לה קבר: (ד) ביום הולדת אותך. פושטיאה בלעז: כשנחתתי כך במגרים היית בלי שום חיקון ולפי שזימה הדבר ללידה הזכיר כאן חיקוני ולד: שרך. כמו שררך: למשעי. למחנות צמות הסלע שעינות כיפא תרגומו אפלטמי"ט בלעז ומנחם חכר למשעי לשון שזעזע: לא המלחת. מכאן שמתחין את הולד כדי שיתקשה צערו: והחתל. לשון כריכי בנגדים וכן (איוב ל"ח) וערפל חתולתו הוא שמלפסין את הוולד: (ח) לחומלה. לחוס: בגיעל. אנבור"ישמאנט בלעז: (ו) מתבוססת. נרפסת כמו ינום קמיו: בדמך חיי. אף בניולך זה לא תמותי ושגינה לומר שני פעמים לפי שזדם פסח ודם מילה נגאלו. לשון אחר מתבוססת ש"ייליאה: (ז) רבבה כלמח. כמו שזאמר (שמות א') ובני ישראל פרו וישרטו וירבו: צעדי. לשון מכלול.

ב א ו ר

על הדרך הזה לא נרת שרך וגוי. למשעי, אם משרש שעה, ועינונו לא נפנית מעבר לעבר, כדרך המילדות אשר יסנו את הילד הנה והנה, למען חוכלנה לנקותו מהזוא ככל זה. והמלח לא המלחת, הנכון כאשר פתרו המכס בן זאב (באש"ש שרש מלח) כי הוא לשון עטוף שזעטפים בו הילדים הנולדים, והוא נרדף עם החתל, ומוסב מן ובלוי מלחים (רמיה ל"ח י"א) אשר הוראתו (פעטלען). ואולי יסנו הכנוי הזה מן מ"ק אשר הוראתו תופש משוע, על הדרך הזה, כי המלחים הם תמיד מדלת עם הארץ, אשר על דבר ענים עטופים בלויי סחנות, ועל הדרך הזה יאמר גם האשכנזי (ווספען). (ו) בדמך, הוא דם הלידה (בן מלך), ומתבוססת מוסב גם על דמך. (ז) רבבה, מוסב על יושביה, כי צרכות יושביה מגדיל גם היא. בערי עדיו, כמו קדש הקדשים, והכל משל על העיר צטרם עוד היתה עיר ממלכת ישראל, וידוע כי יושלים היתה עיר גדולה ומפורסמת גם

ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה: (ח) ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים ואפרשכנפי עליך ואכסה ערותך ואשבע לך ואבוא בכרית אתך נאם אדני יהוה ותהיי לי: (ט) וארחצך במים ואשטף דמך מעליך ואסכך

בשמן

נאחמעסט צו, וואורדעסט גראם, גינגעסט איינהער מיט דעם שענסטען שמוקקע, דיינע רייטצע ערהעהעטען זיך, דיון האאר וואר פאללגעוואכסען, דוא ווארסט אבער (מוזשער) נאך נאקט אונד בלאס; (ח) אויך צאג אן דיר פאראיבער, בע- טראכטעטע דיק, אונד פאנד דיון אלטער אלס דא אלטער דער ליעבע, דא ברייטעטע אויך מיינע פליעגעל איבער דיק, בעדעקטע דיינע בלאסע, שוואור דיר טרייע, קאם אין איינען בונד מיט דיר, שפריכט

ר ש י

ומנחם פי' צעדי עדים לשון עד כמו צטמו בה' עדי עד אנונקא אשי"גלא בלעז. אבל דוגש פטר אותו לשון עדי ומשקל עדי עדים הוא מן י' שמות ארי אריים לני לביים גדי גדיים: נכונו. פיריינט אפיי"טיאש בלעז: ושערך למח. סימני נערוח: ואת ערום ועריה. מן המלות: (ח) דודים. אמיי"יאש בלעז: ואפרש כנפי. כנף בגדי: ואשבע לך. לכן אמור לבני ישראל אני ה' והולאתי אתכם (שם ו') ואין לכן אלא שזעיה כמו שזאמר (שמואל א' ו') לכן נשבעתי לבית עלי: ואנא צברית אותך. הנה דם הצרית אשר כרת ה' עמכם: (ט) ואסוכך לשון משיחה וכל הענין אינו אלא לשון משל. וינתן פי' את כולי ואין להוסיף על התרגום וכן פירשה מבורחך ומולדותיך וגוי' תותבותכון וילדותכון מארעא כנענאי חמן אתגליתי על אצרכם אצובון בין צתריא ואודעתיה לחתון נחתין למלרים וצדרע מרומם אנא פריק יתכון וצובות אצבתכון אנא מתריך ית אמוראי ואשיזי ית חתאי. ומולדותיך ביום הולדת אותך וגוי' ואף כד נחתו אצבתכון למלרים תותבין צארעא דלא דילהון משעבדין ומעני להון הות כנישתא דישראל דמאי לולדא די רעיש על אפי צרא דלא אתפסק שזריה ובמיא לא אישטתוף לאיתנקהא ובמלח לא אחמלה ובאשטורין לא אתאסר. לא חסה עליך עין וגוי' לא חסת עליכון עינא דפרעה דשיעא למעבר לכון טבא חדא לאתחא לכון משעבדכון לחמא עליכון וגור עליכון גזית גמירא למרמי ית דכוריכון בנהרא לאצדא יתכון צעירן דהויחון במלרים. ואעבר עליך וגומר ועל וצוכן קיס אצבתכון קדמי אתגליתי למפרקכון ארי גלי קדמי ארי חתון מען צשעבדכון ואמרית לכון בדמא דמהולתא אקום עליכון ואמרית לכון כדם פסחא אפרוק יתכון

ב א ו ר

בין האומות צטרם באה ביד ישראל, וכן מצאנו כי אדני לך מלך ירושלים היה ראש המלכים אשר התחברו נגד יהושע, ואמר הנביא אף גם היתה גדולה ויפה מ"מ היתה ערומה בלי דעת כוונה, ובל"אמת ולדקה, עיב כאשר עבר עליה ה' שנית נתנה לישראל למורשה, זה: ואלבישך רקמה וגוי', וכבר אמר יחזקאל (לעיל ה'), כי כוונת ה' צנחרו בירושלים היתה, למען ילמדו ממנה העמים האחרים לעשות טוב. (ח) ואפרש, הפסוק הזה נכון יותר לפטר על ישראל כעל ירושלים, אבל כפי הנביא יחלפו המשל והמשל כידוע, ועיקר המשל על ירושלים. (ט) ואשטוף דמך מעליך, זה דם וסח נדה, ואסכך בשמן, ידוע כי צנחרות הקדם

אָהל, (י) איך קליידעטע דיר מיט געשטיקטעם צייגע, גאב דיר שווע אויס תחש, וויקעל טע דיר אין ביסוס, אונד היילל טע דיר אין וידע, (יא) איך שטיקטע דיר מיט קעסטלע-כעס שמוקקע, גאב דיר ארמ-באנדער אום דיא האַנדע, אונד איינע קעטטע אום דען האַל, (יב) איך גאב דיר איי-נען רינג אן דיא נאָזע, אָהר-געהאַנגע אין דיא אָהרען, אונד איין פרעכטיגעס דיאָרעם אום דאָ הויפט; (יג) אָ געשטיקט אין גאַלד אונד זילבער, גע-קליידעט אין ביסוס אונד זיך

בשמן: (י) ואלבשך רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסף משי: (יא) ואעך עדי ואתנה צמידים על ידיך ורביד על גרונך: (יב) ואתן גזם על אפך ועגילים על אזניך ועטרת תפארת בראשך: (יג) ותעדי זהב וכסף ומלבושך ששי ומשי ורקמה סלת ודבש ושמן אכלתו

יתיר י יתיר י ותיפי
גענאָהרט מיט פֿיינעם מעהלע, מיט האַנגי אונד דע, אונד מיט געשטיקטעם צייגע, גענאָהרט מיט פֿיינעם מעהלע, מיט האַנגי אונד אָהל

ר ש י

יתכון. רבנה כלמח הסדה נתתך וגו' ריבנת כלמחי חקלא יבנתיכון וסניתי ותקיפתון והוינתו לזרעין ולשבתין ובעובדי אבהבכון חקניו עדן פורקון בנישחכון מטא ארי אתון משעבדין ומענן. ואעבור עליך ואתך וגו' ותגלית על משה באסא ארי גלי קדמי ארי מטא זמן פורקיכון ואגית במימרי עליכון ואעדיתי חזיכון וקימית במימרי למפרק יתכון כמה דקימית לאנהתכון אמר ה' אלהים למיהויכון עם משמ קדמי. ואתךך במים וגו' ופריקית יתכון משעבוד מלתי ואעדיתי חקף מרווחא ענטן ודברית יתכון במיחוי: (י) ואלבשך רקמה וגו'. ואלבשיית יתכון לכזבי יזרין מחמת סנאיכון; ואנעלך חשא. איקאללוייטווי בלעזי ויהבית מסן דיקר בגליון: ואחבשך בשש. איסויי'יטווי בלעזי וקדשית מנכון כהניא למחוי משמשין קדמי במלכין דנזן; ואכסף משי. שוייל בלעזי וית כהנא רכא בלבושי כענונין. ומיח ואכסף משי אלו שבעת עוני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם (שמות יג): (יא) ואעך עדי. איפאר'יטווי בלעזי ותקנית יתכון חקון פתגמי אוריחא כתיבין על תרין לוחי אנהי; ואתנה. על ידי משה: למידיס. שנתת דבור כנגד חזרו חמשה כנגד חמשה: (יב) ואתן חזם על אפך. ויהבית ארון קימי בנייכון; ועגילים על אזניך. לשון חזם וענן יקרי מלך עליון. על סם שהיו מוקפין בעגול; ועטרת תפארת בראשך. ומלאך שלח מן קדמי מדבר ברישיון שאמר: זיענר מלכס לפניס וה' בראשם (מיכה ב'): (יג) ותעדי זהב וכסף. ויהבית משכני בנייכון מתקן כדכז ובספ ורייית בון ובענונין וזיורין ומנא דעב כסולתא וכדכז וכמחא אובלי יתכון ועתמון ותקיפתון למדא ואללחתון ושליתון בכל מלכותא: סלת ודבש ושמן אכלת. המן שהיה

ב א ו ר

הקדס, הגדולים סבו הכנים בשמן בטרם לקחו אותן. (י) ואנעלך, פעל הנגזר מן השם ועל. בשש, המלה הזאת בהוראת כנדי פחן, נראה כי היא מלרית, כי שש דומה במבטא לשענש אשר הוא שם השג בלשון מלרית, וכן מלאנו הפעם הראשון המלה הזאת בתורה לעת אשר תספר לנו אך כנד פרעה את יוסף גם במלבושיו (בראשית מא מ"ב), וידוע כי צימס קדמונים מפורסם היה אטון מלרית. משי, שם משרש משה על משקל בלי, ורשי מרנם את המלה soie והוא זיידע; וידוע כי צימס הקדמונים היה יקר מאוד עד אשר ערכו נחש כעצט בערך הזהב, ואיך נוכל לאמר כי נקרא כן על כל בני אדם נחמדים לו ורלו להמאות ולהמכיר אליהם, וע"ה הזה נקרא מתבת יקרה וידועה כסף, על בני כל בני אדם נכספס לו. (יב) ועגילים, מין תכשיט עגול אשר נאפו כזאזים, וכמוהו עגיל

ותיפי במאד מאד ותצלחי למרוכה: (יד) ויצא לך שם בגוים ביפיך כי וכליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך נאם אדני יהוה: (טו) ותבטחי ביפיך ותזני על שמך ותשפכי את תזנותיך על כל עובר לזייהי: (טז) ותקחי מבגדיך ותעשיי לך במות

טלאות
טעסט דיינע כוהלאַפֿט אָן יעדען פֿאַראַיבערגעהנדען, איהם אַנגעהעריג; (טז) רוא נאהמסט פֿאַן דיינען געוואַנדערן, מאַכטעסט דיר דאָרויס בונטע האָהענדעקען, וואַרויף

ר ש י

משמנה לכל הטעמים לסלת ודבש ושמן אכלת. ומדרש אגדה י"ג דברים יש כאן ובנגדן אמר להם הקב"ה י"ג דברים המנוין בתרומת המשכן ואע"פ כן הוא פורע להם כנגדן לעמיד לבא י"ג דבריו וברא ה' על כל מכוון הר לזין וגו' וסו"ב תהיה לכל יומם מחורב מור וממטר וגו' (ישעי' ד'): ותיפי, לי יופי: (יד) כי כליל הוא. לשון מכלול ד"ח כי כליל הוא כי שלם היה. ד"ח כי כליל קרוי"ח בלעזי כמו נור דמתרגמינן כלילא: (טו) ותזני על שמך. נסתת ע"ש היופי שיאל לך; ותשפכי את תזנותיך. הראית יופיך לכל עובר עד נשפכה עליהם תאות וזותך לפתות אותך לזנות עמם; לו יהי ומשתאו לך אתה הפקרת להם עמך ולכל אשר שאל וזותך לו היה. וי"ח ולא כשר לך למעבד כן כאלו היה כתיב לא יהיה וכל משל הזה על ענל המדבר ועל אשר עיף שעבדו שצטו אל דן כמדבר כמו שכתוב כל הנשלים אחרך (דברים כ"ה) ומליו בפסיקתא זה שצטו אל דן שהען פולטו שהיו כולם עובדי ע"א: (טז) צמות טלאות

ב א ו ר

ובומו (במדבר ל"א ז'). (יג) ותצלחי למרוכה, עתה אחרי אשר הלכתיך רקמה וגו' נראה יפך מכל עמי הארץ, וראו כי לך תאות המלוכה, כי כאשר אמר הפסוק בפירוש, כל המלכה מסוב על ירושלים והיא היתה כבר עיר ממלכת מלך וכנד (כאשר פירשתי לעיל) טרם באו בני ישראל לארץ, וכן אמר ומרבי ותגדלי (לעיל פסוק ז'). (יד) כליל, ע"ד מליון מכלל יופי (תהלים ב' ז') וכליל הוא כלשון האחר אשר הביא רש"י, שלם, כי לא חסרה מיסיה גם אחת מהמעלות אשר חויניה דמותה. (טו) ותזני על שמך, כל לשון זנות אינו אלא לשון יולא, נפקח ברא יולאת מבעלה לאהוב את האחרים (רש"י על ותזנה עליו בלנא שופטים י"ט ז') ונוכל לפתור ותזני על שמך, כמו ותזנה עליו (שופטים י"ט ז'); כי כמו שהאשה תזנה ותבגד בעלה, עת אשר תעלה על לבה משחזות נאפות, כן ירושלים זתה וכגדה בשמה הטוב עת התלה לקמור אל אלהים אחרים. ותשפכי, השתמש בשרש שפך להורות על הפלות וזותה. לו יהי, כאשר פירש רש"י הפקרת עמך אל כל עובר. (טז) צמות טלאות, מכוסות כנגדים מנומרים של מיני לבושים (רש"י), ואלו כמו את הנמשות במכסות מנכעיס אשר ליפות אותן; וידוע כי המשכן היה על הדך הזה, וגם הערבים יעשו עוד היום כזה בהקאבת שלהם, ואי"כ שעורו: ותקחי מבגדיך ותעשי איתן לך צמות מכסות הנמות, וטלאות הוא הפעול (תקופטיין), ושעורו טלאות צמות, וכבר מלאנו מלוק

טלאות ותזני עליהם לא באות
 ולא יהיה: (יז) ותקחי כלי
 תפארתך מזהבי ומכספי אשר
 נתתי לך ותעשי לך צלמי זכר
 ותזניבם: (יח) ותקחי את בגדי
 רקמתך ותכסים ושמי וקטרת
 נתתי לפניהם: (יט) ולחמי
 אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש
 האכלתיך ונתתי ידו לפניהם
 לרית ניהח ויהי נאם אדני יהוה:
 (כ) ותקחי את בניך ואת בנותיך
 אשר ילדתי לי ותזבחיהם להם
 לאכור המעט מתזונתך:

ימיר י. ימיר י. מתזונתך קיי ותשחטי

רוכע, — זא האנדעלעטעס דוא, שפריכט דער הערר, דער עוויגע; — (כ) זעלבסט
 דייע זאָהנע אונד דייע טאָטער דיא דוא מיר געבאָהרט, נאָהמסט דוא אונד
 שלאַטעטעסט זיא איהנען צור שפיווע. — וואַר דען דייע בואלשאַט דיר נאָך צו ווע-
 ניג

ר ש י

טלואות. מכוסות בנגדים מנומרים של מיני זכעוין פלטר"אש בלע"ז: לא באות. לא היתה
 ראוי זאת לבא. כו"ז אבני"ר אונ"ן אטי"רא בלע"ז: (יז) כלמי זכר. לפי שדימה אותה לנקבה
 זונה דימה את הכלל לזכר הנואף עמה: (יח) ולחמי אשר נתתי לך וגו'. יום שעשו את העגל
 ירד להם המן ונחמו ממנו לפני העגל ותעפ"כ ויהי זיום מחר ולא פסק ואף כן מפוש
 בספר עזרא (נחמה ט') אף כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמך הרבים לא עזבתם
 וגמר ומך לא מנעת מפיהי כדי הוא למונעו מהם ולא מנעתו אף כאן ויהי נאם ה' אלהים
 היה הלחם ולא פסק מלירד ליום מחר כך דרש ר' תנחומא: (כ) אשר ילדת לי. היו לו
 חמשה בנים ד' מהם לעבוד עב"זם ואחד מקלה לבית הספר וכא להקרי' אחד מנניו למולך
 מקריב לו את זה שהק'י ללמי תורה במד' ר' תנחומא. ואני אומר אשר ילדת לי אלו הנכורות
 וכן

ב א ו ר

חלף הנסמך בהסומך, וטלואות הוא כנוי להמכסות אשר היו מצנעים שונים, וכל זאת עשתה
 להמשיך אליה העובדים, וכן אמר גם הרד"ק. לא באוה, הניח אמר: כחובות אלה עוד
 לא נעשו ולא מעשינה. (יט) ויהי, כל זה היה, לא חוכל להכחיש, כי אני הוידע ועד.
 (ד"ק)

(כא) ותשחטי את בני ותתנים
 בהעביר אותם להם: (כב) ואת
 כל תועבתיו ותזנתיך לא
 זכרתי את ימי נעורייך בהיותך
 עירם ועריה מתבוססת בדמך
 היית: (כג) ויהי אחרי כל רעתך
 אזי אזי לך נאם אדני יהוה:
 (כד) ותבני לך גב ותעשי לך
 רמה בכל רחוב: (כה) אר-כל-
 ראש דרך בנית רמתך ותתעבי
 את יפיה ותפשקי את רגליך
 לכל עובר ותרבי את תזונתך:
 (כו) ותזני אל בני מצרים שכניך
 גדלי בשר ותרבי את תזונתך

ימיר י. חזונתך קיי להכעיסני

ניג (תמטער)? — (כא) דאס
 דוא מיינע קינדער געשלאַכ-
 טעט; אונד אונד זיא הינד-
 געגעבען האַסט, דאס מאן
 זיא איהנען (דען גאטלעך) דאָר-
 בראַכטע. — (כב) בייא
 אַללען דייען גרייעלן אונד
 בואלערייען, דאָטעסט דוא
 נייע אן דייע ויגענדשייט,
 וויא דוא נאָט אונד בלאַס,
 אונד בעשמוטצט אין דייעם
 בלוטע לאַגסט. — (כג) נאָך
 אַללען דייען לאַסטערן, —
 וועהע! וועהע דיר! שפּריכט
 דער הערר, דער עוויגע. —
 (כד) לעגטעסט דוא דיר האַהען
 אן, ערריכטעטעסט דיר גע-
 ריסטע, אויף יעדעם געריימי-
 גען פלאַטצע, (כה) אן דער
 עקע איינער יעדען שטראַסע
 שטעללעטעסט דיא דייע גע-
 ריסטע אויף, שאַנדעטעסט
 דייע שאַהייט, כאַטעהעסט
 דיר דאָר יעדעם פאַראַיבער-
 געהענדען, אונד הייפּטעסט דייע בואלערייען. (כו) דוא בואלעטעסט מיט דען זאָהנען
 מצרים'ס, דייען נאָכבאַרען, דיא פּאַלל גיילער לוסט וואַרען אונד הייפּטעסט זאָ דייע בוא-
 לערייען

ר ש י

וכן הוא אומר בספר הזה (לקמן כ') ותמא אותם במזנותם בהעביר כל פטר רחם: (כב) את
 ימי נעורייך. את חסדי אשר עשיתי עמך במצרים: (כג) אזי אזי לך. וזי לך על דמתי וזי
 לך על דלל בתך: (כד) ותבני לך גב. גובה בעין בימוס ומזבח. ותבני לי בנין: (כה) ותפשקי
 את רגליך. לפי שדימה אותה לזונה דבר בלשון תשמיש שיש פיסוק הרגלים איהי יתשמש בלע"ז:
 (כו) גדלי בשר. בעלי אשר תשמיש:

מיקד

ב א ו ר

(ד"ק). (כא) ותשחטי, מוסב על הפסוק הקודם, כלומר המעט מתזונתך שנס תשחית בניך,
 ותחניס להם, בהעביר אותם באש לבניד הלמ"ו הסם. (כב) ואת, ענינו בכל תועבותיך וזי לא זכרת
 את חסדך ואת האמת אשר עשיתי עמך יומי נעורייך. (כד) גב, אס נזפט מהמקומות אשר
 נמלכה שם המלה הזאת, נראה כאלי הוא נרדף עם רמה, ואז תהיה משמש גבה ונשמטה
 הה"א כמו אב מן אבה, ואס יש גם לבית בכנוי ונכנוי דגש חוקר הלא גם לפנה
 י"ח ומ"מ הוא משמש פניה. (כה) ותפשקי, הולאת השרש הוב ידועה. (כו) גדלי בשר,
 זני לערות הזכר, כמו רר בשרו (ויקרא ט"ו ג') (כן מלך). וידוע כי מלכים שטופו
 זמ

להכעסני: (כו) והנה נשיתי ידי עליך ואגרע חקך ואתנך בנפש שנאתיך בנות פרשתים הנכלמות מדרך זמרה: (כז) נתוני אל-בני אשור מבלתי שבעתך ותזנים וגם לא שבעת: (כח) ותרבי את-תזנותך אל-ארץ כנען כשדימה וגם-בזאת לא שבעת: (כט) מה אמלה לבתך נאם אדני יהוה בעשותך את-כל-אלה מעשה אשה-זונה

שלטת

ועהר אית דין הערץ פערדארבען, שפריכט דער הערר, דער עווינגע: ווען דוא אללע די עווע טהאטען אויסאיבען קאנגטעסט, טהאטען איינער אונגעצאהמטען בוהלעקין.

דיינע

ר ש י

(כו) חוקך, מונותיך בימי שטוט השופטים: וחתך בנפש שאתיך, בימי שמשון: הנכלמות מדרך זמה. תרגם יונתן לחלו שלטת לוחתון נביי אתנעו ולא היו הולכים בדרך זמתך: (כח) מבילתי שבעתך, מתוך שלא שבעת בתועבות מזרים: ותזנים, לשון זנות האלתי-שארף איליא בלעזו. (כט) אל ארץ כנען כשדימה, נשדים לא מארץ כנען הם וכך פירושו הוספת כלמי כשדים על אל כנענים שהיו סמוכים לך ונית להם ככר. ויונתן תרגם ותרבי תזנותיך כשדימה ודמית לבנענים השטופים בע"זים וחסנית ית טענותיך לאתחברא לעמא דכנען למחר בנימוסי כשדאי. ולי נראה כנען כמו סוחר כמו כנען בירו מאזני מרמה (הושע י"ב) שכן קורא ארץ כשדים ארץ סוחרים כמו שנאמר (לקמן י"ו) ויביאחו אל ארץ כנען בעיר רבלים שמו: (ל) מה אמולה, מקולקלת וכן היהודים האומללים (נחמיה ג') וכן כי אמלל אני (תהלים ו'): לבתך, כמו לבך

ב א ו ר

זמה היו. (כו) מדרך זמה, תחסר מלת דרכי, ושעורו הנכלמות מדרך דרכי זמה. וכט) אל ארץ כנען כשדימה, ענינו על זנותך עם יושבי ארץ כנען, הרבית עוד לזנות אחרי הכשדים, ואל כמו על. כשדימה, היא בסופה כמו למ"ד בתחלתה, וארץ פהענילית חכונה ארץ כנען, כי לזון היה כבוד כנען (בראשית י"ט), וגם נקראו אנשי פהענילית כנענים, כמו כנען בירו מאזני מרמה (הושע י"ב ט'); וידוע כי רוב אלהים אחרים אשר להם עבדו ישראל, נאל להם מהארץ הזאת. (ל) אמולה, תאר השם יורה על יבוסת הלחלויות בהנמסים, כמו זמרת לבנון אומלל (נחום א' ד') וכל אשר הלחלויות חרמיה הנמסים בעיניו ובהדר חסרם, ואמר בלד השאלה על כל דבר אשר ממנו אצל עיני דבר יסיו

EXCHIBIT

שלטת: (לא) בבנותיך גבך בראש בל-דרך ורמתך עשיתי בכל-רחוב ולא-הייתי כזונה לקלם אתנן: (לב) האשה המנאפת תחת אישה תקח את-זרים: (לג) לכל-זנות ותני-גדה ואת נתת את-גדניך לכל-מאהביך ותשחדי אותם לבוא אליך מסביב בתזנותיך: (לד) ויהי-כך הפך מן-הנשים בתזנותיך

ואחריו

לען זייטע דיר הערבייאקאממען. (לה) אין דיינען בוהלערייען ווארסט דוא דא געגענע

ר ש י

שלטת, שילכה שליט עליה: (לא) בבנותיך גבך, כמו בבנותיך לשון בנין: לקלם אתנן, לדבר ולהתחיל באתן יפה שנותני לה וכן כל לשון קלם לשון פארלייך בלעזי. ארצן הוא לשון שכירות לויאויץ בלעזי: (לב) האשה המנאפת, את האשה המנאפת: תחת אישה זונה, בהזנות תחת בעלה נותנת עיניה באתרים: (לג) גדה, מוכה: בתזנותיך, מרוב זנות שהיה בך בעיני בני: (לד)

ב א ו ר

או כוחו. והנה העברי (כרבים מעמים אחרים) ישים את הלב למוצב הרגשות הנפש, על כן אמר הכוזב מה-אמלה לבתך, כלומר כל הרגשות היפות אשר יתנו הוד והדר להלב חלפו הלבנו ממנו. (לא) לקלם, נראה כאשר אמר החכם דמשקוד, ששעורו לקלם באתנן, כלומר בעבור אתנן, והולאת הסעל היא בנות עלמו וזמור נפשו לחרפה ובזיון. (לב) גדה, גדין, נדן ונקראו השלמים או המהר ומתן אשר יתן האב לבתו לעת חתונה וכן מלאנו גם בתלמוד גדוניה והוא משרש נוד, וכסף שהמחר נקרא שלמים (כמו שמלאנו מ"ח ע"ט"ו) על דבר אשר נתן לבתו עת שלחה מבית אביה אל בית אישה, כן נקרא גם נדן מזה אשר תנוד ותלך מבית אביה, ועל הדרך הוא נקרא גם אתנן הזונה נד לה, כי גם היא אחרי אשר נתן לה אתננה תלך לה. וכפי הגרסא ההבדל בין שלמים ובין נדן, הוא, כי שלמים הם הנכס"י וקרקעות, ונדן הוא כסף, כמו השלמים אשר נתן פרעה (מ"א ע"ו ט"ו) ונדן הוא הכסף כפי אשר השתמשו בו חכמי התלמוד, ובין אתנן וגדה ההבדל, כן, ידוע כי באיזה ארבות הקדם היתה לפניו חלק מימים יומיה, כי בנות הארץ הפקירו את עלמן בהיבלי פסילויסה, ובצע הכסף אשר נתן להם, נתנו אל ההיבל הזה, ויתכן לאמר כי האתנן הוא נקרא אתנן (וכמו כן נמלא עוד היום כבודו מורחית), ועל דרך הזה נוכל לפרש וכל אתנניה ישראל בשאגון (מיכה א' ז'), וזהו הוא המחיר אשר נתן, להאונה אשר הפקיר את עמקה בסבה אחרת; ונראה גם כי ריק העם עשו ההבדל הזה, כי בעצמיהם היה האתנן דבר קדוש, אבל בעיני הכנזאים היה זה חסר מחובב, ע"כ קראו גם לפעמים שר זונה, אשר לא נתנה שברה להיבל, אתנן, כמו פה (פסוק ל"ד). בתזנותיך, מוסב על ותשחדי אותם, כלומר

תרגום אשכנזי מב (לא) דיינע אנהאפען לעני טעסט דוא און, ביני דער עקע איינער ועדען שמראסטע, אונד דיינע גערויסטע ערויס-טעטעסט דוא אויף יעדעם גע-ריימוגען פלאטצע - דוא ווארסט ניכט וויי איינע בוחל-דיינע, דוא דעס לאהנעס וועגען זיך שאנדעט; (לג) איין ליסטערנעס עהעברעכערי-שעס ווייב (ווארסט דוא) דוא שטאטט איהרעס מאננעס פרעמדע אננימסט, (לד) אל לען בוהלערייען ווירד לאהן געגעבען, דוא אבער, נאכסט ועלבסט לאהן דיינען בוהלען בעשענקטעסט זיא אין דיינער גיילחייט, דאמט זיא פאן אל לען זייטע דיר הערבייאקאממען. (לה) אין דיינען בוהלערייען ווארסט דוא דא געגענע טהייל

ואחריו לא זונה ובתתך אתן
 ואתן לא נתן לך ונתתי להפך:
 (ל) לכן זונה שמעי דבר יהוה:
 (לו) כה אמר אדני יהוה יען
 השפך נחשתך ותגלה ערותך
 בתזנותיך על מאהביך ועל
 כרגלוי תועבותיך וכדמי
 בניך אשר נתתי להם: (לז) לכן
 הנני מקבץ את כל מאהביך
 אשר ערבת עליהם ואת כל
 אשר אהבת על כר אשר שנאת
 וקבצתי אתם עליך מסביב
 וגליתי ערותך אלהם וראו את
 כל ערותך: (לח) ושפטתיך
 משפטי נאפות ושפכת דם
 ונתתך דם חמה וקנאה:

פהייל פאן אנדערן בודהלעריגן
 גען, ניע איזט מאן בודהלעריש
 דיר נאכגעפאלגט, איממער
 נאכסט דוא געשענקע, אונד
 ניע ווארד דיר געשענק געגעבן
 בען, זא, וואורדעסט דוא
 גאנץ דאז געגענט הייל.
 (ל) דרום הארעד דוא בודהלע
 רין! דאז ווארט דעם עוויגען:
 (ל) זא שפרייט דער הערר,
 דער עוויגע; ווייל דוא דיין
 געלד פערשווענדטעסט, אונד
 דייע בלאסע אויפדעקטעסט,
 אלס דוא דייען בודהלען אונד
 אללען שאנדליען גאטצען
 נאכהייגעסט, אונד דאז בלוט
 דייער קינדער איהנען אלס
 אפפער בראכטעסט; (ל) דאז
 רום פערזאמלע איך אללע
 דייע בודהלען, דענען דוא
 זאנסט זא וויללקאממען
 ווארסט, אללע דיא דוא ליעב
 טעסט, אונד אויך אללע דיא
 דוא האסטעסט, פערזאמלע
 איך אום דיר הער, דייען
 ווערדע איך דייע בלאסע ציי
 גען, דאס זיא דייע גאנצע
 שאנדע זעהען זאללען.

דאיש. הנני נפתי. יתיר י
 ונתתי

(למ) דאז אורטהייל איינער עהעברעכערין אונד מארדערין ווילל איך איבער דיר פאל
 לען, אונד דיר דעם בלוטגערייטע דער וואוטה אונד דער ראכע איבערגעבען. (לט) אין
 איהרע

ר ש י

(לד) לא זונה, לא זונה לכל זונה כזוהי: (לו) השך נחשתך. הוא לשון זולים שקיחן פניך
 בלעזי וכן הכי' בסדר טהרו' נחשוני של חנוך השך נחשתך מרוב חלו' ונות היה מקיך זכ:
 ועל כל גלולי תועבותיך. ויען ועל כל גלולי תועבותיך; וכדמי בניך. ובעון דמי בניך אעשה לך
 הרעה הוצא המפורש' בענין הנני מקבץ וגו': (לז) ערבת. מאלף בלעזי: (לח) ונתתך
 דם חמה וקנאה. ואסניך להרני חמימה וקנאה וכעס:

והרסו

ב א ו ר

לומר שדח אוחס בתוהתיך. (לו) נחשתך, פירושו על פי דעת החכם געוועניום בספר
 המליך שלו, לשון מטבעות. וכדמי בניך, ובעון דמי בניך אעשה לך הרעה הוצא המפורש
 בענין

(לט) ונתתי אתך בידם והרסו
 גבך ונתצו רמתיך והפשיטו
 אותך בגדיך ולקחו כלי
 תפארתך והניחוך עירם ועריה:
 (מ) והעלו עליך קהל ורגמו
 אותך באבן ובתקוף בחרבותם:
 (מא) ושרפו בתיך באש ועשו בך
 שפטים לעיני נשים רבות
 והשבתך מזונה וגם אתן לא
 תתני עוד: (מב) והנחתי חמתי
 בך וסרה קנאתי ממך ושקמתי
 ולא אכעס עוד: (מג) יען אשר
 לא זכרתי אתימי נעוריך
 ותרגזי לי בכל אלה וגם אני
 הא דרכך ובראש נתתי נאם
 אדני יהוה ולא עשיתי את
 הזמה על כל תועבותיך:

איהרע (דענ ביהוטן) האנדע
 איבערגעבע איך דיר; דייע
 האהען זאללען יא צערשטע
 רען, דייע גערייסטע ניעדער
 רייסען, דייע קליידער דיר
 אויסציעהען, דיין געשמידע
 דיר אכנעהמען, אונד נאקט
 אונד בלאס דיר לאססען.
 (מ) פערזאמלע זאללען זיא
 ווידער דיר העראנציעהען,
 מיט שטיינען נאך דיר ווערפען,
 אונד מיט איהרען שווערטערן
 דיר דורכברען. (מא) דיי-
 נע הייער ווערדען זיא אין
 בראנד שטעקען, אונד פאר
 דען אויגען פיעלער פרויען
 שטראפגערייטע זאן דיר
 פאללציעהען; זא ווערדע איך
 דיר אבהאלטען איינע בודהלע
 רין צו זיין, אונד אויך בודהלע
 געשענקע ווירסט דוא ניכט
 מעהר געבען. (מב) ווען איך
 געוויינען גרים זא איבער דיר
 אויסגעשיטטע האבע, דאז
 ערשט זאלל זיך אבווענדען
 מיין צארן פאן דיר, דאז ווער-
 דע איך רוהען, אונד ניכט
 מעהר צירנען. (מג) ווייל דוא

דייער יוגענדצייט ניכט געדראכטעסט אונד מיך דורך אללע דיעזע (גוייעטהטען) זא
 ערצירטעסט, דארום ליעס איך דייען וואנדעל איבער דיין הויפט קאממען, שפרייט
 דער הערר, דער עוויגע; דעננאך אבער פאסטעסט דוא אייניכט ניכט איבער דייע
 גרייעל.

ר ש י

(לט) והרסו נכך. בנייני גיבתי נמימי: רמותך. לשון במות: (מ) ובחוקך. אין לו דמיון
 ויית ויבזעוניך אטריפוי' לרונטוי' בלעזי: (מא) והשבתך מזונה. מהיית עוד זונה: (מב) הא.
 כמו הנה: ולא עשית את הזמה. אף על פי שאני נתתי דרכך כראשך לא עשית עמה לחת לכ
 על תועבותיך לבז מהם, כל זמה שבמקרא לשון ענה הוא יש לבז ויש לרעה:

ב א ו ר

בענין, הנני מקבץ וגו' (רש"י). (מ) ובחוקך, אין לו דמיון במקרא, וכפי הנראה ענינו
 דקורה. (מב) ולא עשית, תרגום יונתן, ולא עבדת לך עינה למחז מכל תועבותיך.
 ושעור הכתוב כפי רש"י אע"פ שאני נתתי דרכך כראשך, לא עשית עמה לחת לב על תועבותיך
 לבז מהם. הומה, כל זמה שבמקרא לשון ענה הוא, יש לבז ויש לרעה (פירוש רש"י).
 שבעת

(מד) הנה כל-המשל עליך ומשל
לאמר כאמה בתה: (מה) בת-
אמך את געלת אישה ובניה
ואחות אחותך את אשר געלו
אנשיהן ובניהן אמכן חתית
ואביכן אמרי: (מז) ואחותך
הגדולה שמרון היא ובנותיה
היושבת על-שמאלך ואחותך
הקטנה ממו היושבת מימינך
סדם ובנותיה: (מח) ולא בדרכיהן
הלכת וכתועבותיהן עשיתי
כמעט קמ ותשחתי מהן בכל-
דרכיהן: (מט) חידאני נאם אדני
יהוה אם-עשתה סדם אחותך
היא ובנותיה כאשר עשית את
ובנותיה: (מט) הנה-זה היה עון

גרועלטהאטען: (מד) ויעה! יעדער ווייליכע יסרע-ד- גער שפריכט אים גלייכניס- מע פאן דיר: וויא דיא מוטטער זא דיא טאכט- טער. (מה) דוא ביזט דיא טאכטער דיינער מוטטער, דיא איהרען מאן אונד איהרע קינדער פערצאכשייעטע, אונד דיא שוועסטער דיינער שווע- סטערן ביזט דוא, דיא איהרע מאַנגער אונד איהרע קינדער פערצאכשייעטען, אייערע מוט- טער, וואר איינע חתי מין, אייער פאטער, וואר איין אמוריטע. (מו) דיינע גרא- סערע שוועסטער אונד שמרון, דיא מיט איהרען געהאפטען דיר צור לינקען ליגעט, אונד דיינע קליינערע שוועסטער אונד סדום, דוא מיט איהרען געהאפטען דיר צור רעכטען ליגעט. (מז) און איהרען זועגען וואנדעלטעסט דוא ניכט, איהרע גרויעל- טהאטען האסט דוא ניכט נאכגעאמהט! — דיעס וואר דיר צו וועניג, פערדער ביליער נאך אלס ויא, האנדעל- טעסט דוא און אללען דיינען וועגען! — (מח) בייא מיינעם לעבען! שפריכט דער הער, דער עוועגע: דיינע שוועסטער סדום, ויא אונד איהרע טאכטער, טהאטען ניכט וואס דוא אונד דיינע טאכטער געהאטן. — (מט) ויעה! דאז פערגעהען

סדם
דיא
רש"י
הוא כל המושל לזון משל ומידה הוא: כאמה בתה. היא של כאמי אינה מסיק היא לפי שאינה משתמשת כלום אלא כאם בנתה: (מה) בת אמך. אומה של כנען אשר ישחט את ארכס: גועלת אישה ובניה. אשר הרבו תועבותם עד כי געלה והקיפה הארץ את יושביה האבות והבנים וחד: ואחות אחותך. סדום הסמוכה לארץ ישראל: אמכן חתית וגומר. תיי הלל אמכון שרה בניי חתאי הוות ולא עבדת בעבודיהן ואנוכין אברהם בניי אמוראי ולא בליך בעיבתיהן: (מו) על שמאלך. לפי שגלת יהודה צנבול דרומי של ארץ ישראל היה נמצאו כל אשר שבטים על שמאלם: (מז) ולא בדרכיהן הלכת. והלואי בדרכיהן הלכת ולא התעבת יותר מהם וכן ולא יותן כל לעבדיך (מלכים ב' ה') וכן ולא אם עודנו חי ליהנותן (שמואל א' י"א) אפליי'אוש בלעז: כמעט קט. היו תועבותיך לפני אלו לא התעבת מהן אבל את ותשחיתי מהן וכן מ"ג וש פותחין ולא בדרכיהן הלכת כמשמעו כמעט קט היו תועבותיהם בעיניך ותשחיתי מהן קט פוק'ט בלעז: ותעבותיהם

סדם אחותך גאון שבעת-לחם
ושלוחת השקט היה להול לבנותיה
ויד-עני ואביון לא החזיקה:
(ס) ותגבהינה ותעשינה תועבה
לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי:
(זא) ושמרון כחצי חטאתיך לא
חטאה ותרבי את-תועבותיך
מהנה ותצדקי את-אחותך
בכל-תועבותיך אשר עשיתי:
(זב) גם-את ושאי כלמתך אשר
פללת לאחותך בחטאתיך
אשר-התעבת מהן תצדקנה
ממך וגם-את בושי ושאי
כלמתך בצדקתך אחיותיך:
(זג) ושבתו את-שכותהן את-
שבית סדם ובנותיה ואת-שבית

אחותיך קרי. שביחהן קרי. שבות קרי. שמרון
שאנדען ווערדען, אונד דיינע שמאך טראגען, דוא, דיא דוא דיינע שוועסטערן נאך פראם
ערשיינען לייעסעסט. — (זג) און ווערדע צוריקפיהרען איהרע פעראיררטען, דיא
פעראיררטען סדום'ס אונד איהרער געהאפטען, דיא פעראיררטען שמרון'ס אונד איה-
רער
(נ) ותגבהינה. היא ובנותיה כמו שספרם נבויז ארץ ממנה יא לחם וכל הצנין עד שאמרו
שכח תורת רגל מארצנו אין באים אלא לסריונו: ואסיר אתהן כאשר ראיתי. לרוב כענין
שאמר בסדום ארדה כל וארצה-וגו' (בראשית י"ח): (נא) ותצדקי את אחותיך. קודם שמתעבת
יותר מהן היו בנינים לחובה וכוון שהרשעת יותר מהן עשית אותן כלדקויות ונתת להן פתחון
פס לומר יש שהכעיסוך יותר ממני: (נב) אשר פללת. אשר שפלת להם קודם שהרשעת מהן
כיום אומרת עליהן ראיות הן לפורענות: (נג) את שבות סדום. ארפא את הארץ מנפיות
ומלח

כאור

(מט) שבעת לחם, כמו בשבעת לחם. (נא) ותצדקי, כשארם רואה תועבותיך מושב אחותיך
לקות כנגד מעשים הרעים, כלו את שמת אחותיך לזקוק כנגד מעשיך (כד"ק). (נב) פללת, אשר
שפלת להם קודם שהרשעת מהם היית אומרת עליהם ראיות הן לפורענות (כש"י).
(נג) שביחהן, הרגש שבה לא יכול על צבוי מלחמה לנה, אבל גם אומת אשר לכם נמשך
ולקח

שמרון ובנותיה ושבת שבתך בת זונה: (נד) למען השאי כלמתך ונכלמת מכל אשר עשית בנחמד אתך: (נה) ואחותיך סדם ובנותיה תשבן לקדמתן ושמרון ובנותיה תשבן לקדמתן ואת ובנותיך תשבינה לקדמתכן: (נו) ולוא היתה סדם אחותך לשמועה בפיד ביום גאונך: (נא) בטרם תגלה רעתך כמזעת הרפת בנות ארם וכל סביבותיה בנות פלשתים השאמות אותך מפביב: (נב) את-

רער געהאפטע, דאן ווערדען אויך דינע פֿעראירטען דאָר- אונטער ווין; (נד) דאָמיט דוא דינע שמאך טראָגעסט, אונד שאַמעפֿיללט ווערדעסט, איבר אַללעס וואָס דוא טהאַ- טעסט, וואָדורך דוא איהנען צום טראָסטע וואָרדעסט. (נה) דינע שוועסטערן, סדום מיט איהרען געהאָפטען אונד שמרון מיט איהרען געהאָפטען ווערדען צו איהרעם פֿאַריגען שטאַנדע געלאַנגען, אונד אויך דוא אונד דינע געהאָפטע, ווערדעט איהר צו אייערעם פֿאַריגען שטאַנדע געלאַנגען. (נו) וואָרום וואָרד צור צייט דינעם האָטמוטהם, סדום דינע שוועסטער דיר ניכט צור לעהרע? — (נא) בעפֿאַר נאָך דיין לאָסטער ענטדעקט וואָר וויא (יעלט) צור צייט דינער שטאַנדע, וואָ דיא טאַכטער ארם'ס אונד אַללע זיא אומגעבערען, אונד דיא טאַכטער פלשח'ים און דער אומגעבונג דרך פֿערהאַנגען. —

רשיי

ומלך ואזיב זה ישיב: בתוכה. כמו בתוכן: (נד) נחמד אותך, כשהרעית מהן ונתת להן פתחון פה. לוא נחמד אותך כשתבא עליך הרעה ונחמו הנה לומר לא לבדינו לקינו: (נו) ולא היתה סדום אחותך וגו'. בתמיה: לשמועה בפיד. להוכיח רבים ולומר הזהרו שלא תהפכו כסדום כאלו היתה לך שמועה חדשה: ביום גאונך. כשהיית בגדולתך: (נא) כמו עת חרפת בנות ארם. כמו שנגלות בעת מסרתי אתכם ביד מלכי ארם שבו על אחז בעת ההיא החל ה' להשליח יהודי את גדודי ארם וגו' (מלכי ב' ט"ו) ובדברי הימי ב' י"א) ויתחנה ה' ביד מלכי ארם וגו' ופלשתים פשטו בערי הנגב והשפלה וגו': השאמות. לשון בזיון ולא קרי' באלוף יבין

באור

ונלקח בדבור ופתוי, כמו עליית למרום שנית שני (תהלים ס"ח י"ט) בשוב ה' שבות עמו (שם י"ד ז'), (כי ישועת ישראל (שם) איננה ישועה מיד אויב אבל תשיעת הנפש, ורבים כמוהו, ועליו יתפוש הטוב הפסוק, ולא נזכרה לאמר כי נוסף ברוב הימים); ואמר הנביא כי לעת אשר ישיב חושי סדום ושמרון מדרכם הרע ישיב גם שבות יהודה בתוכם, וכן מלאנו כי נמעט כל הנביאים נבאו על הזמן אשר בו כל יושבי תבל בלב אחד יעבדו אל אחד. (נד) למען, יתן הטעם למה ישיב ה' את שבותם דוקא בתוך שבות סדום, למען יכלמם ברארם, כי לא נבדלו נמעשים מאלוסי סדום. (נו) ולא היתה, ה' סדום אחיך לא הות לאלופך בפיד ביום אחר-כבודך, ושעור הכתוב, מהפכת סדום לא זכרת ביום גאונך, ולפי' מתורגם אשכנזית. (נא) רעתך, מוסך עלמו ואחר עמי, כי הכניו מוסך גם על חרפת, וכן עזי חרפת יה. השאמות, לשון

זמתך ואת תועבותיך את נשאתים נאם יהוה: (נט) כי כה אמר אדני יהוה ועשית אותך כאשר עשית אשר-בוית אלה להפר ברית: (ס) וזכרתי אני את-בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם: (סא) וזכרת את-דרכיך ונכלמת בקחתך את-אחותיך הגדלות ממך אלה-קטנות ממך ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך: (סב) והקימותי אני את-בריתי אתך וידעת כי-אני יהוה: (סג) למען תזכרי ובשת ולא ועשיתי קרי

(מ) דינע אינצולט אונד דיין נע גרייעל מוסט דוא אלוף טראַגען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (נט) דען זאָ שפריכט דער הערר, דער אַללאַמאָכטיגע; איך פֿערפֿאַה- רע זאָ מיט דיר, וויא דוא פֿערפֿאַהרען ביזט, דיא דוא דען אייד ניכט אַכטעטעסט אונד דען בונד צערשמער- טעסט; — (ס) יעדאָך ווערדע איך איינסט איינגע- דענק זיין מיינעם בונדעס מיט דיר אין דינער יוגענד, אונד ווערדע ערריכטען מיט דיר איינען בונד דער עוויגקייט. (סא) דאָן ווירסט דוא אן דינע וועגע דענקען, אונד דרך שע- מען, ווען דוא דינע גראָסערן אונד קליינערן שוועסטערן אַני- נעהמען ווירסט, דיא איך דיר אַלס טאַכטער איבערגעבען ווערדע, ווען זיא אויך ניכט פֿאַן דינעם בונדע זינד.

יהיה

(סג) מיינען בונד ווילל איך וועידער מיט דיר ערריכטען, דאָמיט דוא ערקענעסט דאָס איך דער עוויגע בין; — (סג) דאָמיט דוא דרך צוריק עראינגערסט, דרך שאָמעסט אונד

רשיי

ויבן מתרגמי' וט: (נח) נשאתי. נשאת אותם ולי נקבה היא כזמה מקומות בספר זה: (נט) ועשיתי אותך וגו'. עשיתי לך רעה כנמוך אשר עשיתי: אשר בנית אלה וגו'. אותה שקבלת עליך כחורב לעברך בבית ה' אלהיך וגו' (דברים כ"ט) אך לא אפיר אני את הנרות מלזוכרו כי אין אני כמותך: (ס) וזכרתי אני את בריתי. אשר היה עמך בימי נעוריך וזכרתי בהטיבי לך את דרכיך הרעים ונכלמת מלפני על שגולת בי רעה ואני גומלך טובה: (סא) נקחתך את אחותיך. כשתבשי לירם את האומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולות לבנות. לפרורים לך משועבד לך כמו סדום ובנותיה וכפניהא: ולא מבריתך. ולא משמרך את הנרות אשר נרתו אךך אלא כחשדו ונרשמי שאני סומר את בריתי. ומדש אגד' רבני חמומא ולא מבריתך לא מפטרמוניא' שילך לא נתתה לאברהם אביך בין הנחרים וזה הלשון קרוב ללע"ו שכן קורין עתה לקדנות פטרה'מוניא בלע"ו וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו: (סב) למען תזכרי. דרכך בהטיבי לך: ונשת. להרים פנים אלי:

באור

לשון בזיון ולא קרי' באלוף, ויבן מתורגם וט (רשיי). (סא) בקחתך, יתכן שהוא כמו בקשת ובעד ונתתי והכניו מתחלפים. אל הקטנות, עם הקטנות. לבנות, את תהיה להם אלא וחזרע כלנס זרע

יהיה לך עוד פתחון פה מפני
פלמתך בכפריי לך לכל אשר
עשית נאם אדני יהוה:

יז ויהי דברי יהוה אלי לאמר:
(ג) בן אדם חוד חידה ומשל
משל ארץ בית ישראל: (ג) ואמרת
כה אמרו אדני יהוה הנשר
הגדול גדול הכנפים ארך האבר
מלא תנוצה אשר לו הרקמה
בא ארץ הלבנון ויקח את צמרת

הארז

ר ש י

בכפרי לך. בסלתי לך את אשר עשית תבואי ותדעי כי לא מגזולך הטוב הטיבותי לך:
יז (ב) חוד חידה. הכנפיה שבענין שלשון חידה היא שחוף מדמה את כ"ל לגשר ואת מלכי
יהודה לממרת ארזים: (ג) ארך האבר. כמו כנף אליו בלע"ז. לשון אשר במשמעו
לשון אברים ממש: הרקמה. נולחו נאה ומגורית: את ממרת הארז. כל נוף האילן בלע"ז
ל"מא

ב א ו ר

גדע האמת והלדקה, ואם גם אינם מבחיתך; וראה בצורתו לעיל כיג וגי' (סג) פתחון פה,
עיניו, כלמתך חסור פיה.

יז (ב) חידה, כל מליכה ומליכה אשר חלקיה מסודרים ושקולים במאזני המכמה, עד אשר
אי אפשר לרדת אל עומקה מבלי תבונה גדולה, נקראת חידה, וכן: להבין משל ומליכה
דברי חכמים וחיזותם (משלי א' י'), והכחם געועניו תרגם בספר המליך שלו, עטוואם
פעירטוונגענעם, פערוויקעטעם, ואמר כי שרזו מוד. (ג) הנשר הגדול, זה נבוכדנאצר,
אשר לו הרקמה, נבעים שונים כרקמה, גם יתכן כי רקמה הוא לשון ממלה,
וכן מלאו, לרקמות תובל למך (תהליט מ"ה ט"ו) אשר ענינו בגדי מלכות, וכמו שהממלה
קראת כסא, כמו רק הנסא אגלל ממך (בראשית מ"א מ'), על אשר המלך יושב עליו,
כן נקראה גם רקמה, על אשר המלך נלבש בה, ולפי' יתכן לתרגם: דער דיז הערשטעסט העטטע,
צמרת, לבי דעתי הוא משרש גמס, ע"כ נדגש המים והר"ש נוספת, כמו סעיף סערף,
שעיף סערף, שבת שרביט, וענינו נרדף אל עב, ועבות הוא כנוי על רבוי ועבות הענפים,
אשר המה כמו מנסה להשמים, עד אשר העין לא תוכל לראותם, וידוע כי זה גם כן
הנחלת שרש גמס; וכן מלאו בין עבותים היתה למרתו (לקמן ל"א ג'), ועבות הוא כמו עץ
עבות (לקמן כ' כ"ח), וענינו בין עבים עבותים אחרים אשר נגזו גם הם עליו עמד, וכאשר
אפרש שם; ומוסב על משפחות המלך, ואמר, כי נבוכדנאצר לקח את כל זרע המלכות, ואף
אם לא נמצא זאת בפירוש, הנה באשר הגלה את יבניה ואמרו וכל השרים, בלי ספק לקח
גם את כל זרע המלכות, ואולי הם מובנים בין השרים, ואת אשר קרא בהפסוק הזה למרת,
קרא בהפסוק שלאחריו יניקותי. וינתן תרגם למרת עיבתת, (לוייגע, ולפי' מחורבנה פה

דמו

הארז: (ד) את ראש יניקותיו
קטף ויביאהו אל ארץ כנען
בעיר רבליים שמו: (ה) ויקח

מזרע הארץ ויתנהו בשדה זרע
קח על מיסרבים צפצפה שמו:
(ו) ויצמת ויהי לגפן סרחת שפלת
קומה רפנות דליותו ארזו
ושרשיו תחתיו יהיו ותהי לגפן
ותעש בדים ותשלח פארת:

(ז) ויהי נשר אחד גדול גדול
כנפים ורב נוצה והנה הגפן
הזאת כפנה שרשיה עליו
ודליותו שלחה לו להשקות

בק"ס פראח

אוהה

צווייגע טריעב (ז) דא וואר איין אנדערער גראסער אדלער מיט גראסען פליגעלן,
אויך שטארק בעפעדערט, אונד דיעזער וויינשטאק באג זיינע וואורצעלן צו דיעזעם
היך, אויך זיינע רעבען נייגטע ער צו איהם היך, דאמיט דיעזער איהן בעוועסטערע

ר ש י

זי"א היא משל שהגלה את היוקים וגבוריו: (ד) את ראש יניקותיו קטף. גדולתו ומלכותו
הסביל. יניקותיו כמו ענפיו: ויביאהו אל ארץ כנען. אל ארץ תגרים הוא כנל: (ה) ויקח
מזרע הארץ. את דלקיבו בנו: בשדה זרע. בירושל' בעיר מליכה: קח על מים רבים.
בשרש על מים רבים כלומר נתן לו גדולה וממלה על סביביו: לפסחה. מין אילן ערבה
שענפיו מרובים שחלקיו בלע"ז: (ו) סרחת. כמו (שמות כ"ו) וסרת העורף גדול: שפלת
קומה. לעבוד למלך כנל: דליותו. זמורותיו: אליו. אל מלך כנל: תחתיו. תחת מלך כנל:
בדים. מטות: ותשלח. ותגלל: פארת. ענפים רבים: (ז) ויהי נשר אחד. מלך מזרים:
כפנה שרשיה. לי רעבון כמו לשוד ולכפן. (איוב ה') רענו ותחאו שרשי הגפן הזאת לאותו
הגבול. תוספת. ויש משמע כפנה כמו אספ' והוא הסוד בדברי רבותי יז מן הדומה לו שקורין
לאסיפת העם כנופיא וכפנה הוא כמו כנסה אמש"א בלע"ז: ודליותו שלחה לו. ושלוותיה

ב א ו ר

דמו געלוייגע. (ד) את ראש יניקותיו, מוסב על היוכי. כנען. עיני פירש"י. (ה) מזרע,
הארץ, מוסב על דלקיבו. קח, כמו לקח. צפצפה, מין ממני ערבה, וזיערו כלפספה
הגדלה קרוב לגמלי מים. (ו) סרחת, ענין התפשטות, כמו וסרת העורף (שמות כ"ו י"ב) (כד"ק).
שפלת קומה, גפן נמוך הטוב בגמנים, כמו שפירש"י מנחות (פ"ו ע"ב) ל"ה אלא מן
הרובגליות, יין שגלל בגמנים נמוכים שהוא יפה. דליותו, ענפיו, ואלין
מוסב על הגפן, ואם גם סרחת נקנה, כי הנציא לא ישמר את המין ולא את המספר,
פארת, ענפים. (ז) נשר, זה מלך מזרים. כפנה, תרגום ונתן צפת, לשון כפיפה,

צווייגע דער צעדער; (ז) דען
פארצוגליכטען איהרער
שפרעסלינגע כראך ער אב,
בראכטע איהן אין אוין האנע
דעלסלאנד, אונד ועטצט
איהן אין דיא שטארט דער
קויפלייטע: (ח) דאן נאכהער
פאן דעם זאמען דעם לאנדעם,
אונד פפלאנצטע איהן אין אוי-
נען פרוכטבארען באדען, דען
ער וועהלטע בייא פיעלען גע-
וואסערן, אום איהן (דען זי-
טען) זייא אויגע ווידע הינצו-
ועטצען. (ו) דיעזר שפראכטע
הערפאר, אונד ווארד איין ויך
אויסברייטענדער וויינשטאק
פאן גערינגער האהע, דעם-
סען רעבען זיך צו איהם הינ-
ראנקטן, אונד דעססען וואור-
צעלן אונטער איהם ווארען;
זא ווארד ער איין וויינשטאק,
דער אסטע בראכטע, אונד

צווייגע טריעב (ז) דא וואר איין אנדערער גראסער אדלער מיט גראסען פליגעלן,
אויך שטארק בעפעדערט, אונד דיעזער וויינשטאק באג זיינע וואורצעלן צו דיעזעם
היך, אויך זיינע רעבען נייגטע ער צו איהם היך, דאמיט דיעזער איהן בעוועסטערע

זי"א היא משל שהגלה את היוקים וגבוריו: (ד) את ראש יניקותיו קטף. גדולתו ומלכותו
הסביל. יניקותיו כמו ענפיו: ויביאהו אל ארץ כנען. אל ארץ תגרים הוא כנל: (ה) ויקח
מזרע הארץ. את דלקיבו בנו: בשדה זרע. בירושל' בעיר מליכה: קח על מים רבים.
בשרש על מים רבים כלומר נתן לו גדולה וממלה על סביביו: לפסחה. מין אילן ערבה
שענפיו מרובים שחלקיו בלע"ז: (ו) סרחת. כמו (שמות כ"ו) וסרת העורף גדול: שפלת
קומה. לעבוד למלך כנל: דליותו. זמורותיו: אליו. אל מלך כנל: תחתיו. תחת מלך כנל:
בדים. מטות: ותשלח. ותגלל: פארת. ענפים רבים: (ז) ויהי נשר אחד. מלך מזרים:
כפנה שרשיה. לי רעבון כמו לשוד ולכפן. (איוב ה') רענו ותחאו שרשי הגפן הזאת לאותו
הגבול. תוספת. ויש משמע כפנה כמו אספ' והוא הסוד בדברי רבותי יז מן הדומה לו שקורין
לאסיפת העם כנופיא וכפנה הוא כמו כנסה אמש"א בלע"ז: ודליותו שלחה לו. ושלוותיה

מעהר אלסויינע פּלאַנצבע-
טע — (ח) (מבוכה) ער אין גו-
טעם באַרען בייא פּיעלען גע-
וואַסערן געפּלאַנצט וואַר,
אוסוויינע צו טרייבען פּרובט
צו טראַגען, אונד איין הער-
ליכר וויינשטאָק צו ווערן —
(ט) זאָגע דעמאָך: זאָזנד דיא
וואַרטע דעם הערן, דעם
אַללמאָכטיגען: ווירד ער גע-
דיי הען? — ווירד ניכט יענער
(מאָר) ויינע וואַרצעלן אויס-
רייסען, אונד ויינע פּרובט אַב-
ברעכען, דאַמיט ער אונד
יערעס ווינער בלאַטטער פּער-
דאַרען? — אונד ווירד ער
עס ניכט (טהו) מיט גראַסער
קראַכט אונד מיט העערעס-
מאַכט, אום איהן מיט דער
וואַרצעל צו פּערטילגען? —
(י) ער איזט וואָהל איינגע-
פּלאַנצט, ווירד ער אַכער
געדיי הען? — ווירד ער ניכט,

אותה מערנות מטעה: (ח) אל-
שדה טוב אל-מים רבים היא
שתולה לעשות ענפולשאת פרי
להיות לגפן אדרת: (ט) אמר
כה אמר אדני יהוה תצלה הלוא
את-שרשיה ינתק ואת-פריהו
יקוסם ויבש כל-טרפי צמחה
תיבש ולא-בזרוע גדולה ובעם
רב למשאות אותה משרשיה:
(י) והנה שתולה התצלה הלא
כגעת בהרות הקדים תיבשיבש
על-ערגת צמחה תיבש: (יא) ויהי
דבר-יהוה אלי לאמר: (יב) אמר-
נא לבית המרי הלא ידעתם מה-

אלה
ווען דער אָסטווינד איהן נור בעריהרט, גלייך פּערדאַררען? — אין זיינעם פּלאַנצ-
בעטטע פּערדאַררען? — (יא) דאַראַב וואַרד מיר דאַו וואַרט דעם עוויגען,
וויא פּאַלגט: (יב) זאָגע דינעם ווידערשפענסטיגען הוינע: איהר וויסעט וואָהל, וואַס
דיעם

ר ש י

שלה לו לבוא אליה ולהסקות אותה: מערנות מטעה. מענויות מים שעה לי הנשר הראשון:
(ח) אל שדה טוב וגו'. כלומר ועל חנם עשתה זאת כי אל שדה טוב היתה שתולה: לגפן
אדרת. לגפן תקיף: (ט) אמר. כל האלפא ביתא במקרי זה ומני' אנו כי אינו נמני במסורה:
ינתק. הכשר הראשון: ואת פריה יקוסם. כמו יקופץ הם בני זקיהו שחתן לעניו: טרפי.
מלי פויליי'א כלעיי: ולא בזרוע גדולה ובעם רב. יבא הנשר השני לערמה: למשאות אותה
משרשיה. לניכח העוקרות ומסיעות אותה משרשיה: (י) והנה. עתה שתולה כרונה: התללה.
חיפטר שתללה זו שנדה בני שנטעה ראשון: (יב) מה אלה. מה החידה הזאת ופירשה להם:

ב א ו ר

וכן מתורגם אשכנזית. מערנות, כמו בערנות הכנס (שי"ה ה' י"ג). מטעה, מוסב על הגפן.
(ח) אל שדה טוב, כלומר ועל חנם עשתה זאת, כי על שדה טוב היתה שתולה, (כ"י).
(ט) תצלה, תחסר ה' השאלה, כמו אתה זה בני עשו (בראשית כ"ב כ"ה). ינתק, הנשר
הראשון יקוסם, כמו יקופץ, (כ"י). טרפי, עלי, כי עלי נאמרית טרפא. ולא בזרוע
גדולה, שבור, הנשר הראשון יעשה זאת ככך גדול וחוק. (י) והנה שתולה, אם גם יאמר, הנשר לא
יעשה לו מאומה, הימלט הקדים אשר ישלח עליו ה', הלא כגעת וגו'? רוח הקדים, היא חמה
ומיבשה, וכן אמר רוח הקדים הוביש כריה (לקמן י"ט י"ג) יבא קדים רוח ה' וגו' ויבשו
מקורו ויחבנו מעינו (הושע י"ג ט"ו), (כ"ד ק). (יב) מה אלה, מה החידה הזאת, ופירשה
להם

אלה אמר הנה-בא מלך-בבל
ירושלם ויקח את-מלכה ואת-
שריה ויבא אותם אליו בבלה:
(ג) ויקח מזרע המלוכה ויכרת
אתו ברית ויבא אתו באלה ואת-
אילי הארץ לקח: (ד) קהיות
ממלכה שפלה לבלתי התנשא
לשמר את-בריתו לעמדה:
(ה) וימרד-בו לשלח מלאכיו
מצרים לתת-לו סוסים ועם-רב
היצלח הימלט העשה אלה והפר
ברית ונמלט: (ו) חי-אני נאם
אדני יהוה אם-לא במקום המלך
הממליך אתו אשר בזה את-
ארתו ואשר הפר את-בריתו
אתו בתוך-בבל ימות: (ז) ולא
בחיל גדול ובקהל רב יעשה
אותו פרעה במלחמה בשפך

דיעם בעדווייטעט? — ערקלע-
רע עם! — זעהעט! דער קע-
ניג פאָן בבל קאם נאך
ירושלים, נאָהם הינוועג איה-
רען קאָניג אונד איהרע כע-
פּעהלסאָכער, אונד בראַכ-
טע ויא צוויך נאָרכבל. (ג) דאַן
נאַהסער (זיינען) פּאָם קאָניג-
ליכען שטאַממע, שלאָם מיט
איהם איינען כונד, ליעס
איהן איינען אייד אַבלעגען,
אונד דיא מאַכטיגען דעס לאַג-
דעס פּיהרטע ער הינוועג,
(ד) דאַמיט עס איין געדעמי-
טהיגטעס רייך ויזא, ויך ניכט
ערהעבען, זיינען כונד האַלטען,
אונד זאָ כלייבע. (ט) די ע-
זער אַכער עמפּאַרטע ויך ווי-
דער איהן, זאָנרטע אַבגעאַרד-
נעטע נאך מצרים, מאַן מעכ-
טע איהם געבען פּערדע אונד
העערעסמאַכט; ווירד די ע-
זעס איהם געלינגען? —
ווירד וואָהל ענטקאַממען, ווער
דיעזעס טהוט? — ווירד איין
כונדברייטיגער ענטקאַממען
קאָנגען? — (ז) בייא מיינעם
לעבען! שפּריכט דער הערר,
דער עוויגע, אין דעם וואָהנ-
סללה

ר ש י

זיטצע דעם קאָניגס, דער איהן צום קאָניגע מאַכטע, דעססען בעאיידיגונג ער זאָ גערינג
געשעטצט, אונד דעססען בינדניס ער געבראַכען, דאַרט בייא איהם אין בבל, זאָלל ער
געטאַרטעט ווערדען. (ז) וועדער מיט גראַסעם העערע נאך מיט פּיעלעם פּאַלקע ווירד
פרעה אים קריעגען איהם בייאשטע הען, ווען יענער איינען וואָלל אויפּוורפּט, אונד איין
באַלל-

ר ש י

יקח את מלכה ואת שריה הם נמרת האלו יהויקים ושריו: כללה. היא עיר הובלים:
(ג) מזרע המלוכה. זקיהו: אילי הארץ. שרי הארץ: (ד) לעמדה. למען יתקיים: (ז) נשפוך
סוללה

ב א ו ר

להם, (כ"י), והמשל כלו מוסב על יהויכין ולזקיהו. (ז) ולא, שנועה של הפסוק הקודם
לו, ומלת אם מוסב גם על הפסוק הזה, ועניו פי' ה' נאם ה' אלקים אם לא בחיל גדול
וגו'

סִלְלָה וּבְבִנּוֹת דִּיק לְהַכְרִית
 נַפְשׁוֹת רַבּוֹת: (יח) וּבִזָּה אֱלֹהִים
 לְהַפְרֵר בְּרִית וְהִנֵּה נָתַן יָדוֹ וְכָל-
 אֱלֹהִים עָשָׂה לֹא יִמְלֹט: (יט) לִכֵּן
 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה חִי-אֲנִי אִם־
 לֹא־אֲלֹתַי אֲשֶׁר בִּזְוֵה וּבְרִיתִי אֲשֶׁר־
 חִפְּרִי וּנְתַתִּי בְּרֹאשׁוֹ: (כ) וּפְרַשְׁתִּי
 עָלָיו רִשְׁתִּי וּנְתַפֵּשׂ בְּמַצּוֹדֹתַי
 וְהִבִּיאֹתִי הֵן בְּבִלְהָ וּנְשַׁפְּטֵתִי
 אֹתוֹ שֵׁם מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מַעַרְבֵי־בַי:
 (כא) וְאֵת כָּל־מְבָרְחוֹ בְּכָל־אֲגָפוֹ
 בַּחֲרֵב יִפְלוּ וְהַנְּשֹׂאִים לְכָל־רוּחַ
 יִפְרָשׁוּ וַיִּדְעֵתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה
 דְּבַרְתִּי: (כב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה וְלִקְחַתִּי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאָרֶץ

באללוערק בויעט, אום פֿיעלע צו פֿערטילגען; (יח) דען איך האט ער גערינג געשעטצט, דען בונד האט ער געבראָכען, דאָער זיינע האַנד (דעם פֿיעלע) הינרייכטע, ער, דער אללעם דיעזעס טהאַט, זאָלל ניכט ענטקאָממען. — (יט) פֿיר אַ וואָהר! שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, בייאַ מיינעם לעי בען! איך ווילל מיינען איך, דען ער זאָ גערינג געשעטצט, מיינען בונד, דען ער געבראָכען, בען, איבער זיין הויפט קאָמט מען לאַססען; (כ) מיין נעטץ ווילל איך איבער איהרן אויסשפּאַננען, דאָס ער אין מיינער שלינגע געפּאַנגען ווערדען, נאָדבבל לאַסען איהרן פֿיהרען, רען, אונד דאָרט מיין אורט טהויל אַן איהם פֿאַלציעהען אָב זיינער טרייאַלאַזאָניקייט, דיא ער גענען מיך בעינגען. (כא) אַללע זיינע טאַפּפֿערן און אַללען (העטעטעט) פֿליגעלעך זאָללען דורך דאָן שווערט פֿאַללען, אונד דואַ איבריג געבליעבענען נאָך אַללען זייטען צערשטרייעט ווערדען; דאָמיט איהר ערקענגעט, דאָס איך דער עוויגע דיעזען אויסשפּרוך געטהאָן. — (כב) יעדן דאָך, שפּריכט אַזאָ דער הערר, דער עוויגע, איינכט געהמע איך פֿאָם געצווייגע

מברחיו קרי הרמה

סוללה, כשיבא כיג וישפך סוללה על ירושלים: להכרית נפשות רבות. להרוג את בני העיר: (יח) נתן ידו, הכניח באמונה ונשא ידו בכרית: (יט) ונתתיו בראשו, הוא סמוך עיניו: (כ) ופרשתי עליו רשתי, כמו שפרשתי למעלה בתחיל הספר (לעיל י"ב) שזימן לבי להלך על גג המערה: ונשפתי, וחזויי עמו: (כא) ואת כל מברחיו, בתרגומו וית כל גבוריו, ומנחם חזרו עם ברת דודי (סוף שיר) וכה פתרונו ואת כל הגורמים: בכל אגפיו, בכל כנפיהם כליו בכל כסם בחרג יפולו: ופרחו, שגורחפאינדוך בלעז: (כב) ולקחתי אני, את מלך המשיח

באור

וגו', לעת אשר הכשדים יסכּו סוללה על ירושלים להכרית נפשות רבות. (יח) ידו, כיוונתן והא אשתי ידוה למרעה. (כא) מברחיו, נראה כדעת יונתן, וית כל גבוריו; כי כמו שמהשאים גום ובלט, נקרא מקום הפלטה, מגום ומפלט, כן קרא יחזקאל את הגבורים, אשר עליהם חשב המלך כי יהיו לו למנוח, ובי שלביב את נפשו מנגד לעת צלה למען ימלט המלך על נפשו, מברכיו. (כב) ולקחתי, לעתיד לבא, או מוסב כפי הרדיק על

הַרְמָה וּנְתַתִּי מִרֹאשׁוֹ יַנְקוּתֵיךָ
 אֶקְטֹף וּשְׂתַלְתִּי אֲנִי עַל־הַר־גְּבֵהָ
 וְתִלְוֹל: (ג) בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל
 אֲשַׁתְּלֵנוּ וְנִשְׂא עֲנָף וְעָשָׂה פְרִי
 וְהָיָה לְאָרוֹ אֲדִיר וּשְׁכֵנוֹ תַחְתָּיו
 כָּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף בְּצֵל דְּלִיּוֹתָיו
 תִּשְׁכְּנֶנּוּ: (ד) וַיִּדְעוּ כָל־עֵצֵי
 הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הַשְּׁפֵלְתִי
 עֵץ גְּבֵהָ הַגְּבֹהֲתִי עֵץ שְׁפֵל
 הִוְבַשְׁתִּי עֵץ לֹחַ וְהַפְרַחְתִּי עֵץ
 יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה דְּבַרְתִּי וְעָשִׂיתִי:
 יח(ה) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
 (ו) מִה־לָּכֶם אַתֶּם מְשֻׁלִּים
 אֶת־הַמֶּשֶׁל הַזֶּה עַל־אֲדָמַת
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ

דער האָהען צעדער, אונד זעטצע עם איין; פֿאָן דען פֿאָר-ציגליכסטען איהרער שפרעם-לינגע פֿליקקע איד איינגען אָב, אונד פֿפֿאַנצע איהן אויף איינען האָהען אונד ערהאַבען גען בערג; (ג) אויף ישראל'ס ערהאַבענעם געבירגע ווערדע איד איהן אייזעטצען, צווייגע ווירד ער טרייבען, פֿרייטע ווירד ער טראַגען, אונד איי-גע העררליכע צעדער ווערדן, אונטער וועלכער מאָן ווירד רוען קאַנגען, אונד אין דעם שאַטטן איהרער צווייגע ווירד ניסטן אַללערלייאַ געפֿליגעל. (ד) אַללע בייעע דעם פֿעל-דעם ווערדען דאָן ערקענגען, דאָס איך, דער עוויגע, איינען האָהען בוים ניערריג, אונד איינען ניערריגען האָך גע-מאַכט, איינען גרינגען בוים האַבע פֿערדאָרען, אונד איי-גען פֿערדאָרטען וויעדער אויפֿבליהען לאַססען; איך, דער עוויגע, האַבע עם אויסגעשפּראַכען, אונד פֿאַללברייגע עם.

יח(ה) דעם עוויגען וואָרט וואָרד מיר, וויא פֿאַלגט: (ו) וואָס וואָללט איהר מיט דעם גלייב-ניסטע פֿאָם לאַנדע ישראל, דאָס איהר שפּרעכעט: דיא עלטערן עםסען אונג-רײ

רשי

ונתתי, בתרגומו ואקיימיני: כך אקטוף. אין דרך להרכיב אלא מן הכך גדל אשחקד שקרוין גרייסיי בלעז: ותלול, לשון חל עדרך חל להיות גבוה, ותלול אומנלליה בלעז: (ג) תשכנה, דגשות הנו"ן משמש תחת נו"ן שנייה כאילו בלתי תשוב תשכונה: (ד) השפלתו עץ גבוה, את האמות שהיו מושלי ישראל: הובשתי עץ לח, נדקוהו ורעו: והפרכתו עץ יבש, יהויכין שגלה בלא בניס יולד בבל את זנובל והוא יחי פחת יהודה למשול: יח(א) ויהי דבר ה' אלי לאמר, (ב) מה לכם אתם מושלים את המשל, אנשפלארין בלעז: אבות יאכלו ביסר, פרי עד שלא נתבשל ביריגין בלעז:

באור

על זכבבל זה תמיד דרך הנושא לשבר ראשונה את לבס הזונה נקשו זכריו, ולנחמם אחרי כן בהגידו להם הטוב אשר יקרה באחרית הימים. מראש, מהגבהים, ותלול, לשון חל עדרך חל להיות גבוה (רשי). (ד) עץ גבוה, מוסב על בבל. עץ יבש, מוסב על ישראל. יח(ב) אבות, ענינו כיוונתן, אבהתא חטן וכניא לקן, ובהמשל הזה נקשו להטדק על קשי

דייפֿע בעערען, אונד
דיא צאָהנע דער קיני
דער ווערדן שטומפֿף?
(ג) ביא מיינעם לעבען! —
שפּריכט דער הערר, דער
עוויגע, איהר זאָללט ניע מעהר
דיעזעס גלייכנים אין ישראל
ברייגען. (ד) זיעה! זאל לע
זעלען געהאָרען מיר! דיא
זעלע דעם פֿאַטערס זאָ וויא
דיא זעלע דעם זאָהנעם גע-
האַרעט מיר; יעדע זעלע
וועלכע זינדגעט, פֿעללט דער
שטראַפֿע אָנהיים. (ה) ווען נון
איינער פֿראָם איזט, רעכט
אונד טוגענד אויסאיבט,
(ו) ניכט אויף (גאָטלעך) בער-
גען אָפֿערמאָהלע העלט, זיי-
גע אויגען ניכט ערהעבט צו
דען גאָטצען ישראל'ס, זיינעם
נעכסטען פֿרויא ניכט שענ-

בסר ושני הבנים תקהינה:
(ג) חיי-אני נאם אדני יהוה אם-
יהיה לכם עוד משל המשל
הזה בישראל: (ד) הן כל הנפשות
כי הנה כנפש האב וכנפש הבן
לי-הנה הנפש החטאת היא
תמות: (ה) ואיש כיהיה צדיק
ועשה משפט וצדקה: (ו) אל-
ההרים לא אכל ועיניו לא נשא
אל-גלולי בית ישראל ואת-
אשת רעהו לא טמא ואל-אשה
גדה לא יקרב: (ז) ואיש לא יזנה

חבלחו

דעט, דער אבגעזאָנדרערטען פֿרויא (אין זייערער חזקיהווייט) זיך ניכט גאָהערט, (י) ניעמאָנ-
דען

ר ש י

ושני הבנים תקהינה. אלא חזקיהו"ט בלע"ז כך דרכו של הקב"ה האבות מועדים והבנים לוקים שהרי כמה
שנים חטאו מלכי ישראל קודם שגלו ואף אבו לא נדחו ללקות בעוונותי: (ג) משול. כמו למשול: (ד) כל
הנפשות לי הנה. ולמה ילקה הבן שלא חטא לי הלא שלי הוא: (ו) אל ההרים לא אכל. כ-
בטוריא לא פלח לטעותא לאכול זכאי מתיס אל גלולי שאר עבדים כגון הבעל שבזמרון והעגלים
שכבת אל ובשך: (ז) וינה. לי אונאה כלומי שום איש לא הונה: חבלחו מוב ישיב. אם
חבל

באור

קשי ערפס, באמרם: מה בלע אם נטיב את דרכנו, כבר בלחה עלינו הרעה בעון אבותינו,
על בן הוביתם הנביא, באמרו: כי הבן לא יסא את עון האב, וכי יש עוד תקוה לאחריהם
אם ישונו מדרכם הרעה, וכמו בן פירש גם הרד"ק. (ד) חמיה, מות ומיטס הם כמייס כוללים
בס כל מיני פורעניות והבלקות; ובאשר לא רבה לפרט את כל הרעות אשר תמלאם אם לא
ישונו, ואת כל הטובות אם ישונו, כרט רק הרעה היותר גדולה והטובה היותר גדולה, והן
המות ומיטס, כי בעוד נפש אדם עוברה בגוף נמה לה המות הרעה היותר גדולה, והמיטס
הטובה היותר גדולה (ראה רד"ק לקמן על פסוק ו'), ואמר הנביא אחרי אשר ביד ה' נפש
האב והבן, למה יענש ה' על ההרים ושם זכאי לחלילים. (ו) לא יונה, הוראת השם הטמא. (ז) אל
ההרים, הנמשות היו על ההרים ושם זכאי לחלילים. (ז) לא יונה, הוראת השם הטמא. (ז) אל
כדעת הרד"ק, וההונאה היא קיחת ממון אחריים במשא ומתן שלא מדעתם או
מדעתם, כמו ולא יונו גיאי עוד את עמי (לקמן מ"ה ט'), והאכלתי את מוניך (ישעי'
מיט כ"ו) עב"ל. אם כן גם בכללו לקיחה במרמה במשא ומתן, וכן תרגומי; כי לקיחה
בזוקה

חבלתו חוב ישיב גולה לא יגול
לחמו לרעב יתן ועירם יכפה-
בגד: (ח) בנשך לא יתן ותרבות
לא יקח מעול ישיב ידו משפט
אמת יעשה בין איש לאיש:
(ט) בחקותי יתקד ומשפטי שמר
לעשות אמת צדיק הוא חיה
יהיה נאם אדני יהוה: (י) והוליד
בן-פריץ שפך דם ועשה אח
מאחד מאלה: (יא) והוא את-כל-
אדה לא עשה כי גם אל-ההרים
אכל ואת-אשת רעהו טמא:
(יב) עני ואביון הונה גולות גול
חבל לא ישיבו אל הגלולים נשא
עיניו תועבה עשה: (יג) בנשך
נתן ותרבות לקח וחי לא יהיה

הב' נטריי

דען בעטריגט, דאָ אונטער-
פֿאַנד פֿיר דיא שולד צוריק
שטעלט, אונרעכטמעסיגעס גוט
ניכט אָן זיך רייסט, זיין ברֿאָה
דעם הונגריגען מיטטהיילט,
אונד דען נאָקטען מיט געוואַנד
בעקליידעט, (ח) ניכט אויף ציג-
זען גיכט, אונד קיינען איבער-
שום ניממט, פֿאָן אונרעכט זיי-
גע האַנד צוריק ציעהט, צוויי-
שען איינער פֿערוואָן אונד דער
אַנדערון וואַהרהאַפֿט ריכטעט,
(ט) אין מיינען געזעטצען וואַג-
דעלט, מיינע רעכטע בעאַב-
אַכטעט, אום וואַהרהאַפֿט צו
האַנדעלן — היעזער איזט אין
פֿראַממער, ער ווירד לעבען
בלייבען, שפּריכט דער הערר,
דער עוויגע. (י) האַט יעדאָך
דיעזער איינען זאָהן געצויגען,
דער ציגעללאָז איזט, בלוט
פֿערגיעסט, אָדער זיינעם מיט-
ברודער איינען דייער איבעלע-
טהאַטען צופֿיגט, (יא) זאל לע
דיעזע פֿעליכטען ניכט ערפֿיל-
לעט, זאָגאר אויף דען געטצען-
בערגען אָפֿערמאָהלע העלט,
אונד זיינעם נעכסטען פֿרויא שענדעט, (יב) דען אַרמען אונד דירפֿטיגען בעאיינטרעכט-
טיגעט, אונרעכטמעסיגעס גוט אָן זיך רייסט, דאָ פֿאַנד ניכט צוריק שטעללט, אונד צו דען
געטצען זיינע אויגען ערהעבט, אָדער איינען (מדרען) גרייעל בעגעהעט, (יג) אויף צינזען
לייעט, אונד איבערשום ניממט, זאָללעט דיעזער אָם לעבען בלייבען? — ניין! —

ר ש י

חבל לא יתכן באשר אמר: גולה לא יגול. חבלחו, אם חבל שלמה רעהו בזונו, ישיב
אוחו לו כבוד השם, (רש"י). (ט) חיה יחיה, ראה. באורו לעיל פסוק ד'. (י) פריץ,
שמוץ נדר האמת (רד"ק). אה, ת"י ויעביר לאחוריו מחדש מאלין. (יא) כל אלה, את
כל הטובות שעשה אביו, (רש"י). (יב) תועבה, כפירש"י ורד"ק מוסב על הנות (לעיל ו'), אבל
וכל גם לומר כי מוסב על ואל הגלולים נשא עיניו, כי בעבודה הזאת עשה מועבה. (יג) וחי,

באור

בזוקה לא יתכן, באשר אמר: גולה לא יגול. חבלחו, אם חבל שלמה רעהו בזונו, ישיב
אוחו לו כבוד השם, (רש"י). (ט) חיה יחיה, ראה. באורו לעיל פסוק ד'. (י) פריץ,
שמוץ נדר האמת (רד"ק). אה, ת"י ויעביר לאחוריו מחדש מאלין. (יא) כל אלה, את
כל הטובות שעשה אביו, (רש"י). (יב) תועבה, כפירש"י ורד"ק מוסב על הנות (לעיל ו'), אבל
וכל גם לומר כי מוסב על ואל הגלולים נשא עיניו, כי בעבודה הזאת עשה מועבה. (יג) וחי,

די עזער וזאלל ניכט לעבען בלייבען! — אללע די עזע שאנדטהאטען האט ער פֿער איבט — ער מוס שטערבען! — זיין כלום פֿעללט אויף איהן זעלבסט צוריק. — (י) האט גון די עזער אויגען זאָהן גע צייגט, דער אללע זינדען זאָה, דיא זיין פֿאטער בעגינג, זיא זאָה, אונד זיא דאָך ניכט נאָכ־ אַחטמע, (ט) אויף דען געטצנ בערגען ניכט אַפֿערהמאלע היעלט, זיינע אויגען צו דען געטצען דעס הויזעס ישראל ניכט ערהאָב, זיינעס געכטען פֿרויא ניכט שענדעטע, (ט) גי מאַנדען בעטראָג, קיין פֿאַנד פֿאַרענטהיעלט, אונרעכטמע סיגעס גוט ניכט אָן זיך ריעס, זיין בראָד דעס הונגריגען מיט טהיילטע, אונד דען נאָקטען מיט געוואַנד בעקליידעטע, (י) פֿאַן (בעדיקקונג) דעס אַרמען זיינע האַנד צוריק היעלט, ניכט צייגען אונד ניכט איבערשוס נאָהס, מיינע רעכ־ טע בעאַבאַכטעטע, אונד נאָך מיינע געזעטצען וואַנדעלטע, די עזער וזאלל ניכט שטער־ זיינעס פֿאַטערס; ער זאלל לע־

את כל־התועבות האלה עשה מות יומת דמיו בן יהיה: (י) והנה הוליד בן וירא את־כל־חטאת אביו אשר עשה וירא ולא יעשה כהן: (ט) על־ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל־גלולי בית ישראל את־אשת רעהו לא טמא: (ט) ואיש לא הונה חבל לא חבל וגולה לא גזל לחמו לרעב נתן וערס כסה־בגד: (י) מעני השיב ידו נשד ותרבית לא לקח משפטי עשה בחקותי הלך הוא לא ימות בעון אביו חיה יחיה: (י) אביו כי־עשק עשק גזל גזל אה ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו והנה־מת בעונו: (י) ואמרתם מדע לא־נשא הבן בעון האב והבן משפט

ויראה קרי. וצדקה

בען בלייבען!! (י) זיין פֿאַטער, דער געוואַלטטהאטיגקייטען אויסאיבטע, אונרעכט גוט פֿאַן זיינעס מיטברודער אָן זיך ריעס, אונד, וואָס ניכט גוט איזט, אין זיינעס פֿאַלקע פֿעראיבטע, שטאַרב דורך אייגענע מיסעטהאָט. (יט) וזיא פֿראַגט איהר נון: וואָרום בייַ סעט ניכט דער זאָהן פֿיר דיא מיסעטהאָט דעס פֿאַטערס? — דער זאָהן איבטע רעכט אונד טו־

ר ש י

(יד) ויראה ולא יעשה כהן. ראה בלבו שאין טוב לעשות כן איפאכזייט בלעז: (יז) מעני הטיב ידו מעשות לו רעה;

ב א ו ר

בממי אחרי אשר עשה את כל התועבות האלה ימי? (יד) ויראה, אע"פ שאה אוחן ונגיל הן, לא יעשה כהן. (יז) השיב, מעשות לו רעה, (כ"י). (יט) ומדוע, זה השאלה, ועל

וצדקה עשה את כל חקותי שמר ויעשה אתם חיה יחיה: (כ) הנפש החטאת היא תמות בן לא־ישאו בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת רשע עליו תהיה: (כ"א) והרשע כי ישוב מכל חטאתו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות: (כ"ב) כִּד־פֿשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה: (כ"ג) החפץ אחפץ מות רשע נאם אדני יהוה הלא בשוּבוּ מִדְּרָכֹו חיה: (כ"ד) ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ככל התועבות אשר עשה הרשע יעשה וחי כל־צדקתו אשר עשה לא תזכרנה במעלו אשר מעל ובהטאתו אשר־

הרשע קרי. חטאתיו קרי. מרכיו קרי. צדקתיו קרי. חטא

דער עוויגע; ניכט דאָך! — ווען ער אַבלעסט פֿאַן זיינעס וואַנדעל, בלייבט ער לעבען. (כד) אונד ווען דער פֿראַממע פֿאַן דער גערעכטיגקייט אַבווייכט, אונרעכט טהוט, אונד דיא גרייעלטהאטען בענעהעט, דיא דער רובֿלאָזע בעגינג, זאָלל ער אָס לעבען בליי־ בען? — אַללע זיינע פֿראַממען האַנדלונגען דיא ער אויסאיבטע, זאָללען ניכט געדאַכט ווערדען; דורך זיינען אַכפֿאַלל דען ער בעגינג, אונד דורך זיינע זינדען, דיא ער פֿעראיב־

ר ש י

(כד) כל צדקותיו וגו' לא תזכרנה. פירשו כנותיו במחמת עליהם:

ב א ו ר

א"פ ישיב הנביא: והבן משפט ולדקה עשה וגו'. (כד) וחי, בממיי. לא הזכרנה, לעת אשר ייסרכו

טוגענד, בעאַבאַכטעטע אללע מיינע געזעטצע, אונד האַנ־ דעלטע דאַרנאָך; דאַרום בלייבט ער לעבען. (כ) נור יע־ געפערזאָן, וועלכע זינדיגעט, זיא זאָלל שטערבען, אַבער דער זאָהן טרעגט ניכט דיא מיסעטהאָט דעס פֿאַטערס, אונד דער פֿאַטער ביסעט ניכט דיא מיסעטהאָט דעס זאָה־ געס; דיא פֿערעמייגקייט דעס גערעכטען ווירד נור איהם צו־ גערעכטעט, אונד דיא רובֿלאָ־ זיגקייט דעס באַזעוויכטעס ווירד נור איהם אַלליין צוגע־ רעכענט. — (כ"א) אַבער אויך דער רובֿלאָזע, ווען ער אַב־ לעסט פֿאַן אַללען זיינען זינדען דיא ער כעגאַנגען, אונד בע־ אַבאַכטעט אללע מיינע גע־ ועטצע, דאָס ער רעכט אונד טוגענד אויסאיבט, ווירד ער לעבען בלייבען, אונד ניכט דאָ־ הין שטערבען. (כ"ב) אַללע זיי־ נע פֿערברעכען, דיא ער בע־ גינג, ווערדען איהם ניכט גע־ דאַכט, דורך זיינן טוגענדאָפֿ־ טען וואַנדעל דען ער (יעטלט) אויסאיבט, ווירד ער אָס לע־ בען בלייבען. (כ"ג) וזילל איך דען דאָ פֿערדערבען דער רובֿ־ לאָזען? שפּריכט דער הערר,

דער עוויגע; ניכט דאָך! — ווען ער אַבלעסט פֿאַן זיינעס וואַנדעל, בלייבט ער לעבען. (כד) אונד ווען דער פֿראַממע פֿאַן דער גערעכטיגקייט אַבווייכט, אונרעכט טהוט, אונד דיא גרייעלטהאטען בענעהעט, דיא דער רובֿלאָזע בעגינג, זאָלל ער אָס לעבען בליי־ בען? — אַללע זיינע פֿראַממען האַנדלונגען דיא ער אויסאיבטע, זאָללען ניכט געדאַכט ווערדען; דורך זיינען אַכפֿאַלל דען ער בעגינג, אונד דורך זיינע זינדען, דיא ער פֿעראיב־

א"פ ישיב הנביא: והבן משפט ולדקה עשה וגו'. (כד) וחי, בממיי. לא הזכרנה, לעת אשר ייסרכו

הטא בם ימות: (כ) ואמרתם לא יתכן דרך אדני שמעו-נא בית ישראל הדרכי לא יתכן הלא דרכיכם לא יתכנו: (כא) בשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ומת עליהם בעולו אשר-עשה ימות: (כב) ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את-נפשו יחיה: (כג) ויראה וישוב מכל-פשעיו אשר עשה חיו יחיה לא ימות: (כד) ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני הדרכי לא יתכנו בית ישראל הלא

טע, דורך דיעוע שטירבט ער דאָהין. (כ) ווערדעט איהר נאך זאגען: דער וועג דעם העררן איז ניכט רעכט? — בעגרייפט עס דאך, הויז ישראל! אָב טיין וועג ניכט רעכט איזט, דאָ וואָהרליך! נור אייערע וועגע ניכט רעכט זינד. — (כא) ווען דער גערעכטע אַבווייט פֿאַן זיינער גערעכטיגקייט, אונרעכט טהוט, אונד ער דאָרויך שטירבט, וָ אָ שטירבט ער נור דורך זיין אונרעכט, דאָ ער בעגינג; (כב) אונד ווען דער רובֿלאָוע אַבלעסט פֿאַן זיינעם לאַסטער, דאָ ער בעגינג, אונד דאָן רעכט אונד טוגענד אויסאיבט, וָ אָ האַט ער זעלבסט זיין לעבען זיך ערהאַלטען; (כג) בעקעמט ער איינזיכט, אונד לעסט אַב פֿאַן אַללען זיינען פֿערברעכען, דיאָ ער בע־גאַנגען, דאָן בלייבט ער לע־בען, ער שטירבט ניכט דאָהין. (כד) אונד דאָך זאָגט דאָן הויז ישראל: דער וועג דעם עוויגען איזט ניכט רעכט! זינד עטוואַ טיין גע וועגע ניכט רעכט? הויז ישראל! — וואָהרליך! נור

יחזקאל יח

דרכיכם

ר ש י

(כט) לא יתכן. כמו לא יתקן אפי' אטעט בלע"ז:

ב א ו ר

יסקוהו' על דבר מעלו, לא תזכרנה לדקותיו, כלומר לא תזכרנה מעונשו, אבל אחרי אשר נעשו מקבל גם שר מעשיו הטובים. ואם נפרש דברי הנביא על הדרך הזה, יהיו דבריו כגמדים ונאחזים יחד אל השפט אשר השכל יגיד מחסדי ה' אשר לא תמו לעולם. (כח) לא יתכן, הפעל חבן ופול על כל פעולה נאותה להשיג בה דבר הנרצה; ואמר הנביא: העוד חלמתי לא יתכן דרך ה' להשיב אותנו מדרכנו הרעה, אחרי שאמרתי לכם, כי הבן לא ישא את עון האב, ואם גם אבותיכם אכלו בשר, מכל מקום שנינו לא תקחינה. שמעו, בנינו, כמו אשר לא ישמעו אים שפת רעהו על הדרך הזה לא תבואו אל מחו ספנסם כלומר אתם צעיריכם, אם תוסיפו ללכת על הדרך הזה לא תבואו אל מחו ספנסם להמלט מכף האויב. (כז) בשוב, בהשנות הדבור הזה פעמים, יתפון הנביא להראותם את גודל קצי ערסם, אם יוסיפו עוד לחטוא בחזנם כי כבר בלתה עליהם הרעה ולא יועיל להם אם גם ישובו, אחרי אשר הבן לא ישא את עון האב, ועוד תקוה לאחריהם, אם יטיבו מעשיהם. (כח) ויראה, ראית השכל, כלומר יבין בשכל שהדרך הזה יבא אל אבדון ומות

דרכיכם לא יתכן: (א) לכן איש כדרכיו אשפט אתכם בית ישראל נאם אדני יהוה שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עון: (ב) השליכו מעליכם את-כרפשיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמתו בית ישראל: (ג) כי לא אחפץ במות המת נאם אדני יהוה והשיבו וחיו:

יט (ד) ואתה שא קינה אל-נשיאי ישראל: (ה) ואמרת מה אמה לביא בין אריות רבצה בתוך כפרים רבחה גוריה: (ו) ותעל אחד מגריה כפיר היה וילמד לטרף

אוייערע וועגע זינד ניכט רעכט. (ב) דאָרוסווערדע איד אייך, הויז ישראל! יעדען נאך זיינעם וואַ נדעל ריכטען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, קעהרעט אַזאָ צוריק, אונד לאַסטעט אַב פֿאַן אַללען אייערן פֿערעקעלטהאַטען, דיאָ זינדע אייך ניכט צום פֿאַללשטריק ווערדע. (ב) ווערפֿעט פֿאַן אייך אַללע דיאָ לאַסטער, דורך דיאָ איהר געפֿרעקעלט, שאַפֿט אייך איין נייעס הערר, איינען נייג ען זיין; וואָרום וואָלל אייך שטראַפע טרעכען, הויז ישראל? — (ג) איד ווילל יאָ ניכט, דאָס יעמאַנד דאָהין שטערבע, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, בעקעהרעט אייך, ווערדעט איהר לעבען בלייבן בען.

יט (א) איין קלאַגעליעד שטיממע אָן, איי בער דיאָ פֿירשטען ישראלים. (ב) שפּריך! וויאָ רוהיג לאַנגער טע דייען מוטטער דיאָ לאָוויין אונטער דען לאָווען, אונטער יונגען צאָג זיאָ איהרע יונגען אויף. (ג) אונד אַלס זיאָ איינעס איהרער יונגען גראָס געצאָגען, אַלס עס איין יונגער לאָווע וואָרד, שאָן רויב

ר ש י

(ל) שובו והשיבו. שובו אתם והשיבו את אחריכם רטור'ניכ בלע"ז: יט (ב) מה חמד לביא. כמה היתה חשובה חמד אהר לדקיה שנמשלה לביא זו: בין אריות שרי והזבחה: (ג) ותעל אחד מגריה. על בני יאשיהו נאמרה קינה זו הראשון

ב א ו ר

ומות. (ל) והשיבו, תחזר הפעול, והוא כפי רש"י וד"ק. איש את אחיו, וכן והשיבו וחיו (לקמן פסוק ל"ב). לבכשול עון, שיעורו, ולא יהי לכם עון למכשול. יט (א) ואתה, כל הפרשה הזאת יתכן לפרשה בתרגום יונתן. (ב) ואמרת, הפסוק הזה מרמז יונתן בוכה; ויתר מה נבאח דישאל דמות דמיא לליתא בניו מלביא רבא בניו שלטוויא רבית בנהא. והמשל מוסב על מושב מלכות בית דוד בין מלכים עזומים. והכפיר קטן מהארי וגדול מעור, ואריות משל למלכים וכפירים משל לשלטונים, וכן ת"י (ד"ק). רבחה, ענינו גדול, כמו אשר טפחזי וכתיב: (ה"ל). (ג) ותעל, ת"י ורביח, והוא

לְטָרֶף טָרֶף אָדָם אָכַל: (ד) וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו גּוֹיִם בְּשַׁחַתָּם נִתְפֶּשׂ וַיְבִיֵּאוּהוּ בַּחַיִּים אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: (ה) וַתֵּרָא כִּי נִזְחַלָּה אֲבָדָה תִּקְוֹתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד מִגְרִיהַ כְּפִיר שְׁמֹתָהּ: (ו) וַיִּתְחַלֵּךְ בַּתוֹךְ־אֲרִיזוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לְטָרֶף טָרֶף אָדָם אָכַל: (ז) וַיַּדַּע אֲלֵמֹנֹתָיו וְעָרִיהֶם הַחֲרִיב וַתִּשָּׂא

פסח בחתום

ווארד (זויד) איין יונגער לאוען, דער רויב צו צערפליישען אונד מענשען צו פערצעהרען וואו-סטע. (ז) ער צערשטערטע דיא פאללאססטע, פעררויסטעטע דיא שטארטע, אונד דאן לאנד

ר ש י

הוא יהואז: אדם אכל גזל את ישראל כי ישראל נקראו אדם כמו שנאמר (לקמן ל"ד) ואחיה לפני אן מרעיתי אדם אדם ולפי המשל כל חיה שטעמה טעם בשר אדם מזנה באכזים ליעולם (ד) וישמעו אליו גוים. פרעה מלך מצרים: בשחתם נחשם. גומין חוסרין ומכסין פיהם בקס והחיה נופלת בתוכה: בחזים. כמין טענות ברזל נוקבין חוטמו ומסכין אותו בקין: (ה) ותרא. אמו ננסת ישראל: כי נחלה. לאין חולי: ותקח אחד מגוריה. יהויקים: כפיר שמתהו. מלך כל כפיר שבמקרא ארי נחור וגבור: (ז) וידע אלמנותיו. מענה את הנשים והוכיח את בעליהן. ויש פותרין אלמנותיו כמו אלמנותיו וידע לשון פגור והרס כמו וגבה ממרחק וידע (תהלים קל"ח): ועריה חרבו. שנתן מס על הארץ לתת לפניה

ב א ו ר

והוא לשון גדול ובגדין הפעיל. אדם אכל, כפי דברי המשל יתכן יותר לפתרו על יאשיהו כעל מלך אחר, כי הוא היה מלך נחור והחל להרסין קרן ישראל, אבל בטרם נעשה עוד ארוה, נחפש בשחת מלך מצרים; אבל באשר אמר ויביאוהו בחיים אל ארץ מצרים, נראה כאלו כוון צוה על יהואז בננו. (ד) אליו, כמו ממנו ומה שמעו ממנו? שמעו את אשר נכתב בספוק הקודם, כי מעט מעט החל לחזק וליסד מלכותו. בשחתה, תחטת מלת אשר, ושעור הפסוק כן ויהי בשמעו זאת הגוים, (והם משפחות מצרים, כי בכר מלאו גוים גם על אומה אחת בערך משפחותיה) אשר גם אחרי כן בשחתם נחשם; (ובשחתם נחשם הוא כמו מאמר מוסגר). ויביאוהו בחיים אל מצרים, כי יראו אם יגדל ויעשה ארוה כי אז יטרפו גם אותם. וכן מלאו גם נדה"ב (ל"ה ב"ב), אם גם נגד מלך אשור עליה, מכל מקום היתה גם געוה לכבוש ארץ ישראל, כי אם איננו כן למה ילא יאשיה לקראתו. בחיים, ת"י בשלשין. (ה) ותרא כי נזחלה, יש לפרש כמשמעו ענין חולת, כלומר ותרא כי עמדה ימים רבים בתחלת חולי ייטיב עיניה, והנה אבדה תקותה, (ד"ק). ואם נאזו בפירוש הזה, שעור הפסוק כך: ותרא כי נחלה ותאבד תקותה, על כן לקחה אחד מגריה וגי. מגריה, המכרשים אמרו כי מוסב על יהויקים, אבל כפי הנראה יותר נכון לפתרו על דקיהו, כי כל סביבות ארץ ישראל לרו עם חיל הבשדים על ירושלים ואת נחשם ממנו, ובאשר מרד במלך בכל נכון גם יותר לפתור עליו את אשר כתב ממעשה חוקף הכפיר וגבורתו. (ז) וידע, יתכן לפרשו כיוונת: ואזני בירנותיה. וידע, ענין שבר וחרבן, כמו וידע זהם אנשי סכות (שופטים ח' ט"ו), וידע חלי (ישע"י י"ג ג'). ואלמנחותיו, כמו וארמנותיו, וכמורה

אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ מִקוֹל שֹׁאֲגָתָהּ: (ח) וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינֹת וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחַתָּם נִתְפֶּשׂ: (ט) וַיִּתְּנֵהוּ בְּסוּגַר בַּחַיִּים וַיְבִיֵּאוּהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֲהוּ בַּמִּצְדוֹת לְמַעַן לֹא־יִשְׁמַע קוֹלוֹ עוֹד אֶל־הָרִי יִשְׂרָאֵל: (י) אִמָּה כַּגִּפֶן בְּדַמָּה עַל־מִים שְׁתוּלָה פְרִיָּהּ וְעַנְפֶּיהָ הִיָּתָה מִמִּים רַבִּים: (יא) וַיְהִי־לָהּ מִטּוֹת עוֹ אֶל־שִׁבְטֵי מְשָׁלִים וַתִּגְבֶּה קוֹמָתָהּ עַל־בֵּין עֲבֹתֶיהָ וַיִּרְא בְּגִבְהוֹ בְּרִבְדֵּי־תִיּוֹ: (יב) וַתִּתֵּשׂ בַּחֲמָה לְאֶרֶץ הַשְּׁלֹכָה

ורוח

צווייגענרייך ווארדע, דורך דיא מענגע דער געוואקסער. (יא) דער שטארקע שטאבע האטטע, (געאייגענט) צו העררשערשטאבען, דער זיינען וויפעל ערהאב צווישען דיכטען צווייגען, אונד ווייט הין ויכטבאר וואר דורך זיינע האהע אונד דורך זיינע פיעלען ראנקען. — (יב) אבער מיט וואוטה אויסגערויסען אונד אויף דען באדען הינגע-שלוש

ר ש י

בכל שנה כמו שנאמר (מלכים ב' כ"ג): ויתנו עליו גוים סביב ממדינות. וישלח ה' בן את גדודי ארם ואת גדודי כשדים ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון (ס' כ"ד): ויתנו עליו גוים. ואיתכנסו: (ט) בסוגר, ת"י בקולרין: במזודות. להיות כלוא אס: (י) אשך כנפן. עוד זה מן הקינה: בדמך. ל' דמיון ומשל כלומר דומה אלה למי שהיתה אמו נכפן שתולה על מים: פוריה. כמו פורס רוב לשון עושה פרי: ממים רבים. על ידי מים רבים: (יא) מטות עו אל שבטי מושלים. שלטונין תקיפין ומלכין נכרין: עבותים. אילנות שענפיהן מרובין: (יב) ותתש. כל נחשם ונטישה היא דבר המוטל בפזיור על פני כל הארץ: ורוח הקדים

ב א ו ר

וענו איים באלמנחיו (ישע"י י"ג ב"ב). מקול שאנתו, שהיה מטיל אמתו על כל הארץ. (ח) ויתנו, הכוון כמו שאמר החכם דעטמווד: שמוס הלשון הוא להורות מעשה הזידים, אם יורו לזוד לזוד לזוד לבקש ע"י ערמה שיפול במזודתם. (ט) בסוגר, לפי דעת החכם געוועניוס, הוא כלבו שבוגרין בן אהרן. (י) ברמך, לשון דמיון ומשל (רש"י). (יא) משות עוון, משותיה היו כל כך חזקת עד אשר ללחו לעשות מהן שבטים לישר זהם המושלים, וכן היה גם בימי

וְרוּחַ הַקְּדִים הוֹבִישׁ פְּרִיָה
 הַתְּפָרְקוּ וַיִּבְשׂוּ מִמֶּה עֲוֹה אֵשׁ
 אֲכַלְתֶּהוּ: (ג) וְעַתָּה שְׂתוּלָה
 בַּמִּדְבָר בְּאַרְץ צִיָּה וְצִמָּא:
 (ד) וְתֵצֵא אֵשׁ מִמֶּה בְּדִיהַ פְּרִיָה
 אֲכַלְהָ וְלֹא הִיָּה בְּהַמֶּה עֲזוּשְׁבֹט
 לְמִשׁוֹל קִינָה הִיא וְתִהְיֶה לְקִינָה:
 כ (ה) וַיְהִי וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
 בַּחֲמִשִּׁי בַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
 בָּאוּ אַנְשִׁים מִזְּקֵנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ
 אֶת־יְהוָה וַיִּשְׁבוּ לִפְנָי: (ו) וַיְהִי

שלידערט ווארד, דעססען פֿרוכט דער אָסטווינד פֿער- טראָקנעטע, דעססען קראַפֿט פֿאַללען שטאַבע אַבער אַפֿן וואַרדען אונד פֿערדאַררטען, אונד דאַ פֿייער זיא פֿער צעהרטע. (ג) אונד יעצט, אַלס ער געפֿלאַנצט וואַרד אין דיא וויסטע אין איינען דיררען לעכצענדען באַדען, (ד) איינע פֿלאַמע הערפֿאַר בראַך, אויס איינעם שטאַבע זיינער אָסטע, אונד זיינע פֿרוכט פֿערצערטע, אויך ניכט איבריג בליעב איין שטאַרקער שטאַב, (גענויג) נעט) צו העררשער שטאַבען. — איין קלאַנגעליער אַויט דיעס, אונד איין קלאַנגעליעד וואַללעס בלייבען. —

כ (ה) אים זיעבענטען יאָר-

רע, אַם צעהנטען דעס פֿינפֿטען מאָנאַטעס, קאַמען מאָננער פֿאַן דען עלטעסטען ישראָל'ס, דען עוויגען צו ערפֿאַרשען, אונד עזטצטען זיך פֿאַר מיך הוין. (ו) דאַ וואַרד מיר דעס

ך ש י

הקדים. י"ג: הוביש את פריה. שט את בני לדיהו: (יד) ותלא אש ממטה צדיה. מעין מלכה וזרים באת לה הרעה: קינה היא וזתי לקינה. אליא היא בנזחא וזות לזליא: כ (א) לדרוש את ה'. על כרכיהם וחס אינו זומע לנו גם אנו לא נענש על עבירות צדיקו שהרי כבר מכרו ואין לו עלינו כלום עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לה על זה כלום ומסוף ענין אתה למד מתשובה שהיכים והעולה על רוחם וגומר (לקמן פ')

ב א ו ר

דוד ושלמה. (יב) התפרקו, מתוך היושב התפרקו מהענפים אשר עליהם היו ונפלו לארץ (יג) ועתה, זה משל צפני עלמו, והנביא אמר: אחרי אשר הושלכה לארץ, מ"מ עוד נטעה זה פעם אחרת, אבל לא כנצאונה, כי עתה נטעיה במדבר. כ (א) בשנה השביעית, לגלות המלך יהויכין (רד"ק). לדרש את ה', כל דרישה ביה' תהיה באחד משלש אופנים, או הדורש ירוש ביה' להניד לו את העתיד, כמו ולא דרש ביה' (ד"ה א' י"א י"ד), או להניד לו רצונו, כמו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים (שמות י"ח ט"ו), או יבקש את פני ה' למלאות שלתו, כמו דרשתי את ה' ועניו (תהלים ל"ד ה') (באופן הראשון יבא היחס שני, ובשני האופנים האחרים יבוא יחס הפעול); והנה רד"ק אמר, כי הוא דרשה על העתיד (אם גם היא היחס הפעול, כאשר ידוע כי היחסים לרוב זרים נספר הוא לא עשה לה). ויונתן תרגום: למתבע אילסן, אם כן דעו כי בואו לדרוש את רצונו. ור"י אמר כי דרשו על כרכיהם. אבל מתשובה הנביא פה ולעיל (פרשה י"ד), נראה, כי האמת כפי יונתן, כי המה לא בואו לדרוש את ה' בלב תמים, כי גלויהם תמיד נגד עיניהם, ואם גם בואו לשאול את פי ה', היה זה רק על דרך כאשר קרבו אל אליהם, ואם

דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (א) בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַלְדַּרְשׁ אֶתִּי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נֶאֱמַר אֲדֹנָי יְהוִה: (ב) הַתְּשׁוּט אֶתֶם הַתְּשׁוּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבֹת אֲבוֹתֶם הַיּוֹדִיעִים: (ג) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בַּיּוֹם בַּחֲרִי בְּיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי לְזָרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאֹדַע לָהֶם בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ביום

דעס עוויגען וואַרט, וויא פֿאַלגט: (ג) ערדענוואָהן! רעדע מיט דען עלטעסטען ישראָל'ס, אונד זאַגע איהנען, זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: קאַטמט איהר מיך צו ערפֿאַרשען? — בייא מיינעם לעבען! איך לאַס סע מיך פֿאַן איך ניכט ער פֿאַרשען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (ד) וויללסט דוא זיא ריכטען? — וויללסט דוא ריכטען? ערדענוואָהן! זאָ מאַכע איהנען בעקאַנט, דיא גרוי־עלטהאַטן איהרער פֿאַרפֿאַה־רען. (ה) זאַגע איהנען: זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: אַלס איך ישראָל ער וועהלטע, דעס זאַמען דעס הויזעס יעקב מיינע האַנד ער־האַב אונד אים לאַנדע מצרים מיך איהנען צו ערקעננען גאַב; דאַ ערהאַב איך איהנען מיינע האַנד אונד שפּראַך: איך דער עוויגע בין אייער גאָט. (ו) דאַ־מאַהלס

ך ש י

פ' ל"ג: (ג) אם אדרש לכם. בנקשנתם ובסוף הכסף הזה הוא אומר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב"ה חוזר בו על הכרעה ועל כיוצא בזה הוא אומר ולא יעשה (במדבר כ"ג) מדרג תנחומא: (ד) התשפוט אותם. לשון ויכוח: (ה) ביום בחרי בישראל. הרי שהיתה שאלה זו בנושא לפני המקום קרוב לט' מאות שנה מהזמן במלכים עד יחזקאל והיתה אהבתו מחפס עליהם וע"י שהיו עתה מצדים לפשוט נתעורר וע"י נאמר שאלה

ב א ו ר

ואם ה' בזה להם גם להסיר את האלילים, המה לא שמעו לקולו, כמו שאמר נהיה נגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן (לקמן פסוק ל"ג) על כן אמר ה' כי לא ידרש מהם, והוסיף לאמר התשפוט אותם, כלומר הו' את נפשו לדעת את משפטם ודרכס, הודע להם את תועבות אבותם, ואז יראה לך ולהם בעליל, כי מעולם לא היה לכם נכון עמך, וכי במקו לא הלבו. (ג) הדרוש אותם, יתכן כי תחסר מלת באמת (ד) התשפוט, כפי הוראת היסודי של ש"ש שפט יתורסם פה (בעצורטהיוען), כי ה' אמר לו, אם יש את נפשו לדעת את רוע לבכם, יודיע להם את תועבותם, כי ספור קורות בני ישראל וספור חטאיהם הם באחד בענין ה'; כי ספור קורותיהם הוא רק הספור איך נסו תמיד את ה' ונאלו את קדוש ישראל. (ה) ואשא ידי וגו', לשון שנועה, כמו כי אשא אל שמים ידי (נדרים ל"ב מ'). ואמר

(ו) ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל-ארץ אשר-תרתי להם זבת הלב ודבש צבי היא לכל-הארצות: (ז) ואמר אלהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל-תטמאו אני יהוה אלהיכם: (ח) וימרו בי וראו אבו לשמע אלי איש את-שקוצי עיניהם לא השליכו ואת-גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך הדמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: (ט) ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר-

המה

מצרים מיינען גאנצען צאָרן איבער ויא אומים צו לאַססען. (ט) דאָך טהאַט איד עם מיינעם

ר ש י

שנאה תעורר מדנים וגו' (משלי י'): (ז) ואמר אליהם. אהרן נבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב"ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א' ב') לעלי הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם נמלרים וגומר: (ח) וימרו ב' הם הרשעים רובם של ישראל שמתו בשלש ימי אפלה כמו שנאמר וחמושים עלו בני ישראל וגו' (שמות י"ד) אחד מחמשים ויש אומרים אחד מאמם מאות: (ט) לבלתי החל. שלא יתחלל שמי מאשר שודעתי להם והנבטחים להוסיאם והבירו מלרים שהם עמי אילו הייתי מזחיתם היו אומרים איביהם מבלתי יכולת בידו להוסיאם:

ב א ו ר

(ז) ואמר אליהם, הנבואה הזאת לא מלאנו בחורה, וכבר הוכיח הקב"ה הידך ויחל נ"ע (בהקדמתו לשירי חסדית), כי מקרות רבות אשר קרו את אבותינו לא נכתבו, בלשון נבואה שם לו לתק להגיד רק הדברים אשר היו סבות לתולדות, אשר ממש נעשה רשע בהאומה, וכן יספרו לנו כתבי העמים דברים רבים מאברהם ומשה אשר כפי אמונת בתיבהם והשערת השכל נוכל להאמין, ואיך לבות בני ישראל וכו' אשר גלולי מצרים גם אשרי ילידתם מהם נראה ממשע השכל, אשר כפי הידוע היה אליל מצרים. שקוצי, מהלך אשר הגלולים האלה המה תועבת ה' קראם שקולי, ומאז אשר המה זנו והחזו אליהם תאוה, ועיניהם זנו אחריהם, קראם שקולי עיניהם, וכדברי רז"ל עינא ולבא סרסורי דטעמי נינהו. (ט) החל, תחסי הפעול, והוא אומר או אותם, והאשר חלל וזה גם בהפעול על

המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים: (י) ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל-המדבר: (יא) ואמתן להם את-הקוטי ואת-משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: (יב) וגם את-שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם: (יג) וימרו בי בית-ישראל במדבר בהקותי לא-

הלכו

ר ש י

נאמענס וויללען, — אום איהן ניכט צו ענטוויירדיגען פֿאַר דען אויגען דער פֿאַלקער, אין דערען מיטטע זיא וואַרען אונד פֿאַר דערען אויגען איד מיך איהגען צו ערקענען גאָב, — דאָס איד זיא (דעננאָך) אומים דעם לאַנדע מצרים פֿיהרטע. (י) אַלס איד זיא נון אומים דעם לאַנדע מצרים גע-פֿיהרט אונד אין דיא וויסטע געבראַכט האַטטע, (יא) דאָ גאָב איד איהגען מיינע גע-זעטע, טאַכטע איהגען בע-קאַנט מיינע רעכטע, דיא דער מענש אויסאיבען וואָלל, דאָמיט ער לעבען בלייבע דורך זיא. (יב) אויך פֿעראַרדנעטע איד איהגען מיינע רוהעטאַגע, דאָס זיא אומי צייבען זייען, צווישען מיר אונד איהגען, וואַראַן זיא ערקענען וואָללטען, דאָס איד דער עוויגע זיא הייליגע. (יג) אַבער אויך אין דער וויסטע וואַר דאָ הווי ישראל ווידערשפענסטיג געגען מיך, זיא וואַנדעלטען ניכט אין מיי-גען

(יב) להיות לאות, אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה הרי היכר גדול שקדשתי לי: (יג) בהקותי לא הלכו, נסו אותם בעגל ובכפידים מלקבל התורה והחזירו מן המן

ב א ו ר

על הורדת דבר מיקרו, כמו לא יחל דברו (במדבר ל' ג'). (יא) וחי בהם, כבר פרשת' (לעיל י"ח ד'). (יב) לאות, מה יקרו הדברים האלה, כי זשיעו לנו את כוונת ה' למה שם את יום השבת; ואם יש את נפשו לדעת, איך השבחות הנה לאות ב'ן ה' וניניו, נבאר הוראת מלת אות, ואז יודע לנו מעמנו, ונאמר: כל דבר אשר איננו פה בפני עצמו, אבל להזכיר אותנו מניחות דבר אשר יקרא אות (לייבען), ועל כן נקראו גם רשמי האל"ף ב'ית אורות כי אינם פה בפני עצמם, אבל רק להורות על הכרת הקול אשר יעלה על זכרונו בעת נראה אותם), וידוע כי יום השבת נתן לנו להתפלל אל ה' ולעבדו יותר מנימים אחרים, ולחשוב על ה' ועל סגולותיו למען נחזיק אותנו בחמונתו, ומתוך זה נטיב את מעשינו ודרכנו; כיהאדם לעמל יולה, בזיעת אפנו יאכל לחמו, ואם לא שם ה' את היום הזה וזהו עליו לאמר: ביום השביעי לא תעשה כל מלאכה, אז נאמר ממנו כל אמת ונדקה מאין חורה. אם כן השבת איננו פה בפני עצמו, אבל הוא רק פה למען רחם צו (באשר עסקי העולם אינם לנו לשטן ביום הזה) על דרכי ה' ומעשיו, ומתוך זה נזכירו. הכרה בדורה ושלמה כפי חקי השכל אשר לעולם לא תשגש ולא תעקר מהלכו, ועל ידי זה היום הזה לנו

נען געזעטצען, פֿערצטעטען
 מיינע רעכטע, דאס דער
 מענש אויסאיבען זאלל, דאס
 מיט ער לעבען בלייבע דורך
 זיא, אונד ענטווייהעטען זעהר
 מיינע רוהעטאגע, דאס פֿער-
 היעס איך עס, מיינען גרים
 אויסצושטיטען איבער זיא,
 אונד אין דער וויסטע זיא
 אויפצורייבען. (יז) דאך (חיד)
 דאס טהאט איך עס מיינעס נא-
 מענס וויללען, איהן ניכט צו
 ענטוויירדיגען בייא דען פֿעל-
 קערן, פֿאָר דערען אויגען איך
 זיא הערויסגעפֿיהרט, (ט) אונד
 ווען איך איך אין דער וויסטע
 איהנען מיינע האַנד ערהאָב,
 זיא ניכט צו פֿיהרען אין דאָן
 לאַנד, דאָן איך פֿאָן מילך
 אונד האַנג איבערשטראַמען
 ליעס, אונד דאָן דאָן קראַנע
 פֿאלער לאַנדער אויט; (טו) ווייל
 זיא מיינע רעכטע פֿערצטע-
 טען אין מיינען געזעטצען ניכט
 וואַנדעלטען, מיינע רוהעטא-
 גע ענטווייהעטען, אונד מיט
 איהרעס הערצען איהרען
 געטצען נאָכהינגען. (יז) זיא
 שאַנטע זיא דעננאָך מיינ אוי-
 גע (מיינע פֿאָרזעהונג), זיא
 ניכט צו פֿערדערבען, אונד
 איך פֿערטילגטע זיא איך

הלכו ואת משפטי מאסו
 אשר יעשה אתם האדם וחי בהם
 ואת שבתתי חללו מאד ואמר
 לשפך חמתי עליהם במדבר
 כלותם: (יז) ואעשה למען שמי
 לבלתי החל לעיני הגוים אשר
 הוצאתים לעיניהם: (ט) וגם אני
 נשאתי ידי להם במדבר לבלתי
 הביא אותם אל הארץ אשר
 נתתי זבת חלב ודבש צבי היא
 לכל הארצות: (טו) יען במשפטי
 מאסו ואת חקותי לא הלכו
 בהם ואת שבתותי חללו כי
 אחרי גלוליהם לבם הלך:
 (יז) ותחס עיני עליהם משחתם
 ולא עשיתי אותם כלה במדבר:
 (יח) ואמר אל בניהם במדבר
 בחוקי אבותיכם אל תלכו ואת
 משפטיהם אל תשמרו
 ובגלוליהם

דגש א"ת
 רע"ב
 ר ש י
 המן: ואת שבתותי חללו. ילאו מן העם ללקוט מן:

באור

לנו לאות בנינו ובינינו, וגם נדע כי ה' קדשנו. (טו) וגם אני, סמוך זה נמשך אל סמוך
 י"ח, והם כשני חלקים ממאמר אחד, והמשך הקודם, ושעורו: ואם גם נשאתי את ידי לבלתי
 הביא וגו' יען במשפטי מאסו, חסתי עליהם ולא עשיתי אותם כלה לבלתי החל שמי.

ובגלוליהם אל תטמאו: (ט) אני
 יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת
 משפטי שמרו ועשו אותם:
 (כ) ואת שבתותי קדשו והיו
 לאות ביני וביניכם לדעת כי
 אני יהוה אלהיכם: (כא) וימרו
 בני הבנים בחקותי לא הלכו
 ואת משפטי לא שמרו לעשות
 אותם אשר יעשה אותם האדם
 וחי בהם את שבתותי חללו
 ואמר לשפך חמתי עליהם
 ללות אפי בם במדבר:
 (כג) והשכתי את ידי ואעש
 למען שמי לבלתי החל לעיני
 הגוים אשר הוצאתי אותם
 לעיניהם: (כג) גם אני נשאתי
 את ידי להם במדבר להפיץ
 אתם בגוים וקורות אותם
 בארצות: (כד) יען משפטי לא
 עשו וחקותי מאסו ואת שבתותי

חללו

רעכטע, אונד פֿער אונרווייג
 געט איך ניכט אָן איהרען
 געטצען, (ט) איך דער עוויגע
 בין אייער גאָטט, נאָך מיי
 נען געזעטצען וואַנדעלטע
 מיינע רעכטע בעאַכאָטעט
 אונד איכט זיא אויס, (כ) מיי
 נע רוהעטאגע זאללט איהר
 הייליגען, דאָס זיא צום צייכען
 זייען צווישען מיר אונד איך,
 דאָמיט איהר ערקענגעט,
 דאָס איך, דער עוויגע, אייער
 גאָטט בין. (כא) פֿלליין (חיד)
 דאָ קינדער וואַרען ווידער-
 שפענסטיג געגען מיר, (חיד)
 זיא וואַנדעלטען ניכט נאָך מיי
 נען געזעטצען, אונד בעאַב-
 אַכטעטען ניכט מיינע רעכ-
 טע אום זיא אויסצואיבען, זיא,
 דאָ דער מענש אויסאיבען
 מוס, אום לעבען צו בלייבען
 דורך זיא, מיינע רוהעטאגע
 ענטווייהעטען זיא, איך פֿער-
 היעס עס, מיינען גרים איבער
 זיא אויסצושטיטען, אין דער
 וויסטע מיינען גאַנצען צאָרן
 אָן איהנען אויסצולאָסען.
 (כג) צאָג אַבער דעננאָך מיינע
 (סטראַפֿענדע) האַנד צוריק,
 אונד טהאָט עס מיינעס נאָ-
 מענס וויללען, איהן ניכט צו
 ענטוויירדיגען בייא דען פֿעל-
 קערן, פֿאָר דערען אויגען איך
 זיא הערויסגעפֿיהרט. (כג) דאָך
 שאַן אין דער וויסטע ערהאָב איך איהנען מיינע האַנד, זיא אונטער דאָ פֿעלקער צו פֿער-
 טרייבען, אונד זיא צו צערשטרייען אין דאָן לאַנדער. (כד) ווייל זיא מיינע רעכטע
 ניכט אויסגעאיכט, מיינע געזעטצען פֿערצטעטע, אונד מיינע רוהעטאגע ענטווייהעט
 האַ-

ר ש י

(כא) וימרו בני הבנים. שבתו של דן וכן הנלמדים לבעל סעור (במדבר כ"ה) לאמר שמתו
 דור המדבר: (כג) להפין אותם. מאז הבטחתם להפיסם כי מוליד בנים ובני בנים וגו'
 (דברים ל"ד).

חללו ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם: (כה) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם: (כו) ואטמא אותם במתנותם בהעביר כל-פטר רחם למען אשמים למען אשר ידעו אשר אני יהוה: (כז) לכן דבר אל-בית ישראל בן-אדם ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה עוד זאת גרפו אותי אבותיכם במעלם בי מעל: (כח) ואביאם אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי

האבקו, אונד (טו) איהרע אויגען דען געטצען איהרער עלטערן נאכהינגען: (כה) דאס רום איבערליעס איך זיא איהר רען אנהיילפאללען געזעט צען, דען רעכטען, בייא וועל- כען זיא ניכט קעננען לעבען כלייבען. (כו) איך ליעס זיא זיך פֿעראונרייניגען דורך איהר רע אפפערנאבען, דאס זיא אללעס ערשטגעבארנע (דעק מולך) הינגאבען, דאמיס איך זיא צו גרונדע ריכטע, אונד דאמיט זיא ערקעננען דאס איך דער עוויגע בין. (כז) דאס רום, ערדענוואָהן! רעדע מיט דעם הויזע ישראל אונד זאגע איהנען: זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: אונד דאס דורך לאָסטערטען מיך אייער

רע פֿאַרפֿאַהרען בייא איהרעס אַבפֿאַללע פֿאַן מיר. (כח) אלס איך זיא נעהמליך אין דאָס לאַנד געכראַכט האַטטע, וואַריבער איך מיינע האַנד ערהאַב עס איהנען צו געבען,

ר ש י

(כה) נחתי להם חוקים לא טובים. מסרתים ביד יורם להכביל בעונם וכן חיי ומסרתיון ביד יורם טפסא וזלו ועבדו גוירן דלא חקני ומסוין דלא יתקיימו בהון: (כו) ואטמא אותם במתנותם. איתם מתנות שחקתי להם לקדש לי כל כבוד מסרתים ביד יורם להעבירם לאיתם בכרות מולך הכי חוקים לא טובים: למען אשמים. אשמים ואחרים איתם. אשמים לשון שמה והמפסדו לשון אשמה טועה הוא שהאליף אינה משרשי התיבה: אשר ידעו. כשאניא עליהם הרעה: (כז) עוד זאת. הוסיפו לעשות כשהביאותים אל הארץ:

ויקרא

ב א ו ר

(כה) וגם אני נחתי להם, הענני יאהב ליחס פעמים פעולה מה, לא אל עושה, אבל אל המסבב אותה, כמו עשה לך חרות זורים וזוב מל את בני ישראל (יהושע ה' ב'). היתכן לאמר כי הי טובה את שר הכבד לעשות הוא בעלמא חרות זורים ולמול בידיו את בני ישראל? אין זה, כיא הי טובו לסבב את הפעולה הזאת באשר יטוה זאת לאחרים, ובאשר הי מנהיג החבל, ולו נחכנו כל עלילות בני אדם, עיב ייחס אליו העבדו גיב סעמים פעולות אשר נעשו בדיעותיו, מזל אשר לא בטלם, אף כי רעות הנה, וכן נוכל לפרש (לעיל י"ד ח') איני הי פתיית את הנביא ההוא, והמשך הפסוק עם הקודם לו על הדקדק הזה: יען משפטי לא עשו וגוי וכפי צבירת האדם אהזו ברעה, על כן איתרם על זאת באשר איתם ללכת על דרכם הרע, עד אשר אספוק זעמי עליהם. (כח) ואביאם, המשך הפסוק עם הקודם לו, כך: עוד זאת, כלומר לא לבד כי הכעיסוני בשקיזמלרים, אבל באשר הביאותים לארץ כנען הוסיפו עוד תועבות הכנענים, באשר זכרו

תחת

לתת אותה להם ויראו כל-גבעה רמה וכל עץ עבות ויזבחו שם את זבחייהם ויתנו שם כעם קרבנם וישימו שם ריח ניהוחיהם ויסיכו שם את-נסכיהם: (נט) ואמר אלהים מה הבמה אשר-אתם הבאים שם ויקרא שמה במה עד היום הזה: (ל) לכן אמר ואל-בית ישראל כה אמר אדני יהוה הברוך אתם אבותיכם אתם נטמאים ואחרי שקוצייהם אתם זנים: (לא) ובשאת מתנתיכם בהעביר בניכם באש אתם נטמאים לכל-גלוליכם עד-היום ואני אדרש לכם בית ישראל חי-אני נאם אדני יהוה אם-אדרש לכם: (לב) והעלה

ערוואהען ויא זיך יעדען האָהען היגעל, יעדען דיכטבעלויב טען בוים, דאָרט בראַכטען זיא איהרע אַפפער, דאָרטוין פֿיהרטען זיא די עזע (זיך) קרענקענדען אַפפער, דאָרט פֿערברויטעטען זיא איהרע ליעכליכֿן געריכע, אונד (זיך) איהרע טראַנקאָפפער בראַכטען זיא דאָזעלכסט. (נט) איך זאָגטע צו איהנען: וואַצו דיא אַנהאַהע, צו דער איהר הין וואַללעט? — אונד דאָס זיא כיו אויף דיעזען טאָג נאָך אַפפער = אַנהאַהע גענאָגנט ווירד. — (ל) דאָרום פֿער = קינדע דעם הויזע ישראל, זא שפריכט דער הערר, דער אַללאַמאָכטיגע: ווען איהר אייך פֿעראונרייניגעט, נאָך דער ווייזע אייערער פֿאַרפֿאַהרען, איהרען שיינאלען נאָכט בווהלעט, (לא) געשענקע ברייג געט, אינדעס איהר אייערע קינדער דורכֿים פֿייער פֿיח = רעט אונד איהר זא דורך אל לע אייערע גאָטצען ביו יעטצט פֿעראונרייניגעט ווערדעט, וויא זאָלל איך, הווי ישראל!

על
מיד פֿאַן אייך ערפֿאַרשען לאַססען? — בייא מיינעם לעבען! שפריכט דער הערר, דער עוויגע, איך לאַססע מיד פֿאַן אייך ניכט ערפֿאַרשען; (לג) אונד אייך דאָ, וואָס איהר אים

ר ש י

(כט) ויקרא שמה כמה. לשון גנאי כלומר כמה היא נחשבת: (ל) הכדך אבותיכם וגוי. לי תמיה ובי כך הדין שבדך אבותיכם אתה נעמאים ואני אדרש לכם להשיב על שאלתכם: (לא) ובשאת מתנותיכם. ובלקיחת מתנותיכם שיהי לכם לתת לי ואתם לוקחים אותם ממני להעביר בכרותיכם לעבודת כוכבים ומזלות: (לב) והעולה על רוחכם. שעולה על דעתכם

ב א ו ר

תחת כל עץ עבות וגוי. ואביאם, כלומר באשר הביאותים. כעם קרבנם, קרבנם אשר הם לבעם. (כט) ואמר, שיעור הפסוק לפי דעתי כך: או באשר החלו לזנות על כל גבעה כמה כבר הוכתרים על זאת ואומר אליהם מה הנמה וגוי, כלומר למה זנחתם על זבמות ארבי אשר מקדש הי בתוככם. אבל אתם לא שמעתם בקולי, ועד היום הזה הוספתם לזנות שמה. ויקרא שמה, כלומר עוד היום היא מוכנה ומוזמנה להביא עליה קרבנות; ובדך הזה הוא נמשך אל הקודם לו ולאחריו. (ל) הברוך, בתמיה ובי כך הדין שבדך אבותיכם אתם

על-רוחכם היו לא תהיה אשרו
אתם אמרים נהיה כגוים
כמשפחות הארצות לשרת עין
ואבן: (לג) חיי-אני נאם אדני
יהוה אם-לא ביד חזקה ובזרע
נטויה ובחמה שפוכה אמלוד
עליכם: (לד) והוצאתי אתכם מן-
העמים וקבצתי אתכם מן-
הארצות אשר נפוצותם בם ביד
חזקה ובזרע נטויה ובחמה
שפוכה: (לה) והבאתי אתכם אל-
מדבר העמים ונשפטי אתכם
שם פנים אל-פנים: (לו) כאשר
נשפטי את-אבותיכם במדבר
ארץ מצרים כן אשפט אתכם
נאם אדני יהוה: (לז) והעברתי
אתכם תחת השבט והבאתי
אתכם במקרת הברית:

וכרותי

איד

ר ש י

נהיה כגוים. יסרו עולו מעל נוארו מאחר שאלחו מעליו: היו לא תהיה. כי כנר קבלתם עליכם
מדעתכם בימי יהושע כמו שא' (יהושע כ"ד) ויאסוף יהושע את כל-שבטי ישראל וכל הענין: (לה) מדבר
העמים. הוא המדבר שהלכו בו חרבעים שנה וכן נבוא (הושע ב') והולכתיו המדבר: (לו) תחת
השבט. שתהיו כפופים לי ולמוסרי: במסכת הברית. בברית שמסרתי לכם:

ב א ו ר

נשאים ואני אהרש לכם (רש"י). (לה) מדבר העמים, כנה הנלות בשם מדבר, וכן אמר
הושע (ב' י"ד) והולכתיה המדבר. (לו) החז השבט, ע"ד כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא
כ"ז ל"ב), וכן אמר ירמיה עוד תעבורנה האלף על ידי מונה אמר ה' (ירמיה ל"ג י"ב) (רד"ק).
במסרת, כסמיכות עם הברית, ועל אשר נקמלה המ' ע"כ נראה דעת רד"ק שהוא משרש

(לח) וברותי מכם המרדים
והפושעים בי מארץ מגוריהם
אוציא אותם ואל-אדמת ישראל
לא יבוא וידעתם כי-אני יהוה:
(לט) ואתם בית-ישראל כה-אמרו
אדני יהוה איש גלוליו לכו עבדו
ואחר אם-אינכם שמעים אלי
ואת-שם קדשי לא תחללו עוד
במתנותיכם ובגלוליתכם: (מ) כי
בהר-קדשי בהר ומרום ישראל
נאם אדני יהוה שם יעבדני כל-
בית ישראל כלה בארץ שם
ארצם ושם אדרוש את-
תרומתיכם ואת-ראשית

משאוחיכם

ר ש י

צע הויו ישראל מיד אנבעטען, אללע זא אים לאנדע זינד; דארט ווערדע איד איהנען
וויילפארען, דארט ווערדע איד וויעדער פארדערן אייערע העבע-אפפער אונד אייערע
ערסט-

(לח) איד וויילל אבונדרערפאן
אייד, דיא וויערערשפעננסטיגן;
דיא געגען מיד געפרעפעלט
ווערדע איד אויס דעם לאנד-
דע איהרעס אויפענטהאלטס
הוינים-פיהרען, אבער אויף
ישראלים באדען זאללען זיא
ניכט קאממען, דאן זאללט
איהר ערקענען, דאס איד
דער עוויגע ביי, (לט) אונד
איהר, הויו ישראל! אלואפער-
הייסט עם דער הערר, דער
עוויגע עם געהע נור איממע-
הין יעדער זיינען גאטצען נאך,
אונד דיענע איהנען; איינסט,
זאללט איהר וואהרליך, נור
מיר געהארען, אונד ניכט
פירדער ענטווייהען מיינען
נאמען, דורך אייערע גאבען
אונד אייערע גאטצען,
(מ) פיעלמעהר (קאן) אויף מיי-
נעם הייליגן בערגע, אויף דעם
ערהאבענען בערגע ישראלים,
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע, דארט זאלל דאן גאנץ

ב א ו ר

אמר בתרין האלף ומשפטו במסרת, והוא שם בפלם מחגרת. (לט) ואחם, המשך
הפסוק קך, ואחם בית ישראל, אחר אשר אתם אינכם שומעים אלי, לכו עבדו אים גלוליו
אבל את שם קדשי לא תחללו וגוי על דרך מי נקש זאת מידכם כמות חזרי (ישעיה א' י"ב). גם
יתכן לבאר ענין הכתוב, כה אמר וגוי ואחר אים אינכם שומעים כלומר אז אתם
שומעים, כמו, אזי די דברתי אים לא זאת אעשה (במדבר י"ד ל"ה) ששערו כחבריו אעשה,
ובכח שחרגם הרמב"ם שם וזהו הרצון. ועדין מתורגם גם פה אשכנזי, (מ) כי, זה ענין פשיע ובכר
העברנו על זה במקום אחר, כי זה דרך הנביא לנחמם אחרי אשר הגיד להם את עונם, ומלת כי היא

משאותיכם בכל קדשיכם:
 (מח) ברית ניהח ארצה אתכם
 בהוציאי אתכם מן העמים
 וקבצתי אתכם מן הארצות
 אשר נפצתם גם ונקדשתי בכם
 לעיני הגוים: (מג) וידעתם כי
 אני יהוה בהביאי אתכם אל
 אדמת ישראל אל הארץ אשר
 נשאתי את ידי לתת אותה
 לאבותיכם: (מד) וזכרתם שם
 את דרכיכם ואת כל
 עלילותיכם אשר נטמאתם גם
 ונקטתם בפניכם בכל רעותיכם
 אשר עשיתם: (מה) וידעתם כי
 אני יהוה בעשותי אתכם למען
 שמי לא כדרכיכם הרעים
 וכעלילותיכם הנשחתות בית
 ישראל נאם אדני יהוה:

ערסטלינגסנאבען, מיט אל-
 לעם וואס איהר נאמיר היילי-
 געט, (מח) דאן נעהמע איד
 אייערע וואהלאגעריכע ווע-
 דער וואהלאגע פֿעלליג
 אויף, ווען איד אייך אויס דען
 פֿעלקערן הערויסגעפֿיהרט,
 אייך אויס דען לאַנדערן, אין
 וועלכען איהר צערשטרייעט
 זייד, וויעדער איינגעוואַמ-
 מעלט האַבע, דאן ווערדע איד
 וויעדער דורך אייך פֿאַר דען
 אויגען דער פֿעלקער געהיילי-
 געט ווערדען. (מג) אונד איהר
 ווערדעט ערקעננען, דאס איך
 דער עוויגע ביו, ווען איד אייך
 וויעדער אין דאן לאַנד ישראל
 ברינגע, אין יענעם לאַנד,
 פֿאַן וועלכעם איד מיינע האַנד
 ערהאַב, עס אייערן פֿאַרפֿאַה-
 רען צו געבען. (מד) דאָרט
 ווערדעט איהר אייך עראיני-
 גערן אייערעס וואַנדעלס אונד
 אַללער אייערער האַנדלונגען,
 דורך וועלכע איהר אייך פֿער-
 אונרייניגעט, אונד אייך
 זעלבסט פֿאַרווירפֿע מאַכען,
 איבער אַללע אייערע לאַ-
 סטערדיא איהראויסגעאיכט.
 (מד) איהר ווערדעט ערקענ-
 נען, דאס איך דער עוויגע ביו, דאס
 מיינעס נאָמענס וויללען געשאַה, אַבער
 ניכט נאָך אייערעם לאַסטערהאַפֿטען
 וואַנדעל, אונד נאָך
 אייערן פֿערדערבליבען האַנדלונגען,
 זאָ שפּריכט דער הערר, דער
 אַללמאַכטיגע!

ויהי

ר ש י

(ב) משאותיכם. כמו משארותיכם לשון מזון כמו שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כ"א) וכן
 חבדו מנחם: (מג) ונקוטחם. לי קטעה. לשון אחר כתרומו ומידנקין וכן מ"י הנאמנים
 דמוייר בלע"ז:

ב א ו ר

לאמתת הדבר, וידוע כי גם זאת אמת משמשי. (מא) ברוח ניהוח, מוסב על הפסוק הקודם.
 בהוציאי. ענין כפני עלמו. (מג) ונקטחם, ככר בארתי לעיל משה ו' פסוק ט', וענינו
 נמו ובחוקומיך אחקוטט (תהלים קל"ט כ"א).

והטף

כא (א) ויהי דברי יהוה אלי
 לאמר: (ב) בן אדם
 שים פניך דרך תימנה והטף
 אל דרום והנבא אל יער השדה
 נגב: (ג) ואמרת ליער הנגב
 שמע דברי יהוה כה אמר אדני
 יהוה הנני מצית בקדוש ואכלה
 בקדש עץ לחוקך עץ יבש לא
 תכבה להבת שלהבת ונצרכו
 בה כל פנים מנגב צפונה:
 (ד) וראו כל בשר כי אני יהוה
 בערתיה לא תכבה: (ה) ואמר
 אהיה אדני יהוה המה אמרים לי
 הלא ממשר משלים הוא:

כא (א) דעס עוויגען וואָרט
 וואָרד מיר, וויאָ פֿאַלגט:
 (ב) ערדענוואָהן! ווענדע
 דיין אַנגעזיכט געגען מיטטאָג
 הין, לאַס דייע רעדע נאָך זי-
 דען היגשטראָמען, אונד ווייז-
 זאָגע אויף יענען וואָלד אים
 זידליכען געפֿילדע, (ג) שפּריך
 צודעס וואָלדע אים זידען: האַ-
 רע דען אויסשפּרוך דעם עווי-
 גען: זאָ שפּריכט דער הערר,
 דער אַללמַכטיגע: זעהע!
 איך לעגע פֿייער אָן אין דיר,
 דייערעס זאָלל פֿערצעהרען אין
 דיר יעדען גרינען אונד יעדען
 דיררען בוים; דייערע מעכטיג
 לאַדערנדע פֿלאַמע זאָלל
 ניכט ערלעשען, אַללעס זאָלל
 פֿערבראַננט ווערדען דורך זי
 פֿאַן זידען ביו נאָך גאָרדען.
 (ד) אַללע פֿליישליכען וועזען
 ווערדען איינגעהען, דאס איך
 דער עוויגע עס אַנגעצינדעט,
 ווייל עס ניכט ערלעשען ווירר.
 (ה) דאָ ענטגעגעטע איד: אַ
 מיין הערר! אַ אַללמאַכטיגער!
 זיאָ ווערדען פֿאַן מיר זאָגען:
 ער שפּריכט אימער נור אין
 גלייבניסען

ויהי

ר ש י

כא (ב) דרך תימנה. ארץ ישראל כדומה של צבל: אל יער השדה. אל בית מקדשי שחזר
 להיות כיער וכשדה להחרש להלך בו שועלים: (ג) ונלכדו. לי לכתב השחין (ויקרא
 י"ג) על שפתיו כאש לכתב (משלי ט"ז) לי לכתב רטייר בלע"ז לי פויה: כל פנים מונג לפניה.
 כל האנשים שדדומה של צבל שהוא צלפון: (ה) ממשל משלים הוא. כאשני מתנחל להס בלי
 משל

ב א ו ר

כא (ב) והטף, בחסרון הפעול, והטף דכריך. תימנה, תימן דרום ונגב מוסבים אל
 ארץ ישראל, כי היא כדומה של צבל, והס כפל הדבור במלות שונות. (ג) כל
 עץ לח וכל עץ יבש, ענינו כל היער. להבת שלהבת, או כפ"י בן מלך נמשך להבת אל
 שלהבת כמו אדמת עפר (דניאל י"ב ז') או כפ"י הר"ק הוכפל הענין במלות שונות לחזק
 הדבר. (ד) וראו, מוסב על חכמה, כי בעל אש לא חכמה, כינו כי ה' בערו, (ה) הלא
 ממשל משלים הוא, נראה ענינו כך, ידוע כי נימים הקדמונים, אס שאל איז את פי
 האלילים להגיד לו עתידות מה, הס לא ענו בלשון לחות, למען אשר יבין כל איש, אכל
 חסיד בדרך חידה ומליכה, בלשון דמחממע למרי אסי, עד אשר לא ידע איז לפתרה; ועל
 זכ

(א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
 (ב) בן אדם שים פניה אל-
 ירושלים והטף אל מקדשים
 והנבא אר-אדמת ישראל:
 (ג) ואמרת לאדמת ישראל כה
 אמר יהוה הנני אליך והוצאתי
 חרבי מתערה והכרתני מן
 צדיק ורשע: (ד) יען אשר-הכרתני
 מן צדיק ורשע לכן תצא חרבי
 מתערה אל-כל-בשר מנגב
 צפון: (ה) וידעו כל-בשר כי אני
 יהוה הוצאתי חרבי מתערה לא
 תשוב עוד: (ו) ואתה בן-אדם
 האנח בשברון מתניס ובמרירות

האנח

פחה באתח

(י) דאמיט אללעם ערקענגען, דאס איך, דער עוויגע, מיין שווערסט אויס דער שיידע געצא-
 גען, אונד ניכט צוריקקעהרען זאלל עם ווידער דאחין. (יא) דוא, ערדענוואן! קלאגע
 מיט צערבראָפעגען לענדען (ד. ה. זין העפטיגען טעלע), יאממערע וועהמוטהפאלל פאר

ד ש י

משל ותידה כגון יער ואש אינכלת לא ויבש. (ז) ויהי דבר ה' אלי לאמר, הנבא להם נבואה
 מפורש שאמתי לך שים פניך דרך מימנה אני מפרש לך שים פניך אל ירושלים: (ז) והטף.
 והנבא וכן אל תתיכו (מיכי ז') ואל תטיף על בית ישחק (עמוס ז'): אל מקדשים, הוא יער
 השדה, מקדשים שני חורבנים: (ח) לדיק ורשע, הוא הלא והיבש: (ט) יען אשר הכרתי
 מן, וידעתי כי ישמחו האומות לאידכם אלקוף עליהם ואגרה את בני כנולם והוא שנתתי

ב א ו ר

זה אמרו בני ישראל: הלא ממל מלים הוא, כלומר דבריו אינם בניכור ונפירוש, כי המה
 על פי משל, ואותו לא תמלא הרעה הזאת, אבל הוגד על אומה אחת; עיב אמר לו ה':
 שים פניך דרך ירושלים וגו' כלומר דבר אליהם בפירוש, למען אשר ידעו, כי הם היער אשר
 יסוף נבא. (ו) מקדשים, כבר בארתי לעיל. (ח) צדיק ורשע, הוא הלא והיבש (ישי'
 ולדיק אינו לדיק נמור, אבל הנביא יקראו לדיק בערך אל רעהו אשר ירשע ממנו, אבל
 מכל מקום חשב גם הוא וגם עליו ישפוט משפט מות, וכן פרש גם קת מחול וגו' איש
 לדיק כלומר בערך אל אגרי דורו, ועל זה מלאנו גם כי שנואה אנכי (בראשית ב' י"ג) גיב
 בערך רחל אשר אהב יומר ממנה. (י) וידעו, כמה ידעו כי אני ה' הולאתי חרבי מתערה?
 על אשר לא תשוב עוד, כי לא איש אל וייגע עד אשר יוכח להשיב החרב אל נדנה.
 (יא) בשברון מחנים, בעיני מלת מהנים וקשור עם מלת שבר נראה דעת החכם
 דעטמאוד, כי מדרך לשון עברית לסמן הכח והגבורה במלת מהנים, כידוע,

תאנח לעיניהם: (ג) והיה כִּי-
 יאמרו אליך על-מה אתה נאנח
 ואמרת אל-שמועה כי-באה
 ונמס כר-לב ורפו כר-ידיים
 וכהתה כל-רוח וכל-ברקים
 תלכנה מים הגה באה ונהיתתה
 נאם אדני יהוה: (ג) ויהי דבר-
 יהוה אלי לאמר: (ד) בן-אדם
 הנבא ואמרת כה אמר יהוה
 אמר חרב חרב הוחדה וגם-
 מרוטה: (ט) למען טבח טבח
 הוחדה למען היה-לה ברק
 מרטה או נשיש שבט בני מאסת

כל

איהרען אויגען — (יג) אונד ווע
 זיא דיר פראגן: וואריבער יאמ-
 מערסט דוא? זא ערווידערע:
 איבער איינע נאכריכט, דורך
 וועלכע, ווען זיא קעממט,
 אללע הערצען הינשווינדען,
 אללע האנדע ערשלאַפֿן, יע-
 דעס געמיטה זיך בעטריכט,
 אונד אללע קניעע וויא אויף
 דעס וואַסער שוואַנקען ווער-
 דען — אונד פֿירוואַהר! זיא
 איזט געקאָממען, אונד ווירד
 פֿאללבראַכט, שפּריכט דער
 הערר, דער עוויגע. — (יג) פֿער-
 גער וואַרד מיר דאָ וואַרט
 דעס עוויגען, וויא פֿאַלגט:
 (יד) ערדענוואַן! פּראָפעציי-
 הע אונד פֿערקוינדיגע: אַלואַ
 שפּריכט דער עוויגע, זאָ
 זאַללסט דוא שפּרעכען: דאָ
 שווערדט, דאָ שווערדט איזט
 שאַן געשאַרפֿט אונד אויך שאַן

געשליפֿען. (טו) געשאַרפֿט, דאָמיט עם הינשלאַכטע, געשליפֿען, דאָמיט עם בליטצענד
 וויא — ; אָדער קאָנגען וויר עטוואַ אונד דאָמיט פֿרייען, דאָס מיינעם זאָהנעס שטאַם
 אַללען

ר ש י

ונלכנו בה כל פנים הדומיים: (יד) חרב חרב. שתי חרבות חרב מלך בכל ראשונה ואח"כ
 חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה שיהרוג את גדליה ואת הנאספים אליו משארית החרב
 כמו שמפורש (דברימה מ"א): מרוטה, פורסיא"ה בלע"ז, מנחם חזרו לשון שליפה וכן ויתן
 אותה למרטה וכן כלם: (טו) היה לה צדק, להיות לה צדק וזהויות פלגוריש בלע"ז:
 או נשיש, לשון תמיה הוא שמת יש לנו לשמות עוד: שנט בני מואסת כל עין, שנט שאני מכה
 בה את בני ליסרו קשה מכל השבטים ומאוסה היא מכת כל מטה וכל עץ כי אינם אלה לכלי:
 ויתן

ב א ו ר

ואם נחבר אל פעל אזור או חגר הוראתו התאמלות והשתללות לעשות חיל וקליפות מורך הלכ
 ברות גבורה (וטה פאטען) כמו ואתה תאזור מתוך (ירמ' א' י"ג), וכן להפך אם נקשר עם פעל
 פתח יורה קליפות הגבורה והולידות מורך הלכ, כמו ומתני מלכים אפתח (ישעיה מ"ה א'), וא"כ
 קשורו עם מלת שבר יעלה את מדרגתו ויורה אכזריות הכח ורפיון רוח הגבורה בנושא מכל חקיה.
 (יב) תלכנה מים, עיין לעיל ז"ל בנאורי. הגה באה, השמועה. (יד) מרוטה, כמו שמקרא
 נחשת הלטוטה נחשת קלל, על אשר נמעט כמותה (ראה באורו לעיל פרשה א' ז'), כן
 מקרא חרב חדה גם מרטה, על דבר החלקים הדקים אשר יפלו ממנה צעת החלודה.
 (טו) או נשיש, הם דבריו הנביא, שבט בני, חרגס יונתן שנטא נבית יהודה וגו'. מואסת
 כל

אללען בילדערדיענסט פֿער־
אַכטעט?—(טו)שלייפֿעןלועס
ער עם שאָן, אום עם מיט דער
האַנד צו פֿאַסען, געשאַרפֿט
איזט דאָ שוועררט אונד גע-
שליפֿען, אום עם דעם וויר-
גער אין דיא האַנד צו געבען.
(יז) אָ ערדענוואָהן! קלאַגע
אונד יאָמטערע לויט, דען עם
איזט דאָסעלבע (טווערסט),
וועלכעס פֿריהער שאָנאָן מיי-
נעם פֿאַלקע אונד אונטער אל-
לען ערלען ישראל'ס געווי-
טהעט; ויא אונד מיינ פֿאַלק

כָּל-עֵץ: (טו) וַיִּתֵּן אֶתְּהָ לְמַרְטָה
לְתַפֵּשׁ בְּכַף הַיָּא-הַחוּדָה חֶרֶב
וְהָיָא מַרְטָה לְתַת אֹתָהּ בְּיַד-
הַזָּרָג: (יז) זַעק וְהִלֵּל בֶּן-אָדָם
כִּי-הָיָא הַיְתָה בְּעַמִּי הָיָא בְּכָל-
נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל מִגּוּרֵי אֶל-חֶרֶב
הָיוּ אֶת-עַמִּי לְבָן סַפֵּק אֶל-יָרֵךְ:
(יח) כִּי בָחַן וּמָה אִם-גַּם-שָׁבַט

מאסת

בעכטען איינסט שאָן פֿאַר דיעזעם שוועררטע, דאַרום שלאַגע אָן דיא היפֿטע דיר.—(יח)דען
וואַהרליך! דיא פֿריפֿונג קאַמט — אונד וואָס געשיעהט, ווען דער שטאַם (דען
גי)

ר ש י

(טז) ויחן אותה. את השנט: למרטה לתפש בכף. ללחמה שהיא נוחה והנונה לתופסה בכף:
היא הוחדה חרב. היא השנט חרב חדה ומרטה היא לתת אותה ביד בני להרוג בה: (יז) והילל.
לי יללה: כי היא. חרבת תהיה בעמי ובכל נשואיהם וזריהם: מגורי אל חרב. קבוצת עמי
באים לחרב היו סביבות עמי בן תי. מגורי לשון אונד בקין בן משכיל (משלי י) אגרה
בקירי (משלי י) נהרסו ממגורות (יואל א') העוד הזרע במגורה (מגי ז'). ומחס חבדו
לי יראה כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): לכן ספוק אל ירך. לנהי ולקניה: (יח) כי בוחן.
כי בן רב בלרות אשר פורעות הרבה נבחנו בן שפוט דבר ורעב וקיה: ומה אם גם שנט
מואסת

ב א ו ר

כל עץ, שעורו פסילי עץ, כמו שחרס יונתן למטעי חבר למי אעא, ועד"ו מחורגם
אשכנזית. ואולי פשוט כך, או נשי, כלומר תהיה זאת תקותיו, ועליה נשי, כי שנט
המוסר אשר הכין ה' ללבבות בני ישראל לברות את עמי היער; ועץ מוסב על ישראל
אשר לו המשלים בתחלת הפרשה. ועד"ו מלאנו ונחמר מחנק נפש מות מעלמותי מאסתי לא
לעולם אחיה (איוב ז' ט"ז) אשר באורו, מאסתי מחנק נפשי. ואולי התברכו בני ישראל בלבנם
באמר, כי המה כל כך בוים בעיני ה', עד אשר ימאס מיסר אותם, על זאת השיב
הנביא: (טז) ויחן אותה למרטה, כלומר לשאף תוחילו, כי לכוונה זאת נתן אותה למרטה לתפש
בכף למען תכרת אתכם. בכף, עם הידועה, למען תאזת מלך חדלתה ותרפתה להתפש
מיד הורג. (יז) היא, מוסב על חרב אשר הוחדה. מגורי אל חרב, חרגמתי כפי רד"ק
מענין פחד מלשון ויגר מואב, ופירושו פחד חרב היו, וזא עם מגורי בסמוך על מלת אל,
כמו שזא הסמיכות על מלת על ומלת את, כמו והולכי על דרך שמו (שופטים ה' י'),
ומשז את רכין (ישעיה ח' ז'), לכן ספוק אל ירך, לנהי ולקניה (רמ"י), ודבר
בלשון עבר, על כי מוסב על גלות יהויכין. (יח) כי בוחן, כלומר כבר נעשה הנסיון,
לא יהיה באופן התנאי, ופשוט כך: אם השנט אשר מאס בהם חרבה להפיל כל המון החללים,
ומה גם אם השנט לא היה מואב בהם; והנביא הודה על דבריהם, כי באמת שפולים הם
מאוד בעיני ה' ושנטו מואב בהם, אבל מכל מקום יהו נעשים, וגם זה מוסב על גלות
יהויכין. גם יתכן לפרש כי בוחן, אם יבחי. ומה אם גם וגו', ומה אם ימלא חרב הנכמיה
שנט

מֵאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נֶאֱמַר אֲדֹנָי יְהוִה:
(יט) וְאֶתְּהָ בֶן-אָדָם הַנִּבְאָ וְהָן בְּכַף
אֶל-כָּף וְתַכְפֵּל חֶרֶב שְׁרִישָׁתָהּ
חֶרֶב חֲלָלִים הָיָא חֶרֶב חֲלָל
הַגְּדוֹל הַחֲדָרַת לָהֶם: (כ) לְמַעַן
לְמוֹג לֵב וְהִרְבֵּה הַמְּכַשְׁלִים עַל

כל

הערץ פֿערצאגע, אונד אין אללען איהרען טהאַרען זיך צערדיטטונגען הייפֿען, איי-
בער-

ר ש י

בילדערדיענסט) ניכט פֿערֿאַכ-
טעט?—שפֿריכט דער הערר,
דער עוויגע. (יט) דוא ערדעג-
זאָהן! ווייזאגע, אונד שלא-
גע דיא האַנדע צוואַממען; דען
דיעזעם דריטטע שוועררט
ווירד דאַפּפּעלט וויטהען, עם
איזט אייןטאַרטענד שוועררט,
איין שוועררט, דאָ לייכען
הייפֿט, אינו אינגערסטע
דרינגט; (כ) דאַמיט יעדעם

צערדיטטונגען הייפֿען, איי-
בער-

מואסת לא יהיה. ומה תהי עוד על בני אם גם שנט מואסת זו תנזא עליו עם אשר הנחן:
לא יהיה. עוד בני בעולם וכת"י לא יתקיימון אבל אשר המקרא לא חרגם כך וכן נראה בעיני.
ושמעתי זו לשונות רבים וראיתי נספרי פחרונות ולא נתיישבו לי והפיית ייסקד בחנוכה (בשנת
ראשנה ביוגר) המואסת כל עץ הדקיר המונה מסייעני שקרא את חרב מואסת כל עץ. וינתן
בן חרגם או נשי וגו' על דחדיחו שנטא דבית יהודה ובנימן לשבטי דישראל כד גלו על דלחמו
לעשותא וחבדו אינון למטעי חבר למי אעיא אף הוא מפרש או נשי לשון תמיהה. כי בן
ומה אם גם שנט מואסת לא יהיה ארי אשכנזיאו עליהון נביא ולא חבו כלומר כבר הדבר
בחון שלא ישובו ומה יחא בסופה. אם גם שנט מואסת לא יהיה אחר ואף שנטא דבית יהודה
ובנימן מגלה יגלו ונעובדיהון בישא לא יתקיימון מלכות שנט שהיתה מואסת בחזירתה ומלעגת
עליהם ועל הרעה הנחא עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום. עוד אפטרנו ל"א או נשי
וגו' או שזא נשי כי חאמר אלי שנט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי ע"א הם כמו
שמלניו באניה שאמר (ד"ה ז' י"ג) ועמכם עגלי הוכב ואסא ויהושפט וחזקיה וישאיהו וישערו
כל ע"א שבעולם שחמת ידם ואף אלו ישובו בתשובה. זעק והיכל ואל תשי על זאת כי היא
היתה בעמי ולמה כי בוחן כבר בחון הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגת ומה אם גם שנט
מואסת לא יהיה ומה אמתיך עוד אפילו אם באו לשבט ולמאוס בעיאי לא יתקיים הדבר בידם
כי ימהרו לשבט לרשעיהם והוא שאמר לירמיה אם ישוב ולא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף.
בדרך הסופדים ומה היא הנבואה: ותכפל חרב עליהם. אני אמרתי חרב חרב חרבו של נ"ז
להחריב ירושלים וחרב בני עמון נגדליה עוד יש חרב של עליית כפולה כי שתיהן הללו וחרב
חללים תהיה והוא חרב החלל הגדול המפלת חללים רבים: החודרת להם. בכל אשר תכלאו
חרדף אתכם בחדרי חדרים הרי יונתן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים עם שניגם חרב
וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בלרות כמיש צענון על כל שעריהם נתתי
אכזת חרב: (כ) למוג. לי הנעה. ל"א לי דבר נמש: והרבה המכשולים. והרבות המכשולים

ב א ו ר

שנט (בני) לא מאס פסילי העץ? — מוסב על פסוק ט"ו וכמו שמחורגם אשכנזית. (יט) ותכפל,
וי תחת כי, למה יכה כף אל כף? על כי תכפל וגו'. שלישה, מספר יסודי והה"א נוספת
וקרא חורבן בית המקדש חרב שלישי, כי שלש פעמים עלו הכשדים על העיר, פעם הראשונה
בזמן יהויקים ופעם השנית בזמן יהויכין (מ"ב כ"ד), ופעם השלישית אשר בה לבדו את
העיר היתה בזמן נדקיהו (ש"ב); ועליה נבא עתה הנביא ואמר, כי חרבונות
הראשונות לא תהיינה נחשבות לבלום, בערך אל חרבן האחרונה אשר תהיה כפולה מהראשונות
והוסף הנביא עוד בספור הפלגת החרב באמרו חרב חללים וגו'. החדרת להם, פעל הנגזר
מהשם, אשר תנזא אל תוך חדרי בעמם. (כ) למוג, הלמיד ימירה, כי די לו אם יאמר
למען מוג ל"ז ונוסף לחוספת באור ולחוק הדבר (רד"ק). והרבה המכשולים, והרבות
המכשולים

בערלאססע איך וזיא דער וואוטה דעם שוועררטעם, עם איזט דעם בליטצע גלייך גע- מאַכט, דאמיט עם הינשטיר- צע צום שלאַכטען. (כז) פֿער- אייניגע ריך, ווענדע ריך צור רעכטען אונד צור לינקען, וואָ- הין נור דוא ריך ריכטען קאַננט. — (כז) אויך איך ווערדע דיא האַנדע צוואַממען שלאַגען, אונד אויסלאַססען מיינען צאָרן; איך, דער עווי- גע, האַבע עם אויסגעשפּראַ- כען! — (כז) דאָן וואַרד מיר דאָ וואַרט דעם עוויגען, וזיא פֿאַלגט: (כז) דוא, ערדעג- זאָהן! מערקע דיר יענע צווייא וועגע, אויף וועלכען דאָו שווערט דעם קאַניגס פֿאַן כבל קאַמ-

ר ש י

כל־שעריהם נתתי אבחת־חרב אַח עשויה לברק מעטה לטבח: (כז) התאחדתי הימיני השימי השמירי אנה פניך מעדות: (כז) וגם־אני אכה כפי אל־כפי והנחתי חמתי אני יהוה דברתי: (כג) יהי דבר־יהוה אלי לאמר: (כד) ואתה בן־אדם שים־לך־ו שנים דרכים לבוא חרב מלך־

בבל זאָהן! מערקע דיר יענע צווייא וועגע, אויף וועלכען דאָו שווערט דעם קאַניגס פֿאַן כבל קאַמ-

וכן כל הרבה שנמקרא לן הרבות הוא לי פעול: אבחת חרב. יש פותרין טבחת טיית תחת אליף בלית בית. ויש פותרין כמו אבחת לי בעתה ולא יתכן כי התיי באבחת אינה יסוד ולא בזה אלא לסמיכה והתיי בצעתה מן היסוד ואני אמר אבחת חרב השמעת קול הרוני חרב לי וביחה גלפסי מייט בלעזי כי ויין בנביקה יסוד נופל הוא כמו ויין בנסיכה ותבא אליף במקומה כמו אחרותי בזויכס (אויב י"ג) אסוף שמן (מלכים ב' י"ד). ומנחם פירש כמו אבחת חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי עניינו: אח עשויה לברק. אי ופח כי עשויה היא ללהט מרוטה ומזכרקה: מעוטה לטבח. ועשויה בשמלה עד תחפש בנף לטבח ביום המלחמה ויש פותרין מעטה על לי מיעוט שמתעטטה בשמשנין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוויין ודגשות הטיית יורה עליה כי אין המים שרש בתיבה במים של מעונה ומאונה ומעט ומעלפת ספירוס (שיר ה'). ומנחם חזר מעטה לי מחשבה כמו (דניאל ב') התיב עיטה ועט. אבל דוגש פתר אותו כמו עוטה אור בשלמה (תהלים ק"ד): (כא) התאחדתי. אל מקום אחד או לימין או לשמאל: מועדות. מוזמנות: (כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף וגם אני במוך מקוון עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והגיחומי אותה: (כד) שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא: ויד ברא בראש דרך עיר. פנה לך מקום בראש דרך אבחת זה ועשה לך כמין דרך מפולשת לפרשת דרכים אחד פונה לימין

ב א ו ר

המכשולים וכן כל הרבה שנמקרא לן הרבות הוא לן פעול (רש"י). אבחת חרב, תיי קטלי חרבא ואין לו ריע במקרא, ויתורגם לפי ענינו. אח, יתכן כי קרא חרב בלד השאלה אח אל הברק בערך טהירתה והיכרתה, כי כמו שהברק ימהר ויפץ, כן גם חרב, ואמר אח ולא אחרות לחזק המשל, כמו לפתח חפצת רופץ (בראשית ד' ז') ולא רובלת. מעטה, הכוון כדעת החכם בן זאב (באור השרשים שרש עטה) כי מעטה לטון מהירות לחפזקה, כמו ויעט העם אל הללו (ש"א י"ד ל"ב). (כא) התאחדתי, כאשר המשיל חרב להברק, עיב אמר התאחדתי, אחס והברק תהיו אחד. אנה פניך מעדות, תיי לאן אסוף מומיני. (כד) שים לך, לטון שימת עין, מארץ אחר, מנבל. ויד ברא, מואר כנסתו כ"י, שאמר קלקל

בבל מארץ אחד וצאו שניהם ויד ברא בראש דרך־עיר ברא: (כז) דרך תשים לבוא חרב את רבת בני־עמון ואת־יהודה בירושלם בצורה: (כו) כי־עמד מלך־בבל אל־אם הדרך בראש שני הדרכים לקסס־קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד: (כז) בימינו היה הקסם ירושלם לשום ברים לפתח פה

ברצח בעפֿראגען אונד דיא לעבער בעשויען. (כו) „רעכטס“ איזט דער צויעכערשפורך, נאָך ירושלים דייטענד, שטורמבעקע אנצולעגען, איין ווירגען אַנצוואַרדנען, קריענסגע- שרייא

ר ש י

קאָממען וואָלל; פֿאַן איינעם לאַנדע געהען ביידע וועגע אויס, דאָרט אויף דעם שיידע- וועגע וועהלט דיא זייטע ער, אַם שיידע וועגע דער שטאָרט וועהלט ער זיא. (כז) מערקע דיר דען וועג, אויף וועלכען דאָו שווערט קאָממען ווירד געגען רבה (דער הויפטשטאָרט) דער קינדער עמוּנ'ס, אָדער געגען יהודה נאָך ירושלים, דער פֿעסטע; (כו) דען, דער קאַניג פֿאַן כבל שטעללט זיך אַם שיי- דעוועגע, אַם אַנפֿאַנגע ביי- דער וועגע, אום זיך וואַהרוואַ- גען צו לאַססען, ער לעסט פֿאַילע שווינגען, אַראַקעל

בעפֿראגען אונד דיא לעבער בעשויען. (כו) „רעכטס“ איזט דער צויעכערשפורך, נאָך ירושלים דייטענד, שטורמבעקע אנצולעגען, איין ווירגען אַנצוואַרדנען, קריענסגע- שרייא

ב א ו ר

לימין ואחד פונה לשמאל: ילאו שניהם. שני הדרכים: ויד ברא. מקום פנה מן הקוליס והבירקיס אישרטייר בלעזי ודוגמתו בספר יהושע (י"י) עלה לך היערה ובראת לך שמה. ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראתו (כז). ומנחם חזרם כלם לי בריחה כמו ברו לבס איש (ש"א א' י"ו). ברא לישיט בלעזי: (כה) דרך תשים לבוא וגו'. סימן שתי דרכים הללו למלך בבל היוא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתיהן שפול לו גורל בקסמיו עליה כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו': (כו) אם הדרך. קרפתייר בלעזי: קלקל בחינים. ליהט בלהט חטים זרק חן כלפי מעלה והיא פונה מאליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל. קלקל בחינים חזרו מנח' עם נחשת קלל (לעיל א') ועם לא פנים קלקל (קהלת י'). ויש משמע קלקל לי קלקול כמו (ירמיה ד') וכל הנבנות התקלקלו. ויש לועזי קלקל טראפויט בלעזי וכן תיי קלקל בחינים קצת בניכריא: שאל בתרפים. דמות שמדבר במכשפות וכן עשה שמכוונת שאם עושהו בחינות עשה ים צו דבור לעולם: ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד: (כו) בימינו היה הקסם ירושלם. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים: לשם

ב א ו ר

קלקל בחינים, כי נפי כאשר הקן נפל על יד ימין או על שמאל, נסע או אל ירושלים או אל רבה, וברא הוא לשון בריחה, וכמו ובראת לך שם (יהושע י"י ט"ו) וברא הוא כנוי לאם הדרך כאשר אמר בראש שני הדרכים. (כה) דרך חשים וגו', סימן שתי דרכים הללו למלך בבל היוא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתיהן שפול לו גורל בקסמיו עליה, כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו' (רש"י). אה, כמו אל. ואת יהודה בירושלים בצורה, שרם המקרא, ואל ירושלים הנצורה ביהודה. (כו) אם הדרך, נקראת אם הדרך, שהדרכים פונים אליה והיא להם כאם והם לה כננות (רד"ק). קלקל בחצים, לשון תנועה בענין הקלות, כן בארוהו ר"י והר"יקס, כלומר טוב לירות החינים ולהפריסם באויר לראות לאיזה לך יפלו. ראה בכבד, יש בקיאים קוסמים בכבד (רש"י), ודעת רש"י בלי ספק על הקסם אשר נקרא בני הרומיים haruspicina. (כו) בימינו היה הקסם לירושלים, אותו הקסם שהראה לבא על ירושלים, היה בלד הימין, וידוע כי העלת הקסם על

שרייה צו ערהבען, שטורמ- בעקקע נעגען דראי טהארע אגז צולעגען, וועללע אויפצו-ווער- פֿען, אונד איין באַללוערק צו ערריכטען. (כח) איהנען (ירושל'ס מיטווקה ע'ו) שיינט דיעס פֿאלשע צויבערדייטונג, ניכטיגע בעשוואַרונגען זינד'ס איהנען; ער (דער קאָניג) אַבער איהרער זינדע איינגעדענק, ווירד זיאַ ערגרייפֿן. (כט) פֿיר- וואַהר! זאָ שפּריכט דער הערר דער עוויגע; ווייל איהר אייע- רע מיססעטהאַטען אין עראַיני- גערונג ברינגעט, אינדעם איי- רע פֿערגעהונגען אַפֿפֿענבאַר אונד אייערע זינדען אין אַלל אייערעם טהון זיכטבאַר זינד, דאַרום, ווייל איהר זעלבסט עס אין עראַיניגערונג ברינגט, זאָללט איהר דורך זיינע האַנד ערגרייפֿען ווערדען. (ל) רואַ אַבער, דעם טאַדעם שולדיגער באַזעוויכט, רואַ פֿירט ישראל'ס, דעסן טאַג (ז' טטורמ'ע) דאַן קאַמט, ווען דראַ מיססעטהאַט

ר ש י

בְּרִצָה לְהָרִים קוֹל בְּתִרְעוּהָ לְשׁוּם כָּרִים עַל-שְׁעָרִים לְשַׁפֵּךְ סִלְלָה לְבָנוֹת דִּיק: (כח) וְהָיָה לָהֶם בְּקֶסוֹם-שׁוֹא בְּעֵינֵיהֶם שִׁבְעֵי שְׁבַעוֹת לָהֶם וְהוּא-מִזְכִּיר עֵוֹן לְחַתְּפָשׁ: (כט) לָכֵן כֹּה-אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה יַעַן הִזְכַּרְתֶּם עֲוֹנֵכֶם בְּהַגְלוֹת פְּשְׁעֵיכֶם לְהִרְאוֹת חַטְאוֹתֵיכֶם בְּכָל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזְכַּרְתֶּם בְּכַף תְּחַפְּשׁוּ: (ל) וְאַתָּה חָלַל רֶשַׁע נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-בָּא יוֹמוֹ בַּעַת עֵוֹן

יחזקאל כא
קצ
צו

כרים. שלטונים ממונים ראשי גייסות: לשם כרים על שערים. אהה גינים שלך שז על שער פלוני: לשפוך סוללה. שפכין עמר וסוללין וכוונין חל גבוה וכוונין אותה כעין שבושין חלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בני הניר: (כח) והיה להם. לישראל מה שעה ניב כקסים שוא ולא יאמינו שיליח אף באמת שבוני להם מיט פעמים קסם להם ניב וכל הקסמים כוונו זה כזה: והוא מזכיר עון להתפש. וניב בקסמו את קסמיו היה מזכיר עוונות שניד ישראל שהיו מודיעים לו עמין ומואב שזיניהם שהיו שומעין את חוכמות הנביאים: להתפש. שהיו ישראל נתפשים בידו: (כט) יען הזכרכם עינכם. שאתם מחדשים עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם: בהגלות פשעים. החראות חטאמיכם. הישנים: יען הזכרכם. לפני לרעה לפיכך נכף תחפשו ביד מלכך דבנל תחמסרין: (ל) חלל רשע. חייב להיות חלל כרשעך: נשיא ישראל. לדקיהו: בעת עון קץ. בעת נתמלאת הסאה

ב א ו ר

על כל הימין היתה סימן ההללחה. (כח) והיה להם, בעיני יושבי ירושלים. שבעי שבעות, כפאשו שבעה מש, וכי כקס ומלת שוא, משך עלמו ואחר עמו, ושעורו והיה כשנעי שבעות שוא להם. והוא מזכיר עון, מלך בבל מזכיר פשיעת ירושלים אשר מרדו בו, ולפי הכוונה הזאת מתרגם גם המכס דע וועטע. (כט) יען הזכרכם עונכם, שאתם מחדשים עבירות מיום אל יום, ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם, (י"א). בהגלות פשעיכם, המדשים, (ה"ל), ולפי כוונה הזאת מתורגם אשכנזית. בבק, כה"א הדיעה נף ניב (רד"ק). (ל) ואחיה חלל, פירוש הפסוק הוא נראה, כפי יונתן, ואח חייב קטלא רשיעא רבא דישראל

קָץ: (לא) כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה הַסִּיר הַמְּצַנְפֹת וְהָרִים הָעֲטֻרָה זֹאת לֹא-זֹאת הַשְּׁפֵלָה הַגְּבֵהָ וְהַגְּבֵהָ הַשְּׁפִיל: (לב) עוֹה עוֹה יְהוָה עוֹה אֲשִׁימְנָה גַם-זֹאת לֹא הָיָה עַד-בָּא אֲשֶׁר-לִי הַמְּשַׁפֵּט וְנִתְחַיֶּוּ: (לג) וְאַתָּה בֶן-אָדָם הִנְבֵּא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה אֲדַבְּרֵי עִמּוֹן וְאֶל-חַרְפָּתָם וְאָמַרְתָּ חֲרָב חֲרָב פְּתוּחָה לְטִבַּח מְרוֹטָה לְהַכִּיל לְמַעַן בְּרַק:

בחזות
דיא קינדער עמונים צו איהרער שטאך — פֿעריקנדע עם (גיט רען וומרטען): דאַן שווערט — דאַן שווערט אויט געזיקט צום שלאַכטען, איזט געשל'יפֿען, דאַמיט עם בליט- צענד

ר ש י

צו ענדע אויט. (לא) צו דיר שפריכט דער הערר, דער אל- מאַכטיגע אַלֹא: לעגע אב דאו דיארעם, ניב הינוועג דיא קראַנע, וועדער דיעזעס נאָך יענעם (זקווס דוח המכען), דאו גיעדריגע זאלל ערהאבן ווער- דען, דאו האַתע אַבער זאָלל העראַבשטירצען. (לב) אונז- הייל, אונהייל, יא אונהייל ווייל איך שטיפֿטען! אוידיעם אַבער געשיעהט ניכט, ביויע- גערקאמט, דער דאו רעכט האַט דאַצו, דעם איך עס גע- בע. (לג) פֿערגער זאָלסט דואַ, ערדענוואָהן! ווייזאָגען, אונד זאָלסט שפּרעכען; זאָ פֿערהאַנגט עם דער הערר, דער אַללמאַכטיגע, איבער

הסאה והגיע העון האחרון הממלא את הסאה: (לא) הסיר המנפסת וגו'. כתרגומו אעדי מנפחת משריה כהנא רבא וזכנל ביתרא מזדקיה מלכא אמר דין ודין בלתייה לא יתקיים: השפלה הגבה וגו'. גדליה נב אהיקס דלאו הות גדליה יסבינה ולדקיה גדליה הוה תעדי מיניה: (לב) עוה עוה. לאן עי השדה לי חורבה אחר חורבה פעמים עוה לא שמינה כנר נעלה מיכניה ונחנה לדקיה ומלדקיה תנן לגדליה חרי נ'. ומנחם מנר עוה עוה עוהה נחמי המלכה (אסתר א' ו') העיניו והרשעו (תילים ק"ו): גם זאת לא היה. גם לגדליה לא תחסיים עד בא ישמעאל בן נחניה: אשר לו המספא. אשר עליו שמתי להפרצ נקמתי ומשפטי: ונתחיו. בידו: (לג) אל בני עמון ואל חרפתם. אשר שמחו בכפול גורלו של ניב בקסמיו לבא על ירושלים וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד עבדים עליהם רמה להפיל חללים רבים: למען ברק.

ב א ו ר

דמטא יום תזכיר עין תושלמת חיוביה. עון קץ, עיין רש"י. (לא) הסיר, הסיר והרים עיני מקור וכן הגבה והשפיל, כאילו אמר אסיר המנפסת וארים העטרה מעל ראש המלך, ויביל אסיר מעל ראש המלך מלכות יהודה שיגלה המלך נדקיה לארץ אויביו (רד"ק). זאת לא זאת, תחסר ויין החבור, ולא משך גם אל הקודם נד, כלומר לא זאת ולא זאת, ומוסב על המנפסת ועל העטרה. השפלה הגבה, אינו מהנביאות אבל זה דרך כללות ונתינת הטעם למה חוסר המנפסת מראש לדקיהו, על כי נשא את לבבו. (לב) עוה, מנחם מנר עוה עם עיתה ושמתי המלכה (אסתר א' ו') העיניו והרשעו (תהלים ק"ו ט"ו). (לג) ואל חרפתם, המפרשים פירושו את המלה הזאת על הדברים המזדמים והמגדפים ועל שמח בני עמון על מפלת ישראל, ואני לא אוכל להבין, אך בני עמון שמחו על מפלת ישראל, אחרי אשר ידעו כי גם עליהם יא; על כן נכון אספרו על חרפת בני עמון, אחרי אשר גם הם יגולחו ממנו. פתוחה, אמר פתוחה לפי שהוליא מתערה, כי כשהיא בתוך תערה היא סגורה וכשהוליא מתערה היא פתוחה, נראה דעת רש"י כמו להאכיל, וכן ארין עד תנוותיכם (אויב ל"ב י"א) כמו ארין, ולא יכל שם ערבי (ישעיה י"ג ב') כמו ולא יאהל. למען ברק, ברק שם ועינוו החרב מרטה למען תחיש להרוג, כמו הברק, עד אשר נעור

צענר פֿערצעהרע! (לד) וועה-
רענד מאַן דיר ערטרהיילט דיא
פֿאַלשען ווייזאונגן, אונד דיר
פֿאַלשע אַראַקעל גיבט,
שטרעקט עס דוך היזאויף דיא
לייבנאַמע יענער ערשלאַגענן
באַזעווייכטער, דערען טאג
דאַן קעמבט, ווען דיא מיס-
סעטהאַט ענדעט. (לה) אַ!
שטעקע (דיין טווערט)
נור וויעדער אין דיא שידע,
דען, שאַן אַן דעם אַרטע וואָ
דיא צור וועלט קאַמסט, אין
דעם לאַנדע דיינער געבורט

(לד) בחזות לך שוא בקסם-לך
כזב לתת אותך אל-צוארי חללי
רשעים אשר-בא יומם בעת
עון קץ: (לה) השב אל-תערה
במקום אשר-נבראת בארץ
מכרותיך אשפט אתך:
(לו) ושפכתי עליך ועמי באש
עברתי אפיה עליך ונתתיך ביד

אנשים

ווערדע איך דרך ריכטען; (לו) מיינען צאָרן ווערדע איך אויסשיטטען איבער דיר, טיין
פֿייערגרייס וואָלל דיר ערגרייפֿען, אונד וואוטהענטבראַנגטען מאַנגערן ווערדע איך דיר

ר ש י

למען לא יתקד מראה להט שלה בחלליה: (לד) בחזות לך שוא, קוסמי עמון חזו להס
שוא לחמ לא יבוא עוד עלינו: לתת אותך אל צוארי חללי רשעים, להטעות ולתת
את צואריך כצוארי חללי רשעים של ישראל: אשר בא יומם, יום שלהם: (לה) השב, כמו
השב שהיו כהיין רבה המתני עד שוב חרב שעל ישראל אל תערה ואחיב כגימור נקמתו
בישראל ישוב עליך ובמקום אשר נבראת וגומר: (לו) אפיה עליך, לשון נפיתת אש בחפז:
אנשים צוערים, מנהיגין עמלן בשגעון לחבל ולהשחית: חרשי משחית, אומנין לקטלא: וט
ימיים רביים שפירשתי פרישה יו באש"ר כתוב למעילה עבשיו אחיי רוי"ה בשינויי לשונות
ש"ה שאיין הכני"א מדביר אלי"א על החר"ב. לתת אותך אל צוארי חללי הרשעים וגו' השב
אל תערה וגו' אפיה עליך וגו' אינו נופל לי זה אלא על מחבת וכן חרשי משחית, ונראה
בעיני שעל כי נאמרה נבוא' זו וכן משמע הכנא ואמרת כה אמר ה' אלהי' על בני עמון ועל
חרפתם כלומר (שחרפתי שחרפתי היו) על בני (בשביל בני) שבני עמון חרפתי את ישראל על
שהרכיבם בני: חרב חרב פתוחה, חרב בני הכפולה ללאת שבני הדרכים על ירושלים ועל בני
עמון כמו בפרשה העליונה הרי פורענות לבני עמון: בחזות לך שוא בקסם לך כזב, אתה
סנוי כי ע"י קסמך של הכל ושוא וכזב אתה מלמית שחרבך נתונה אל צוארי חללי הרשעים
שבא יומם בגזרה מלפני בעת תשלום את קילם: השב אל תערה, כלוי העת תבוא שתשוב אל
תערה ותקבל החרב פורענותם מיד מלכיו ואף אפיה עליך באש עברתי ותהיה נתונה ביד נפחים
שוטים שהם חרשי משחית שיבואו לחדלי ולמורטי' כאשר מאז וישחיתוך:

בערים

ב א ו ר

בני עמון יקסמו קסם לדעת אם מלך בבל ילחם במלחמתו נגדם, כבר יכלו אל צוארי חללי
הרשעים. (לד) בחזות, מוסב אל הפסוק הקודם, לתת אותך, בעוד תקסם כזב יבא אליך
פתאום ככרך ויתן את חלליך על צוארי וגו'. רשעים, מוסב על ישראל. עון קץ, עיין לעיל (ל).
(לה) השב אל תערה, דברי הנביא אל בני עמון, כי בלי ספק התאמתו לקדמיה וללאת
נגדו למלחמה, ע"כ אמר: השב את החרב אל תערה, כי נטרם תלא עוד מארלך כבר יבא
אליך ובמקום אשר נבראת אשפטך, מכרותיך, ראה את צוארונך לעיל ע"ז נ"ו.

בערים

אנשים בערים חרשי משחית:
(א) לאשתהיה לאכלה דמן יהיה
בתוך הארץ לא תזכרי כי אני
יהוה דברתי:

כב (א) יהי דברי יהוה אלי
לאמר: (ב) ואתה בך
אדם התשפט התשפט את-עיר
הדמים והודעתה את כל-
התועבתיה: (ג) ואמרת כה אמר
אדני יהוה עיר שפכת דםבתוכה
לבוא עתה ועשתה גלולים עליה
קטמאה: (ד) בדמן אשר-שפכת
אשמת ובגלוליה אשר-עשית
טמאת ותקריבי ימין ותבוא
עד-שנותיך על-כוננתיה חרפה

לגוים

ר ש י

איבערלאַססען, דיא ערפֿינ-
דעריש זינד אים פֿערדערבען.
(ב) דעם פֿייער וואָללסט דוא
צום רויבע ווערדען, דיין בלוט
וואָלל אין דיינעם לאַנדע פֿער-
גאַססען, אונד זאָ דיין אַנדענ-
קען גאַנץ פֿערלעשט זיער-
דען. — אַיך, דער עוויגע,
האַכע עס זאָ פֿערהענגט.

כב (ב) דעם עוויגען וואָרט
וואָרד פֿערנער מיר,
וויא פֿאַלט: (ג) דוא ערדענ-
זאָהן! וויילסט דוא ריכטען?
וויילסט דוא דיעזע בלוטשול-
דיגע שטאַרט ריכטען? מאַכע
איהר בעקאַנט אַל ל ע איה-
רע שאַנדטאַטען; (ג) זאָגע:
זאָ שפּריכט דער הערר, דער
עוויגע: איינע שטאַרט, דיא
אין איהרער מיטטע בלוט
פֿערגעסט, דיא זיך געטצען
מאַכט, אונד זיך דאַמיט פֿער-
אונגרייניגעט, דערען שטראַפֿ-
צייט קעמט (זונאָוסווייליך).
(ד) דורך דאַ בלוט, דאַ דוא
פֿערגאַססען, האַסט דוא דיר

(טווער) פֿערשולדעט, דורך דיינע גאַטצען, דיא דוא דיר מאַכטעסט, האַסט דוא דיר
פֿעראונגרייניגט; דוא האַסט אַלזאָ ועלבסט גענעהרט דיינע שטראַפֿצייט, אונד ועלבסט
דאַ ענדע דיינער יאָהרע הערבייא געפֿיהרט! דאַרום לאַס איך דיר צום שפּאַטט אַללער
פֿעל-

כב (ב) החשפוט את עיר הדמים, ירושלים, והודעתה, מפיח היא והודעת אותה:
(ג) עיר שפכת דם בחובה לבוא עתה, הרי מקרי' מסורס וזהו פי' עיר שפכת דם
בחובה אמר ה' אלהים לבוא עתה: ועשתה גלולים, כמו ואשר עשתה גלולים וגו': (ד) עד
שנותיך, גזירת ונשנתם (דברים ד') בני' שאמר משה: וקלתה, דבה שהכל נדברים נידך.
פלגרי"ן

ב א ו ר

(לו) בערים, הרגמתיו מלשון והסנה בער באש, ואף יאות גם לתרגם חרשי משחית כיוצא
דאומנין לחבלא.
כב (ב) החשפט, ראה צארכו לעיל כי ד'. (ג) עיר שפכת דם, עיר אשר בחובה נשפך
דם, לבוא עתה, עינו אל לא מטאה כי אס בשפיכת דם כבר בא עתה,
ואף גם מה עתה, אחרי אשר הוסיפה פשע על פשע ועשתה גלולים. (ד) עד שנותיך,
חמסר

פֶּלְקֶעַר אונד צור שמאך אל־
לער לענדער ווערדען (ה) דיא
נאָהען אונד דיא פֶּאָן דיר ענט־
פֶּערנטען זאָללען דיר פֶּער־
שפּאַטטען, דוא נאָמען אונ־
ריינע, דוא פֶּיעל צערייטטע־
טע (ו) ויעהע! ישראלים פֶּיר־
סטען, דיא אונטער דיר וואָ־
רען, געברויכטען יעדער ווי־
נע מאַכט אום בלוט צו פֶּער־
געסטען; (ז) פֶּאַטער אונד מוט־
טער ווערדן גערינג געשעטצט
אין דיר, דען פֶּרעכדען אין
דיינער מיטטע כעהאַנ־
דעלן זיא מיט געוואַלטשאַט,
דיא וואַיען אונד וויטוען אונ־
טער דיר בעדריקען זיא.
(ח) מיינע הייליגטהימר פֶּער־
אַכטעסט דוא, אונד מיינע ר־
העטאַגע ענטווייהעסט דוא;
(ט) פֶּערליימדער זינד אין דיר
אום בלוט צו פֶּערגיעסען,
אויף דען (גאָטלען) בערגען
שפּייען זיא, אונד טרייבען
אונצוכט אין דיינער מיטטע.
(י) דיא בלאַסע דעם פֶּאַטערס
וויירד אויפֿגעדעקט בייא דיר,

לגזוים וקלסה לכל־הארצות:
(ג) הקרבנות והרחקות ממך
יתקלסו־בך טמאת השם רבת
מהומה: (ד) הנה נשיאי ישראל
איש לזרעו היו בך למען שפך־
דם: (ה) אב ואם הקלו בך לגר
עשו בעשק בתוכך יתוסו אלמנה
הזנו בך: (ו) קדשי בזית ואת־
שבתתי חללת: (ז) אנשי רכיל
היו בך למען שפך־דם ואל־
ההרים אכלו בך זמרה עשו
בתוכך: (ח) ערות־אב גלה־בך
טמאת הנדה ענד־בך: (ט) ואישו
את־אשת רעהו עשה תועבה
ואיש את־כלתו טמא בזמה ואיש
את־אחתו בת־אביו ענה־בך:

שחר
דיא אַבגעזאָנדערטע (אונריינע) שענדען זיא בייא דיר. (יא) יעדער בעגעהעט
שאַנדטהאַט מיט דעם ווייבע ווינעס נאַכסטען, יעדער ענטעהרט דורך אונצוכט ווינע
שוועגערטאַכטער, אונד שאַנדעט בייא דיר ווינע אייגענע שוועסטער, דיא טאַכטער זיי־
נעם

רשי

פלרין צלעז: (ה) יתקלסו בך. ומה היא הקלסות טמאת השם זו היא טמאת את שמה
שהיו נקראים עם קדוש ננים ליוזרם וגרמו עזמם להקרות עם טמא שפחים (ישעיה ו'):
(ו) איש לזרעו. כל דאליס נבר: (ז) חז ואם הקלו בך. כל התועבות שנפשת קדושים
מהיו שהזכרו עליהם נמו כאן: (ח) קדשי בזית. ולא כמו שאמרתי לרנכנס חזבו (ויקרא
יט): (ט) ואל ההרים אכלו בך. וכטוריא פלחו בך לטעווחא: זימה עשו. עלות אל רעהו:
ותכלעי

באור

תספר מלת קן, כלומר עד קן שומך. (ו) איש לזרועו, כל דאליס נבר, (כשיי). (ט) אנשי
רכיל וגו' למען שפך דם, יתכן כי דבר מהרשעים האלה אשר נעז מחיר כסף ענו באיש
לדיק

(יג) שחד לקחוי־בך למען שפך־
דם נשך ותרבית לקחת ותבצעי
רעיד בעשק ואתי שכחת נאם
אדני יהוה: (יד) והנה הכיתי כפי
אל־בצעך אשר עשית ועל־דמך
אשר היו בתוכך: (טו) היעמד
לבך אם־תחזקנה ידיך לימים
אשר אני עשה אותך אני יהוה
דברתי ועשיתי: (טז) והפיצותי
אותך בגזים וזריתיך בארצות
והתמתי טמאתך ממך:
(יז) ונתלת בך לעיני גזים וידעת
כי־אני יהוה: (יח) ויהי דברי־יהוה
אלי לאמר: (יט) בן־אדם הידלי
בית־ישראל לסוג כלם נחשת

לסיג קיי
וּבְדִיל
טילגען דיינע אונרייניגקייט פֶּאָן דיר. (טז) ערשלאַגען זינקסט דוא ניעדער דורך דיינע
אייגענע שולד פֶּאַר דען אויגען דער פֶּאַלקער; דאָ ווירסט דוא (טטעכענד) ערקענגען,
דאַם איך דער עוויגע בוי. (יז) פֶּערנער וואַרד מיר דעם עוויגען וואַרט, וויא פֶּאַלגט:
(יח) ערדענוואָן! דאָ הווי ישראל איזט מיר שלאַקען געוואַרדען, אַללע זינד וויא
קופֿפֿער

רשי

(יב) ותכלעי רעיד בעשק. העשרת את אוהביך בעשק שעקת מן העניים. לאן אמר ותכלעי
לאן גול כמו וזכע נך נאן ה' (תהלים ו') וכה פתרונו ותגלי לרעיד בעשק: (יג) הכיתי
כפי. נעקתי ווי וקיסה: אל נצעך. כאן למדנו שהגול קשה מן הכל שעליו נחם גזר דין:
(יד) אשר אני עושה אותך. פועל לך כפעלך: (טו) והתומתי. וכליתי: (טז) ונתלת בך.
תחלמלי בעלמך על מה שעשית: (יח) לסיג. מערבות פסולת המעורב בכסף והזכ ונדיך
להתיכו

באור

לדיק עד שקר למען ישפט עליו משפט מות, כאשר מלאנו נבנות הירעאלי. (יד) אותך,
חרגמו השנעים: *שם עז* באלו נכתב בחיובך ובדרך־בזה תרגמתי. (טז) ונחלה, נפעל משרש
חלל, מלאן ולכי חלל בקרכי, (תהלים קיט כז). (יח) לסיג, מוסב על נחשת ובדיל ובדיל
וגו'

נעם פֶּאַטערס; (יג) בעשטע־
בונג נעהמען זיא אָן בייא דיר
אום בלוט צו פֶּערגיעסען, ציני־
זען אונד איבערשום ניממסט
דוא, היינען נעכסטען בעאיינ־
טרעכטיגעסט דוא געוואַלט־
טהאַטיג — אונד מיך פֶּער־
גיסעסט דוא — שפּריכט דער
הערר, דער עוויגע. (יג) פֶּיר־
וואַהר! איך קאָן נור דיא האַנ־
דע צוזאַמענשלאַגען איבער
דיינען הויב, דען דוא פֶּער־
איכטעסט, אונד איבער דאָז
בלוט, דאָז אין דיינער מיטטע
פֶּלאַס. (יד) ווירד דין מוטא
בעשטעהען? — ווערדען דיי־
נע קרעפֿטע שטאַרק גענוג זיין
פֶּיר דיא טאַגע, דיא איך דיר
בערייטע? — איך דער עוויגע
האַבע עם אויסגעשפּראַכען,
אונד פֶּאַלל־פֶּיהר' עם אויך. —
(טז) צערשטרייען ווערדען איך
דיך אונטער דיא נאַציאָנען,
דיך פֶּעראיינצעלן אין דיא
לאַנדער, אונד זאָ גאַנץ פֶּער־

קופפער, וויא ציין, וויא אויב זען אונד וויא בלייא אים שמעלצטיגען; שלאקען זינד דיא איינסט זילבער ווארען. (ט) דארום שפריכט דער הער, דער עוויגע; ווייל איהר צאלע צו שלאקען געווארדן, ווייל איך אויך צוזאמענגעברויג געווארדן מיטטע ירושלים. (ז) וויא מאן זילבער, קופפער, אייזען, בלייא אונד ציין אין דעם שמעלצטיגעל צוזאמענגעבט, אום פיער דארטן צו פאכען, דאמיט עס שמעלצען; זא ווייל איך אין מיינעם צארנע אונד אין מיינעם גריממע איך צו זאמען ברינגען, איך היינין לעגען, אונד שמעלצן. (ח) יא צוזאמען ברינגען ווייל איך איך, ווייל מיינען פיערערנים אויף איך הינשטראמען אלס סען, אונד איהר זאלט דארין געשמעלצט ווערדען. (כ) וויא דא זילבער אים טיעגעל צער-שמעלצט ווירד, זא זאלט איהר דארין צערשמעלצט ווערדען, אונד ערקענגען, דאס איך, דער עוויגע, מיינען גרים איבער איך אויסגעשיטטעט. (כ) דעם עוויגען אנארדונג ווארד מיר (אויך) מיט דיעזען ווארטען: (כ) ערדעגוזאן! שפריך צו דעמעלבען (דען זאנדע): דוא ביזט איין ניכט

ר ש י

לפמיבו באש לזכורו כור, שזוכפין צו זהב: (ב) קבולת כסף, באשר יקבון הזרף את כל הסיגים אל תוך כור: לפתח, לנפש: להנתיך, וילקח ממחגם ותחית:

לא

ב א ו ר

וגו' דסמוך; כי בערך אל הכסף הם נחשבים כסוי. בחוך כור, מוסב על ירושלים, וקראה כן ע"ש סופה, כי שם יקבלם ככתוך כור להנתיבם (לקמן פסוק ב'). סיגים כסף היו, ענינו כסף היו לסיגים, והנביא רצה להגיד כי גם האנשים הזדוניים אשר דמו להכסף כאשר באו לירושלים, נחשבו לסיגים, ולא כי כל הכסף היה לסיגים, אלא רובו ככולו, והחל גדול ובקטן בלה, כי ערך הנחשת נכלה מערך הכסף ובדיל מנחשת וגו', וכן היו ישראל בערך אל זקתם, וזה הדבר אשר נכח אמרתי במקום אחר, כי אם אמר הנביא: והנכתי ממך לדיק ורשע, הנביא לא חשב כי גם לדיק גמור יכרת, כי חליה מה' השופט כל הארץ לא יעשה משפט, אלא

מטהרה היא לא גשמה ביום זעם: (כה) קשר נביאיה בתוכה בארי שואג טרף טרף נפש אכלו חסן ויקר יקחו אלמנותיה הרבו בתוכה: (כז) כהנייה חמסות תורתי ויחללו קדשי בין קדש לחל לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם: (כז) שריה בקרבה כזאבים טרפי טרף לשפודדם לאבד נפשות למען בצע בצע: (כח) ונביאיה טחו להם

חפל

שען דעם אונריינען אונד ריינען בעלעהרען ויא ניכט, אונד פאן מיינען רוהעטאגען ענט-פערנען ויא איהר אויגענטמערק. זא ווערדען איך ענטווייהעט אונטער איהנען. (כז) דיא בעפעהלסהאבער דארין גלייכען דען רויבגעיירגען וואלפען, דיא גור בלוט פערגיעסען, מעג-שען גור פערגיעסען, אום איהרע האבוכט צו בעפריעדגען, (כח) דיא פראפעטען דארין וויס

ר ש י

(כד) לא גשמה ביום זעם. לא נתן גשם הראוי לה לטהר ביום זעם ופירושו הדבר כחרגומו ולא אהענידו בה עובדין שבין דינגון עלה ביום לוט: (כה) קשר נביאיה. נקשרים יחד בעלה רעה: נפש אכלו. שהיו נוטלין שומד ומחזיקים ידי מרעים להרוג ולשלוט ולבזו ונבאין להם שלום: חסון. ממון: (כז) חמסות תורתי. עליהם היה להזיז ולהורות ולהודיע חק ומשפט ולא עשו זה חמס שחמסוה מן הזריבין ללמד: וחלל. ונחללתי: (כז) למען בלוע בלע. לחטוף ממון: (כח) דומין לשומי בנין טיש שאינו מעובד כל זכנו שאין צו חתן והוא נפטר מאליו בנא עליו גשמים ולשון חפל כל דבר הממוסר חקון:

ב א ו ר

אכל קראה לדיק בערך אל רעהו אשר הרשיע עוד ממנו, אמנם גם הוא רשע. (כד) לא גשמה, נראה כאלו חמסונה מלות על כן, וענינו: על אשר את ארץ לא מטהרה, על כן לא גשמה וגו', ובשר במלת גשם לשמן בה שליל כל זרעה מארס, כי הגשם יקר מאד בחזרות הקדש, ואם יעברו השמים, הארץ לא תתן את יבולה. והפסוק הזה ענין שבני עזמו. (כה) חסון, שם, ופירושו חזק, כמו והיה חסון לנערת (ישעיה א' ל"א). אלמנחיה, כי על ידי עזותיהם הרעות, נפלו העם אל ממנה כשדים והיו להם לשלל. (כז) בהגיה חמסו חורתי, נראה כדעת החכם בן זאב (בזאיה שרש חמס) כל מעשה שמעות משפטו ביד רמה להרע, נקרא חמס, וע"כ יבוא גם על המעול בדבר אחר שאינו ממון. חמסו חורתי, שהסירו הכהנים התורה מללמד אותה לעם. (כח) טחו להם חפל, ראה באורנו לעיל י"ג י"ד

וויססען מיט טרון אללעם צו איבערטייגלעך, געבען פאלע שיערשיינגען פאר, טיישען דורך איהרע צויבערקנסטע, אונד זאגען: דער הער, דער אללמעכטיגע, האט זא געשפראכען; דא דאך דער עוויגע עס ניכט געשפראכען. (כט) דאז געמיינע פאלק בע- דרוקט געוואלטטעהטיג, בע- געהט רייבערעיען, בעטריגט דען צרמען אונד דירפטגען, אונד דרוקקט דען פערעדען מיט אונגערעכטיגקייט. (ל) איך זוכטע יעמאנדען אונטער איהר גען, דער שראנקען זעטע, זיך פאר מיר אין דען רים שטעללע צור בעשומצונג דעם לאנדעם, דאס עס ניכט אינו פערדערבען שמוצען, פאנד אבער קיינען. (לא) דארום ווערדע איך אויסשיטטען מיי- גען צארן איבער זיא, זיא צער- שטארען דורך מיינען פייער- גרים אונד איהרען וואנדעל אויף איהר הויפט קאממען

תפר חזים שוא וקסמים להם כזב אמרים כה אמר אדני יהוה ויהוה לא דבר: (כט) עם הארץ עשקו עשק וגולו וגול ועני ואביון הזנו ואת הגר עשקו בלא משפט: (ל) ואבקש מהם איש גדר גדר ועמד בפרץ לפני בעד הארץ לבלתי שהתה ולא מצאתי: (לא) ואשפך עליהם זעמי באש עברתי כליתים דרכם בראשם נתתי נאם אדני יהוה:

כג (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן-אדם שתים נשים בנות אם-אחת היו: (ג) ותזנינה במצרים בנעוריהן זנו שמה מעכו

לאססען — שפריכט דער הער, דער אללמעכטיגע. כג (א) דעם עוויגען ווארט ווארט מיר וויא פאלגט: (ב) עררענע זאָהן! צווייא פרויען, וועלכע טאָכטער איינער מוטטער וואָרען, (ג) בוהלטען אין איהרער יונגען אין עגיפטען, דאָרט ערשלאַפֿטען איהר-רע-

ר ש י

כג (ב) שתים נשים, תרתין מדינת דאינון בתרתין נשין: בנות אס אחת, שתיהן מנסיס אחת נתלקו לשמים בימי רמזעס: (ג) שמה מעכו. בני מצרים את שדיהם לשון

ב א ו ר

(ל) גדר גדר, ראה באורנו לעיל י"ג ה', ועל הדרך הזה אמר גם הרד"ק. כג שחיים נשים, כל הפרשה הזאת נראה לפרש ע"פ יונתן, כי הוא השכיל לתרגם אותה, וכתבם שחיים נשים, תרתין מדינת דאינון בתרתין נשין. בנות אם אחת, שתיהן מנסיס אחת נתלקו לשמים בימי רמזעס, (רש"י). (ג) ותזנינה במצרים, ת"י וטעמה במצרים בתר פלקן טעותהון, וכן כל ענין הפרשה הזאת על כל השאלה. ועד"ן מתורגמות אשכנזית פשה זו ופרשה

מעכו שדיהן ושם עשו דדי בתוליהן: (ד) ושמותן אהבה הגדולה ואהליבה אחותה ותהיינה ליותלדנה בנים ובנות ושמותן שמרון אהלה וירושלם אהליבה: (ה) ותזן אהלה תחתי ותעגב על-מאהביה אל-אשור קרובים: (ו) לבשי תכלת פחות וסגנים בחורי חמד כלם פרשים רכבי סוסים: (ז) ותתן תזנותיה

עליהם היממעלבלויא געקליידעטען פאשאם אונד שטאטטהאלטער, אללע רייצענדע יונג-לינגע, רייטער, דיא אויף ראססען רייטען; (ז) איהרע בוהלגונסט שענקטע זיא דיע-וען

ר ש י

ומעוך (ויקרא כ"ב): ושם עשו. הטורים את דדי בתוליהן כליו למדום את דרכי תועבות: עשו איטיינר"ט בלע"ז: (ד) ושמותן. בכנוי אהלה ואהליבה: ושמותן. הראשונים שמרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הנבעל לאחאז ואע"פ שמרון לא נבנתה אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמזכיר נעשית ראש: אהליבה על שם אהלי היה צה ומקדשי: (ה) ותעגב. ותחאה אישוי"ר בלע"ז ל"א דיש"שירי: אל אשור קרובים. שהיו שכני לה ושלחו להם להיות להם לעזר זה היה מנחם בן גדל (מלכים לי ט"ו) שנתן מס לפול מלך אשור להיות ידו אחר להחזיק הממלכה בידי והנביא מדמה הדבר בצאה מנאמת אסם היו עובדים להקדישם לא נלטרנו למלכי אשור: (ז) ותתן תזנותיה עליהם. לב

ב א ו ר

ופרשה ט"ו. (ד) ושמותן, בכנוי אהלה ואהליבה, ושמותן, הראשונים שמרון שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הנבעל לאחאז, ואע"פ שמרון לא נבנית אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמזכיר נעשית ראש. אהליבה, על שם אהלי היה צה ומקדשי, (רש"י). ושמותן שמרון, זה מאמר מוסגר. (ה) ותעגב, כתב אדוני אני כל הנמצא בלשון הזה הוא בענין חשק הזנות, (רד"ק). קרובים, אינה נמשכת יפה אל מלת אשור, כי אז היה לו לכתוב קרובה, וגם יש מדינות אחרות יותר קרובות אשר בהן זנתה, וגם בפסוק י"ב נראה בעליל, כי מוסב על סגנים; על כן אומר, כי גם פה מוסב על הפסוק האמר, וקרובים כנוי לשני המלכות רואי פני המלך, וכן מלאנו והקרוב אליו כרשנא וגו' רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות (אסתר א' י"ד). ולא נוכל לומר, כי הפסוק הגיד לנו כי במקרה היו האנשים האלה קרובים בזמן הזה ועמהם התייען, על כן אמר בסוף רואי פני המלך יושבי ראשונה במלכות, א"כ קרוב כנוי ליושבי ראשונה במלכות וכן קראו גם הרומיים לאנשים כללה amiei. אבל רש"י ש"ה י"ב ש"כ"ס ל"ה, ועפ"י מתורגם בל"י. (ז) לבשי חבלת, אולי לבשו האנשי האלה חבלת להבדילם מהאנשים האחרים. וסגנים, פקיד על דבר תחת יד גדול ממנו. רוכבי סוסים, בימים הקדמונים לעת אשר לא נתן לאנשי המלחמה חקם מאוור המלך, רק עשירי העם וקליניה היו

רע רייטצען, אונד איהרע יונג-פרייוליכקייט ווארדע דאָרט פֿערלעטצט. (ז) דער נאָמע דער אַלטערן איזט אהלה אונד יענער איהרער שוועסטער איזט אהליבה. ריעוע וואור-דען מיין, אונד געבאָרען זאָה-גע אונד טאָכטער. דער (ז"י) העלע) נאָמע אהלה'ים וואָר שמרון, אונד יענער דער אהליבה, וואָר ירושלים. (ה) דאָ בוהלטע אהלה הינטער מיר, אונד הענטע אונציכטי-גע נייגונגען געגען איהרע ליעבהאבער, דיא נאָהען אַסיריער, (ו) געגען יענע הימעלבלויא אונד שטאטטהאלטער, אללע רייצענדע יונג-לינגע, רייטער, דיא אויף ראססען רייטען; (ז) איהרע בוהלגונסט שענקטע זיא דיע-וען

עליהם מבחר בני-אשור כלם
 ובכל אשר עגבה בכל-גלוליהם
 נטמאה: (ח) ואת-תזנותיה
 ממצרים לא עזבה כי אותה
 שכבו בנעוריה ותמה עשו בדי
 בתוליה וישפכו תזנותם עליה:
 (ט) לכן נתתיה ביד-מאהביה
 ביד בני אשור אשר עגבה
 עליהם: (י) תמה גלו ערותה
 בניה ובנותיה לקחו ואותה
 בחרב הרגו ותהי-שם לנשים
 ושפוטים עשו בה: (יא) ותרא
 אחזתה אהליבה ותשחת
 עגבתה ממנה ואת-תזנותיה
 מזונני אחזתה: (יב) אל-בני

וען, היא אללע דער אויס-
 בונד ווארען, פאן דען קינ-
 דערן אשור'ס, אונד בייא דער
 פיעלען בוהלערייא, דיא זיא
 בענינג, ווארדע זיא פער-
 אונריינגעט, דורך אללע
 איהרע גאטצען. (ח) איהרע
 בוהלשאפטען מיט דען מצרים
 אונטערלעס זיא אויך ניכט,
 דען דיעזע האפטען שאן אין
 איהרער יוגענד מיט איהר גע-
 בוהלט, איהרע יונגפרוישאפט
 פערלעפט, אונד איבער-
 שטראמטען זיא מיט איהרער
 גיילהייט. (ט) דארום איבער-
 גאב אויך זיא דער געוואלט
 איהרער בוהלען, דער געוואלט
 דער זאָהנע אשור'ס, נאך
 דענען זיא געליסטעט. (יא) דיע-
 זע דעקטען אויף איהרע בלאָ-
 סע, ענטריסטען איהרע זאָה-
 נע אונד איהרע סאָמטער,
 זיא זעלבסט ערשלוגען זיא
 מיט דעם שווערדטע, אונד
 זיא, וואַרד אונטער דען פֿרוי-
 ען בעריכטיגעט, דען שטראַפֿגעריכטע ווארדען אן איהר פֿעראובט. (יב) איהרע שווע-
 סטער אהליבה זאָה עס, טריעב אָבער איהרע פֿערדער בליבֿע גיילהייט אונד
 בוהלערייא שטאַרקער נאָך אַלס יענע איהרער שוועסטער. (יג) זיא הענטע בוהלערישע

אשור

גיי

רשי

לכ ניאוסה ורוח זנויה נתנה עליהם שהיתה מתאווה להם: ונכל אשר עננה וגו'. ככל העובדי
 כוכבים אשר נשתחוו עמהם למדה דרכיהם ונשתחוו בגלוליהם: (ח) ואת תזנותיה ממצרים
 לא עזבה, גם על מלכי מצרים סמכו שמזינו (שם י"ו) בהושע בן אלה אשר שלח מלאכים
 אל סוּח מלך מצרים: כי אותה שכבו וגו'. ומאן וישפכו תזנותם עליה תחות זנויים וכנס זה
 מימי נעוריה: (ט) לכן נתתיה וגו'. שכל סתריה והגלה אותם: (י) ותהי שם לנשים.
 לוקח מהן קללה לכל הוואסות להוסר ממנה ראו מה עלתה לפלוגית על זמתן ושפוטים.
 כמו שופטים ונעש"ש בלע"ו: (יא) ותרא אחזתה אהליבה. את כל הרעה אשר נאה לאחזתה
 על זנויה ולא יראה: ותשחת ענבתה. תחותה זויטייר בלע"ו: (יב) אל בני אשור עננה.

באור

היו כרשים, על כן אמר רוב בני סוסיס, והוא ככל ענין צמלות שונות. (ו) מבחר בני אשור,
 תחסר מלת על, על מנחר. וכל אשר עגבה, ענינו: ברב עגבתה ככל גלוליהם נטמאה.
 (י) וההי שם, כפי תרגום השבעים הוא בליא (געוועדע) וכן נראה; כי למי אשר לו שם או
 לשבח

אשור עגבה פחות וסגנים
 קרבים לבשי מכלול פרשים
 רכבי סוסים בחורי חמד כלם:
 (ג) וארא כי נטמאה דרך אחד
 לשתייהן: (ד) ותוסף את תזנותיה
 ותרא אנשי מחקה על-הקיר
 צלמי כשדיים חקקים בששר:
 (ו) חגורי אזור במתניהם סרוחי
 טבולים בראשיהם מראה
 שלישים כלם דמות בני-בבל
 כשדים ארץ מולדתם:
 (ז) ותעגב עליהם למראה
 עיניה ותשלח מלאכים אליהם
 כשדימה: (ח) ויבאו אליה בני

כשרים קרי. ותעגבה קרי בכל

נייגונגען געגען דיא זאָהנע
 דער נאָהען אַסיריער, געגען
 יענע פֿראַכטפֿאַלל געקליידע.
 טען פֿאַשאַס, שטאַטטהאַל-
 טער אונד ריטטער, דיא אויף
 ראַססען ריטטען, אונד אַל-
 לע רייצענדע יונגלינגע וואָ-
 רען. (ג) אויך זאָה, דאָס
 אויך זיא פֿעראונריינגעט
 ווארדע, דאָס ביידע איי-
 נען וועג וואַנדעלמען,
 (ד) דאָס דיעזע, איהרע אויס-
 שווייפונג נאָך פֿערמעהרטע,
 אינדעס זיא זיך ערזאָה מענג-
 ליכע, אין דען וואַנדען אויס-
 געווייגענע פֿיגורען, בילדניס-
 סע פֿאַן קאלדערען דורך ששר
 דאָרגעשטעלט, (ט) מיט
 גירטעלן אום איהרע לענדען,
 מיט פֿליעגענדען טורבאָנען
 אום איהרע קעפֿע, דעם אַנ-
 זעהען נאָך אַללע בעפֿעהלס-
 האַבער, געשטאַלטעט וויא
 דיא זאָהנע באַבילאָנס, דע-
 רען פֿאַטערלאַנד קאַלדעאָ איזט; (טו) נאָך וועלכען זיא שאַן דורך דען אַנבליק געלי-
 סטעטע, אונד באַטשען צו איהגען זאָנדטע נאָך כשדים. (י) דיא זאָהנע בבליס קאָמען
 איהר

רשי

זה אחז שלח אל מלך אשור לעזרה (שם ט"ו): (יד) ותוסף אל תזנותיה. להתאווה לללמי
 שלא ראתה אותם אלא דמותם: מחוקה על הקיר. בואת לא עשתה אחזתה: ללמי כשדים.
 דמות אנשי כשדים שמשויין בלבושיהן: בשאר. מיני ניוו: (טו) חגורי אזור. כן דרך לבושי
 כשדים: סרוחי טבולים. יתירי כובעים גדולים. ומנח' פירש כמו ויטבלו הכמונת כסם (בראשית
 ל"ד) ופתרון סרוחי טבולים בן הוא סרח העודף (שמות כ"י) מן המנפסת לבושה. טבולים
 אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין וכן ת"י מחמתן קולסין: שלישים. נבירים: (טז) למראה

באור

לשח או לגנאי, כל בני אדם יספרו ממנו, והנניח אמר: שבר בני ישראל ורעתם תהיינה
 כל כך ידועות עד אשר תבאנה גם אל אחי הנשים העזרות והכלואות בחוק הבית; ועיד
 הזה קצן גם דוד: ישאון בני יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים ס"ט י"ד), כי שברו
 ידוע כל כך. (יב) לבשי מכלול, בכל מיני לבושים נאים והוא כולל מה שפרט למעלה חבלת
 ועוד דברים אחרים, (כד"ק). (יד) בששר, לפי רוב המפרשים הוא מין צנע. (טו) סרוחי
 טבולים, טבולים הם סחרי הראש ידועים בשם טובאן או טובאן ועם סחמים שהיו סחמים
 ותלוין מאחרי הראש. ולדעת אחי מפרשים, הגנופים נקראו סחמים, ועל דרך חבלה נבלת
 עליה (ישעיהו א' ל'), שהיא נקראת נובלת מכל עליה שהם נובלים, ועם טבולים נבועים
 בלצעים שונים, וראוי לתרגם: בושע טורבאנע. כשדים ארץ מולדתם, הכשדים כנצו

בבל למשכב רדים ויטמאו אותה בתזנותם ותטמאכם ותקע נפשה מהם: (יח) ותגל תזנותיה ותגל את-ערותיה ותקע נפשי מעליה כאשר נקעה נפשי מעל אחותה: (יט) ותרבה את-תזנותיה לזכר את-ימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים: (כ) ותעגבה על פלגשיהם אשר בשר-חמורים בשרם וזרמת סוסים וזרמתם:

וחפקדי

אונד דערען וינגליכער גענום, יענעם דער פֿערדע גלייך אומט

ר ש י

עיניה. בשביל שאתה דמות נורתן: (יז) ויבאו אליה בני בבל למשכב זדום. כרמו יחד זרית ואומר אני זהה נאמר על חזקיה ששמת על מלאכי מרודך בלאזן (ישעיה ל"ט) והאכילן על שלחנו והרכס את כל בית נכותה ודוגמא שאמר הכניא אשני מחוקה על הקיר לפי שמארץ רחוק' באו ולא היו בני כשדים רגילים אלא כמו שאמר שם מארץ רחוקה באו אלי ובשביל ראות פניהם פעם אחת ותחבנו עליו והקפיד הקב"ה על הדבר כמה שאמר הכה ימים באים ובא את כל אשר בביחך וגומר (שם) ובדברי הימים (ב' ל"א) ולא נגמול עליו השיב חזקיהו כי נבה לבו ויהי עליו קלף גדול וגו': ותקע נפשי מהם. שמרד בהם יהויקים ולדקיהו ותקע אשוקי' בלע"ו. ותקע כמו (בראשית ל"ב) ותקע כף ירך יעקב. הוקעה לי סגור ותקיעי עץ בארץ הוא וכן בהשלתו מן הארץ יפול בו לי קעייה כאשר תאמר ותשאר עשייה (תהלים ב') לשון קליעה וכל תנודתיה שטרם לשון עקור וכן בסעיפיה פוריה (ישעיה י"ז) לשון ענפים ומסעף פארה (שם י') לשון קולץ ענפי העץ ופארותיו: (י"ט) לזכור את ימי נעוריה. עלתה על לבה תאזות בני מצרים שגלת לדקיהו אליהם שאמר (לעיל י"ז) וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרימה: (כ) ותעגבה על פלגשיהם. להיות להם לפגוש. אשר בשר חמורים. אכר תשמיט: וזרמת סוסים. לי רבוי תשמי' שמרבים תשמיט יותר מאשר כל הזכרים שבהמה.

ב א ו ר

ממלכות בבל וישנו בה והיו איב בני בבל וכשדים ארץ מולדתם. (יז) ותקע, כמו ותקע כף ירך יעקב (בראשית ל"ב ב') ענין הסרת הדבר ממקומו, (רד"ק). (יח) ותרבה את הזנותיה, כמה הרבה את הזנותיה? על אשר זכרה את מצרים; ואולי רכה הכתר להוכיחם על אשר נשענו בעזרת מלכי מצרים ולא השלימו עם הכשדים. (כ) ותעגבה על פלגשיהם, נראה כאלו תחמר מלת היות, ותעגבה על היות זין פלגשיהם, כלומר תשקה להיות זין פלגשי מצרים. בשר, אכר תשמיט, (רש"י). וזרמת סוסים, אמרו המפרשים, כי זרמת כתי לזרע

(כא) ותפקדי את זמת נעוריהיך בעשות מצרים דדיך למען שדי נעוריהיך: (כב) לכן אהליבה כה-אמר אדני יהוה הנני מעיר את-מאהביך עליך את אשר-נקעה נפשה מהם והבאתים עליך מסביב: (כג) בני בבל וכל-כשדים פקוד ושוע וקוע כל-בני אשר אותם בחורי חמד פחות וסגנים כלם שלשים וקרואים רכבי סוסים כלם: (כד) ובאו עליך הצן רכב וגלגל ובקהל עמים צנה ומגן וקובע ישימו עליך

איזט. — (כא) ווייל דוא נון אויף דיא אויסשווייפונגען דיינער יוגענד צוריק דענ-קעסט, וואָ דיא מצרים, אַנ-געלאַקט פֿאַן דיינען יוגענד-ליבען רייצען, דיינע יונגפֿרוי-ליבקיט פֿערלעטצטען; (כב) דאַרום אהליבה, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, ווערדע איך אויפֿרייטצען ווי-דער דייך, דיינע בווהלען, פֿאַן דענען נור דער איבער-דרום דייך לאַזויעס, אונד פֿיהרע וואַ הערבייאַגענען דייך פֿאַן אַללען זייטען; (כג) דיא זאָהנע בבב'ס אונד אַללע קאַלדעער, יענע פֿאַן סקוד, פֿאַן שוע, אונד קוע, אַללע זאָהנע אשורים מיט איהנען, דיא רייטצענרען יונגלינגע, דיא פֿאַשאַס אונד דיא שטאַטטהאַלטער, אַללע דיא בעפֿעהלסהאַבער אונד עדילען אַללע רייטטער צו פֿערדע. — (כד) בעוואַפֿענט זאָללען זיא איבער דייך הערשטירצען, מיט ראָס אונד וואַגען אונד מיט גראַסער פֿאַלקסמאַכט, אין האַרניש, אין שילד אונד אין העלם זאָללען זיא דייך אומ-ריג

ר ש י

זרמת קלות הזרע כמו זרם מיס עבר (חזקוק ג'): (כא) ותפקדי, ותוכיני: בעשות לשון כניסה: (כב) את מאהביך. את כשדים אשר ערכו על חזקיהו: את אשר נקעה נפשו מהם אשר חזר לדקיהו ושנאם ומרד בהם: (כג) פקוד ושוע וקוע. ת"י שם מדינות ומקרא מסייעו (בספר ירמיה ג') על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד. והסותרים חומרים לשון פקידים ושרים ושלטונים: וקרואים. שמויך בלע"ו: (כד) הוצן. פירש רמב"ם אהר מכלי המלחמה הוא. ואלי אומר לשון הקפת מחנות כמו ולנניתי בלדבי (במדבר ל"ג) והמטריין מקפכנין. הוצן מתי פירשו כמו לנה וסוחרה אמרו (תהלים ל"א) ואין דוגם מודה לו. והמחרת שחרגם וייתן עליך במאני זיינא מסייע לדוגם. הוצן כמו בהוצן. ויש משמע הוצן כמו חוצן מן והביאו בניך בחוצן (ישעיה מ"ט) שפירושו זרוע וכן ובאו עליך הוצן (כאן) וענינו חיל

ב א ו ר

להזרע על אשר יורה יאסף כורם נחל, ואמר: זרמת סוסים שהם שטופים בזמה יותר מאשר בהמות, אבל השבעים תרגמו *Audōia* טאפן, וכן נראה; כי כמו שקראו כלי תשמיש עזרה משרש ערה, כן נקרא גם אכר הזכר זרמה משרש זרם, וערוה נופל גם על הזכר וגם על הנקבה, וזרמה רק על הזכר, והוא לפי כלל ענין צמלות זנות. ותרגום אשכנזי הוא ע"פ הכוונה. (כא) למען שדי נעוריהיך, כלומר אז הם גרמו לך הזמה, כי זעירה היית לימים, ולא היה עונך גדול כל כך כמו עתה. (כג) פקוד, שמות מדינות, כן דעת יונתן ורש"י וכן תרגמו גם השבעים. וקרואים, כמו קרואי העדה, (רד"ק). (כד) הצן, ארץ

רינגען. דאָ שטרעפֿעריכט ווערדע איך איה נען אַ בערגעכען, דאָס זיא דיך ריכטען נאָך איהרער וויזע. (כה) מיינע צאָרן ווערדע איך ריכטען געגען דיך, וויטהענד זאָללען זיא מיט דיר פֿערפֿאַרען, דיינע נאָזע אונד דיינע אָהרען ווערדען זיא דיר אַב־נעהמען, אונד וואָס דיר נאָך בלייבט, ווירד צוזאַמענע־שטירצען דורך דאָשוועררט, דיינע זאָהנע אונד דיינע מאַל־טער ווערדען זיא דיר ענט־רייסען; אונד וואָס דיר עט־וואָ דאָן נאָך בלייבט, זאָלל דאָ פֿייער פֿעריניכטן. (כו) דיי־נע קליידער ווערדען זיא דיר אויסציעהען, אונד דיין הערר־ליכעס געשמיידע דיר וועג־נעהמען. (כז) זאָ ווילל איך פֿעריניכטן דיינע שאַנדטהאַט אויס דיינער מיטטע, אונד דיינע אין מצרים פֿעראיבטע אויסשוויפֿונג; דאָס דוא ניכט מעהר דיינע אויגען צו איהנען ערהעבעסט, אונד אַן מצרים

עליך סביב ונתתי לפניהם משפט ושפטוך במשפטיהם: (כה) ונתתי קנאתי בך ועשו אותך בחמה אפס ואוניך יסירו ואחריתך בחרב תפול המה בניך ובנותיך יקחו ואחריתך תאכל באש: (כו) והפשיטוך את בגדיך ולקחו כליתפארתך: (כז) והשבתי זמתך ממך ואת־זנותך מארץ מצרים ולא תשא־י עיניך אליהם ומצרים לא תזכרי עוד: (כח) כי כה אמר אדני יהוה הנני נתנך ביד אשר שנת את ביד אשר נקעה נפשך מהם: (כט) ועשו אותך בשנאה ולקחו כל־יגיעך ועזבוך ערם ועריה

ניכט מעהר דענקען קענענעסט. (כח) יא זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: איך אי־בערגעכע דרך דער האַנד יענער, דיא דוא האַסעסט, אונד פֿאַן וועלכען דיין אויבער־דרום דרך לאַזגעריסען. (כט) מיט האַס ווערדען זיא געגען דרך פֿערפֿאַהרען, אַל־לעס מיהואָם ערוואַרבענע דיר וועגנעהמען, דרך נאָקט אונד בלאָס צוריקלאַסען, דאָ

ר ש י

כמו חרעות הנגב (דניאל י"א) שפירושו ומיילות הנגב: ונתתי לפנים משפט. מה שעלי לשפוט אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט: במשפטיהם. משפט שלח כתבתי בתורתי הוא ממשפטי ימוסיה' וזוהו זה זה סמוי עיני. שער את עיני נדקיהו: (כה) אפיך ואוניך. הם פבארת הפרכוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות: ואחריתך. שאר העם: ואחריתך מאכל באש. ושפר ארעיך שהן אחריות לישען עליהם לפרכסה: (כו) את בגדיך. בגדי כהו"ן: (כח) אשר שנת. כשדים שמרדת בהם:

עשה

ב א ו ר

לו רע נמקרא, וכפי יונתן הוא עס לכלל כלי זיון. משפט, כמו משפטי. מרבה

ועריה ונגלה ערות זנוניך וזמתך ותזנותיך: (ב) עשה אלה לך בזנותך אחרי גזים על אשר נטמאת בגלוליהם: (בא) בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך: (בב) כה אמר אדני יהוה כום אחותך תשתי העמקה והרחבה תהיה לצחק וללעג מרבה להכיל: (בג) שכרון ויגון תמלאי כום שמה ושמה כום אחותך שמרון: (בד) ושתי אתה ומצירת ואת־חרשיה חגרמי ושדיך תנתקי כי אני דברתי נאם אדני יהוה: (בה) לכן

(בא) בעטיוונג אונד בעטריבנים זאָלל דרך ערפֿיללען, אויס דעם קעלכע דער בעשטער־צונג אונד דעם ענטזעטצענעם, אויס דעם קעלכע דיינער שוועסטער שמרון. (בב) דוא זאָללסט איהן אויסטרינקען, ביז אויף דיא ניגע איהן אויסלעערען, אונד נאָך זיינע שערכען בלעקען, אַבער דיינען בווען דאָמיט פֿערוואַונדען; זאָ האַבע איך עס בעשלאָסען, שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע. (בה) פֿירוואַהר!

ר ש י

(א) עשה אלה. לטון פעול פיישיט בלע"ז: (בא) מרבה להכיל. יתיר' מלהכיל כמו מלסבול: (בג) ושמה. תמהו: (בד) ומליה. לטון מולן עד התמזות איטור"אש בלע"ז: ואת חרשיה. דימה כום המסקה פורענות לישראל לכלי חרש שמשגחכר אין לו תקנה כך משתבא תשועת ויסב' הבוס לא יסוב להשקות' עוד כשהוא מדבר בהשקאה קובא אותו והב שנאמר כום זהב בכל נדב ה' המשביר'כל האקן (ימיה י"א): ואת חרשיה תרגמי. כמו ועלמותיהם יגרם (במדבר כ"ד) לא גרמו

ב א ו ר

(בא) מרבה להכיל, תרגמתי בדעת רש"י יתירה מלהכיל, כמו לסבול. (בב) ואת שרשיה חגרמי, כמו ועלמותיהם יגרם (במדבר כ"ד מ'), לא גרמו לבקר (פסיה ג'י') רוגייר (ronger) בלע"ז (כאמרו), גורר כשינוי את סביבות העלם לרדות מעליו כשר הדבוק בו, וכן גרסה. ודעת המפרשים שהובאת גרם הוא שבר אינה מתנגדת, כי שנית העלם והסרת הבשר ממנו מענין אחד, כי המסור הבשר אונד את העלם, וחרשיה כנוי לשברי הכוס; ואס גס לא אמר, כי שברו הכוס, הלא ידענו כי השכורים יעשו כזאת. תנחקי, במרשיה חפלע את שדיך.

דאָמיט צור שווא געשטעללט ווערדע דיא שאַנדע דיינער אויסשוויפֿונגען, דיינער אונ־צוכט אונד דיינער בוהלעריו־ען. (ב) אַללעס דיזעס זאָלל דיר געשעהען, ווייל דוא נאָכבוהל־טעסט דען פֿעלקערן, אונד מיט איהרען גאָטצען דרך פֿער־אונרייניגעסט. (בא) ווייל דוא דען וועג דיינער שווע־סטער וואַנדעלטעסט, דאָ־רום לאַסעט איך איהרען קעלך אין דיינע האַנד געכען (דמי הייסט: זיהרע טרנפֿע חוץ דך קאָזשען). (בב) פֿירוואַהר! זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: דען טיעפֿען אונד ברייטע (זיידעט) קעלך דיינער שוועסטער זאָללסט דוא לעערען, אונד זאָ צום שפּאַטט אונד צום האַהנע ווערדען, דאָס דוא עס ניכט ווירסט ערטראַגען קענען.

זאָ

זאָ

ב א ו ר

ואת

וא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: ווייל דוא מיד פֿער געססען אונד מיד הינטאן געזעטצט, דארום זאלסט דוא טראגען (דו טמטע) דייער אונזכט אונד דייער בודלע רייען. — (ל) פֿערנער שפראך דער עוויגע צו מיר: ווילסט דוא ריכטען דא אהלה אונד דא אהליבה? — וואהלאן! מאַכע איהנען בעקאנט איהרע גרייטשהטען. (לו) דאס זיא העברוך בעגאנגען אונד מיט בלוט איהרע הענדע בעפלעקט האבען, מיט איהרען גאטצען בודל טען, אונד איהרע קינדער, דא זיא מיר געבאָהרען, פֿיר זיא (הרד'ס פֿייעל) פֿיהרמען, דאָ זיא פֿערצעהר טע. (לז) אויך דיעזעס טהאטען זיא מיר; מיין הייליגטהום ענטווייהעטען זיא צו גלייכער צייט אונד מינע פֿייערטאָגע ענטוויירדיגען זיא. (לט) זאלס זיא איהרע קינדער איהרען גאטצען געשלאַכטעט, קאמען זיא, דענוועלכען טאָג אין מיין הייליגטהום אום עם צו ענטווייהען

ד ש י

לכך (למניח ג') רוננייר בלע"ו גורר ציינוי את סביבות העם או החרש לרדת מעליו נזר הדבוק בו. ומנס חביו לשון שזירה וגם כן פתור ועצמותיהם יגורו וכן לא גרמו לבקש: (לח) שאי זמחק. קבילי חובי ענת חטאיד: (לז) התשטוט. לשון וינח: (לז) ורם צדיקן. גנאופיהס שפכו דם: זאת גוליהם נאפו. נאוף שלהם עם גוליהם היה: וגם את צניהם גוי. והו סביבות הדם שזדיהם (כלומר שהוליוו ורע לבטלי צדיהם ולא עשו תשובה): (לח) עמאו את מקדשי ציום ההוא. ציום שזקטו את צניהם לעניוים צרות לפני במקדשי לעשות צו תועבה להכעיסני: זאת שנתחיי חללו. שהיו שזמטים את צניהם שזנת:

ב א ו ר

(לז) ואח גלוליהן נאפו, נראה כך פשוטו, ידוע כי צימים הקדמונים, אם הרתה אשה לזנונים אמרה לפעמים, כי הרתה לגליל פלוני או פלוני, ואולי עשו גם בני ישראל כן, ועל כן אמר: ואת גלוליהן נאפו. להם, לכבודם. לאבלה, מן האש. (לח) ביום ההוא, ציום אשר העבירו צניהם עמאו את מקדשי, כי שם מושב כבוד ה'. (לט) ויבואו אל מקדשי, אחיי כן באו ציום ההוא אל מקדשי לחללו. ואף

כה אמר אדני יהוה יען שכחת אותי ותשליכי אותי אחרי גוד וגסאת שאי זמחך ואתי תזנתי: (ל) ויאמר יהוה אלי בן אדם התשפוט את אהלה ואת אהליבה והגד להן את תועבותיהן: (לז) כי נאפו ודם בידיהן ואת גלוליהן נאפו וגם את בניהן אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה: (לח) עוד זאת עשו לי טמאו את מקדשי ביום ההוא ואת שבתותי חללו: (לט) ובשחתם את בניהם לגלוליהם ויבאו אל מקדשי ביום ההוא לחללו והנהכה

עשו

ויהוה

עשו בתוך ביתי: (מ) ואף כי תשלחנה לאנשים באים ממרחק אשר מלאך שלוח אליהם והנה באו לאשר רחצת כחלת עניך ועדית עדי: (מא) וישבת על מטה כבודך ושלחן ערוך לפניך וקטרת ושמני שמת עליה: (מב) וקול המון שלו בהוא אנשים מרב אדם מובאים סובאים ממדבר ויתנו צמידים ארדיהן ועטרת

דא"ש. הב' רפה. סבאים קריי. חפארת

ר ש י

(מ) ואף כי תשלחנה לאנשים באים ממרחק, כל שכן עשו יותר תועבה, שיש עלי לחתם ציד אויביהם, ששלחו לאנשים באים ממרחק שבאו אליה ממרחק ע"י שליחותה, וכן פירוש אשר מלאך שלוח אליהם והנה באו, שלח אליהם שביאו אליה להנביאם בדרכיהם ובמעשיה. לאשר רחצת, אמר כנגד אהליבה, למי שלח למי שבעבורם נמיסית בדרך הזנות, (כדק). בחלת, מין לבש ושמו כחול וזנבות צו עיניהם, (מב) וקול המון, קול המון סבאים היה עלו ולא קול מלחמה, בה, מוסב על אהליבה. ואל, כמו ונס. סבאים, גוי סבא, וכמוהו וסבאים. אטאי מדה (ישעיה מ"ד). ויתנו, מוסב על ולא אנשים, אל, כמו על. דירון, מוסב על אהלה ואהליבה, כלומר הביאו לכן נמנות.

ב א ו ר

ויהוה, — יא זא האנדעל. טען זיא אין מיינעם היי ליגטהומע. — (מ) אויך נאך מענערן שיקטען זיא, צו דענען זיא באַטהען זאנר. טען דאמיט זיא אויס דער פֿערנע קאמען; זיא קאמען, פֿיר דא דא דיק וואושעסט, דינע אויגען שמינקטעסט, אונד דיין פראַכטגעשמיידע אנלעגטעסט. (מא) דוא זא סעסט אויף איינעם העררלי. כען רועבעטטע, איין וואַהל בערייטעטער טיש שטאַנד דאָפֿאר, וואַרויף דוא מיין רייכער ווערק אונד מיין אַהל געזעצט האַטטעסט; (מב) דער מענגע פֿריערענסרוף ערטאַנ טע איהר, אונד דען אונטער דער מענגע אויס דער וויסטע מיטגעבראַכטען סכאים; זיא שיקטען איהרע האַנדע מיט אַרמ-

תפארת על ראשיהן: (מג) ואמר
 לבלה נאפים עת יזנה תזנותיה
 והיא: (מד) ויבוא אליה כבוא
 אל אשה זונה כן באו אלה
 ואל אהליבה אשרת הזמה:
 (מה) ואנשים צדיקים המה ישפטו
 אותהם משפט נאפות ומשפט
 שפכות דם כי נאפת הנה ודם
 בדיהן: (מו) כי כה אמר אדני
 יהוה העלה עליהם קהל ונתן
 אתהן לזעוה ולבז: (מז) ורגמו
 עליהן אבן קהל וברא אותהן

עחה קרי יזנו קרי
 בחרבותם
 זיא, איינע גראסע פאלקסמענגע, אונד זיא זאללען פרויו געגעבען ווערדען, דער מיס-
 האנדלונג אונד דעם רויבע; (מז) דיעזע פאלקסמענגע ווירד זיא שטיינגען, מיט איהרען
 שווערסט

ר ש י

ייעזב (סס ע'): (מג) ואמר לבלה נאפים אתה יזנה וגומר. אמר לי לני על זו שנתה
 והקוני נאופים מעתה שהקוני וזו תזנותיה ממנה ותלא תלות וזתה מלכה ותחזור בה והרי
 היא עזובה בזנותיה באשר בחילה. וזו ילאו כל זונה תרגס נפקת ברא כך שמעתי וכן ת"י
 לבלה נאופים. כמו לבלה נאופים באשר תאמר ותשב בית איזה (בראשית ל"ה) כמו בבית
 איזה. ירחלו מיס (שמות ל"ו) כמו ירחלו במי. וילאח חס (שם כ"א) ואם בית איזה נדרה
 (במדבר ל') וכן פ"י דונס. ומנחם חזרו עם תבל עשו (ויקרא כ') ולא יתכנו דבריו: (מד) ויבוא
 אליה. כל אשר מלאו לבו: זאת הזמה. נשי הזמה: (מה) ואנשים לדיקים. אנשים לייני
 שרי מלך בכל ומלך אשר. ויית ונאין בקבליהו לפי מעשיהן של אלו הזונות לדיקים הגויס
 מהנה: משפט נאפות ומשפט שוככות דם. כמו שמפורש אחריו: (מו) העלה. ונתן. וברא.
 כולן לשון עשה ופעול הס: (מז) ורגמו עליהן אבן. הריגת בנייהן וזנותיהן ושריפת בתיהן
 הוא משפט נאפות וברא אתהן בחרבותם הוא משפט ש"ד: וברא. לשון קליטה וכן ובראתה

ב א ו ר

(מג) ואמר, מוסב על ה': לבלה נאפים, כמו לבלה נאפים בסימכות. עחה יזנה, כלומר,
 מה שהיה חס גם תוסוף עוד לזנות, ואם גם האנשים האלה יבואו אליה כבוא אל אשה זונה,
 הנה בקרוב יבוא הזמן אשר אנקס ממנה; והפסוק הזה ושל אחריו נמשכים אל ואנשים לדיקים
 ובדמיונם. והיא, כלומר, תהיה מה שהיתה. (מד) כן באו, אם גם יבואו כדרך אשת
 הזמה אליהן. אשה הזמה, נשי הזמה. (מה) ואנשים, ענינו הלא אנשים לדיקים ישפטו אותהן
 ויקחו את נקמתן ממנה, ויקראם לדיקים בערך אל זכאל. (מו) העלה ונתן, כמו יעלו
 ויתנו. (ז) ורגמו עליהן אבן קהל, ענינו: ורגמו הקהל עליהן אבן.

בשנה

בחרבותם בניהם ובנותיהם
 יהרגו ובתיהן באש ישרפו:
 (מח) והשבתי זמה מן הארץ
 ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה
 כזמתכנה: (מט) ונתנו זמתכנה
 עליכן וחטאי גלוליכן תשאינה
 וידעתם כי אני אדני יהוה:

כד (ס) ויהי דבר יהוה אלי בשנה
 התשיעית בחדש העשירי
 בעשור לחדש לאמר: (ס) בין
 אדם כתוב לך את שם היום
 את עצם היום הזה סמך מלך
 בכל אלירושלם בעצם היום
 הזה: (ג) ומשל אר-בית המרי
 משל ואמרת אליהם כה אמר
 אדני יהוה שפת הסיר שפת

כחב קרי וגם

ירושלים. (ג) האלטע איינע גלייבניסרעדע דיעועם ווידער-שפענסטיגען הויע, אונד זא-
 גע איהנען: זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: גיב דען טאָפּף (זוט פייער), ועטצע
 איהן

ר ש י

דיער יהיה לך בספר יהושע (י"ז): (מט) ונתנו זמתכנה עליכן. שופטיכן יתנו את משפט
 זמתכן בלאשין:
 כד (א) בשנה התשיעית. ללדיקהו: (ב) סמך מלך בכל. היום לר עליה: (ג) שפת
 הסיר. על פי הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלי המשנה שאמרו רבותינו

ב א ו ר

כד (א) בשנה התשיעית, למלכות לדיקהו וכן נכתב במלכים וזכרימה בשנה התשיעית
 למלכו (כד"ק). (ב) את שם היום, ושם היום באחד בשנת או בשני בשנת או איזה
 יום שיהיה, כי אין שמות ליםים בליהן, אלא למספר ימי השבוע (הי"ל). (ג) שפת הסיר,
 ה"י דיסקון משרין על קרתא דלא, ובדרך הזה תרגם את כל המשל. שפת הסיר, על פי
 הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלאשין המשנה (רש"י), כבר השתמש הכניא במשל
 הזה

שווערטערן זיא גיעדערהויע-
 ען, איהרע זאָהנע אונד איה-
 רע טאָכטער ערשלאַגען, אונד
 איהרע הייזער אין בראַנד
 שטעקען. (מח) זאָ ווילל איך
 דיא אונצולכט אויס דעם לאַג-
 דע וועגבאַנגען, אַללע פֿרוי-
 ען זאָללען דאָדורך געוואַרנט
 ווערדען, דאַס זיא אוי ערע
 אונצולכט ניכט נאַכאַהמען.
 (מט) זאָ ווערדען אייערע אויס-
 שווייפֿונגען איך פֿערנאַלטען
 ווערדען, זאָ ווערדעט איהר
 דיא שולד אייערעס געטצענע-
 דיענסטעס טראַגען; דאַמיט
 איהר ערקעננעט, דאַס איך
 דער הערר, דער אַללמאַכטיג-
 גע בין.

כד (א) אים ניינטען יאהרע,
 אַם צעהנטען טאָגע
 דעם צעהנטן מאָנאַטעס וואַרד
 מיר דעם עוויגען וואַרט, ווּיאַ
 פֿאַלגט: (ב) ערדענוואָהן! צייט-
 גע דיר אויף, דען נאַמען דעם
 טאַגעס, דעם הייטיגען טאַ-
 געס; דען אַן דיעזעס טאַגע
 ריקט דער קאָניג פֿאַן בכל פֿאַר
 ירושלים. (ג) האַלטע איינע גלייבניסרעדע דיעועם ווידער-שפענסטיגען הויע, אונד זא-
 גע איהנען: זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: גיב דען טאָפּף (זוט פייער), ועטצע
 איהן

איהו צו, אונד גיעסע וואס- סער היניין; (ז) גיב היניין פלייששטיקע, לויטער גוטע שטיקע, דיא קיילע אונד דאז שולטערשטיק, אונד פיל- לע איהו מיט דען בעסטען קנאָכען; (ח) גיב דאז בעסטע פֿאָן איינעם שאַפֿע, אויך איינען הויפֿען קנאָכען גיב דאָ- רונטער, לאַס עס שטאַרק זי- דען, דאָס אויך דיא קנאָכען דאַרין צערקאָכט ווערדען. - (י) פֿירוואַהר! וואָ שפּריכט דער הער, דער עוויגע; וועהע דער בלוטשולדיגען שטאַרט! דעם טאָפֿע, וואָ דער שוים דאַרין איז, דער ניכט דאַרויס הינוועגגינג; שטיק פֿיר שטיק ציעהע העראַויס, אָהנע איין לאַזן דאַריבער צו ווערפֿען. (י) איהרע בלוטשולד וואַרדע

וגם יצק בו מים: (ד) אסף נתחיה אליה בלנתח טוב ירך וכתף מבחר עצמים מלא: (ה) מבחר הצאן לקוח וגם דור העצמים תחתיה רתח ותחיה גם בשלו עצמיה בתוכה: (ו) לכן כה אמר אדני יהוה אוי עיר הדמים סיר אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה לנתחיה לנתחיה הוציאה לא- נפר עליה גורל: (ז) כי דמה

ה' רפה בתוכה איהרע בלוטשולד וואַרדע

ר ש י

מקום שפיתת שני קדירות ועוד שניו אחד סופת את הקדירה ואחד נותן לתוכה מים ואחד נותן לתוכה חבלין למדנו שהשפיתת הוא הושכתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום והדומי' זו על ירושלים שאמרתם (לעיל) עליה היא הסיר עתה כל העת שהתיה לסיר ואתם בתוכה לבשר יבא נכובד נר ותתנה על האור ומתם פירש לשון שימה: וגם יבוק נו מים. הם לרכי המזור. יבוק. כמו שפוך: (ד) אסף נתחיה אליה. מיראת המזור אספו לתוכה כל ראשיה ושיניה: כל נחח טוב. כל גבר גבר איתמן וגבר עבד קרב: (ח) מבחר הלאן לקוח. קח אתם נכובד נר את מבחר חיליך סביבותי' כן תרגם יונתן ואינו מיושב על ענין הסיר וכן כריך לפותרו מבני ישראל יבאו ויכנסו בתוכה: וגם דור העלמים תחתיה. סדר וערך העלמים תחת שאר האברים כלומר ילחמו הגבורים בשביל החלשים וישמכו אלו עליהן. דור לשון עריכי וכן ינפך גסה כדור (ישעיה ב"ב) שורות היקף גייסות וכן שורה תרגם דרא. ומנחי' פירש כמו אני אנדיל המדור: רתח רתחיה. ואחר שיהו כולם לתוכה יקרבו כלי המזור והמלחמה אל העיר: (ו) חלאתה. וזהמחה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחה שקובין אשקומיא בלע"ז כלומר לא ילאו ממנה רשעים שבה: לנתחיה לנתחיה. גלות אחר גלות היוכל וכל אל הכשדים איש איש לבדו: לא נפל עליה גורל. לא כשאר קדירות שמוציאין תחתיהן יחד לתחם לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו. וי"ת מללא יתעבד

ב א ו ר

הזה (לעיל י"א ג') ע"ש. (ד) כל נחח טוב, משל לשירים וגדולים (רד"ק). ירך וכתף, אמר ירך וכתף לפי שהם מהמכזר. מבחר עצמים, גם זה משל על הגדולים, כי המה בעלמים אשר יתנו חוק ואומץ להבשר, וכן יאמר גם העבדי מהשרש הזה על כום, עלמת ממני. (ח) דור העצמים, סדר וערך העלמים. דור, לשון לנפך ינפך גסה כדור (ישעיה כ"ב י"ח) שורות היקף גייסות, וכן שורה תרגם דרא. (י) חלאתה, ענינו גם עם הארץ וגם שריה ימותו כלי הגבל. (ו) לנתחיה, ענינו, על אשר חלאתה לא יצאה ממנה על כן לנתחיה אוליחא ואתנס לשלל להעמים. לא נפל עליה גורל, הפך מעל מלבושי

בתוכה היה על צחיה סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר: (ס) להעלות חמה לנקם נקם נתתי את דמה על צחיה סלע לבלתי הכסות: (ט) לכן כה אמר אדני יהוה אוי עיר הדמים גם אני אנדיל המדורה: (י) הרבה העצים הדלק האש התם הבשר ותרקח המרקחה והעצמות יחרו: (יא) והעמידה על גתליה רקח למען תתם וחרה נחשתה ונתכה בתוכה טמאתה תתם חלאתה:

האינים (יא) לעער לאם איך דאן דען טאָפֿאָ אויף קאָהלען שטעהען, דאָמיט ער ערהיטצט ווערדע, אונד ויין ערץ ערגליהע, דאָמיט דאָז אונריינע דאַרץ פֿערשמעלצע, אונד ויין שוים הינ- שווינ-

ר ש י

זה תיבוא לא נפל עליה גורלו של מקום: (ו) חמית, שעויות: לא שפכתהו על הארץ וגו'. ת"י בזידו וזכרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למעבד עלויה תיבוא. ורבותינו פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הלבי ולא כדם האיל: (ח) להעלות חמה. לפני נוימי לאומו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיכיר לנקום נקמתו: (ט) המדורה. הסק גדול שו"איה בלע"ז: (י) הרבה העצים הדלק האש. להכרות העצים ולהדליק האש: התם הבשר והרקח המרקחה. כשהבשר תם מעל העלמות והוא מלטמק ומעורב בזרוב ומגיס בכף דומה למרקחת פטוס שממנין מערבין אותם יפה יפה ומחוך לימוק הבשר ענהה נהפך לתוכה שקורין אורש"י בלע"ז חבו שאמר והעלמות יחדו יבשלו ויעשו לשון חרה מנו חריב (איוב כ"ט) וכן למען תתם וחרה נחשתה כדכך קדירה שמתו מימי' ברתחיה מתחממת ונשרפין חרסיה והתבשיל מתקלקל: (יא) חמית חלאתה. תכלה וזהמחה ותבלע בנתחיה סיר של נחשת הוא: חמית

ב א ו ר

מלבושי יפילו גורל, כלומר כל דאלים גבר, ושי אשר יקח נתח לו יהיה. (ו) על צחיה סלע שמחרו, כאילו על שן סלע שמתהו במקום גבוה שלא יוכל להתכסות (רד"ק). לא שפכתהו, הוא תוספת באור אל על חמית סלע שמתהו; כי כאשר לא כסו את הדם, נראה כאילו שמוה על חמית סלע, אשר אין שם עפר לכסות. (ח) נחתי את דמה, הנחתי את דמה, כלומר אנכי לא הסבותי כי יכוסה הדם, להעלות חמתי. (ט) המדורה, כפי" רד"ק היא מערכת ענים מיועדת להשרף. (י) המרקחה, כנוי להמרק ונקראת כן על הנשמים אשר נס

אין איהרער מיטטע בעגאנגען אויףקאָהלען פֿעלזען ליעס זיא (דמ' בונט) הינשטראָמען, פֿער- גאָס עס ניכט אויף דיא ערדע, דאָס עס ערדע העטטע בע- דעקעקען קאָנגען. (ח) אום מיי- נען צאָרן צו ערוועקען, אום מיינע ראַכע צאָנצורעגען, גאָב איך עס צו, דאָס דאָז בלוט אונ- בעדעקט הינשטראָמעט אויף קאָהלעס פֿעלזען, דאָמיט עס אונבעדעקט בלייבע. (ט) פֿיר- וואַהר! וואָ שפּריכט דער הער, דער עוויגע; וועהע דער בלוט- שולדיגן שטאַרט! איך זעלבסט ווערדע דיא פֿלאַמע פֿערגרע- סערן, (י) דאָז האַלץ הייפֿען אונד דאָז פֿייער ענטצינדען, דאָמיט עס דאָז פֿלייש גאַר מאַ- כֵע, דיא מישונג בעפֿערדערע, אונד דיא קנאָכען צאָכערעננע.

(יא) לעער לאם איך דאן דען טאָפֿאָ אויף קאָהלען שטעהען, דאָמיט ער ערהיטצט ווערדע, אונד ויין ערץ ערגליהע, דאָמיט דאָז אונריינע דאַרץ פֿערשמעלצע, אונד ויין שוים הינ- שווינ-

(יג) תֵּאֲנִים הֲלֵאתָ וְלֹא־תֵצֵא
 מִמֶּנֶה רַבַּת חֲלֵאתָהּ בְּאֵשׁ
 חֲלֵאתָהּ: (יד) בְּטִמְאַתָּךְ וּמֵה יַעַן
 טְהַרְתִּיךָ וְלֹא טְהַרְתָּ מִטִּמְאַתָּךְ
 לֹא תִטְהַרְרִי עוֹד עַד־הִנֵּחִי אֶת־
 חֲמָתִי בְּךָ: (טו) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
 בָּאָה וְעִשִׂיתִי לֹא־אֲפָרַע וְלֹא־
 אֲחֹס וְלֹא אֲנַחֵם כְּדַרְכֵיךָ
 וְכַעֲלִילוֹתֶיךָ שִׁפְטוּךָ נֶאֱמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה: (טז) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר: (יז) בֶּן־אָדָם הֲנִי לְקַח
 מִמֶּךָ אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגְפָּה
 וְלֹא־תִסְפַּד וְלֹא־תִבְכֶה וְלֹא־תִבּוֹא

דמעתך

דיונן טהאטען ווילל איך דיר ריכטן! שפריכט דער הערר, דער עוויגע. — (טז) פֿערנער וואָרד מיר דעם עוויגען וואָרט, וויאָ פֿאַלגט: (יז) עררענוואָהן! זיעהע! דיינע אויגענלוסט ענט־רייסע איך דיר דורך איינע פֿלאַגע! טרויערע אַבער ניכט, וויינע ניכט, טהרענען זאָללען דיר

ר ש י

(יא) תֵּאֲנִים הֲלֵאתָ. בתואנה ותמית הלאה את העניים לכן לא ילאו ממנה הרשעים שנתונה אלא בלא פורענותה יכלו: (יג) בטמאתך. בטומאה של זמה תכלי: יען טיהרתך. להוכיח ע"פ הכניאים ולא טהרת וגומי: (יד) לא אפרע. לא אטבל גימתי: ולא אנס. לשוכ ממשכמי הרע אשר דכרתי לעשות לך: (טז) מממד עיניך. אשתך כמו שהענין מוכיח נסופו: האלק

ב א ו ר

נס יעשה. (יב) תֵּאֲנִים הֲלֵאתָ, תאנים הלאה, מענין תאנתה מי ישכנה (ירמיהו ז' כ"ד) ותחסר יחס הפעול, כלומר בתאנים הלאה את ה', וקרב לזה פי' רש"י. באש חלאתה, גם בלא לא תלא ממנה חלאתה. (ז) בטמאתך זמה, עדיין את בטמאתך שהיא הזמה (כ"ד). (יד) לא אפרע, לא אטוב אטור ממה שגורתי, וכן דכרתי ח"ל הקורא למפרע (כ"ד), ולא אוכל להכחיד תחת לשוני את הכוספה אשר מלאתי בהפסוק הזה בהערכת השבעים; ואם גם הכוספה או גרעון, שני או חלוק איננה דבר זר, מ"מ הכוספה גדולה כזאת תמוה מאוד. וכה תרגמו. לכן אשפט בדמד ובגוליק אשפט עמאת השם ורנת הכעס. (טז) אַחַת מַחְמַד עֵינֶיךָ, אחת כמו שמפרש בפסוק י"ח ותמת אשתי. (יז) הענק דום

דִּמְעָתָהּ: (י"א) הֲאֵנְקוּ דָם מִתִּים
 אֲבָל לֹא־תַעֲשֶׂה פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ
 עֲלֶיךָ וְנַעֲלִיךָ תְּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא
 תַעֲטֶה עַרְשָׁפִים וְדָחַם אֲנָשִׁים
 לֹא תֹאכַל: (י"ב) וְאָדָּבֶר אֶרְהֶעֱם
 בְּבִקְרוֹתַתְּ אֲשֶׁתִּי בְּעַרְבוֹאֲעֵשׁ
 בְּבִקְרָךְ כִּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: (י"ג) וַיֹּאמְרוּ
 אֵלַי הֵעֵם הֲרֵאֲתִיגִיד לָנוּ מָה־
 אֱלֹהֵינוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה: (י"ד) וַאֲמַר
 אֵלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הִיָּה אֵלַי
 לֵאמֹר: (י"ה) אֲמַר וּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
 כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הֲנִי מְחַלֵּל
 אֶת־מִקְדָּשֵׁי גֵאֹן עֲזַבְתֶּם מַחְמַד
 עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשֵׁיכֶם וּבְנֵיכֶם
 וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בְּחָרֵב
 יִפְלוּ: (י"ז) וְעִשִׂיתֶם כִּאֲשֶׁר עִשִׂיתִי

על

דיר ניכט קאָממען. (י"א) אים שטיללען זאָלסט דוא וויפֿצן, אַבער ניכט טאַרטען טרויער האַלטען, דיינען קאָפּף־פּוֹטץ בינרע אום, דיא שוהע לעגע און, געהע ניכט כיו איבער דען ליפּפענבאַרט איינגע־היללט, אונד האַלטע קיין טרויערמאַהל. — (י"ב) דעם מאַרענעם רעדטעט איד מיט דעם פֿאַלקע, אונד דעם־כענרס שטאַרב מיינע פֿרוי; אַם פֿאַלגענדען מאַרען טהאַט איד, וויא איד בעאויפֿטראַגט וואורדע. (י"ג) דאָ שפּראַך דאָ פֿאַלקע צו מיר: מעכטעסט דוא אונד ניכט זאַגען, וואָס דעם אונד בעדייטעט, וואָס דוא יעטצט טהוסט? (כ) אונד איד ערווידערטע איהנען: דאָ וואָרט דעם עוויגען וואָרד מיר אויף־פֿאַלגענדע וויינע: (כ"א) זאָ גע דעם הויזע ישראֵל: זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: איד לאָס ענט־ווייהען מיין הייליגטהום, דען שטאַלץ אייערער מאַכט, דיא לוסט אייערער אויגען, דען געליעכטען געגענשטאַנד אייערע זעלע, אונד אייערע זאָהנע זאָ וויא אייערע טעכטער דיא־איהר צוריק געלאָס־סען, ווערדען דורכ־שועררט פֿאַללען. (כ"ב) דאָן ווערדעט איהר טהון, וויא איד געטהאָן האַבע

ר ש י

(יז) האָנק. המחמקם בשחיק' זאָיט דמוניין זלעיו: פֿאַרד. תפילין כל אלה מלות אבליס וחמה חילוף אבל אטור בתפילין וסנדל וחיוב בעטיפ' הראש ומכרין אותו סעודה ראשונה משל אחרים: (יח) כִּאֲשֶׁר צִוִּיתִי. שלא לנהוג אבילות: (י"ט) מה אלו לנו. מה הרמזים הללו עלינו: (כ"א) אשר עזבתם. בירושלם כשיאחזם גיולה: (כ"א) ועשיתם כאשר עשיתי. לא תנהגו אבילות

ב א ו ר

דום, מהאנק דום, כלומר מזעוק כאשר אבליס שתוק אתה שלא חזק. מתיים אבלי לא תעשה, כמו הפוך, אבל מתיים לא תעשה, ורבים כמוהו. פֿאַרד חבוש עלך, פֿאַרד הלא מגנבות הראש שהוא פֿאַר האָרס, כמו פֿאַר המגנבות, (כ"ד). ולא תעטה על שפם, עטיית השפמים היה סימן אבילות, כמו ועל שפם יעטה (ויקרא י"ג מ"ה). ולחם אנשים לא האכל, מ"ו ולחם אבליק לא תיכול. (י"ט) מה אלה לנו, מה דבר חדש זכינו אשר אתה עושה. (כ"א) ומחמל נפשכם, כפי' ד"ק מוסר על ובניכם ובנותיכם. אשר עזבתם, בגלות ויחסיקן

על־שפם לא תעטו ולחם אנשים
 לא תאכלו: (כג) ופארכם על־
 ראשיכם ונעליכם ברגליכם
 לא תספרו ולא תבכו ונמקתם
 בעונתיכם ונהמתם איש אל־
 אחיו: (כד) והיה יחזקאל לכם
 למופת ככל אשר עשה תעשו
 בבואה וידעתם כי אני אדני
 יהוה: (כה) ואתה בן־אדם הלוא
 ביום קחתי מהם את־מעזם
 משוש תפארתם את־מחמד
 עיניהם ואת־משאנפשם בגיהם
 ובנותיהם: (כו) ביום ההוא יבוא
 הפליט אליה להשמעות אזנים:
 (כז) ביום ההוא יפתח פיה את־

הצבע; איהר ווערדעט אייך
 ביו איבער דען ליפפענבארט
 ניכט איינהיללען, ווערדעט
 קיין טרויערמאהל האלטען,
 (כג) אייערן קאָפּף־פּוטץ אויף
 דעם קאָפּף בעהאַלטען, אייער
 רע שווען אָן דען פּיסען לאַס־
 סען, ניכט טרויערן אונד ניכט
 וויינען. — ווען איהר גון
 דורך אייערע זינדען הינשוויגט
 דען, אונד איינער דעם אַנ־
 דערן אייערע לידען קלאַגען
 ווערדעט, (כד) דאָן ווירד יחזקאל
 אייך אַלס צייכענדיגען, אַללעם
 ווערדעט איהר טהון, ווען זיא
 (דיז נכריכט) קעממט, וואָס
 ער געט האָן, אונד דאָרד
 ערקענען, דאָס איך דער
 הערר, דער אַללמעכטיגע בן.
 (כה) אונד דוא, ערדנוואָן!
 (וויסטע), דאָס אָן יענעם טאָג
 גע, וואָ איך פּאָן איהנען וועג
 נעהמע איהרע מאַכט, דיא
 וואָנגע איהרער הערליכקייט,
 דיא לוסט איהרער אווען,
 דאָן אויסערזעהנטע איהרער

הפליט

זעלע, איהרע זאָהנע אונד איהרע טעכטער; (כו) אָן יענעם טאָגע קעממט איין פּליכט־
 לינג צו דיר, דאָס דוא דיא קונדע פּערנעהמעט; (כז) אָן דעמועלבען טאָגע ווירד דורך
 דען

ר ש י

כי אין מנחמין לכם שאין כנס אחד שלא יהיה אבל ואין אכילות אלא במקום מנחמים. ד"א שתהיו
 יחד' לנכות לפני הכשמי' שאחס כחוס: שפס. גר'יון בלע"ו: (בג) ונמקתם. אישרויין
 דמויין בלע"ו: (כד) בנאכה. בנא הרעה הזאת: (כה) משא נפש. שנפס מתנאזה בהם:
 (כו) ביום ההוא. איך לנא הפליט ביום החורבן וכן פתרונו ביום ההוא שיבא הפליט אליך
 להשמיע אונך ביום ההוא יפתח פיך: להשמעות אזנים. לבשר בשורה שהוכמה העיר: (כז) את

ב א ו ר

אז עיניו אשר תהיו מוכרחים לעזוב. (כא) על שפם, ידוע כי בעת זרה אם ירבה המות
 להפיל חללים, לא יזכרו במנהגי האכלות. (כב) ונהמתם, כמו ונהמת באחריתך (משלי ה'
 י"א) שהיא קול יללה, ומוסב על הפסוק שלאחריו, כלומר לעת בואה, אשר דרך בני אדם
 לנהס, לא תאונקו מנוי ואז יהיה יחזקאל לכם לאות. (כד) בבואה, הרעה הזאת. (כה) משא
 נפשם, שנפס מתנאז' בהם (רש"י), ויפי רד"ק וי"ת הכשמים. (כו) להשמעות אזנים,
 להשמעה

הפליט ותדבר ולא תאלם עוד
 והיית להם למופת וידעו כי־אני
 יהוה:

כה (א) ויהי דבר־יהוה אלי
 לאמר: (ב) בן־אדם
 שים פניה אל־בני עמון והנבא
 עליהם: (ג) ואמרת לבני עמון
 שמעו־דבר־אדני יהוה־כה־אמר
 אדני יהוה יען אמר־האח אל־
 מקדשי כי־נחל ואר־אדמת
 ישראל כי נשמה ואל־בית
 יהודה כי הלכו בגולה: (ד) לכן
 הנני נתנד לבני־קדם למוזרשה
 וישבו טירותיהם בך ונתנו בך
 משכניהם המה יאכלו פריך
 והמה ישתו חלבך: (ה) ונתתי
 את־רבה לנוה גמלים ואת־בני

עמון

דען פליכטלינג דיין מונד גע־
 עפּנעט, דוא ווירסט שפרע־
 בען אונד ניכט מעהר פּער־
 שטוממט ערשיינען, ווירסט
 איהנען זיין צום צייכען, דאָס
 מיט זיא עם איינזעהען, דאָס
 איך דער עוויגע בן.
 כה (א) דעם עוויגען וואָרט
 וואָרד מיר, וויא
 פּאַלגט: (ב) ערדענוואָן! וועג־
 דע דיין אַנגעזיכט געגען דיא
 קינדער עמוֹס, אונד ווייז־
 גע איבער זיא; (ג) שפּריך צו
 דען קינדערן עמוֹס: האָרעט
 דאָן וואָרט דעם העררן, דעם
 אַללמעכטיגען! זאָ שפּריכט
 דער הערר, דער אַללמעכטי־
 גע: ווייל דוא טריאומף אויס־
 רופּעסט איבער מיין הייליג־
 טהום, דאָס עם דאָרנידער
 ליעגט, אונד איבער דען באַדען
 ישראל'ס, דאָס ערפּער אָרעט
 איזט, אונד איבער דאָן הויז
 יהודה, דאָס עם אין געפּאַנ־
 גענשאַפט יוגנ; (ד) דאָרום גע־
 בע איך דורך דען קינדערן דעם
 מאָרגענלאַנדעס צום בעזיט־
 צע, זיא ווערדען ערבויען איה־

רע פּאַללעסטע בייא דיר, איהרע וואָהנונגען ווערדען זיא בייא דיר אויפֿשלאַגען, דיין ע
 פּריכטע ווערדען זיא פּערצעהרען, אונד דיין ע מילך ווערדען
 זיא טרינקען. (ה) רבה מאַכע איך צום לאַגער פּיר קאַמעלע, אונד (דזן זאָר)
 דער

ר ש י

הפליט. עם הפליט: ותדבר ולא תאלם. לפי שאמרתי לך ונאלמת לך ותהיו להם וגו'
 מעת' יראו שדברך אמת ולא תאלם עוד מהתנאות להם.
 כה (ג) האח. לזון שמתי: כי נחל. כי נחל ויהיה מוכסה לאחרי: (ד) לבני קדם.
 כשדים וארס ללד מוזס הם:

ב א ו ר

להשמעה לאזנים. (כו) את הפליט, בהפליט. ולא האלם עוד, גדופיהם לא יכרימך עוד
 לשחוק, ולא יאמרו הלא ממשל משלים הוא אבל יאמינו והיית להם למופת.
 כה (ג) כי נחל, הנכון לפרשו משרס חלה והוא הנפעל ונשמטה לי הפעל, והשמטת זו הנובא
 על זר השאלה. (ד) וישבו טירותיהם בך, ענינו, יבנו טירותיהם בך לשבת.
 יען

עֲמוֹן לְמַרְבֵּי-צֶאֱן וַיִּדְעַתֶּם כִּי-
 אֲנִי יְהוָה: (ו) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה יַעֲזֹב מִחֶאֱתָיִד וּרְקַעַת בְּרַגְלֵי
 וּתְשַׁמַּח בְּכַר-שְׂאֵטָה בְּנַפְשׁ
 אֶל-אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל: (ז) לָכֵן
 הִנְנִי נֹטְתִי אֶת-יָדַי עֲלֶיךָ
 וְנִתְתִּיךָ לְבַג לְגוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ
 מִן-הָעַמִּים וְהִאֲבֹדְתִיךָ מִן-
 הָאָרֶצוֹת אֲשֶׁמִּידָה וַיִּדְעַתְךָ כִּי-
 אֲנִי יְהוָה: (ח) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה יַעֲזֹב מוֹאָב וְשַׁעִיר הַנֶּהַח
 כָּכָל-הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה: (ט) לָכֵן
 הִנְנִי פֹתַח אֶת-כַּתֵּף מוֹאָב

לבו קני מהערים
 שפרעלען, דאז הווי יהודה וויא אללע פֿעלקער, (ט) דארום עפֿענע אויך דיא גרעני

ר ש י

(ו) יען מחאך יד ורקעך כנול. לשם שמחה וחק על פי שנראה הספר (לעיל ג') אשר
 כן לענין אבלי הכה כנכר ורקע כנולד ואמור האם יש דברים ששואש אותם לאכל ולשמה
 אכל אין ענייני שיה וכן חלילים לבלה ולמת. ורקעך לשון מרפס: ככל שאטך. לשון צוין
 פותרין פו כמו ויבו עשו (בראשית כ"ה) שחרגים אונקלוס ושאט עשו. ואני אמר שאט
 לשון שאף גולחמניט בלעז: (ח) הנה ככל הגוים בית יהודה, בשלה אהבת הקציה מהם
 ונמארו לתת ביד כנודנולר כשא' הגוים. ומיא שנכנסו להיכל וקפלו נורות הכרובים שר
 שלמי על קיר ההיכל כמעט איש ולויות (מלכ"י א' ז') והכזיזום לשון אמרו ראו אלו שהיו
 מראים עממי כננועים כמה היו עוסקין: (ט) הנני פותח את מזכרי ארץ מואב אשר כספר
 כסוף כנולס הוא הכתף סוף כנול ארץ כמו (שמות כ"ז) ולכתף השנית אל הכתף דמתרגם

ב א ו ר

(ו) יען מחאך יד, מחאך לשון ספוק יד על יד, וכמוהו נכרות ימאשו כף (תהלים ג' ח').
 בכל שאטך, לשון צוין פותרין בו, כמו ויבו עשו (בראשית כ"ה) שחרגים אונקלוס
 ושאט עשו. כספוק האמר יוסף הנביא לחיות עליהם קשות מבראשונה, כי על אמרם
 האם, יגשו רק מארצם, אבל על מחאח ידם ורקעת רגלם, שהם סימנים יותר מפורסמים
 על גמלת לנכס, יהיה עונם גם יוהר קשה, כי יכרתו מהעמים. (ז) לבג, אם למי הקרי
 או לפי הכתיב ענינו אחר כי בג פירושו מחבל, כמו פת בג (דניאל א' ה'). אשמידך, ענינו
 באשר אשמידך מדע כי אני ה'. (ח) ככל הגוים, לא הועיל להם בית המקדש ושנית האל
 כמחוס, ולוקה עיי כנודנולר באשר הגוים, (ד'ק). (ט) כתף, כנוי גם כן לנבול (יהושע

מִהַעֲרִים מִעֲרִיו מִקְצָהוּ צְבִי
 אֶרֶץ בֵּית הַיְשִׁימוֹת בְּעַל מְעוֹן
 וְקִרְיַת־מָה: (י) לְבַנְי־קָדָם עַל-
 בְּנֵי עֲמוֹן וְנִתְתִּיךָ לְמוֹרְשָׁה
 לְמַעַן לֹא-תִזְכַּר בְּנֵי-עֲמוֹן
 בְּגוֹיִם: (יא) וּבְמוֹאָב אֲעִשֶׂה
 שְׁפָטִים וַיִּדְעוּ כִּי-אֲנִי יְהוָה:
 (יב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעֲזֹב
 עֲשׂוֹת אָדָם בְּנִקָּם נִקָּם לְבֵית
 יְהוּדָה וַיֵּאֲשֻׁמוּ אֲשׁוּם וּנְקָמוּ
 בָּהֶם: (יג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה וְנֹטְתִי יָדִי עַל-אָדָם
 וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהִמָּה
 וְנִתְתִּיךָ חֲרָבָה מִתִּימֹן וַיִּדְבְּנָה

וקריתומה קני כחרב
 דער הערר, דער עוויגע, אלזא: מיינע מאַכט ווענדע אויך געגען ארום, ווילל פֿערטילגען
 דארוים מענשען אונד פֿיער, אונד פֿאָן חיוון ביו דרן עם וויסטע מאַכען, דורך דאז
 שווערדט

ר ש י

לענין: (י) לבני קדם. אפתח אותם שינאו על בני עמון דרך ארץ מואב: (יג) ודנה.
 וימני

ב א ו ר

(טו"ח). מהערים, ענינו הנני פותח את כתף מואב באשר אתן ביד האויב בני ארץ. מהערים,
 ריל מערי הנבול, ומה היא בני הארץ? בית הישימות, בית הישימות, עיר נבול היתה נגד
 המדבר, באשר נראה ממדבר (ל"ג מ"ט). בעל מעון, בירמיה (מ"ח כ"ג) תקרא העיר היא
 בית מעון ובראשונה היתה לבשט ראובן ואחי"ב הורישום בני מואב. וקריתומה, גם העיר הזאת
 לפנים לראובן תחשב (במדבר ל"ב ל"ו) ואחי"ב נהא בידו מואב. (י) לבני קדם, ריל כאשר
 בני קדם ארץ את נקמתי מבני עמון, כן אעשה שפטים במואב. (יב) בנקם נקם, כמו
 בנקמו נקמתי, לביה, כמו מבית, ושיעורו כך, יען אשר עור אדם לזויני ישראל אשר
 שלחתי עליו לנקום נקמתי ממנו על אשר הפך את בריתי, ולא לבד כי לא היה בעזרת ישראל,
 אבל גם הגר להם לנקום נקמתי עמון; עייב ויאשמו אשום וגו'. ונקמו בהם, אדם מואב,
 ריל בואח אשם אשם, על כי מאהבה כדבר הגר לישראל, כי אם נפרש, ונקמו בהם, בית
 יהודה יקח נקמה ממואב, הנה איננו פה מקומו, אבל אחר לכן שפסוק האמר. (יג) מתימן
 דרנה, הראשונה עיר צמורח אדם (ירמיה מ"ט ז'), והשנית נ"ב על נבול אדם מזל מערב
 לאין

שוועדט זאללען זיא פאל-
לען! — (יז) דורך דיא האנד
מיינעם פאלקעס ישראל ווער-
דע איד מיינע ראבע פאלל פיה-
רען, נאך מיינעם צאָרנע אונד
נאך מיינעם גריממע ווירד עס
מיט אדום פערפארען, דא-
מיט זיא מיינע ראבע קענגען,
זא שפריכט דער הערר, דער
אללמעכטיגע. (טו) (פערנעט)
שפריכט דער הערר, דער עווי-
גע, אלזא: ווייל דיא פלשחים
זוה ראבע מיטווירקען, אונד
מיט אינגערער שארענפריידע
זעלבסט ראבע נעהמען, פער-
דעערענד וועגען אוראלטער
פיינדשאפט; (טז) דארום
שפריכט דער הערר, דער עווי-
גע, אלזא: מיינע מאכט וועני-
דע איד געגען דיא פלשחים,
ראַטטע אויסדיא כרתים, אונד
פערניכטע אויך דען איבער-
רעסט אן דער מערעסקי-

בחרב ופלוו: (יד) ונתתי את-
נקמתי באדם ביד עמי ישראל
ועשו באדום כאפי וכחמתי
וידעו את נקמתי נאם אדני
יהוה: (טו) כה אמר אדני יהוה
יען עשות פלשתים בנקמה
וינקמו נקם בשאט בנפש
למשחות איבת עולם: (טז) לכן
כה אמר אדני יהוה הנני נוטה
ידי על פלשתים והכרתי את
כרתים והאברתי את שארית
חוף הים: (יז) ועשיתי בם נקמות
גדלות בתוכחות המה וידעו כי-
אני יהוה בתתי את נקמתי בם:

סטע; (יז) איד איבע גראַסע ראַבע אויס אן איהנען דורך ציכטיגונגען הייסען גריממעס,
דאמיט זיא ערקענגען, דאס איד דער עוויגע בין, ווען איד מיינע ראַבע אן איהנען פאלל פיהרע-
ויהי

ר ש י

יחזקאל כה: (יד) פיד עמי ישראל. הס יהו שליחו לנקום נקמתי: (טו) יען עשות פלשתים
בנקמה. בגולה ובסוף באדם הנוקם נקמתו באויביו: (טז) את כרתים. עמא דקייבין
לאשתוילא. ואומר אני לבי שאיני במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים הוי יושבי חבל
הים גוי כרתים (כפניה ב') ואינו קורא בן לחומה אחרת גראה בעיני שיש גבול בפלשתי שמו
כרתי וכן אני מוכא בספר שמואל (א' ל') בגדוד שרף את קלנן אנתו פשטנו על גב הכרתי:
חוף הים. מארקיא בלע"ה הס פלשתים שיושבים במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל
על הים האמרוני.

בעשתי

ב א ו ר

לארץ ישראל (ירמיה כ"ה כ"ג). (טו) למשוחית, כבר פירשתי לעיל, כמו כמשוחית והוא
חוצא לאנשי מלחמה אשר ישפטו גדוד בארץ אויביהם ובזוהן, ואם גם לא יועיל להם יתריבו
את הכף נידם, כמו המלכ והמשחית (ש"א י"ד ט"ו). איבת עולם, מאיבת עולם, ועולם
כמו ובעדו לעולם, כלומר ישנה. (טז) כרתים, לפי פשוטו הוא מחו בארץ פלשתים על חוף
הים, כי לפניה קורא אל הפלשתים: הוי יושבי חבל הים גוי כרתים (כפניה ב' ה') אבל יונתן
והוקיים פירשו חס אים על דרך אחר.

ויהי

כו (א) ויהי בעשתי עשרה שנה
באחד לחודש היה דבר-
יהוה אלי לאמר: (ב) בן אדם
יען אשר אמרה צר על-
ירושלם האח נשברה דלתות
העמים נסבה אלי אמלאה
החרבה: (ג) לכן כה אמר אדני
יהוה הנני עליך צר והעליתי
עליך גזים רבים כהעלות הים
לגליו: (ד) ושחתו חמות צר
והרסו מגדליה וסחיתיה עפרה
ממנה ונתתי אותה לצחיה סלע:

משטח

כו (א) אים איילפמען יאהרע
אם ערשטען דעם מא-
נאטחס, וואַרד מיר דעם עווי-
גען וואַר ט, וויא פאלגט,
(ב) ערדנעזאָהן! ווייל צור*
איבער ירושלים אויסרופט:
טריאומף! — צערבראָען
זינד דער פֿעלקער פֿפֿארטען!
מאָן ווירד צו מיר זיך ווענדען:
דורך איהרע צערשטערונג
ווערדע איד אן פֿיללע צונעה-
מען, (ג) דעסהאלב שפריכט
דער הערר, דער עוויגע, אל-
זא: צור! איד פֿעהרענגע
איבער דיק, פֿיהרע פֿעלקער
הערויף געגען דיק, צאהלרייך
וויא דיא וועללען, דיא דאָן
מעער אויפֿט היר מ ט.
(ד) צור'ס מויערן צערשטע-
רען זיא, איהרע טהירמע
רייסען זיא גיעדער, דיא ערדע
פֿאָן איהר לאַססע איד הינוועגשוועמען, אונד פֿערוואַנדלע זיא אין איינען קאהלעל
פֿעלי-

* טירום, זיינע בענייהטע המרעולסטטרט חין פֿעהענליען.

ר ש י

כו (א) בעשתי עשרה. ללקיהו: (ב) על ירושלים. שהיה במצור: האם. לשון קול שמי:
בשנה דלתות העמים. עיר שכל האומות נכנסים לה לסחורה מעתה תזכר כי
לא ילך המזכר מעליה עד תלכד: נסבה אלי. מעתה הוסבה סחורות העמים אלי: אמלאה
החרבה. אתמלאה אני מן העיר ירושלים המרבה: (ד) וסחיתיה. ועקרתי כמו בית גאים
יסח ה' (משלי ט"ו) ונסחטם מעל (דברים כ"ח): ללחית סלע. לפי שהיתה צנייה בסלע
בחור

ב א ו ר

כו (א) בעשתי עשרה שנה, ללקיהו שהיא שנת המצור (כד"ק). לחודש, לא גלה באיזה
חדש וכיון שחתם אותו גראה כי על חמש המצור אמר שהוא חמש אב (הר"ל).
(ב) נשברה, ת"י דהות מספקא סחורא לכל עממיא, וכן פירש גם רד"ק, וקרא ירושלים
דלתות העמים, על כי דלחומיה היו תמיד בידי סחריה אשר באו והלכו שמה לקנות ולמכור
(ראה מה שחמתי לעיל ח' ה'). נסבה, הסחורה. אמלאה החרבה, אחרי אשר חרבה
ירושלים אמלא אני, כי כל הסחורים יבואו עמה שמה. (ג) לגליו, כמו את גליו. (ה) וסחיתיה,
ענינו כפי הוראתו בלשון ארמית ואשורית גריפה והסרה, וכן ת"י ואעקר, והבשעים
שחמתי אהם שניהם לשון הסרה. זה כפי הנוסחא שלפנינו, אבל במקראות גדולות
דפוס בצולויאה שעיט מלחתי וסחיתיה בש"ן ימנית. לצחיה סלע, לפי שהיתה צנייה
בסלע בחור הים, כשתחנץ ויסח עפרה אל הים נשאר הסלע חלק, וכן ת"י לשעיות כף גל
(רש"י)

פעלוען. (ה) איין אויסברייט- פלאטץ זאלל זיא ווערדען פיר פישערנעטצע, מיטטען אים מערע; דען זא האבע איד עם פערעהענגט, שפריכט דער הער, דער עוויגע, דען פעלקערן זאלל זיא צור בייטע ווערדען. (ו) אונד איהרע געהאפטע אים געפילדע זאל- לען פערעהערט ווערדען, דורך דאז שווערסט, ראמיט זיא ערקענגען, דאס איך דער עוויגע בין. (ז) זא שפריכט דער הער, דער עוויגע: איך פיהרגעגען צור פאן נאָרדען הער, נבוכדראצר דען קעניג פאן בבל, יענען קעניג דער קעניגע, מיט ראם, מיט ווא- גען, מיט רייטערייא, מיט פאָלקסמענגע אונד צאהלר-יי- כעם הערע. (ח) דיינע גע- האַפטע אים געפילדע, פער- הערעט ער מיט דעם שווערסטע, דאן אומגיבט ער דיך מיט באַללוערקען, ווירפט

(ה) משטח חרמים תהיה בתוך הים כי אני דברתי נאם אדני יהוה והיתה לבו לגוים: (ו) ובנותיה אשר בשדה בחרב תהרגנה וידעו כי אני יהוה: (ז) כי כה אמר אדני יהוה הנני מביא אל-צר נבוכדראצר מלך-בבל מצפון מלך מלכים בסוס וברכב ובפרשים וקהל ועשרב: (ח) בנותיה בשדה בחרב יהרג ונתן עליך דיק ושפך עליך סללה והקים עליך צנה: (ט) ומחי קבלו יתן בהמותיה ומגדלתיה יתן בחרבותיו: (י) משפעת סוסיו

יכסך

שאנצען אויף, אום דיך הער, אונד ערהעכט דיא שילדע גענען דיך, (ט) שטעללט זיין צערשטערונגסווערק גענען דיינע מויערן, אונד צערשמעטערט דיינע טהורמע מיט זיינען בעלאגערונגסוואַפֿען. (י) פאן דער מענגע זיינער ראָססע ווירד דער שטויב

ר ש י

בתוך הים כשתנח יוסם עפרה אל הים נאחר הסלע חלק וכן תי לשעיות כף גלי: (ה) משטח חרמים. על הסלע ישטחו הדויגים את חרמי מכמרות לנגס: (ו) ובנותיה אשר בשדה. הכפרים המצועכות לה סביבותיה: (ח) והקים עליך ננה. ויקים עליך די מווינין בחרוסין: (ט) ומחי קבלו. הוא אחד מתחנות המזור לזרוק אבנים גדולות ומכה כנגדו אילקיו ליאיה דשא סוריירא בלעז. ויש לעזין קבלו דשא בלייטא בלעז. ויש לעזין סוריירא בלעז: בתרבותיו. באומיות חורבן שיבא עמו: (י) משפעת סוסיו. כשיס סוסים הרבה מעלים אבק

ב א ו ר

(רש"י). (ה) משטח חרמים, על הסלע ישטחו הדויגים את מכמרות לנגס (רש"י). בתוך הים, וחולי מוסבה הנבואה הזאת על צור הקדשה אשר היתה בנויה על אר, והנביא אשר ראה שני החרבות האלה באחת, נבא גם עליהן באחת; וכן נבאו גם לפעמים על חורבן בית ראשון ושני באחת, כי נבוא נבואתם לא יכדו בהבדל הזמן. (ו) ובנותיה אשר בשדה, ידוע כי בנות רבות היו בלזר. (ט) ומחי קבלו, ממי לשון מכה חרונם מכה, מ' חי, וכן ומחך יד (לעיל ביה ו'). קבלו, נגדו, חרונם נגד קבל, וכן ויכהו קבל עם (מי"ט וי'), נגד העם; אס כן הוא שם מורכב ושם כללי לכל כלי המשחית מויערים לנגח בהם חומות העיר, בחרבתי, כן יקרא הנביא כלי המשחיתים אשר הם יתון מגדלים; כי בעברית נקרא כן

יכסך אבקם מקול פרש וגלגל ורכב תרעשנה חומותיה בבואו בשערך כמבואי עיר מבקעה: (י) בפרסות סוסיו ירמס את- כל-חוצותיה עמד בחרב יהרג ומצבות עזך לארץ תרד: (יז) ושללו חילך ובזו רכלתך והרסו חומותיה ובתי המדתך יתצו ואבניו ועציו ועפרך בתוך מים ישימו: (יח) והשבתי המון שיריך וקול כנוריה לא ישמע עוד: (יט) ונתתיה לצחיה סלע משטח חרמים תהיה לא תבנה עוד כי אני יהוה דברתי נאם

ארני

הר' נפתח

ר ש י

ברגליהם ועולה ונעשה בענין ומחשך הארץ הוא קרוי שפעת וכן ושפעת מים תכסך (איזו כי"ב) ללאפוישן בלעז: כמבואי עיר מבקעה. כמא דעלין לקראת דמתרעא משור אנפול' סומה: (יב) רכלתך. סחורתך.

ב א ו ר

דבר המזולד, מלך אשר יחויב הדבר אשר הויף עליה חרב, והעד כי חרבך הנספת עליה (שמות כ' כ"ב), חרבות זורים (יהושע ה' ב'), וכבר אמרתי זאת במקום אחר. כמבואי עיר מבוקעה, ת"י כמא דעלין בקראת דמתרעא משור, וכן פירש גם הרד"ק, כמו שנאס בעיר מבוקעה בלא יגיעה ובלא מלחמה, כן יבואו בשעריך. מבואי, קבוץ מן מנזא. (יא) חרד, מענמה, כי מחלך אשר עמה נחרב יהרג יאבדו הן מענמן. (יב) רכלתך, ת"י סחורתך, וכן פירש גם רש"י ורד"ק. בתוך מים שימו, יראה מה שאמרתי על פסוק י"ט. (יג) המון שיריך, רכזי שיריך שהיית שמה ומנגנת ושרה מרוב טובה (רד"ק). (יד) לא חבנה עוד, לור על חלה הראשונה, אחרי אשר נחרבה מני לא נבנה עוד,

דיך בערעקען, פאר דעם גע- ריישע דער רייטערייא, דער ראָדער אונד דער שטרייט- וואַגען, ווערדען דיינע מויערן ערבעכען, ווען ער איינדריינגט דורך דיינע טהאָרע וויא מאן איינדריינגט אין איינע דור- בראַענע שטאַרט. (יח) מיט דען הויפן זיינער ראָססע צער- שטאַמפֿט ער אַללע דיינע שטראַססען, דיינע בעפֿעלקע- רונג טאַדטעט ער דורד'ס שווערסט, אונד זאָ זינקט העראַב, יעדעס דענקמאָהל דיינער מאַכט. (יח) דיין פֿער- מעגען ווערדען זיא פלינדערן, דיינע וואַרענעפֿאַראַטהע צור בייטע מאַכען, דיינע טוי- ערן רייסען זיא ניעדער, דיי- נע העררליכסטען געביידע צערשטערען זיא, אונד דיי- נע שטיינע, זאָ וויא דיין האַלץ אונד דיינען שוטט, ווערדען זיא אין דאָז וואַססער ווער- פֿען. (יח) זאָ ווערדען איד איין ענדע מאַכען דעם געטאַוע דיינער ליעדער, אונד דיינער האַרפֿען קלאַנגע זאָללען ניכט מעהר געהאָרט ווערדען. (יח) אין איינען קאַהלען פֿעלזען ווערדען איד דיך פֿער- וואַנדעלן, איין אויסברייטפלאַטץ זאָללסט דוא ווערדען פֿיר פֿישערנעטצע, אונד ניכט מעהר אויפֿגעבויט ווערדען, דען איד האַבע עם אויסגעשפּראַכען, שפּריכט דער הער דער

אדני יהוה: (טו) כה אמר אדני יהוה לצור הלאו מקול מפלתך באנך חלל בהרג הרג בתוכך ירעשו האיים: (טז) וירדו מעל כסאותם כל נשיאי הים והסירו את מעיליהם ואת בגדי רקמתם יפשוו חרדות וילבשו ערי הארץ ישבו וחרדו לרגעים ושמו עליך: (יז) ונשאו עליך קנה ואמרו לה איך אבדת נושבת מימים העיר ההקלה אשר היתה חזקה בים היא

דער אללמעטטיגע. — (טו) פירוואהר זא שפריכט דער הערר, דער אללמעטטיגע, עס אויס איבער צור: פאר דעם געריישע דינעס שטורצעס, פאר דעם עכצען דער שטערבענדען בייא דעם געמעטצעל אין דיינער מיטטע, ווערדען דיא אינוועלן ער-בעבען, (טז) אללע פירשטען דעם מערערעס ווערדען פאן איהרע טהאגען העראכע שטייגען, איהרע מעטעל אכע לעגען, איהרע געשטיקטען קליידער אויסציעהען, אונד אין שרעקען געהיללט אויף דיא ערדע זיך זעטצען, ער-בעבען ווערדען זיא אב דעם פלאצליכען שרעקענס, אונד זיך ענטזעטצען איבער דיך.

(יז) איין קלאגעלידע ווערדען זיא איבער דיך ערהעבען, אונד זאגען פאן דיר וויא ביזט דוא צו גרונדע געגאנגען, דוא פלעקעררייכסטע שטארט אללער מערערע, דוא כעריהם טע שטארט, אונד איהרע בעוואהנער, דיא זא מאכטיג ווארען אים מערער, דיא איבער אללע

ר ש י

(טז) וחרדו לרגעים. לשברים פן יבא עליהם גם הם כשברך. לרגעים לשון שבר כמו רוגע הים (ושעיה י"א). עורי רגע (איוב כ"י). על רגעי ארץ (תהלים ל"ה) על דכאי ארץ ומנחת פירש לשון רגע כמו כי רגע נאמו (ס ל'): ושמו. ל' תמהון: (יז) נושבת מימים. יש נוקדיון רפי וסחרין היושבת מימים קדמונים ויש נוקדיון דגש ופותרין מיושבת בחזקה ע"י ימים הסובבים לה

ב א ו ר

כי זור המדעה היתה במקום אחר. (טז) וירעשו האיים, מיוגון וכער, כי היו עמה בנתיב ואניותיה אשר הלכו מאי לאי הניחו ולקחו משם כל מיני מסחר, והמה לא דמו בנפסם כי זור יפול, על כן גם עממו עליה כאשר אמר בפסוק האחר. (טז) וירדו, כדרך האבלים, וכן והסירו כי לבס יהמה על שבר זור. וחרדו לרגעים, לשעות ולרגעים כלומר תמיד (כ"ד"ק). וכן מלאין, לרגעים תחננו (איוב ז' י"ח). והחכם געזעניוס פירש כמו רגע ימותו (איוב ל"ד פ') ותרגם פאנטון. ואולי נובל לפרטו מלאין ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחזקוני (תהלים ל"ה) שהוא כמו ועל שקעי ארץ, והנביא קרא נשיאי הים רגעים כי כאשר הם נלביס ודבר אין להם עם יושבי הארץ, ביא עם יושבי זור אשר עממם היו שלמים, לא היה להם איש לשון. ולרגעים יחס שאליו תחת יחס הפעול אשר אינו דבר זר בהנבוא הזה. ושמו, על כי לא דמו בנפסם כי תפול זור ביד אויביו. (יז) נושבת מימים, הפעל ישב ונבל גם על דברים גלוי בעלי חיים, כמו וישנה ירושלים עוד (זכרי' י"ב), וקרא

וישביה אשר נתנו חתיתם לכל יושביה: (יח) עתה יחרדו האין יום מפלתך ונבהלו האיים אשר בים מצאתך: (יט) כי כה אמר אדני יהוה בתתי אתך עיר נחרבת כערים אשר לא נושבו בה עלות עליך את תהום וכסוף המים הרבים: (כ) והורדתיו את יורדי בור אל עם עולם והושבתיו בארץ תחתיות בחרבות מעולם את יורדי בור למען לא תשבי ונתתי צבי

אללע בעוואהנער (מוזהער) פֿורכט פֿערברייטעטן, (יח) שאן ציטטערן דיא איילאנדע פֿאר דעם טאגע דיינעם שטורצעס, דיא אינוועלן אים מערערע בע-בען שאן איבער דיין ענדע. (יט) דען, זא שפריכט דער הערר, דער אללמעטטיגע: ווען איך דיך מאכע צו איינער פֿערוויסעטען שטארט, וויא יענע שטארטע, דיא ניכט מעהר בעוואהנט ווערדען, ווען איך דען אכגרונד ווידער דיא אויפשטייגען לאססע, דאס דיא מעכטיגען פֿלוטהען דיך בעדעקען; (כ) שלידערע איך דיך הינאב צו דען אין דיא גרופט געזונקענען, צו דען עוויג פֿערדאממען, אונד באַנגע דיך מיט דען אין דיא גרופט געזונקענען, אין דיא אונטערוועלט, אין יענע אינגאדען דער פֿארצייט; דאמיט דוא ניכט מעהר בעוואהנט ווערדעסט, לאַס איך (יך) דיא העררליכקייט דער אַבער-וועלט

ר ש י

לה וכת"י וכן הוא: אשר נתנו חתיתם. סביבות לכל היושבים. חתיתם לנדרפריימנט בלע"ז: (יח) האין, כמו האיים: מצאתך. מניחיתך בגולה: (יט) נהעלי עליך את תהום. באסקותי עלך משירת עממין דסגיאין כמי תהומא ויחפוניך עממין סגיאין כן ת"י וכממעו בתחילה נתנה ביד כ"י וסוף עליה הים וטבעה: (כ) את יורדי בור. עם יורדי גיהנם: אל עם עולם. עם שאר האומות אשר שם מעולם: בחרבות מעולם. כערים אשר חרבו מאז סדום וצנרותיה: ונתתי צבי בארץ חיים. ואתן התפארת בירושלים:

ב א ו ר

זור נושבת מימים על שם סופה, כי יעלה עליה התהום ומים יכסוה. (יח) האין, הכוין במקום מים, וכן לקץ הימין (דניאל י"ב י"ג). יום מפלתך, על יום מפלתך. מצאחק, ת"י במקץ גלותיך, וכן פירש גם המכרסם. (יט) בחתי, הפסוק הזה נמשך אל גלאחריו, כלומר ע"י שאחריב את העיר בהעלות עליה התהום תחד אל יורדי בור וגו' והחליף הנביא העיר ביושביה, וזה ג"כ אחד מדרכי המלולה בידוע. את תהום, הכוון לפרטו כפשוטו, כי הים עבר בגולה ונטף את העיר? כי כאשר היתה על חוף הים בנו בלי ספק מסגרות וסוללות נגד שבלת המים, אבל כאשר הרס נביבנלר כל זאת, לא היה עוד מעצר להם וכסיה המים. (כ) את, כמו עם. אל עם עולם, אל עם אשר לעולם יהיה בארץ תחתית בלי אשר תהיה לה תקימה, לא כמו עמים אחרים אשר עמדו מחדש אחרי נפילתם. בחרבות מעולם, בערים אשר חרבו מאז, סדום וצנרותיה (רש"י). ונתתי צבי בארץ חיים, תחסינה מלות את יורדי בור ואת יורדי בור שלמעלה נמשך גם למטה, וענינו זור אשר היתה לבי ארץ חיים, כלומר כליל יופי כל הארץ אוריד אל יורדי בור; וכבר מלאנו פעמים רבים הפעל

צוֹר הָיוּ בְךָ הַמָּה חֲבִלֶיךָ:
 (ט) זָקְנֵי גִבְלֵי וְחֻכְמֵיהֶם הָיוּ בְךָ
 מִחֻזְקֵי בְרָדְךָ כִּלְאֵי אֲנִיּוֹת הַיָּם
 וּמִלְחֵיהֶם הָיוּ בְךָ לְעֶרְבֵי מַעְרַבְךָ:
 (י) פָּרֶס וְרוּד וּפּוּט הָיוּ בְחִילְךָ
 אֲנָשֵׁי מִלְחָמָתְךָ מִגּוֹכּוֹבֵעַ תְּלוּ
 בְךָ הַמָּה נָתַנּוּ הַדָּרָךְ: (יא) בְּנֵי
 אֲרֻד וְחִילְךָ עַל־חֻמוֹתֶיךָ סָבִיב
 וּגְמָדִים בְּמַגְדְּלוֹתֶיךָ הָיוּ שְׁלֹטֵיהֶם
 תְּלוּ עַל־חֻמוֹתֶיךָ סָבִיב הַמָּה
 כְּדָלוּ יַפִּיךָ: (יב) תִּרְשִׁישׁ סַחֲרֹתֶיךָ

מרב

וואַרען בייא דיינען טהירמען; איהרע שילדער הינגען זיא אום דיינע מויערן הערום, דיע-
 זע מאַכטען דיינע גאַנצע פראַכט. (יב) מיט חרשיש וואַר דיינן געשעפֿטספֿערקעהר אין
 פֿיע-

ר ש י

חובלך. אוחיו הקצרו ט כוון ולישר האניה: (ט) זקני גבל, אומי הבני כמישכ וכוני חירוס
 והגבלים (מלכיס אף ה'): מחזיקי ברךך. שלא יכנסו בהם המים אפיוטויטי טאקראולא
 בלעז: כל אניות הים ומלחיה. הספנים שלהם: היו בך. היו סביבך לשוע אל המדות
 הרחוקות להביא הסחורה לתוכך: לערוב מערבך. לי ערובה הם כל זורכי האדם שהודו
 בהם וממנו הוא ערובתו והללתו למייו גראכטי"אה בלעז: (יא) בני ארוד וחילך. שאר חיל
 בני אדם היוצאים בתוכך: וגמדים. ת"י ואף קטועקאי. שמעתי משמו של רבי מנחם על שם
 שורדים בהם עד ההוא ומשערי גומדי אמות' עומקם נקראו גמדים אנדו"ש בלעז. יוש
 סחורים שהם ננסים וננסין צמדת אמה: שלטיהם. הם אצפות שנותנין בהם חילים כמו
 (ירמיה ב"א) הכרו החילים מלאו השלטים קויברינה בלעז: תילו. הכנה תלי תלים:
 (יב) תרשיש. ים שמה תרשיש: מרוב כל הון. שהיה בתוכך ונטוחים הסחורים שמתאו בך

ב א ו ר

בייליא בלעז (voile) (רש"י). (ח) היו בך, אשר היו בך. חבלך, אוחיו הקצריטי
 ולכוון ולישר האניה (הי"ל). (ט) זקני גבל וחכמיה, אומי הבני כמו שאמר וכוני חירוס
 והגבלים. מחזיקי ברךך, מהלך זקני גבל ויכנסו בהם המים (הי"ל). לערב מערבך,
 המקח והממכר נקרא מערב, מהלך אשר הסחורים יערבו ערבה זה לפני זה, וכן פירשו גם
 רש"י ורד"ק. (י) היו בחילך, לעת מלחמה שבו מהאומות האלה אנשי מלחמה. תלו בך,
 אחר שנעשה שלום, כי כאשר מנן וכובע לא היה להם, אבל נתן להם מיושגי זור אשר שברו
 אותם, ע"כ תלו אותם זה אחר המלחמה, וכן נפרש גם הפסוק שלאחריו; ויושגי זור עשו
 בן למתי מספרם, כי ידוע כי ארכס קטנה. המה נתנו הררך, על אשר נכחו בעוהם
 אויביהם, נתנו הדך על כל העיר. (יא) וגמדים, נראה כי גמדים הם אומה מהן, כמו פֿרס
 לוד

מִרְבֵּי כָל־הָיוֹן בְּכֶסֶף בְּרִזְלֵי בְדִיל
 וְעוֹפְרַת נָתַנּוּ עֲזוֹבֵיךָ: (יג) יוֹן
 תּוֹבֵר וְמִשֶׁךְ הַמָּה רְכִלֶיךָ בְּנַפְשׁ
 אָדָם וְכִלָּי נְהַשְׁתָּ נָתַנּוּ מַעְרַבְךָ:
 (יד) מִבֵּית הַזָּרְמָה סוֹסִים וּפָרָשִׁים
 וּפָרָדִים נָתַנּוּ עֲזוֹבֵיךָ: (טו) בְּנֵי
 דָדָן רְכִלֶיךָ אֵיִים רַבִּים סַחֲרֹת
 יָדְךָ קַרְנֹת שֵׁן וְהוֹבְנִים הַשִּׁיבוּ
 אֲשַׁכְּךָ: (טז) אָרֶם סַחֲרֹתְךָ מִרְבֵּי
 מַעֲשֵׂיךָ בְּנַפְךָ אֲרַגְמָן וְרִקְמָה
 וּבּוּץ וְרֵאמוֹת וְכִדְכֹד נָתַנּוּ

והכנים קרי בעובונך
 געשעפֿטספֿערקעהר מיט דיר דורך דיא מענגע דיינער קונסטערצינגייססע אין נפך,
 פורפור, שטיקערייען, ביסוס, ראמות אונד כרכור, פֿאללע וואַרען פֿאַם האָהען ווערטשען,
 דיא

ר ש י

סחורה הראויה להם: בדיל. אשטיין בלעז: עזוביך. מחקיך ועוזיך כמו (נמיה ג')
 ויעזבו את ירושלים עד החומה וממונו של אדם הוא מחקי המעמידו על רגליו: (יג) בנפש
 אדם. עבדים ושפחות למכור: (טו) ידך. מקורך: קרות שן והכנים. קרני יעלים ועלמות
 פיל וטווסים עופות שזמן פאיוון בלעז: השיבו אשכך. הביאו לך. תשורה: (טז) ארם סחורתך:
 בלבים טיבות האמורות במקרא וארגמן ורקמה וכו': מרוב מעשיך. מתוך שהיו יודעים
 כנשיאך ושריך שמרבין להם מעשה נוי ותפארת לתכשיט: בנפך. איקונקוליא בלעז:
 בנתי

ב א ו ר

לוד וגוי, אשר שברו ללחוס מלחמתם. (יב) עובונך, כמו בעזוביך, והוא כנוי לבתי
 המנויות אשר בו נתנו הסחורה, ונקראת בן מלאון לעני ולגר תעזוב אותם (ויקרא י"ט
 י') וכן ת"י בבית גיורך. (יג) בנפש אדם, בעבדים ובשפחות. (יד) ופרשים, מלמד הנקר
 נקרא בלרמית פרש, וכן נקראו השנים אשר במרג חרון פראיו (ישעיה כ"ח כ"ח), ונדרך הזה
 תרגמתי. (טו) קרנות שן והבנים, החכם בן זאב אמר (באליה שש שני) וי"ל ואלו הקריאה
 ושהבנים כי אקבהלן עפעפאנט בערני עבד; ואז יהיה שן והבנים מלה אחת והכרו משנה.
 ואלו קרנות כנוי לשני הפיל, וזה אינו רחוק, כי יש להם סגולות רבות שוות, וגם ראש
 דבר מה נקרא קרו, כמו קרן בן שמן (ישעיה ה' א') שן הסלע (יש"י י"ד ל'), וע"ז
 יורה גם סמיכות קרנות. והשנעים תרגמו והבנים כאלו נכתב והבאים, ויונתן תרגם
 ושוקן, והוא מין עוף (פפיוח), ורד"ק פראו מין עץ נקרא בערב אנשים (עבענהלן) וכן
 נקרא גם בלשון יון (εβευος) וכן תרגמתי: (טז) מרב מעשיך, מרב מעשים ופלאכות
 יקרות שהיו בך מביאים לך ארם בסחורה אנשים יקרות ובעלי רקמה (רד"ק). בנפך, שם אמן
 טוב מה. וראמות וכרכור, מ"י ואננין טעין ומרגלין, ולא ידענו בנידור איזה הן, ע"כ לא
 תרגמתי

בְּעֹבוֹנֵיךָ: (יז) יְהוּדָה וְאַרְץ
 יִשְׂרָאֵל הִמָּה רְכִלֶיךָ בְּחַטֵּי מִנִּית
 וּפְנֵיךָ וּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן וְצָרִי נָתַנּוּ
 מֵעַרְבֶיךָ: (יח) דְּמִשְׁק סַחְרֶיךָ
 בָּרַב מַעֲשֵׂיךָ מִרַב כָּל־הוֹן בֵּינִי
 חֲלָבוֹן וְצֶמֶר צָהָר: (יט) וְדָן וְיוֹן
 מְאוֹזֵל בְּעֹבוֹנֵיךָ נָתַנּוּ בְּרוּל
 עֲשׂוֹת קָדְהָ וְקָנְהָ בְּמַעֲרַבְךָ הִיָּה:
 (כ) דָּדָן וְרִכְלֶתָּהּ בְּבִגְדֵי־חֹפֶשׂ
 לְרִכְבָּהָ: (כא) עָרַב וְכָל־נְשֵׂאֵי
 קֶדֶר הִמָּה סַחְרֵי יָדְךָ בְּכָרִים

דא"ש. הני ברגש ואילם

דערקעהר מיט דיר, אין קאסטבארען שטאָפֿפֿען צו וואָטטערדעקקען. (כא) מיטערב אונד דען פֿירשטען קדר'ס שטאָנרעסט דוא אונמיטטעלכאר אין האַנדעל; אין לאַממען, וויר

ר ש י

(יז) נחטי מניח. שם מקום שחטיה יפות כמו עד בואיך מניח (שופטים י"ח). ומיח חטין יסין וגסין הנמכרין במנין. וי"ח נחטי ריחוש לי קבולת מניינים הרבה טרוקאיש בלע"ז וסבירו כפסיקתא מה דקם רחוש בעלין אף לזה רחוש בננים ולא ידעתי מהו. מפי ר"ש מלאכי שאלא במקרא תרגום ירושלמי נחטי מניח ופגו דחושא וקלא שרי דחושלי דמגרא אלו אונים שעורים קלופים. ואומר אני מניח לי מנות מאכל מוונן ואף לפי קוד דג דרבו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמעה פעם מדרשה כן תרגם וגם שם העיר המונה אלו נוקדים שם והמונה לא מסיק היא ותרגם ואף לתמן יתרון קשולי קרחא דסגיאין איתרגומהא: ופגו. ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פגו והיו מזויין בזימיו ועל שם ריח הטוב נקראת ריחו נאלסמ"ח בלע"ז: (יח) ביין חלבון. יין לבן מבושל. ומחם חזרו עם חלב חטים (תהלים קמ"ו) לי טוב: ועמר חמר. ועמר מילת כביא כיום שולד הטלה וטירהתו אמו בלחיותה עושיין בסות ומכניין אותה סביבו בקרשים כדי שיהא צמרו נקי. אחר לבן כמו אחרות לחורות (שופטים ה'): (יט) דן ויון. מדינות הם: מאחל. מטוה של שיראין: ברול עשות. עשי בעשיות מ"ש בלע"ז והוא פרחא הגדול: (כ) בנגדי חופש לרפכה. בלבוש דיקר לרחיבין: (כא) בכרים. בכשים. ויונתן תרגם בתורין ובית מאה אלק כרים דמישע מלך מואב

ב א ו ר

תרגומים. (יז) מניח ופגו, נראה כדעת רד"ק שם מקומות באי. (יח) ביין חלבון, שם מקום בדמשק שיינו טוב (רד"ק). (יט) מאוזל, כפי תרגום השבעים אהל שם עלם פנטי, ויונתן תרגם נשירין, וכן פירש גם הרד"ק ובית ברול עשות, וך מן עשת שן (רד"ק). (כ) בבגדי חופש לרפכה, נגדים יקרים הראויים לחפשי ולבן חוכין. לרפכה, לתקין המרכבה, וכן פירש בלבוש דיקר לרחיבין (הג"ל). (כא) בכרים, בכשים, ויונתן תרגם במורין, נראה שהוא היה קורא אותו כפרים במקום בכרים (הג"ל). בלמד

וְאֵילִם וְעֲתוּדִים בָּם סַחְרֶיךָ:
 (כב) רְכִלֵי שְׂבָא וְרַעְמָה הִמָּה
 רְכִלֶיךָ בְּרֹאשׁ כָּל־בִּשְׂם וּבְכָל־
 אֲבָן יִקְרָה וּוְהָב נָתַנּוּ עֹבוֹנֵיךָ:
 (כג) חֶרֶן וְכִנְהָ וְעֵדָן רְכִלֵי שְׂבָא
 אֲשׁוּר כְּלִמָּד רְכִלֶתָּהּ: (כד) הִמָּה
 רְכִלֶיךָ בְּמַכְלָלִים בְּגִלּוּמֵי תַכְלַת
 וְרַקְמָה וּבְגָגְנֵי בְרַמִּים בְּחַבְלִים

חבשים

העררליען וואָרען, אין היממעלבוויא געשטיקטען טורבאנען אין קאסטבארען שטאָטס=

ר ש י

(מלכים ב' ג'): (כג) אשור כלמה. י"ח מדינת אשור ומדי: (כד) נמכלוליס. נדברים שם למכלול פרמוריש בלע"ז ומה הם המכלוליס גלומי תכלת ורקמה טליות של תכלת מרוקמות: ונמי ברומים. בתכשית פאר שגונין אותן בארנון שקירין אשקירין בלע"ז והם מחוסין עור ומזויירן לנוי במיני מסמין אורות אורות וזיירין והם בלשון ארמי קמטרין וכלי עברי ברומי והם

ב א ו ר

(כג) כלמד רכלחך, ענינו כמו למודים, שהיו למודים לנא אליך בסמורתם חמדי; ויהיה כלמד שם החומר סמוך (רד"ק), ואולי מוסב הכי על אשור, וענינו רכלי שאל כאשור למד רכלחך, אבל כאשור יונתן והשבעים לא תרגמו את המלה הזאת, ע"כ לא העתיקתה גם אנכי. (כד) במכללים, הרבים מן לבשי מכלול (לעיל כ"ג), וענינו רובלים נדברים ממיני אונים כמו בגלומי תכלת וכו'. בגלומי חבלת ורקמה, תרגם בתכריך בון בגלומי בולא, ותכריך כידוע הוא כובע הישמעאלים (טורבאן), וע"ז יעיד גם הוראש פעל גלם, ויגלוס (מ"ב ב' ח'), שהוא עטף וכריכה; ואולי נכל גם לפרש בדרך הזה גלמי ראו עינוך (תהלים קל"ט ט"ו), גוף הילד במעי אמו נקרא כן בעוד אשור אין בו נשמה, כי הגוף רק מכסה ועטוף לנשמה, וכן יאמר גם האשכנזי בלד האשלה על הגוף (היוצג), ואז נעתק השם ההוא על אדם חסר תבונה, כי הוא כגוף בלי נשמה, כמו שבעה נדברים בגולס, ועל אשור אדם בלי תבונה הוא בדבר אשור לא נגמר עוד מלאכתו אשור בשבילו נעשה, נקרא כל דבר אשור ממנו חסר העיקר גלס, כמו שמלאנו הרבה אלל ח"ל. ובגנוי ברמים, רש"י פ"ו וינתן בזה: נגזי כנוי לתכשיט יפה ונאה הגנוי והשמור בכלי נקרא כרם, והכלי הזה חסות בתכלים נאים, והכרם הזה נותן בכלי אחר נעשה מעץ הדם הנקרא ארזים על אשור עץ הדם (אשור ממנו נעשה הכלי) אל מין הארז יחשב (כפי דעת רש"י), ורד"ק פירש ארזים עשויים מעור וגוונים הבגדים החמודים שנקראים ברמים, ואולי פירושו כך: גמי ברומים כנוי לבגדים נאים, (כי נגד נאה יקרא בשפתי ערבית מ כרמה, כאשר יעיד ע"ז הרד"ק), והסמיכות כמו קדש הקדשים להגדיל מפארת הברומים, אשור בני חרן הביאו; כי השם גמי יורה על דבר יקר ראוי להשמר בין הסגולות. בחבלים חבשים, שם על גמי ברמים, כלומר הבגדים האלה מפארים בתכלים כפי הדרך אשור נשאו בעת האות הנרמים. ומכל אינו רק שם מיתרים לקשור כס, אבל גם כנוי לחטים מיועדים לנוי ולהדר כמו בתכלי בון (אסתר א' ו'). ותבש יורה גם על עטיפה והקפה

הבשים וארזים במרכלתך:
 (כה) אניזת תרשיש שרותיך
 מערבך ותמלאי ותכבדי מאד
 בלב ימים: (כו) במים רבים
 הביאוך השטים אותך רוח
 הקדים שברך בלב ימים:
 (כז) הונך ועזבונך מערבך מלחך
 וחבלך מחזיקי בדרך וערבי
 מערבך וכל אנשי מלחמתך
 אשר בך ובכל קהלך אשר
 בתוכך יפלו בלב ימים ביום
 מפלתך: (כח) לקול זעקת חבלך

ירעשו

כאנגשאט ביא דיר, אונד אלל דיין פאלק אין דיינער מיטטע, אללעס זינקט אין דיא מעערעסטיעפען, אים טאגע דיינעס שטורצעס. (כח) פאר דעם געשרייא דיינער שטיי.

ר ש י

והם תנוסין ואסורין תכלי בן לנזי: וארוחיס. תי אזי הדסין אותם ארוחיס היו נתונים במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראות שבוין וכן הכבשטיין שנתוך הקמטראות הכל יחד לקמורה וכן פתרון הלי בלי קלרה ונגמי ברומיס הכבשטיין נתכלים וארוחיס נתוך עץ ארז והכבשטיין הם הקמטראות והיו אסורים תכלים ונחונים במגדלי הדס שהוא ממיני ארז ומכלולים הם הקמטראות הכבשטיין קרא יונתן ובושפין דאראא באימלין די זכריא חכשטיין הלריבין שמירי נהא למתין בקומטרין מונחיס. קמטראות והמגדלים שנתרנס כמו שאנו שוני תיבי ומגדל סיפרייט'ס בלעזי: (כה) אלויות תרשיש שרותיך. הם היו לך לערבה ומישי כשם שהמיטור הוא דרך כנוסה להביא צו סמורה לעיר היושבת בינשה היו לך תחתך אלויות תרשיש מסילה להביא מערבך לתוכך. שרותיך לי ערן ומישור ודוגמתו עלו בשרותיה (דומיה ה'): ותמלאי ותכבדי מאד. הביאו לתוכך משאיו רב והכבדו משאך יותר מדאי: (כו) במים רבים הביאוך השטים אותך. כדרך האלויות הגדולות שמפליגין אותן לתוך פלגים הים ומתוך שנתמלאת וכבדת בא רוח הקדים ושברך בלב ימים ולענין דוגמת העיר מתוך שנתמלאת עושר

ב א ו ר

הקפה כמו ולחנךך בש (לעיל ט"ו י'). וארוחיס, הנכון לפרשה בלי ארז. (כח) שרותיך, שיירות הולכות בסמכותיך, כלומר רבות ביחד כמו שיירא (ירוק). בלב ימים, ראה מה שאמרתי לעיל כ"ו ה'. (כו) במים וגו', עד כה יספר תפארת נור ותקפה וגבורתה ועתה יגיד לך איך יאבד ממנה כל הדעה, והפסוק הזה מוסב על פסוק די לעיל. השטים אותך, האנשים האלה אשר באו אליך באלויות והוא בנוי להנכים, כי כאשר בלב ימים היתה יבואו אליה באלויות, ענינו הלא בלב ימים נבנית ע"כ תשברך גם רוח הקדים. (כח) לקול זעקת, לעת מפלתה.

ירעשו מגרשות: (כט) וירדו
 מאניוותיהם כל תפשי משוט
 מלחים כל חבלי הים אל הארץ
 ועמדו: (ל) והשמיעו עליך
 בקולם ויועקו מרה ויעלו עפר
 על ראשיהם באפר יתפלשו:
 (לא) והקריחו אליך קרחא והגרו
 שקים ובכו אליך במר נפש
 מספר מר: (לב) ונשאו אליך
 בניהם קינה וקוננו עליך מי
 כצור כדמה בתוך הים: (לג) בצאת
 עזבונך מימים השבעת עמים
 רבים ברב הונך ומערביך
 העשרת מלכי ארץ: (לד) עת
 נשברת מימים במעמקימים

א' נמקיס ה'. הגי' בזיקה. מערבך

ר ש י

דיא מעערע אויספיהרטעסט, דא זאטטיגטעסט דוא פיעלע פאלקער דורך דיינער גיטער מענגע; אונד דורך דיינען אויסגעברייטעטען האנדעל בערייכערטעסט דוא דיא קאניגע דער ערדע. (לד) אייגנט אבער, זינקסט דוא דורך דיא מעערע צערטריממערט, אין דיא

ב א ו ר

מגרשות, כמו ומגרש לערים (במדבר ל"ב) והוא כנוי למחוז העיר. (ל) באפר יתפלשו, יתגלגלו (רש"י). (לב) בניהם, כפי רש"י ורד"ק בניהם לשון קינה והבי מן ככלים, אבל השבטים תרגמו כאלו נכתב בניהם, ותרגמתי כפי רש"י ורד"ק. כדמה בתוך הים, יאמרו בקינתם: מי היתה כצור כדמה? ומה עשה דומה בתוך הים: ודומה נכרתה וכן שנתה

ערטאנגער, ערבכען דיא או- פערפלאטצע. (כט) אללע רודערער ענטפערנען זיך פאן איהרען שיפפען, דיא מאט- ראוען אונד אללע שטייער- מאנגער ווערדען אנס לאנד שטייגען. (ל) איהרע שטיממע ווערדען זיא איבער דייך ער- העבען אין ביטטערעם יאמי- מער, שטויב אויף איהרע היפטער שטרויען אונד אין אשע זיך וואלצען, (לא) קאה- לע פלאטטען ווערדען זיא זיך מאפען דיינעטוועגען, זאקע אומטרטען, אונד פאלל איני- גערער בעטריבנים איבער דייך וויינען אין ביטטערן קלאגען. (לב) אין איהרעם יאממער ווערדען זיא איין טרויערליעד ערהעבען אונד וועהקלאגען איבער דייך (מיט דען זונטרטען) ווער אווט וויא צור? — וויא דיעזע אין דא מעער הינ- אבעוונקענע! — (לג) אלס דוא דיינע פארראטהע דורך דיא מעערע אויספיהרטעסט, דא זאטטיגטעסט דוא פיעלע פאלקער דורך דיינער גיטער מענגע; אונד דורך דיינען אויסגעברייטעטען האנדעל בערייכערטעסט דוא דיא קאניגע דער ערדע. (לד) אייגנט אבער, זינקסט דוא דורך דיא מעערע צערטריממערט, אין דיא

דיא טיעפע דער פלוטהען, דיין האנדעל אונד דייענע גאנע זע פאלקסמענגע אין דיר, ווערדן מיט דיר הינאב שטיר-צען. (לה) אללע אינוועלבע-וואהנער ווערדען זיך ענטזעטע-צען איבער דיר, איהרע קאפ-ניגע ווערדען פאן שויעה ער-גריפען, איהר אנגעזיכט בעכט. (לו) אונד דיא קויפליי-טע אונטר דען פאלקערן ווער-דען שפאטטענד דיר צורופען: וועלך איין שרעקבילד ביזט דוא געווארדען!! — אונד דאן — שווינדעכט דוא אייך איממער דאחין! — כח (f) דעס עוויגען ווארט ווארד מיר, וויא פאלגט: (ג) עררענוואהן! זאג-גע דעס רעגענטען פאנצור: זאג-שפריכט דער הערר, דער אללמאכטיגע: ווייל דוא זאג-האט מיט היג ביזט, אונד שפריכט: איך בין איין אללמאכטיגער, האבע מיינען גאטטערזיטן מיטטען איין דען כוערען, ווא דוא דאך איין מענש נור אונד קיינע אללמאכט ביזט, דעננאך היעלטעסט דייענען גייסט דוא דעס גייסטע דער גאטטהייט גלייך; (ג) ווייל פער-

ר ש י

(לה) רעמו פנים: זעמי פנים וכן בעצור הרעמוה (ע"א א') וכן כל תלויה תורעמחא: (לו) שרקו. שובל"ר בלע"ו כך שרקין על לזר שחלק והלך לו: כח (ב) מושג אלהים. עשה לו צאיר על הים במנגיני כמין ורקיעים ויש לו על העליון: (ג) הנה חכם אשה מדניאל. דניאל בא כיני לעשותו אלה ולדניאל סניד ומנחה וניחומין אמר

ב א ו ר

שנה דומה נפשי (תהלים ל"ד י"ו) (רד"ק). (לה) רעמו פנים, זעמי פנים, וכן בעצור הרעמוה (ע"א א' י'), וכן כל תלויה תורעמחא (רש"י). (לו) שרקו עליך, בדרך נקמה, כמו שרקו ויניעו ראשם (איכה ב' ט"ז), כי כל הימים אשר לזר עמדה על תלה גם המסחר היה בחוכה ולשא היתה קנאתם, אבל עתה חזר אשר נמרצה, המסחר יבוא אליהם, ובדרך הזה שמתו גם יושבי זור על סורבן ירושלים (לעיל כ"ז ב').

כח (ב) אל אני, כלומר גבור וחזק, כמו: הכו לה' בני אלים (תהלים כ"ט א'). מושב אלהים, על שהימים מקיפים אותי, ומקומי מקום חזק ומי יכול לנעת בי, כמו אלהים היושב בשמים, (רד"ק). ואחה אדם, כלומר, חלש ואמר אלס לעמת אל. (ג) הנה, הפסוק הזה ופסוק ד' וה' נמשכים אל פסוק ו', וכוללים כל הדברים אשר לזר דמה בלבנה. האמר

מערבדון וכל קהלת בתוכה נפלו: (לה) כל יושבי האיים שממו עליך ומרכיהם שערו שער רעמו פנים: (לו) סחרים בעמים שרקו עליך בלהות היות ואינך עד-עולם:

כח (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן-אדם אמר לנגיד זר כה-אמר ואדני יהוה יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ושבתי בלב ימים ואתה אדם ולא-אל ותתן לבך בלב אלהים: (ג) הנה חכם

אחה

אתה מדנאל כל-סתום לא עממוה: (א) בחכמתה ובתבונתה עשית לה חיל ותעש זהב וכסף באוצרותיה: (ב) ברב חכמתה ברכלתה הרבית חילך ויגבה לבבך בחיך: (ג) לכן כה-אמר אדני יהוה יען תתך את-לבבך בלב אלהים: (ד) לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריקו חרבותם על-יפי חכמתך וחללו יפעתך: (ה) לשחת יורדוק ומתה ממותי חלל בלב ימים: (ו) האמר תאמר אלהים אני לפני הרגה ואתה אדם ולא-אל ביד מחללק: (ז) מותי ערלים

חמות

ר ש י

אמר לנסכא ליה ולא קביל עליה ואתה עושה עמך אלה: כל סתום לא עממוך. לא עמוס ממך קנחיון הס שמקמתין כליו שחא חכם אמה בדניאל סי' נו כל רז לא אנס לך (דניאל י'). (ד) עשית לך חיל, קנית לך נכסין: ותעש זהב וכסף. וכנשא: (ו) והריקו חרבותם. כמשענו. ומדרש אלה משכב זכור שנעל נגשים ג' עשו עמם אלה ונבעלו כנשו יואש בן אחזיה שאף (ד"ה ב' כ"ד) ואת יואש עשו שפטים ומירס וניי: יפעתך. הכפתך ל' תואר פנים. והמדרש דורשו יופי עיך: (ט) מחללק. כמו הורגך:

ב א ו ר

(ט) האמר האמר, מוסב גם על ביד מחללק, כלומר, האמר תאמר גם אל אני, עת הפול ביד מחללק. (י) מותי ערלים חמות, מחורפים ומתועבים (דברי חכמים בן זאב) [נבא"ה שרש ערל]; ויומן תרגם, ממת רשיעין חמות, וכן פירש רד"ק, ערלי לב, כי

פערנער דוא דיק ווייערדינע קעסט אלס דניאל, אלס וואס רע אללעס פערברארגענע דיר אונפעהרלאען, (ד) אלס האט-טעסט בלאס דורך דייענע ווייט-הייט אונד דורך דייענע פער-נונפט דוא דיעזע מאכט ער-לאנגט, אונד גאלד אונד זיל-בער אין דייענע שאטצקאמ-מערווייניגעזאמעלט, (ה) אלס האטטעסט דורך דייענע גראסע ווייזיהייט אונד דורך דייענע האנדעלסגייסט דוא דיין פער-מאגען פערמעהרט: זא ער-האב זיך איבערמוטהיג דיין הערץ אב דייענער מאכט; (ו) דארום שפריכט אלזא דער הערר, דער אללמאכטיגע: ווייל דוא דייענען גייסט דעס גייסטע דעס אללמאכטיגען גלייכעשטעלט, (ז) דארום ווייל איך פערעמדע בריני-גען איבער דיר, דיא מאכט-טיגסטען דער פאלקער, דיא איהרע שווערטער ציקקען ווידער דייענע שאנהייט, (ח) דיא ווערק) דייענער ווייזיהייט, אונד דייענען גלאנץ צערשטארען ווערדען; (ט) אינו פערדער-בען שטירצען זיא דיר, דאס דוא מיטטען איין דען מערען דארהינשטירבסט, דען טאך איינעם ערמארדעטען. (ט) ווירסט דוא אויך פאר דייענען ווירגערן זאנען קאנענען: איך בין איין אללמאכטיגער? — דא דוא דאך איין דער האנד (יענע) דיא דיק טאדטען, איין מענש נור אונד קיינע אללמאכט ביזט: (י) דען טאך פערשטאקטער זינדער זאללסט

דיא

תָּמוֹת בְּדוֹרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי
 נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה: (יב) וַיְהִי דְבַר-
 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יג) בֶּן-אָדָם
 שֶׁאֶקְיִנָּה עַל-מַלְאָךְ צוּר וְאָמַרְתָּ
 לוֹ כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה אֶתְּךָ
 חֹתֶם תִּכְנִית מְלֶאכֶמָה וְכִלְיִל
 יָפִי: (יד) בְּעֵדֶן גְּוֵ-אֱלֹהִים הָיִיתָ
 כְּלֶ-אָבֶן יִקְרָה מִסִּכְתֶּךָ אָדָם
 פְּטָרָה וַיְהִלֵם תְּרָשִׁישׁ שֶׁהֵם
 וַיִּשְׁפֹּה סִפִּיר נִפְךָ וּבִרְקַת וְזָהָב
 מְלֶאכֶת תְּפִיָּה וְנִקְבֵיָהּ בְּךָ בְּיוֹם

דוא שטערבען דורך דריא האנד
 דעה פרעמדען; דען זא הא-
 בע איך עם אויסגעשפראכען,
 שפריכט דער הערר, דער
 עוויגע. — (יב) פערנער ווארד
 מיר דעם עוויגען ווארט, וויא
 פאלגט: (יג) ערענאָהאָלע-
 העבע איין קלאגעליעד איבער
 דען קאניג פאן צור, זאגע
 אויסזאָ שפריכט דער הערר,
 דער עוויגע: דוא וועגעל דער
 פאללקאממענהייט, פיללע
 דער ווייוהייט, אונד אינבע-
 גריף דער שאַנהייט! (יד) אין
 איינעם ערן אים גאָטליכען
 גארטען וואַרסט דוא, דיין גע-
 מאַך שימערטע פאן ערעל-
 שטייגען, פאן אדם, פטרה,
 יהלם, חרשיש, שחם, ישפה,
 ספיר, ברקת אונד פאָנגאַלד; פויקען אונד כלזאעאינסטרומענטע ערטאָנטען דיר בייא

הבראך

דיי

ר ש י

(יב) אתה חותם תכנית וגו' אתה הוא מלא חכמה לחתו ולטובע כל חכמית וטורה חכמית סיגנון רח
 בלעז: (יג) בעדן אלהים וגו' כסני טען ומפנין את מחסוק כאלו בעדן גינחא דה' את שרי כל
 עותרא גינחא ויקרא מתיכב לך כל אבנין טנין מסדרן על לבושך: מסוכתך. מופתך ליל לבושי כסוייך:
 מלאכת חופיך ונקיך כך. אע"פ שנתתי לך הכבוד הזה יודע הייתי שמתגאה ועשיתי כך
 מלאכת

ב א ו ר

כל ערלים דימקאל ודפלאטים עדין, (ראה ראיותיו סס). (יב) אתה חותם חכמית, משלים
 החכמית, כי כלו שלם כך, וחכמית סס נשקל גפרית, כי החייו שרשית, וכן ומלדו את
 חכמית, פירוש חוכן כל החכמות והכבוד והעשר, (רד"ק). ונראה כי כל הפסוקים האלה עד
 ט"ז יספרו כל הטובות ופרשת גדולתו, אשר התבדך בלבנו ואשר החליקה לבנו, כלומר:
 אתה אשר תדמה כי חותם חכמית אתה, ואשר נשאת את לבבך על כל שניות חמדה אשר היו
 לך, ואשר אמרת בלבבך משיח אלהים אנכי לא יאונה עלי כל רע, אלהי אשר נסכתי בהר
 קדשי המה ישמרונני ויסגנוני כבאנני אש; אחרי אשר מלאת חמם ותחטא, אתה חסול ואשלחתיך
 על ארץ לפני מלכים. (יג) בעדן, חיי כסני טוב ותפנין את מחסוק כאלו בעדן גינחא
 דה' את שרי, ויפה תרגם, כי ארץ פענוייה איננה שמה כי, וע"ז יעיד גם כל הפסוק,
 כי רק ארץ נחלי מים כלה משקה יקרא גן ה' (בראשית י"ג י'), ולא ארץ אשר אין קלה
 לאזכרותיה. מוסכתך, גדרך והוא עיד הפלגה כאלו גדר ביתו היה מאנן יקרה, (רד"ק).
 אדם וגו' וברקת, כלם שיות אנשים יקרות. ונקיך, הם כלי הנגון העשויים נקיים נקיים, (היכל).
 ביום, כמו לעת ע"ז כי ביום אכלך ממנו מות חמות (בראשית י"י). הבראך, נהפעיל והוא
 לשון פיעוס ואכילה שמה, כמו להבריאכם מראשית כל זמנה (ש"ז ב' כ"ט), ומוסס על
 השמים

הִבְרָאָה כּוֹנְנִי: (יד) אֶת־כְּרוֹב
 מִמִּשַׁח הַסּוּכָךְ וַנִּתְחַיֶּה בְּהַר
 קְדֹשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי-
 אֵשׁ הַתְּהַלְכָתָּ: (טו) תָּמִים אֶתְּךָ
 בְּדַרְכֵיךָ מִיּוֹם הִבְרָאָה עַד-נִמְצָא
 עוֹלָתְךָ בְּךָ: (טז) בָּרַב רִכְלִיתָ
 מְלוֹת וְזָכַרְתָּ חֲמֹסוֹת חֲטָאֵי אַחֲלֵלָהּ
 מֵהַר אֱלֹהִים וְאַבְדָּהּ כְּרוֹב
 הַסּוּכָךְ מִתּוֹךְ אַבְנֵי-אֵשׁ:

דיינעם גאָטמאָלען; (יד) דוא
 געזאלכטער (דחמטעט ריך)
 איין שיטצענדער ברוב, אלס
 העטטע אויף דען הייליגען
 בערג אין דיך געזעצט, איין
 גאָטט וואַרסט דוא (מין דיינעם
 ווּזאָגע) אונטער פֿייעריגען
 שטיינען וואַנדעלטעסט דוא.
 (טו) מאַקעלאָאָ שיענסט דוא
 אין דיינעם וואַנדעל פֿאַם טאָ-
 גע דיינער געבורט, ביז דוא
 אונטערעכטיגקייט אין דיר
 ענטדעקט וואַרד. (טז) דורך
 דיינען גראַסן פֿערקעהר דיי-
 טע געזאָללט טאָט ויך אין דיר,

אונד דוא וינדיגטעסט; איך שטירצע דיך הינאָב פֿאַן דער האָהע דיינער (פֿערהייטען)
 געטטליכקייט, אונד פֿערניכטע דיך, שיטצענדען כּרוֹב, אויס דער מיטטע דער פֿייעריגען
 שטייגע

ר ש י

מלאכת חופים ונקיים המולאין דוח כקול זמר בתוף וכס היו לך להחבוך: (יד) את כרוֹב
 ממח הַסּוּכָךְ. את עוף מדה כלומר העוף הגדול הַסּוּכָךְ בנכפיו סבך רב כלומר מושל ממל
 רב. ממח לשון גודל כמו אנשי מדות (במדבר י"ד) דמתרגמינן גברי דמשן; ונחתיך בהר
 קודש אלהים היית, ונתתי לך מקום לקנות לך עם בנין הר קדשי שסייעת את שלמה בעלי
 ארזים: בתוך אבני אש התהלכת. קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת:
 (טו) נמלא עולתה כך. באמרך אל אני: (טז) מלו. כמו מלאו: ואחללך מהר אלהים.
 גרמא שאמרה אותך שלא תלדק עוד בנין ביתי: ואבדך. כמו ואבדך: מתוך אבני אש.
 שלא תשול חלק עם הלדיקים. ורבותינו זמ"ל דרשו הענין הזה בלדס הראשון וכיף הנביא
 לחים מה נחנאות נרקייעך שחא נגן עדן היית כמו שהיה אדם הראשון. כל ארץ יקרה וגו'
 כי כל החופות האלה עשיתי ללדס הראשון ופחתי שזכולן זהב שהיא מנוייה אחריו. מלאכת
 חופיך וגו' בואת השותיך לו ולא באשרת וכך נסתכלתי ובראתי חופים ונקיים בלדס הראשון.
 את כרוֹב ממח וגו' שחא אתה בואתו כרוֹב שהיה גדול בממש הַסּוּכָךְ כולו מקלם השמים
 ועד

ב א ו ר

השרים והשרות אשר נגנו לעת משה. (יד) כרוֹב, באור הכתוב ע"פ פשוטו כן הוא, את ממח (דמיתך)
 כרוֹב הַסּוּכָךְ, וכאלהים התהלכת בתוך אבני אש, וכמו שמתרגם. ונראה שענין כרוֹב לא היה יהוה רק
 בין ישראל, אבל היי גמיון ין גוֹשׁן ככל הארצות האל, כאשר יעידו ע"ז ספור הכרוֹב י"א שם ה' לשמור
 את דרך עץ החיים והגדת סופרי קורות העתים, כי גם למלכים היו נורות כאלה, ומלך
 נור נראותו כי הלכות ככל דרכיו, אמר בלבו: אני משיח ה' ככרוֹב הנשלח מאת ה' לסבך
 בנכפיו כל החופים כס. בהר קדש, ידוע כי מזודות הערים (אשר בהם ישבו לרוֹב המלכים
 דימים ההם) בנויות על הרים, ואולי נקרא על כן מקום מושבו הר קדש, ע"ז: מקדש מלך
 הוא (עמוס ז' י"ג), כי השם קדש כידוע נוסף על כל דבר מובדל מכל באשר נועד לדבר
 מה. בתוך אבני אש, מחסר כ"ף הדמיון כבתוך, וענינו, אמת בלבבך כמו שאי אפשר
 לגור על עיר אשר אבניה אש, כן אי אפשר ללבוֹד את המזודה (הר קדש) אשר ישב שם.
 (טו) ער, המשך הפחוב כך הוא: מיום הבראך תמים היית, עד אשר נמלא עולתה כך,
 ועל דרך זה מתרגם אשגונית. (טז) מלו, כמו מלאו. ואחללך, מלאן ביד מחללך
 לעיל

שטיינע. (י) אָב ריינער שענע-
 הייט ערהאָב איבער מיטהיג
 זיך דיין הערץ, אָב ריינעם
 גלאַנצעם פֿערניכטעטעסט
 דואַ ריינע ווייווייט; דאַרום
 שטירעט אײך צו באַדען
 דײך, אונד שטעללע דײך דען
 קעניגען הײן צור שוואַ.
 (יב) דורך ריינער זינדען מענגע
 אין ריינעם אונרעכטמעסיגען
 האַנדעל, ענטוורירדיגטעסט
 דואַ ריינע רעוידענצ-שטער-
 טע; דאַרום לאַססע אײך פֿויער
 אויסברעכען אויס ריינער
 מיטטע, דאַו דײך פֿערצעהרט,
 אונד ווערפֿע אַלס אַשע אויף
 דיאַ ערדע דײך פֿאַר דען אוי-
 גען אַללער, דיאַ דײך זעהען.
 (יג) אַללע אונטער דען פֿעל-
 קערן, דיאַ דײך קעננען, ווער-
 דען זיך ענטזעטצען איבער
 דײך, אײן שרעקבילד ווירסט
 דואַ ווערדען, אונד דאַן ווירסט
 דואַ פֿערשווינדען אויף אימ-
 טער. — (כ) פֿערנער וואַרד
 סײר דעם עוויגען וואַרט, וויא
 פֿאַלגט: (כא) ערדענוואָהן!

(י) גְבֵהַ לְבָבָהּ בִּיפְיֹהָ שַׁחַת חֲכֻמָּתָהּ
 עַל-יַפְעָתָהּ עַל-אַרְצֵי הַשְּׁלֻכְתִּיָּהּ
 לִפְנֵי מַדְכִּים נִתְחַיָּה לְרֹאֲוֹהָּ:
 (יב) מֵרַב עֲוֹנֶיהָ בְּעוֹל רִכְלֹתָהּ
 חִלְלָת מִקְדָּשֶׁהּ וְאַצְאֵ-אֵשׁ
 מִתּוֹכָהּ הִיא אֲכַלְתָּהּ וְאַתְנָהּ
 לְאַפֵּר עַל-הָאָרֶץ לְעֵינַי כָּל-
 רֵאִיָּה: (יג) כָּל-יִזְדַּעֲיָהּ בְּעַמִּים
 שָׁמְמוּ עֲלֶיהָ בַלְהוֹת הָיִית וְאִינָהּ
 עַד-עוֹלָם: (יד) וַיְהִי דְבַר-יְהוָה
 אֵלַי לֵאמֹר: (טו) בֶּן-אָדָם שִׁים
 פְּנִיָּה אֶל-צִידוֹן וְהִנְבֵּא עֲלֶיהָ:
 (טז) וְאָמַרְתָּ כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
 הִנְנִי עֲרִיף צִידוֹן וְנִכְבַּדְתִּי
 בְּתוֹכָהּ וַיִּדְעוּ כִּי-אֲנִי יְהוָה

וועגדע דיין אַנגעוויכט געגען צידון, אונד ווייוואגע דאַרויף, (כג) פֿערקינדע: זאָ שפּריכט
 דער הערר, דער אַללמעכטיגע: אײך פֿערעהנגע איבער דײך, צידון: מיין נאַמע זאָלל
 פֿעהרערליכט ווערדען אין דיינער מיטטע! זיא זאָללען ערקעננען, דאַס אײך דער עווי-
 גע
 ר ש י
 ועד קנה השמים ושאת נחתך להיות בהררי קודש כאשר נתתי לו: (יז) שחת חכמתך על
 יפעתך. שנתגאית ביפעתך: לראותך. להסתכל בנוסתך. לראות כמו לראיית: (יח) חללת
 מקדשך. קדושתך: אש מתוכך. דברי גאווה שיאזי מפיד לאמר אל אני. ליש כתרומתו ואייתי
 עממא דתקיסין באשחא מחזבי זינדך: (יט) שממו. תמהו:

ב א ו ר
 (לעיל פסוק ט'). (יז) לראוה בך, תי' לאסתכלא בך, והוא מקור שלם מן הקל בתמורת
 לי הפעל בזויו נראה, ומשקלו: להנה את ה' אליה, (רד"ק). (יט) חללת מקדשך, ארמוך,
 כמו מקדש מלך, (הניל). (כב) ונכבדתי בחובך, ע"ד: ואכבדה כפרעה, כי מתוך אשר יראו
 כח ה' וממלתו נקמו בה, יכינו וידעו כי אלנע אלהים הוא, ויתנו לו כבוד, וכן ונקדשתי
 בה

בַּעֲשׂוֹתַי בְּהַ שְׁפָטִים וְנִקְדַּשְׁתִּי
 בָּהּ: (כג) וְשַׁלַּחְתִּי-בָּהּ דְבַר וָדָם
 בְּחֻצוֹתֶיהָ וְנִפְלַל חֵלֶל בְּתוֹכָהּ
 בַּחֲרַב עֲלֶיהָ מִסָּבִיב וַיִּדְעוּ כִּי-
 אֲנִי יְהוָה: (כד) וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד
 לְבֵית יִשְׂרָאֵל סֵלֹן מִמַּאִיר וְקוֹץ
 מִכָּאֵב מִכָּל סָבִיבָתָם הַשְּׂאֲטִים
 אוֹתָם וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוָה:
 (כה) כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה בְּקִבְצִי
 אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן-הָעַמִּים
 אֲשֶׁר נִפְצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם
 לְעֵינַי הַגּוֹיִם וַיֵּשְׁבוּ עַל-אֲדָמָתָם
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי לִיעֶקֶב:
 (כו) וַיֵּשְׁבוּ עֲלֶיהָ לְבַטָּח וּבְנֵו
 בְּתִים וְנִטְעוּ כַרְמִים וַיֵּשְׁבוּ
 לְבַטָּח

דורך זיא אין דען אויגען דער פֿעלקער געהייליגט ווערדען; אונד זיא ווערדען וויעדער
 וואָהנען אין דעם לאַנדע, דאַו אײך מיינעם דיענער יעקב איינגעגעבען. (כו) פֿאַלל זיכער-
 הייט זאָללען זיא דאַרין וואָהנען, הייזער זאָללען זיא בויען, וויינבערגע פֿלאַנצען, אונד
 אונ-
 ר ש י
 (כג) ונפלל חלל בתוכה חרב עליה מסביב. על אשר יראו חרב מסביב בחץ יפללו יושבי
 העיר ויהיו בטומים להיות בתוכי. ונפלל כמו לא פללתי (בראשית ט"ח) לא סברית וכמו ואיבינו
 פלילים (דברים ל"ב) ידונו עמם להיות חללים בתוכה: (כד) ולא יהיה עוד לבית ישראל
 וגו' לפי שניחא על עמון ומואב ופלשתים וצידון שהם שכיני א"י שחרבו ומאחר שיאבדו כול'
 לא יהיה סילון וקוץ לישראל בכל סביבות שיאביצם וזירע להם: סילון. מין קמחונים וחמים
 הוא: ממאיר. כמו נרעת ממארת (ויקרא י"ג) פינייט בלע"ו: השאטים אותם. הכוזבים
 אותם: (כה) לעבדי ליעקב. כמו שניחנה ליעקב נחלה בלא מרים ופרכת ימה וקמה כזונה
 ונגבה (בראשית כ"ח):

ב א ו ר
 בה. (כג) ונפלל, תרגומי כפירשיי הופעל משרש פלל, כלומר: על כלם יפוטו משפט מות.
 כד) סלון מואיר, סלון תרגומו השבעים *σολων* (פֿעהה) והמה עזים ארוכים אשר
 צם יגדלו גדל, ומדים מאוד, (וראה מה שכתבתי לעיל ב' י'). ממאיר כמו נרעת ממארת.
 בשנת

לְבַטַח בַּעֲשׂוֹתַי שְׁפִטִים בְּכָל הַשָּׂאִטִים אַתֶּם מִסְבִּיבֹתֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:

כט (א) בַּשָּׁנָה הָעֲשׂוֹרִית בַּעֲשׂוֹרֵי בַשָּׁנִים עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם שִׁים פְּנֵיךָ עַל־פְּרֵעָה מִלְּךָ מִצְרַיִם וְהִנְבֵּא עֲלֵיו וְעַל־מִצְרַיִם כְּלָה: (ג) דִּבֶּר וָאִמְרַת כְּהֵאֲמַרו אֲדָנִי יְהוָה הִנְנִי עֲלֶיךָ פְּרֵעָה מִלְּךָ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגְּדוֹלֵר יֵאָרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי: (ד) וְנָתַתִּי תַחִיִּים בְּלִחְיֶיךָ וְהִדְבַקְתִּי דָגְתֵי־

חיים קרי יאריך

בעז וזג געלייטעט. (ד) דען האַמען ווערפֿע איך דיר אין דיר באַקקען, דיר פֿישע דייג

ר ש י

כט (ג) התנים הגדול. לפי שכל גדולתם של מצרים וכל שזבע שנה עיי יאורי וילום הוא לפיכך הנביא מושל את מלכה לחנין ואת עמה לדגת יאור: לי יאורי. איני זרדי לעלויים כי יש לי יאורי מספיק כל זכני: ואני עשיתי. נבוכדנצר ובחמתי הגדלתי גדולתי וממלתי: (ד) חיים. כמין טבעות ברזל אייניש בלעז: דגת יאורדי נקשקותי. אינטישאי קארדיש בלעז כלומר אמן בלל כל נבוכדנצר לכאף עמך למלחמה ויפלו כלם: ונטשתי

ב א ו ר

כט (א) בשנה העשירית, לפי הנבואה היתה לו הנבואה הזאת בשנה העשירית למלכות דקיהו, כי בעת הזאת נפלה גם מצרים תחת ידו הכשדים כידוע, וכן אמר גם הרד"ק וטעם ושל הנביא את הנבואה הזאת. (ג) התנים הגדול, המלך פרעה להתיי. כי כמו שהתנים חוק מאד, ומקום מיטבו בהיאור, כן פרעה המלך האדיר מוקף ומוסב מהיאורים הכבים אשר ישבו מימיהם מהילום. לי יאורי ואני עשיתני, כפי העתקת השבעי, הם קראו: יאורי בלר ומחז עשיתי עשיתי, וכן תרגמתי. ועשיתי, כמ"ש הרד"ק לשון תקנה, תקנתי לי את היאור להסקות את ארצי. (ד) והרבקותי, שיעלו עמך כשיעלוך מן היאור

יֵאָרִיָּה בְּקִשְׁשֹׁתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יֵאָרִיָּה וְאֵת כָּל־דָּגְתֵי יֵאָרִיָּה בְּקִשְׁשֹׁתֶיךָ תִּדְבַּק: (א) וְנִטְשֹׁתֶיךָ הַמִּדְבָּרָה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־דָּגְתֵי יֵאָרִיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תַּפּוֹר לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקְבָּץ לַתִּית הָאָרֶץ וְלַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם נִתְתִּיךָ לְאֹכְלָהּ: (ב) וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הָיוּתֶם מִשְׁעֵנֹת קִנְיָה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל: (ג) בְּתַפְשֶׁם בְּךָ בַּכַּף תַּרוּץ וּבִקְעַת לֶחֶם כָּל־כֶּתֶף וּבַהֲשַׁעֲנָם עֲלֶיךָ תִשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לֶחֶם כָּל־מִתְנִים:

לכן קרי בכך קרי

וואַרען. (א) וועררענד ויא מיט דער האַנד ויך אַן דיר היעלמען, צערשפּליטטערטעסט דוא אונד צערריסעסט איהנען דיר גאַנצע וייטע אונד אינדעם ויא ויך שטייטצען אויף דיר, צערבראַכט דוא, וואַ דוא איהרע לענדען פֿעסטשטעללען זאָללעטעסט. (ב) דאָ רום

ר ש י

(ה) ונטשתיך המדברה. זו היתה אונדקן של גנים כיון שנטשו על פני היבשה מתים (א) ונטשתיך בלעז: (ו) משענת קנה. כמה פעמים סמכו עליהם נימי סמכריז ונימי ר"ג ולא הועיל להם נקנה זה שהא רך ואינו סומך את הנשען עליו: (ז) תפסם כך נכפס. בכף קרי כאלם המהלך ונשען על מקל: תרוץ. תירפץ: ובקעת להם כל כחף. נכפסם כאלם הנסמך על קנה נשבר והאלם נופל עליו והקרומיות נכסות לו נכתיבו: והעמדת להם כל מתנים. מאחר שחשבו ילטרבו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם והכי אהה כאלם שחניו

ב א ו ר

היאור, והוא משל על עם מצרים, (דק). (ה) ונטשתיך המדברה, אמר המדברה לענין משל, כי הדגים לא ימיו במדבר, כי המכרים ימיתו נחרב על פני השדה בלאתם להלחם עם הכשדים, (הג"ל). ונטשתיך, כמו וינטשו בעמק (ש"ב ה' י"ח) לשון סור, והוא נגד והדבקתי בפסוק הקודם. (ו) משענת קנה, תיי: סמך קניא ריעיא, והנבוא חכר שתי הוראות, הנטפת העזרה אשר נה הרעו לישראל באשר לא הועילו להם, והנבואת משענת מלשה בהקנה הרכה אשר כל אוחז בה יפול. (ז) בככף הרוץ, תרוץ מניין נפעל ארשו רצון מן קנה רצון, (הג"ל). ובקעת להם כל כחף, נכפיהם, כאלם הנסמך על קנה נשבר והאלם נופל עליו והקרומיות נכסות לו נכתיבו, (רש"י). והעמדה, ענינו את מצרים אשר

הם שפריצט זא דער הערר, דער אללמעכטיגע: זיעהע! איך דינגע קרענ איבער דיר, אונד פֿערניכטע פֿאָדיר מען-שען אונד פֿיעה. (ט) דאָזלאַנד מצרים זאלל ווערדען צור איינ-אַרע אונד צור וויסטע, דאָמיט זיא ערקעננען, דאָס איך דער עזיגע בין; ווייל ער שפּראַך: מיין איזט דער שטראַם, איך האָבע איהן זאָ געלייטעט. (י) פֿירוואַהר! איך פֿעהרענענע איבער דיר אונד איבער דייענע פֿליסטע, אונד פֿערוואַנדלע דאָז לאַנד מצרים אין וויסטע-נייען, אין איינע פֿעראַרעטע רואינע פֿאָן מגדל סונה ביו אַן דיא נרענצע פֿאָן כוש. (יא) ווע-דער דער פֿוס איינעס מענשען נאָך דער איינעס טהיערעס זאָלל עם דורכציעהען, פֿיער-ציג יאהרע לאַנג זאָלל עם אונ-בעוואַהנט בלייבען. (יב) פֿיער-ציג יאהרע לאַסטע איך דאָז לאַנד מצרים אַדע בלייבען אין דער מיטטע דער אַנדערן פֿער-וויסטענע לענדער, זיינע שטערטע פֿערוויסטעט ליעגען אין דער מיטטע דער אַנדערן שטערטע, אונטער דיא פֿעל-קער צערשטרייע איך דיא מצרים, אונד ווערפֿע זיא אומהער אין פֿרעמדע לענדער.

ר ש י

שמירו נשען עליו והוא חלם ואומר לו החזק על חמוך כי לא חסוך עוד עלי ובתי ולא תהא להון לבית סומכוון. ויש מחליפין והעמדת להם לזהמגדת ואינו רואה את דבריה. ומנס חזרו עם מעמד נגלים כמוני: (יא) ולא חשב ארבעים שנה. מ"ב שני רעבון נגורו בתלום פרעה כנגד נ' פעמים שבתח החלים ז' פרות ושבע שלים רעות ראה (בראשית מא) וספרו ליוסף הרי שני פעמים ויוסף אמר לו שבע הפרות הרקות והרעות ז' השבלים הרקות (שם) הרי מ"ב לרעב ולא היה להם חלא כי שאלו מי זה שנתים הרעב (שם מ"ה) ומשירד יעקב למלרים פסק הרעב שהרי בשנה הג' זרעו שאלו ותן זרע ונסיה וי'. (שם מ"ז) והמ' ב א ו ר

אשר הכתחת להיות להם למשענת, אשר עליה יסמכו להעמוד מתניהם למשן לא יסלו, את חרובת חפסם כך כפסם, ולא לצד כי לא העמדת להם כל מתנים, אבל גם בקעת חפסם. (יב) בחוק, לפי הנראה מוסב על הארלות והערים הסביבות אשר ג"כ נחרבו מנובולנלי. מכורחם

(ח) לכן כה אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה: (ט) והיתה ארץ מצרים לשממה וחרבה וידעו כי אני יהוה יען אמר יאר לי ואני עשיתי: (י) לכן הנני אליך ואלי ארצה ונתתי את ארץ מצרים לחרבות חרב שממה ממגדל סונה ועד גבול כוש: (יא) לא תעבר בהרג אדם והרגל בהמה לא תעבר בה ולא תשב ארבעים שנה: (יב) ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה והפצתי את-

מצרים

מצרים בגוים וזריתים בארצות: (ג) כי כה אמר אדני יהוה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה: (ד) ושכתי את שבות מצרים והשכתי אתם ארץ פתרום עד ארץ מכורחם והיו שם ממלכה שפלה: (ט) מן הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים והמעטתים לבלתי רדות בגוים: (י) ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטה מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה: (יא) ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחודש היהדר-

יהוה

ר ש י

נפרעו להם עכשיו חשב מ' שנה. חשב שראו אשיגייאה בלע"ז: (יד) מכורחם. מנורחם. לרא כמו חולדותם וכן חזרו מנחם: (טו) לנלתי רדות בגוים. לי ממעלה כמו ורדו דגת הים (שם א'): (טז) ולא יהיה. מלרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר להם עון שאמר להם הקב"ה לא חוספיו לראחם עוד (שמות י"ד): (יז) ויהי בעשרים ושבע שנה. למלכות כנ אוחה שנה נתנה מלרים בידו כך שנינו בסדר עולם ויש בספר הזה הרנה נזואות כמוכות מוקדם

ב א ו ר

(יד) מכורחם, ראה בארוננו לעול ט"ז ג'. (טו) מוכיר עון, מוסב על נבוכדנאצר, כי כאשר בטעו על מלרים, הרימו ידו לעילי השמם. וזה היה מוכיר לנבוכדנאצר את מרת רוחם הראשון. (יז) בעשרים ושבע שנה, למלכות נבוכדנאצר, אוחה שנה נתנה מלרים בידו, כך שנינו מוקדם

(יג) זא שפריצט דער הערר, דער אללמעכטיגע: ערשט נאך פֿערלווף דער פֿיערציג יאהרע ווערדע איך דיא מצרים ווידער איינזאמלען אויס דען פֿאלקער, אונטער דענען זיא צערשטרייעט וואַרען; (יד) דיא געפֿאָנגענען מצרים'ס פֿיהרע איך צוריק, זעטצע זיא וויע-דער איין אין פּתרום, איהרעם שטאַממלאַנדע, וואָ זיא איין אונבעדייטענדרעס רייך בילדען ווערדען. (טו) יא, אונבעדיי-טענדרע זאָלל עם זיין אונטער דען קאַניגרייכען, אונד זיך ניכט מעהר ערהעבען איבער דיא פֿאלקער; פֿערמינדערן ווער-דע איך זיא, דאָמיט זיא ניכט מעהר העררשען איבער דיא פֿאלקער; (טז) אונד דאָמיט זיא ניכט דעם הוינע ישראל צו-פֿלוכט זייען, דיא נור אין ער-אינגערונג בראַטע יענעם פֿערברעכען, אַלס דייעזע זיך אַן זיא (מן מלרים) געווענדעט; זאָ זאָללען זיא ערקעננען, דאָס איך דער הערר, דער אַלל-מאַכטיגע בין. — (י"א) אים זיבען אונד צוואַנציגסטען יאהרע אַם ערשטען טאָגע דעם ערשטען מאַנאַטס וואַרד מיר דעם עווי-

עווינען וואָרט, וויא פֿאַלגט: (יח) ערדענוואָהן! נבוכדנצר קאָניג פֿאַן כּבל טרוב ווינעם העערע איינען שווערען דיענסט אויף גענען צור, יע-דעס הויפט וואָרט קאַהל, יעדע שולטער וואונד געריבען, אונד דאָך וואָרט פֿאַן צור ווע-דער איהם נאָך ווינעם העערע דער לאָהן פֿיר דען דיענסט, דעוער בייא צור פֿערייכטעט. (יט) דאָרום שפּריכט זאָ דער הערר, דער עוויגע: דאָז לאַנד מצרים געבע איד דעם נבוכדנצר קאָניג פֿאַן כּבל, ער פֿיהרט הינוועג איהרע פֿאַלקסמענגע פּלינדערט איה-רע האַבע, אונד ערכייטעט איהר פֿערמאָגען; דיעס זאָלל דער לאָהן ויין פֿיר זיין העער; (כ) פֿיר דיא טהאַט, דיא ער דאָרט אויסגעפֿיהרט, געבע איד איהם דאָז לאַנד מצרים, ווייל זיא מיר אַלזאָ געטהאָן, שפּריכט דער הערר, דער אַללמאָכטיגע. (כא) אַלסדאָן לאַסע איד דעם הויזע ישראל דאָז האָרן (דיז זמלסט) עמפּאָר שפּראַך.

ר ש י

מוקדס ומאזר: (יח) העניד את חילו. על צור עבודה גדולה: כל ראש. אנשי חילותיו: מוקדס וכל כחפ מרוטה. כדרך המרים על עיר ימים רבים וטורקים ויגיעים נשאת משאות עלים ואנשים והוא לכד את צור בשלש ועשרים למלכותו כמו שמלנו בסדר עולם. מוקדס קאל"בו בשלש לע"ז מרוטה פּליא"ה נלע"ז: ושכר לא היה לו. לאחר ששללו שללה עלה הים ושטפו מהם לפי שגור עליה ועל שללה ליאנד בים: (ב) פעולתו אשר עבד בה. שכן פעולה אשר עבד במלכותו כצור ארץ לו את ארץ מצרים: אשר עשו לו. מלרים רעה במשנתו שהכניסו את עמי בעזרתם הכל: (כא) ביום ההוא אלמית קרן. לא שמעתי ולא

ב א ו ר

בסדר עולם, ויש בספר הזה הכנה נכונות בתוכות מוקדס ומאזר, (רש"י). (יח) כל ראש וגו', כדרך המרים על עיר ימים רבים וטורקים ויגיעים לנשאת אנשים ועלים על ראשיהם וכתפיהם, (המפרשים). (כ) פעולתו, בשכר פעולתו. בה, מוסב על צור. לי, בשבילי, וענינו ארץ לו מלרים בשכר עבודתו כצור. אשר עשו לי, לשון רש"י: מלרים רעה במשנתם שהכניסו את עמי בעזרתם הכל. ועד"ז מתורגם אשכנזית. (כא) אצמיות, גנאה כי אמר זה נגד יען היותם משענת קנה לבית ישראל וגו' (לעיל ו'), כלומר אחרי מפלת מצרים אלמית קרן לבית ישראל, למען לא יבטחו בזרים ויראו כי לא תקצר יד ה' להושיע, וכפי הנראה מוסב על כורש.

יהוה אלי לאמר: (יח) בן-אדם נבוכדנצר מלך-בבל העביר את-חילו עבדה גדלה אל-צר כל-ראש מקרה וכל-כתף מרוטה ושכר לא-היה לו וזכריו מצר על-העבודה אשר-עבד עליה: (יט) לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנצר מלך-בבל את-ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר רחירו: (כ) פעלתו אשר-עבד בה נתתי לו את-ארץ מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה: (כא) ביום ההוא אצמית קרן לבית ישראל

ולך

עמפּאָר שפּראַך

ולך אתן פתחון-פה בתוכם וידעו כי-אני יהוה: (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן-אדם הנבא ואמרת כה אמר אדני יהוה היליתו הה ליום: (ג) כי-קרוב יום וקרוב יום ליהוה יום ענן עת גוים יהיה: (ד) ובאה חרב במצרים והיתה חלחלה בכוש בנפל חלל במצרים ולקחו המונה ונהרסו יסדותיה: (ה) כוש ופוט ולוד

וכל

כוש, דיא מצרים ערשלאגען דאָהין וינקען, איהרע פֿאַלקסמענגע הינוועג גע-פֿיהרט אונד איהרע פֿעסטונגען צערשטאַרט ווערדען. (ה) כוש, פוט, לוד, גאַנץ אַראַ-

ר ש י

מלאתי פי מקרא זה מה הוא למח קרנס של ישראל במפלת מצרים שהי ישראל גלו ח' שנים לפני מפלת מצרים ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקן ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנת שמלך בלשאלר ומלניו כדניאל שחזתה שנה החמילו מלכי פרס להתחוק ונגזרה מפלה על ככל שני (דניאל ז') בשנת קדל לבלשדר דניאל חלם חזו וגו' קדמיתא באריה היא ככל (סס) וכתיב (סס) חזא הוית עד די מריטו גפיה וגו' וארו חויל אחרי חנינא דמיא לדוב היא פרס וכתיב וכן אמרין לה קומי אכולי צמר שניא כלוי תפסי המלוכה ומלכות פרס היא למית קרן לישראל שניא' כבורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח נישיה מיה) ומניין שמי שנה של מצרים כלו באותו הפרק מלרים נחנה ביד ריב דב"ז לרין בשנה שגאמרה נבואה זו ליחזקאל הוסף מ' שנה הרי ס"ו לא מהס מיה לרין וכ"ג לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגילה ושנה אחת מהס עלתה לזה ולזה כדאמרינן החס שנים מקטעות הוי: ולך ארץ פתחון פה בתוכם. ולך יחזקאל יהא פ"ם כשראו נבואתך מתקיימת:

ל (ב) הה. כמו אהה ליום העתיד לבא על אותן העובדי כבשים: (ג) עת גוים, עיקן חצר דעממיא: (ד) והיתה חלחלה בכוש. לי רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם

קן

ב א ו ר

ל (ב) ליום, נה"א הידיעה על אשר היום הזה מיועד לשכר מצרים. (ג) וקרוב יום לה', שנה ושלוש זאת הנביא מרוב התפעלותו. יום ענו, יום לרה; וידוע כי המצורקים יאמרו חמת יום לרה, יום חשך או יום ענו, כי החשך ומסבני החשך העונים המה בעולם הטבע כמו הרעה והכרה בעולם המוסרי. עת גוים, יונתן תרגם: עקן חצר דעממיא. (ד) והיתה וגו', כששמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך ככל עליהם, (רש"י). ולקחו, כמו ונלקחה מוסב על מצרים, כלומר בני כוש יחרדו עת תלקח המון מצרים ויכרסו יסודותיה, בתוך

שפּראַסען, אונד לאַססע דיק אונטער איהנען דאָז וואָרט פֿיהרען, דאָמיט זיא ערקענע-נען, דאָס איד דער עוויגע בין-ל (א) דעס עוויגען וואָרט וואָרט מיר וויא פֿאַלגט: (ב) ערדענוואָהן! ווייזונגע אונד פֿעריקנדע, זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיג גע: יאממערט, וועהקלאַגעט איבערדען טאַג! (ג) דען נאָ-הע איזט שאָן דער טאַג, נאָ-הע דער טאַג דעס העררן, דער אומוואַלקטע טאַג, דער איינע שרעקענסצייט פֿיר דיא פֿעלקער ווירד. (ד) דאָז שווערט דרינגט איין אין מצרים, אונד בעבען ערגרייפֿט

וְכָל-הָעָרֵב וְכֹזֵב וּבְנֵי אֶרֶץ
הַבְּרִית אַתֶּם בַּחֶרֶב יִפְלוּ:
(י) כֹּה אָמַר יְהוָה וְנִפְלוּ סַמְכֵי
מִצְרַיִם וַיִּרְדּוּ גֵאוֹן עֲזָה מִמְּגִדָּל
סוּנָה בַחֶרֶב יִפְלוּ כֹה נֹאם אֲדֹנָי
יְהוָה: (ז) וְנִשְׁמוּ בַתּוֹךְ אֶרְצוֹת
גְּשֵׁמוֹת וְעָרֵיו בַּתּוֹךְ-עָרִים
נַחֲרַבּוֹת תִּהְיֶינָה: (ח) וַיִּדְעוּ כִּי-
אֲנִי יְהוָה בַּתִּי-אֵשׁ בְּמִצְרַיִם
וְנִשְׁבְּרוּ כָל-עֲזָרֶיהָ: (ט) בַּיּוֹם
הַהוּא יֵצְאוּ מִלְּאֲכִים מִדַּפְּנֵי
בָּצִים לְהַחְרִיד אֶת-כּוֹשׁ בְּמַח
וְהִיתָה חֲלָחֶלֶה בָּהֶם כִּיּוֹם
מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה: (י) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶת-
הַמֶּזֶן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר

אֶרְצֵיכֶם, כֹּזֵב אֹנֵד דִּיא כַע-
וּמְהַנְדֵר דַּעַר פְּעָרְבִינְדַעְטֵן
לְאַנְדֵר, פְּאַלְלֵעֵן מִיט אִיהֶנְעֵן
דוֹרְכֵם שׁוועֶרְדַט. (ז) וְזָא
שְׁפִרִיכֵט דַּעַר הַעֵרֶר, דַּעַר
עֻוִינַע: צוואַמְמֵעֵן שְׁטִירַעְעֵן
וְאַלְלֵעֵן מִצְרַיִם שְׁטִיטְעֵן,
אֹנֵד דַּעַר שְׁמַאֲלֵךְ אִיהֶרַעַר
מֵאַכְט וְאַלֵל הַעֵרַאב וַיִּנְקֵעֵן,
פְּאַן מְגִדָּל סוּנָה אָן.
וְאַלֵל אֵלְלֵעֵם דַּעַרְוֵן דוֹרְכֵם
שׁוועֶרְדַט פְּאַלְלֵעֵן, שְׁפִרִיכֵט
דַּעַר הַעֵרֶר, דַּעַר אֵלְלַמְעָה-
טִיגַע. (ז) פְּעָרְאַדַּעַן וְאַלֵל עֵם
אִין דַּעַר מִיטְטַע דַּעַר פְּעָרוֹוִי-
סְטַעְטֵעֵן לְאַנְדֵר, אֹנֵד וַיִּנְע
שְׁמַאֲרַטַע צַעֲרִשְׁמַאֲרַט זִיין
אֹנְטַעֶר דַּעַן שְׁט אַדְטַעֶן.
(ח) דַּאֲמִיט וַיֵּאֵם אִינְנַע וְעֵר-
דַּעַן, דַּאֵם אִיךְ דַּעַר עֻוִינַע
בִּין, וּוְעֵן אִיךְ פְּיַעֵר אִויסְכַרְע-
כַּעַן לֵאסְסַע אִין מִצְרַיִם,
דַּאֵם אֵלְלַע אִיהֶרַע שְׁטִיטְעֵעֵן
נַעֲבְרֶאָכַעַן וְעֵרְדַּעַן. (ט) אָן
דַּעֻמוֹעֲלֵכֵעֵן טַאגַע וְעֵרְדַּעַן
כְּאַטְהַעֵן אִויסְגַּעֻהֵעֵן פְּאַן מִיר
אִין נַעֻשׁוּאַדַּעַרְן, אֹם כּוֹשׁ
אִויפְּצוֹשְׁרַעֻקֵעֵן דַּאֵן זֶךְ זִי-

מלך

כַּעַר גְּלוּבִיט, דַּאֵ וְוִירְד עֵנטוֹעֲטְעֵעֵן זִיין אֹנְטַעֶר אִיהֶנְעֵן, דַּאֵם אִויךְ אִיבַעַר זִיא קְאַמְטֵט
אִיין טַאָג, גְּלוּיך יַעֲנַעֵם אִין מִצְרַיִם. (י) וְזָא שְׁפִרִיכֵט דַּעַר הַעֵרֶר, דַּעַר אֵלְלַמְעָטִיגַע:
אִיךְ וַיִּלֵּל אִויפְּרִיבַעֵן דִּיא פְּאַלְקְסְמַעֲנַנַע מִצְרַיִם, דוֹרְךְ דִּיא אֲאַנְד נְכוּכְדְרַצִּים קַעֲנִיגִם
פְּאַן

ר ש י

סָן יַעֲלֵה מֶלֶךְ כְּנַל עֲלֵיהֶם: (ה) וְכָל הָעָרֵב תִּי וְכָל סוֹמְכוֹתָא כָּל הָעוֹרְבִים עֲרוּבַת מְלָכִים
נִרְנַטִי אִיהָ בְּלַעֲזִי: אֶרֶץ הַבְּרִית, כְּרוֹתֵי בְרִית לְמְלָכִים לְעוֹר לַה: (ח) נַחְתִּי אֵשׁ. חֲמִתִּי
כַּאֵשׁ: (ט) מְלָכִים מִלְּפָנָי. גְּדוּדֵי גַיִסוֹת הוֹלְכִים בְּשִׁלְמוֹתַי בְּשִׁיחוֹת רַבּוֹת לְהַחְרִיד אֶת
כּוֹשׁ הַיּוֹשֵׁב בְּעַם: כְּמוֹ וְלִים מִיר כְּתִים (כַּמְדַּכַּר כ"ד) וְכִתִּי בְּלַגְיוֹנֵיךְ:

ב א ו ר

(ז) בַּחוּךְ, כְּמַשְׁמַעוּ בִין אֶרְצוֹת נַשְׁמוֹת, וְרָחַף בְּאוֹרֵנוּ לְעִיל כִּיט י"ב. (ח) אֵשׁ, כְּנוֹי לְכַלְיוֹן וְהַרְגִיחָה,
וְכֵן דַּעַת יוֹנָתָן וְרִדִּיק. (ט) מִלְּפָנָי, מְחוּרָגִם לְפִי פִיטִי. וְגַם יִתְכַן אֶפְרַיִם בַּסְרֹוֹנִי, כְּמוֹ וְנַחְתִּי
אֶת פִּנֵּי (וַיִּקְרָא י"י). בְּצִיִּם, חַגְיוֹת, כִּי מַסְכַּר הַמְּלָכִים יִגְדַל כִּי עַד אֵשׁ יִמְלֹאוּ אֲנוֹת רַבּוֹת.
כַּאֵה

מִלְּדָבָבָל: (י) הוּא וְעַמּוֹ אֶתּוֹ
עָרִיצֵי גּוֹיִם מוֹבְאִים לְשַׁחַת
הָאֶרֶץ וְהַרְרִיקוּ חֲרַבּוֹתֶם עַל-
מִצְרַיִם וּמְלָאוּ אֶת-הָאֶרֶץ חֲלָל:
(י) וְנָתַתִּי יְאֵרִים חֲרַבָּה וּמְכַרְתִּי
אֶת-הָאֶרֶץ בְּיַד-רַעִים וְהִשְׁמַתִּי
אֶרֶץ וּמְלָאָה בְּיַד-זָרִים אֲנִי יְהוָה
דְּבַרְתִּי: (ג) כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה וְהָאֲבֹדְתִי גְלוּלִים וְהִשְׁבַּתִּי
אֵלִילִים מִנֶּפֶךְ וְנִשְׂאֵי מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֹא יִהְיֶה עוֹד וְנָתַתִּי
יְרָאָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (י) וְהִשְׁמַתִּי
אֶת-פְּתָרֵם וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּצַעַן
וְעִשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּנֹא: (ט) וְשִׁפְכֵתִי
חֲמַתִּי עַל-סִין מְעוֹז מִצְרַיִם
וְהִכַּרְתִּי אֶת-הַמֶּזֶן נֹא: (ט) וְנָתַתִּי
אֵשׁ בְּמִצְרַיִם חוּל תִּחִיל סִין וְנֹא
תִּהְיֶה לְהִבְקַע וְנֶפֶךְ צָרִי יוֹמֵם:
(י) בַּחוּרֵי אָוֶן וּפִירְבֵּסַת בַּחֶרֶב

הַחוּל קִיר
(ט) אִיבַעֶר סִין, מִצְרַיִם שְׁמַאֲרַקַע פְּעַסְטַע, עֲרַגִיעַסַע אִיךְ מִינְעֵן גְּרִים, אֹנֵד פְּעָר-
נִכְטַע דִּיא פְּאַלְקְסְמַעֲנַנַע אִין נוֹא. (ט) אִין מִצְרַיִם לֵאסְסַע אִיךְ פְּיַעֵר אִויסְכַרְעֵעֵן, עֵר-
צִיטְטַעֶרן וְאַלֵל סִין, נוֹא וְאַלֵל דוֹרְכְּבְרַאָכַעַן וְעֵרְדַּעַן, אֹנֵד נוֹף טַאָגְלִיךְ דַּרְאַנְגּוֹאַלַע עֵר-
לִיַּדַּעַן. (ח) דִּיא יִינְגִלִינְגַע פְּאַן א וְן אֹנֵד פִּי כַסַּח פְּאַלְלֵעֵן דוֹרְכֵם שׁוועֶרְדַט אֹנֵד דִּיא יוֹנַג-
פְּרִוִי

ר ש י

(יב) וְנַחְתִּי יְאֹרִים. אֶרֶץ הַיְאֹרִים הִיא מְלָכִים: וּמְכַרְתִּי, בַּחֲרוּמוֹ וְאִיטְסַר: (יג) וְעִשִׂיתִי שְׁפָטִים
נֹא, אֲלֵבְסַלְרִיא: (טו) לְהַכְּסַע, חוֹמַתָּה תִּנְקַע: כִּי יוֹמֵם. לִרִים יִבּוּאוּ עֲלֵיהֶם יוֹם יוֹם:

ב א ו ר

כַּאֵה, מוֹסַב עַל כּוֹשׁ, כִּי יִרְאוּ לְנַפְשָׁם סָן תִּבּוּא גַם עֲלֵיהֶם הַרְעָה. (טו) וְנוֹף צָרִי יוֹמֵם

יפלו והנה בשבי תלכנה: (יח) וברתחפנחם חשך היום בשברי-שם את-מטות מצרים ונשבת-בה גאון עזה היא ענן יכסנה ובנותיה בשבי תלכנה: (יט) ועשיתי שפטים במצרים וידעו כי-אני יהוה: (כ) ויהי באחת עשרה שנה בראשון בשבעה לחדש היה דברי-הזה אלי לאמר: (כא) בן-אדם את-זרוע פרעה מלך מצרים שברתי והנה לא-חבשה לתת רפאות לשום חתול לחבשה לחזקה

לחפש צערבראָען, אונד זיעה! ער וואָרד ניכט פֿערבונדען; קיין היילמיטטעל וואָרד אנגעווען-דעט, קיינע בינדע אנגעבראָכט, אום איהן צו פֿערבינדען אונד צו שטאַרקען, דאָ

ר ש י

(יז) והנה בשבי תלכנה. שתייהן המדינות און וכי בסת: (יח) חשך היום. ימנע האור: ענן יכסנה. לרה תבא עליה ומכסנה ותחשך ביום כסוי ענן: ונבותיה. וכפרהא: (כא) את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי. כבר פעם אחת שנתתי חילו ביד רג צנה הדו ליהויקים כש"ט בספר ירמיה (מ"ו) למצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה בכרכמיש על נהר פרת אשר הכה רג וגי: והנה לא חובשה. מאותו היום והלאה כמה שני בספר מ"ב (כ"ד) בסופו ולא יסף עוד מלך מצרים ללאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחם פרת עד נחל מצרים ובסגנון זה נתבאר ירמיה גם האם על אותה המכה בלשון רפואה און לה שגאמר (ירמיה מ"ו) עלי נלעד וקחי לרי בתולת בת מצרים לשא הרבית רבואות תעלה און לך. לא חובשה לי קשיה שקשרין עמם הכסני: לשום חתול. מעזה בנדים ורטייה (כמו לעיל ט"ו) והחתל

ב א ו ר

ענינו: וכרי נוף יומם, ושנה גדלה משבר סין ונא כי הנה תבקענה וזו חתל הרעה, אבל בנוף לא תחללה, כי יומם לפי פירש"י הוא כמו יום יום. (יז) והנה, כפי הנראה מוסד על הנערות, כי כפי התחבורות המתשבות (אידענענססטימליאן) יתכן יותר לפתור פה כנוי הנקבה על הנערות כעל הנשים. (יח) מטות, כמו משות' וכן תרגמו השבועים *σφαττα* ועינינו: משענה, וחולי הימה היא צבת האחת עיר הממלכה, או היו שם אונרות המלך, או הימה עיר מצרי. (כא) שברתי, זהו שגאמר בירמיה על חיל פרעה נכה אשר הכה בכובדלגר בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו, (כד"ק).

לתפש בחרב: (כב) לכן כה-אמר ו אדני יהוה הנני אל-פרעה מלך מצרים ושברתי את-זרעתי את-החזקה ואת-הנשברת והפלתי את-החרב מידו: (כג) והפצותי את-מצרים בגזים וזריתם בארצות: (כד) וחזקתי את-זרעות מלך בבל ונתתי את-חרבי בידו ושברתי את-זרעות פרעה ונאק נאקות חלל לפניו: (כה) והחזקתי את-זרעות מלך בבל וזרעות פרעה תפלנה וידעו כי-אני יהוה בתתי חרבי ביד מלך בבל ונטה אותה אל-ארץ מצרים: (כו) והפצותי את-מצרים בגזים וזריתי אותם בארצות וידעו כי-אני יהוה: (כז) לא (ח) ויהי באחת עשרה שנה בשלישי באחד לחדש היה

דבר (כו) דיא מצרים צערשטרייע איך אונטער דיא פֿאַלקער, אונד פֿעראיינצעלנע זיא אין דען לאַנדער, דאָמיט זיא עם איינזעהען, דאָס איך דער עוויגע בין.

ר ש י

לא (ח) אים איילפֿטען יאהרע, אָם ערשטען דעם דריטטען מאָנאַטהעם, וואָרד לאַ חתל: לתפש בחרב. שיהא לו עוד נח להלם: (כב) ושברתי את זרועותיו. אשבר את השנית ותהיינה שתייהן שברות כלומר כבר לקח מלך בבל מלך הא' עוד אסמור לו יתר המלכות כולו: (כד) וחזקתי. לי חזוק: (כה) והחזקתי. לי אחיזה שאותו בידו לסומכה שלא תפול וסופו יוכיח וזרעות פרעה תפולנה שאינו אומר בהן:

ווארד מיר דעם עוויגען וואָרט
 וויא פֿאַלנט: (ג) ערדענוואָהן!
 זאָגע צו פרעה דעם קאַניגע
 פֿאַן מצרים אונד צו זיינער
 פֿאַלקסמענגע: מיט וועם פֿער-
 גליכעסט דוא דרך אין דיינער
 גראָסע? — (ג) זיעהע!
 אשור וואָר איינע צעדער אים
 לכּוון, מיט שאַנעם געצווייגע,
 אייןשאַטטענרייכעס געהאַלץ
 פֿאַן האָהעם וואַכסע, אונד
 איהר וויפֿעל ראַטע הערפֿאַר
 צווישען דיכטען צווייגען.
 (ד) דאָ געוואַססער צאָג זיא
 גראָס, טיעפֿעס מעער בראַכ־
 טע זיא עמפֿאַר, מיט זיינען
 שטראָמען אומפֿלאַס עם איה-
 רע פֿאַלאַצונג, אַללן (מערען)
 ביימען דעם פֿעלדעס אַבער,

דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן-
 אדם אמר אל-פרעה מלך-
 מצרים ואל-המונז אל-מירמית
 בגדלך: (ג) הנה אשור ארז
 בלבנון יפה ענף וחרש מצל
 וגבה קומה ובין עבתיים היתה
 צמרתו: (ד) מים גדלוהו תהום
 רמרתהו את-נהרתיה הלך
 סביבת מטעה ואת העלתיה
 שלחה לכל-עצי השדה: (ה) ער-
 בן גבהאקמתו מכל עצי השדה

הל' רסה. א' במקום ה' והרבינה

פֿלאַסען נור זיינע קלייגען באַכע צו. (ה) דאַרום וואָרד זיא האָהער אַלס אַללע ביימע דעם פֿעל-

ר ש י

לא (ב) אל מי דמית בגדלך. בהתגלך לגדולי אל מי היית סבור לדמות: (ג) הנה אשור. שהפלתו כנר: ארז בלבנון. היה: וחורש מלל. יער מסבך כל גדולי: ובין עבותים. עצי רענן: למרתו. גיימא בלעז: (ד) תעלותיה. פרישן בלעז: אל כל עצי השדה. להשקות והדומא כמרגומו של יונתן הא חמורא דמיה לארז בלבנון וגומר כנעמוד: מים גדלוהו תהום רוממתהו. נעממיה סני נסומכותא תקיף ויה מלכיה שעבדי לתחת מלכותיה ויה שלטוניה מני על כל מדינת ארעא. ומדש אגדה ובין עבותים היתה למרתו מהיכן זכה לגדולי לפי שנמוע מעלה דור הפלגה שנאמר (בראשית ו') מן הארץ ההיא יצא אשור כנעשו כל בני העולם קליעה אחת לכל בעלה למרוד צו אז היתה למרתו נראית לענמה ולא נשתלשלי עמהם מים גדלוהו תהום רוממתהו ועל שמע לקול יונה בן אחיה שירד לתהום ושני אגזי נווה מן החמם

ב א ו ר

לא (ב) רמית בגדלך, למי אמה דמה בגדלך שתפאר בהמוך ובגדלך ותחשוב שלא חרד מגדולתך, הנה אשור היה גדול ממך ופול בידו, אף אמה תפול. והכל בגדולת מלך אשור עידי משל והמשילו לארו בלבנון שהיא גבוה מכל שאר עצי הלבנון, (רדיק). (ג) וחרש מצל, יער מסבך כל גדולי, (רש"י). והורא האת נודעה מחרגום הכשי שחרגם יער חרשא מלל מפעל מננין הפעיל, ובא נפתח, כמו מסב קלע (מיא ו' כ"ט), (רדיק). צמרתו, עשיו הגבוה, וכן מלמדת הארו (רדיק). (ד) תהום, נראה לי כי שרשו המה או הים והמי' נוספת והיא נעחק הסם הזה על כל דבר עמק במקוה המים מקוה מים, על אשר גליו יהמו, ואח"כ נעחק הסם הזה על כל דבר עמק במקוה המים הגדול, כמו משפטיך תהום רבה (תהלים ל"ו ו'). הולך, בנינו הפעיל ונרני הלי במקום יידי כמו הולך וכן נראה דעת רדיק בפירושו, שכתב: התהום הולכה נהרותיה סביבות מטעה של זה הארז, כלומר השקוה נבנוי ממה ותעלותיה שהם מים קטנים שלחה להשקות שאר

ותרבינה סרעפתו ותארכנה
 פארתי ממים רבים בשלחו:
 (א) בסעפתיו קננו כל-עושי השמים
 ותחת פארתי ילדו כל חית
 השדה וכל צלוי שבו כל גוים רבים:
 (ב) ויף בגדלו בארץ דליותיו כי-
 היה שרשו אל-מים רבים:
 (ג) ארזים לא-עממהו בגן-
 אלהים ברושים לא דמו אל-
 סעפתיו וערמנים לא-היו
 כפראתיו כל-עץ בגן-אלהים
 לאדמה אליו ביפיו: (ד) יפה
 עשיתו ברב דליותיו ויקנאהו
 כר-עצי-עדן אשר בגן האלהים:
 (ה) לכן כה אמר אדני יהוה יען
 אשר גבהת בקומה ויתן צמרתו

סרעפתו קרי אל

פֿעלדעם, דאַרום פֿערמיהר-
 טען זיך איהרע אַסטע, אונד
 איהרע צווייגע דעהנטען זיך
 ווייט אויס, ווייל (דאָ זענען)
 רייכליך געוואַססער איהר צו-
 שטראַמטע. (ו) אויף איהרען
 אַסטען, ניסטעטן אַללערלייא
 פֿאַגעל דעם היממעלס, אונ-
 טער איהרען צווייגען געבאַה-
 רען אַללערלייא טהירע דעם
 פֿעלדעם, אונד אין איהרעם
 שאַטטען, רוהטען פֿיעלע
 מאַכטיגען פֿאַלקער. (ז) שאַן
 וואָר זיא, אין איהרער גראָ-
 סע, אונד דורך דיא לאַנגע
 איהרער ראַנקען, דעו, זיא
 וואַרצעלטע בייא גראַסעם
 געוואַססער. (ח) דיא צעדערן
 אים גאַרטען גאַטטעס פֿער-
 דונקעלטען זיא ניכט, טאַנען
 וואָרען איהרען אַסטען ניכט
 גלייך, קאַסטאַניען ביימע,
 וואָרען ניכט וויא איהרע צוויי-
 גע, אונד קיין בוים אים גאַר-
 טען גאַטטעס גליך איהר אַן
 שאַגהייט. (ט) שאַן מאַכ־
 טע איך זיא דורך דיא מענגע
 איהרער ראַנקען, אַללע ביימע

ערזים אים גאַרטען גאַטטעס, בעניידעטען זיא דאַראַב. (י) פֿירוואַהר שפראַך דער הערר, דער עוויגע: ווייל זיא צו זאָלכער האָהע זיך ערהאַב, (ווייל) זיא איהרען וויפֿע פֿעל

ר ש י

החמם אשר נכפיהם: (ה) סרעפתיו. ענפיו: פארותיו. זמורותיו: ממים רבים בשלחו. פארותיו עיי מים רבים בשלחו פארותיו כלומר גדלו פארותיו ולי שלוח נופל בהם כמו ותשלח פארות (לעיל ט"ו): (ו) בסעפתיו. בענפיו: קננו לי קן: (ז) ויף. לי יופי: דליותיו. אף הם לי ענפים הנטווי לאיך לכל זה למין דליות הכרם שישרו יילאש בלעז: (ח) לא עממורו. לא כהו חארו כלומר לא היה בהם אחד נאה ממנו: נגן אלהים. כלומר בכל העולם: וערמונים. קשטייני"ש בלעז: (ט) כל עצי עדן. כלומר כל המלכים המאזננין: (י) יען אשר נבהת בקומה. כך אמרתי לאשור:

ב א ו ר

ען השדה, והנמשל: כי רוב הטובה והגלגלה היתה למלך אשור, והמעט לשאר מלכי הארץ ע"כ. (ה) בשלחו, הכניו מוסב על תהום בהפסוק הקודם.

פעל צווישען דיכטען צוויגען
עמפאר שוואנג, אונד איהר
הערץ אב איהרער האהע אי-
בערמיטהיג ווארד; (יא) דא-
הום איבערליעפערע אוך זיא
דער האנד דעס מאכטיגסטען
דער פאלקער, נאך איהרעם
פרעפעל זאלל ער מיט איהר
פערפאהרען; איך — פער-
שטאסע זיא. — (יב) באר-
בארען, דיא פורכטבארסטען
דער פאלקער זאללעוויא פאל-
לען, אונד אויף דיא בערגע
הינווערפען, איהרע ראנקען
זאללען אין דיא טהאלער הינ-
אכפאללען, אונד געבראכען
זאללען ליעגען איהרע צוויגע
אן אללען פלייסען דעס לאנ-
דעס, אללע פאלקער דער
ערדע ווערדען וויכען אויס
איהרעם שאטטען אונד זיא
פערלאסען. — (יג) דאן
וואהנען פאגעל דעס הימ-

א-בין עבותי וסורם לבבו בגבהו:
(יא) ואתנהו ביד אל גוים עשו
יעשה לו ברשעו גרשתיהו:
(יב) ויכרתהו זרים עריצי גוים
ויטשהו איהרים ובכדגאות
נפלו דליותיו ותשברנה פראתיו
בכל אפיקי הארץ וירדו מצלו
כל עמי הארץ ויטשהו: (יג) על-
מפלתו ישכנו כל עוף השמים
ואל פראתיו היו כל חית השדה:
(יד) למען אשר לא ייגבהו
בקומתם כל עצי מים ולא יתנו
את צמרתם אל בין עבתים
ולא יעמדו אליהם בגבהם כל-

הא' בני
הי' שתי
מעלס אויף איהרעם שטומפפע, אונד אויף איהרען צוויגען אללערלייא טהויערע דעס
פעלדעס; (יא) דאמיט אללע אנדערען בייעע אס געוואססער, זיך ניכט צו זאלכער הא-
הע ערהעכען, אונד איהרע וויפפעל צווישען דיכטעם געצווייגע ניכט עמפארשווינגען,
אונד דיא רייכליך געטראנקטען בייעע, אן האהע איהנען גלייך, ניכט ערשטעהען, דען אל-
לע

ר ש י

(יא) ביד אל גוים, ביד קסה שבגוים ביד בני נתתיו לאמר מר גבה ראשונה כנס נווה: עשו
יעשה לו בני ככל רצוני: (יב) ויטשהו, ויפלוהו לארץ כמו וישע על המחנה (במדבר י"א):
(יג) על מפלתו ישכנו גוים, בתרגומו על מפלת קטילוהו: (יד) עני מים, שהם רבים ותלשים
אלא שענפיהם רבים וארובין מחמת תלותיהם המים אין להם לדמות ענמן לארזי עין כלומר
לא היה לו להתנאות על ישראל ולא יעמדו עליהם: אל בין עבותים, לא יתנאה להטות
גבורתם שתי מים אל עני עבותים:

ב א ו ר

(יא) אל גוים, החוק שבגוים. (יב) על מפלתו, ענינו תחת אשר לפנים פארתיו היו ניכ עבותים
עד אשר נסתרו שמה חית השדה, עתה ישכנו על העץ הנכרת עוף השמים, ומפלת בניו
לעץ הנכרת ע"ד מפלת האריות (שופטי י"ד ח'). (יד) למען וכו', זה אשר עשיתי לו בעבור שלא יתנאו
אשר מלכי הגדולים (רד"ק). עצי מים, כן קרא הממלכות, אשר אס גס יש להן יד ממלת,
מי"מ יש עוד חזקות ממנו, ולא יעמדו, הממלכות היותר חזקות עליהן למלחמה, באשר
גבה רוחם העירה בהממלכות החזקות כוח הקוואה, והנביא החליף המשל בנמשל. כל
שוחי

שתי מים כייכלם נתנו למות
אר ארץ תחתית בתוך בני אדם
אל יורדי בור: (טו) כה אמר
אדני יהוה ביום רדתו שאלה
האבלתי כפתי עליו את ההום
ואמנע נהרותיה ויכלאו מים
רבים ואקדר עליו לבנון וכל-
עצי השדה עליו עלפה: (טז) מקול
מפלתו הרעשתי גוים בהורדי
אתו שאלה את יורדי בור
וינחמו בארץ תחתית כל עצי-
עדן מבחר וטוב לבנון כל שתי
מים: (יז) גם הם אתו ירדו שאלה

אל
הינאב שטירצע, אונד אללע בייעע ערזיס, דיא פארציגליכטען אונד בעסטען
לבנונים, אללע פאס וואססער געטראנקטען, זאללען אין דער אונטערוועלט פאן רייע ער-
פיללט זיין. (יז) דען, מיט איהר זינקען צו דען שווערסט ערשלאגענען אין דיא האללע
הינ-

ר ש י

(טו) ביום רדתו שאלה, כשהספתי את מלך אשור ביד אייבו: האבלתי כסיתי עליו, אבלים
רבים שהיו סובין עליו: עליו את ההום, כסיתי בשבילי את ההום שהיה רגיל להשקותו
ולגדלו כמי"ש למעלה ההום רומתהו אותו ביום כסיתי אל יעלה ויכבה את תבשרתו כלי
החלתי את עזריו: ואמנע נהרותיה, שהיו הולכים סביבות מעט: ויכלאו מים רבים,
שהיו מאריבין פארותיו כמי"ש למעלה ותארכנה פארותיו ממים רבים: ואקדיר, כשנילו לבנון,
ואקדיר לי שחיות: וכל עצי השדה, שהיו תעלותיו שלמים אליהם כמי"ש למעלה: עליו עלפה,
כשנילו ספק לתלום כאלם שמתעלף ורוחו מוחת פשמיר בלע"ז: (טז) וינחמו בארץ תחתית,
אזר

ב א ו ר

שוחי מים, בניו להמלכים האדירים, כי כלם, גם עני מים גם אשור מים. בחוק בני
אדם, בחוק הגרועים והפחיתים, ע"ד: גם בני אדם גם בני אש, (תהלים מ"ט ב').
(טז) האבלתי, כשהפלתי את מלך אשור ביד אייבו האבלתי עליו אבלים רבים שהיו סובים
עליו, (רש"י). עלפה, ספק לתלום כאלם שמתעלף ורוחו מוחת, (הב"ל). (טז) וינחמו,
כמשמעו לאן חרטה כלומר ינחמו בארץ תחתית על גבה רוחם, אשר הסבה מפלתם.
וקרוע

לע ווערדען דער פערניכטונג
פרייו געגעבען, דער אונטער-
וועלט, אונטער דיאדער גרופט
אנהיים געפאללענען ראטטע.
(טז) אלוא שפראך דער הערר,
דער אללמאכטיגע: איך פער-
ברייטע טרויער אן דעם טאגע
ווא זיא צור אונטערוועלט הינ-
אכפעהרט, ווא מיט דען פלו-
טהען איך זיא בעדעקע, דיא
שטראמע האלטע איך אב פאן
איהר, דאס דער געוואססער
מענגע פערזיעגען, איך לאם.
סע דען לבנון זיך פערדונקעלן
אום זיא, אונד אללע בייעע
דעס פעלדעס טרויערנד
שמאכטען איהרעטוועגען.
(יז) פאן דעם געריישע איה-
רעס שטורצעס, לאסטע איך
פאלקער ערבעכען, ווען איך
זיא, צו דען אין דיא גרופט
געוונקענען אין דיא האללע

הינאב שטירצע, אונד אללע בייעע ערזיס, דיא פארציגליכטען אונד בעסטען
לבנונים, אללע פאס וואססער געטראנקטען, זאללען אין דער אונטערוועלט פאן רייע ער-
פיללט זיין. (יז) דען, מיט איהר זינקען צו דען שווערסט ערשלאגענען אין דיא האללע
הינ-

ר ש י

(טו) ביום רדתו שאלה, כשהספתי את מלך אשור ביד אייבו: האבלתי כסיתי עליו, אבלים
רבים שהיו סובין עליו: עליו את ההום, כסיתי בשבילי את ההום שהיה רגיל להשקותו
ולגדלו כמי"ש למעלה ההום רומתהו אותו ביום כסיתי אל יעלה ויכבה את תבשרתו כלי
החלתי את עזריו: ואמנע נהרותיה, שהיו הולכים סביבות מעט: ויכלאו מים רבים,
שהיו מאריבין פארותיו כמי"ש למעלה ותארכנה פארותיו ממים רבים: ואקדיר, כשנילו לבנון,
ואקדיר לי שחיות: וכל עצי השדה, שהיו תעלותיו שלמים אליהם כמי"ש למעלה: עליו עלפה,
כשנילו ספק לתלום כאלם שמתעלף ורוחו מוחת פשמיר בלע"ז: (טז) וינחמו בארץ תחתית,
אזר

אל-חללי-חרבון רעו ישובו בצלו
בתוך גוים: (י) אל-מי דמית
ככה בכבוד ובגדל בעצי-עדן
והורדת את-עצי-עדן אל-ארץ
תחתית בתוך ערלים תשכב
את-חללי-חרב הוא פרעה הוכלל-
המונה נאם אדני יהוה:

לב (א) ויהי בשתי עשרה שנה
בשני עשר חדש באחד
לחדש היה דבר-יהוה אלי
לאמר: (ב) בן-אדם שאקינה ער-
פרעה מלך מצרים ואמרת אליו
כפיר גוים נדמית ואתה בתנים
בימים ותגח בנהרותיה ותדלח-

מים

קאניו פאן מצרים, אונד פערקונדע איהם: איינעם יונגען לאווען אונטער דען פאלקערן
גלייכטס דוא, איינעם זעע אונגעוהייער אין דען מערערן, דוא טאבעסט אין דיינען פלייס-

סען

ר ש י

שאר ירדי גיהנם קבלו תנחומים אמרו אף זה כמונו: (זו) חרועו ישנו כללנו ועזרנו אשר
ישבו כללנו: (יח) אל מי דמית ככה. אתה פרעה אל מי מעלי עדן דמית שיהא ככה גדול
כאשר בכבוד ובגדולה והכי ראית שזרחתיו שאלו ואף אתה והורדת עם עלי עדן עם אשר מלכתי
חוקים: אל ארץ תחתית. גיהנם:
לב (ב) כפיר גוים נדמית ואתה בתנים בימים. היה לך לרצון תוך יאורך כמאפי הדגים
ולא ללאת אל היבשה ותגחית בלכך ונדמית בעלמך לכפיר השליט ביבשה ויולא לטרוף
טרף: ותגח בנהרותיה, ותלח חזן עם נהרותיה ל' גוים מנען (תהלים כ"ב) כי יגית ירדן
(חיוב ז') ואורבו ישראל מגוים ממקומו (שופטים כ') לשון דבר הנובע ויולא מנית מסתרים:

ב א ו ר

(זו) חרועו, אותם המלכים שהיו זרועו ועזריו, שישובו בזילו בתוך גוים, גם המה ירדו אתו
לשאול אל חללי חרב, (ד"ק). (יח) אל מי דמית, אשר כנגד פרעה: אל מי מכל עלי
יעזר דמית, אף אם אתה חושב לדמותך למלך אשר שיהיה אלו כלבונן. והורדת גוים, תפול
ותרד אל ארץ תחתית כמו שנכלו וירדו אשר המלכים וגם מלך אשר, (מדברי הנביל).
ערלים, ערלי לב.

לב (ב) וחללח, תרגומו השנעיים *ναρκασος* (טטען, טריבען) וכן תרגמתי, וכל זה לחוק הענין
וענינו: כמו התנים מעביר המים לכל סביבותיו, בן פרעה הרע לכל סביבו.
דמותך

מים ברגליה ותרפס נהרתם:
(ג) כה אמר אדני יהוה ופרשתי
עליה את-רשתי בקהל עמים
רבים והעלוקה בחרמי:
(ד) ונטשתיה בארץ על-פני
השדה אטילה והשכנתי עליה
כל-עוף השמים והשבעתי ממה
חית כל-הארץ: (ה) ונתתי את-

בשרה על-ההרים ומלאתי
הגאיות רמותה: (ו) והשקיתי
ארץ צפתה מדימה אל-ההרים
ואפקים ומלאון ממה: (ז) וכסיתי
בכבותה שמים והקדרתי את-

ככביהם

שלא ממכעדעקטעס לאנד ביו הין צו דען בערגען, אללע שטראכע זאללען פאן דיר
פאלל ווערדען. (ז) בייא דיינעם ערלאשען פערהיללע איד דען היממעל, פערדונקלע זיי-

ר ש י

תלת. לשון עכירי: ברגליה. רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעבור מימי
הארבות ולרסוס נהרותם והדגומא בת"י ולאגחתי במסרייתך ואזעתיא עממיא בסומכוותך ואחריבתי
מדינתהון: (ג) בחרמי. לשון מזדה והרבה יש במקרא יגורוהו בחרמו (חזקוק א') מנודים
וחרמים (קהלת ז'): (ד) ומלאתי הגאיות רמותה. השלכתך כמו רמה בים (שמות ט"ו). וייל
רמותך ל' רמה כמו וירס תולעים ויבאש (עס ט"ו): (ו) והשקיתי ארץ צפתה. ארץ אשר
אתה לך בה על פני מימי יאורך כמו לפו מים על ראשי (ויחיה ג') ויכף הנדול (מלכים ב' ז')
אותה הארץ אשר מדימה. לפתך טונפרוט'מנט בלעזי: אל ההרים. הגבוהים שנה: ואפקי.
ראויריש בלעזי: (ז) ונסיתי בכבותך שמים. כשחכנה תנערתיך יעלה העשן ויכסה השמים

ב א ו ר

(ה) רמותה, כנוי לפני מתי, (בן זאב ב"הש שרש רמה) וכמו שהפניר נקרא בכלה משרש
נכל (ונחלוק ב' בפי' מנפל), בן נקרא גם רמה מלאון: סוס ורכבו רמה בים (שמות ט"ו א').
(ז) צפתה, משרש כפה, מלאון: מנית ומחן חלפני (שמות כיה י"א) והוא כנוי לחמולת
טיט יון אשר בה נילום מכסה את פני ארץ מלרים מדי שנה בשנה, עת ישונו המים למקומם
אחרי אשר השקו אותה; ועל הדרך הזה נקרא גם העטרת פתח, והלפת אשר על ראשו
(ד"ה ב' ג'), וכמו שהס מראה (אשר לפי הוראתו היסודית משרש לאה יסובו רק על המשי
סוביעקט) ולא על המושג (סביעקט), הואל גם על המושג, כמו ומראה הנגע (ויקרא

סען, מיט דיינן פליסען טריכסט
דוא דיא פלוטהען, אונד פער-
שלעממעסט איהרע (דער פאן-
קערו פליסעס. (ג) וא שפריכט
דער הערר, דער עוויגע:
מיין נעטץ שפאנגע איד אויס
איבער דיק, אין דער פער-
זאממלונג צאהלרייער פאל-
קערשאפטען, דאס זיא אין
מיינעם גארן דיק הערויף
ברינגען. (ד) אויף דען כארען
לאססע איד דיק הינווערפען,
אויפס פרייע פעלד דיק הינ-
שליידער, דארט לאססע איד
וואהנען אויף דיר אללערלייא
פאגעל דעם היממעל, אונד
זאטטיגע פאן דיר, אללע
טהיערע דעס לאנדעס, (ה) דיי-
נע גליעדער שטרייע איד אויף
דיא בערגע אומהער, אונד
מיט דיינעם פאלע איד
דיא טהאלער, (ו) מיט דיינעם
בלוטע טראנקע איד דייין
שלא ממכעדעקטעס לאנד ביו הין צו דען בערגען, אללע שטראכע זאללען פאן דיר
פאלל ווערדען. (ז) בייא דיינעם ערלאשען פערהיללע איד דען היממעל, פערדונקלע זיי-

גע

ר ש י

תלת. לשון עכירי: ברגליה. רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעבור מימי
הארבות ולרסוס נהרותם והדגומא בת"י ולאגחתי במסרייתך ואזעתיא עממיא בסומכוותך ואחריבתי
מדינתהון: (ג) בחרמי. לשון מזדה והרבה יש במקרא יגורוהו בחרמו (חזקוק א') מנודים
וחרמים (קהלת ז'): (ד) ומלאתי הגאיות רמותה. השלכתך כמו רמה בים (שמות ט"ו). וייל
רמותך ל' רמה כמו וירס תולעים ויבאש (עס ט"ו): (ו) והשקיתי ארץ צפתה. ארץ אשר
אתה לך בה על פני מימי יאורך כמו לפו מים על ראשי (ויחיה ג') ויכף הנדול (מלכים ב' ז')
אותה הארץ אשר מדימה. לפתך טונפרוט'מנט בלעזי: אל ההרים. הגבוהים שנה: ואפקי.
ראויריש בלעזי: (ז) ונסיתי בכבותך שמים. כשחכנה תנערתיך יעלה העשן ויכסה השמים

ב א ו ר

(ה) רמותה, כנוי לפני מתי, (בן זאב ב"הש שרש רמה) וכמו שהפניר נקרא בכלה משרש
נכל (ונחלוק ב' בפי' מנפל), בן נקרא גם רמה מלאון: סוס ורכבו רמה בים (שמות ט"ו א').
(ז) צפתה, משרש כפה, מלאון: מנית ומחן חלפני (שמות כיה י"א) והוא כנוי לחמולת
טיט יון אשר בה נילום מכסה את פני ארץ מלרים מדי שנה בשנה, עת ישונו המים למקומם
אחרי אשר השקו אותה; ועל הדרך הזה נקרא גם העטרת פתח, והלפת אשר על ראשו
(ד"ה ב' ג'), וכמו שהס מראה (אשר לפי הוראתו היסודית משרש לאה יסובו רק על המשי
סוביעקט) ולא על המושג (סביעקט), הואל גם על המושג, כמו ומראה הנגע (ויקרא

נע שטערנע, דיא זאננע בע-
דעקע איך מיט וואַלקען, אונד
דאָו ליכט דעם מאַנדעס זאָלל
ניכט לייכטען. (ח) אַללע לייכט-
טער דעם היממעלס, לאַססע
איך פֿערדונקעלן אום דיק,
אונד פֿינסטערניס לאַססע איך
וואַלטען אין דיינעם לאַנדע,
שפּריכט דער הערר, דער
עוויגע. (ט) דאָו הערץ פֿיע-
לער פֿאַלקער ווערדע איך בע-
טריבען, ווען איך דיינע
טרימער אונטער דיא פֿאַל-
קער ברינגע, אין לאַנדער, דיא
דוא ניכט קאָנטעסט. (י) פֿיע-
לע פֿאַלקער ווערדע איך בע-
שטורצט מאַכען דורך דיק,
איין גרויזען ווירד איהרע קאָ-
ניגע בעפֿאַללען, ווען איך מיין
שוועררט געגען איהר הויפט
ציקע, יעדער ווירד ציטטערן
פֿיר זיין לעבען, אָב דעם
פּלאַטצליכען שרעקענס אַם
טאָגע דיינעם שטורצעס.
(יא) דען זאָ שפּריכט דער
הערר, דער אַללמאַכטיגע:

ככביהם שמש בענן אכסנו וירח
לא יאיר אורו: (ח) כל מאורי
אור בשמים אקדירם עליה ונתתי
השך על ארצה נאם אדני יהוה:
(ט) והכעסתי לב עמים רבים
בהביאי שברך בגוים על ארצות
אשר לא ידעתם: (י) והשמותי
עליה עמים רבים ומלכיהם
ישערו עליה שער בעופפי הרבי
על פניהם והרדו לרגעים איש
לנפשו ביום מפלתה: (יא) כי כה
אמר אדני יהוה הרב מלך בבל
תבואה: (יב) בחרבות גבורים
אפיל המונה עריצי גוים כלם
ושדרו את גאון מצרים ונשמד

כל

דאָו שוועררט דעם קאָניגס פֿאַן כּבל זאָלל דיק עררייכען. (יב) דורך דיא שוועררטער
דיעזער שטאַרקען, דער טאַפֿערסטען אונטער דען פֿאַלקערן, ווילל איך דיינע פֿאַלקס-
מענגע היגשטרעקען; צערניכטען זאָללען זיא דען שטאַלץ מצרים, אונד זיא
נע

ר ש י

ויתחך המאורות כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישחמומו כי ידאגו איש לנפשו לאמר גם
עלינו יעמוד המשחית: (ח) כל מאורי אור בשמים, שרים של מעלה מליכך: (ט) והכעסתי
לב, כלומר ירגז ויחרד לבס: בהביאי שברך, באיתיותי חבירי קרבך לביני עממי: (י) והשמותי
לשון תמהון: בעופפי חרבי על פניהם, לשון עוף פורח בשלמי עלך חיל שלומי דרך ארצי:
וחרדו לרגעים, לשברים פן גם עליהם יבא השבר. ל"א לשון רגע ממש בן חנרו ממש: איש

ב א ו ר

י"ג ג' בן הועתק גם השם לפת (משרש לפת אשר יורה כידוע על ראה והסקפה) על המושג
ויוודע הפולחן אגעי יכירו וידעו גם איך השרש לפת יורה על ראית המשיג (תנועה) וגם
על ראית המושג (אויסוועגן). (ט) שברך, שמועת שברך, ואולי שבר כנוי להחלקים הנשברין,
ועל הדרך הזה יאמר גם הלועז: ברוכטטיק (fragmentum) וכן ח"י, חבירי קרבך וכן
תרגומי. (י) בעופפי, שם הנגזר מהפעל כי העוף קל התנועה, וכן מקץ יעוף יומם
(תהלים ל"א ה'). לרגעים, ראה באורנו לעיל (כ"ו ט"ז).

אשקיע

כל המונה: (א) והאבדתי את-
כל בהמתה מעל מים רבים
ולא תדלתם רגל אדם עוד
ופרסות בהמה לא תדלתם:
(ב) אז אשקיע מימיהם ונהרותם
בשמן אוליך נאם אדני יהוה:
(ג) בתתי את ארץ מצרים
שממה ונשמה ארץ ממלאה
בהכותי את כל יושבי בהוידעו
כי אני יהוה: (ד) קינה היא
וקוננה בנות הגוים תקוננה
אותה על מצרים ועל כל-
המונה תקוננה אותה נאם אדני
יהוה: (ה) ויהי בשתי עשרה שנה
בחמשה עשר לחודש היה דבר-
יהוה אלי לאמר: (ו) בן אדם
נהה על המון מצרים והורדהו
אותה ובנות גוים אדרם א-
רץ

החתיכות

וואַרד מיר דעם עוויגען וואַרט וויא פֿאַלגט: (ח) ערדענוואַהן, יאָמערע איבער דאָ פֿאַלק
כיצרים, דאָס זיא זאָמט דען מאַכטיגען פֿאַלקער פֿעראַיינען אין דיא אונטער וועלט גע-
שטירצט

ר ש י

לנפשו. כל אשר על עלמו אוימימיאש בלעז: (ג) מעל מים, של אר מדינות שהיית
עוכרם: (ד) אשקיע מימיהם, שלא תעכרי רגל בהמה ישקע הטיט ויהיו המים ללולי ונקיים
כשמן המזיק: (טו) ארץ ממלאה, ארץ שהיא עתה מולא מכל טוב: (יח) נכה, נכה
וקוץ: והורידהו אותה ובנות גוים, התנחל עליו ועל כל מכישי התורה שירדו לבאר שחת

ב א ו ר

(יד) אשקיע, שלא תעכרם רגל ישקע הטיט ויהיו המים ללולים ונקיים כשמן המזיק (רש"י). (טו) קנה
היא, זאת הקנה אשר תקוננה עליה בנות הגוים. (יז) לחודש, הנזכר למעלה בתחלת הפרשה, וע"ז
תורה פתח הלמד במסורין ה"א הידועה. (יח) ובנות, כמו קהלות ע"ז בת צבל השקודה (תהלים

נע בעפֿאַלקערונג זאָלל פֿער-
טליגט ווערדען. (יג) פֿער-
ניכטען ווילל איך אַללעס פֿיעה
פֿאַן דען פֿיעלען געוואַסערן
הינוועג, וועדער דער פֿום
דעם מענשען, נאָך דיא קלויע
דעם פֿיעהעם, זאָלל זיא מעהר
טריבען. (יד) דאָו זענקע איך
(דמו חוכייע) זיינער געוואַס-
סער, אונד זיינע שטראַמע
לאַססע איך וויעדער וויא אַהל
(יז) דאָהין פֿליעסן, שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע.
(טו) ווען איך דאָו לאַנד מצרים
צור איינאָדע מאַכע, דאָו
לאַנד פֿער אַדע פֿאַן אַלל זיינער
פֿיללע, אונד אַללע בעוואַה-
נער דעס זעלבען טאַדטע, דאָן
ווערדען זיא ערקעננען, דאָס
איך דער עוויגע בין. (טז) דיעם
אויזט דאָו קלאַגעליעד דאָו אני
געשטימט ווירר, דאָו דיא
טאַכטער דער פֿאַלקער איבער
מצרים אַנשטיממען, אונד
איבער איהרע פֿאַלקסמענגע.
זאָ שפּריכט דער הערר, דער
עוויגע. — (יז) אים צוועלפֿטען
דעם (לונדעלעטען) מאַנאַטס,
וואַרד מיר דעם עוויגען וואַרט וויא פֿאַלגט: (יח) ערדענוואַהן, יאָמערע איבער דאָ פֿאַלק
כיצרים, דאָס זיא זאָמט דען מאַכטיגען פֿאַלקער פֿעראַיינען אין דיא אונטער וועלט גע-
שטירצט

לנפשו. כל אשר על עלמו אוימימיאש בלעז: (ג) מעל מים, של אר מדינות שהיית
עוכרם: (ד) אשקיע מימיהם, שלא תעכרי רגל בהמה ישקע הטיט ויהיו המים ללולי ונקיים
כשמן המזיק: (טו) ארץ ממלאה, ארץ שהיא עתה מולא מכל טוב: (יח) נכה, נכה
וקוץ: והורידהו אותה ובנות גוים, התנחל עליו ועל כל מכישי התורה שירדו לבאר שחת

(יד) אשקיע, שלא תעכרם רגל ישקע הטיט ויהיו המים ללולים ונקיים כשמן המזיק (רש"י). (טו) קנה
היא, זאת הקנה אשר תקוננה עליה בנות הגוים. (יז) לחודש, הנזכר למעלה בתחלת הפרשה, וע"ז
תורה פתח הלמד במסורין ה"א הידועה. (יח) ובנות, כמו קהלות ע"ז בת צבל השקודה (תהלים

קל"ז

תהתיזת את יורדי בור: (יט) ממי נעמת רדה והשכבה את ערלים: (כ) בתוך חללי חרב יפלו חרב נתנה משכו אותה וכל המזנה: (כא) ידברו לז אלי גבורים מתוך שאול את עזריו ירדו שכבו הערלים חללי חרב: (כב) שם אשור וכל קהלה סביבותיו קברותיו כלם חללים הנפלים בחרב: (כג) אשר נתנו קברותיה בירכתי בור ויהי קהלה סביבות

בויא דען פאם שוועררט ערשלאגענען. (כג) דאָרט ליענט אשור אונד אלל זיין פֿאַלק, אום איהן הערום זינד איהרע גראַבער, אללע ערשלאגען אונד געפֿאַלען דורדים שוועררט, (כג) דערען גראַבשטאַטטע איזט אַם ראַנדע דער האַללע, זיין פֿאַלק ליגט אום

ר ש י

כאן הראהו הקב"ה ליחזקאל שכל מכתשי התורה יורדים לגיהנום: (יט) ממי נעמת. כלום נעמת משאר הערלים אף אתה רדה לבור והשכבה אותם: (כ) חרב נתנה. למרוב נתנה מזכרים: (כא) ידברו לו. ידברו עליו ועל עוזריו: אלי גבורים אחי ודברו אלי גבורים שנשאלו ודרכה ידברו לו את עוזריו עם עוזריו כלומר גם על עוזריו אחי ודברו אלי גבורים שנשאלו וככה יאמרו עליהם ירדו שכבו הערלים וגו' כל לו ולי ולכם ולך הסמוכין לדבור אינם אלא לשון על: (כב) שם אשור. גיהנום: סביבותיו. בתוך שאול קברותיו מוכנים כי משם לא יצא לנחם בקרב: (כג) בירכתי בור. נעמקי בור בתוך עמקי: ויהי קהלה. בתוך שאול

ב א ו ר

קל"ח". (יט) נעמת, כלום נעמת משאר הערלים עלי לב? אף אתה רדה לבור והשכבה אותם (רש"י). (ב) משכו, תחשו מלת אשר, וענינו: אשר משכו אותה והכניו הגוף משכו ישוב על מזכרים והכניו הפעול אותה מוסב על חרב, כלומר יושבי מזכרים יפלו בעד חרב אשר היריק; וכבר מלאנו משיכה בכלי קרב, כמו: משכו קשת (ישעיה ס"ו יט). וכל המזנה, המון מזכרים יפול בחרב. גם יתכן לפרש, משכו אותה, הכניו אותה מוסב על מזכרים, ושעורו מזכרים נתנה לחרב ונמשכה עם המזנה אל ארץ תחתית ועד"י מתורגם אשכנזית. (כא) ידברו לו, אמר דרך משל, כי ברכת פרעה שאול, ידברו ממנו גוים, תקיפי גוים הגבורים שירדו לשאול ולא הועילה גבורתם וחוקם, ולא ספר מה ידברו לו, כי סמך על המזין, והדבור על מלך בכל כמאמר ישעיה, כלם יענו ויאמרו אליך גם אתה חליפתמונו (ישעיה י"ד י). את עוזריו, יחדיו עם עוזריו שירדו ושכבו עם הערלים חללי חרב. ולדעת רש"י יסורם המקרא, וענינו ידברו לו את עוזריו, כלומר עליו ועל עוזריו אחי ודברו אלי גבורים שנשאלו, ככה יאמרו עליהם: ירדו שכבו וגו', ועד"י מתורגם אשכנזית. (כג) בירכתי בור, יך

קברתה כלם חללים נפלים בחרב אשר נתנו חתית בארץ חיים: (כו) שם עילם וכל המזנה סביבות קברתה כלם חללים הנפלים בחרב אשר ירדו ערלים אל ארץ תהתיזת אשר נתנו חתיתם בארץ חיים וישאו כלמתם את יורדי בור: (כז) בתוך חללים נתנו משכב לה בכל המזנה סביבותיו קברתה כלם ערלים חללי חרב כי נתן חתיתם בארץ חיים וישאו כלמתם את יורדי בור בתוך חללים נתן: (כו) שם משך תבל וכל המזנה סביבותיו קברותיה כלם ערלים מחללי חרב כי נתנו חתיתם בארץ חיים:

ולא

אום זיינע גראַבשטאַטטע הער, אַללע זינד זיא ערשלאַגען, אונד דורכס שוועררט געפֿאַלען, דיא שרעקען פֿערע כרייטעט אים לאַנדע דער לע. בענדען. (כז) דאָרט ליענט עילם אונד זיין פֿאַלק, אום זיין נע גראַבעסשטאַטטע הערום (ויעגן) אַללע ערשלאַגענען, דורכס שווערט געפֿאַלענען, דיא שמאָהליך אין דיא אונטערועלט זאָנקען, דיא שרעקען פֿערברייטעט אים לאַנדע דער לעבענדען; יעטצט טראַגען זיא איהרע שמאָך, מיט דענען, דיא אין דיא האַללע פֿוהרען. (כז) אונטער דען ערשלאַגענען וואַרד זיין לאַגען איהם אונד זיינע פֿאַלקע, איהרע גרעבער זינד אום איהן הערום, אַללע שמאָך פֿאַלל דורכס שוועררט געטאָרטעט, ווייל זיא שרעקען פֿערברייטעט אים לאַנדע דער לעבענדען; יעטצט מיססען זיא טראַגען איהרע שמאָך, מיט יענען, דיא אין דיא האַללע לע פֿוהרען, אונד ווערדען הינאַב געשליידערט צו יענען ערשלאַגענען. (כו) דאָרט איזט אויך משך אונד חבל אונד זיין פֿאַלק, איהרע גראַבער זינד אום איהן הערום, אַללע זאָנקען שמאָהליך דורכס שוועררט ערשלאַגען, ווייל זיא שרעקען פֿערברייטעט אים לאַנדע דער לעבענען דען

ר ש י

שאול סביבות קבורתה: אפר נתנו חתית. אפר נתנו שזר באי: (כה) נתנו משכב לה. לעילם: (כו) מחוללי. כמו הכווי:

ולא

ב א ו ר

שם אפר מה כידוע, והוא אל אפר כך לכוונתנו פאה וזל דבר מה, כמו: יך המזבח (ויקרא א' י"א) וכן כאן, כי קבורת המון אפר סביב הבור ונלדה כאשר אמר; ויהי קהלה סביבות קברתה, ועל הדרך הזה קבורת מלך אפר נתוכס כאשר אמר גם הד"ק. קברתה, הכניו מוסב על מלך אשור. (כה) כי נתן החיהם, על אפר נתנו חתיתם נעשו לפול בחרב. ולא

דען. (כ) זיא זאללען אבער
ניכט רוהען ביא דען דורך דיא
פערשטאקטען געפאללענען
העלדען, דיא אין איהרעם
וואפענשמוק אינו גראכ זאג
קען, אונד דענען מאן דיא
שווערדטער אונטער דאז
הויפט לענטע, זאנדערן איה
רע זינדע האפטע נאך אן
איהרעם געביינע, ווייל זיא
דער שרעקען דער העלדען
ווארען אים לאנדע דער לע
בענדען. (כז) פיעלמעהר
זאלסט דוא (מזרים) אונטער
דען פערשטאקטען צערשמעט
טערט ווערדען, אונד ביא
דען שווערדטערשלאגענען
ליעגען. (כט) דארט ליעגט
אויך אדום מיט אללען זיינען
קאניגען אונד פירשטען, דיא

(כו) ולא ישכבו את גבורים
נפלים מערלים אשר ירדו
שאול בכלי מלחמתם ויתנו
את חרבותם תחת ראשיהם
ותהי עונותם על עצמתם כי
חתית גבורים בארץ חיים:
(כז) ואתה בתוך ערלים תשבר
ותשכב את חללי חרב:
(כט) שמה אדום מלכיה וכל
נשיאיה אשר נתנו בגבורתם
את חללי חרב המה את
ערלים ישכבו ואת ירדי בור:

שמה
טרפט איהרער מאכט צודען דורך דאז שווערדט ערשלאגענען הינזאנקען, זיא ליעגען
ביא יענען פערשטאקטען, אונד נעבען דען אין דיא האללע געוונקענען. (ל) דארט
זינד

ר ש י

(כו) ולא ישכבו. אלה הנזכרים עם גבורים שמתו מיתת עולם כי נופלים ונרועי יהיו מערלים
אשר מתו מיתת עולם וירדו בכלי מלחמתם שאול: ויתנו. קבורה: את חרבותם תחת ראשיהם.
לסימן להודיע כי לא שלטה בהם חרב: ותהי עונותם על עצמותם. לא נסמך מעינים כלום
אלא כפרה עליהם חרב הריגה שלא נהרגו ומה הוא העון כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ
חיים: (כז) ואתה בתוך ערלים. לפרעה הוא אומר: את חללי חרב. ולא עם המתים מיתת
עלמם

ב א ו ר

(כו) ולא ישכבו, זה מאמר כללי ונתינת טעם, למה ירדו שאולה, על אשר לא יאות כי הרשעים
אשר נגרעו צערם גם מהערלים, ואשר העיוו גם נמותם כ"כ מניהם עד אשר נראה כי
גם בשאול לא יחדלו עוד לתת חתיתם, ישכבו בקבר אחד עם גבורים, המה האנשים אשר
חרטו נפשם למות להגן בעד ארבע, עת יבוא עליה החר, ולא כהעמים האלה אשר רק
באות נפשם נלחמו בעמים אחרים. את גבורים, עם גבורים. נפלים, ושא המאמר
(סוביעקט), כלומר לא ישכבו נפלים מערלים אשר ירדו וגו' עם גבורים, ונפלים לשון גרוע
הענין, כמו לא נופל אנכי מכס (איוב י"ג). מערלים, כבר פירשתי, אשר ירדו, כלומר
גם נמותם עוד היו לכם כנראשונה. גם יתכן לנאר המשך הפסוק, ולא ישכבו, הוא
ושא המאמר, את גבורים, כמו עם גבורים, נופלים, כפשוטו, אשר נפלו,
כלומר הגבורים אשר נפלו וגו', וכמו שמתורגם אשכנזית. ויתנו, אולי היו אן המנהג,
וידוע כי עוד היום עמים רבים יקברו עם מתיהם בלי מלחמתם. כי החתית גבורים, ענינו
כי היו חתית גבורים. (כח) ואתה, ויסוג הדבור אל פרעה: אתה אשר דמית אל הרשעים
האלה

(י) שמה נסיכי צפון כלם וכל
צדני אשר ירדו את חללים
בחתיתם מגבורתם בושים
וישכבו ערלים את חללי חרב
וישאו כלמתם את ירדי בור:
(יא) אותם יראה פרעה ונחם
על כר המונה חללי חרב
פרעה וכל חילו נאסאדני יהוה:
(יג) כי נתתי את חתיתו בארץ
חיים והשכב בתוך ערלים את
חללי חרב פרעה וכל המונה
נאם אדני יהוה:

לג (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:
(ב) בן אדם דבר אל בני
עמך ואמרת אליהם ארץ כי
אביא עליה חרב ולקחו עם
הארץ איש אחד מקציהם ונתנו
אתו להם לצפה: (ג) וראה את

הני רפה. החתית קרי החרב

גע איבער איין לאנד, דאז פאלק דעם לאנדעם איינען מאן אויס זיינער מיטטע
ניממט, דען עם זיך צום וועכטער אויפשטעללט, (ג) דיעוער דאז שווערדט העראן
קאט

ר ש י

עלמם: (ל) בחתיתם מגבורתם בושים. בחתנותהו מגבורתהו בחתין: (לב) כי נתתי את
חתיתו בארץ חיים. כי חתן אני את מואבי בתי ולא תתן עוד חתית אדם בה:
לג (כ) לצופה. בארץ צלעו: (ג) וראה את המנהג. המה הגיוסות:

ב א ו ר

האלה תשגר גם בתוכם. (ל) בחתיתם מגבורתם. ענינו נסיכי לפון וגו' ירדו אל הנזר עם
החללים אשר בעודם בחיים חתו מגבורת נסיכי לפון. בושים, שוב על נסיכי לפון. (לא) ונחם,
כמשמעו לשון חרטה, על כל אשר הסב מיתת כל המונה.

זינד אללע נאָרדישען רעגענען
טען, אונד אללע צידונים
דיא דאזין זאנקען מיט דען
ערשלאגענען; זיא שאמען זיך
דעם (פערברייטעטן) שרעקענס
פאר איהרער מאכט; שמה
ליך ליגען זיא דארט ביא דען
דורכס שווערדטערשלאגענען
אונד טראגען איהרע שמאך
מיט דענען, דיא אין דיא האל
לע פוהרען. (לא) אללע דיע
וע ויירד פרעה זעהן, רייע
פיהלען, איבער זיין דורכס
שווערט געפאללענעם פאלק,
פרעה אונד זיין גאנצעס העער,
זא שפריכט דער הערר, דער
עוויגע. (לב) דען איך פער
ברייטע מיינען שרעקען אים
לאנדע דער לעבענדען, פרעה
אונד זיין גאנצעם פאלק זאלל
הינגעשליידערט ווערדען אונד
טער דיא פערשטאקטען, אונד
טער דיא פאם שווערדט גע
פאללענען, שפריכט דער
הערר, דער עוויגע:

לג (א) דעם עוויגען ווארט
ווארד מיר, וויא
פאלגט: (ב) ערדענוואהן שפריך
צו דייענעם פאלקע, אונד זאגע
איהנען: ווען איך קריעג ברייט
גע איבער איין לאנדעם איינען מאן אויס זיינער מיטטע
ניממט, דען עם זיך צום וועכטער אויפשטעללט, (ג) דיעוער דאז שווערדט העראן
קאט

החרב באה על הארץ ותקע בשופר והזהיר את העם: (ד) ושמע השמע את קול השופר ולא נזהר ותבוא חרב ותקחהו דמו בראשו יהיה: (ה) את קול השופר שמע ולא נזהר דמו בו יהיה והוא נזהר נפשו מלט: (ו) והצפה כי יראה את החרב באה ולא תקע בשופר והעם לא נזהר ותבוא חרב ותקח מהם נפש הוא בעונו נלקח ודמו מיד הצפה אדרש: (ז) ואתה בן אדם צפה נחמיה לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אתם ממני: (ח) באמרי לרשע רשע מות תמות ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידה אבקש:

קאממען ויעהט איבער דאן לאנד, אין דיא פאזוינע שטעסט, אונד דאן פאלק דא דורך ווארנט, (ד) אונד יעמאנד דען פאזוינענשאַלל הארט, זיך אבער דאך ניכט ווארנט לעסט, זאָ פעללט, ווען דאן שווערסט דאן קאממט אונד איהן היינט ראפֿט, זיין בלוט אויף זיין אייגענעם הויפט; (ה) דען ער האט דען פאזוינענשאַלל גע־הארט, אונד לעסט זיך ניכט ווארנען, דארום פעללט זיין בלוט אויף איהן וועלכסט; האט עראבער זיך ווארנען לאסטען, זאָרעטטעט ער זיינע וועלע. (ו) ווען יעדאך דער וועלטער דאן שווערט העראן קאממען זאָה, אונד ניכט אין דיא פאזוינע שטייעם, דאן פאלק אלס זאָ ניכט געווארנט וואורדע, דאן שווערסט דאן העראן קעממט, אונד יעמאנדען פאן איהנען הינראפֿט, זאָ וואורדע דע דויער זיינער זינדען וועגען הינגעראפֿט, זיין בלוט יעדאך ווערדע איך פאן דער האנד דעם וועלטערס פארדערן. (ז) נון האבע איך דיר, ערדע־זאָהן! צום וועלטער איבער

דאן הוויז ישראל אויפגעשטעללט, דאס, ווען דוא פאן מיר איינען אויס שפרוד הארעסט, דוא זיא פאן מיר ווארנען זאלסט. (ח) ווען איך נון איבער דען באַזעוויכט אויס־שפרעכע: שטערבען מוסט דוא, באַזעוויכט! אונד דוא האסט איהם ניכט צוגערעדעט, אום איהן פאר זיינעם באַזען וואנדעל צו ווארנען, זאָ שטירכט דער באַזע־וויכט וועגען זיינער מיסעטהאט, זיין בלוט אבער פארדערע איך פאן דיינער האנד, האסט

רש"י

(ד) דמו בראשו יהיה. עין מיתתו ידעש מיד עלמו שפסע בנפשו: (ה) והוא יזהר נפשו מלט. אס כוהר היה נמלט: (ז) לופה נחמדי. כאותו הכופה הניחן להזכיר שלא תאבד נפש בן נחמדי

באור

לג (ה) נפשו מלט, היה יכול למלט את נפשו, וענין הפרשה הזאת כבר פירשתי לעיל וי"מ.

(ט) ואתה כיהוזהרת רשע מדרכו לשוב ממנה ולא שב מדרכו הוא בעונו ימות ואתה נפשה הצלת: (י) ואתה בן אדם אמר אל בית ישראל בן אמרתם לאמר כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה: (יא) אמר אליהם חייאני ונאם אדני יהוה אס־אחפץ במות הרשע כי אס־בשוב רשע מדרכו ותייה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל: (יב) ואתה בן אדם אמר אל בני־עמך צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וצדיק לא יוכל לחיות בה ביום חטאתו: (יג) באמרי

(ט) האסט דוא אבער דען באַזעוויכט פאר זיינעם וואנדעל געווארנט, דאפאן אבזולאסט סען, אונד ער האט ניכט אב־געלאסטען דאפאן, זאָ שטירכט ער וועגן זיינער מיסעטהאט, דאך דוא האסט דיינע זעע־לע גערעטטעט. (י) זאגע אל־זאָ, דוא ערדענזאָהן! דעם הויע ישראל: שפרעכעט איהר אויך וואָהר, ווען איהר זאָגט: אונזערע מיסעטהאטען אונד זינדען האפֿטען אן אונז, דורך זיא שווינדען וויר היך, וויא קאָנען וויר לעבען בלייב־בען? — (יא) זאגע איהנען: כייא מיינעם לעבען! שפריכט דער הער, דער עוויגע, איך פֿערלאַנגע ניכט, דאָס דער באַזעוויכט שטערבע, זאָנדערן דאָס ער פֿאן זיינעם וואַנדעל אַבלאָסטע, אונד אַס לעבען בלייבע; קעהרעט אַלזאָ צו־ריק, קעהרעט צוריק פֿאן איי־ערן לאַסטערהאַפֿטען וועגען! וואַרום זאָלסט איהר צו גרונע־דע געהען? הוויז ישראל! (יב) זאָ געֿפֿערגער, ערדענזאָהן! צו דיינעם פֿאַלקע: דיא טוגענד דעם פֿראַממען רעטטעט איהן ניכט ווען ער זינדיגעט; דאך

מח נכס"ס לצדיק

אויך דער באַזעוויכט פֿאַללט ניכט דורך זיין לאַסטער, ווען ער אַבלאָסט פֿאן זיינעם לאַ־סטער, זאָ וויא דער פֿראַממע ניכט קאָן אַס לעבען בלייבען, ווען ער זינדיגט. (יג) ווען איך דעם

רש"י

להזכיר את ישראל: (י) בן אמרתם. לפיכך אין אחס מפלים לשוב כסבורין אחס שלא תועיל לכם תשובה: (יב) לחיות בה. בלדקתו:

באור

וי"מ. בן אמרתם, כמו בן צנות ללפחד דברות (במדבר כ"ז ז'), כלומר האמת דבריכם באמרכם, בפשעינו אונתו נמקים ונגעלו לפניכם שערי תשובה? לא כן, כי כי לא

דעם פראָממען פֿערהייסע, דאָס ער אָם לעבען בלייבע, ער זיך פֿערלאָסט אויף זיינע (פֿיהרע) פֿראָמ- מיגקייט אונד פֿרעפֿעלט, ווער- דען זיינע טוגענדען ניכט גע- דאַכט, זאָנדרען ער שטירבט דורך זיינען פֿרעפֿעל, דען ער בעגאַנגען. (יז) עבען זאָ, ווען איך איבער דען באַזעוויכט אויסשפרעכע: שטערבען מוסט דוא! אונד ער לאָסט אָב פֿאָן זיינער מיססעטהאָט, טוגענד אונד גערעכטיגקייט אויסאיכט, (טו) דאָו פֿאַנד צוריק שטעללט, דאָו געוויב- טע ערשטאַטטעט, אונד אין דען געזעטצען וואַנדעלט, דיא צור גליקעליגקייט פֿיהרען, זאָ דאָס ער קיין אונרעכט מעהר פֿעראיכט, זאָ בלייבט ער אָם לעבען אונד שטירבט ניכט דאָהין; (טז) אַללע זיינע זינדן דיא ער בעגאַנגען, ווער- דען איהם ניכט אַנגערעכענט, דאָ ער טוגענד אונד רעכט אויסאיכט, זאָ בלייבט ער אָם לעבען. — (יח) אונד דאָך זאָ געט דיין פֿאַלק: דער וועג נאָט- טעס איזט ניכט רעכט, וואָ דאָך איהר וועג ניכט רעכט

ר ש י

לצדיק היה יחיה והוא בטח על צדקתו ועשה עול כל צדקתו לא תזכרנה ובעולו אשר עשה בזימות: (יז) ובאמרי לרשע מות תמות ושב מחטאתו ועשה משפט וצדקה: (יח) חבל ישוב רשע גולה ישלם בהקות החיים הלך לבלתי עשות עול חיו יחיה לא ימות: (יט) כל חטאתו אשר חטא לא תזכרנה לו משפט וצדקה עשה חיו יחיה: (כ) ואמרו בני עמך לא יתכן דרך אדני והמה דרכם לא יתכן: (כא) בשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ומת בהם: (כב) ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה: (כג) ואמרתם לא יתכן דרך אדני איש כדרכיו אשפוט אתכם בית ישראל:

צדקתו קרי. חטאתו קרי. ויהי איזט. — (יח) ווען דער פֿראָממע פֿאָן זיינעם טוגענדוועג אַבווייכט אונד אונרעכט בעגעהעט, זאָ שטירבט ער דאָדורך; (יט) אונד ווען דער באַזעוויכט פֿאָם לאַ- סטער אַבלאָסט, רעכט אונד טוגענד אויסאיכט, זאָ בלייבט ער דאָדורך אָם לעבען. (כ) וויא קענטט איהר נון זאָגען: דער וועג גאָט טעס זייא ניכט רעכט? — יעדען פֿאָן אייך, הויז ישראל, ריכטע איך נור נאָך זיינעם וואַנדעל. — אים

איוזט. — (יח) ווען דער פֿראָממע פֿאָן זיינעם טוגענדוועג אַבווייכט אונד אונרעכט בעגעהעט, זאָ שטירבט ער דאָדורך; (יט) אונד ווען דער באַזעוויכט פֿאָם לאַ- סטער אַבלאָסט, רעכט אונד טוגענד אויסאיכט, זאָ בלייבט ער דאָדורך אָם לעבען. (כ) וויא קענטט איהר נון זאָגען: דער וועג גאָט טעס זייא ניכט רעכט? — יעדען פֿאָן אייך, הויז ישראל, ריכטע איך נור נאָך זיינעם וואַנדעל. — אים

ב א ו ר

יחסן נמות הכצע וגו'. (ט) בחקות החיים, נחיות אשר בהם יקנו חיי עולמים; ומי יס בני

(כא) ויהי בשתי עשרה שנה בעשרי בחמשה לחוד שלגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר: (כב) וידי יהוה היתה אלי בערב לפני בוא הפליט ויפתח את פי עד בוא אלי בבקר ויפתח פי ולא נאלמתי עוד: (כג) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (כד) בן אדם ישבי החרבות האלה על אדמת ישראל אמרים לאמר אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה: (כה) לכן אמר אלהם כה אמר ו אדני יהוה על הדם תאכרו ועיניכם תשא אל

גלולים (געוויס) פֿיר אונו געגעבען. (כה) דאָרום זאָגען איהנען: זאָ שפֿריכט דער הערר, דער עוויג- גע; ביים בלוטע עססט איהר, אייערע אויגען האַנגען אייערן גאָטצען נאָך, בלוט פֿעררניע- סעט

ר ש י

(כא) אים צוואַלפטען יאהרע אונזערער געפֿאַנגענשאַפֿט, אָם פֿינפֿטען דעם צעהנטען מאָנאַטהס, קאָם איין פֿליכט- לינג אויס ירושלים צו מיר, מיט דער נאָכריכט: דיא שטאָרט זייא עראַבערט. (כב) דיא גאָטטליכע קראַפֿט האַטטע שאָן אַבענדס פֿאַר דער אַנקונפֿט דעם געפֿליכט- טעטען, איבער מיד געוואַלט טעט, אונד דעם מאַרגענס מייען מונד געאַפֿענט, נאָך בעפֿאַר ער אַנגעקאָממען — מיין מונד וואַר אַלזאָ געאַפֿענט געט, אונד איך ברויכטע ניכט מעהר צו שוויגען. (כג) דא וואַרד מיר דעם עוויגען וואַרט, וויא פֿאַלגט: (כד) ערדענזאָהן! דיא בעוואַהנער דיעוער רואי גען אויף דעם ערדרייכע ישראלים, שפֿרעכען זיך אויס, אייןפֿאַלגענרעם: אברהם וואַר נור אייןאיינצעלנער, אונד ער היעלט דאָו לאַנד צום בעזיטן וויר, זינד פֿיעלע, וואַרד עס געוויס) פֿיר אונו געגעבען. (כה) דאָרום זאָגען איהנען: זאָ שפֿריכט דער הערר, דער עוויג- גע; ביים בלוטע עססט איהר, אייערע אויגען האַנגען אייערן גאָטצען נאָך, בלוט פֿעררניע- סעט

ב א ו ר

להלכת הנפש כמו נכמה מקומות. (כב) ויפתח את פי, מוסב על מה שנאמר למעלה (כד) ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ולא תחלם עוד: (כז) אחד היה אברהם זה אי מדי דברים שהיה ר"ע דורש ואין רש"י תלמידו דורש כמיתו וכך היה ר"ש דורשו אברהם שלא נטווה אלא על מטה אחת ירש את הארץ אנו שנטיינו על מלות הרבה כל שכן: לנו נתנה הארץ למורשה. הוא שהנניא משיבס: (כה) על הדם תאכלו וגו'. והארץ תרשע. בתמיה אס נלטייתס אין ארס זומרים: על הדם תאכלו. את מאכלי חנוקים ארס

סעט איהר, אונד וואָללט דאָן
לאַנד בעזיטצען? — (כו) איהר
שטיטצעט איין אויף אייער
שווערט, פֿער אױבט גרויעלע
טהאַטען, שאַנדעט איינער
דעם אַנדערן פֿרויאַ אונד
וואָללט דאָן לאַנד בעזיט-
צען? — (כז) זאָגע איהנען היע-
ריבער: זאָ שפּריכט דער הערר
דער אַללמאַכטיגע: בייאַ מי-
נעם לעבען! יענע דיא נאָך אין
דען רואינען זיך פֿינדען, ווערדן
פֿאַללען דורך דאָן שווערדט,
ווער אויף פֿרייעם פֿעלדע איזט
דען געבע איך ווילדען טהירען
צור שפּיזע, אונד דיא זיך אין
פֿעסטונגען אונד האַהלען
אויף האַלטען, ווערדען שטער-
בען אַן דער פעסט: (כח) דאָן
לאַנד לאַס איך אָדע אונד ווי-
סטע ווערדען, פֿעריניכטעט
ווירד דער שטאַלץ זיינער
העררליכקייט, פֿער אָדען ווירד
ישראל'ס געבריגע, דאַס גיע-
מאַנד מעהר דורכגען ווירד.
(כט) דאָן ווערדען זיא ערקענ-
נען, דאַס איך דער עוויגע בוך,
ווען איך דאָן לאַנד אָדע אונד
וויסטע מאַכע, אום איהרער
גרויעלטהאַטען וויללען, דיא

גלוליתכם ודם תשפכו והארץ
תירשו: (כו) עמדתם על-חרבכם
עשיתן תועבה ואיש את-אשת
רעהו טמאתם והארץ תירשו:
(כז) כהתאמר אליהם כה-אמר
אדני יהוה חי-אני אם-לא אשר
בחרבות בחרב יפלו ואשר על-
פני השדה לחיה נתתיו לאכלו
ואשר במצדות ובמצרות בדבר
ימותו: (כח) ונתתי את-הארץ
שממה ומשמה ונשבת גאון עזה
ושממו הרי ישראל מאין עובר:
(כט) וידעו כי-אני יהוה בתתי
את-הארץ שממה ומשמה על-
כל-תועבתם אשר עשו: (ל) ואתה
בן-אדם בני עמך הנדברים
בך אצל הקירות ובפתחי
הבתים ודבר-תך את-אחד איש

אח

זיא אויסגעאויבט. (ל) (וויסטע) דוא ערדענוואָהן! דיינן פֿאַלק שפּריכט פֿאַן דיר,
אַן דען וואָנדען, אונד אין דען הויזטהירען, איינער שפּריכט מיט דעם אַנדערן, אונד יענער

זאָגט

ר ש י

אכלים ע"י רעהו שהרוגין את בעלי ממון ונוטלין את ממונם: (כו) עמדתם על חרבכם.
כלומר כל בעמנוכם נתחוקתם על חרבכם: עשיתן תועבה. משכב זכור: (כז) אשר בחרבות.
בערים הנזרות שסוף להיות חריבים: ואשר במצודות. במצודא להטמן מן החרב אשלת כס
את הדבר: (ל) הנדברים בך. מתלוולין בך:

ב א ו ר

האלה תעשו ועוד תדמו בלבבכם לרשת את הארץ? (ל) הנדברים, לא נזאו אליך לדרוש את ה' על
אבר הכיעס לכם לזאת, אבל נדברו כן אצל הקירות ובפתחי הבתים כדרך הבטלנים שיעמדו
בצולות לדבר ולשמוע קדשות לזוא אליך ולשמוע את דבריך כמו שאוהבים לשמוע דברי ממל
משלים

את-אחיך לאמר באר-נא ושמעו
מה הדבר היוצא מאת יהוה:
(לא) ויבואו אליה כמבוא-עם
וישבו לפניך עמי ושמעו את-
דבריך ואותם לא יעשו כי-
עגבים בפיהם המה עשויים אחרי
בצעם לבם הלך: (לב) והנה להם
כשיר עגבים יפה קול ומטב נגן
ושמעו את-דבריך ועשויים אינם
אותם: (לג) ובבאה הנה באה
וידעו כי נביא היה בתוכם:
(לד) ויהי דבר-יהוה אלי
לאמר: (ל) בן-אדם הנביא
על-רועי ישראל הנביא ואמרת

אליהם

עם — דאָן ווערדען זיא ערקענגען, דאַס איין פּראָפּעט אונטער איהנען וואָר.
לד (ל) דעם עוויגען וואָרט וואָרט מיר וויל פֿאַלגט: (ג) ערדענוואָהן! ווייזאָגע איבער
דיא הירטען ישראל'ס, ווייזאָגע אונד שפּריך צו איהנען, צו דען היר טען, זאָ
שפּריכט

ר ש י

(לא) וישבו לפניך, כאילו הם עמי: עגבים. שחוק כמו עוגב: בלעם. גזילתם: (לב) והנה להם
כשיר עגבים. והא את להן כומר אנובין: (לג) ובבואה. הרעה אליהם: הנה באה. כי אמת
מוכנת היא לנא אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך. כי נביא אמת היה בתוכם:
לד (ל) על רועי ישראל. על פרוסי ישראל:

ב א ו ר

משלים כמו שקראו אותי. (לא) כמבוא עם, כאסיפת עם הנאים לשמוע למורים מפי
מוריהם וכן נראה דעת יונתן ורדיק. כי עגבים בפיהם, זה נתינת הטעם להם לא ישמעו
לדבריך, על כי אשר רק עושים העגבים אשר בפיהם והולכים אחרי בלע לבם, ועגבים
בפיהם כמו דברי העגבים אשר בפיהם. (לב) והנה, זה נתינת הטעם למה יבואו לשאול את
פיו, על כי דבריו בלתי עגבים, ערב לשמוע על כי דבריו מיוסדים כפי כללי חכמת
המליכה, ובדברי משל אשר יאבה המון העם לשמוע, וידעו כבר מדברי הנביא כי רק לממשל
משלים ומשג בעיניהם. (לג) ובבואה, אבל אז כאשר יבואו לדברך וידעו כי לא היית רק ממל
משלים, אבל מלת ה' על לשונך. הנה באה, זה מאמר מוסרי, כלומר וזהו חן לספק.
לד (כ) על רועי ישראל, ת"י על פרוסי ישראל, וכן פירש יונתן כל הפרשה הזאת.
רועים

זאגט צו דייעזעם: קאממט דאָך,
וויר וואָללען האָרען, וואָס פֿיר
איין אויסשפּרוד פֿאַם עוויגען
ערגאַנגען איזט. (לא) דאָקאָמ-
מען זיא צו דיר, וויל איינע
פֿאַלקספֿערוואַמלונג, זעטצען
זיך פֿאַר דיר הין אַלס מיין
פֿאַלק, האָרען דיינע וואָרטע
אַן, אונד — בעפֿאַלגען
זיא ניכט; — דען נור דיא אונד-
קיישהייט, דיא זיא אים מונדע
פֿיהרען, איבען זיא אויס, אונד
נור איהרעם אייגענוטצע
האַנגט איהר הערץ נאָך.
(לג) דוא, ביזט איהנען וויל
איין רייצענדער געזאַנג, פֿאַן
אַנגענעהמער שטימע, אונד
פֿאַלל וואָהלקלאַנג; דיינע
וואָרטע האָרען זיא אַן, וואָל-
לען זיא אַבער ניכט בעפֿאַל-
גען. (לג) ווען הינגעגען (רמי)
פֿענקירעטע) איינטריפֿט —
אונד איינטרעפֿען ווירד

אליהם לרעים כה אמר ואדני יהוה הוי רעי ישראל אשר היו רעים אותם הלוא הצאן ירעו הרעים: (ג) את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו: (ד) את הנחלות לא תזקתם ואת החולה לא תרפאתם ולנשברת לא תבשתם ואת הנדחת לא תשבתם ואת האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אתם ובפרך: (ה) ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה לאכלה לכל חית השדה ותפוצינה: (ו) ישגו צאני בכל ההרים ועל כל גבעה רמה ועל כל פני הארץ נפצו צאני

שפריצט דער הערר, דער אללמאכטיגע; וועהע דעןהיר טען ישראלים! דיא גור זיך זעלבסט ווידען — זאללען ניכט דיא הירטען דיא שאפע ווידען? — (ג) דאז פֿעטט פֿערצעהרעט איהר, מיט דער וואללע קליידעט איהר אייך, אונד דאז געמאסטעטע שלאכטעט איהר, זאכער דיא שאפע ווידען, וואללט איהר ניכט. — (ד) איהר שטארקעט ניכט דיא שוואכלינגע, איהר היילעט ניכט דאז קראנקע, פֿערבינדעט ניכט דאז פֿערלויפֿענע האלעט איהר ניכט צוריק, דאז פֿערלארענע וזכט איהר ניכט, אונד געהעט הארט אונד שטרענגע מיט איהנען אום. (ה) זיא צערשטרייען זיך, וויא הירטענלאז, אונד וועררען יעדעם טהיערע דעם פֿעלדעם צור שפיווע, ווייל זיא צערשטרייעט זינד. (ו) אויף אללען בערגען, און אויף יעדעם ערהאכענען היגעל, איררען מיינע שאפע אומהער, אים גאנצען פֿלאצען לאנדע זינד מיינע שאפע

ר ש י

אשר היו רועים אותם. את עצמם היו מענני' מממון חזריה' אשר תחיהו: הלא הלאן ירעו הרועים. הלא משפתי הרועים לרעות את הלאן ולא לרעות את עצמם: (ד) את הנחלות. את הנחשות מאין כח דולרוש"אש בלע"י שרכיות חיוק לחמוך בהן ביד: לא חשבתם. לקשו שזרי העלם זה עם זה כמשפט הכופאים: ואת הנדחת. שדחת מתוך העדר אל החן: רדיתם. יסרתם: (ו) ישגו זאני. הולכות

ב א ו ר

רועים אותם, את עצמם היו מעננים מממון חזריהם אשר תחיהם (רש"י). (ג) את החלב, תרגם יונתן ית טובא, כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מ"ה י"ח), אבל השנעים תרגמו כאלו נכתב חלב. (ד) את הנחלות, כנה הכאובות באחד מאזריהם ולרבות חוק (רד"ק), אבל רש"י מ"ח פ"ג וכן תרגמו השנעים, וכן תרגמתי. (ה) מבלי רעה, תחסר ב"ף הדמיון כמבלי רעה, כי רעה היה להם, אבל רעה רע אשר לא עמד בפרך. לכל היו השדה והפוצינה, אז כאשר נפלו, היו מאכל לחית השדה.

ואין דורש ואין מבקש: (ז) לכן רעים שמעו את דברי יהוה: (ח) חי אני נאם ואדני יהוה אם לא יענה היות צאני ולבו ותהיינה צאני לאכלה לכל חית השדה מאין רעה ולא דרשו רעי את צאני וירעו הרעים אותם ואת צאני לא רעו: (ט) לכן הרעים שמעו דבר יהוה: (י) כה אמר אדני יהוה הנני אל הרעים ודרשתי את צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא יתהיין להם לאכלה: (יא) כי כה אמר אדני יהוה הנני אני ודרשתי את צאני

צאני

שאפע צערשטרייעט, נייע מאנד פֿארשעט, נייעמאנד זוכט זיא אויף. (ז) דארום הארעט איהר הירטען! דאז ווארט דעם עוויגען. (ח) ביא מיינעם לעבען! שפריצט דער הערר, דער עוויגע; ווייל מיינע שאפע צום רויבע ווערדען, אונד יעדעם טהיערע דעם פֿעלדעם וויא הירטענלאז צור שפיווע הינגעגעבען זינד, אינדעם דיא הירטען קיינע פֿירזארגע האטמען פֿיר מיינע שאפע, זיך זעלבסט וואהל, זאכער ניכט מיינע שאפע וויינע דעטען, (ט) דארום זאללט איהר הירטען! פֿערנעמען, דען אויסשפרוך דעם הערר. (י) זא שפריצט דער הערר, דער עוויגע: איך פֿערהאנגע איבער דיא הירטען, פֿאררע רע מיינע שאפע צוריק פֿאן איהרער האנד, איך באננע זיא הינווען, דאס זיא דיא שאפע ניכט מעהר ווידען, אונד ניכט מעהר זאללען דיעזע הירטען גור זיך זעלבסט וויינען, ענטרייען ווילל איך

מיינע שאפע איהרעם מונדע, זיא זאללען איהנען ניכט מעהר צור שפיווע ווערדען. — (יא) פֿערגער שפריצט דער הערר, דער עוויגע, זאזא: איך זעלבסט קאממע, פֿארשע נאך מיינען

ר ש י

הולכות טעות על פני כל הכר כלומר נעשו הפקר לעשות איש איש כרצונו ולא הוכחם אותם ולא שפטם בין איש לרעהו: (ח) וירעו הרועים אותם. את עצמם: (י) ולא ירעו עוד

ב א ו ר

(ח) מאין רעה, במאין רעה. (ט) לכן וגו', ת"י בכן פרגסיא רשיעא טובו לאורייתא ואנא עתיד לרחמא עליכון אניתו לאולפן וקבלו פתגמא דה', נראה כי השמות הפסוק הזה (פס ופסוק ז') הניע יונתן לפירוש הזה, הראשון כמשמעו כלומר הטו אוניכס לשמוע דבר ה', היתכן כי תרעו אחכס, חלק אשר שמי אחכס לרועים על עמי? ואחרי אשר הוכיחם בדברים האלה על רוע לבבם, הוסיף לאמר, זבנו נא הרועים לשמוע לדברי, כן נראה לי דעת יונתן, ואינו מוכרחים לאמר כי נוספו בו

מיינען שאַפֿען, אונד וועק זיא אויף. (יג) זא וויא דער הירט, זיינע הערדע אונטערזוכט, ווען צערשטרייעטע אונטער זיינען שאַפֿען זינד, עבען זא ווערדע איך מיינע שאַפֿע אויפֿוועקען, אונד זיא הינוועג- נעהמען פֿאַן אלל דען אַרטען, וואָרין זיא איז וואַלקיטער אונד געבליטער צייט צער- שטרייעט וואורדען. (יד) דאָן פֿיהרע איך זיא הינוועג אויס דען פֿאַלקערן, זאממעלע זיא איין אויס דען לאַנדערן, ברינגע זיא אין איהר לאַנד (לויק), אונד ווידע זיא אויף דען בערגען ישראלים, נעבען וואַסערקוועללען אין אַללען בעוואָהנבארענגענערדעס לאַנדעס. (יז) אויף טרעפֿ- ליכער ווידע ווערדע איך זיא ווידען, אויף דען האָהען בער- גען ישראלים ווערדען איהרע טריפֿטען זיין, דאָרט אויף יע- גער העררליכען טריפֿט ווער- דען זיא זיך לאַגערן, אונד אין פֿעטטער ווידע אויף דען בער- גען ישראלים ווידען. (יח) זא ווידען ווערדע איך מיינע שאַ- פֿע, אונד זיא הינלאַגערן לאַס- סען, שפּריכט דער הערר, דער אַללמאָכטיגע. (יט) דאָן פֿערלאַרען געגאנגענע ווערדע איך אויפֿוועקען, דאָן פֿערלויפֿענע צוריקברינגען, דאָן פֿער- וואונדעטע פֿערבינדען, דאָן קראַנקע שטאַרקען; דאָן פֿעטטע (אויבערזעהיגע) הינגעגען, אונד

ר ש י

צאני ובקרתים: (יג) כבקרתי רעה עדרו ביום היותו בתוך- צאנו נפרשות כן אבקר את- צאני והצילתי אתהם מכל- המקומות אשר נפצו שם ביום ענן וערפל: (יד) והוצאתים מן- העמים וקבצתים מן הארצות והביאותים אר- אדמתם ורעיתים אלהי ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ: (יז) במרעה טוב ארעה אתם ובהרי מרום ישראל יהיה גוהם שם תרבענה בגוה טוב ומרעה שמן תרעינה אלהי ישראל: (יח) אני ארעה צאני ואני ארביצם נאם אדני יהוה: (יט) את- האבדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבש ואת- החולה אחזק ואת השמנה ואת

החוקה

עוד הרועים אותם. את עלמם: (יא) ובקרתים. לשון ביקור חולים: (יב) נפרשות. כשהן נפולות והוא הולך בנייהם ומאספם יחד: ביום ענן וערפל. כי כן דרך הלזן להתפור ביום המעונן: (יג) ואת השמנה ואת החוקה. ההודפת ודומי' את חכרותיה: (יד) בין שם לשם. בין בעלי דברים אשר אינם נמשקו. (יב) נפרשות, כשהן נפולות והוא הולך בנייהם ומאספם יחד (רש"י). ביום ענן וערפל, כי יום חשך היה להם הגלות, והמליכה כי הלזן מתפורות ביום המעונן (רד"ק). (טז) ואת השמנה וגו' אשמיר, זה אינו מסכים עם המשל, ע"כ ת"י ית

ב א ו ר

עוד הרועים אותם. את עלמם: (יא) ובקרתים. לשון ביקור חולים: (יב) נפרשות. כשהן נפולות והוא הולך בנייהם ומאספם יחד: ביום ענן וערפל. כי כן דרך הלזן להתפור ביום המעונן: (יג) ואת השמנה ואת החוקה. ההודפת ודומי' את חכרותיה: (יד) בין שם לשם. בין בעלי דברים אשר אינם נמשקו. (יב) נפרשות, כשהן נפולות והוא הולך בנייהם ומאספם יחד (רש"י). ביום ענן וערפל, כי יום חשך היה להם הגלות, והמליכה כי הלזן מתפורות ביום המעונן (רד"ק). (טז) ואת השמנה וגו' אשמיר, זה אינו מסכים עם המשל, ע"כ ת"י ית

החוקה אשמיר ארענה במשפט: (י) ואתנה צאני כה אמר אדני יהוה הנני שפט בין-שה לשה לאילים ולעתודים: (יא) המעט מכם המרעה הפזוב תרעו ויתר מרעיכם תר מסו ברגליכם ומשקע- מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשו: (יב) וצאני מרמס רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם תשתינה: (יג) לכן כה אמר אדני יהוה אליהם הנני אני ושפטתי בין-שה בריה ובין-שה רזרה: (יד) יען בצד ובכתפת הדהפו ובקרניכם תנגחו כל

כל

טע זאללען זיא טרינקען? — (כ) פֿירוואַהר זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע צו איהר- גען: איך פֿערהענגע איבער אייך, אונד ריכטע זעלבסט צווישען דעם פֿעטטען אונד דעם מאַגערן לאַממע, (כא) ווייל איהר מיט זייטע אונד מיט שולטער דרענגעט, אַללע שוואַכ-

ר ש י

אנרוכים למלשים: (יח) המעט מכם. את אשר החוקות שזכר רועות המרע' הטוב והלואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלני אותן שאר לאני אלא שאר מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקע מים תשתו אלא שהנותרים ברגליכם תרפשו: ומשקע מים. המים הללוים שקע הטיט ולא נעכרו ברגלים והדוגמא כתרנומו הזעיר לכן דפרכום טב אתון מתפרסין ומותר כרנוסיכון אכלין שמיכון ומשתי מתקן אתון שחן וית מותרל שמיכון שחן: (יט) ולאני. ועמי מותר מיכל שמיכון אכלין ומותר משתי שמיכון שחן: (כ) שם בריה. חזקה: רזה. מייגרא בלע"ז:

ב א ו ר

קטליו וית חייבא אשילי, מוסב על הנמשל, וזה אינו רחוק, כי ידענו את האיש ואת שימו, כי יאהב לערב המשל בנמשל. והרד"ק פירש: אשמיר השמנה והחוקה, שדומת את החלשות מהמרה, ואולי פשוטו כן, אבל השבועים תרגמו אשמיר *φιλία* (היטען) כאלו נכתב אש מור בחלוקה יו"ד בוי"ו והל"ית ברי"ש. (יז) לאילים ולעתודים, נראה כי חסר במשל הזה על אשר הם החוקים בלזן ויהבנו להלסם. (יח) המעט, מוסב על הרועים. ומשקע, לשון אשקיע לעיל (ל"ב י"ד). (כא) חדרפו, גם זה ישוב על הרועים ופה ידמוס להנהמות האלה, אשר ינחו

אונד דאָ שטאַרקע (סטאַטיגע) ווערדע איך הינוועגטילגען, זאָ ווערדע איך זיא ווידען, אויף גערעכטע וויזע. (יא) איהר מיינע שאַפֿע! — זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, זעהעט! — איך זעלבסט ריכטע צווישען איינעם לאַם אונד דעם אַנדערן, צווישען דען ווידערן אונד דען באַקען. (יב) וואָר עס אייך (היטען) צו וועניג דיא העררליכע וויי- דע אכצו- ווידען, דאָס איהר נאָך דען איבעררעסט אייע- רער ווידע מיט דען פֿיסען צערטרעטעט? דאָס דאָ אונ- געטריבטע וואַסער איהר טרינקעט אונד דאָ איבריגע מיט אייערן פֿיסען שלאַמ- מיכט מאַכט. (יג) זאָללען מיינע שאַפֿע, דאָן פֿאַן איי- ערן פֿיסען צערטרעטענע צור ווידע האַבען? — דאָן פֿאַן אייערן פֿיסען פֿערשלעטמ- טע זאללען זיא טרינקען? — (כ) פֿירוואַהר זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע צו איהר- גען: איך פֿערהענגע איבער אייך, אונד ריכטע זעלבסט צווישען דעם פֿעטטען אונד דעם מאַגערן לאַממע, (כא) ווייל איהר מיט זייטע אונד מיט שולטער דרענגעט, אַללע שוואַכ-

טע זאללען זיא טרינקען? — (כ) פֿירוואַהר זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע צו איהר- גען: איך פֿערהענגע איבער אייך, אונד ריכטע זעלבסט צווישען דעם פֿעטטען אונד דעם מאַגערן לאַממע, (כא) ווייל איהר מיט זייטע אונד מיט שולטער דרענגעט, אַללע שוואַכ-

ר ש י

אנרוכים למלשים: (יח) המעט מכם. את אשר החוקות שזכר רועות המרע' הטוב והלואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלני אותן שאר לאני אלא שאר מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקע מים תשתו אלא שהנותרים ברגליכם תרפשו: ומשקע מים. המים הללוים שקע הטיט ולא נעכרו ברגלים והדוגמא כתרנומו הזעיר לכן דפרכום טב אתון מתפרסין ומותר כרנוסיכון אכלין שמיכון ומשתי מתקן אתון שחן וית מותרל שמיכון שחן: (יט) ולאני. ועמי מותר מיכל שמיכון אכלין ומותר משתי שמיכון שחן: (כ) שם בריה. חזקה: רזה. מייגרא בלע"ז:

ב א ו ר

קטליו וית חייבא אשילי, מוסב על הנמשל, וזה אינו רחוק, כי ידענו את האיש ואת שימו, כי יאהב לערב המשל בנמשל. והרד"ק פירש: אשמיר השמנה והחוקה, שדומת את החלשות מהמרה, ואולי פשוטו כן, אבל השבועים תרגמו אשמיר *φιλία* (היטען) כאלו נכתב אש מור בחלוקה יו"ד בוי"ו והל"ית ברי"ש. (יז) לאילים ולעתודים, נראה כי חסר במשל הזה על אשר הם החוקים בלזן ויהבנו להלסם. (יח) המעט, מוסב על הרועים. ומשקע, לשון אשקיע לעיל (ל"ב י"ד). (כא) חדרפו, גם זה ישוב על הרועים ופה ידמוס להנהמות האלה, אשר ינחו

כָּל־הַנְּחֻלוֹת עַד אֲשֶׁר הִפְּצוּתֶם
 אוֹתָנָה אֶל־הַחוּצָה: (כג) וְהוֹשַׁעְתִּי
 לְצִאֲנִי וְלֹא־תִהְיֶינָה עוֹד לְבֹן
 וּשְׁפַטְתִּי בֵּין שָׂרָה לְשָׂרָה:
 (כד) וְהִקִּימְתִי עֲלֵיהֶם רֵעָה אֶחָד
 וְרֵעָה אֶתְהֶן אֶת עַבְדֵי דָוִד הוּא
 יִרְעָה אוֹתָם וְהוֹאִי־יִהְיֶה לְהֶן
 לְרֵעָה: (כה) וְאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי לְהֶם
 לְאֱלֹהֵיבְדֵי דָוִד נְשִׂיא־בְתוּכֶם
 אֲנִי יְהוָה דְּבַרְתִּי: (כז) וְכִרְתִּי
 לְהֶם בְּרִית שְׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי תִּיהֶ־
 רֵעָה מִן־הָאָרֶץ וְיֹשְׁבוּ בַמְדְּבָר
 לְבִטָּח וְיִשְׁנֹו בִיעוּרִים: (כח) וְנָתַתִּי
 אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גְּבַעְתִּי בְּרֻכָה
 וְהִוֹרְדְתִי הַגֶּשֶׁם בְּעֵתוֹ גֶּשְׁמִי
 בְּרֻכָה יִהְיוּ: (כט) וְנָתַן עֵץ הַשָּׁדֶה
 אֶת־פְּרִיָו וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יִבּוֹלֶהוּ וְהָיוּ

ביערים קרי

על

דען רעגען לאַססע אײך צו זײנער צײט זיך ערגײסען, דאַס עס אײן זעעגענרײכער רעגען זײא. (כז) דער בוים דעם פֿעלדעם גיבט דאָן זײנע פֿרוכט, אונד דיא ערדע גיבט איהרע

ר ש י

(כג) עבדי דוד. מלך מורעו: (כה) וישנו ביערים. ת"י ויתעקן בחורש. יש לפותרו בלי שניה: (כו) ונתתי אותם וסביבות גבעתי. תהא נמינתי בנרכה. ונתתי כמו והשנתי:

ב א ו ר

ינגמו ויהדפו ברגליהן כל הקרב אליהן. (כה) במדבר, מדבר כנוי לכנרת ארץ שמה וחרבה אמר לא חללות לכל, ופעמים יש בחוכו מקום מרעה ושמן (חמין), ונקרא ג"כ מדבר על אשר סביב לו הארץ המרכה, ופעמים יפול השם על הארץ לא זרעה ופעמים על הארץ המרעה, כמו פה, וכמו וינהא את הארץ המדבר (שמות ג' א'). וישנו ביערים, ת"י ויתעקן, ויש לפותרו בלשון שניה, וכן פירש ר"ק וכן תרגמו השנעים, ועל פיהם תרגמתי. (כו) ונתתי אותם, נראה כדעת ר"ק שהוא ע"ד והיה ברכה (בראשית י"ב ב'). גבעתי, ת"י לבית מקדשי והפירוש

עַל־אֲדָמְתְּם לְבִטָּח וְיִדְעוּ כִּי־אֲנִי
 יְהוָה בְּשִׁבְרִי אֶת־מִטּוֹת עַלְם
 וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעַבְדִּים בְּהֶם:
 (כח) וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בְּזוֹ לְגוֹיִם וְתִית
 הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֶם וְיֹשְׁבוּ לְבִטָּח
 וְאִין מִחֲרִיד: (כט) וְהִקִּמְתִּי לְהֶם
 מִטַּע לֶשֶׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסָפִי
 רֵעַב בְּאָרֶץ וְלֹא יִשְׂאוּ עוֹד כְּלַמַּת
 הַגּוֹיִם: (ל) וְיִדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיהֶם אַתֶּם וְהִמָּה עִמִּי בֵּית
 יִשְׂרָאֵל נֹאסְאֲדֹנֵי יְהוָה: (לא) וְאַתָּן
 צִאֲנִי צֹאן מִרְעִיתִי אֲדָם אַתֶּם
 אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נֹאם אֲדֹנֵי יְהוָה:
 לה (ל) וְיִהְיֶה דְבַר־יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר: (לג) בֶּן־אָדָם שִׁים פְּנֵיךָ
 עַל־הַר שְׁעִיר וְהִגַּבְתָּ עֲלָיו:
 (לד) וְאָמַרְתָּ לוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנֵי
 יְהוָה הִנְנִי אֲלֵיךָ־הַר־שְׁעִיר וְנִטִּיתִי

ידי

געוואַכטע, רוהיג זאָללען זיא אין איהרעם לאַנדע וואָהנען, אונד זאָללען ערקענגען, דאַס אײך דער עוויגע בײן, ווען אײך דיא שטאַנגען איהרעם זאָכעס צערברעכע, אונד זיא ענט= רײסע אויס דער האַנד דערער דיא זיא דינסטבאַר מאַכטען. (כח) זיא זאָללען ניכט מעהר דען פֿעלקערן צור בײטע ווער= דען, דאָ געוויילד דעם פֿעל= דעם זאָלל זיא ניכט מעהר פֿערצעהרען, זיכער זאָללען זיא וואָהנען, אונד ניצמאַנד זאָלל זיא בעאונרוהיגען, (כט) אײנע רוהמפֿאַללע פֿפֿלאַנצונג לאַס אײך איהנען ערשטעהען, זיא זאָללען ניכט מעהר פֿאַם הונגער אויפֿגע= רײבען ווערדען אײם לאַנדע, אונד דיא שמאַך דער פֿעלקער ניכט מעהר טראַגען. (ל) זאָ ווערדען זיא ערקענגען, דאַס אײך דער עוויגע איהר גאַטט מיט איהנען בײן, דאַס זיא דאָ הוין ישראֵל מײן פֿאַלק זינד, שפּײכט דער הערר, דער עוויגע. (לא) איהר ערדענוואָהנע! זייד מײנע שאַ= פֿע, זייד דיא שאַפע מײנער

וויידע, אונד אײך בײן אײער גאַטט, שפּײכט דער הערר, דער עוויגע. לה (ל) דעם עוויגען וואָרט וואָרד מיר וויא פֿאַלגט: (ג) ערדענוואָהנע! ווענדע דײן זאַנגעזיכט געגען דאָן געבירגע שעיר אונד וויזואַגע איבער דאַס זעלבע. (ג) פֿערקינדע איהם, זאָ שפּײכט דער הערר, דער זאַלמעכטיגע: אײך פֿעהרענגע איבער דײך געבירגע שעיר

ר ש י

(כט) מטע לשם. קיום זיהא לשם עולם: אסופי רעב. טמוני רעב ממחמת צושת רעבון ועויו: (לא) אדם אדם. אינכם כנחמה צעניו:

ב א ו ר

והפירוש הזה אינו רחוק. (כט) אספו רעב, כמו מתי רעב וכבר מלאנו אסוף לשון מיתא כמו ויגוע ויאסף אל עמיו (שם מ"ט ל"ג). כלומת הגוים, הכלימה אשר בה הגוים מכלימים אותם. (לא) אדם, תרגמתי לפי פירשתי, גם יתכן שהוא מוסב על הנביא ותמסר מלת בן, והפסוק הזה דרך כללי, וכוללים דכני ה' אל הנביא אשר גם סיים הפרשה.

ידי עליה ונתתיה שממה ומשמה: (ד) עריה חרבה אשים ואתה שממה תהיה וידעת כי אני יהוה: (ה) יען היות לך איבת עולם ותגור את בני ישראל על ידי חרב בעת אידם בעת עון קץ: (ו) לכן חי-אני נאם אדני יהוה כי-לדם אעשה ודם ירדפה אם-לא דם שנאת ודם ירדפה: (ז) ונתתי את-החר שעיור לשממה ושממה והחרתי מפני עבר ושב: (ח) ומלאתי את-הריו חלליו גבעותיה וגיאותיה וכל-אפיקה חללי-חרב יפלו בהם: (ט) שממות עולם אתנה ועריה לא תישבנה

חשובנה קרי וידעתם

נע בערענע פיללע איך מיט לייבען, אין דיינען הינעלן, אין דיינען טהאלערן, אונד אן אל- לען דיינען קוועללען ווערדען שווערטערשלאגענע פאללען, (ט) צור עוויגען איינאָדע ווערדען איך דיך מאַכען, דיינע שטאַרטע זאָללען ניע מעהר בעוואָהנט ווערדען, איהר

ר ש י

לה (ה) וחגר, ותספל כמו והגרתי לגי אבניה (מיכה א' ו') שהיו מסגירין אותם לאויביהם כשהיו נורמים דרך חרם וזו היא שאמר (עובדי א') אל תעמוד על הפרק: צנת אדם, כשמתרמים ציד אויב: צנת עון קץ, כשנגמר קץ עונם ונתמלאו סאתם: (ו) לדם אעשה, נוסף חרוב: דם שנאת, צנת את הכבורה שעבודתי היתה מסורה להם ושנאת להיות מכללך עמך נדם קרבן עבודתי ולכלוך דם הרוגים ירדך, וי"א דם מילה שנאת, וי"א רולמים אתה ירא כשאר כל אדם ורולמים ירדוך, וי"א דם שנאת אחיך שהוא בשרך ודמך: (ט) וערוך לא תשובנה. לא

ב א ו ר

לה (ה) וחגר, פירש"י כמו והגרתי לגי אבניה (מיכה א' ו') שהיו מסגירין אותם לאויביהם. בעת עון קץ, ר' יצחק קץ עונם ונתמלאו סאתם (רש"י), ולפי' מתורגם אשכנזית. (ו) אם לא, מוסב על השנאה, וידוע כי ענין אס לא אחר שזוהי כמו כן יהיה. דם שנאת, ענינו בערך אשר שנאת לשפך דם, בערך הזה גם ירדך דם, והוא מזה כנגד מדה. שני

וידעתם כי-אני יהוה: (א) יען אמרה את-שני הגוים ואת-שתי הארצות כי תהיינה וירשנה ויהוה שם יהיה: (ב) לכן חי-אני נאם אדני יהוה ועשיתי כאפה וכקנאתך אשר עשיתה משנאתיה בם ונודעתיו בם כאשר אשפט: (ג) וידעת כי אני יהוה שמעתי ואת-כל-נאצותיה אשר אמרת על-הרי ישראל לאמרו שממה לנו נתנו לאבקה: (ד) ותגדילו עלי בפייכם והעתרתם עלי דבריכם אני שמעתי: (ה) כה אמר אדני יהוה כשמח כל-הארץ שממה אעשה-

שממו קרי לך

איהר זאללט עם אינגע ווער- דען, דאס איך דער עוויגע בן. (א) ווייל דוא זאגטעסט, דיא ביידען פעלקער אונד דיא ביידען לאַנדער ווערדען מיר צו טהייל, וויר ווערדען זיא בעזיטצען, וואַ דער עוויגע דאָרט רעזידירטע, (ב) דאָ- רום שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: בייא מיינעם לעבען! איך פּערפּאָהרען מיט דיר נאָך דיינעם צאָרן אונד נאָך דיינעם אייפּער, וויא דוא אויס האָט געגען זיא מיט איה- נען פּערפּוהרעסט, דאָמיט אידערקאָננט ווערדע אונטער איהנען, ווען איך דיך ריכטע. (ג) דוא זאללט עם ערקענע- נען, דאָס איך, דער עוויגע, פּערנאָממען האַבע זאללע דיי- נע שמעהונגען, דיא דוא גע- גען דיא בערגע ישראליס אויסגעשפּראַכען, אַלס דוא זאָגטעסט: פּעראַדעט זינד זיא, יעטצט זינד זיא אונז גע- געבען צום פּערצעהרען. —

(ג) אַלס איהר איבער מיך מיט אייערעם מונדע איך איבערהאַבעט, טראָטציגע רעדען געגען מיך פּיהרטעט, האַבע איך עם פּערנאָממען. (ד) זאָ שפּריכט דער הערר, דער זאלל- מעכטיגע: זאָ וויא דיא פּריידע וואַר אין דיינעם גאַנצען לאַנדע, עבען זאָ כרינגע איך

ר ש י

לא כמו שאמרתי למזרים (לעיל כ"ט) ושנתי את שבות מזרים. ושנתי את שבות בני עמון (ירמיה מ"ט) וזו היא שאמר (מלאכי א') ואת עשו שנאתי ואתן את הריו שממה שעתתי לשומות עולם: (ו) שני הגוים, ישראל ויהודה. ומדרש אנדה רבי תנחומא דרשו כלפי שכלך עשו אל ישמעאל להתחתן בו להשיאו שיעורר על יחזקאל על ירושת אברהם ויהונו ישמעאל את יחזקאל ואהיה אני נושא הדם ואכרוג את ישמעאל וזהו יקרבו ימי אבל אבני ואישי אתי את יחזקאל ואת ישמעאל (בראשית כ"ו): והי' עם היה. וידע את משנבותיך: (יא) ועשיתי כאפק. כמותו האף שעשית לישראל אעשה לך: ונודעתי בם. כאשר אשפטך או יכירו את נבואתי: (ג) והעתרתם, הרבנית וכן ועתר ענן הקטרת (לעיל ח') לי עובי: (ד) כשמות כל הארץ. כאטול אני את מלכותי כי אז תשמה הארץ כענין שאמר הי' מלך תגל הארץ (מחלים כ"ו) אז שממה אעשה לך:

ב א ו ר

(א) שני הגוים, יהודה וארץ ישראל (המפרשים). והי' שם היה, איך מלאת את לך לאמר לי תהיינה, אחרי אשר ידעת כי הי' חרם לשכן שמו שם. (ג) והעתרתם, לשון עובי, וכן ועתר ענן הקטרת עולה (לעיל ח' י"א), (רש"י), והוא את נבואתו שם.

לך: (טו) כשמתה לנחלת בית-
 ישראל על אשר שממה כנאעשה-
 לך שממה תהיה הר-שעיר וכל-
 אדם כלה וידעו כי-אני יהוה:
 לו (טז) ואתה בן-אדם הנבא אל-
 הרי ישראל ואמרת הרי
 ישראל שמעו דברי-יהוה: (יז) כה
 אמר אדני יהוה יען אמר האויב
 עליכם האח ובמות עולם
 למורשה היתה לנו: (יח) לכן
 הנבא ואמרת כה אמר אדני
 יהוה יען וביען שמות ושאר
 אתכם מסביב להיותכם מורשה
 לשארית הגוים ותעלו על-שפת
 לשון ודבת-עם: (יט) לכן הרי
 ישראל שמעו דברי-אדני יהוה
 כה-אמר אדני יהוה להרים

פֿערוויסטונג איבער דיך. (טו) זאָ וויא דוא דיך פֿרײע-טעסט איבער דאָ ערבטהייל דער קינדער ישראל, ווייל עם פֿערוויסטעט וואורדע, עבען זאָ ווייל איך דיך, געכירגע שעיר, פֿערוויסטען; דוא אונד דאָ זאָגענע לאַנד ארום זאָללט איהר צור איינזאָדע ווערען, דאָמיט זיא עם ערקענגען, דאָס איך דער עוויגע בין.

לו (טז) ווייזונגע דוא ער-דענוואָהן, אויף דיא בערגע ישראל'ס, אונד שפרעכע אַלזאָ: איהר בערגע ישראל'ס הערעט דעס עווי-גען וואָרט. (יז) זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטי-גע: ווייל דער פֿיינד איבער איך אויסריעף: טרוימף! יענע אוראלטען האָהען זינד יעצט אונז צום בעזיטצע צוגעפֿאַל-לען. (יח) דאָרום ווייזונגע אונד פֿערקיןדע, אַלזאָ שפּריכט דער עוויגע דער אַללמעכטיגע: דאָרום ווייל פֿעהרערונג אונד פֿעריכט-טונג איך אומגיכט, דאָס איהר דען איבריגען פֿעלקערן צום בעזיטצע ווערדעט, אונד ווייל איהר יעדעס מונדע צום גערעדע, אונד דען פֿאַלקערן צור שמאָהונג געוואָרדען זייד; (יט) זאָ הערעט דען, איהר בערגע ישראל'ס, דען אויסשפרוך דעס העררן, דעס עוויגען; זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: צו דען בערגען, צו דען

ולגבעות
 וייל איהר יעדעס מונדע צום גערעדע, אונד דען פֿאַלקערן צור שמאָהונג געוואָרדען זייד; (יט) זאָ הערעט דען, איהר בערגע ישראל'ס, דען אויסשפרוך דעס העררן, דעס עוויגען; זאָ שפּריכט דער הערר, דער אַללמעכטיגע: צו דען בערגען, צו דען

ר ש י
 לו (ב) האח. שמח: זכמות עולם. א"י שהוא גובהו ונויו של עולם: (ג) שמות ושארית אתכם מסביב. שכיבוכס היו משחוממים ותומהין לחזק ולראות נסוף מורכבס ושופים ותואפים ומלפים להיותכם מורשה לשארית הגוים: ותעלו על שפת לשון. ועכשוו כחורבנכם הכל מדברים ומדובנים (סיף ומתחבים) כנס לאמר האח הרי שממו: ודנת עם.

ב א ו ר

לו (ב) ובמות עולם, נמות שהיו מעולם. (ג) יען וביען, ענין הפסוק כהרגום יונחן ומלך דחשינו לחזקתא ולאכדא יתכון מסמור סמור וגו'. שמוה, מקור כמסקל השנה חנות אל (תהלים ע"ז י). ותעלו, שהיו ישראל מעלים על שפס והיו דנת עם ועם (ד"ק). לשארית הגוים, קרא הגוים אשר סביבות ארץ ישראל שאת רית בערך אל ישראל אשר נכרת

ולגבעות לאפיקים ולגאיות
 ולחרבות השממות וערים
 הנעזבות אשר היו לבז וללעג
 לשארית הגוים אשר מסביב:
 (א) לכן כה-אמר אדני יהוה אם-
 לא באש קנאתי דברתי על-
 שארית הגוים ועל-אדם כלה
 אשר נתנו את-ארציו להם
 למורשה בשמחת כל-לבב
 בשאט נפש למען מגרשה לבז:
 (ב) לכן הנבא על-אדמת ישראל
 ואמרת להרים ולגבעות
 לאפיקים ולגאיות כה-אמר
 אדני יהוה הנני בקנאתי ובחמתי
 דברתי יען כדמת גוים נשאתם:
 (ג) לכן כה אמר אדני יהוה אני
 נשאתי את-ידי אם-לא הגוים
 אשר לכם מסביב המה כלמתם

היגעלו, צו דען פֿלורען, אונד דען טהאַלערן, זאָ וויא צו דען פֿעראָדעטען רואינען אונד צו דען פֿעראַססענען שטאַטטען, דיא דען איבריג גען פֿאַלקערן רונד אומהער צום רויבע אונד צום האָהנע וואורדען: (א) פֿירוואָהר! זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, אין מיינעם פֿיער-אויפֿער האַבע איך עם אויס-געשפּראַכען, איבער דען רעסט דער פֿאַלקער אונד איבער גאַנץ ארום, דיא מיון לאַנד פֿאַלל הערצענספֿריידע אונד פֿאַלל אינגערן האָהנעס זיך צום בעזיטצע צווייגע-טען, אונד דיא דאָרום פֿער-טריעבענען אויסבייטעטען. (ב) זאָ ווייזונגע דען איבער דאָ לאַנד ישראל'ס, פֿערקייג-דע דען בערגען אונד דען היגעלו, דען פֿלורען אונד דען טהאַלערן, זאָ שפּריכט דער הערר דער אַללמאַכט-טיגע: איך האַבע אין מיינע געם אייפֿער אונד אין מיינע געם צאָרנע דאָ אורטהייל אויסגעשפּראַכען, ווייל דיא שמאַך דער פֿאַלקער איהר געטראָגען, (ג) דאָרום

כ"ל י שאו

שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: איך האַבע (כעטהיערענד) מיינע האַנד אויפֿגעהאַ-בען, דאָס דיא פֿאַלקער, דיא איך אומגעכען, זיא זעלבסט זאָללען טראָגען איהרע שמאַך
 ר ש י
 פּאָרלימניט בלע"ז: (ה) למען מגרשה לבז, לפי שאו גירושה לבז שהוטלה לבזיה: לשכלס

ב א ו ר

עשה מהיות עם. (ה) למען מגרשה לבז, שס כמקום מקור ולמסע את המחנות (במדבר י"ג) כאלו אמר לגרוש אותה ולהיותה לבז, וכן תרגם יונתן, כדיל לתכונתה למבוה (הי"ל). כי

ישאיו: (ט) **ואתם הירי ישראל**
ענפכם תתנו ופריכם תשאו
לעמי ישראל כי קרבו לבוא:
 (ט) **כי הנני אליכם ופנתי אליכם**
ונעבדתם ונזרעתם: (י) **והרביתי**
עליכם אדם כלב בית ישראל
כלה ונושבו הערים והחרבות
תבנינה: (יא) **והרביתי עליכם**
אדסובהמה ורבו ופרו והושבתי
אתכם כקדמותיכם והטבתי
מראשתיכם וידעתם כי אני
יהוה: (יב) **והולכתי עליכם אדם**
את-עמי ישראל וירשוה והיית
להם לנחלה ולא-תוסף עוד
לשכלם: (יג) **כה אמר אדני יהוה**
יען אמרים לכם אכלת אדמי אתי
ומשכלת גוני יהיית: (יד) **לכן**
אדם לא-תאכלי עוד וגוני יה לא
תכשלי-עוד נאם אדני יהוה:

אח קרי. גוייך קרי. וגוייך קרי. השכלי קרי ולא

זיטצען, אונד דוא זאללסט איהנען אלס ערבטהייל געהארען, דאן ווירסט דוא זיא ניכט מעהר
 ענטפאלקערן. (י) פערנער שפריכט דער הערר, דער עוויגע, אלזא: ווייל מאן פאן אויך
 (בערגען) זאגט, איהר פערניכטעט דיא מענשען, זייד דיא ווירגער דער אייגענען בעפאל-
 קערונג; (י) זאללט איהר פערנער ניכט מעהר דיא מענשען פערניכטען, ניכט מעהר דיא
 ווירגער דער אייגענען בעפאלקערונג זיין, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (טו) אויך
 ווילל

ר ש י

(יב) לשכלם. לניש זעניך מקרבך הוא קרוי שכול: (יג) אוכלת אדם את. למודי היא הארץ הוואת להשית

ב א ו ר

(ח) כי קרבו לבוא, בני ישראל. (יא) מראשתיכם, ידנה להטיב לכם מנראשונה. (יג) אכלת,

(ט) **ולא אשמיע אליך עוד כלמת**
הגוים וחרפת עמים לא תשאי
עוד וגניך לא-תכשלי עוד נאם
אדני יהוה: (ט) **ויהי דבר יהוה**
אלי לאמר: (י) **בן-אדם בית**
ישראל יושבים על-אדמתם
ויטמאו אותה בדרךכם
ובעלילותם כטמאת הנדה
היתה דרכם לפני: (יא) **ואשפך**
חמתי עליהם על-הדם אשר-
שפכו על-הארץ ובגלויהם
טמאוה: (יב) **ואפיץ אתם**
בגוים ויזרו בארצות כדרךכם
וכעלילותם שפטיים: (יג) **ויבוא**
אל-הגוים אשר-באו שם
ויחללו את-שם קדשי באמר
להם עס-יהוה אלה ומארצו
יצאו: (כא) **ואחמל על-שם קדשי**

וגוייך קרי. אשר

ווייל דען האָהן דער פֿאַלקער
 דיך ניכט מעהר האָרען לאַס-
 סען, דיא שמאך דער נאציא-
 נען זאללסט דוא ניכט מעהר
 טראַגען, אונד דייע פֿאַלקער
 ניכט מעהר אויפֿרייבען,
 שפריכט דער הערר, דער עווי-
 גע. (ט) אויך וואָרד מיר דעם
 עוויגען וואָרט, וויא פֿאַלגט:
 (ח) ערדענאָהן! אלס דאָז
 הווי ישראל נאָך אין זיינעם
 לאַנדע וואָהנטע, אונד דאָס-
 זעלבע דורך זיינען וואָנדעל,
 אונד דורך זיינע טהאַטען פֿער-
 אונרייניגטע, ערשיען איהר
 וואָנדעל פֿאַר מיר וויא דיא
 אונרייניגקייט דער אַכגעוואָנ-
 דערטען. (י) דאָ שטעטעטע
 אויך מיינען גרויס אויבער זיא
 אויס, וועגען דעם כלוטעס, דאָז
 זיא אויס לאַנדע פֿערגאַססען,
 אונד ווייל זיא מיט איהרען
 געטצען עס פֿעראַנירייניגטען.
 (יט) אויך צערשטרייעטע זיא
 אונטער דיא פֿעלקער, פֿער-
 איינצעלטע זיא אין דיא לאַנד-
 דער, אונד ריכטעטע זיא נאָך
 איהרעם וואָנדעל, נאָך איהר-
 רען טהאַטען. (כ) אלס זיא
 אונטער דיא פֿעלקער קאַמען,
 אונטער וועלכע זיא אייננוואָנ-

דערטען, וואָרדע מיין הייליגער נאָמע ענטוויירדיגעט, אינדרעם מאָן פֿאָן איהנען שפראַך:
 דאָז פֿאַלק גאַטטעס איזט דיעם, אונד דאָך מוסטען זיא אויס וויינעם לאַנדע חערויס
 ציעהען. (כא) דאַרום וויילל אויך מיר ערבאַרמען, אום מיינעם הייליגען נאָמענס וויללען, דער
 דורך

ר ש י

את יושביה האמומי כלו נה והיהודים כלו נה: (יז) בן אדם בית ישראל יושבים וגו' כטומאת
 הנדה. המשילה הכתוב לנדה שנעלי מלפי מתי חטור ומאז לשון אליה: (כ) ויבוא. לפי
 שאמר בית ישראל בראש הפרשה קרא כל הפרשה בלשון ימיה. ומדרש אגדה הקביה נא עמהם
 בגולה ומטה און מה היו אומרים השבאים הכי אלו עם כי ולא היה לו יכלת להגילי במדרש
 איכה רבתי: ויחללו את שם קדשי. השפילו את כבודי ומהו החילול באומר אייביהם עליהם

ב א ו ר

מוסב על ההרים כי גרו שם חיות רעות כאלו נכתב בספר מ"ב (י"ז כ"ה).

אשר חללהו בית ישראל בגוים
 אשר באו שמה: (כג) לכן אמר
 לבית ישראל כה אמר אדני
 יהוה לא למענכם אני עשה בית
 ישראל כי אם לשם קדשי אשר
 חללתם בגוים אשר באתם שם:
 (כד) וקדשתי את שמי הגדול
 המחלל בגוים אשר חללתם
 בתוכם וידעו הגוים כי אני יהוה
 נאם אדני יהוה בהקדשי בכם
 לעיניכם: (כה) ולקחתי אתכם
 מן הגוים וקבצתי אתכם מכל
 הארצות והבאתי אתכם אל
 אדמתכם: (כז) וורקתי עליכם
 מים טהורים וטהרתם מכל
 טמאותיכם ומכל גלוליכם
 אטהר אתכם: (כח) ונתתי לכם
 לב חדש ורוח חדשה אתן
 בקרבכם וחסרת את לב האבן
 מבשרכם ונתתתי לכם לב בשר:
 (כט) ואת רוחי אתן בקרבכם

דורך דאז הווי ישראל ענטווייר
 דיגעט ווארדע, בייא דען
 פעלקערן, וואהין זיא קאמען.
 (כג) זאגע אלוא דעם הויזע
 ישראל, זא שפריכט דער
 הערר, דער עוויגע: ניכט
 אייערטוועגען, הויז ישראל!
 טהוע אוך עם, זאנדערן מיי
 געם הייליגען נאמענס וועגען,
 דען איהר ענטוויירדיג האבט
 בייא דען פעלקערן, וואהין
 הייליגע ווערער מיינען גראץ
 סען בייא דען פעלקערן ענטווייר-
 דיגעטען נאמען, דען איהר אונ-
 טער איהנען ענטוויירדיגעט
 האבט; דאמיט דיא פעלקער
 ערקענען, דאס איך דער עוויג
 גע ביי, שפריכט דער הערר,
 דער עוויגע, ווען איך פאר
 איהרען אויגען דורך איך גע-
 הייליגט ווערדע, (כד) איך נעה-
 מע איך צוריק אויס דען פעל-
 קערן, זאמלע איך אוין אויס
 אלען לאנדערן, אונד ברינגע
 איך אין אייער לאנד. (כז) איך
 בעשפרענגע איך מיט רייניג
 נונס וואסער, דאס איהר ריין
 ווערדעט, פאן אלען אייערן
 אונרייניגקייטען, אונד פאן אל-
 לען אייערן גאטצענדיגען ריי-
 ניגע אוך איך. (כח) דאן געבע
 איך איך אוין נייעם הערן,
 לאססע איינען נייען גייסט אין
 איך וואלטען, געהמע דאז

שטיינערנע (וואס פארוואנדלעט) הערן אויס אייערעם איינערן הינוועג, אונד געבע איך דא-
 פיר איין פליישליכעם (ביענזאמען) הערן. (כז) מיינען גייסט לאססע איך וואלטען אין איך,

אונד ר ש י

עס ה' אלה ומארו זכאו ולא היה יכול בידו להניח את עמו ואת ארצו: (כב) לא למענכם
 אני עשה. התשובה שאושיעכם: (כג) וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש ולקחתי אתכם
 מן הגוים: (כד) מים טהורים. אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהעית מי טהרת המעבירין
 טומאת המת: (כו) לב חדש. יצר שחיתות לטובה.

ועשיתי את אשר בחקי תלכו
 ומשפטי תשמרו ועשיתם:
 (כח) וישבתם בארץ אשר נתתי
 לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי
 אהיה לכם לאהים: (כט) והושעתיו
 אתכם מכל טמאותיכם וקראתי
 אל הדגן והרבייתי אתו ולא אתן
 עליכם רעב: (ל) והרבייתי את-
 פרי העץ ותנובת השדה למען
 אשר לא תקחו עוד חרפת רעב
 בגוים: (לא) וזכרתם את דרכיכם
 הרעים ומעלליכם אשר לא-
 טובים ונקטתם בפניכם על
 עונותיכם ועל תועבותיכם: (לב) לא
 למענכם אני עשה נאם אדני
 יהוה יודע לכם בושו והכלמו
 מדרכיכם בית ישראל: (לג) כה
 אמר אדני יהוה ביום טהרי
 אתכם מכל עונותיכם והושבתיו
 את הערים ונבנו החרבות:
 (לד) והארץ הנשמה תעבד תחת

אונד מאפע, דאס איהר אין
 מיינען געזעסצען וואנדעלט,
 מיינע רעכטע בעאבאכטעט
 אונד זיא אויסאיבט. (כח) איהר
 וואהנעט דאן אין דעם לאנדע,
 וועלכעס איך אייערן עלטערן
 געגעבען, זייד מיין פאלק אונד
 איך בין אייער גאט. (כט) איך
 בעפרייע איך דאן פאן אלעך
 אייער אונריינהייט, רופע דאן
 קארן הערפאר דאס עם זיך
 פערמעהרע, אונד פעהרענגע
 ניכט מעהר הונגערסנאט א-
 בער איך. (ל) דיא פרוכט דעם
 בוימעס פערמעהרע איך, אונד
 אויך דיא פרוכט דעם פעלדעם
 דאמיט איהר ניכט מעהר דיא
 שמאך דער הונגערסנאט ליי-
 דעט אונטער דען פעלקערן.
 (לא) דאן ווערדעט איהר צוריק-
 דענקען אויף אייערן בעזען
 וואנדעל, אונד אויף אייערע
 שלעכטען טהאטען, אונד איך
 ועלכסט פעראבשייען וועגען
 אייערע פערברעכן אונד איי-
 ערער גרייעלטהאטען. (לב) א-
 בער ניכט אייערטוועגען טהוע
 איך עם, שפריכט דער הערר,
 דער עוויגע, דעם זאלל איך
 בעקאננט ווערדען, שאמעט
 איך! אונד פיהלעט אייערע
 שמאך, הויז ישראל! זאב אייע-
 רעם וואנדעלס. (לג) פעהר-

נער שפריכט דער הערר, דער עוויגע אלוא: ווען איך פאן אלען אייערן מיססעטהאטען
 איך רייניגע, ווערדע איך דיא שטארטע ווערדער בעוואהנט מאפען, אונד דיא רואינען ווער-
 דען ווערדער אויפגעבויעט. (לד) דער פערארעטע באדען ווירד ווערדער בעארכייטעט
 דער

ר ש י

(לא) ונקוטותם נפיתם. דמוייר בלע"ז תמהו בעמיתם נשמתו על הגמול הרע אשר
 נמלתם לפני ואני גומל לכם טובה: (לד) והאזן הגמטה תעבד. האזן אשר היתה שמה
 14 ° 7

קענגעט, דאס איך דער עויגע
בין. — (ד) איך ווייזאגטע אל-
זא וויי מיר בעפאָהלען וואַרד,
אונד אלס איך זאָ ווייזאגטע,
ענטשטאנד איין גערייש, דאָז
געטאָוע (זיינער בעוועגונג), —
דיא געבינע פֿינטען זיך אין
איינאנדער, איין ביין צו דעם
אַנדערן. (ח) איך זעה הוי, דאָ
וואַרען אַרערן אויף איהנען,
פֿלייש ערהאַב זיך, אונד איינע
הויט שפּאַננטע זיך אויף איה-
נען; נור לעבענסגייסט וואַר
נאָך ניכט אין איהנן. — (ט) דאָ
שפּראַך ער צו מיר: ווייזאָגע
איכר דען גייסט! ווייזאָגע ער-
דענואָהן! אונד פֿערקינדע דעם
גייסטענאָז שפּריכט דער הערר
דער אַללמעכטיגע: פֿאַן אַל-
לען פֿיער ווייטען קאַמפּ-
מע הערבייא, דוא
גייסט! אונד הויכע
דיעווע לייכען אָן, דאָס
זיא אויפֿלעבען. —
(י) איך ווייזאָגטע, וויי מיר
בעפּאָהלען וואַרד, אונד דער
לעבענסגייסט קאַם אין זיא, וזא
איינע אונגעמיין גראָסע מענגע. —
זאָהן! דיעווע געבינען, בעדייטען דאָז
גאַנצע הויז ישראל, — זיא זאָגען: פֿערדאַרט
איזט

ר ש י

(ז) ויהי קול, והנה רעש העלמות שהיו טופקין זה לזה: עכס אל עכמו, עלמות כל אי כל
מקום שנחפורו היו קוסבין ומתקרבין כל אי וחי אלל מקום חבורו: (ט) מארבע רמות, כל מקום
שהלכו נשמותיהם לשוט לדי רמות העולם משם יתקבצו ויבאו: וסחי, כמו נוסח כחש פחם
(ישיעיה יד): (יא) העלמות האלה כל בית ישראל המה, כמו והגמח לכל בית ישראל נבלותם
המה

ב א ו ר

גלים, וידוע מדברי חז"ל לטן נתקדמו פניה (רא"ל אייכל). (ו) עצם אל עצמו, הרהאי לו
להחזיר עמו כפי הליכה, וכן תרגמו גם השנעיס. (ח) ויקרם, פעל עומד, וקרמתי
פעל וילא (רד"ק). (ט) בהרונים האלה, אינו אומר הרוני חרב אלא כ"ל במתים, כי ההרניה
באמרא ג"ב על המתים בלי חרב, כמו יהיו הרוני מות (ירמיה י"ח כ"א) (הג"ל). (יא) כל
בית ישראל המה, משל המה על בית ישראל.

עצמותינו ואבדה תקותנו
נגזרנו לנו: (ב) לכן הנבא
ואמרת אליהם בה אמר אדני
יהוה הנה אני פתח את-
קברותיכם ותעליתי אתכם
מקברותיכם עמי והבאתי
אתכם אל-אדמת ישראל:
(ג) וידעתם כי-אני יהוה בפתחי
את-קברותיכם ובהעלותי
אתכם מקברותיכם עמי:
(ד) ונתתי רוחי בכם וחייתם
והנחתי אתכם על-אדמתכם
וידעתם כי אני יהוה דברתי
ועשיתי נאם-יהוה: (ט) ויהי
דבר-יהוה אלי לאמר: (טז) ואתה
בן-אדם קח-לך עץ אחד וכתב
עליו ליהודה ורבני ישראל

חברו

איזט אונזער געכיין, הין איזט
אונזערע האַפֿפֿונג, ענטשיע-
דען איזט עם איבער אונז. —
(ב) דאַרום ווייזאָגע אונד
פֿערקינדע איהנען, זאָ שפּריכט
דער הערר, דער אַללמעכ-
טיגע: זעה עט! איך אַפֿפֿנע איי-
ערע גראָבער, ברינגע אייך,
מיין פֿאַלק, אויס אייערן גראָ-
בערן הערויף, אונד פֿיהרע
אייך און דאָז לאַנד ישראל,
(ג) איהר זאַללט ערקענגען
דאָס איך דער עויגע בין, ווען
אייך אייערע גראָבער געאַפֿפֿ-
נעט, אונד אייך אלס מיין פֿאַלק
אויס הענוועלבען הערויף גע-
בראַכט האָבע. (ד) איך פֿער-
לויזע אייך מיינען גייסט פֿאַן
דעם איהר דאָן בעלעכט ווער-
דעט, רוהיג לאָססע איך אייך
אויף אייערע ערדרייכעוואָהן;
גען; איהר זאַללט ערקענגען,
דאָס איך, דער עוויגע, עם פֿער-
הייסען אונד פֿאַלצאָגען,
שפּריכט דער עוויגע. —
(ט) פֿערנער וואַרד מיר דעם
עוויגען וואַרט וויי פֿאַלגט:
(טז) דואַ ערדענאָהן! גיט דיר
אונד פֿיר דיא קינדער
ישראלים

ר ש י

המה שהרי הם אומרים יבאו עצמותינו בלרות אבדה תקותינו ומה נוקול לתשובה עיר. ד"א
כלל אלן משל ישראל היו ומפני שהחייתי עכשיו הם אומרים אבדה תקותינו ולא נחיה עוד
שנית בשמימי המצוי: (יב) לכן הנבא. שעתיד אני להחיותם שנית: (טז) וזכה בן אדם
קח לך עץ אחד ועני וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו. די תיבות הללו כתוב עליו
לומר ען זה ליהודה ולשבת בנימן עליו ולקח ען אחד וכתוב עליו זה ליוסף ען אפרים
וזאך.

ב א ו ר

(יד) רוחי, זה רוח השכל (הג"ל). עין, מ"י לוחא, וכן נראה כי עליהן כתבנו: (טז) קח
לך עץ, ראה מה שאמרת (לעיל י"ב ג') למה ליה ה' להנחיתים לעשות דברים כאלה.
ליהודה ולבני ישראל חבריו, אלה הדברים אשר יכתוב על העץ. ולבני ישראל מוסד על בנימין
לפי

עצמותינו שטעללמען זיך אויפֿרעכט,

ישראלים, ויינע פֿער-
בינדעט ען, דאן נים איינע
אנדערע טאָפֿעל אונד שרייבע
דאָרויף: פֿיר יוסף דען
שטאָם אפֿרויס אונד
פֿיר דאָז גאַנצע הויז
ישראל ויינע פֿערבינג
דעטען. (יז) פֿיגע זיא דאן
איינע צור אנדערן, דאָס זיא
איינע טאָפֿעל ווערדען,
אונד אין דיינער האַנד נור איי-
נע איינציגע אויסמאָכען.
(יח) אונד שפּריכט דאן דין
פֿאָלק צו דיר: מעכטעסט דוא
אונז ניכט זאָגען, וואָס דייעזעס
דיר בעדייטעט? (יט) ערווייע-
דערע איהנען, וואָ שפּריכט דער
הערר, דער עוויגע: זעהט!
איך נעהמע דען שטאָם יוסף
דער אונטער אפֿרויס הערר-
שאַפֿט שטעהט, זאָ וויא דיא
שטעממע ישראל'ס, ויינע פֿער-
בינדעטען, פֿיגע איהנען דען
שטאָם יהודה בייא, מאַכע זיא
צו איינס גאַנצן, אונד זיא כליי-
בען אימער איינעס אין מיינער
האַנד. (כ) אונד דיא טאָפֿעל,
וואָרויף דוא נעשריעבען, האַל-
טע פֿאַר איהרען אויגן אין דער
האַנד, (כא) אונד זאָגע איהנען,
וואָ שפּריכט דער הערר, דער
עוויגע: זעהט! איך נעהמע
דיא קינדער ישראל'ס אויס
דען פֿעלקער, אונטער וועלכע
זיא איינע וואָנדערט זינד,
זאָמטלע זיא איין, פֿאָן אַללען וויטען,
אונד פֿיהרע זיא אין איהר לאַנד, (כג) מאַכע זיא
ווערדער צו איינעס אייניגען פֿאָלקע, אין דעם לאַנדע, אין דען געבירגען ישראל'ס אונד

ר ש י
ממלכות: (כה) לעבדי לעקב. כעין שנתחיה לעקב בלא מזרים:

חברו ולקח עץ אחד וכתוב עליו
ליוסף עץ אפרים וכל בית
ישראל חברו: (י) וקרב אתם
אחד אל-אחד לקח לעץ אחד
והיו לאחדים בידה: (יא) וקאשר
יאמרו אליה בני עמך לאמר
הלא תגיד לנו מה-אלה לקח:
(יב) דבר אליהם כה-אמר אדני
יהוה הנה אני לקח את-עץ יוסף
אשר ביד-אפרים ושבטי ישראל
חברו ונתתי אותם עליו את-דעץ
יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו
אחד בידו: (יג) והיו העצים אשר
תכתב עליהם בידה לעיניהם:
(יד) ודבר אליהם כה-אמר אדני
יהוה הנה אני לקח את-בני
ישראל מבין הגוים אשר
הלכו-שם וקבצתי אתם מסביב
והבאתי אותם אל-אדמתם:
(טו) ועשיתי אותם לגוי אחד
בארץ בהרי ישראל ומלך אחד

חבריו קיי יהיה

ב א ו ר

ואז תשעת שנים שבו אחרי ירבעם שהיה משנת אפרים: (יז) והיו לאחדים. אני אחזקם
לשני העליונים שיהא עץ אחד בידך: (יט) הנה אני לוקח את עץ גוי. שלא יהיו עוד לשתי

כי ידו היו תמיד עם בית יהודה. אפרים, לפי שנתת שאלקה המלכות היה מלך ירבעם

יהיה לכלם למלך ולא יהיה עוד
לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי
ממלכות עוד: (ג) ולא יטמאו
עוד בגלוליהם ובשקוציהם
ובכל פשעיהם והושעתי אותם
מכל מושבתיהם אשר הטאו
בהם וטהרתי אותם והיו לילעם
ואני אהיה להם לאלהים:
(ד) ועבדי דוד מלך עליהם ורועה
אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו
וחקותי ישמרו ועשו אותם:
(ה) וישבו על-הארץ אשר נתתי
לעבדי לעקב אשר ישבו-בה
אבותיכם וישבו עליה המה
ובניהם ובני בניהם עד-עולם
ודוד עבדי נשיא להם לעולם:
(ו) וכרתי להם ברית שלום
ברית עולם יהיה אותם ונתתים
והרביתי אותם ונתתי את-
מקדשי בתוכם לעולם: (ז) והיה

יהיו קיי משכני

ב א ו ר

אין קעניג ווירד זיא אַללע-
זאָמט בעהעררשען, גיע זאָל-
לען זיא וויעדער צווייא פֿעלקר
אויסמאַכען, אונד גיע מעהר
אין צווייא רייכע צערטהיילט
זיין, (ג) אויך זאָללען זיא זיך
ניכט מעהר פֿעראַנרײניגען,
דורך איהרע געטצען, דורך
איהרע גרייעל אונד דורך
אַללע איהרע פֿרעפֿעלטהפֿ-
טען; אויך פֿיהרע זיא הילפֿרויך
הערױס אויס אַללען איהרען
וואָהנפֿלאַטצען, וואָ זיא געזיג-
דיגעט האַבען, אונד רייניגע
זיא, זיא ווערדען מיין פֿאָלק
אונד איך ווערדע איהר גאָטט
זיין. (ד) אונד מיין קנעכט דוד
ווירד קעניג זיין איבער זיא, זיא
אַללע ווערדען נור איינען
הירטען האַבען, ווערדען וואָנ-
דעלן נאָך מיינען רעכטען, מיין
געגענטצע בעאַכאַטן אונד
זיא אויסאיבען. (ה) זיא ווער-
דען וואָהנען אין דעם לאַנדע,
דאָז איך מיינעס קנעכטע יעקב
געגעבען, אונד וואָ איהרע
פֿאַרפֿאַהרען וואָהנטען; זיא,
איהרע קינדער אונד איהרע
קינדעסקינדער ווערדען אויף
אימטער דאָרין וואָהנען אונד
מיין קנעכט דוד זאָלל איהר
פֿירשט זיין אימטערדאָר.
(ז) אונד איינן פֿרידענסכונד

נעהע איך איין מיט איהנען, איין עוויגעס בינדנים זאָלל עם איהנען זיין, זעטצע זיא פֿעסט,
פֿערמעהרע זיא, אונד ערריכטע מיין הייליגטהום אויף אימטער אין איהרער מיטטע.

שהיה משנת אפרים, נקראו עשרת השנים על סם אפרים. (כג) והושעתי, ע"ד והושעתי
אחזם מכל טומאותיהם (לעיל ל"ז כ"ט) כלומר אהיה בעולם עת יחפלו לעזוב מצותיהם אזר
בם חטאי (אויזוועלפֿען). (כו) ונתתים, מיוז ונתתים בלזני (כד"ק).

משכני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: (כח) וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעזקם:

לח (כט) ויהי דברי יהוה אלי לאמר: (ל) בן-אדם

שים פניה אל-גוג ארץ המגוג נשיא ראש משד ותבל והנבא עליו: (מ) ואמרת כה אמר אדני יהוה הגני אליה גוג נשיא ראש משד ותבל: (נ) ושזבבתך ונתתיה לחים בלתייה ו הוצאתי אותה

ואח

(ד) איד סאפע דיק פערועגען איד ברינגע איינען האמען אין דיינע באפען, ציעהע דיק היגי וועג

ר ש י

לח (כ) אל גוג כך שם המלך: המגוג, שם האומה כד"א גומר ומגוג (כראשית י'): (ד) ושזבבתך. אעשה אותך שוכב אנוכייסיר בלע"ז כל ההולך בשירות לבו נקרא שוכב כמו (ישעיה כ"ו) וילך שוכב כדרך לבו: ונתתי חמים בלתיך. דרך מיה להולאה במחיס שנלחיה לבי שאינה רולה ללאת גם אני אתן בלנך ההכרין ויגר המושך אותך מארנך לנח

כ א ו ר

לח (כ) גוג, כך שם המלך: המגוג, שם האומה כד"א גומר ומגוג (רש"י). נשיא ראש, סמוך על סמוך, וכן מספר מקדש העם, (רד"ק). ולי נראה, כי אינו ענין כפול במלות שונות, אבל ענינו כך: כאשר נראה לקמן מסוסק י"א, לא יבא גוג עליהם למלחמה לכנש את ארצם ולמשול עליה כמו נבוכדנצר ואחרים, אבל רק יבא על ערי הפרות לשלול שלל, ואז יהיה מהעמים הזלה אשר אינם יושבים תמיד על מקום אחד, אבל ילכו נע ונד עם קנינים למקום אשר ימצאו מרעה או מחיה להם, ועם כזה לא יסור למשמעת איש אחד, אבל כל משפחה ומשפחה (הקורע) או איזה משפחות תשמענה לקול איש אחד, ונעזר אשר תשמענה לו משפחות יותר, חסוף גם תקפו ועצירתו, ועל הדרך הזה נוכל לומר, כי גם ידי משפחות רבות תהינה עם גוג, עד אשר יגבר מכל הנשיאים האחרים, וע"כ קראו הנביא נשיא ראש, כלומר נשיא אשר הוא הראש בין נשיאים אחרים, ונשיא ראש כמו ראש נשיא ורבים כמוהו, וכן תרגמתי. (ד) ושזבבתך, מענין מדוע שזבבם העם הזה (ישימה ס' ה') שהיא לשון כלא, והוא ע"ד ולחוק את לב פריעה. ונתחתי, כיפ אוליך

בסוף

ואת-כל-הילה סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם קהל רב צנה ומגן תפשי חרבות כלם: (א) פרס כוש ופוט אתם כלם מגן וכובע:

(ב) גמר וכל-אגפיה בית תוגרמה ירכתי צפון ואת-כל-אגפיו עמים רבים אתך: (ג) הכן והכן לך אתה וכל-קהלה הנקהלים עליה והיית להם למשמר: (ד) מימים רבים תפקד באחרית השנים תבוא ארץ ומשובבת מחרב מקבצת מעמים רבים על הרי ישראל אשר-היו לחרבה תמיד והיא מעמים הוצאה וישבו לבטח כלם: (ה) ועלית

כשוואה

ר ש י

וועג מיט דיינעם גאנצען העע-רע, מיט ראס אונד רייטערייא, אללע אין בונטעם אנצונע, אין צאהלרייכער מענגע, מיט וועהר אונד שילד, אללע שווערסט בעוואפנעט. (ה) פרס כוש אונד פוט מיט איהנען, אללע מיט שילד אונד העלם, (ו) אויך גמר מיט זיי נען טרופפען, דאז הויו תורגמה פאן דען גרענצען דעם נאך-דענס, מיט אללען זיינען טרופ-פען, צאהלרייכע פאלקער-שאפטען מיט דיר. (ז) דוא ריסטעסט דיק אונד בעריי-טעסט דיק פאר, דוא אונד אל-לע דיינע שארען דוא זיך בייא דיר פערואממעלן, דוא איבערנימסט דוא אויפויכט איבער זיא. (ח) לאנגע צוואר ביזט דוא געמוסטערט, אבער שפעט ערשט דיינסט דוא אין דאז לאנד (דעסטען פלוק) דעם שווערסטע ענטקאממען אונד אויס פועלען פאלקער איינגעזאממעלט איזט, אויף דוא בערגע ישראלים, דוא לאנגע וויסטע ווארען; — אונד נון, זיא אויס דען פאל-קערן הערפארגענאנגען, אונד אללע רוהיג דאזעלכסט וואהנען, (ט) דא ציעהעסט דוא העראן

כ א ו ר

בזוק כלונתתי חמים בלתיך. (ז) למשמר, כדרך המלכים לתת לב על חילותיהם, (רש"י) (ח) תפקד, תרגום יונתן מיומי סניאין תמלי משיתך, ועד"ז תזונסם אשנמית. משובבת פרא שזב, ותרגומו על פי דעה חסנס געוועניוס, ענטקאממען. מקבצת, עם המקוב מעמים רבים, על הרי ישראל, וישבו, אשר שם ישבו לנטפ.

כשואה תבוא אכענן לכסות הארץ
 תהיה אתה וכד-אנפיה ועמים
 רבים אותך: (א) כה אמר אדני
 יהוה והיה ביום ההוא יעלו
 דברים על-לבך וחשבת
 מחשבת רעה: (ב) ואמרת
 אעלה על-ארץ פרוזת אבוא
 השקטים שבי לבטח כלם ישיבים
 באין חומה וברית ודלתים
 אין להם: (ג) לשלל שקל ולכו
 בז רהיב ידך על-חרבות
 נושבות ואל-עם מאסף מגוים
 עשה מקנה וקנן ישבי על טבור
 הארץ: (ד) שבא ודרן וסחרי

הרשע
 אינען, אונד געגען איין פֿאלק ערשט אויס דען פֿאלקערן געזאממלט, דאז פֿיעהצוכט
 אונד אנדרערע געווערבע טרייבענר, אין איינעם ווינקעל דער ערדע וואָהנט. (יג) שבא, דרוג,
 דיא

ד ש י

העמים לא יעזבה בידך: (ט) בשואה. כסך המכסה את הארץ. שואה ברוח"ה נלע"ו:
 (י) יעלו דברים. יסקון הרהורים מחשבת רעה להלחם בנגדי: (יא) על ארץ פרוזת. יושבי
 כפרים מאין חומה שנוטים במעוז ויזנס יראים להאסף אל ערי מנצח. פרוזת כמו מערי
 הפזו מאין חומה: אבוא. אל השוקטים ולחמה מה הוא מבטחם: (יב) להשיב ידך על חרבות
 נושבות. להשחית שנית את הערים שהיו חרבות עד הנה ועכשיו נתישבו: ואל עם מאוסף.
 מעמים העושים עמה מקני וקנין: על טבור הארץ. על גובה ומוקף הארץ כטבור זה שהוא
 אמצעי

ב א ו ר

(ט) בשואה, נראה כי ההוראה היסודית בשואה שזה הוא הומיה ורעש, כמו בשאון מים בכירי יסאון
 (ישעי' י"ג) וממה נסתעפה הוראת התמכון, אשר תולד עת ישמע קול רעש גדול, והוראת
 חרבן ושמה אשר לרוב נהיו אחרי מקרות באלה, ופה ענינו בהוראה הראשונה, ועל הדך
 הזה תרגמו גם השנעים. (יא) אבוא השוקטים, אבוא על השוקטים. (יב) וישבי על טבור,
 כמו יושבי על מדין והולכי על דרך, ונראה לפרש פה טבור כמו המפרשים שיאמרו שהוא
 כמו

תרשיש וכל-כפיריה יאמרו לך
 הלשלל שלל אתה בא הלבז
 בז הקהלת קהלה לשאת ו בסף
 וזהב לקחת מקנה וקנן לשלל
 שלל גדול: (י) לכן הנבא בך-
 אדם ואמרת לגוג כה אמר אדני
 יהוה הלא ביום ההוא בשבת
 עמי ישראל לבטח תדע: (יט) ובאת
 ממקומך מירכתי צפון אתה
 ועמים רבים אתך רכבי סוסים
 כלם קהל גדול וחיל רב:
 (טז) וערית על-עמי ישראל כענן
 לכסות הארץ באחרית הימים
 תהיה והביאותיה על-ארצי
 למען דעת הגוים אתי בהקדשי
 בך לעיני הים גוג: (י"ז) כה אמר אדני

יהוה

דיא קויפלייטע פֿאן חרשיש
 אונד אללע זיינע מאַכטיגען,
 ווערדען דיך דאן פֿראַגען:
 ציהעסט דוא היין אום צו פֿליג-
 דערן? האַסט דוא דיינע שאַט-
 רען נור דארום פֿערזאממלט,
 אום בייטע צו מאַכען? אום
 זילבער אונד גאָלד ווענצופֿיה-
 רען, צו רויכען איהרע העער-
 דען אונד איהר אייגענטהום,
 אונד אום גראַסע בייטע צו
 מאַכען? (יג) פֿראַפע צייהע אל-
 זאָ, ערדענוואָהן! אונד זאָגע
 פֿאן גוג, זאָ שפּריכט דער
 הערר, דער עוויגע: פֿירוואָהר
 איין יענער צייט, וואָ מיין פֿאַלק
 ישׂראל וויערער זיכער וואָהנט,
 זאָללסט דוא מיך קעננען לער-
 נען. (טז) דוא קאָממסט אויס
 דיינער וואָהנשאַטטע פֿאָן
 דען גרענצען דעם נאָרדענס,
 דוא אונד דיא פֿילען פֿאַלקער,
 וועלכע מיט דיר זינד, אללע
 צו פֿערדען, צוזאממען איין
 גראַסער פֿעראייין, איין צאָהל-
 רייכעס העער. (יז) זאָ ציע-
 העסט דוא געגען מיין פֿאַלק ישׂראל העראָן, וויא איינע וואָלקע, דאָן לאַנד צו אומהיללען,
 דיעס געשעיהט ערשט אין שפּעטען צייטען, דאָך לאַססע איך דיך ציעהען געגען מיין
 לאַנד, דאָמיט דיא פֿאַלקער מיך קעננען לערנען, ווען איך פֿאַר איהרען אויגען דורך דיך,
 גוג, געהייליגט ווערדע. (יז) פֿערנער שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, אַלואָ:
 דיא

ד ש י

אמצעי של אדם ומשופע מכל לדדיו: (יג) וכל כפיריה. סימניה חריפין שבה הרגילין ללחם
 ולשט ככפירים בכל המדינות ויודעין איזה מקום העושר: יאמרו לך הלשלל שלל אתה. כלומר
 מי הגיד לך את מקום העושר הידעת כי הארץ מלאה שלל וכו' אתה הולך וזס באמת תמלא
 הון עתה: (יד) תדע. ת"י תדע פורענות גבורתי כלומר תדע ותיכיר מי הוא מעוז ומבטחם:
 האתה

ב א ו ר

כמו מקצוע. (יא) כפיריה, על דרך שאלה, גדולים ותקיפיה, וכן: כפיר גויס נדמית
 (לעיל י"ב) (רד"ק), והנביא לא הניד לנו הטעם למה שאלו כן, וכפי הנראה שאלו כן לדעת
 הילכו עמם לקנות מאחס השנויים וכדומה, כאשר היה נימים ההם. (יד) תדע, ת"י:
 תדע

דוא כיוט יענער, פאן דעם איד
פערקנידעטע, שאן אין פריי
הערן צייטען — דורך מיינע
דיענער דוא פראפעטען אין
ישראל, דוא דאמאלס אויף
יאהרע הין פראפעציעהע
טען, — דאס איד דיר געגען
זיא העראנפיהרען ווערדע.
(יג) אן יענעם טאגע דאן,
צור צייט, ווא גוג אין דאן לאנד
ישראל קאמט, שפריכט דער
הער, דער עוויגע, ווירד
מיין העפטיגער גרים אין מיר
זיך ערהעבען. (יט) אין מיינעם
אויפער, אין דער גלוטה מיי-
נעם צארגעס, פעהרענגע איד
עס, דאס אן יענעם טאגע,
איינע גראסע ערשיטטערונג
קאממען זאלל אים לאנדע
ישראל. (כ) עס זאללען ער-
בעען פאר מיר דוא פישע
דעם מערעס, אונד דאן גע-
פליגעל דעם היוממעלס, דאן
געווילד דעם פעלדעס, זאללעס
געווירם, דאן אויף דער ערדע

יהוה האתה הוא אשר דברתי
בימים קדמונים ביד עבדי נביאי
ישראל הנבאים בימים ההם שנים
להביא אתה עלוהם: (י) והיה
ביום ההוא ביום בוא גוג על-
אדמת ישראל נאם אדני יהוה
תעלה חמתי באפי: (יט) ובקנאתי
באש עברתי דברתי אס-לאו
ביום ההוא יהיה רעש גדול על
אדמת ישראל: (כ) ורעשו מפני
דגי הים ועוף השמים וחיית השדה
וכל הרמש הרמש על האדמה
וכל האדם אשר על פני האדמה
ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות
וכל חומה לארץ תפור:

וקראתי

דער וויא יעדער מענש אויף דער אבערפלאכע דער ערדע; געבוירנע ווערדען
בערשטען, טהירמע ווערדען צוזאמען שטירצען, אונד יעדעס מויערווערק ווירד הינויגט

קען

ר ש י

(יז) האתה הוא. באותן הימים יאמי הקביה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים קדמונים
ביד עבדי נביאי ישראל כגון יחזקאל וזכריה (י"ד) שאף הוא מתנבא על מלחמות גוג ומגוג
ואספתי את כל הגוים וגו'. ודברתי אמרו אלדד ומידד הם נתנבאו עליו וזהו שנים האמור
כאן אל תקרי שנים אלא שנים נפתח שני נביאים נתנבאו בנושא אחת בנבואה אחת (אבל
לא כסגנון אחד): (יח) והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על אדמת ישראל וגו':
(יט) רעש גדול. על ידי קילות ורעמים כמו שהוא אומר: (כ) ונפלו המדרגות. אפי שמעתי
שהם שלעים הזקופים ותלויים ונראים כנופלים. ואפי אומר הם תלי מגדלים שזופרים
סביב וזקופים העפר נאמלע להגביה התל ועשו מדרגות מדרגות אשקלויג' בלעז' כדי
שיעמוד

ב א ו ר

מדע פורענות ונכותי, ועל הדרך הזה תרגמו גם השבעים, וכן תרגומי. (יז) האתה הוא,
הוא הקריאה, כלומר אחת נכון הדבר כי אתה המלך אשר עליו נבאו הנביאים לפני שנים
קדמוניות. שנים, כמו לפני שנים. (כ) המדרגות, יש דעות שונות במונח המלה הזאת;

רש"י

(כא) וקראתי עליו לכל הרי הרב
נאם אדני יהוה הרב איש באחי
תהיה: (כב) ונשפטתי אתו בדבר
ובדסוגשם שוטר ואבני ארגביש
אש וגפרית אמטיר עליו ועל-
אנפיו ועל עמיה רבים אשר
אתו: (כג) והתגדלתי והתקדשתי
ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו
כי-אני יהוה:

לט (כד) ואתה בן-אדם הנבא על-

גוג ואמרת כה אמר אדני

יהוה הנני אליה גוג נשיא ראש

משך ותבל: (כ) ושבתיה

וששאתיך

לט (ה) אונד נון ערדענוואהן, וויזואגע נאך אויף גוג, זאנע נעהמליך, זא

שפריכט דער הער, דער עוויגע: איינסט פעהרענגע איד איבער

דיך, גוג, דען פארציגליכסטען פירשטען פאן משך אונד חבל. (ג) איד מאכע דיר פעהרוועגען,

פיה-

ר ש י

שיעמוד העפר ולאחר שנכבש יפה נוטלים המלכים מעמדי המדרגה: (כא) וקראתי עליו
לכל הרי. לבא חרב נהם עליו. וקראתי וימתי ומה הוא החרב שאקרי עליו חרבם אל עלמם
חרב אש נחשו: (כב) ואבני אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים טובות שזמם נבזי כענין
שנא' (איוב כ"ח) ראמות ונבזי וכדומה אמרו אל גב אש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו
באוויר עלגב האש משהסתפלל אלא ירדו כענין שני (שמות ה') לא נחך ארצה לא הגיע לארץ:

ב א ו ר

רש"י הביא פירוש, שהם שלעים הזקופים ותלויים ונראים כנופלים (וכאשר הבנתי מתרגום
השבעים פירש כן על פיהם), ולי נראה דעת יונתן מגדליה, כי במדרגות יעלה עליהם,
והכנס דעשאוהד הביא עוד פירוש אחר וכה דבר: הנה ספרו לנו כותבי המסעות, יש בחיזה
ארגות ונפרע בארץ ישראל בהרבה כרמים שהם על ההרים כמו מעלות, אשר הם מחזקים
והקמרים מתקתיהם כאבני קיר (חזקטערווערטע טעווען) לעכב אלא ישווף הגזם מעט
העפר אשה עליהם, ואולי יחשוב הנבוא על המדרגות האלה. (כב) אלגביש, מבוואר לצייל
(י"ג י"א).

לט (ב) ושבתיה, כבר מפורש בפרשה שלמניה; ואולי נמשך אל הפעל הזה הוראת הפרקות

עד"ה, ידוע כי הוראת השם הזה ביאת דבר אל מקומו הראשון אשר משם יצאתי

וידוע

קען אויףדיא ערדע. (כא) דאן
רופע איד ווידער איהן, אויף
אללען מיינען בערגען דאן
שווערסט הערבייא, שפריכט
דער הער, דער עוויגע, איי-
נעס יעדען שווערסט זאלל גע-
גען זייגען אייגענען ברודער
געצויקט זיין. (כב) מיט פעסט
אונד מיט בלוט פאללזיעהע
איד מייין אורטהייל אן איהם
רעגענגיססע, האגעלשטיינע,
פייער אונד שוועפעל ווילל איד
העראכשטראמען לאססען
אויף איהן, אויף זיין העער
אונד אויף דוא פיעלען פאל-
קער, דוא מיט איהם זינד.
(כג) זא ווערדע איד פער-
העררליכט, געהייל געט,
אונד אנערקאנט, פאר דען
אויגען פיעלער פאלקער,
דאס זיא ערקעננען, דאס איד
דער עוויגע בין.

וששאתיה והעליתיה מירכתי צפון והבאתיה על-הרי ישראל: (ג) והכיתי קשתה מיד שמאלה וחציה מיד ימינה אפילו: (ה) על-הרי ישראל תפול אתה וכל-אגפיה ועמים אשר אתה לעיט צפור כל-כנף וחית השדה נתתיה לאכלה: (ט) על-פני השדה תפול כי אני דברתי נאם אדני יהוה: (י) ושלחתי-אש במגוג ובישבי האיים לבטח וידעו כי-אני יהוה: (יא) ואת-שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל ולא-אחל את-שם-קדשי עוד וידעו הגוים כי-אני יהוה קדוש בישראל: (יב) הנה באה ונהיתה נאם אדני יהוה הוא היום אשר

פיהרע דיק הערבייא, בריני געדיך הערפאן, אויס דען גרעני צען דעם נאָרדענס, אונד לאַססע דיק הערציעהען, גע-גען דיא בערגע ישראלים. (ג) דאָרט שלאָגע איד דיר דען באַגען אויס דער לינקען האַנד אונד אויס דיינער רעכטען שליידערע איד דיא פֿיילע הינוועגן. (ד) אויף דען בערגען ישראלים וואָלסט דוא פֿאַל לען, דוא ריין גאַנצעס העער, אונד דיא פֿאַלקער, דיא מיט דיר זינד, דען רויבֿפֿאַגעלן, אַללעם געפֿליגעל, אונד דעם געווילדע דעם פֿעלדעם געבע איד דיק צור שפּייען. (ה) אויף דעם פֿרייען פֿעלדע וואָלסט דוא פֿאַללען. דען זאָ האַבע איד עם בעשלאַססען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (ו) איד ווילל איד פֿיער זעני דען איבער מגוג, אונד איבער דיא וואַרגלאַזען אינזעל-בע-וואַהנער, דאָמיט זיא אינגע ווערדען, דאָס איד דער עוויגע בין. (ז) מיינען הייליגען נאָמען ווערדע איד אונטער מיינעם פֿאַלקע ישראל בעקאַנט מאַכען, אונד איהן נייע מעהר הערראַכווירדיגען לאַססען, דיא פֿאַלקער וואָללען ערקענען, דאָס איד דער עוויגע, דער הייליגע ישראלים בין. (ח) ווען נון קאָממט ער, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע יענער

ר ש י

לש (ב) ושאתיה, כמו והשאתיה על עמי כמו (חללים פי"ט) לא ישיא אויב זו: (ז) ולא אחל את שם קדשי, שפלותם של ישראל חלו שמו הוא באמור להם (לעול לוי) עם

ב א ו ר

יודע גם כי טבע האדם כראשונה היה הפרכות וממנה נעתק מעט מעט, ע"כ יכול גם על איש פרח בלי מוסר, מכל אשר שב אל מלכ בני אדם הראשונים אשר היו פראים. וששאתיה, ר"ק יפשו משרש שזה, ור"י משרש נשא, ואנכי הלכתי בעקבות הכסם געוועניס, אשר כפי חרונתי הקדמונים ודמיוני עם לשונות אחרות, יחן לו שרש כפני עלמו, שרש שא, והוא אחרו כמו והעליתיה. (ז) ולא אחל, שפלותם של ישראל חלו שמו הוא באמור להם עם ה' אלה ולא יכול להגילם, (ר"י).

דברתי: (ט) ויצאו ישבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשקומגו וצנה בקשת ובחצים ובמקל יד וברמה ובערו בהם אש שבע שנים: (י) ולא ישאו עצים מן השדה ולא יחטבו מן היערים כי בנשק יבערו-אש ושללו את-שלליהם ובזזו את בזויהם נאם אדני יהוה: (יא) והיה ביום ההוא אתן לגוג ומקום-שם קבר בישראל גי העברים קדמת הים והסמת היא את-העברים וקברו שם את-גוג ואת-כל-המוזנה וקראו גיא המון גוג: (יב) וקברום בית ישראל למען טהר את-

טאג, דען איד פֿערקינדעט האַבע, (ט) דאָ ווערדען די-נויסציעהען דיא בעוואַהנער דער שטאַרטע ישראלים, ווער-דען אַנצידען אונד הייצען מיט דען וואַפֿען, מיט דעם קליי-גען שילדע אונד מיט דעם גראַ-סען, שילדע, מיט באַגען, פֿליי-לען, שטרייטֿפֿאַלכן, אונד מיט לאַנצע; זעבען יאהרע (זיינע וואַנגע לייטויער בעדייטענד) וואָללען זיא דאָ פֿיער דאָמיט אונטערהאַלטען. (י) זיא ווער-דען קיין האַלץ האַלען פֿאַם פֿעלדע, אונד קיינעם הוייען אין דען וואַלדערן, זאָנערן מיט דען וואַפֿען וואָללען זיא דאָ פֿיער אונטערהאַלטען; איהרע רייבער ווערדען איהר-גען צור בייטע, איהרע פֿליג-דערער ווערדען פֿאַן איהנען געפֿלינדערט, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (יא) אַן יענעם טאָגע דאָן, געבע איד

הארץ

דעם גוג איינער גראַבשטאַטטע אין ישראל, דאָרט צו גי עוברים (ח"ט טה"ו דער לייטענדען) אַן דער אַסטווייטע דעם מעערעם, וואָ עם דעם וואַנדערערס וועג פֿערשפּעררט, דאָרט ווירד פֿאַן גוג מיט זיינער פֿאַלקסמענגע בעגראַבען, אונד עם נענען: גי המון גוג, (טה"ו) דער פֿאָקסמענגע גוגים). (יב) דאָ הוויז ישראל ווירד, אום דאָן לאַנד צור רייניגען, זעבען מאָ

ר ש י

ה' אלה ולא יכול להגילם: (ט) והשיקו, כמו חנור שהסיקוהו בלי משנה: בנשק. אנאיר מורא"ש גלע"ז: (יא) אתן לגוג מקום שם קבר, מקום שיהא שם קבר להם לפי שהוא מרעו של יפת שנסה את ערות אביו לפיכך זכה לקבורה: גי העוברים, גי אסם עוברים את ים כנרת להביא משם פירות גינוסר תמיד: קדמת הים, ת"י מדנת ים גינוסר: וקוסמת היא את העוברים, וסיגרת היא את העוברים כמו לא חסוסם (דברי"י כ"ה) ערוב פגרים שכלו שם יחדלו את העוברים מעבור לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם. ומנחם פתרו בספרו

ב א ו ר

(ט) שבע שנים, אלים רבים, וכן כל שבע שפירשה הוא, יודוע כי המספר שבע מהמספרים אשר בהם ישתמש העברי, אם יש את נפשו להגיד מספר כללי, כמו עשר, מאה, אלף. (יא) גי העבריים, שם המקום אשר שם יקבר, והסמת, קדמת הים תפגור את העובר ולא יכול ללכת לרחבו, כי הים ומנעהו. והנביא אמר: כי קבר גוג יהיה במקום הזה, אשר שם

מאנאטהע (חיינע וזנגע לייט
חרייטענר) זיא בעגראבען.
(יג) אללע לאנדעסבעוואַנער
ווערדען זיא בעגראבען, אונד
דער טאג מיינער פֿערהערר-
ליכונג ווירד איהנען צום רוה-
מע זיין, שפריכט דער הערר
דער עוויגע. (יד) דאן ווערדען
זיא מאַנער אויסזאָנדערן,
דיא דאָו לאַנד דורכשטרייפֿען
דאָמיט די עזע הערומשטריי-
פֿענדען אויך יענע בעגראַבען,
דיא איינצעלן אויף דער ערדע
ליענען, אום דאָו לאַנד צו ריי-
ניגען; אונד ערשט נאָך פֿער-
לויף פֿאָן זעבען מאַנאטהען
ווערדען זיא עס דורכשפּעהעט
האַבען. (טו) ווען נון דיא
דורכשטרייפֿענדען דורך דאָו

הָאָרֶץ שְׂבַע־חֳדָשִׁים: (יג) וְקִבְרוּ
כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם
יּוֹם הַכְּבֹדִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוֹה:
(יד) וְאֲנֹשִׁי תְּמִיד יִבְדִּילוּ עֲבָרִים
בְּאָרֶץ מִקְבָּרִים אֶת־הָעֲבָרִים
אֶת־הַנּוֹתְרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ
לְטַהֲרָהּ מִקְצָה שְׂבַע־חֳדָשִׁים
יַחְקְרוּ: (טו) וְעִבְרוּ הָעֲבָרִים בְּאָרֶץ
וְרָאָה עֵצִים אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן
עַד קִבְרוּ אֶת־הַמְּקַבְּרִים אֶל־גֵּיא
הַמּוֹן גּוֹג: (טז) וְגַם שֵׁם־עִיר הַמּוֹנָה

וטהרו

לאַנד ציעהען אונד דאָו געביין איינעם מענשען זעהען, ווערדען זיא דאָבייא איין מאַהל
ערייטען, דאָמיט דיא טאָרטען־גראַבער עס (דחו געביין) נאָך דעם טהאַלע המון גוג צו
גראַבע ברינגען. (טז) אויך יענע שטאַרט בעקאָממט (דחֶסֶן) דען נאַמען המונה (חיה-
רע

ר ש י

יחסו את אדם מלהיות רים הפגרים: (יג) וקברו כל עם הארץ. שמו עס: והיה להם
לשם. כל האומות יספרו את שם לשבח ולחסד אין לך כאומה זו רחמיים יש לך אדם שקובר
את אייבוי עמדי עליו להורגו: (יד) ואנשי תמיד אנשים המתמידים לכך יבדילו ישראל כדי
לעבור בארץ ללקט את המפוזרים: מקברים את העוברים. מקברים עם העוברים את
הפגרים המוסמים ומעבדים את המעבר שהעוברים את הים מקברים אותם להנאדם. את
העוברים עם העוברים כך שמעתי וכתתי: את הנותרים על פני הארץ. רחוק מן המעבר
שאין העוברים את הים מתעסקים בהם לקינרם וקברום אלה המתמידים ומובדלים לכך:
מקבה שבעה חדשים. יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינים להקבר ומאז והלאה יחקרו בארץ
במקום המסורים בחומי וכן הקולים ויקברו מה שימלאו: (טז) ועברו העוברים בארץ.
הולכי דרכים שראו עמם אדם: ונדה אללו ליון. סימן שיש כאן עמם של מת כדי שיפראו ממנו
הולכי דרכים ועושי טהרות עד בא אנשי התמיד המובדלים לחקור וקברו אותן: (טז) וגם
עם עיר המונה. וגם העיר ששמה עיר הומיה מרוב אדם היא עיר הגדולה גם היא חיל
יוצאה עס יקברו. המונה לא מפיך היא לפי שהיא אחרונה משמשת עס דבר. המיה כמו
הומיה

ב א ו ר

שפת הים, נעבר הקדם ימוע העובר ללכת. (יג) לשם, עס נבחרתם יהיה בין כל האומות.
יום, ניום. (יד) חמיר, אנשים המתמידים לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט
את המפוזרים. את העברים, עם העוברים, וכן חיי (דש"י). מקברים, יכינו הכל להיות
נקברים, כי בראשונה יבנו רק ליון לסימן כי עס מת, ואז כאשר יעברו כל הארץ וקברום.
(טז) ציון, סימן שיש כאן עמם של מת (היגל). (טז) שם עיר, כמו שהגוי יקרא המון
גוג

וטהרו הארץ: (יג) ואתה בן־אדם
כה־אמרו אדני יהוה אמר לצפור
כל־בְּנֵי־פֶה וְכָל־חַיֵּית הַשָּׂדֶה הַקְּבָצוּ
וּבֵאוּ אֲסָפוּ מִסְכִּיב עַל־זִבְחִי
אֲשֶׁר אֲנִי זֹבַח לָכֶם זֹבַח גְּדוֹל עַל
הָרִי יִשְׂרָאֵל וְאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר
וְשִׁתִּיתֶם דָּם: (יד) בָּשָׂר גְּבוּרִים
תֹּאכְלוּ וְדָם נְשִׂאֵי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ
אֵילִים כָּרִים וְעֵתוּדִים פְּרִים
מְרִיאֵי בָשָׂן כָּלֶם: (טו) וְאֲכַלְתֶּם־
חֶלֶב לְשִׁבְעָה וְשִׁתִּיתֶם דָּם
לְשִׁכְרוֹן מִזְבְּחִי אֲשֶׁר־זִבַּחְתִּי
לָכֶם: (יז) וּשְׁבַעְתֶּם עַל־שְׁלַחְנֵי
סוּס וְרֶכֶב גְּבוּר וְכָל־אִישׁ
מִלְחָמָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוֹה:
(יח) וְנָתַתִּי אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם וְרָאוּ
כָּל־הַגּוֹיִם אֶת־מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר
עֲשִׂיתִי וְאֶת־יָדֵי אֲשֶׁר־שַׁמְתִּי
בָּהֶם: (כג) וידעו בית ישראל כי

אני

רע פֿאָרשטענען, זיא ווער-
דען זיא דאָו לאַנד רייניגען.
(יג) פֿערגער, שפריכט דער
הערר, דער עוויגע: דוא ער-
דענאָהן! רופֿע דען פֿאַנגעלן,
דעם זאָמסטליכען געפֿליגעל,
זאָ וויא דעם געווילדע דעם
פֿעלדעם צו: פֿערוואַממעלט
איך אונד קאָממט הערבייא,
פֿערוואַממעלט איך פֿאַן רינגם
אומהער צו דעם מאַהלע
דאָו איך איך כערייטע, צו
דעסגראַסען מאַהלע אויף דען
כערגען ישראל! דאָ זאָללט
איהר פֿלייש פֿערצעהערען אונד
בלוט טרינקען (יח) דאָו פֿלייש
פֿאַן העלדען זאָללט איהר
פֿערצעהערען, דאָו בלוט פֿאַן
דען פֿירשטען דער ערדע
זאָללט איהר טרינקען, איהר
ווירדער, איהר האַטמעל,
באָקע אונד שטיערע, אללע
פֿאַן דעם מאַסטפֿיעהע בשׁוֹם;
(יט) דאָ זאָללט איהר פֿעטט,
בזו צור פֿאַללען זעטטיגונג
עססען, אונד בלוט בזו צום
כערוישען טרינקען, פֿאַן דעם
מאַהלע דאָו איך איך כעריי-
טע. (כג) זאָטטיגען זאָללט איהר
איך אָן מיינער טאַפֿעל, אָן
ראָם אונד רייטער, אָן העל-
דען זאָ וויא אָן יעדעם קריעגסמאַננע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (כא) זאָ געבע איך
קונד מיינע העררליכקייט אונטער דען פֿעלקערן, דאָמיט אללע נאַציאָנען זעהען מיינע
שטראַפֿעגריכטע, דיא איך געאישט, אונד מיינע מאַכט, דיא איך ווירדער זיא געווען.
דעט האַבע. (כג) פֿאַן יענעם טאַנע אָן אונד פֿערגער, ווירד דאָו הווי ישראל עס אַנער-
קענע

ר ש י

הומיה: וטהרו. את ישראל בארץ את טהרותיהם ותרומותיהם: (יח) אלים כנים ועזרבים
פרים. מלכים ודוכסים שלטונים ושרים: מריאי נשן. שור של פטם קרו אלמירי נלשן ערבי:
(כא) את משפטי. את פורענותי יושטיילא בלע"י:

ב א ו ר

גוג, כן עיר הסמוכה לגיא חקרא המונה, (רל"ק). וטהרו, בדך הוב יטהרו את הארץ.
טו * 15 בעונם

קעננען, דאס איך דער עוינע
 איהר גאטט בין. (כג) אונד
 אויך דיא פאלקער ווערען עס
 ערקענען דאס נור דורך איה-
 רע אייגענען זינען, דאז הויה
 ישראל פערטריבען ווארדען,
 דאס דארום, ווייל זיא מיר
 אונטרייא ווארדען, איך מיין
 אנטליטשן איהנען פערבאך-
 גען, אונד זיא דער מאכט איה-
 רער דראנגער פרייו געגעבען
 האבע, דאמיט זיא אלע דורך
 דאז שווערט פאללען.
 (כד) דאס נאך איהרער אונ-
 ריינהייט, אונד נאך איהרען
 פרעפעלן איך איהנען געטהאן
 אונד דארוסנור מיין אנטליטשן
 איהנען פערבארגען האבע.
 (כה) פירוואהר, זא שפריכט
 דער הערר, דער אללמענ-
 טיגע: באלד פיהרע איך צוריק
 דיא געפאנגענען יעקב'ס,
 ערבארמע מיד דעס הויזעס
 ישראל, אונד אייפערע פיר
 מיינען הייליגען נאמען.
 (כו) דריקענד פיהלען זיא דאן
 איהרע שמאך, אונד אללע דיא
 אונטרייע דיא זיא געגען
 מיד בעגאנגען, ווען זיא
 רהיג אונד אונגעשטארט
 אויף איהרעם ערדרייך
 וואהנען.
 (כז) אונד ווען איך זיא
 פאן דען פאלקערן צוריק
 עבראכט, זיא אויס דען
 לאנדערן איה-
 רער

אני יהוה אלהיהם מן היום הזה
 והלאה: (כג) וידעו הגוים כי בעונם
 גלו בית ישראל על אשר מעלו-
 בי ואסתר פני מהם ואתנם בין
 צריהם ויפדו בחרב כלם:
 (כד) כטמאתם וכפשעיהם עשיתי
 אתם ואסתר פני מהם: (כה) לכן
 כה אמר אדני יהוה עתה אשוב
 את שבית יעקב ורחמתי כל-
 בית ישראל וקנאתי לשם קדשי:
 (כו) ונשו את כלמתם ואת כל-
 מעלם אשר מעלו בי בשבתם
 על אדמתם לבטח ואין מחריד:
 (כז) בשובבי אותם מן העמים
 וקבצתי אתם מארצות איביהם

שבות קרי. חסר א' ונקדשהי

שבות קרי. חסר א' ונקדשהי
 מיד בעגאנגען, ווען זיא רהיג אונד
 אונגעשטארט אויף איהרעם ערדרייך
 וואהנען.
 (כז) אונד ווען איך זיא פאן דען
 פאלקערן צוריק עבראכט, זיא
 אויס דען לאנדערן איהרער

ר ש י

(כג) וידעו הגוים כי בעונם גלו בית ישראל. כשיראו את נבוכדנצר יכירו כי לא מקולר ידי היה
 שלח הושעתיס חלא בעונם הסתחתי פני מהם וגלו: (כה) וקנאתי לשם קדשי. ולבשתי קנאת
 חצועה ונקס למען שם קדשי שלח יתחלל עוד. וקנאתי לשם קדשי בשביל שם קדשי כמו המקנא
 אתם לי (במדבר י"א): (כו) ונשו את כלמתם. בהטיבי להם ולא אגמלם כרעום אז ישאו כלמתם
 וינשו מלהרים פנים. ומנחם פיי ונשו כמו (תהלים ל"ב) אשני נשו פשע לי כפרה:
 ולא

ב א ו ר

(כג) בעונם, כשיראו את נבוכדנצר יכירו, כי לא מקולר ידי היה שלח הושעתיס, חלא בעונם
 הסתחתי פני מהם. (כו) ונשו, וינחן והשבעים תרגמו בלשון קבלה, והדיק פירש, ישאו
 כפיהם וינורו כליתם שהיתה להם בגלות. ולשון ר"ש, בהטיבי להם ולא אגמלם כרעום,
 אז ישאו כלמתם וינשו מלהרים פנים. ולפיו מתורגם אשכנזית.

בטרם

ונקדשתי כם לעיני הגוים רבים:
 (כח) וידעו כי אני יהוה אלהיהם
 בהגלותי אתם אל הגוים
 וכנסתים אל אדמתם ולא-
 אותיר עוד מהם שם: (כט) ולא-
 אסתיר עוד פני מהם אשר
 שפכתי את רוחי על בית
 ישראל נאם אדני יהוה:

מ (ח) בעשרים וחמש שנה
 לגלותנו בראש השנה
 בעשור לחדש בארבע עשרה
 שנה אחר אשר הכתה העיר
 בעצם היום הזה היתה עלי יד-

יהוה
 צעהנטען דעם מאנאטהם, אים פירצעהנטען יאהרע נאכדעם דיא שטארט (ירושלים) צער-
 שטארט ווארדען, אן דעמוזעלבען טאגע וואלטעטע איבער מיד דיא האנד דעם עויגען
 אונד

ר ש י

(כח) ולא אותיר. אחד מהם בגולה:
 מ (א) בראש השנה בעשור לחודש. איזו שנה שר"ה שלה בעשור לחודש הוי אומר זה יובל
 שחרב הבית בשנת ל"ז ביובל שהתחיל בשמונה עשר שנה ליאשיהו ולסוף י"ד היה
 ראוי היובל להיות והיא שנת ביה בגלות יכניה שגלה בכ"ז ביובל י"ד של יאשיהו מייח עד
 ל"א

ב א ו ר

מ (א) בטרם חל לבצר הפרשיות האלה אגיע לפניך קורא אהוב בקצור נמנך כל הסבות
 וגרמות אשר יבדלו הבנת בנין הזה עד אשר כמעט הקורא לא יוכל לנצר נכסו
 נורחו, (ואם גם כסו המפרשים לבארו, הלא השניים והחלופים אשר כם יענו ויגידו כי לא
 קלעו אל נקודת האמת ואיז איש כפי דמיונו וכפי הבנתו פירש, זה אמר בכה וזה אמר
 בכה) למען תהינה לי כסות עינים ואיכות, אם לא בארתי השתים ולא התרתי הספקות
 צננין הזה, באשר ידעתי גם ידעתי, כי עת תקרא הסבות המיועט מהבין תבנית הבנין,
 תורה ולא תשים אשמה, אם לא מרשתי כי אם באור הדברים סתם. והסבות האלה יתחלקו
 לשני ראשים, מקבתן תלויות בדברים שונים חון הבנין, ומקבתן תלויות צננין עצמן, ואלה
 הראשונות: א' באשר לא ידענו היטב האופן והדרך אשר בה צנן, עדימ כמו שאמרתם
 היום (גרענטישער שטייען) אז (בויהרט); ב' באשר לא ידענו הוראת המלות אשר בהן השתמשו
 לראש חלקי הבנין, כמו אולם, חיל, וכדומה; ג' באשר לא ידענו המקום אשר שם היה
 הבנין

והוויבא אתי שמה: (ב) במראות
 אלהים הביאני אל ארץ ישראל
 ויניחני אל הר גבה מאד ועליו
 כמבנה עיר מנגב: (ג) ויביא
 אותי שמה והנה איש מראהו
 כמראה נהשת ופתיל פשתים
 בידו וקנה המדה והוא עמד
 בשער: (ד) וידבר אלי האיש
 בן אדם ראה בעיניך ובאזניך
 שמע ושים לבך לכל אשר אני
 מראה אותך כי למען הראותכה
 הבאתה הנה הגד את כל אשר
 אתה ראה לבית ישראל: (ה) והנה
 חומה מחוץ לבית סביב סביב

אונר פיהרטע מיך דאָהין.
 (ב) אין איינער גאָטטליכן ער-
 שיינונג פֿיהרטע ער מיך אין
 דאָז לאַנד ישׂרא אונד לעים
 מיךנידער אויף איינעם ועהר
 האָהען בערגע, אויף דעססען
 זידויטע איין געביידע וויא
 איין שטאָרטגעביידע וואָר.
 (ג) צלם ער מיך דאָהין גע-
 פֿיהרט האָטטע, וועהע! דאָ
 וואָר איין מאַן, דעססען אויס-
 זעהען גלייך דעם דעם קו-
 פֿפֿערס וואָר; איינע ליינענע
 שנור אונד איינע מעסרוטהע
 היעלט ער אין ווינער האַנד,
 אונד שטאַנד אים טהאַרע.
 (ד) דאָרט שפּראַך דער מאַן צו
 מיר: ערדענאָהן! וועהע מיט
 דינען אויגען, האָרע מיט דינע
 נען אַהרען, אונד ריכטע דיין
 הערץ אויף אַללעס דאָז, וואָס
 איך דיר צייגען ווערדע; דען
 דאָרום, דאָס איך דיר עס ציי-
 גע, וואָרדעסט דוא היעהער געפֿיהרט, אַללעס וואָס דוא וועהען ווירסט, זאָגע דעם הוי-
 זע ישׂראל. (ה) דאָ וואָר איינע מויער פֿאַן אויסען אום דאָז געביידע אומהער; אין דער האַנד
 דעם

קמן בלא חס"ף

וביר

ר ש י

ל"א ויהי קים י"א: יד ה'. חוק חוקבו להוליכני על כרחי: ויבא אותי שמה. אל העיר
 הרכובה היו ירושלים אותי שנה הראהו בנין הבית לעתיד לבא: (ב) במראות אלהים הביאני
 לא הוליכני עס אלא הראני כאלו אני עס; אל הר גבוה מאד. שכן הוא עתיד לגבה שני
 (ישעיה ב') ויבא מגבעות: כמבנה עיר. כבנין עיר: מנגב. דברומו של הר: (ג) במראה
 נחשת. כעין יו החיות ונולדים כעין נחשת קלל: ופתיל פשתים בידו למדידת קרקע אין
 (דבר) ויפה מחבל פשתים: וקנה המדה. למוד בו את עובי החומה ואורך ורוחב השערים:
 (ד) לכל אשר אני מראה אותך. ענין הבנין: הובאתה הנה. מבבל: (ה) והנה חומה מחוץ
 לבית. בנין בית א' הראני בלפניו הכר וחומה מחוץ סביב סביב כך מפוסה בסוף הספר

ב א ו ר

הבנין, חס על מקום גבוהה או משופע, או חס רק איזה חלקים היו על מקום גבוה ומישור,
 ואחרים על מקום משופע. — והשניות הן: א', ב' אשר הבניו לא חתך הבנין כפי
 ערך חכמת הבנין; ג', ב' אשר הבניו שנה ושלוש פעמים דבר אחד כפי דרכו, ולא ידענו
 חס זה הדבר אשר הניד כבר או דבר חדש; ג', ב' אשר שמום היחוסים מעורבים אלו כידוע
 לכל קורא ספרו; ד', ב' אשר הבניו ערבב מלות אחד, רוחב וקומה, ופעם קרא אורך אשר
 בפסוק חזר כנה רוחב ולהיסק. ובטורם חל עור, אגיד לך, כי לא היה כבד עלי לצייר

נס

וביד האיש קנה המדה שש-
 אמות באמה וטפח וימד את-
 רחב הבנין קנה אחד וקומה קנה
 אחד: (ו) ויבוא אל שער אשר
 פניו דרך הקדמה ויעל במעלתו
 וימד ואת סף השער קנה אחד
 רחבו ואת סף אחד קנה אחד
 רחב: (ז) והתאקנה אחד ארך
 וקנה אחד רחב ובין התאים
 המש אמות וסף השער מאצל
 אולם השער מהבית קנה אחד:

במעלותיו קרי. וימד
 וואָס שטובע אונד דער אַנדערן וואָרען פֿינף עללען, אונד דיא שוועללע דעם טהאַ-
 רעס, נעבען דער האַללע דעם טהאַרעס פֿאַן אינווענדיג, היעלט איינע מעסרוטהע.
 ער

ר ש י

דעם מאַנעם וואָר דיא מעס-
 רוטהע זעכס עללען אונד איי-
 נע שפּאַננע לאַנג, נאָך דעם
 (בעקאָנטען) צאָם; דיא בריי-
 טע דעם געביידעס ענטהיעלט
 איינע מעסרוטהע, אונד דיא
 האָהע, אויך איינע מעסרו-
 טהע. (ו) דאָן גינג ער צו דעם
 טהאַרע, דאָז נעגען מאַרגען
 לאַג, שטיגע דיא שטופֿפֿען
 היניף, אונד מאַס דיא שוועל-
 לע דעם טהאַרעס, איינע
 מעסרוטהע ברייט, אונד דיא
 אַנדערע אויך איינע מעסרו-
 טהע ברייט. (ז) יעדע וואָכט-
 שטובע וואָר איינע מעסרו-
 טהע לאַנג, אונד איינע מעס-
 רוטהע ברייט, צווישען איינער
 אונד דיא שוועללע דעם טהאַ-
 רעס, נעבען דער האַללע דעם טהאַרעס פֿאַן אינווענדיג, היעלט איינע מעסרוטהע.
 ער

ב א ו ר

גם בדמיוני תבנית הבית ולפרשו מתוך דברי הפסוק, אבל לא אפסוק לפרש תורת הבית אשר
 רק בדמיוני, כ"א התבנית אשר ראה יחזקאל, ואם יש את נפשך לקרוא דמיון תבניתו, פתח
 ספרי המפרשים. (ו) והחא, השנעים לא חרמו, לא מלת חא ולא אולם, וכפי
 הנראה

וַיִּמְד אֶת־אֱלֹם הַשַּׁעַר מִהַבֵּית
 קִנְהָ יֶחֱדָד: (ט) וַיִּמְד אֶת־אֱלֹם
 הַשַּׁעַר שְׁמֹנֶה אַמּוֹת וְאֵילָו שְׁתֵּים
 אַמּוֹת וְאֱלֹם הַשַּׁעַר מִהַבֵּית:
 (י) וְתֵאֵי הַשַּׁעַר בֶּרֶךְ הַקְּדִים
 שְׁלֹשָׁה מִפֶּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֶּה מִדָּה
 אַחַת לְשְׁלֹשָׁתָם וּמִדָּה אַחַת
 לְאֵילֹם מִפֶּה וּמִפּוֹ: (י"א) וַיִּמְד אֶת־
 רֹחַב פֶּתַח־הַשַּׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת

ואילוי קרי:
 (יא) דריא ברייטע דעם טהאר - איינגאנגס מאס צעהן עללען, דריא לאג-
 גע

ר ש י

רחבו לכסות עובי חומת האולם אי מימין וא' משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל
 קנה אי כמו שפרש והולך: (ח) וימד את אולם השער מהבית. לפניו מן השער: קנה
 אחד. עובי חומת הימין והשמאל שהאולם נכון עליהם: (ט) וימד את אולם השער ח' אמות.
 משך בליטתו לתוך עובי: ואילוי. שהשליטתו כל אילים האמורים בענין הם כמין אילנות
 עגולין עשויין מאבני גיית ועומדין בפתח אחד מימין וא' משמאל במקום ספיים במקום מזוהת
 וכת"י (ישעיה ו') ויועזו אמות הספיים אילנות ספיים וקרוין אילים על סם עגולין כאלה
 וכאלון: ואילוי שתיים אמות. עובי עגולין ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לבתול ימין
 וזה לבתול שמאל נמצא בליטת האולם ואיליים שלו י' אמות לתוך העורה לפניו מן השער:
 ואולם השער מהבית. לפי שאולמו שער עז"י היו בולטים ומאוכים לחד החזן כמו שפירש
 בענין פ"י באולמי שערי עז"י שהם היו משוכין לחד פנים ואערי עז"י מכוונים כנגד שערי עז"י נמצא
 אולם כנגד אולם ודבר נוי הוא זה: (י) ותאי השער. הוא אשר דרך הקדים שבבתול מזרחי של עז"י ג'
 היו מסהוג' היו מסה ג' לדרום וגי' לכפון סמוכין לבתול עז"י ופניהם להר הבית ומדת חללו ובתול
 המפסיק בין כל אחד פ"י למעלה: ומדה אחת לאילים. העשויין לפני האולם מבסוים: מפה
 ומפה. מימין ומשמאל מרחק שתיים אמות: (יא) רוחב פתח השער. רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל
 הפתחים

ב א ו ר

הנראה היו התאים חדרים מיוחדים לשומרי הבית. (ט) אולם השער, בפסוק זה נבנו
 המפרשים ויחנן שהיו שתי אמות אחת מן קנה אחד שהוא שש אמות, ואחת משמונה
 אמות, וזה נראה מפסוק ט"ו וזכר אמות בלשון רבים, וכן בשאר השערים
 בפ"א נאמר בלשון רבים. ואילוי, כל אילים האמורים בענין הם כמו אילנות עגולות
 עשויין מאבני גיית ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספיים במקום מזוהת וכן
 הרגום יונתן: ויועזו אמות הספיים אילנות ספיים וקרוים אילים, ע"ש עגולין כאלה וכאלון
 (רש"י). ונראין דבריו, כי כאשר יגידו לנו הנונים עש' רק באחת הימים עמודים מאבני
 גיית לחזק ולשען עליהן הנונים תחת האולנים, אשר בהם השתמשו בראשונה להשענם.
 וכלי ספק קראו על זה גם העמודים בהמלה אשר כי כנו העץ אשר תחתיו עשו העמדה.
 ויעש

אֶרֶץ הַשַּׁעַר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת:
 (י"ב) וּגְבוּל רִפְנֵי הַתְּאוֹת אִמָּה
 אַחַת וְאַמָּה־אַחַת גְּבוּל מִפֶּה
 וְהַתְּאָ שְׁש־אַמּוֹת מִפּוֹ וְשֵׁשׁ
 אַמּוֹת מִפּוֹ: (י"ג) וַיִּמְד אֶת־הַשַּׁעַר
 מִגַּג הַתְּאָ לְגִגּוֹ רֹחַב עֶשְׂרִים
 וְחָמֵשׁ אַמּוֹת פֶּתַח נֶגֶד פֶּתַח:
 (י"ד) וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילִים שְׁשִׁים אַמָּה

ואל
 איינגאנג וואר דעם אנדערן געגענאיכער. (י"ד) דריא ויילען בערעכענטע ער אויף ועכצוג
 עק-

ר ש י

הפתחים רחבן י' אמות: אורך השער. הוא חלל אולם השער מן הכפון לדרום: שלוש עשרה
 אמות. עשר כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תחמה שאלל הפתח קורחו
 רוחב ואלל חלל האולם קורחו אורך הפתח גובה הוא ארבו והרחב מסך אל סף והאולם
 לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הכפון לדרום זש שמה
 אמות וזו י"ג קירא את המדה היתירה אורך והרי עדות לדבר במשכנא (דמלכים א') והאולם
 על פני היכל הבית כי אמה ארבו עיפ רוחב הב' נמצא מן הכפון לדרום קרוי להיכל רוחב
 ולאולי קרוי אורך לפי שהיכל מדתו מן המזרח למערב יתירה על הכפון לדרום ובאולם
 חלוק למדת שהמידה היתירה קרויה אורך: (יב) וגבול לפני התאיות אמה אחת וגו'. התאיות
 שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האולם שלפנים אמה לכפון ואמה לדרום שכבר
 פ"י שהוא מבית משוך מנגד חלל השער אמה ומחנה לכפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהחיים
 שבחזן משוכים לכפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמצאו משוכין מחלל
 רחב הפתח ב' אמות ומחנה לכאן ושתי אמות ומחנה לכאן וזהו לשון וגבול אשומי"ל בלע"ז
 מקום פנוי ובתול התא עוביו ה' נמצא עובי בתול הכפוני של התא הכפוני ועובי בתול הכפוני
 של אולם בליים זה כנגד זה שבתול אולם עוביו שש ובתול התא חמש והוא נמשך אמה אחת
 לתוך כנגד עובי בתול האולם וכן לדרום: (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. מגג התא
 שנלפון השער לגג התא שדרום השער: עשרים וחמש אמות. עובי בתול התא חמש וכן עובי
 בתול התא שמשך שני הרי עשר ושתי אמות ומחנה שמה משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן
 הרי ט"ו וחלל הפתח י' אמות הרי כ"ה וכלן מדת רחב השער הן כנגד י"ג אמות של חלל
 האולם מבפנים ושני בתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח כנגד פתח. פתח התא
 שאלל השער בדרום מכוון כנגד פתח התא שאלל השער בלפון שלח היה לכל שתי התאים החלה
 פתח בבתול שכנגד החזן שלח שלשני התאים הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל אור
 שבין שניהם וכן הוא חומר למטה ואל אליהמה לבניהם לשער למדנו שפתחים פונים לשער:
 (יד) ויעש את אילים ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה:
 ואל

ב א ו ר

(יד) ויעש, נראה כמו ויגביל, כלומר מדד מקום ששים אמה להאילים, והחל למדוד במקום
 איל הכתר אשר אלל השער, ומוסב גם על הכסוף שלאחריו, כלומר לפני השער האחרון וגו'
 מדד גם משמים אמה לאילים, וידוע כי עמודים כאלה הם לנוי ותפארת, וכבר מלאנו
 פעמים

וְאֵל-אֵיל הַחֲצַר הַשָּׁעַר סָבִיבוּ
סָבִיב: (טו) וְעַל פְּנֵי הַשָּׁעַר הָיֵאתוּן
עַל-לְפָנָי אֵלֶם הַשָּׁעַר הַפְּנִימִי
חַמְשִׁים אַמָּה: (טז) וְחַלּוֹנוֹת
אַטְמוֹת אֵל-הַתְּאִים וְאֵל אֱלִיהֶמָּה
לְפָנֶיהָ לַשָּׁעַר סָבִיבוּ סָבִיב וְכֵן
לְאֵלְמוֹת וְחַלּוֹנוֹת סָבִיבוּ סָבִיב
לְפָנֶיהָ וְאֵל-אֵיל תַּמְרוֹת:

האיתון קרי

והנה

ר ש י

ואל איל החצר השער סביבו וכן לכל אילי החצר שכל אילמי שערים סביב סביב שאף בלמון
ובדרום היו לה שערים עשוין כחצות השער הזה כמו שמפורש בענין: (טו) ועל פני השער
האיתון גובהו של השער הזה והוא קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש כגשר ויכילה לכל באי
העזרה. איתון תרגום של ביאה: על לפני אולם השער הפנימי עם גובהו של אולם השער
שהוא לבנים מן השער: חמשים אמה. ומגובה שאר השערים שבעין שהם נ' אמה אני
למד שעל פני החמור באן הוא גובה (כלומר משער החיטון גובה נ' נ' אמה על פני כל האולם
כשער הפנימי של אולם שאף כסופו של אולם הוא שער כמו שמפורש כבר בספק נ"ו): (טז) וחלונות
אטומות אל התאים. התאים האלה לא היו להם פתחים אל החוץ אלא זה פתוח לזה וכן
מזינו במסכת מדות בתאים שסביבות ההיכל ג' פתחים לכל א' וא' א' לתא מן הימין וא' לתא
מן השמאל וא' לתא שעל גביו ולתאים שחצר של זה אלא ג' תאים זה אצל זה ולא
היו להם תאים על גביהם היו לאמצעים שני פתחים א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל
ולחיטון של כל השער היו ב' פתחים א' פתוח לאמצעי וא' ללד השער וכן לתא החיטון של
כתף השני מזה ומזה לשער כמ"ש למעלה פתח נגד פתח והיו להם חלונות שקיפות אטומות
פתוחות ללד החיטון ופתחים ללד פנים כלומר קלרים ללד פנים ורחבים ללד החוץ אל המזרח.
ומנחם פתח שקיפים ל' השקפה כמו (ז' ר' מ' וז' ח' השקפה (תהלים ק"ב) כי השקף ממרום
קדשו. וכן (שמות י"ג) אל המשקף גם פתח ל' השקפה: ואל חלובה לפניהם לשער. ואל
כתפות פתחיהם של ב' תאים הסמוכים לשער מזה ומזה שהיה פתחן אל תוך חויר השער פתח
החל הפנימי למפון לצד ופתח התא הדרומי מדרום לשער וכתפות הפתחים מזה ומזה לפתח
החל הם החלילים והיו בהם חלונות פתוחים לחויר הפסק רחב השער שהיה מפסיק בין
התאים וחיותו חויר קורא לפניהם לשער שמי שנכנס לבין חויר בלישת התאים שמכאן ומכאן
נראה שהיו נכנסם לשער: וכן לחלמות. וכן היו חלונות לחלמות של כל שער ושער: וחלונות
סביב סביב לפניהם. בחומה ללד העזרה מבנים: ואל איל תמורים. ת"י בותרת בותרת
נראש האיל היה עשוי כמין בותרת דומה לקל כי במשכנא דשלמה הן מתורגמות בותרת
דקלן

ב א ו ר

פעמים רבים הפעל עשה בלשון הכנה והזמנה. (טו) האיתון, משרש אמה. (טז) ואל
אליהמה לפנימה, החלונות היו בפנים מול האילים אשר הם לפנים לשער. תמרים, מעשה
תמרים

וְהִנֵּה לְשָׁכוֹת וּרְצִפָּה עֲשׂוּי לְחֲצַר
סָבִיבוּ סָבִיב שְׁלֹשִׁים לְשָׁכוֹת אֵל-
הַרְצִפָּה: (י"ט) וְהַרְצִפָּה אֵל-כַּתֵּף
הַשָּׁעָרִים לְעַמֹּת אֶרֶץ הַשָּׁעָרִים
הַרְצִפָּה הַתְּחִתּוֹנָה: (י"ט) וַיִּמַּד
רַחֵב מִלְּפָנָי הַשָּׁעַר הַתְּחִתּוֹנָה
לְפָנָי הַחֲצַר הַפְּנִימִי מִחוּץ מֵאֵה
אִמָּה הַקְּדִים וְהַצִּפּוֹן: (כ) וְהַשָּׁעַר
אֲשֶׁר פָּנָיו בְּרֶךְ הַצִּפּוֹן לְחֲצַר
הַחֲיִצוֹנָה מִדָּד אַרְבֵּי וָרַחֲבֵי:
(כ"א) וְתָאוּ שְׂרוּשָׁה מִפּוֹ וּשְׁלֹשָׁה
מִפּוֹ וְאֵילֹו וְאֵלְמוֹ הָיָה כְּמִדַּת
הַשָּׁעַר הַרְאֲשׁוֹן חַמְשִׁים אַמָּה
אַרְבֵּי וָרַחֵב חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
בְּאַמָּה: (כ"ב) וְחַלּוֹנוֹ וְאֵילְמוֹ וְתַמְרוֹ

וחצרו קרי ואיליו קרי. ואלמיו קרי. כמדת
וחלוניו ואילמיו ותמוריו קרי.

ר ש י

דא ווארען צעללען, אום דען
האף הערום וואר אין פֿלֿא-
סטער לאנגער בראַכט, אונד אויף
דיעזעם פֿלאַסטער ווארען
דרייסיג צעללען. (י"ח) דאז
פֿלאַסטער ליעף אן דען ווי-
טען דער טהאַרע פֿאַרט, אונד
דער לאַנגער דער טהאַרע גע-
גענאיכער וואר דאז אונטערע
פֿלאַסטער. (י"ט) ער מאַס
דיא ברייטע פֿאַר דעם אונד-
טערן טהאַרע פֿאַר דעם אינ-
גערן האַף פֿאַן אויסען, הונד-
דערט עללען דיא אַסטליכע
אונד נאָרדליכע (זיי טע).
(כ) אויך דאז טהאַר דאז געגען
מיטטערנאַכט ליענט, צום
אייסערן האַף, מאַס ער דער
לאַנגע אונד ברייטע נאָך.
(כ"א) ווינע וואַכטשטובען וואַ-
רען דרייא פֿאַן היער אונד
דרייא פֿאַן דאָרט, ווינע ווילען
אונד ווינע האַללען וואַרענאָך
דעם מאַסע דעם ערשטען
טהאַרעם נעמליך פֿינציג על-
לען לאַנג אונד פֿינף-אונד צוואַנציג עללען ברייט. (כ"ב) ווינע האַללען אונד
וין

ב א ו ר

תמרים נגוי ולחפארת כמו שעושים בעמודים. (יז) ורצפה, לפי תרגום השבעים נראה שהוא
מקום מסונב מעמודים, אס כן תשנו כי סביב החצר היו עמודים ובתוך החלול היו הלשכות.
חמש

כַּמְדַת הַשָּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דָּרָךְ
 הַקְּדִים וּבְמַעְלֹת שְׁבַע יַעֲלוּבוּ
 וְאֵילָמוּ לְפָנֵיהֶם: (כג) וְשַׁעַר לַחֲצַר
 הַפְּנִימִי נֶגְדַת הַשָּׁעַר לְצִפּוֹן וְלַקְּדִים
 וַיִּמַד מִשְׁעַר אֶל־שַׁעַר מֵאֶרֶץ
 אֲמָה: (כד) וַיִּזְכַּנֵּי דָרָךְ הַדְּרוֹם
 וְהִנֵּה־שַׁעַר דָּרָךְ הַדְּרוֹם וּמִדָּר
 אֵילָו וְאֵילָמוּ כַּמְדוֹת־הָאֱלֹהִים:
 (כה) וְחַלּוֹנִים לוֹ וְלֵאֵילָמוּ סָבִיבוּ
 סָבִיב כְּהַחֲלֹנוֹת הָאֱלֹהִים חֲמִשִּׁים
 אֲמָה אֶרֶךְ וְרַחֵב חֲמִשׁ וְעֶשְׂרִים
 אֲמָה: (כו) וּמַעְלֹת שְׁבַע־הָעֹלֹתָיו
 וְאֵילָמוּ לְפָנֵיהֶם וְתַמְרִים לוֹ אֶחָד
 מִפּוֹ וְאֶחָד מִפּוֹ אֶל־אֵילָו:
 (כז) וְשַׁעַר לַחֲצַר הַפְּנִימִי דָּרָךְ
 הַדְּרוֹם וַיִּמַד מִשְׁעַר אֶל־הַשָּׁעַר
 דָּרָךְ הַדְּרוֹם מֵאֶרֶץ אֲמֹת:
 (כח) וַיְבִיאֵנִי אֶל־חֲצַר הַפְּנִימִי

בשער
 צום אינגערן האָפּע, וואָר אויף דער זידוויטע, ער מאַס נון פֿאַן טהאַר צו טהאַר אויף דער
 זידוויטע הונדערט עללען. (כח) דאָן פֿיחרטע ער מיך אין דען אינגערן האָפּ, דורך דאָן
 זיד=

ר ש י

חמש ועשרים. מנחם החל לנגו: (כב) וילמיו לפניו. ואולם השער לפני המעלות קודם
 שיכנס לאולם היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. לעזי: נגד השער החיצוני
 מכיוונו: וימד משער החצר עד העליון ק' אמה רחב חלל עזי: (כד) ויוליכני דרך הדרום.
 לחצר החיצונה: (כה) כהחלונות האלה. דרש ר' תנחומא הוּא יתירה זו לשון כהה חלונות
 הכות רחבות מבחוץ וקצרות מבפנים לומר לא לאורה אני לריך של חלונות העשויות להכניס
 אורה קצרות מבחוץ ומרחיבות מבפנים: (כו) עולותיו. כמו מעלותיו: אל חליו. על רז
 האיל

בְּשַׁעַר הַדְּרוֹם וַיִּמַד אֶת־הַשָּׁעַר
 הַדְּרוֹם כַּמְדוֹת הָאֱלֹהִים: (כט) וְתָאוּ
 וְאֵילָו וְאֵילָמוּ כַּמְדוֹת הָאֱלֹהִים
 וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וְלֵאֵילָמוּ סָבִיבוּ סָבִיב
 חֲמִשִּׁים אֲמָה אֶרֶךְ וְרַחֵב עֶשְׂרִים
 וְחֲמֵשׁ אֲמֹת: (ל) וְאֵילָמוֹת סָבִיבוּ
 סָבִיב אֶרֶךְ חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אֲמָה
 וְרַחֵב חֲמֵשׁ אֲמֹת: (לא) וְאֵילָמוּ
 אֶל־חֲצַר הַחִיצוֹנָה וְתַמְרִים אֶל־
 אֵילָו וּמַעְלֹת שְׁמוֹנֶה מַעְלָו:
 (לב) וַיְבִיאֵנִי אֶל־חֲצַר הַפְּנִימִי
 דָּרָךְ הַקְּדִים וַיִּמַד אֶת־הַשָּׁעַר
 כַּמְדוֹת הָאֱלֹהִים: (לג) וְתָאוּ וְאֵילָו
 וְאֵילָמוּ כַּמְדוֹת הָאֱלֹהִים וְחַלּוֹנוֹת
 לוֹ וְלֵאֵרָמוּ סָבִיב וְסָבִיב אֶרֶךְ
 חֲמִשִּׁים אֲמָה וְרַחֵב חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
 אֲמָה: (לד) וְאֵילָמוּ לַחֲצַר הַחִיצוֹנָה
 וְתַמְרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ
 וְשְׁמוֹנֶה מַעְלֹת מַעְלָו: (לה) וַיְבִיאֵנִי

אל
 אום; דיא לאַנגע בעטרוג פֿינפֿציג עללען אונד דיא ברייטע פֿינף אונד צוואַנציג עללען.
 (לד) זיינע זיילען וואָרען געגען דען אייסערן האָפּ, זיינע זיילען האַטטען פֿאַלמווערקע
 פֿאַן ריעזער אונד פֿאַן יענער וויטע, אונד אַכט שטופֿפֿען וואָר דער אויפֿגאַנג. (לה) הי=

ר ש י

ידלילע טהאר, אונד מאַס
 דאָן זיילע טהאר, דאָן מיט
 יענען פֿאַן גלייכעס מאַסע
 וואָר. (כט) זיינע וואַכטשטו-
 בען, זיינע זיילען אונד זיינע
 האַללען האַטטען מיט יענען
 גלייכעס מאַס, זיינע פֿענ-
 סטער נעכסט דען דער האַל-
 לען, וואָרען רינגס אומהער;
 דיא לאַנגע בעטרוג פֿינפֿציג
 עללען אונד דיא ברייטע פֿינף
 אונד צוואַנציג עללען. (ל) דיא
 האַללען אום אונד אום, וואָ-
 רען פֿינף אונד צוואַנציג עללען
 לאַנג אונד פֿינף עללען ברייט.
 (לא) זיינע האַללען וואָרען גע-
 גען דען אייסערן האָפּ, זיינע
 זיילען האַטטען פֿאַלמווערקע
 אונד דער אויפֿגאַנג וואָר אַכט
 שטופֿפֿען. (לב) נון בראַכטע
 ער מיך אין דען אינגערן האָפּ
 אויף דער מאָרגענוויטע, אונד
 מאַס דאָן טהאר, דאָן מיט
 יענען פֿאַן גלייכעס מאַסע
 וואָר. (לג) אויך זיינע וואַכט-
 שטובען, זיינע זיילען אונד זיי-
 נע האַללען, האַטטען מיט יע-
 נען גלייכעס מאַס, דיא פֿענ-
 סטער דאַרין וויא דיא זיינער
 האַללען, וואָרען אום אונד

אל
 אום; דיא לאַנגע בעטרוג פֿינפֿציג עללען אונד דיא ברייטע פֿינף אונד צוואַנציג עללען.
 (לד) זיינע זיילען וואָרען געגען דען אייסערן האָפּ, זיינע זיילען האַטטען פֿאַלמווערקע
 פֿאַן ריעזער אונד פֿאַן יענער וויטע, אונד אַכט שטופֿפֿען וואָר דער אויפֿגאַנג. (לה) הי=

האיל היה דקל מזוייר: (כח) וימד את השער הדרום. של מחר הפנימי: (ל) ואילמות.
 חרבוץ בלעזי: סביב סביב, הכותל היה עשוי אולמים נכנסים בעיניו ואילמות הללו היו
 בפנים (סוף למעלה מהתאים כי התאים היו מבפנים נחצר הפנימי שהיה אולם השער היה
 בולט אל החיצונה כמיש בענין ואף שהיו התאים והאולם פונים למקום אחד להיות פתחי
 התאים לתוך האולם שהרי השוה הענין כל מדות השערים החיצונים והפנימיים ולא חלק
 ביניהם אלא בלתי האולמות) (כי התאים היו מבחוץ ושפה תאים וכותליהם וטיו אמות של רחב
 השער עולים לשמונים ואחת אמה וכל החצר הפנימי אינו אלא ק' על ק' כמו שמסרש בענין
 סוף): (לד) ואילמיו לחצר החיצונה. אולמו של שער הפנימי לא היה לנד פנים כמו שהיו

אל-שער הצפון ומדר במדות
 האלה: (ל) תאו אלו ואלמו
 ותלונות לו סביב וסביב ארך
 המשים אמה ורחב משועשרים
 אמה: (ל) ואילו לחצר החיצונה
 ותמרים אל-אילו מפו ומפו
 ושמנה מעלות מעלו: (ל) ולשכה
 ופתחה באילים השערים שם
 ידחו את העלה: (ל) ובאלם
 השער שנים שלחנות מפוז שנים
 שלחנות מפה לשחוט אליהם
 העלה והחטאת והאשם: (מ) וא-
 הכתף מחוצה לעזרה לפתח
 השער הצפונה שנים שלחנות
 ואר-הכתף האחרת אשר לאלם
 השער שנים שלחנות:
 (ח) ארבעה שלחנות מפה
 וארבעה שלחנות מפה לכתף

רוף בראשטע ער מיך צום
 נאָרדליכען טהאַרע, אונד
 מאַס עס איז דעממעלעכען מאַ-
 סע וויאָענע. (ל) זיינע וואַכט-
 שטובען, זיינע זיילען, זיינע
 האַללען אונד זיינע פֿענסטער
 דאַרין, וואָרען רינגס הערום;
 דיאָ לאַנגע בעטרוג פֿינפֿציג
 עללען, אונד דיאָ ברייטע פֿינף
 אונד צוואַנציג עללען. (ל) זיי
 גע זיילען וואָרען נאָך דעם איי-
 סערן האַפֿע צו, דיאָ פֿאַלם
 ווערקע אָן זיינען זיילען, וואָרען
 פֿאַן דיעזער אונד פֿאַן יענער
 זייטע, אונד אַכט שטופֿען
 וואָר דער אויפֿגאַנג. (ל) דאָ
 וואָר איינע צעללע, דערען
 איינגאַנג אָן דען טהאַר-זיילען
 וואָר, דאָרט וואָוש מאַן דאַ
 גאַנץ אַפֿפֿער אַב. (ל) אָן
 דער האַללע דעם טהאַרעס,
 שטאַנדען צווייאַ טישע פֿאַן
 דיעזער אונד צווייאַ טישע פֿאַן
 יענער זייטע, אַוסדאַנעבען דאַ
 גאַנץ-זינד. אונד שולד-אַפֿפֿער
 צו שלאַכטען. (מ) אָן דער זיי-
 טע דרויסען אַם איינגאַנגע
 דעם נאָרדליכען טהאַרעס,
 וואָרען צווייאַ טישע, אויך אָן
 דער אַנדערן זייטע אָן דער
 רען אויף דיעזער אונד פֿיער
 טישע אויף יענער זייטע, אָן
 דער זייטע דעם טהאַרעס,
 אַל-

ר ש י

אולמו של שער החיצונה. אלא ממחן היה בולט: (לו) אורך חמשים אמה. גבהו נ' אמה:
 (ל) ואילו למזרח החיצונה. אשיסטיאיריקאש בלעז' ואלם השער קרוי אילים כאן: (לח) ולשנה.
 היתה אל שער הכפוי בעז': ופתחה. של לשנה אל אילי השער לנד השער: באילים
 השערים. ים בפרסה הנשחטת קירין לכתפות השער אילים מיינל'ים בלעז': סס ידוחו את
 העולה. העולה הנשחטת בנפון. ידוחו את העולה ירחשו את הקרביים: (לט) ובאלם
 השער. הכפוי: שים שלחנות. במזרחו ובי' במערבו ואע"פ שהן היו מזוכין אל תוך הכתר
 החיצונה קדושתן כלפנים: (מ) ואל הכתף מחוצה. ואל עבר פתח האולם מחוץ לחלל האולי
 לתוך חללו של פתח של (ס"א) של (לד) עזי': לעולה לפתח השער הכפוי. כשנכנס לתוך
 השער ועולי' במעלות פתח העזרה: שים שלחנות. לכתף הפתח למזרח או (ס"א) וכן למערב:
 ואל

השער שמונה שלחנות אליהם
 ישחטו: (מ) וארבעה שלחנות
 לעזרה אבני גזית ארך אמה
 אחת וחצי ורחב אמה אחת
 וחצי וגבה אמה אחת אליהם
 וניחו את הכלים אשר ישחטו
 את העזרה בם והזבח:
 (מ) והשפתים טפח אחד מוכנים
 בבית סביב וסביב וא-השלחנות
 בשער הקרבן: (מ) ומחוצה
 לשער הפנימי לשכות שרים
 בכתף הפנימי אשר אל-כתף
 שער הצפון ופניהם דרך הדרום
 אחד אל-כתף שער הקדים פני
 דרך הצפון: (מ) וידבר אלי זה
 הלשכה אשר פניה דרך הדרום
 לכהנים שמרי משמרת הבית:

כ"ל והלשכה

ר ש י

אלוף אכט טישע, ביא וועל-
 פֿען מאַן שלאַכטעטע. (מ) אויך
 וואָרען פֿירס גאַנץ אַפֿפֿער
 פֿיער טישע אויס געהויענעס
 שטיינע, דיאָ לאַנגע בעטרוג
 אַנדערט האַלב, דיאָ ברייטע
 אַנדערט האַלב עללען, אונד
 דיאָ האַתע פֿיר אַללע וואָר
 איינע עללע, אויף זיאַ שטעלל-
 טע מאַן דיאָ געפֿאַסע, דיאָ מאַן
 ביים שלאַכטען דער גאַנץ-
 אונד איבריגען אַפֿפֿער בע-
 נאַטהיגטע. (מ) דיאָ לייסטען
 פֿאַן איינער האַנד ברייטע וואָ-
 רען איינעווערטס געריכטעט,
 רינגס הערום לויפֿענד, אונד
 אויף דען טישען, וואָר דאַ
 אַפֿפֿער פֿלייש. (מ) אויסער-
 האַלב דעם איינגערן טהאַרעס,
 וואָרען דיאָ צעללען דער זאַג-
 גער, אים איינגערן האַפֿע
 געהמליך, אויף דער זייטע
 נאָך דעם נאָרדליכען טהאַר;
 זיאַ לאַגען דער זידזייטע צו,
 דאָך איינע אָן דער זייטע דעם
 אַסטליכען טהאַרעס לאַג גע-
 גען נאָרדען. (מ) ער זאַגטע
 מיר: יענע צעללע, דיאָ נאָך
 זידען צו ליענט, זיאַ פֿיר דיאָ פֿריעסטער בעשטימט, דיאָ דען דיענסט דעם מעמפעלם
 האַ

ב א ו ר

(מג) והשפתים, כמו מסגרת המזכר בתורה אצל שולחן המסכן.

(מ) והלשכה אשר פניה דרך הצפון לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני צדוק הקרבים מבני לוי אליהוה לשרתו: (מ) וימד את החצר ארבע מאה אמה ורחב מאה אמה מרבעת והמזבח לפני הבית: (מ) ויבאני אל אלם הבית וימד אל אלם חמש אמות מפה וחמש אמות מפה ורחב השער שלש אמות מפו ושלש אמות מפו: (מ) ארבע האלם עשרים אמה ורחב עשתי עשרה אמה ובמעלות אשר יעלו אליו ועמדים אלה האילים אחד מפה ואחד מפה:

וביאני

פָּעַן אוֹיֵף וועלכען מָאָן הַנוּיִף שְׁטִיעַנְג, אונד דיא ווילען שטאַנדען אויף געשטעללען איינע פֿאָן דיעזער אונד איינע פֿאָן יענער ווייטע.

ר ש י

(מ) וימד את החצר חלל עזי לפני האולם וההיכל: (מ) אולם הבית. אולם ההיכל: וימד אל אולם. כמו איל אולם עובי כחפית הפתח (הרואה את המזרח סוף) מדד מן המזרח למערב. ואני הכותב מלחתי נפירושים אחרים כמו שהעתיקתי ורחב השע' שלש אמות מפה ונו' הוא עובי האיל הכפוי לתוך חלל הפתח למערב וכן עובי האיל הכפוי לתוך חלל האולם למערב ואע"פ שכן שניו כותל אולם ה' ואולם י"א שלעתיד לבא אינו אלא ג' אלא שכולם בית שני ונו' סוף: חמש אמות. ואף של בית שני היה כן שכן שניו כותל אולם ה' ואולם י"א אלא שכולם בית שני לא היו כחפית לפתח לבטון ולדורים שהיה רחב הפתח כ' אמה כרחב האיל וכאן כחזב ורחב השער ג' אמות מפה וגי' אמות מכה: וידיע ללדי' פירושי אלא לרחב כחפית הפתח ג' אמות סתמין חלל הפתח מכאן וגי' אמות מכאן: (מ) אורך האולם עשרים אמה. כנגד רחב ההיכל: ורחב עשתי עשרה. מן המזרח למערב: ובמעלות אשר יעלו אליו. ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו אליו כמו שנינו בין האולם ולמזבח כי אמה וי"ב מעלות היו אם רום מעלה חצי אמה: ועמדים אל האילים. חת יכן וכו' שהיו במקדש ראשון:

מא (ב) ויביאני אל ההיכל וימד את האילים שש אמות רחב מפו ושש אמות רחב מפו רחב האהל: (ג) ורחב הפתח עשר אמות וכתפורת הפתח חמש אמות מפו וחמש אמות מפו וימד ארכו ארבעים אמה ורחב עשרים אמה: (ג) ויבא לפנימה וימד איל הפתח שתים אמות והפתח שש אמות ורחב הפתח שבע אמות: (ד) וימד את ארכו עשרים אמה ורחב עשרים אמה אל פני ההיכל ויאמר אלי זה קדש הקדשים: (ה) וימד קור הבית שש אמות ורחב הצלע ארבע אמות סביבו

סביב

ר ש י

שפראך צור מיר: דיעועם איזט דאן אללערהייליגסטע. (ה) דיא וואַנד דעם טעמפעלס מאַס ער זעכס עללען, אונד דיא בריוויטע דער גאַללערויען פֿיער עללען, וועלכע רינגס אום דען טעם=

מא (א) ושש אמות רוחב. הוא עובי כותל ההיכל שנין ההיכל לאולם (מזרח למערב): רוחב האהל. רוחב האולם שהוא כרחבו של אולם ובארכו של היכל. נפירושים אחרים רוחב האהל אהלו של פתח: (ב) וכתפורת הפתח חמש אמות. שהיכל רחבו כ' אמה ורוחב הפתח י' נמצא כחפיתו מפה ומפה של ה' א'. (ג) ויבא לפנימה. אל המזיבה המספקת בין ההיכל לקיסק: וימד איל הפתח. עוביו שתיים אמות אין זה אמה טרסקין: והפתח שש אמות. אינו יכול לפרשו אלא לנבוא: (ד) אל פני ההיכל. על פני רחבו של היכל: (ה) קיר הבית. כותל מערבי: ורוחב הצלע. אפנין בלע"ז החא אלתריו ד' אמות חללו ושל בית שני

ב א ו ר

מא (א) רוחב האהל, רחב הכפה, והכפה קורא אהל (כדק), ולפי תרגומי. (ה) ורחב הצלע

סביב לבית סביב: (ו) והצלעות
צלע אל צלע שלוש ושלשים
פעמים ובאות בקיר אשר לבית
לצלעות סביב ו סביב להיות
אחוזים ולא יהיו אחוזים בקיר
הבית: (ז) ורחבה ונסבה למעלה
למעלה לצלעות כי מוסב הבית
למעלה למעלה סביב ו סביב

לבית

ר ש י

היה ש ועל כרחק בית זה לעתיד לבא שהרי בית שני לא היה חומה מפסקת לבית קה"ק:
(ו) ללע אל ללע. תא אל תא ותא על תא: שלוש ושלשים פעמים. ובבית שני הוא ל"ח ע"ז
בלטון וע"ז בדרום ה' על ה' וה' על גביהם וס' במערב הוא ללע הוא ילע הוא תא. ואומר
אמי שהתאים שבלטון ובדרום כך סדרן שכל אחד ואחד ארכו י"ב אמה ריב ס' אמה לה' תאים
וה' בתלים של ה' ה' אמה הרי כ"ה ורוחב ה' אמות של המונח פירנסת י' אמה של אורך
הבית וכן לדרום ושבעה א' ע"ז א' ושלשים על גביהן ואורכן על גביהן כ"י אמה כנגד רחב
בית ק"ה הרי י"א לכל סדר ובתי"י חד עשרה בסידורא (ס"א) ל"ג פעמים ג"פ י"א ע"ג י"א
על גביהן ובתי"י חד עשרה בסידורא ובבית שני וכו' עד הוא תא. ותו לא): ובאות בקיר אשר
לבית ללעו. קורות עליות היזיעים היו ראשיהם של כל מחיצת התאים החיצונה באות
ונוקבות בקיר בלדו הפנימי וזהו אשר לבית ללעו בלדו אשר לתוך התאים והיו אמות
בקיר הבית קבועים בחזקה ופרי"ש בלע"ז: ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ראשיהם של כל
קיר ההיכל היו באות ונוקבות על כניפות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמ"ש בבנין
שלמה (מ"א ב') כי מנרעות נתן לבית סביב חובה היזיע התחמונה ה' נאמה רחב חללה
ועלייתה שז שהיה כותל ההיכל כנוס מלמעלה אמה לפיכך חלל החיצונה ו' נאמה רחבה
והשלישית ו' נאמה רחבה והיא הייתה עלייה של חיצונה שהיה כותל ההיכל בנוס לחובה אמה
מלמעלה והקיר אלו היו כמותו וי"ש ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבים בקיר ההיכל
באשר ראש הקורות נמוכים הקבועים בכותל גבוה שנוקבים הכותל ותוקעים ראש הקורות נקבים:
(ז) ורחבה. והללעות היו הולכין ומחזיקין למעלה. ומקבה מסיבה שקורין וי"ן
בלע"ז של בנין אבנים הוא כמין עמוד ומעלות עולות בו והעולה בהם דומה לו בהולך ומקוף
סביבות עמוד אבנים ובלבן אשכנז קרוי שוויג'ל עי"ן והוא אומר בבנין שלמה ובלולים יעלו
אל החיצונה אף היא מחורגם ובמסיבתא כמו ונסבה למעלה למעלה מסיבה עולה למעלה
למעלה עד גבו העליון תא כמו שהוא מפרש והולך שהמסיבה עולה מן התחתון לאמנעי ומן
האמנעי לעליון: כי מוסב הבית. ללעו: למעלה למעלה סביב סביב לבית על כן רחב לבית
למעלה. ע"כ שאמרנו ורחבה למעלה למעלה רחב בית תוך הללעות למעלה העליונה רחבה
מכול

באור

הצלע, היא היזיעה הנזכר בבנין שלמה, (ר"ק). (ו) אל צלע, אל כמו על, (היכל).
(ז) ונסבה למעלה, הללעות כל מה שהיו עולים למעלה היו מתרחבות במקום המונח להם
בקיר כמו שאמר במלכים, (היכל). מוסב, נמסיבה היו עולים, כמו שאמר ג"כ במלכים
ובלולים

לבית על כן רחב לבית למעלה
וכן התחמונה יעלה על
העליונה לחיצונה: (ח) וראיתי
לבית גבה סביב וסביב מייסדות
הצלעות מלו הקנה שש אמות
אצילה: (ט) רחב הקיר אשר
לצלע אל החוץ חמש אמות
ואשר מנה בית צלעות אשר
לבית: (י) ובין הלשכות רחב
עשרים אמה סביב לבית סביב

מוסדות קרי. כ"ל סביב

ר ש י

צען טעמפעל הערום, דא הער
וואר דער טעמפעל אָבען בריי
טער, אונד זאָ שטיעג מאָן פֿאַן
דער אונטערסטען דורך דיא
מיטטלערע אין דיא אָבער-
סטע. (ח) אויך זעה איך, דאָס
דער טעמפעל אָבען הערום
נאָך איינע האָעע האַטטע. דיא
גרונדלאַגע דער גאַללעריען
בעטרוג איינע פֿאַללע רוטהע,
איהר אומפֿאַנג בעטרוג זעס
עללען. (ט) דיא ברייטע דער
מויער דער גאַללעריא נאָך
אויסען, וואָר פֿינף עללען,
זאָ אויך דער פֿרייע רוים אינ-
געהאַלב דער גאַללעריען אָן
דעם טעמפעל. (י) דיא בריי

טע צווישען דען צעללען וואָר צוואַנציג עללען; דיעזע ליעף אום דען גאַנצען טעמפעל הע-
רום

מבולן: וכן התחמונה. וכן במסיבתה סלקין מן ארעיתא לעליתא באכות מליעתא וכן יעלה
ע"י מסיבה מן התחמונה אל העליונה דרך החיצונה: (ח) וראיתי לבית גובה. לא פירש שעורו
אבל במסכת מדות שנינו על רום מאה אמה: מוסדות הללעות מלו הקנה. יסוד הללעות ה'י
מלא הקנה ו' אמות: אצילה. ת"י רווח יסוד מחיצת הללע לתוך הארץ היה רחב שש אמות
אבל למעלה מן הארץ היה רחבו חמש אמות כמו שפורש צענין במקרא שלחמיו: (ט) רחב
הקיר אשר ללע אל החוץ. מחיצת התאים הסמוכים לתוך היא מחיצת מערבית: (טז) אמות.
וכן שנינו במסכת מדות באותו כותל שהוא קמח: ואשר מונח. ומקום פנוי היה מונח במקצועות
הבטון והדרום שאלל המזרח והמערב שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו
פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים כמ"ש צענין ופתח הללע למונח כי לא היו להם פתחים
לתאים לא לכל החצר ולא לכל ההיכל אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית
היה הפתח ככותל רחבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא הב'י
ומן הב'י לתא הג'י וכן סביב כן שנינו במס' מדות ג' פתחים לכל א' ואחד לתא מן השאלל
וא' לתא שעל גבו ואף י"ח כן ואשר מונח ואתר שביק. ל"א ואשר מונח כלומר וכן איתו של
לד פנים מן הללעות לכל בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום
היו פתחי התאים כמו שפורש צענין ופתח הללע למונח ורחבו היה ה' אמות כמו שהוא אומר
ורחב מקום המונח חמש אמות כפרישית לעיל אלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואזיר יהי
צנייהם והבית ה' אמות ובתי"י ואתר שביק: בית ללעות אשר לבית. נגד אור רוחב הללעות
בקרן האוויר סביב סביב שנתב במקום המונח אינו בארבע פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן
ומכאן דרום ולפון וזית דרומית מזרחית וזית צפונית מזרחית: (י) ובין הלשכות רחב עשרים
אמה. לשכות היו בחצר החיצונה בצפונה אל החצר הפנימית אצל חומתה והפסק ב' אמה רחב

באור

ובלולים יעלו אל החיצונה וגו'. וכן התחמונה וגו'. וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא
לעלתא באכות מליעתא. (ח) שש אמות אצילה, נראה ענינו כאלו נכתב, שש אמות מדה
(וואוואַק), ואציל כנוי לבית השמי והשאלל פה על הקפה, וזה אינו חוק, כי מלאנו
בלשונות אחרות השם מושאל עי"ן. (ט) מנח, כמו המשרשים הורחבו מקום פנוי.
טז * 16 הגורה

רום. (יא) דער איינגאנג דער גאללערע וואר און דעם פרוי ען רוימע, איין איינגאנג וואר געגען נאָרדען, אונד איין איינגאנג געגען וואַרען; דיא ברייטע דעם פרויען רוימעס בעטרוג איבעראַלל פינף עללען אום אונד אום, (יב) דאָ געביידע, וועלכעס פֿאַר דער גורה וואַר געגען דיא אַבענדווייטע צו האַטטע זעבענציג עללן ברויטע, דיא וואַנד דעם געביידעס וואַר אום אונד אום פינף עללען לען ברויט אונד ניינציג עללען לאַנג. (יג) נון מאַס ער דען טעמפל הונדערט עללן לאַנג. דיא גורה, דאָ געביידע זאַמט

ר ש י

סביב: (יא) ופתח הצלע למנח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום ורחב מקום המנח חמש אמות סביב ו סביב: (יב) והבנין אשר אלפני הגזרה פאת דרך הים רחב שבעים אמה וקיר הבנין חמש אמות רחב סביב וסביב וארכו תשעים אמה: (יג) ומדד את הבית ארך מאה אמה והגזרה והבניה

וקירוחיה

בין מחילות הלשכות למחילת התאים סביב היה ולא היה הכית כן בניין בית שני אלא בניין העמיד: (יא) ופתח הללע למונח ופתח התאים החיצונים פתוחים למקום המונח פניו בקרן זווית כמו שפירשתי: (יב) והבנין אשר על פני הגזרה וגו'. רחב כל הבנין לרוח המערבית רחב הבית ועובי הכתלים הפסונים והדרומיים עם התאים הפסונים והדרומיים ועובי כתליהם ללפון ולדרום רחב ע' אמה וכן היה בבית שני וכן שנינו במסכת מדות בקיר מערבי מן הלפון לדרום שבעים אמה ומונה החשבון. הגזרה ת"י בצורתה. ואומר אני שהבית הגבוה קרוי כן והתאים הנמוכים אשר סביב אותם הוא קירא בנין, ומנחם פתח גורה לצון לשכה: פאת דרך הים רחב שבעים אמה. רחב הבנין לרוח מערבית מלפון לדרום ע' אמה והא לך החשבון החא הפסוני ד' וכותליו עשר הרי י"ד וחמש מקום הפסוני בין החא לבית הרי י"ט רחב יסוד הכתלים היה נבלע בתלל החא ובמקום הפסוני וכותל ההיכל שז הרי כ"ה וכתלל רחב כ"ה הרי מ"ה וכותל ההיכל דרומי ו' הרי י"א וי"ט של תאי הדרום כך הכל ע'. פאת דרך ים, רוח מערבית: וקיר הבנין, כתלי התאים: וארכו תשעים אמה. אורך בנין התאים והמונח ל' אמה הלפון והדרום חוץ מבית החליפות שאינו נמנה עמו לפי שהיה בולט אל החוץ ללפון ולדרום ולא היה שזה לשאר הבנין שהבית היה רחב מלפניו ל' אמה יותר משלשאריו כמו ששנינו האולם עורך על ההיכל ט"ו אמה בלפון וט"ו אמה בדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונון את הסביבים ואורך אותו בנין מן המזרח למערב י' אמות נשאר ל' אמה אורך ברוחב ע' כלל הבית היה אורך ק' מזה ומזה כמו שפורש בענין ובמסכת מדות: (יג) ומדד את הבית אורך מאה אמה. כך הכל עם משך בית החליפות וכן שנינו במסכת מדות ההיכל ק' על ק' ברום ק' מן המזרח למערב ק' כותל אולם חמש ורחבו י"א כותל ההיכל ו' ורחבו מ' ואמה טרקטין וי' אמה בית קיהק וכותל ו' והחא ו' וכותל החא ה' ואף למעלה בענין כך מפורשת מדות כולם חוץ מאמה טרקטין שכתוב בו בענין זה שתיים אמות וכנגדן הוא ממעט את רחב החא אמה שהחא שנמנה רחבו ו' וכתליו ה' וכאן רחבו ד' וכותליו ו' שא"ל (כאן) ומוסדות הללעות מלא הקנה ולמעלה הוא מלך וכונס אמה שא"ל וקיר הללע ה' אמה: והגזירה והבניה

ב א ו ר

(יב) הגורה, לא ידענו תרגום המלה הזאת וגם מהפסוק לא נוכל לברר ענינו. ואחיקיהא

וקירוחיה ארך מאה אמה: (יג) ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה: (טו) ומדד ארך הבנין אלפני הגזרה אשר על אחריה ואחיקיהא מפו ומפו מאה אמה וההיכל הפנימי ואלמי החצר: (טז) הספים והחלונות האטמות והאתיקים ו סביב לשלשתם נגד הסף שחוף עץ סביב ו סביב והארץ עד החלונות והחלונות מכסות: על

ואחיקיהא קרי על געטא פֿעלט וואַר, דאָן דען באַדען ביו אָן דיא פֿעננסטער, אונד דיא פֿערשלאָססענען פֿענ-על

ר ש י

דען וואַנדען, וואַרען הונדערט עללען לאַנג: (יד) דיא ברייטע דער פֿאַרדערזייטע דעם טעם פעלס, זאַמט דער גורה געגען אַסטען, בעטרוג הונדערט עללען. (טו) דאָן מאַס ער דיא לאַנגע דעם געביידעס נאָך דער זייטע דער גורה אויף איהרער ריקוייטע זאַמט דען אחיקים פֿאַן דיעוער אונד יע-נער זייטע הונדערט עללען, וויא אויך דען אינגערן טעם פעל אונד דיא האַללען דעם האַפֿעס. (טז) דיא שוועללען, דיא פֿערשלאָססענען פֿענ-סטער, דיא אחיקים אום אַללע דרייא, אונד וואַס געגען דיא שוועללען רינגס אום מיט האַלץ

אונד דיא פֿערשלאָססענען פֿענ-סטער

והבניה וקירוחיה. סוף המקרא מפרש את ראש לומר כך הכל מאה אמה: (יד) ורוחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה. הגזרה והחא שמאחריו היא הבניה כמו בנין ועובי הכתלים הכל ק' אמה הוא שפירשתי למעלה שהבית עורך לפניו רחב ל' אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט"ו אמה ללפון וט"ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן: (טו) ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה. עבשיו חוזר ומדד אורך הבית לדרום כמו שמדד ללפון מלאתי. והיינו על אחריה כלומר אחורנית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב: ואחיקיהא. ת"י זווית כלומר עם משך בית החליפות שזווית הבית: וההיכל הפנימי ואולמי החצר. סופו של מקרא זה אינו מוסב בלפי ראש אלא מחובר למקרא שלאחריו וכן פירושו וההיכל וכן הפנימי שהוא בית קיהק וכן אולמי החצר המפורשין למעלה ואולמות סביב לכל אלו הספים והחלונות האטמות והאתיקים סביב לשלשתן בין לגזרה הוא ההיכל בין (לאולמות) בין לבית קיהק לשלשתן היו הספים מזווית לפתחיהם ולשלשתם היו חלונות אטמות ולשלשתן היו אחיקים ולא ידעתי מה הם ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה לחיזוק וקרוין להם פילי"ש בלעז: (טז) נגד הסף שחוף עץ. ת"י נסר של ארז נגד הסף נגד מוזות הפתח בתוך חלל עובי הפתח חיפה בעץ (סא"ל): סביב סביב. כלומר מזה ומזה בשני לדי חלל הפתח: והארץ עד החלונות. ורקיעית החומה עשו כותל ארז כגדו ועולה למעלה עד החלונות וגם החלונות מכוסות בו. מלאתי. שחף החלונות היו אטמות מכפנים בענין שני (כאן) וחלונות אטמות אל הבית (סא"ל) וכ"ו מכפנים לפי שהיו עמין עליו לבניו והבן שכל הבית טוח בוהב ואין יכולין לטוח זהב על

ב א ו ר

(טו) ואחיקיהא, לא ידענו לברר על נכון הוולת המלה הזאת. (טז) נגד הסף שחוף עץ, ת"י לקבל ספא דחפי נסרין דארזא.

(יז) על מעל הפתח ועד הבית
 הפנימי ולהויץ ואל כל הקיר
 סביב וסביב בפנימי ובחיצון
 מדות: (יח) ועשוי כרובים
 ותמרים ותמרה בין כרוב
 לכרוב ושנים פנים לכרוב:
 (יט) ופני אדם אל התמרה מפו
 ופני כפיר אל התמרה מפו
 עשוי אל כל הבית סביב וסביב:
 (כ) מהארץ עד מעל הפתח
 הכרובים והתמרים עשויים וקיר
 ההיכל: (כא) ההיכל מוזות
 רבעה ופני הקדש המראה
 כמראה: (כב) המזבח עץ שרוש
 אמות גבה וארכו ושתים אמות
 ומקצעותיו לו וארכו וקירותיו

נקוד עליו

עץ
 פארדערויטע דעם הייליגטהום מיט יענעם גלייכעס
 (כב) דער אלטאר וואר פאן האלץ, זיינע האהע דרייא עללען אונד זיינע לאנגע
 צווייא עללען, אונד זיינע עקען, זיינע לאנגע (דיז פונעב), אונד זיינע זייטען, אללעס פאן
 האלץ

רשי

על גבי חניס: (יז) על מעל הפתח. בנוכה: ועד הבית הפנימי. כל הבית ק"הק עד כולו:
 ולמון. ללד ההיכל: סביב סביב. בכל כותליו: בפנימי ובחיצון. בבית ק"הק ובהיכל: מדות.
 מחופה נכרים גדולות עשויות במדה: (יח) ועשוי כרובים ותמרים. ואות הארץ מזוייר
 כרובים וקלס: ושנים פנים לכרוב. אי פני כפיר ואי פני אדם זה פניה לבאן זה פונה לבאן
 וכשהיה התמורה בין כרוב לכרוב היה פני הכפיר לה מאכאן ופני אדם מאכאן כמיש צננין:
 (יט) עשוי אל כל הבית. לבית ק"הק: (כ) וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל: (כא) מוזות רבועה.
 אי שמעתי צננין שלמה מוזות רבועה שהיו לה מוזות מבי לדין ומפתח מתחת למשקוף ממעל.
 ואני אומר שהמוזות היו מרובעות: המראה כמראה. תיי חזויה כחיו יקריה כמראה כסא
 גבוה שרואי במרכבה על הכר כבר אור נוגה ראיתי בבית ק"הק: (כב) המזבח עץ. תיי לקביל
 מדכאן פתוח י"ל השלם קורא מזה שמכב בזמן הזה כמות כן שמעתי: ומקצעותיו. רגליו
 נגו וארכו כתיב במקרא נגו וראו גוף השלם: וקיימותיו. מסגרתו:

עץ וידבר אלי זה השלהן אשר
 לפני יהוה: (כג) ושתים דלתות
 להיכל ולקדש: (כד) ושתים
 דלתות לדלתות שתיים מוסבות
 דלתות שתיים לדלת אחת ושתים
 דלתות לאחרת: (כה) ועשויה
 אריהן אל דלתות ההיכל
 כרובים ותמרים כאשר עשויים
 לקירות ועב עץ אל פני האולם
 מהחויץ: (כו) וחלונים אטמות
 ותמרים מפו ומפו אל כתפות
 האולם וצלעות הבית והעבים:

ויציאני

האלץ. ער וזאטע מיר: דיע-
 ועם זייא דער טיש, דער פאר
 דעם עוויגען שטעהט. (כג) דער
 היכל אונד דאז הייליגטהום
 האטמן צווייא טהירען. (כד) יע-
 דע דער טהירען האטטע
 צווייא פליגעל, צווייא איבער-
 איינאנדער שליעסענדע פלי-
 געל; צווייא פליגעל אן דער
 אייגען טהיער אונד צווייא אן
 דער אנדערן טהיר. (כה) אויף
 דען טהירען דעם היכלים ווא-
 רען עבענפאללס כרובים אונד
 פאלמווערק געמאכט, ווייא זיא
 אן דען וואַנדען וואַרען, דא-
 הער וואַר דאז האַלץ אויסוועג-
 דיג געגענד וויא האַללע צו זעהר
 דין. (כו) אויך היער וואַרען
 פֿערשלאַסענע פֿענסטער,
 אונד אויך פֿאלמווערקע אן
 ביידען זייטען דער האַללע, אונד אן דען גאַללעריען דעם טעמפעלס, זאָ ווייא אויך אן
 דען באַלקען.

רשי

(כג) ושתים דלתות. לכל פתח סוגרים זה לעמת זה אחד דלתות פניוית ואחד דלתות חיצונית:
 (כד) ושתים דלתות לדלתות. לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו שצינו במסכת מדות ד' דלתות
 היו לו ב' מנפנים ובי' מנחקן החיצונית נפתחו לתוך הפתח לכנסת עובי אל כותל שהיה ו' אמה והדלת
 רחבה ה' כשיעור חצי רוחב הפתח וכניס אמה לפנים מן המזוזה נמצא עובי הכותל ה' אמות
 מגולה ובסהללת החיצון נפתח לפנים היה מכסה אותה והפנימיות לתוך הבית לכנסת אחר
 הדלתות שכל הבית היה טוח בזה חזן מאחר הדלתות ר"י אומר אף הפנימיות היו עומדות
 בתוך הפתח ובמין איסרמיטא היו נקפלות לאחוריהם אלו ב' אמות ומחלה ואלו ב' אמות
 ומחלה וחצי אמה מזוזה מאכאן וחצי אמה מזוזה מאכאן שני' ושני דלתות לדלתות שתיים מוסבות
 דלתות וגו' והיו פירושו בין פנימיות בין חיצונית עומדות בתוך עובי הכותל ואלו כנוסות
 חצי אמה לפנים מן המזוזה הפנימיות נפתחות לדלת החיצונית וחינוכות לדלת הפנימיות כיצד ב'
 דלתות של ה' אמות נפתחות זו כנגד זו בתוך ה' אמות רחב של עובי הכותל של חלונות
 היו וכנגד חליון היו נקפלות לאחוריהן כשפתחין אותן כמין פנקסאות של עץ שנותבין עליהם
 בעש כרול שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות עמדו על ב' אמות ומחלה וכשנפתחות זו
 לעומת זו מנסות חמש אמות של עובי הכותל: (כה) ועב עץ אל פני האולם. ועב טרי"ף
 בלע"ז לשון קירות בנינו (ה"ש א') כנוסות אל ארו היו קבועים מכותלו אל היכל לכותלו של
 אולם כדי שלא יבעש כן שנינו במס' מדות והו' ועב יולא מכותל הבית ונא' אל פני האולם
 מבחוץ: (כו) אל כתפות האולם. לבי' עברי הפתח: וללעות הבית והעובים. והראוי ללעות
 ואל העובים ואמרו ד"ל ללעות הבית אלו המלטסין והעובים אלו המרישות ומה הן מרישות
 קירות ומה הן מלטסין ארום שנותנין בראש הבתלים להניח עליהן ראשי הקירות:
 ויוציאני

היער

מב (א) ויציאני אל-החצר
החיצונה הדרך דרך
הצפון ויבאני אל-הלשכה אשר
נגד הגזרה ואשר נגד הבנין א-
הצפון: (ב) אל-פני ארך אמות
המאה פתח הצפון והרחב
חמשים אמות: (ג) נגד העשרים
אשר לחצר הפנימי ונגד רצפה
אשר לחצר החיצונה אתיק אל-

מב (א) היערויף פיהרטע ער מיך הניום און דען אויסערן האף דען וועג נאָרד-ווערטס, אונד בראַכטע מיך און ריא צעללע, וועלכע דער גורה אונד דעם נערדליכן גע-ביידע געגענאייבער לאַג, (ב) נאָך דער זייטע דער הונד דערטעללינג לענגע אַם נערד-ליכען איינגאַנגע אונד דער פֿינפֿציגעללינגען ברייטע, (ג) דען צוואַנציגען געגענאיי-בער, ריא אים איינערן האַפֿע וואַרען, אונד דעם פֿפֿלאַסטער געגענאייבער, דער אים איישרן האַפֿע וואַר, דאָ וואַ איין איהן

פני

ר ש י

מב (א) ויציאנו מן החצר הפנימי: אל החצר החיצונה. בשער הפסוק שהוזכר למעלה ושער לחצר הפנימי נגד השער לכפון והוא היה נתון במלמע אורך עזרת ישראל שהוא מאה אמה: ויבאני אל הלשכה אשר נגד ונוי. אל אחת מהלשכות הראשונות איז אל מקום הלשכות קנבדו"ן בלע"ז הס הלשכות העומדות בכפון הבית המובדלות כי אמה מן החלונות במ"ש למעלה ובין הלשכות רוחב עשרים אמה סביב לבית ואין אדם יכול לנכנס לאותן לשכות ולא לאויר רוחב העשרים שביניהם ובין החלונות אלף אמה חלצר הפנימית כמו שמוסר למטה בענין שהרי אמר שהחצר הפנימי ק' על ק' מרובע לפני דרך החצר הפנימית וזמר על רחב הבית לקדים מאה אמה נמלא רוחב הבית סוחם את רוחב החצר החיצונה ואינו יכול ליכנס לפנים מכדי הלשכות לא לכפון ולא לדרום לכך הולך לבא לאותן הלשכות דרך החצר החיצונה הלפניית: אשר נגד הגזרה. אותן הלשכות היו כנגד כל ק' אמה של אורך הבית מן המזרח למערב במ"ש בענין הלשכות הללו והנה על פני ההיכל ק' אמה: (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הכפון. אל פתח הלשכה שהיה פונה לכפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו ה' רחב עד הכותל לפניו של חצר החיצונה ואורך מאה אמה שהרי הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב מאה אמה ורחבו מן הכפון לדרום י' אמה במ"ש למטה בענין חלל החצר החיצונה ק' אמה רחב ומעלה וימד משער אל שער מאה אמה נמלא לפני הלשכות חלל אויר אורך מאה אמה ורוחב י"ג: (ג) נגד העשרים אשר לחצר הפנימי. כל זה סימן מקום הלשכות חלל הכי ורוחב אויר אשר לחצר הפנימית. שאמרנו למעלה שעליה היתה החצר (סביב) מוקפת סביב ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. שאמרנו למעלה שיהיה פתח החצר (סביב) מוקפת סביב לה: אתיק אל פני אתיק. לא ידעתי מהו: (ח) אתיק אל פני אתיק. אתיק הוא עמוד כמו שפירש"מי (לעיל ט"ו) והאחיקים סביב לשלשם שהם עמודים והלשכות העליונות היינו הם לשכות עמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות לפי שהם גבוהה על הר כמו שפירש"י גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פ"י על הסדר והלשכות העליונות שהם גבוהה על הר שים מהם היו קצרות כלומר אינם רוחות לפי שהעתיקים היו ממעטים בהם שכן דרך הנוגאים לחזק מלאכת בנינם לשכות עמודים עד שני שלושי החומה ומשם ואילך כלים ומשפיעים ולכך הני איה קצרה והיינו דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לפי שאיז חזוק כמו מלמטה ואין להם עמודים בעמודי החלונות כלומר עמודי לשכות אלו אינם כשאר עמודים שאר עמודים מיוסבים אלל החומה לחזוק חלל הני בעובי החומה בולטים לחון ולפנים לכך חובלים מן הבנין: בשלישים

פני-אתיק בשלשים: (ד) ולפני
הלשכות מהלך עשר אמות רחב
אל-הפנימית דרך אמה אחת
ופתחיהם לצפון: (ה) והלשכות
העליונות קצרות כיי-יזכרו
אתיקים מהנה מהתחתנות

ומהחיכונות

ר ש י

פֿאַר דעם אַנדערן שטאַנד; עס וואַרן דריי געשאַסע איבער- איינאַנדער. (ד) פֿאַר דען צעל- לען וואַר איין גאַנג צעהן עללן ברייט, דער איינווערטס איי- גען רוים פֿאַן איינער עללע אייננאַהם, ריא איינגענגע וואַ- רען געגען נאָרדען. (ה) דיא אָבערן צעללען וואַרען ענגער, דען דאַוועביידע דער אחיקים אומפֿאַסטע וואַוואַחל זיא, אַלס אויך דיא אונטערן אונד מיטט-

בשלישים. תרגום יונתן מתלתין משמע שהיו אותן לשכות משלשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר והלשכות העליונות קצרות מהתחתנות ומהחיכונות. ואני לא יכולתי להבין בשלשה המקראות הללו בלל מהו כי יוכלו אחיקים מה הם אחיקים ויהיך אוכלות מן העליונות ואינם אוכלות מן התחתנות ומן התיכונות ועםם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין בו: (ד) ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רוחב אל הפנימית דרך אמה אחת. נראה בעיני לפי שחלל החיצונה רחב מאה מלפון לדרום (והיו) הלשכות רחבי ולפניהם אויר חמשים לכל לפון הרי כאן כל רחב החצר נמלא כל רחב החצר סחום שאין אויר בין הלשכות לבין זוית בית החליפות כלום. ואין מבוא ליכנס בו לאויר הב' שנין הלשכות והחלונות נמלא כי אויר ב' אמה המפסיק בין החלונות והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית החליפות ונוסף עליהם ה' אמות. וא"ת נמלא אויר ה' אמות בין זוית החליפות (לזוית הלשכות) הרי עובי כותל המפסיק בין חצר הפנימי ובין חצר החיצונה הנא מן המזרח למערב סוחמו שהרי עוביו עש אמות וראשו כלה לאחיה זוית לכוף מאה אורך של חצר הפנימית אל זוית בית החליפות לפיכך אין מבוא לאותו אויר אמה כי לא בפנימיות ולא בחיצונה אלאי היה משפע ונוסם בשניה מכלה חסם חומת שנין ב' החלונות שופע בתוך חצר החיצונה או בפנימית בעובי החומה אמה כדי כניסת אדם ונכנס לתוך אויר ה' אמות שנין החליפות ונכנס לתוך אויר הלשכה והולך באותו אויר לכך מערב י' אמות ושם כלה מֶזֶך בית החליפות ונכנס לתוך אויר רחב ב' ו"ש מהלך י' אמות רחב לבא אל הפנימית דרך אמה אחת שהרי נכנס בו דרך פתח אמה אחת שזיפע וניסם בסוף החומה ולמה קורבו מהלך רחב ולא היה לו לומר מהלך עשר אמות אורך לפי שלענין בנין החליפות הוא רוחב לפי שנין החליפות מן הכפון לדרום ט"ו אמה מן המזרח למערב אינו אלא י' אמות: ופתחיהם לכפון. ופתחי הלשכות הללו לכפון. מלאחי: וזהו פירוש של פתח הכפון הכתוב למעלה שם קולר הדבור וכאן פירוש (זה שייך לרש"י מ"ב פסוק י"ג בנמר הדבור למעלה זהו פירוש שמעיה וכחן מדעתו. חו') (ה) והלשכות העליונות וגוי ב' משלשו הנה וגוי. לא הכנתי בהם כלל: כי יוכלו אחיקים. כמו יאכלו אוכלים וממעטים

ב א ו ר

מב (ה) קצרות, אין לאל ידי לתרגום הפסוק הזה ולבאריו נפי הוראת מליהם כאשר
אמרתי לבני לעשות בנאור פרשיות האלה (למען ירשם הקורא בערך הבנתו) בלי
לחוח דעתי בענין הזה, כי כספר החתום הם, גם פטע הכתובים האלה, וכן הבנתו דבר
הנביא: הנה האחיקים היו חומות גבוהות סוגרות הרוח אשר בין הלשכות, והיו יוצר גבוהות
מהלשכות העליונות, ולהאחיקים האלה לא היה תקרה, אבל כפה אשר כסתה את כל הרוח,
ואיב יאכלו העתיקים מכל בנין הלשכות, כי סבבו אותן ועליהם נשענה ונסמכה כפת הלשכות,
אבל נבהו גם ממנס, וגם העליונות קצרו מהתחתנות, כאשר עליהן כסתה הכפה וקצרה רוחם
בערך אל רוח האחרות. כי יוכלו, כלומר עטרו וסבבו אותן מכל צד. מהנה, מהעליונות.

בנין

ומהתיכונות בנין: (ו) כי משלשות הנה ואין להן עמודים כעמודי החצרות על-כן נאצל מהתחנות ומהתיכונות מהארץ: (ז) וגדר אשר-לחויץ לעמדת השלשכות דרך החצר החצונה אל-פני השלשכות ארכו חמשים אמה: (ח) כיי-ארך השלשכות אשר לחצר החצונה חמשים אמה והנה על-פני התיכל מאה אמה: (ט) ומתחתה לשכות האלה המבוא מהקדים בבאז להנה מהחצר החצונה: (י) ברחבוגדר החצר דרך הקדים

ומחתת השכות קרי. המביא קרי אל דער הויפמויער אויף דער אסטויטע צו, פאר דער גורה אונד

ר ש י

וממעטים באויר הלכות: (ו) על כן נאלל. כתרוממו דמיקן לפי שהם צעודי המוסה נולטים לחזן ולפנים מחזקים הלכות: מהתחנות ומהתיכונות מהארץ. כך מלאתי בשם אל גדול (סוף): על כן נאלל. תי דמיקן. ואני לא היה לי לא רב ולא עזר בכל הבנין הזה אלל כמו שהראוני מן השמים: (ז) וגדר אשר לחזן וגו'. המפסיק בין הלכות והחצר החיצונה שלד מורח: ארכו חמשים אמה. מן המורח למערב כנגד האולם וההיכל ובין הכפרת והחלסה כי אמה: והנה על פני ההיכל. מן המורח למערב כנגד האולם וההיכל ובין הכפרת והחלסה כי אמה: (ט) ומחתת הלכות האלה. איני יודע אם בא ללמוד שהיו להם מטרות מתחתיהם או בא ללמוד שהיו לשכות במורח החצר ולפי שההר הולך ומשפיע ללד המורח קורא לו ומחתת הלכות האלה שאלו בנובחו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר אל המבוא אשר מהקדים בבאז להנה מהחצר החיצונה: (י) ברוחב גדר החצר וגו'. הבא מן הקדים. של חצר החיצונה וסובב אל הכסון דרך מקצוע לפנות מורחית של חומת הפנימית מבחוץ לבא לאומן הלכות

ב א ו ר

בנין, מוסב אל החמיקים, כלומר בנין החמיקים. (ו) עמודים, אלו היו להם עמודים, לא היו נכרכים לחמיקים למסוד ולשעון הכסה, אבל באשר לא היו להן עמודים, היו נכרכים להחמיקים, ואולי נכרכו החומות האלה חמיקים באשר הנה חוקות ואמקות, מלי אחיק וימין. נאצל, ענין פרושה, כמו אלת לי ברכה (בראשית כ"ו), ומוסב על הלכות העליונות. הגינה

אל-פני הגורה ואל-פני הבנין לשכות: (א) ודרך לפנייהם כמראה השלשכות אשר דרך היצפון בארכן כן רחבן וכל מוצאיהן וכמשפטיהן וכפתחיהן: (ב) וכפתחי השלשכות אשר דרך הדרום פתח בראש דרך דרך בפני הגדרת הגינה דרך תקדים בבואן: (ג) ויאמר אלי לשכות היצפון לשכות הדרום אשר אל-פני הגורה הנהו לשכות הקדש אשר יאכלו-שם הכהנים אשר-קרובים ליהוה קדשי הקדשים שם יניחו וקדשי הקדשים והמנחה והחטאת והאשם כי המקום קדש:

כבאם

ר ש י

אונד דעם געביידעס, ווארען צעללען. (יא) איין גאנג וואר פאר איהנען געשטאלטעט וויא יענער פאן דען צעללען, דער געגען נארדען לאג; איהרע לאנגע אונד איהרע ברייטע, אויך אללע איהרע אויסגענגע אייהרע איינריכטונג אונד איהרע אפפונגען (ווארטן וויא כייז יענען). (יב) אונד וויא איהרע איינגענגע צו דען צעל- לען אויף דער וידויטע צו, זא וואר איין איינגאנג צו אנפאנג געאיינעס וועגעס, דעם וועגעס נעמליך פאר דעם ציערליכען שטופענגאנגע עסטליך, ווא מאן היינינגונג. (יג) ער זאגטע מיר: דיא צעללען געגען נאר- דען, דיא צעללען געגען זידען דיא פאר דער גורה ליעגען, זייען דיא הייליגען צעללען, ווא דיא פריעסטער, דיא זיך דעם עוויגען נאעהן, דאז אללער- הייליגסטע פערצעהרען; דא- רין לעגען זיא אויך דאז אל- לערהייליגסטע, מעהל-זינד- אונד שולדאפפער ניעדער, דען דיעוער ארט ויזא הייליג.

ב א ו ר

(יב) הגינה, ר"ל מעלת אנשים עשויים כמו גדר אנשים והיתה הגונה ונאה, הגינה מדברי חז"ל. דבר הגון, (בד"ק).

(ד) בבאם הכהנים ולא יצאו מהקדש אל החצר החיצונה ושם יניחו בגדיהם אשר ישרתו בהן כִּי־קדש הנה ילבשו בגדים אחרים וקרבו אל אשר לעם: (ט) וכלה את מדות הבית הפנימי והוציאני דרך השער אשר פניו דרך הקדים ומדדו סביב סביב: (י) מדד רוח הקדים בקנה המדה סביב: (יא) מדד רוח הצפון חמש מאות קנים בקנה המדה סביב: (יב) את רוח הדרום מדד חמש מאות קנים בקנה המדה: (יג) סבב אל רוח הים המדה: (יד) לארבע רוחות מדדו חומה לו סביב וסביב ארך חמש

ולבשו קרי. מאות קרי. (ד) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (ט) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (י) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (יא) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (יב) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (יג) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי. (יד) וצ' האטמע ער עם נאך אללען מאות קרי.

אונד ר ש י

והימן לידותיו וגו' עומדים מורח למזבח: (יד) בבאם הכהנים וגו'. בבואם לאותן לשכות לאכול ולא ילאו. מהן שהן קדש: אל הפקר החיצונה. בבגדי קודש שעליהם: ואם יניחו בגדיהם וגו' וקרבו אל אשר לעם. ויגשו ליגע בבגדי העם אס ירכו אבל בבגדי כהונה לא יגעו אל העם שיש בהן מעלת טהרה ובגדי החול מדרס להם. (טו) ומדדו סביב סביב. לכל היקף הר הבית מנחו: (כ) לארבע רוחות מדדו. ג' אלפים על ג' אלפים אמה שהקנה ו' אמה והוא שישם הקלירי (בקדושה דיוס שני של סוכות) דוד ינטה קו ג' אלפי אמות קלובה על ג' אלפי אמות והוא ל"ו כמות הראשונה שהיה הר הבית ה' אמות אמה על ה' אמות אמה חלוק ג' אלפים על ג' אלפים כדכתיב של יח"ק אמות שתי וערב ותמלאם שם ל"ו רבעים של חמש אמות על חמש אמות ועל כן אמר הסייט (שם בקדושה) ל"ו כמו שהיתה מתכפלת. מלאתי:

חומה

מאות ורחב חמש מאות להבדיל בין הקדש לחל:

מג (ב) ויולכני אל השער אשר פנה דרך הקדים: (ג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו: (ד) וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי בבואי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי אל נהר כבר ואפל אל פני: (ה) וכבוד יהוה בא אל הבית דרך השער אשר פניו דרך הקדים: (ו) ותשאני רוח ותבאני אל החצר הפנימי והנה מלא כבוד יהוה הבית: (ז) ואשמע מדבר אלי מהבית

ואיש

ר ש י

אונד פניו הונדערט עללען כרייט, אום דאז הייליגע פאן דעם ניכט הייליגען אכצוואַגן דערן.

מג (ב) ער פיהרטע מיך צום טהאָרע, צו יענעם נעמליך, דאָז זיך געגען אָסטען ווענדעט. (ג) זעהע, דאָ קאַם דיא העררליכקייט דעם גאַט= טעם ישראל פאן דער אָסט= זייטע הער; דאָכייא וואָר איין גערייט גלייך דעם כרויווען פֿיע= לער געוועסער אונד דיא ערדע שטראַהלטע פאן זיינער מאַועסטאַט. (ד) דיא ערשוי= נונג גליך יענער, דיא איך שאַן געזעהען, נעמליך, גלייך יע= נער ערשיינונג, דיא איך געזע= הען, אַלס איך דיא שטאַרט צו צערשטאַרען קאַם, אונד גאַנץ זאָ וויא יענע ערשיינונג, דיא איך אַם פֿלוססע כבר געזעהן, אונד איך פֿיעל אויף מיין אַנגע= זיכט. (ז) דיא העררליכקייט גאַטטעס קאַם אין דען טעמי= פעל, אויף דער זייטע דעם טהאָרעס, דאָ געגען אָסטען ליענט. (ח) נון ערהאַב מיך

איון גייסט, אונד פיהרטע מיך אין דען אינגערן האף; זעהע! דא ערפֿללטע דיא הערר= ליכקייט דעם עוויגען דען טעמפעל. (ז) איך האָרטע פֿאַם טעמפעל הער מיך אַנרעדען

אונד

חומה לו. להר הבית: סביב אורך חמש מאות. שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר: להבדיל. את העם בין קודש שלמיס לחול בחון: מלאתי. (סא"ח) גמר כל מדה: מג (א) ויולכני. חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד לעזרה: (ג) וכמראה המראה. ט' מראות כחובין במקרא זה ומחוכן היו רואין הנביאים חן ממש כבינו שהיה רואה מתוך מראה אמת לפיכך ליספרקלירא שלו מאירה ורואה ממש חוה שייסד הכייע (שם בסילוק) מחזות המלומחות בתשע מחזות: בבואי לשחת את העיר. כפרשת והחיות תיו (לעיל ט') שאל' שם קרבו פקודות העיר ואם פי' את דוגמת מרכבה: (ז) מדבר אלי ממליל

ב א ו ר

מג (ג) בבאי לשחה, אולי כיון בזה על ענין מראה טי.

בונחום

וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי: (א) וַיֹּאמֶר
 אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־מְקוֹם כְּסָאִי
 וְאֶת־מְקוֹם כְּפֹת רַגְלֵי אֲשֶׁר
 אֲשָׁכֵן שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 לְעוֹלָם וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בֵּית־
 יִשְׂרָאֵל שֵׁם קִדְשֵׁי הַמָּה וּמַלְכֵיהֶם
 בְּזוֹנוֹתָם וּבִפְגַּרֵי מַלְכֵיהֶם בְּמוֹתָם:
 (ב) בְּתַתֶּם סִפְסָפִים אֶת־סְפֵי וּמוֹזוֹתָם
 אֶצֶל מוֹזוֹתַי וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
 וּטְמֵאוּ וְאֶת־שֵׁם קִדְשֵׁי
 בְּתוֹעֵבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְאָכְלוּ
 אֹתָם בְּאִפִּי: (ג) עֵתָה יִרְחֲקוּ
 אֶת־זוֹנוֹתָם וּפְגַרֵי מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי
 וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:
 (ד) אֶתָּה בֶּן־אָדָם הִגֵּד אֶת־בֵּית־
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלְמוּ

אונד איין מאן שטאַנד נעבען מיר. (א) דיעוער שפראך צו מיר: ערדענאָהן! היער אונט דער אָרט מיינעס טהראָנעס, וואָ מיינע פֿוסאָהלען רוהען, וואָ איך אונטער דען קינדערן ישראליס אויף אימער רעזע דירען ווערדען דאָ הויז ישראל ווירד דאָן נישט מעהר מיינען הייליגען נאָמען ענטווייהען, זיא אונד איהרע קעניגע נישט, דורך איהרע אָבעטטערייא, דורך דיא לייבנאָמע איהרער קעניגע, אונד דורך איהרע האָהען, (ב) אינדעם זיא איהרע רע שוועללע צו מיינער שוועללע, לע, איהרע פֿאָססען נעבען מיינען פֿאָססען אָנגעלעגט האָבען, דאָס נור איינע וואָנד צווישען מיר אונד איהנען וואָר, אונד זאָ מיינען הייליגען נאָמען ענטוויירדיגטען דורך דיא גריי עלטהאָמען, דיא זיא בעניגען, וואָריבער איך אין מיינעם צאָרנע זיא שאָן אויפֿגערייע בען האָבע. (ג) דאָך יעטצט ווערען זיא איהרע אָבעטטערייא, זאָ וויא דיא לייבען איהרער קעניגע פֿאָן מיר פֿערנע האַלטען, אונד איך ווערדע אויף עוויג אונטער איהנען רעויריען. (ד) דוא, ערדענאָהן! מאַכע דעם הויזע ישראליס דען טעמפעל בעקאָנגט, דאָמיט זיא זיך שאָמען איהרער וינדען; דאָן

ר ש י

עמי כבוד הוא לומר כלפי מעלה מדבר כמו מתדבר כלומר בינו לבין כבודו מדבר והקול בא אלי: (א) ובפגרי מלכיהם שהיו נתיבים סמוכין לבית הקברות כמו שזמנו במלכים בשלמה ובעשליהו ופעמים שהיו קוברין אותם בגו ביתם כמו שהוא מפרש ואמר בתתם ספספי מלכתי: (ב) ואלכל כמו ואלכלם וכלית: (ג) עתה על כרחם ירחקו את זונותם שהבדלתו לי היקף גבול סביבי: (ד) אמתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם. בהכרואתי

ב א ו ר

(א) בנותם, שהיו זונים אחר אלהים אחרים ועושים פסוליהם בתיים שהיה אלל בית ה'. ובפגרי מלכיהם, כמו שראינו במגשה ואמון שנקברו בגן ביתם במוותם, ובמוותם, שהיו עושים בנתיבים, או פירושו שהיו עושים במוותם במקום פגרי מלכיהם (כדק). (ב) אח ספיי, כי בית המלך היה סמוך לבית המס, והקיר בנייהם כמו שראינו בגנין שלמה (הגל). (ג) ויכלמו, יכלמו מעוונותיהם אל אשר

מְעוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְדוּ אֶת־תְּכֵנִית:
 (א) וְאִם־נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
 צוֹרַת הַבַּיִת וּתְכוּנֹתָו וּמוֹצְאֵיו
 וּמוֹבְאָיו וְכָל־צוֹרְתוֹ וְאֶת כָּל־
 חֻקְתָּיו וְכָל־צוֹרְתוֹ וְכָל־תּוֹרְתוֹ
 הוֹדַע אֹתָם וּכְתַב לְעֵינֵיהֶם
 וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוֹרְתוֹ וְאֶת־
 כָּל־חֻקְתָּיו וַעֲשׂוּ אֹתָם: (ב) זֹאת
 תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הַהָר כָּל־
 גְּבֻלוֹ סְבִיב וְסְבִיב קִדְשׁ קִדְשִׁים
 הַנֶּהֱזָאת תּוֹרַת הַבַּיִת: (ג) וְאַלֶּה
 מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאַמּוֹת אֹמֶה
 אֹמֶה וּמִטְּפַח וְחִיק הָאֹמֶה וְאֹמֶה

צורותיו קרי. צורותיו קרי. תורותיו קרי. רחב איין; דיעם איזט דיא פֿאַרשריפֿט דעם טעמפעלס. (ג) אונד דיעם זינד דיא מאַאס - בעשטימונגען דעם אַלטאַרס, נאָך דעם אָנגעגעבענען מאַאסע (וואָ נעמליך דיא עללע איינע עללע אונד איינע האַנדברייטע מיסט): דער אינגערע רויס וואָר איינע עללע

ר ש י

בהכרואתי למו מקדי שלימי מואסס בעוסם. מלאתי: ומדדו את תכנית. ומדדו על ידיך זאת מה מורה את תוכן חשבון הבנין: (יא) ואם נכלמו. שיתביישו ויכבשו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את מה עתיד לעשות להם: תורת הבית. וגבול הבנין הישך הוא מלפניו ועד אחוריו סדורים לארבע רוחות: וכתבתי. משכן תאיו ולשמותיו: וכל תורתיו. ברובים ותמורים אילים ואלמים. מלאתי. וכל תורתיו. בתרא לא פורש: וישמרו. ילמדו ענייני המדות מפיך שדעו לעשותם לעת קץ. מלאתי. ראוייה היתה ביאה שנייה של עורא כביאה ראשונה של יהושע לבא בזרוע ובגם כדלרשיון עד יעברו ובנין זה מאז היה ראוי להם בשעלו מן הגולה וגאולת עולם אלא שגרם המטא שלא היתה תשובתם הוגנת ע"מ שלא לתשוב וילאו כרשות כורש ובנו לעמקן. ויחבב נבשלו בככריות: (יג) ואלה מדות המזבח. שפרש למטה י"ד אורך ב"ד רחב: באמות אמה וטופס. באמה בת ו' שהיא אמה וטופס באמה בת ה': וזיקן האמה.

ב א ו ר

אשר עשו בראותם רב הטוב אשר לפני להם אס יאזרו בתשובה, ומתוך זה יתדלו מהרע למען חבוא במהרה העת הרבון; ובדרך הזה נוכל לפרש הטעם, למה נזכר ה' להניד לבני עמו כל ענין הבנין הזה וכל פרטיו, כי אין דבר גדול בעיני ישראל בהבית המקדש, הוא היה משמח עיניהם ותפארת עינם, ומתוך אשר הגיד להם כי יבנה עוד, והראה להם את חביתיהם וכל פרטיו, והזכיר לשון מדרכם הרעה אשר הייתה להם בעוונתם, וידוע יותר ירד איש בספריו אל כל פרטיו יותר יאומן. (יג) וחיקי, חוכו. גב, חוכו, וכן יקרא גם בשפת אשכנזית על

דאן לאס ויא אויסמעסן דען גרונדרים. (יא) אונד ווען זיא זיך שאָמען אַללעס דעססען וואָס זיא געטהאָן האָבען, מאַכע איהנען בעקאָנגט, אונד צייבען אויף פֿאַר איהרען אויג געוויא אַבבילדונג דעם טעם פעלס, זיינע אַנלאָגע, זיינע אויגס אונד איינגעגע, זאָ וויא אַללע זיינע פֿאַרמען אונד אַללע זיינע פֿעראַרדנונגען, זיי גע גאַנצע איינטהיילונג אונד אַללע פֿאַרשריפֿטען דאָבייא, דאָמיט זיא זיינע גאַנצע אַבבילדונג אונד אַללע זיינע פֿערי־אַרדנונגען בעוואַהרען, אונד זיא אין אויסאייבונג ברינגען. (יב) דיס איזט דיא פֿאַרשריפֿט דעם טעמפעלס אויף דעם גיג פֿעל דעם בערגס; זיינען גאַנג צען אומפֿאַנג רונד אומהער גיממט דאָן אַללערהייליגסטע איין; דיעם איזט דיא פֿאַרשריפֿט דעם טעמפעלס. (ג) אונד דיעם זינד דיא מאַאס - בעשטימונגען דעם אַלטאַרס, נאָך דעם אָנגעגעבענען מאַאסע (וואָ נעמליך דיא עללע איינע עללע אונד איינע האַנדברייטע מיסט): דער אינגערע רויס וואָר איינע עללע

עללע, דיא ברייטע איינע על-
לע; דער ראנד אום ווימע הע-
רום בעטרוג איינע שפאנגע,
אונד דיעועס וואר דער אייסע-
רע אומפאנג דעם אלטאראם.
(יז) פאן דעם אינגערן רוים
דעם פוסבאדענס ביו צום אונ-
טערן צום גאטטעסדיענסט
בעשטימטען האף ווארען
צווייא עללען, אונד דיא בריי-
טע וואר איינע עללע;
אונד פאן דעם קליינען צום
גאטטעטדיענסט בעשטימט-
טען האף ביו צום גראסען צום
גאטטעסדיענסט בעשטימט-
טען האף ווארען פיער עללען,
אונד איינע עללע ברייט.

רחב וגבולה אל-שפתה סביב
זרת האחד וזה גב המזבח:
(יז) ומחיק הארץ עד-העזרה
התחתונה שתים אמות ורחב
אמה אחת ומהעזרה הקטנה
עד-העזרה הגדולה ארבע אמות
ורחב האמה: (טו) וההרואל
ארבע אמות ומהארואל
ולמעלה הקרנות ארבע:
(טז) והארואל שתים עשרה

ומהארואל קרי והארואל קרי
(טו) דער הרואל בעטענונג דעם האטטע פיער עללען (העהט), דער אריאל (אויך בע-
ענונג דעם האטטע) גינג נאך אבען אין פיער עקקען אויס. (טז) דער אריאל וואר צוועלף
על-

ר ש י

אבל היסוד שלו נמדד באמה של חול שהיא בת ה' חיק לשון חיקוי קביעות והוא היסוד האמה
אמה חול ולא אמה ושופח שהיא אמה בת ו' וכן שינוי במנחות שהיסוד והסובב והקרנות
נמדדו באמה בת ה'. וחיק האמה זה היסוד. ואמה רחב זה הסובב. וגבולה אל שפתה סביב
זרת האחד אלו הקרנות זרת אחד מאמצעיתו מודדו זרת לכל רוח הכי אמה על אמה: וגבולה
אל שפתה. הקרנות בין לרחב בין לגובה באמה בת ה': וזה גב המזבח. ובאמה זו ה' נמדד
גב מזבח הזהב אמה ארבו ואמה רחבו רבוע כך מסורס בעירובין ובמנחות מסורס יותר לפי
השכונן חיק האמה בגובה עלה אמה ואמה רחב נכסה כניסת הסובב אמה בת ה' אבל עלייתו
שנינו עלה ה' וכנס אמה אינו באמה בת ה': (יז) ומחיק הארץ. מן היסוד מקרקע הארץ:
עד העזרה התחתונה. עד גג מלבן הכאשון: שתי אמות. והיה כן בבית עולמים שש
שנינו מביא מלבן של ליב על ליב וגובהו אמה וכוון אמה וכוון אמה: ורחב אמה אחת. כשהיה
מלבן השני עליו היה מלבן השני ל' על ל' נמצא כניסה לו סביב סביב רחב אמה והוא היסוד
הרי עלה ג' וכנס אמה והוא היסוד. י"ח עזרה מסתמא לשון רמב"ם שהיה ממלא את המלבן
חלוקי אבנים מופת וקיד וקוניו וממחה ושופך ומחליקו למעלה והרי הוא כמין רמב"ם: ומהעזרה
הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות. מנג מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ד' אמות גבוה:
ורחב האמה. היא כניסת הסובב עלה ד' וכנס אמה זהו סובב והתחתון קורא קטנה לפי שאין
גובהו אלא שתי אמות והעליון גובהו ארבע: (טו) וההרואל. הוא גובה גג המזבח מן הסובב ולמעלה
ובבית עולמים לא היה אלא ג'. וי"ח אף הוא ומדבא ארבע אמות: (טז) והארואל שתי

ב א ו ר

כל האלה תוך דבר מה טעמם וחולו ריקקען. (יז) ומהעזרה, שם תואר נקבה לתוך בית
המקדש, שש נאספים העם להסתלב, וכל מניחות השם הזה מימי יחזקאל ואילך, כי הוא
ארמית; רמוס חכרי חרגום עזרתי (בן אבז בנ"ה שרע עזר), וקרוב לזה חרגום נס השכנים.
(טו) וההרואל, הוא המזבח ע"פ גובהו, וכן חרגום יונתן מדבא. (טז) והארואל, גם זה
כנוי למזבח, הוי אריאל (ישיעי ב"ט ח') ת"י מדבא.

אחד בשתים עשרה רחב רבוע
אל ארבעת רבעיו: (יז) והעזרה
ארבע עשרה ארץ בארבע
עשרה רחב אל ארבעת רבעיה
והגבול סביב אותה חצי האמה
והחיק לה אמה סביב ומעלתהו
פנות קדים: (יח) ויאמר אלי
בן-אדם כה אמר אדני יהוה
אלה חקוקות המזבח ביום העשותו
להעלות עליו עולה ולזרק עליו
דם: (יט) ונתתה אל-הכהנים
הלויים אשר הם מוזהב צדוק
הקרבים אלי נאם אדני יהוה
לשרתני פר בן-בקר לתפאת:
(כ) וקחת מדמו ונתתה על-
ארבע קרנותיו ואל ארבע פנות

העזרה
לעוויטטען, פאן דעם זאמען צדוקים נעמליך, דיא זיך מיר נעהערן אום מיינען דיענסט
צו פערועהען, איינען יונגען שטוער צום זינדאפפער. (כ) דאן ניממסט דוא פאן זיינעם בלו-
טע, אונד גיבסט דאפאן אויף זיינע פיער עקקען, אונד אויף דיא פיער ווינקעל דעם צום
גאט=

ר ש י

עשרה אורך. מקום המערכה היה כ"ד על כ"ד חווי"ב כ"י"ב: אל ארבעת רבעיו. שאלמעתימו
הוא מודד י"ב לכל רוח הכי כ"ד על כ"ד כך מסורס בזבחים וכן שינוי במס' מלות המזבח היה
ליב על ליב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא ל' על ל' עלה חמש וכנס אמה זהו
הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הלך
רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה: (יז) והעזרה
ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ד
האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שספורש על ארבעת רבעיה: והגבול סביב אותה. י"ח
וגדנפא וכוונתו פירשוהו על הקרנות: חצי האמה. לאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה:
והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד: ומעלותיהו פנות קדים. וכנס עולמים בו היה נדרים
כדי שיהא העולה בו פונה למזרח שכל הפניות היה דרך ימין וכשאמה נותן הכנס כדרום העולה
בו פונה דרך ימין פונה למזרח: (יט) הכהנים הלויים. אר שמשע לוי: מוזהב לזוק. לפי
שהיה בני שמיש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: (כ) על ארבע קרנותיו. של מזבח
פנות

עללען לאנג אונד צוועלף על-
לען כרייט; ער בילדעטע אל-
זא איין פיערעק נאך אללען זיי-
טען היין. (יז) דער צום גאט-
טעסדיענסטע בעשטימטע
האף האטטע פיערצעהן על-
לען לאנגע אונד פיערצעהן
עללען כרייטע נאך אללען
פיער זייטען הויך; דער בעגרעני-
צענדער רוים, דער אום אונד
אום וואר, האטטע איינע האל-
בע עללע, אונד דער איינע-
רע רוים רונד אומהער בע-
טרוג איינע עללע, אונד דער
אויפאנג וואר געגען מארגען.
(יח) פערנער שפראך ער צו
מיר: ערדענוואהן זא שפריכט
דער הערר, דער עוויגע: דאן
זינד דיא פערארדנונגען אין
בעטרעף דעם אלטאראם, ווען
ער איינסט ערריכטעט ווירד,
אום גאנצאפפער דארויף צו
בריינגען, אונד בלוט דארויף
צו שפרענגען. (יט) גיב דאן,
שפריכט דער הערר, דער
עוויגע, דען פריעסטערן, דען
לעוויטטען, פאן דעם זאמען צדוקים נעמליך, דיא זיך מיר נעהערן אום מיינען דיענסט
צו פערועהען, איינען יונגען שטוער צום זינדאפפער. (כ) דאן ניממסט דוא פאן זיינעם בלו-
טע, אונד גיבסט דאפאן אויף זיינע פיער עקקען, אונד אויף דיא פיער ווינקעל דעם צום
גאט=

העזרה והאל הגבול סביב וחסאת
 אותו וכפרתהו: (כא) ולקחת את
 הפר החטאת ושרפו במפקד
 הבית מחוץ למקדש: (כב) וביום
 השני תקריב שעיר עזים תמים
 לחטאת וחטאו את החטאת
 כאשר חטאו בפר: (כג) בכלותך
 מחטאת קריב פר בן בקר תמים
 ואיל מן הצאן תמים:
 (כד) והקרבתם לפני יהוה
 והשליכו הכהנים עליהם מלח
 והעלו אותם עלה ליהוה:
 (כה) שבעת ימים תעשה שעיר-
 חטאת ליום ופר בן בקר ואיל
 מן הצאן תמים יעשו:
 (כו) שבעת ימים וכפרו את-
 המזבח וטהרו אותו ומלאו ידיו:
 (כז) ויכלו את הימים והיה ביום

גאטטעסדיענסט בעשטיממ:
 טען האפעס, אויף דען בע-
 גרענצענדען רוים רונד אומ-
 הער רייניגסט אונד ענטזינד-
 געסט דוא איהן. (כא) דאן נימסט
 דוא דען שטיער צום זינד-
 אפפער, אונד פערברענגעסט
 איהן אויף דעם מפקד דעם
 טעמפעלס אויסערהאלכ דעם
 הייליגטהומס. (כב) אס צוויי
 טען טאגע ברינגסט דוא איי-
 גען ציעגענבאק אהנע פעהל
 אלס זינדאפפער, ענטזינדי-
 געסט דען אלטאר, זא וויא
 מאן איהן מיט דעם שטיערע
 ענטזינדיגט האט. (כג) ווען
 דוא נון מיט דעם ענטזינדיגען
 צו ענדע ביזט, ברינגסט דוא
 דאר איין יונגעס רינד אהנע
 פעהל אונד איינען שאפבאק
 אהנע פעהל. (כד) דיעזע ברי-
 געט איהר פאר דען עוויגען
 הין, דיא פריעסטער בעשטריי-
 ען זיא מיט זאלץ, אונד ברי-
 גען זיא אלס גאנצעאפפער דעם
 עוויגען צו עהרען. (כה) זיעבען
 טאגע פערפאהרסט דוא זא,
 איין ציעגענבאק (חזיט בע-
 טטיאוס) צום זינדענאפפער
 טעגליך, אויך איין יונגעס רינד
 דירפען זיא געאפפערט ווערדען.
 גען, איהן רייניגען אונד איינזייען

יכפרו קרי ידיו קרי השמיני
 יכפרו קרי ידיו קרי השמיני
 יכפרו קרי ידיו קרי השמיני
 יכפרו קרי ידיו קרי השמיני

ר ש י

סנות העזרה. גג המזבח: וכפרתהו. תקח אותו מדרך חול שבו להכניסו נקדוזה להיותו
 ראוי לכפר עליו מזה ולהלן: (כא) במפקד הבית. תי בחצר דמיו לביחא כלומר במקום קדוש
 ולשון במפקד הבית מקום שהבית בלה כמו (במדבר ל"א) ולא נפקד ממנו איש והוא פר המלוואים
 כדרך שעשו נמשכן ובקר אותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו במנחות מלוואים הקריבו בשי
 עורא כדרך שהקריבו בשי מזה: (כב) תקריב שעיר עזים. זה לא היה נמשכן ומלוואים של
 לעתיד לבא כך הם על פי הדגור: (כג) מחטא. מלטהר: (כה) תמימים יעשו. (לעולה):

ב א ו ר

(א) במפקד הבית, י"ח בחצר דמיו לביחא. והשנעים תרגמו כאלו נכתב במקום מובדל מהבית.
 גשיי

השמיני והלאה יעשו הכהנים
 על המזבח את עולותיכם
 ואת שלמיכם ורצאתי אתכם
 נאם אדני יהוה:

מד (א) וישב אתי דרך שער
 המקדש החיצון הפנה
 קדים והוא סגור: (ב) ויאמר אלי
 יהוה השער הזה סגור יהיה לא
 יפתח ואיש לא יבא בו כיהוה
 אלהי ישראל בא בו והיה סגור:
 (ג) את הנשיא הנשיא הוא יושב-
 בו לאכול לחם לפני יהוה מדרך
 אולם השער יבוא ומדרך יצא:

ימי ו' (ג) בלאס דער פירשט, ווייל ער פירשט איזט, קאן זיך דארין אויפהאלטען,
 אום איין אפפערמאהל פאר דעם עוויגען צו האלטען, אויף דעם וועגע דורך דיא האללע
 דעם טהארעס געהט ער היניין, אונד אויף דיעזעס וועגע געהט ער וועדער הינוים. (ד) נא-
 ר ש י

ר ש י

מד (ב) סגור יהיה. רבותינו העמידו המקרא הזה בפסח הדומי שהיה לשער ההיכל
 פסח פתח קטן כך שנינו במסכת מדות ד' פספין היו לו לשער הגדול א' כדרוס
 וא' כזפון שזכרום לא נכנס בו אדם מעולם עליו מפורש ע"י יחזקאל השער הזה יהיה סגור:
 בא בו. לעתיד לבא: (ג) את הנשיא נשיא הוא וגו', את הנשיא אני נותן רשות נשיא הוא
 ומשבו ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות: הוא יושב בו לאכול לחם. בתוך
 חללו: מדרך אולם השער יבא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית יבא ליכנס לשער קטן זה
 לאכול בו דרך אולם השער העזרה וכנס לתוך העזרה ובו כדרך ישוב כשישוב יבא בנאותו
 הדרך שזכרנו ולפי שהוא אומר למטה צענין (לקמן מ"ו) ובבא עם הארץ לפני ה' צמועדים
 הבא דרך וגו' שזה לעשות העזרה קפנדריא לפי שאותה ביהא לראיית פנים ולכך להנאות
 יפה הולך לומר כאן בנאות של כל ימות השנה שלא יעשה קפנדריא לפי שאין ביהא זו לראיית
 פנים כמו של רגלים וכן העיר עוד למטה צענין פעמים רבות. מלאתי. את הנשיא כ"ג נשיא
 הוא ומתשיבותו יבא רשאי לאכול בשר ולחם קדשים בנאותו שער שבותיין לו בשעת אכילתו:
 מדרך אולם השער יבוא. דרך אולם שער מורחי יכנס לניזרה ויבא עד אותו פסח לאכול בו
 לחמו ומדרכו יבא. שאין זה ראוי לקפנדריא כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא

ב א ו ר

מד (ג) נשיא הוא, לפי שגישא הוא יש לו יתרון. ומדרכו, בנאותו לך שזכרנו
 17 ° ין

לען דיא פריעסטער פאם אב-
 טען טאגע זאן אונד ווייטער,
 אויף דעם אלטארע אייערע
 גאנץ אונד פריידענאפפער
 בערייטען; דאן ווערדע איך
 אייך וואהלגעפעלליג אויפ-
 נעהמען, שפריכט דער הערר,
 דער עוויגע.

מד (א) זאדאן פיהרטע ער
 מיך אויף דיא ויי-
 טע דעם אייסערן טעמפעל-
 טהארעס, דאן געגען מארגען
 לאג; דיעזעס וואר פערשלאס-
 סען. (ב) דא שפראך דער עווי-
 גע צו מיר: דיעזעס טהאר
 זאלל געשפעררט בלייבען
 אונד ניכט געאפפנעט ווער-
 דען, ניעמאנד זאלל דורך
 דאסועלבע געהען; דען דער
 עוויגע גאטט ישראל'ס ציע-
 העט דורך דאסועלבע, דא-
 רום זאלל עס פערשלאססען
 ויביאני

ר ש י

מד (ב) סגור יהיה. רבותינו העמידו המקרא הזה בפסח הדומי שהיה לשער ההיכל
 פסח פתח קטן כך שנינו במסכת מדות ד' פספין היו לו לשער הגדול א' כדרוס
 וא' כזפון שזכרום לא נכנס בו אדם מעולם עליו מפורש ע"י יחזקאל השער הזה יהיה סגור:
 בא בו. לעתיד לבא: (ג) את הנשיא נשיא הוא וגו', את הנשיא אני נותן רשות נשיא הוא
 ומשבו ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות: הוא יושב בו לאכול לחם. בתוך
 חללו: מדרך אולם השער יבא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית יבא ליכנס לשער קטן זה
 לאכול בו דרך אולם השער העזרה וכנס לתוך העזרה ובו כדרך ישוב כשישוב יבא בנאותו
 הדרך שזכרנו ולפי שהוא אומר למטה צענין (לקמן מ"ו) ובבא עם הארץ לפני ה' צמועדים
 הבא דרך וגו' שזה לעשות העזרה קפנדריא לפי שאותה ביהא לראיית פנים ולכך להנאות
 יפה הולך לומר כאן בנאות של כל ימות השנה שלא יעשה קפנדריא לפי שאין ביהא זו לראיית
 פנים כמו של רגלים וכן העיר עוד למטה צענין פעמים רבות. מלאתי. את הנשיא כ"ג נשיא
 הוא ומתשיבותו יבא רשאי לאכול בשר ולחם קדשים בנאותו שער שבותיין לו בשעת אכילתו:
 מדרך אולם השער יבוא. דרך אולם שער מורחי יכנס לניזרה ויבא עד אותו פסח לאכול בו
 לחמו ומדרכו יבא. שאין זה ראוי לקפנדריא כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא

מד (ג) נשיא הוא, לפי שגישא הוא יש לו יתרון. ומדרכו, בנאותו לך שזכרנו
 17 ° ין

הער פיהרטע ערמיד אויף דען
ווענדעס נאָרדליכען האַרעם
פֿאַר דען טעמפעל הויך, דאָ
זאָה איך דאָס דיא העררליכ-
קייט דעס עוויגען דען טעמ-
פעל דעס עוויגען ערפֿיללטע,
אונד פֿעיל אויף מיין אַנגעזיכט.
(ה) דער עוויגע שפּראַך צו
מיר: עררענזאָהן! וויא אויפֿ-
מערקזאָם, דאָס דיינע אויגען
זעהן אונד דיינע אַהרען האָ-
רען אַללעס, וואָס איך דירזאָ-
גע, וועגען אַללער אַנאָרדנונג-
גען דעס גאָטטליכען טעמ-
פעלס, אונד אַללער זיינער
פֿאַרשריפֿטען; דאָס דוא ווייס-
סעסט דעוואַיינגאָנג דעס טעמ-
פעלס, זאָ וויא אַללע אויסגע-
גע דעס הייליגטהומס. (ו) זאָ-
גע דאָן צום ווירערשפענסטי-
גען הויזע ישראל, זאָ שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע:
לאַססט דאָך אַב פֿאַן איערן
גרייעלטהאַטען, הויז ישראל!
(ז) איהר בראַכטעט פֿרעמדע,
אונבעשניטטענען פֿליישעס
אונד אונבעשניטטענען הער-
צענעס* אין מיין הייליגטהום
אונד ענטווייהעטעט מינען
טעמפעל, דאָ איהר מייןבראָד,
דאָ פֿעטט אונד דאָ כלוט
(דורך זיין) דאַרברייגען ליעי-
סעט, אונד זיא דורך איערע גרייעלטהאַטען זאָ מינען בונד צערשטערטען. (ח) דיא פֿאַר-
שריפֿטען מינעם הייליגטהומס האַכט איהר ניכט בעאַכאַכטעט, איהר האַכט אַנשטאַטט
איי

(ד) ויביאני דרדד שער הצפון
אלפני הבית וארא והנה מלא
כבוד יהוה את בית יהוה ואפל
אלפני: (ה) ויאמר אלי יהוה
בן אדם שים לבך וראה בעיניך
ובאזניך שמע את כרא אשר אני
מדבר אתך לכל חקות בית
יהוה ולכרתורתו ושמת לבך
למבוא הבית בכל מוצאי
המקדש: (ו) ואמרת אל מרי
אל בית ישראל כה אמר אדני
יהוה בלכם מכל תועבתיכם
בית ישראל: (ז) בהביאכם בני
נכר ערלי לבוערלי בשר להיות
במקדשי לחלל את ביתי
בהקריבכם את לחמי חלבודם
ויפרו את בריתי אל כר
תועבתיכם: (ח) ולא שמרתם
משמרת קדשות שימון לשמרי

קצן בלא אס"ף. חורחיו קרי. צי טעמים. משמרת

* חונבעטיטט צענעס הערן הייסט: מיין הערן, דען פֿאַן בעגענדען זונד ווירענטשטען
ניכט גערייניגט חזט.

ר ש י

יביה סגור (ס"א): (ו) בני נכר. שמנכרו מעשו לאביו שנאמס והן ערלי לב: וערלי
נכר. כהן שמו אחיו מחמת מילה: (ח) ומשיטון לשומרי משמתי במקדשי לכם. תשיטון לכם
לדעתכם

משמרת במקדשי לכם: (ט) כה-
אמר אדני יהוה כל בן נכר ערל
לב וערר בשר לא יבוא אל
מקדשי לכל בן נכר אשר בתוך
בני ישראל: (י) כי אס-הלוים
אשר רחקו מעלי בתעות ישראל
אשר תעו מעלי אחרי גלוייהם
ונשאו עונם: (יא) והיו במקדשי
משרתים פקדות אשרי הבית
ומשרתים את הבית המה
ישחטו את העולה ואת הזבח
רעם והמה יעמדו לפניהם
לשרתם: (יב) וען אשר ישרתו
אתם לפני גלוייהם והיו לבית
ישראל למכשור עון על בן
נשאתי ידי עליהם נאם אדני
יהוה ונשאו עונם: (יג) ולא יגשו
אלי לבקן לי ולגשת על כל-

קדשי

איערער, דען דיענסט אין
מינעם הייליגטהומע איהנען
אויפֿגעטראָגן. (ט) זאָ שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע: קיין
פֿרעמדער, אונבעשניטטענען
הערצענעס אונד אונבעשניט-
טענען פֿליישעס, דאַרף אין
מיין הייליגטהום קאָממען,
דיעס גילט פֿיר יעדען פֿרעמ-
דען, דער אונטער דען קינג-
דערין ישראל'ס אויט; (י) אַכער
אויך דיא לויס, דיא זיך פֿאַן
מיר ענטפֿערנטען אַלס ישראל
זיך פֿעראירטע, אַלס עס
נעהמליך פֿאַן מיר וועג, זיינען
גאָטצען נאַיאירטע, זאָללען
יעצט איהרע שולד טראָגען.
(יא) דייעזע זאָללען אין מינעם
הייליגטהומע נור אויפֿוואַר-
טען, נור טהירשטעהער זין
דען טעמפעלטהאַרן וויין, אונד
דען טעמפעלדיענסט פֿערזע-
הען, זיא זאָללען דעם פֿאַלקע
דאָנגאַנץ אונד דיא אַנדערע
אַפֿפֿער שלאַכטען אונד עס צו
כעדיעגען שטעטס בערייטס
זיין מיסען. (יב) ווייל אויך
זיא פֿאַר דען געטצען דיענסטע
פֿערריכטעטען אונד זאָ דעם
הויזע ישראל איינע פֿערפֿיה-

רונג צור זינדע וואַרען, דאַרום האַכע איך מינע האַנד אויך געגען זיא (בעטהיינענדי) עט-
פֿאַרגעהאַבען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, דאָס זיא איהרע שולד ביסען זאָללען.
(יג) דאָס זיא אַלזאָ זיך ניכט מעהר נאָהערן דירפֿען, מיר פֿריעסטערליך צו דיענען, אויך
צו

ר ש י

לדעתכם במקדשי אנשים שאינם ראויין להיות שומרי משמתי: (י) כי אם הלויים אשר רחוקו
וגו'. כי אם כה מעשו להם הלויים אשר רחוק מעלי ועכשיו חזרו בהם: ונשאו עונם. מגשח
עוד אל מונקי אלא פקודות של שערי הבית. פקודות קומנדואש"ש בלע"ז שומרים ואעפ"י
יחיו: (יא) המה ישחטו את העולה. עבודה הכשרה צורים ובעבדים ונאסוס: (יב) למכשול

ב א ו ר

(ח) לכם, כל כך הייתם עללים ואינכם זריזים כאלו המשמרת היתה לכם ולא לה'. (ט) כל בן נכר,
זה ענין כפני עגמו. (י) כי אם, תשמעו לפעמים כמו א מ ג, ותחובסו (מכעד). ונשאו עונם
מקינר

צו מיינעם הייליגטהומע, אונד
אום זאָ מעהר צודעם אַללער-
הייליגסטעניכט נאָהע טרע-
טען דירפֿען; זאָ זאָללען זיא
ביסען, איהרע שאַנד אונד
גרויעלטהאָטען, דיא זיא בע-
גאַנגען, (יז) נור אַלס היטער
צור בעוואַהרונג דעם טעמ-
פעלס, נור צו אַללען זיינען
אַרבייטען אונד צו אַללעם
וואַס דאַכייא געשיעהט, האָ-
בע איך זיא בעשטיממט.
(טו) הינגעגען דיא פֿריעסטער
אויס דעם שטאַממע לוי, דיא
נאַכקאַממען צדוקים,
דיא דען דיענסט מיינעם היי-
ליגטהומס אין אַכט נאָהמען,
אַלס דיא קינדער ישראליס
פֿאַן מיר וועגאירטען, די ע-
זע זאָללען זיך מיר נאָהערן
דירפֿען, מיר צו דיענען, די ע-
זע זאָללען דירפֿען פֿאַר מיר
שטעהען אום דאָ אונשליטט
אונד דאָ בלוט מיר דאַרצו-
בריינגען, שפּריכט דער הערר,
דער עוויגע. (טז) זיא דירפֿען
אין מיין הייליגטהום קאַממען,
זיא זאָללען זיך מיינעם טישע

קִדְשֵׁי אֱלֹהֵי הַקִּדְשִׁים וְנִשְׂאוּ
כְלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ:
(יד) וְנָתַתִּי אֹתָם שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַבַּיִת לְכָל עַבְדָּתוֹ וְלִכְלֵל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה בּוֹ: (טו) וְהִכְהַנִּים הַלְוִיִּם
בְּנֵי צְדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת-
מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשֵׁי בְּתֻעוֹת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל מֵעַלֵי הַמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי
לְשִׁרְתָנִי וְעִמְדוּ לִפְנֵי לְהַקְרִיב
לִי חֶלֶב וְדָם נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה:
(טז) הַמָּה יָבֹאוּ אֶל-מִקְדָּשֵׁי וְהַמָּה
יִקְרְבוּ אֶל-שְׁלַחְנֵי לְשִׁרְתָנִי
וְשָׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶתִי: (יז) וְהָיָה
בְּבֹאֵם אֶל-שַׁעְרֵי הַחֲצֵר הַפְּנִימִית
בְּגֵדֵי פִשְׁתִּים יִלְבְּשׂוּ וְלֹא-יַעֲלֶה
עֲלֵיהֶם צִמְרֵ בִשְׂרָתָם בְּשַׁעְרֵי
הַחֲצֵר הַפְּנִימִית וּבֵיתָה: (יח) פֶּאֶרִי

פשתים

נאָהערן אום מיר צו דיענען, אונד זאָללען מיינעם דיענסטע פֿאַרשטעהען. (יח) ווען זיא
קאַממען אין דיא טהאַרע דעם אינגערן האָפֿעס, זאָללען זיא ליינגען קליידער אַלעגען,
וואָללענעם זאָל ניכט אויף זיא קאַממען, ווען זיא דען דיענסט אין דען טהאַרען דעם
אינגערן האָפֿעס, אָדער אים טעמפעל פֿערייכטען. (יח) ליינגען טורבאַנע זאָל-
לען

עון. להמשיכם לכך: (טו) והכהנים הלויים. משבת לוי: בני לדוק. לפי שהיה כיג שימט
ראשון במקדש כימי שלמה ונקראו על שמו: בתעוה. קחישאריא בלע"ז: (יז) אל שערי החצר
הפנימית. לפני ולפנים בייחב: ולא יעלה עליהם זמר. תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשו
בייחב צבובות פנים: וביתה. ולפנים: (יח) פארי. קפליי"ש בלע"ז: לא יגורו ביזע. שנינו
בברייתא אין חוגרין במקום שמויעין לא למעלה מאזיליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקום
יועה אכלאשוייר"א בלע"ז. ל"א אסרה התורה לכהנים מלבושי הלמר כי הלמר מויע הגוף ומויע

מחזיר אל המקרא שלחור זה, בלומר לפי שהם גם כן חקין מעלי בתעוה ישראלי,
לא

פִּשְׁתִּים יִהְיוּ עַל-רֹאשָׁם וּמְכַנְסֵי
פִּשְׁתִּים יִהְיוּ עַל-מִתְנִיהֶם לֹא
יִחְגְּרוּ בַיּוֹע: (יט) וּבְצִאתָם אֶל-
הַחֲצֵר הַחַיצוֹנָה אֶל-הַחֲצֵר
הַחַיצוֹנָה אֶל-הָעַם יִפְשְׁטוּ אֶת-
בְּגָדֵיהֶם אֲשֶׁר-הִמָּה מִשְׁרָתִים
בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכַת הַקֹּדֶשׁ
וְלִבְשׂוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא-
יִקְדְּשׂוּ אֶת-הָעַם בְּבְגָדֵיהֶם:
(כ) וְרֹאשָׁם לֹא יִגְלְחוּ וּפְרַע לֹא
יִשְׁלַחוּ כְּסוּם יִכְסְמוּ אֶת-
רֹאשֵׁיהֶם: (כא) וַיִּיָּן לֹא-יִשְׁתּוּ כָּל-
כֹּהֵן בְּבֹאֵם אֶל-הַחֲצֵר הַפְּנִימִית:
(כב) וְאֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה לֹא-יִקְחוּ

להם

לען זיא אויף דעם הויפטע
טראגען, ליינגען ביינקליידער
זאָללען זיא אום איהרע לען-
דען האבען, אבער מיט שווייס
בריינגעדען קליידערן, דירפֿען
זיא זיך ניכט אומירטען.
(יט) אונד ווען זיא הינוינגעהען
אין דען אויסערן האָף, נעהמ-
ליך אין דען אויסערן האָף צו
דעם פֿאַלקע, זאָללען זיא דיא
קליידער אויסציעהען, אין
וועלכעוויא דען דיענסט פֿער-
ריכטעטען, זאָללען זיא נייע-
דערלעגען אין דען הייליגען
צעללען אונד אנדערע קלוי-
דער אַנציעהען, דאָמיט זיא
דורך איהרע קליידער דאָ
פֿאַלק ניכט הייליגען. (כ) איהר
הויפטטהאַר דירפֿען זיא ניכט
(גמין) אַכשעערען, אויך דאָ
האַר ניכט ווילד וואַכסען
לאַססען, זאָנדערן עס נור גע-
אַרדנעט בעשניידען לאַססען.

(כא) אויך זאָלל קיין פֿריעסטער וויין טרינקען, ווען ער אין דען אינגערן האָף איינצוטרטעטען
האַט. (כב) וויטטווען אונד (פֿקס ומניע) פֿערשטאַסענע דירפֿען זיא ניכט צו וויבערן
נעה-

את הכשר סא"א: (יט) אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה. לפי שהיה מדבר בהיכל לפני
ולפנים וקראה חצר הפנימית ואלה יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החיצונה לכך הוזכר להפול
ב' פעמים לומר שעל עזרת נשים הוא אומר מקום שכל ישראל נכנסין: והניחו אותם בלשכות
הקדש. כמ"ש מרע"ה (ויקרא ט') יפוט את בגדי הבד אשר לבש והניחם אס: ולא יקדשו את
העם. ת"י ולא יתערבין עם עמא בלבושיהן כלומר לא יגעו אל העם בבגדיהם הקדושים שאין
בגדי מול טהורין אלא בגדי הקדש: (כ) וראשם לא יגלחו. להעביר את כל השער: ופרע לא
ישלחו. יגדול שער לא ירכו: כסום יכסמו. כבושמת הוא שדורין צבובות ראשו של זה ללד
עיקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם ז"ל ויתכן לפרשו לי מדת דבה השום לא גוזזת
ראש ולא גדול שער אלא צמדה שיה אמוליי"ר בלע"ז: (כא) בבואם אל החצר הפנימית. אל
ההיכל

לא יהיו במקדש כי אם משחיים. (יח) ביזע, שנינו בברייתא אין חוגרין במקום שמויעין
וכו', ל"א אסרה התורה לכהנים מלבושי הלמר כי הלמר מויע הגוף ומויע את הכשר. (כ) כסום,
כן נקרא חמור השער וסדורו על הראש היסך פרע, והשבעים חרמנו, כאלו נכתב כסה יכסו
את ראשיהם.

להם לנשים כפי אם בתולת מזרע
 בירת ישראל והאלמנה אשר
 תהיה אלמנה מכהן יקחו:
 (כג) ואת עמיו יזרו בין קדש לחל
 ובין טמא לטהור וזדיעם:
 (כד) ועל ריב המה יעמדו
 לשפט במשפטי ושפטו ואת
 תורתו ואת חקתי בכל
 מועדי ישמרו ואת שבתותי
 יקדשו: (כה) ואלמת אדם לא
 יבוא לטמאה כי אם לאב ולאם
 ולבן ולבת לאה ולאחות אשר
 לא היתה לאיש יטמאו:
 (כו) ואחרי טהרתו שבעת ימים
 יספרו לו: (כז) וביום באו אל
 הקדש אל החצר הפנימית
 לשרת בקדשי קריבתא אתו נאם
 אדני יהוה: (כח) והיתה להם

נעחמען, זאנדרען וונגפרויען
 פאן איוראעליטישער זאכע
 קונפט, יעדאך איינע זאלבע
 וויטטויע, דיא דורך איינען
 פרויעסטער פערוויטטויעט
 וואורדע, דורפען ווא הוירע:
 טהען: (כג) מיין פאלק זאללען
 ווא אונטערריכטען, זאללען
 ווא אונטערשוידען לעהרען,
 דיא הייליגע פאם געמייען,
 אונד דיא אונטרייניגע פאם רוי-
 גען: (כד) אויט איהגענד איין
 שטרייט, זאללען ווא צו גע-
 ריכטע ויטצען, אונד נאך מיי-
 גען רעכטען דיא אורטהייל
 שפרעכען, מיינע לעהרען,
 אונד מיינע געוועטצע פיר אל-
 לע פעסטטאגע זאללען ווא בע-
 זאכטען, אונד מיינע רוחע-
 טאגע הייליגען: (כה) איינעם
 טאדטען מענשען דירפען ווא
 זיך ניכט נאָהערן, אום זיך אן
 איהם צו פֿעראונרייניגען,
 בלאָס אן דעם פֿאטער, אן
 דער מוטטער, אן דעם זאָה-
 גע, אן דער טאָכטער, אן
 דעם ברודער אָדער אן דער
 שוועסטער, דיא נאָך קיינעם
 מאַנגע אָנגעהערט, דירפען
 ווא זיך פֿעראונרייניגען: (כו) נאָך
 זיינער וויעדעררייניגונג זאלל

למשפט קרי. ישפטו קרי לנחלה

עו וועבען טאָגע צאָהלען: (כז) אונד ווען ער דיא קאָממען ווילל איין דיא הייליגטהום
 נעהמליך איין דען אינגערן האָף, אום אים הייליגטהומע זיינען דיענסט צו פֿערייכטען,
 זאלל ער זיין זינדאָפֿערה דאָרבריינגען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (כח) דיא ערבי-
 טהייל

ר ש י

ההיכל: (כב) כי אם בתולות יקחו. הכהנים הגדולים אבל יש מן הכהנים אשר יקחו את
 האלמנה בנים הדיוטין חוה מכהן יקחו יש מן הכהנים שמתרין באלמנה. מלמתי: אשר תהיה
 אלמנה. נמורה כרט לגרוסה וחלופה אש"פ שמונה היא אסורה אף להדיט: (כז) ואחרי
 טהרתו, אשר פושתו מן המת כף שניה במיק: (כז) וביום בואו. מחלה אל הקדש להתחנך
 לשבועה יקריב מטאחו וז עשיית האיסה שלו כף שניה במיק שכהן הדיוט טעון עשיית האיסה
 ביום מינוכו כענין גל' (ש) זה קרבן אהרן ובניו וגי וכמי שפורש במסכת מנחות: (כח) והיתה
 להם

לנחלה אני נחלתם ואתוה לא
 תתנו להם בישראל אני אתוהם:
 (כט) המנחה והחטאת והאשם
 המה יאכלום וכל חרם בישראל
 להם יהיה: (ל) וראשית כל
 בכורי כל וכל תרומת כל מכל
 תרומתיכם לכהנים יהיה
 וראשית עריסתיכם תתנו לכהן
 להניח ברכה אל ביתו: (לא) כל
 נבלה וטרפה מן העוף ומן
 תבואה לא יאכלו הכהנים:
 מה (ל) ובהפילכם את הארץ
 בנחלה תרימו תרומה
 ליהוה וקדש מן הארץ ארץ
 חמשה ועשרים אלף ארץ ורחב
 עשרה אלף קדש הוא בכל

טהייל דיא איהנען צוקאמסט,
 בין איד; אונטער ישראל
 זאלל איהנען קיין אייגענטהום
 געגעבן ווערדען, איד בין איהר
 אייגענטהום. (כט) דיא מעהל-
 זינד = אונד שולדאָפֿערה, זאל-
 לען ווא פֿערצעהרען, זאללעס
 באַנגוט אין ישראל געהערט
 איהנען. (ל) דיא ערשטע פֿאָן
 זאללעס פֿריהצייטיגען אונד
 דיא העבע זאללער אייערער
 העבען געהערט דען פּרוע-
 סטער, איד דיא ערשטע
 אייערעס טייגעס זאללט איהר
 דעם פּרועסטער געבען, אום
 זענען איבער אייערע הייזער
 צו בריינגען. (לא) געפֿאללע-
 געם אָדער צערריסענעס,
 וויא עס פֿאָן געפֿליגעל אָדער
 פֿאָן פֿיעה, דירפען דיא פּרוע-
 סטער ניכט געניעסען.
 מה (ל) ווען איהר דיא זאלאָנד
 נאָך בעזיטצונגען פֿער-
 לאַזעט, זאללט איהר דעם
 עוויגען פֿאָן דעם לאַנדע איינע
 הייליגע העבע אַבזאָנדרען,
 גבולה

דערען לענגע זאלל בעטראַגען פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד (טווען) לענגעמאָס, אונד
 דיא ברייטע צעהן טויזענד, דיעוע אויט הייליג נאָך איהרער גאַנצען אויסדעהנונג רונד
 אומי

ר ש י

להם. הכהונה למלה: (כט) חרם. לטון קדש וכן כל לי חרמה שהיא על הקדש: (ל) להניח.
 אפשי"ר בלע"ז כמו (שמות ח') וינח בכל גבול מזרים: (לא) כל נבלה וטרפה וגו'. לפי שהותרה
 להם מליקת מטפת העוף שהיא נבלה וטרפה הולך להזכירם על שאר נבלות וטרפות כפי רבותינו:
 מה (א) ובהפילכם את הארץ בנחלה. שעתידים לחלוק את ארץ ישראל ליוצא נלוות לא
 בחלוקה הראשונה שהיתה לרוב בני מניינו ולמעט כפי פקודיו והיו בני שבטים או
 נ"י נלוותה אחת עכשיו החלקים שיש בשורות הכנס מפאת ים עד פאת קדים כמו שפורש
 בסוף

באור

מה (א) ארץ, לא נאמר מה היא המדה, ואולי ענין המדה כך, אשכנזי אשר חרט חבתי
 בהמק, אשר, כי עיר ימדדו ממז ועשרים וגי סביב למקדש אשר יהיו מועדות
 להכניס

גְבוּלָהּ סְבִיב: (ג) יְהִיָּה מִזֶּה אֶל-
 הַקֹּדֶשׁ חֲמֵשׁ מְאוֹת בְּחֲמֵשׁ מְאוֹת
 מֵרֵבַע סְבִיב וַחֲמִשִּׁים אַמָּה
 מִגֵּרֶשׁ לֹו סְבִיב: (ג) וּמִן-הַמִּדְּבָה
 הַזֹּאת תִּמְוֹד אֶרֶץ חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
 אֶלְפֵי וְרַחֲב עֶשְׂרֵת אֶלְפִים וּבֹו-
 יְהִיָּה הַמִּקְדָּשׁ קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים:
 (ד) קֹדֶשׁ מִן-הָאָרֶץ הוּא לְכַהֲנִים
 מִשְׁרַתִּי הַמִּקְדָּשׁ יְהִיָּה הַקְּרָבִים
 לְשֶׁרֶת אֶת-יְהוָה וְהָיָה לָהֶם
 מְקוֹם לְבָתִּים וּמִקְדָּשׁ לְמִקְדָּשׁ:
 (ה) וַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלְפֵי אֶרֶץ

אומהער. (3) דאָפּאָן זינד (בע-
 טטייווט) פֿיר דאָ הייליגטהום
 פֿינף הונדערט (עלון) נאָך דיע-
 זער ריכטונג אונד פֿינף הונ-
 דערט נאָך יענער ריכטונג אין
 דער פֿאַרם אוינעם פֿיערעק-
 קעס רינגס הערום; אויך זאָל
 לען נאָך פֿינפֿציג עללען אַלס
 איהר פֿאַרפֿלאַטץ זיין רונד
 אומהער. (3) אינגערהאַלב
 דיעזעס רויטעס, דען דוא פֿינף
 אונד צוואַנציג טויזענד לענג-
 מאַסע, אונד צעהן טויזענד
 דער ברייטע נאָך, אַכגעמעס=
 סען האַסט, זאָל זיין דאָ הוי-
 ליגטהום נעמליך דאָ אַללער-
 הייליגסטע. (7) דער (חיביגע)
 הייליגע באָדען דעס לאַנדעס
 געהאַרט דען פֿרועטטערן,
 דען דיענערן דעס הייליג-
 טהומס, יענען, דיא הינצו טרעטען,
 אום דען דיענסט פֿאַר דעם עוויגען צו פֿעררי-
 טען, דאַמיט זיא רויס האַכען פֿיר הייוער אונד פֿירס הייליגטהום. (ה) פֿינף אונד צוואַנ-
 ציג

ר ש י

בסוף הספר: תרומה לה'. לננות ב"ה מה זה: (ב) יהיה מזה. מן התרומה הזו יהיה
 לבורך הקדש להר הבית ת"ק קנים והמותר לבתים לכהנים כמו שפורש בסוף הספר: (ג) ומן
 המדה הזאת. בקנה המדה שנמדד בו רכוב הר הבית ה' מאות על ה' מאות כמ"ג בענין
 של מעלה (מ"ג) ל' רוחות מדדו חומה לו סביב ת"ק קנים וגו': תמוד אורך חמשה ועשרים
 אֶלְפֵי קנים רוחב " אלפים קנים ולפי שלא פירש בפסוק מה הן כ"ה אֶלְפֵי אֶס קנים אֶס אמות
 הולך לומר שג"ה מרות בקנה המדה שנמדדו בה ת"ק על ת"ק של הר הבית נמדדו אלפים
 הללו לתרומה: (ד) קדש מן הארץ. סרם את המקדש מותר הקדש אשר מן הארץ הוא יהיה
 לכהנים ומשרתי המקדש הקרבים וגו' קדש מן הארץ היא התרומה הזאת: לכהנים משרתי
 המקדש יהיה. העודף על ת"ק של הר הבית י"ב אֶלְפֵי ור"ן למורת וכנגדו למערה והמקדש
 בחמטע ד' אלפים ותש"י לפסון וכנגדו לדרום: והיה להם מקום לבתים. להעודף הזה שסביב
 המקדש: ומקדש למקדש. ות"ק על ת"ק האמצעיים יהיו מקודשים לבורך המקדש אישיינטיאיה
 אלאיינטוואיריא בלע"ז: (ה) וחמשה ועשרים אֶלְפֵי קנים אורך " אלפים רחב תרימו רכועה

ב א ו ר

להנניס אשר עס ישבו הכהנים והלויים אשר להם משמרת הבית. (ב) יהיה מזה, אמר כי
 מהכברה הזאת יאשבו עוד ת"ק וגו' אל המקדש, אשר גם עליהן תחיל קדושת הבית וחמשים אמה
 יהיו עוד מסביב נוספות על החמש מאות להבדיל בין קדש לחול. (ג) ומן המדה הזאת, מוסב
 על כבדת הארץ אשר מדדו סביב למקדש, כלומר בתוך כבדת הארץ אשר תמוד ארך וגו' יהיה
 המקדש וגו', וקרא המקדש קדש קדשים, והבדילו מבתי הכהנים אשר היו גיב קדושים.
 (ד) ומקדש למקדש, כלומר גם הנמים האלה למקדש יאשבו כי נבדילו נבנו. (ה) וחמשה,
 אלא

וְעֶשְׂרֵת אֶלְפִים רַחֲב יְהִיָּה לְלוֹיִם
 מִשְׁרַתִּי הַבַּיִת לָהֶם לְאַחֲזָה
 עֶשְׂרִים לְשֶׁכֶת: (ו) וְאַחֲזַת הָעִיר
 תְּתַנּוּ חֲמִשָּׁת אֶלְפִים רַחֲב וְאֶרֶץ
 חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלְפֵי לְעַמַּת
 תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל-בַּיִת יִשְׂרָאֵל
 יְהִיָּה: (ו) וּלְנָשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה
 לְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וּלְאַחֲזַת הָעִיר
 אֶל-פְּנֵי תְרוּמַת-הַקֹּדֶשׁ וְאֶל-
 פְּנֵי אַחֲזַת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָה
 וּמִפְּאַת קִדְמָה קִדְמָה וְאֶרֶץ
 לְעַמּוֹת אֶחָד הַחֲתָלְקִים מִגְּבוּל

והיה קרי

ר ש י

ציג טויזענד לענגענמאסע
 אונד צעהנמטויזענד דער ברוי-
 טע נאָך זאָללען דען לויס, דען
 טעמפעלדיענערן צום אויגענ-
 טהומע געהאַרען, וואָ זיא
 צוואַנציג עללען האַכען זאָל-
 לען. (ו) דער שטאַרט זאָללט
 איהר אַלס אויגענטהום געכען
 פֿינף טויזענד ברייטע אונד
 פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד
 לענגענמאָס, לענגס דער
 געהייליגטען העכע (דעם כָּף-
 דענס) זאָלל עס זיין, אונד דעם
 גאַנצען הויזע ישראל געהאַ-
 רען. (ו) דער פֿירשט ערהעלט
 (זיינען טהיין) אויף דיעזער אונד
 אויף יענער זייטע דער היילי-
 גען העכע (דעם כּוֹרענס), אונד
 דעם שטאַרט אויגענטהומעס
 לענגס דער הייליגען העכע,
 אונד דעם שטאַרט אויגענטהו-

מעס צור אַכענדוייטע געגען דיא וועסטזייטע הין, אונד צור מאַרגענזייטע געגען דיא אַסט-
 זייטע הין, דערען לענגע זיך ערשטרעקט לענגס אוינעם אַנטהיילס (דער טטעטוויט) פּאָן
 דער

ב א ו ר

אלל נחלת הקדש יהיה אחת הלויים גיב ממדה זאת, וכמו שפורש בסוף הספר. עשרים
 לשבוח, כפי הנראה אמר כי יבנו על הכברה הזאת עשרים לשכות. (ו) העיר, אשר עס יבנו
 ב"המק. (ז) ולנשיא, אחת הנשיא תהיה לעמַת תרומת הקדש וגו' כאשר אמר בפסוק מ"ח.
 לארץ

ים אל-גבול קדימה: (ח) לארץ יהודה לזאתה בישראל ולא יזנו עוד נשיאי את-עמי והארץ יהנו לבית ישראל לשבטיהם: (ט) בה-אמר אדני יהוה רבו לכם נשיאי ישראל חמס ושרו הסירו ומשפט וצדקה עשו הרימו גרשתיכם מעל עמי נאם אדני יהוה: (י) מאזני-צדק ואיפת-צדק ובת-צדק יהי לכם: (יא) האיפה והבת תקן אחד יהיה לשאת מעשר החמר הבת ועשירת החמר האיפה אל-החמר יהיה מתכנתו: (יב) והשקל עשרים

דער וועסטליכען גענען דיא עסטליכע גרענצע. (ח) דיעס זייא זיין אייגענטהום פֿאָם לאַנדע אין ישראל, דאָמיט מיינע פֿירשטען מיין פֿאָלק ניכט מעהר בעדרוקען; דאָז (זיבניגע) לאַנד אַברגעהאַרט דעם הונדע ישראל נאָך זיינען שטעמען. (ט) זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע; לאַסט עס גענוג זיין, איהר פֿירשטען ישראל'ס שאַפֿעט אַכגעוואַלטטהעטיגקייט אונד רייבערייא, איבעט גערעכט טיגקייט אונד טוגענד, העבעט אויף אייערע ערפּרעססונגען פֿאָן מיינעם פֿאָלקע, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע. (י) ריכטיגע וואַגע, ריכטיגעס איפה (זיין געוויסעסעס) אונד ריכטיגעס בת (זיין זיין זיין) זאָללט איהר האַבען. (יא) איפה אונד בת זאָללען פֿאָן גלויבעס אומפֿאַנגע זיין, חמר איזט איין בת, זאָ וויא אויך דאָז איפה דאָז צעהנטעל איינעס חמר'ס איזט; נאָך דעם חמר זאָלל דאָז טאָאס בעשטימט ווערדען. (יב) דער שקל האַט צוואַנציג

ר ש י

אחד החלקים של שטחים המפורשים בסוף הספר שהם מגובל ים של א"י עד גבול קדים: (ח) לארץ יהיה לו לחצוה. ת"י דא ארעא תהא לרבא לאסתמא: ולא יזנו. לשון איגוף ממון גחולין את נחלתם: (ט) הרימו גרושותיכם. סלקו את שאתם מנרשים את עמי מנחלתם: (י) ואיפת למדת היבש: ובת. למדת הלח: (יא) האיפה והבת. לשון מדה חמר וכור מוויי בלע"י: תוכן אחד. לשון מין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה') מדה אחת זו עשירית לחומר של יבש שהוא לי שאין זה עשירית לחומר הלח: לשאת. כמו לקחת וכת"י למיסב: לשאת מעשר החומר. תה"י הבת וכן עשירית לחומר יבש: האיפה אל החומר יהיה מתבונתו. סכום חשבון הבת והאיפה לפי גודל החומר יהיה. מלאתי אס יוסיפו בחומר יבש אס יפחתו מזה יפחתו מזה שיכוון מעשרו לו: (יב) והשקל עשרים גרה. עשרים מעין: עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים

ב א ו ר

(ח) לארץ, חת האחוות אשר היה לפנים במקומות שונים בישראל, לא יהיה להם מקום להגות את ישראל, כמו שעה אחת אשר המית נבות לרשת את חלקה שהיה, כן נראה לי מיוצ הפסוק הזה. (ט) גרשתיכם, פלקו מעליהם המסים שאתם גרשים ומטילים עליהם, ופדתי את מרגמו השביעים. (י) איפה, מדה היבש. ובת, מדה הלח. (יב) עשרים שקלים, לפי

עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם: (ג) זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחמר החטים וששיתם האיפה מחמר השערים: (ד) וחק השמן הבת השמן מעשר הבת מן-הכר עשרת הבתים חמר כ"ע עשרת הבתים חמר: (ט) ושה-אחת מן-הצאן מן-המאתים ממשקה ישראל למנחה ולעולה ולשלמים

ר ש י

עשרה ומשנה שקל. הרי ס' שקלים: המנה יהיה לכם. לזוגי בלע"י. ומסם חבדו לי מניין זהרי יש באן ר"מ זוז מבאן שהיה מנה של קדש כפול והוסיפו עליו זימי יחזקאל שנות הרי ר"מ וכשחלקו הכתוב לגי ולא כתב סתם ס' שקלים יהיה לכם המנה לזה לעשות ממנו משקל שלישי ומשקל רביעי ומשקל מנה של חול שהיה מתחלה וכן ת"י לתחת מניא עשרין סלעין מניא כספא כספא עשרין וחמש סלעין רבעות מניא שמש עשרה סלעין כולהן עיזין מנין ומני רבע קידשא יהא לבון: (ג) ששית האיפה מחומר החטים. הרי א' מ' הפוסת לא יפסות מבן זה הוא שאמרו עין רעה אחד מס': וששית. ותחלקו אחד משנה באיפה לתרומת חומר השעורים: (ד) וחק השמן. למעשר: הבת השמן וגו'. הבת שהיא מדת השמן זו היא מעשר הבת יהי מן הכור. מלאתי העישור שהנת מעשרת מן הכור יהיה כיול (מעשר הבת מן הכור עשירית של בת על הכור הוא ד"ן מור"ש בלע"י חבדה זו משמשת על עלמה ועל אחרים כמו עבודת הקודש ועבודת בני מרבי סא"א): עשרת הבתים. יהיה לכם החומי וזו יתכן לישול הימנו בת אחת למעשר: כי עשרת הבתים חומר. לפי שהחומר יהיה לכם יי בתים וכת"י חד מן עשאל הויא ביתא בכורא ארי עשר בתין כורא: (ט) ושה אחת מן הלחן. מיועד שנלחנו וכן אמר משה מנחר נדרכס לומי"לור בלע"י: מן המאתים ממשקה ישראל. דבא רבומיו לענין הסוכים ממותר ב' מאות ששתיירו בכור שכל לתוכו יין של עירלה או של בלאי הכרם מבאן לערלה וכלאי הכרם שנטלין במאתים: ממשקה ישראל. מן המות' לישראל כל קרבנותיהם יהיו ממשקה הראוי לישראל כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה כלומר האכילה

ב א ו ר

לפי הנראה מלשון הפסוק יהיה להם שלשה מיני מנה, מן כ' כיה וע"ז שקלים. (יד) הכר, הוא חמר שזכר, ונקראת בשתי לשונות (כן מלך). (ט) ממשקה, מן השמנים והמנימים בישראל

צוואנציג גרה, דען מנה (זי) נע געוויסעסע סווינע זאָללט איהר פֿאָן צוואַנציג, פֿינף אונד צוואַנציג אונד פֿינף פֿאַר עהן שקלים האַבן. (ג) דיעס איזט דיא העבע, דיא איהר ערהעי בען זאָללט: איין ועכסטטהייל איפה פֿאָם חמר ווייען אונד עבען זאָ פֿיעל פֿאָם חמר גערע סמע. (ד) דיא בעשטימטונג פֿיר דאָ אָהל איזט איין בת; פֿאָם כר נעהמליך איזט דער צעהנטע טהייל איין בת, זאָ וויא איין בת דער צעהנטע טהייל פֿאָם חמר איזט; דען צעהן בת מאַכען איינען חמר. (ט) דאָן איין לאַם פֿאָן צווייא הונדערט שאַאָען, אויס דען וואָהלגענעהרטעסטען, דיא ישראל בעוויטצט, צום מעהל, גאַנצ-

וּלְשִׁלְמַיִם לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נָאִם
 אֲדַנִּי יְהוָה: (ט) כָּל הָעַם הָאָרֶץ
 יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לְנִשְׂיָא
 בְּיִשְׂרָאֵל: (י) וְעַל־הַנְּשִׂיָא יִהְיֶה
 הָעוֹלֹת וְהַמִּנְחָה וְהַגִּסְךָ בַּחֲגִים
 וּבַחֲדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־
 מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
 אֶת־הַחֲטָאֹת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־
 הָעוֹזָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר
 בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (יא) כֹּה־אָמַר
 אֲדַנִּי יְהוָה בְּרִאשׁוֹן בְּאַחַד
 לַחֲדָשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בֶּן־בְּקָר תָּמִים
 וְחֲטָאֹת אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: (יב) וְרִקַּח
 חֶבְלֵן מִדָּם חֲטָאֹת וְנָתַן אֶל־
 מְזוֹזֹת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פְּנֹת
 הָעוֹרָה לַמְּזוֹבָח וְעַל־מְזוֹזֹת שַׁעַר
 הַחֲצֵר הַפְּנִימִית: (יג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה

נאנצי אונד פריידענאפפער, צור פערואהנונג פיר דיעועל בע, שפריכט דער הער, דער עוויגע. (ט) דאז גאנצע פאלק אים לאנדע איזט צו דיעוער העבע פערפליכטעטעטעלסט דער פירשט אין ישראל. (י) אויך אויף דען פירשטען איזט (דו פערפליכטונג) דער גאנצ, מעהל אונד טראנקאפפער אן דען פעסט טאגען, נייאמאנדען אונד רוי העטאגען אונד דאן אללען פוי ערטאגען דעם הויזעם ישראל; ער בעזארגט דאז זינדען, דאז מעהל, דאז גאנצ אונד דאז פריידענאפפער צור פערזעה; נונג פיר דאז הויז ישראל. (יא) ויך שפריכט דער הער, דער עוויגע; אים ערשטעטאג דעם ערשטען מאנאטס ואללסט דוא נעהמען איין זינגעס רינד אהנע פעהל אונד דאז הייליג טהום ענטזינדיגען. (יב) דער פריעסטער נעמליך ואלל נעה מען פאם בלוטע דעם זינד אפפערם, אונד עס געבען אן דיא פפאסטען דעם טעמפעלס, אן דיא פיער עקען דעם אל טאררהאפעם אונד אן דיא פפאסטען דעם טהארעם דעם אינגערן האפעם. (יג) ויך זאללסט

בשבעה

טאררהאפעם אונד אן דיא פפאסטען דעם טהארעם דעם אינגערן האפעם. (יג) ויך זאללסט

ר ש י

האכילה עם השתייה תהא מן המותר לישראל: (טו) אל התרומה הזאת. האמורה למעלה לדעת כל עיה תהיה: (יז) ועל הנשיא. אומר אני שהנשיא הזה בנייהג מדבר וכן כל הנשיא שבענין. ושעמתי משמו של רי מנחם שבמלך מדבר: (יח) כה אמר ה' אליהם בראשון בלחד לחודש וגו' תקח פך בן בקר תמים. הוא פך המלואים האמור בראש הענין ולימד כאן שיהו המלואים בלי בניסן; וחטאת. וטהרת: (כ) וכן תעשה בשבועה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח. ורבותיו כך פירשוהו במנחות וכן תעשה פך שאינו נאכל בז' שבטים שקדשו דבר והוכו בז' שלהם שקלז מותר ועשו ז' שבטים

זהם

ב א ו ר

בישראל, מלאן ומוח עלמותיו יוסקה (איוב כ"א כ"ד) (מרד"ק). (טו) לנשיא, גם על הנשיא החיוב

בַּשְּׁבֻעָה בַּחֲדָשׁ מֵאִישׁ שְׁגָה
 וּמִפְתֵּי וּכְפָרָתָם אֶת־הַבַּיִת:
 (כא) בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם
 לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח הַזֶּה
 שִׁבְעוֹת יָמִים מִצֹּת יֵאָכְלוּ:
 (כב) וַעֲשֵׂה הַנְּשִׂיָא בַּיּוֹם הַהוּא
 בְּעֵדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּר
 חֲטָאֹת: (כג) וּשְׁבַעַת יְמֵי־הַחֵג
 יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים
 וּשְׁבַעַת אֵילִים תָּמִימִם לַיּוֹם
 שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחֲטָאֹת שַׁעִיר
 עֲזִים לַיּוֹם: (כד) וּמִנְחָה אִיפֹה

ואללסט דוא אויך טהון אים זיעבענטען דעם מאנאטס פיר דיא איררענדן אונד אונפאר-ויכטיגען, אונד דען טעמפעל ענטזינדיגען. (כא) אים פיער צעהנטען דעם ערשטען מאנאטס האבעט איהר דאז אים בערשרייטונגעפעסט, איין פעסט דאז זיעבען טאגע דוי ערט, ויך אונגעזייערטעס געגעסען ווירד. (כב) דער פירשט בעזארגט פיר דיעוען טאג פיר זיך אונד פיר דאז גאנצע לאנדספאלק איין רינד צום זינדאפפער. (כג) דיא זיע בען פעסטטאגע הינדורך אבער בעזארגט ער אלס גאנצאפפער פיר דען עוויגען זיעבען שטייערע אונד זיעבען ווירדער אהנע פעהל, נעהמ ליך פיר יעדען דער זיעבן טאג גע, דאן אויך איינען ציעגענבאק אלס זינדאפפער פיר יעדען טאג. (כד) פענער צו יע דעם

לפר

ר ש י

שהם רוב נכור על פיה שמביאין פך העלם דבר: מאז שגה ומפתי וגו'. ה"ו מקרא מסורס וכפרתי את הבית מאז שגה ומפתי אחר ז' ימי המלואים שהיא המזבח מחונך וביאיו חטאות ואשמות ויחכפרו שבזמן שישראל מכופרי הבית מכופר: (כא) שבעות ימים. על שם שמחילין ממנו לספור ז' שבעות. מלאתי: מלות יאכל. מלות יאכל בז' חגי: (כב) ועשה הנשיא ביום ההוא וגו'. רבותינו אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין לית ברם זכור לטוב מנניה בן חזקיה בן גרון שיצב בעליה ודרשו ובעונינו ממנו נעלם מה שדרש בקרבנות האלה פך ב"ד בניסן למה. ואומר אני שמה ב"ד בניסן של פסח בראשון שנחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בתי למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבו ב"ד בניסן כדי שיתחך לעבוד קודם י"ט לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמיש למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגי וגו': (כג) שבעת פרים ושבעת אילים תמימים ליום. והתורה אמרה פרים בני בקר שנים ואיל א' אין לי להעמיד מקרא זה אלא ז' פרים וז' אילים לז' הימים פך ליו' ואיל ליום ובא ללמד שאין הפרים מעכבין זאין ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אך לא הביאו מן המקרא הזה ראי' אלא ממקרא שני למטה (מ"ז) וביום החדש פך בן בקר תמי' ושעת כבשים ואיל ושמה אף זה בא ללמד בן וכן פירושו ז' פרים וז' אילים ליום בניוף דבר יום ביומו עולי' ז' פרים לז' ימים: ומנחת שעיר עזים ליום. שעירי הגלילי: (כד) ומנחה אִיפֹה לפר. מנחת הנסכים אִיפֹה

ב א ו ר

החייב לתת התרומה הזאת. (כ) מאיש שגה ומפתי, שמוזכר שמה על מנחת המזבח, שמה כנסם אדם בשוגג במקום שאין לו דעות להכנס, או אדם שהיה פתי ולא ידע אסור להכנס, ונעבור זה יעשו כפרה ג"כ בשבעה לחדש, (הגיל).

לפר ואיפה לאיל יעשה ושמן
היו לאיפה: (כ) בשביעי בחמשה
עשר יום לתודש בהג יעשה
כאלה שבעת הימים כחטאת
קעלה וכמנחה וכשמן:

מו (ח) כה-אמר אדני יהוה
שער החצר הפנימית
הפנה קדים יהיה סגור ששת
ימי המעשה וביום השבת יפתח
וביום החדש יפתח: (ג) ובא
הנשיא דרך אולם השער מחוץ
ועמד על-מזוזת השער ועשו
הכהנים את עולתו ואת-שלמיו
והשתחוה על-מפתן השער
ויצא והשער לא יסגר עד-
הערב: (ג) והשתחוה עם-הארץ

פתח

אינדעם דיא פריעסטער זיין גאנץ אונד זיינע פריידענאָפּפּער דאָרבריינגען, דאָן ווירפּט
ער זיך צור אַנבעטונג אויף דער טהאַרשוועללע ניעדער, אונד געהעט הינוים; דאָן
טהאַר דאָרף ניכט געשפּעריט ווערדען ביו אַם אַבענדע. (ג) דאָן פּאָלק ווירפּט זיך צור

ר ש י

לפר חזי וידע מה הוא שהרי אמרה תורי ג' עשוריים וייל איפת קמח להוליח סלת עשרון
מן הסאה שהאיפה ג' סאין: איפה לפר. למדך שאם לא מצא סלת מנופה כל כך יבוא משל
עשרון לסאה: ואיפה לאיל. חף זו קמח להוליח מנופה ג' עשוריים סלת מנופה כל זרחה כמו שנינו
שתי הלחם ג' עשורות מג' סאין: הין לאיפה. לא ידעתו למה וייל לא שיקריב הין כולו אלא שנתות
היו בהין ויקריב שמן לפי הסלת כמשפט הכר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שנתות של הין:
מו (א) שער הסהר הפנימית הסונה קדים וגומר. שני רבותיו כמשפטו למי שנתות של הין:
היו לו לשער ההיכל אי' גדורס וא' בלפון שגדרוס עליו רבותיו במסכת מדות ג' בשפין
איף לא יבא בו והיה סגור: (ב) דרך אולם השער מחוץ. כמיס למעלה ואילמיו אל הסהר
הכינוה דרך אולם השער של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מוחי שהוא משמש כניסה ויבא
ובא לאותו הפשט: ועמד על אולם השער. אוחו שער הקטן הוא הפשט. ועמד על מזוזת
השער שער הפנימי הוא הפשט כדאמי מר איסר קרבנו של איסר קרב ואינו עומד על
נביו: את עולתו ואת שלמיו. עולת ראויי ושלמי קניגה ומקרא זה מוסב על יו"ט כך מלאמי
בפירושי מדויקים: לא יסגר עד הערב. ולמה לא יסגר: (ג) והשתחוה עייה. כל היום וגם

פתח השער ההוא בשבתות
ובחדשים לפני יהוה: (ו) והעלה
אשר יקרב הנשיא ליהוה ביום
השבת ששה כבשים תמימים
ואיל תמים: (ז) ומנחה איפה
לאיל ולכבשים מנחה מתת
ידו ושמן הין לאיפה: (ו) וביום
החדש פר בן-בקר תמימים
וששת כבשים ואיל תמימים יהיו:
(ז) ואיפה לפר ואיפה לאיל
יעשה מנחה ולכבשים כאשר
תשיג ידו ושמן הין לאיפה:
(ח) ובבוא הנשיא דרך אולם
השער יבוא ובדרכו יצא:

ובבוא

אנבעטונג אַם איינגאַנגע דיע-
זעס טהאַרעס, אָן רוהעטאַ-
גען, אונד אָן נייאמאָנדען פּאָר
דעם עוויגען ניעדער. (ז) דאָן
גאַנצאַפּפּער, דאָדער פּירשט
דעם עוויגען אַם רוהעטאַגע
זאָלל דאָרבריינגען לאַססען,
בעשטעהעט אין זעכס לעמ-
מיערו אָהנע פּעהל, אונד אין
איינעם ווידער אָהנע פּעהל.
(ח) דאָן איין אַפּה אַלס מעהל-
אַפּפּער צום ווידער, צו דען
לעממערן איין מעהלאַפּפּער,
נאָך זיינען פּערמעגענסאומ-
שטענדען, אונד איין הין אָהל
צום איפּה. (ו) אַם נייאמאָנד-
טאַגע איין זונגעס רינד אָהנע
פּעהל, זעכס לעממער אונד
איינען ווידער, דיא אַללע
אָהנע פּעהל זיין מיססען.
(ז) אויך זאָלל ער אויס איינעם
איפּה צו יעדעם שטיער אונד
אויס איינעם איפּה צו יעדעם
ווידער איין מעהלאַפּפּער מאַכען, צו דען לעממערן אַבער, זאָ וויא אייהם זיין פּערמעגען
ערלויבט, דאָן צו יעדעם איפּה איין הין אָהל. (ח) ווען דער פּירשט קאַממען ווילל, זאָלל
ער דען וועג דורך דיא טהאַרהאַללע געהען, אונד אויף דעמועלכען וועגע זאָלל ער
ווען

ר ש י

כל הנא ולערב יסגורו: (ד) ביום השבת ששה כבשים. לא ידעתי למה שהרי אמר תורה ג'
כבשים (במדבר כ"ח) וביום השבת משמע שבת בראשית ומשמע יו"ט ואומר אני שבת זו אינה
שבת בראשית אלא יו"ט שטען ז' כבשים וב' אילים וכל ולימדך שאין מעבדין ז'ו"י ואם לא
תמצא ז' יבוא ז' ואם לא תמצא ג' אילים יבוא א' כמו שדרשו חכמים לענין ראש חודש:
(ה) מתת ידו. לימד שאין המנחות מעכבות ז'ו"י: (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימים.
מקרא זה דרשו רבותינו במנחות פר מה למדנו לפי שני בתורה (סג) ובראשי חודשים פרים
בני בקר שני מניין שאם לא מצא ג' יבוא א' לכך נאמר פר. וששה כבשים מה למדנו לפי ש
ז' מנין שאם לא מצא ז' יבוא ו' לכך נאמר וששה כבשים ומנין אבילו א' ח"ל ולכבשים כאשר
תשיג ידו. מלאחי: (ח) ובבוא הנשיא. ביום החדש ובשבת בראשית שאין ישראל מכווים על
הראי והוא בא להשתחוות: דרך אולם השער יבוא ובדרכו יא. באותו עני' עלמיו יא ואינו
מכווה לעשות העזרה קפודריא אבל במועדים שנאמר בהם (דברים ט"ו) יראה כל זכורך ויקח
הוא לעשות קפודריא כאשר העם היינו דכתיב בזוכם ביואם יבוא ונלחם יא:

ובבוא

(ט) וּבָבֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה
 בְּמוֹעֲדִים הַבָּא דְרַךְ שַׁעַר צְפוֹן
 לְהַשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דְרַךְ־שַׁעַר נֶגֶב
 וְהָבֵא דְרַךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דְרַךְ־
 שַׁעַר צְפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דְרַךְ־
 הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוּ
 יֵצְאוּ: (י) וְהַנְּשִׂיא בְתוֹכֶם בְּבֹאֵם
 יָבֹאוּ וּבְצִאתְכֶם יֵצְאוּ: (יא) וּבְחַגִּים
 וּבְמוֹעֲדִים תְּהִיָּה הַמִּנְחָה אִיפָּה
 לִפְרֹ וְאִיפָּה לְאֵיל וּלְכַבְּשִׁים
 מִתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאִיפָּה:
 (יב) וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנְּשִׂיא נְדָבָה
 עוֹלָה אִז־שְׁלָמִים נְדָבָה לִיהוָה
 וּפְתַחֲלוּ אֶת־הַשַּׁעַר הַפְּנֵה קְדָיִם
 וַעֲשֵׂה אֶת־עֲלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמוֹ

יֵצֵא קָי

כֹּאשֶׁר

צו יעדעם ווידערער, צו דען לעממען אבער, נאך ווינען פֿערמעגענס- אומשטענדער, אונד צו יעדעם איפה איזט איין הין אָהל. (יב) ווען דער פֿירשט דעם עוויגען איין גאנץ-אָדער פֿריידענאָפֿפֿער אַלס פֿרייאוויליגעס אָפֿפֿער ברינגען ווילל, זאָלל מאַן איהם אָפֿפֿען דאָ טהאַר, דאָ געגען מאַרגען ליעגט, אונד מיט ווינעס גאנץ- אָדער פֿריידענאָפֿפֿער אָפֿפֿער

ר ש י

(ט) וּבָבֹא עִירָה וְגו' דרך שער לפני וגי' כי נכחו ילאו. מלוה עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה: (י) והנשיא. גם הוא בשכנס לעזרה לבא בשמש הכיכל הכרומי להשתחוות גם הוא מלוה עליו לעשות העזרה קפדוריא ויבא דרך שער לפון וילא דרך שער נגב עם אחר עם הארץ ויכנס וילא נכחו דרך שער האחד והוה בחוכם בנואם יבוא ובלאחם ילאו כלם הנשיא עם אחר העם ולא יבא דרך שער המזרחי כדרך שהוה בא ביום הקדש וביום שבת כראשית שהשער המזרחי אין נכחו שער נמערב: (יב) וכי יעשה הכנשיא נדבה. בשבת ומי המעשה: ופתח לו את השער וגי'. לא ליכנס בו להיכל אלא עומד עם והכניסו יעשו את עולתו ואת שלמיו והשתחוה וילא שנאמר כאשר עשה ביום השבת ומה אמור ביום השבת (כאן) ועמד על מוחת השער

ב א ו ר

מו (ט) הבא וגי', הנכון שהטעם בעבור רבוי העם למנוע הכלבול והערוב שלא יזיקו זה את זה.

כֹּאשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַיֵּצֵא
 וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צִאתוֹ:
 (ג) וּכְבִשְׁבוֹךְ־שְׁנַתוֹ תְּמִים תַּעֲשֶׂה
 עוֹלָה לַיּוֹם לִיהוָה בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
 תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: (ד) וּמִנְחַה תַּעֲשֶׂה
 עֲלָיו בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר שְׁשִׁית הַאִיפָּה
 וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהֵיךְ לְרֵם אֶת־
 הַסֶּלֶת מִנְחַה לִיהוָה חֲקוֹת עוֹלָם
 תִּמְיֹד: (ו) וַעֲשׂוּ אֶת־הַכַּבֵּשׁ
 וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בְּבֹקֶר
 בְּבֹקֶר עוֹלֹת תִּמְיֹד: (ז) כֹּה־
 אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן הַנְּשִׂיא
 מִתְּנָה לְאִישׁ מִבְּנֵי נַחֲלָתוֹ הַיָּא
 רְבֵנָיו תְּהִיָּה אַחֲזָתָם הַיָּא
 בְּנַחֲלָה: (ח) וְכִי־יִתֵּן מִתְּנָה
 מִנְחָתוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדָּיו וְהִיתָה
 לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשַׁבָּת

יעשו קני

לנשיא

אָפֿפֿער פֿערפֿאַהרט מאַן, וויאַ מאַן דאַמיט אַם רוהעטאַגע פֿערפֿאַהרט, דאַן געהעט ער הינויס, אונד מאַן שפּערט דאָ טהאַר נאָך זיינעם וועג געהען. (ג) אייןאייניגהריגעס לאַם אָהנע פֿעהל, זאָללסט דואַ טעגליך דעם עוויגען אַלס גאַנצאַפֿפֿער דאַרבריינגען, נעהמליך יעדען מאַרגען זאָללסט דואַ עס דאַרבריינגען. (ד) דאַן זאָללסט דואַ יעדען מאַרגען אייןמעהל אָפֿפֿער בע־ רייטען, אויס דעם זעכסטעל איינעס איפה, אונד מיט אייִנעס דריטטהייל הין אָהל, אום דאָ מעהל דאַמיט צו בעפֿייִש טען, עס איזט איין מעהל אָפֿפֿער דעםעוויגען צו עהרען, אַלס איין עוויגעס איממעהר וועהרנדעס געזעטץ. (ו) דאַ לאַם, דאָ מעהל אָפֿפֿער אונד דאָ אָהל, ברינגעט איהר יעיִ דען מאַרגען אַלס איין אימ־ מערוועהרענדעס גאַנצ־ אָפֿפֿער. (ז) זאָ שפּריכט דער הער, דער עוויגע: ווען דער פֿירשט יעמאַנדען פֿאַן זיינען זאָהנען איין געשענק מאַכט, דאַ עס איהם אַלס ערמע צוגעטהיילט וואַר דען, זאָלל עס אויך זיינען קינדערן בלייבען, עס איזט איהר אייגענטום דורך דאָ ערבֿרעכט. (ח) מאַכט ער אָבער פֿאַן זיינעם אַנטהיילע איינעם זיינער דיע־ נער איין געשענק, זאָ בלייבט עס איהם ביז צום פֿרייהייטס־אָהרע, דאַן פֿאַללט עס

ר ש י

השער ועשו הכהנים את עולתו וגומר: אחרי לאחור. ואינו אומר כאן והשער לא יסגר עד הערב כמיש ביום השבת שניום השבת הוא אומר והשתחו עיה פתח השער ההוא לפיכך מניחו פתוח אבל בחול אין לרכס לבא להשתחו' שבי' עוסק במלאכתו לפיכך וסגר את השער אחרי לאחור: (ג) וכבש בן שנתו עולה התמיד: (יד) ששית האיפה. ירושלמית שהיא חומש של מדברית והן ב' עשרונים הא' למנחת התמיד וא' לחבתיון ואף על פי שחבתיון קריבין למזבין מביא הוא בבקר עשרון שלם וחובה כמו שאנינו במנחות: ליום את הסלת. אילפריישי' בלעז' ליא איימללירי בלעז'. ליום את הסלת. לבת ולכלול בו את הסלת לשון רסום כמו (עמוס ו') והכה הבית הגדול רסום' ולשון מזנה אס היה עבה או מרוסס: (ז) שנת הדרור. שנת היובל: ושבת. כמו ושבת: אך נחלתו בניו להם תהיה. כמו אך לבניו תהיה נחלתו, ולא

עס וויעדער דעם פֿירשטען צו-
ריק, נור בייא זיינען קינדערן
כלייבט עס אלס ערבאייגענ-
טהום. (יח) דער פֿירשט זאלל
דעם פֿאלקע פֿאָן זיינעם אַנ-
טהיילע ניכטם ענטציעהען,
וואָרדן ער וואַאום איהר איי-
גענטהום ברינגט, נור זיין איי-
גענטהום קאָן ער אויף זיינע
קינדער פֿערערבען, דאָמיט
ניעמאָנד אויס מיינעם פֿאלקע
פֿאָן זיינעם בעזיטצע פֿער-
טריעבען ווערדע. (יט) הי-
רויף פֿיהרטע ער מיך דורך
דען איינגאַנג, וועלכער אָנדער
זייטע דעם טהאַרעס וואָר,
בייא דען הייליגען צעללען
דער פֿריעסטער, דיא געגען
נאָרדען לאַגען, אונד זיעהע!
דאָ וואָר איינפלאַטץ אויף דער
זייטע געגען וועסטען. (כ) דאָן
שפראַך ער צו מיר: דיעס איזט
דער אָרט, וואָ דיא פֿריעסטער
דאָן שולד - אונד זינדאָפֿער
קאָכען, אונד דאָן מעהל-
אָפֿער באַקען, אום עס ניכט
ברינגען צו מיסטען אין דען
אייסערן האָף, דאָן פֿאלק דאָ-
רויף צו הייליגען. (כא) הער-
נאָך בראַכטע ער מיך אין דען
אייסערן האָף הינויס אונד פֿיהרטע מיך צו דען פֿיער עקען דעם האָפֿעס, אונד זיע-

לנשיא אף נחלתו בניו להם
תהיה: (יח) וראיקה הנשיא
מנחלת העם להזנתם מאחותם
מאחותו ינחל את בניו למען
אשר לא יפצו עמי איש
מאחותו: (יט) ויביאני במבוא
אשר על כתף השער אל-
הלשכות הקדש אל הכהנים
הפנות צפונה והנהשם מקום
בירכתם ימה: (כ) ויאמר אלי
זה המקום אשר יבשלושכ
הכהנים את האשם ואת-
החטאת אשר יאפו את המנחה
לבדתי הוציא אל החצר
החיצונה לקדש את העם:
(כא) ויוציאני אל החצר החיצונה
ויעברני אל ארבעת מקצועי
החצר והנה חצר במקצע

בירכתים קרי החצר

ר ש י

נתון למזיחות לאחר: (יט) ויביאני במבוא. דרך האמה שזוית בית הקליפות שנכנסין בו
לאור עשרים שנין הלכות שנכנסין לבין חצי הכיכל: אשר על כתף השער. שער הכסוי כתף
השער אשר מן השער למערב: הפנות לפונה. שיש להם פתחים ללד חצר החיצונה ללפון
ופתחים היו להם לאור השערים: בירכתים ימה. בסוף הלכות למערב: (כ) ללכלתי הוציא.
כמו להוציא שקדי קדשים נפלין ביוכל: לקדש את העם. תיי לאתערבא עם עמא:
(כא) מקצוע. אנגל"ש נלע"ו:

ב א ו ר

(יח) ולא יקח, כלה מה שאמרת בפרשה הקודמת פסוק ח'

קטרות

החצר חצר במקצע החצר:
(כג) בארבעת מקצעות החצר
חצרות קטרות ארבעים ארד
ושלשים רחב מדה אחת
לארבעתם מהקצעות: (כג) וטור
סביב בהם סביב לארבעתם
ומבשלות עשוי מתחת הטירות
סביב: (כד) ויאמר אלי אלה
בית המבשלים אשר יבשלו
שם משרתי הבית את זבח העם:

מז (ה) וישבני אל פתח הבית
והנהמים יצאים מתחת
מפתן הבית קדימה כי פני הבית
קדימה המיסירדים מתחת מכתף
הבית הימנית מנגב למזבח:

נקוד עליו ויוציאני אסטען (דען דיא פֿאַרדערזייטע דעם טעמפעלס וואָר געגען אָסטען); אונד דאָן וואָס-
סער פֿלאַס אַב פֿאָן דער רעכטען זייטע דעם טעמפעלס זיך לידך פֿאַם אַלטאַרע. (ג) היע-
רויף

ר ש י

הע, דא וואָר אין יעדעס עקע
איין (בעזחנדרעל) האָף.
(כג) אין דען פֿיער עקען דעם
האָפֿעס, וואָרן (פֿיער) אונבע-
דעקטע ריימע, פֿאָן וועלכען
יעדער פֿיערציג לענגענמאַס
אונד דרייסיג נאָך דער ברוי-
טע האַטטע, אַללע פֿיער אין
דען עקען האַטטען גלייכעס
מאַס. (כג) אום זיא הערום,
וואָר איינע איינפֿאַססונג, דיא
אַללע פֿיערע אומגאַב; אונטר
דען איינפֿאַססונגען וואָרען
רינגס אומהער קיכען אַנגע-
בראַכט. (כד) ער שפראַך צו
מיר: דיעס זינד דיא קיכען,
וואָ דיא טעמפעלדיענער דיא
שלאַכטאָפֿער דעם פֿאַלקעס
קאָכען זאָללען.

מז (ה) נון פֿיהרטע ער מיך
צוריק צו דעם איינ-
גאַנגע דעם טעמפעלס, אונד
זיעהע! דאָ קוואַלל וואָסער
הערפֿאַר אונטער דער שוועל-
לע דעם טעמפעלס געגען
אָסטען (דען דיא פֿאַרדערזייטע דעם טעמפעלס וואָר געגען אָסטען); אונד דאָן וואָס-
סער פֿלאַס אַב פֿאָן דער רעכטען זייטע דעם טעמפעלס זיך לידך פֿאַם אַלטאַרע. (ג) היע-
רויף

ב א ו ר

(כב) חלרות קטרות. שנינו במסכת מדות אין קטרות אלא שאינן מקורות ואם מפרש
מה היו משמעות: מהוקלעות. בזוית מקלעות החצר: (כג) וטור סביב בהם. שר' נדבך
חומת אבנים בולט מן החומה סמוך לחצר וכו' נקבים מקום ספירת קטרות ומתחת הטור חלל
להסיק בו אור מתחתיו והקדירות מלמעלה: ומבשלות עשוי. הוא החלל מתחת ספירת הקדירות:
(כד) את זבח העם. מה זשוק של שלמים שאינן נפסלים בזלחת חזן לעזרת ישראל כמו החטאת
והאש:

מז (א) וישבני. לתוך החצר הפנימית: אל פתח הבית. והמים יורדין מתחת הבתך הבית
הימנית נובעין מתחת המפתן שהוא במלכע המזבח ומלדדין בללכסון ללד הימין
ויוצאים מעזרה בדרום המזבח ויוצאין חזן לעיר. במסכת יומא שנינו אמר רבי פנחס משום
רב הונא זכורא מציין הויכל קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני שלמים כיון שהגיע
לפתח הויכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לפתח הויכל נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע

ב א ו ר

(כב) קטרות, כאמרס אין קטרות אלא שאינן מקורות, וכן בארמית ביתא קטירא (הווי קהגע
קטרות) (כן ואז בא"הש שרש קטר). (כג) ומבשלות, תיי ואמר ללכלא עביר.
מפכים

רויף פֿיהרטע ער מיך הינאים
 אויף דעם וועגע דורך דאָס
 נערדלעכע טהאר, אונד פֿיהר-
 טע מיך הערנס פֿאַן אויסען צו
 דעם אויסערן טהאר, דאָס
 אויף דעם וועגע געגען אָסטען
 ליעגט, אונד זעהע! דאָ
 דראַנגנוואַסער הערפֿאַר פֿאַן
 דער רעכטען זייטע. (ג) ווער-
 רענד נון דער מאַן דיא מעס-
 שנור אין דער האַנד עסטליך
 גינג, מאַסער טווענד עללען;
 היערויף פֿיהרטע ער מיך
 דורכס וואַסער, דאָ אַבער
 נאָך אונבעררייטנד וואַר. (ד) נון
 מאַסע ער אַבערמאַלס טו-
 זענד, אונד פֿיהרטע מיך דורך
 דאָס וואַסער בז אַן דיא
 קניע; דאָן מאַס ער וועדער
 טווענד, אונד פֿיהרטע מיך
 דורך דאָס וואַסער כּוּזאַן דיא
 לענדען. (ה) היערויף מאַס ער אַבערמאַלס טווענד, דאָ וואַר עס איין באַך, דען איך
 ניכט מעהר דורכוואַסען קאָנגטע; דען דאָס וואַסער וואַר צו גראַס, איין באַך, דען מאַן
 גור דורכשווימען אַבער ניכט דורכגעהען קאָנגטע. (ו) דאָ שפּראַך ער צו מיר: האַסט
 דוא

ר ש י

לפתח העזרה נעצה כפי כך קטן: (ב) ויוליחי. מן החצר הפנימית אל החצר החיצונה
 בשער הלפון: ויסיבני. סביב חומת הכנימית בתוך החיצונה: אל שער. החיצונה הפונה
 קדים: מים מכנים. צווייאונט בלע"ז רחבים כרוחב פי הפך כך פירשו רבותינו כדלעיל:
 (ג) וימד חלף בחמה. מן לחומה וכל אותן חלף חמות לא גבר הנחל להיות עמוק אלא עד
 חפסים הם הקרסולין שקורין קבילי"ש בלע"ז: (ד) וימד חלף. אחרות והעמיק עד נרכים
 ועוד חלף והעמיקו עד מתנים מכאן וילך נחל אשר לא יוכל לעבור ושאקו ער נרכים
 במים מן המתנים ולמעלה שלא ישפוחו המים משבא למי מתנים ולא על שפת הנהר ומדד
 עוד חלף לפניו נחל אשר לא יעבר ונגליו ביבשה עומדים היינו דכתיב ויסיבני על שפת הנחל
 כלומר חלל שפת הנחל ששם היה עומד: (ה) גולו. כמו נגלו: מי שמו. נוהיירי"ש בלע"ז
 מים שגריק לשוט בהן ולא לעזרם נרגל שלא ישפוחו. שמו שייט כמו (ישעיה כ"ה) כאשר
 יפוש השופה לשחות: (ו) הראית בן אדם. כמה מתגבר הנחל הזה:

ב א ו ר

מז (ב) מפכים, ציוני הפיעל ממש פכה, ויונתן תרגם נפקין, וכפי פתרון השבועים נראה
 שהוא (הערכתו־עשען), וכן נקרא הכלי אשר ממנו תויל השמן, פך השמן. (ג) מי
 אפסים, ת"י מי קרסולין, ולפי הוראת השרש הזה נראה ענינו, מים קטנים, אשר נאשבים
 באין, וזילי גיב דעת השבועים בתרגומם כן. (ה) שחו, שם בשקל אחו מן כאשר יפוש
 השופה לשחות (ישע"י כ"ה י"א) ופירושו כי גאו המים עד שלא יוכל אדם לעבור בהן נרגל אלא
 א"ב

אדם ויזלכני וישבני על-שפת
 הנחל: (ט) בשובני והנה אל-שפת
 הנחל עין רב מאד מזה ומזה:
 (י) ויאמר אלי המים האלה
 יוצאים אלהגלילה הקדמונה
 וירדו על-הערבה ובאו הימה
 אל-הימה המוצאים ונרפאו
 המים: (י"א) והיה כר-נפש חיהו
 אשר-ישרץ אל כל-אשר יבוא
 שם נחלים יהיה והיה הדגה רבה
 מאד כי באו שמה המים האלה
 וירפאו וחי כל אשר-יבוא שמה
 הנחל: (י"ב) והיה יעמדו עקרו דוּגים
 מעין גדי ועד-עין עגלים משטוח
 לתרמים יהיו למינה תהיה דגתם

א' נחה. עמדו קרי כרגח

דוא געוועהען, ערדענאָהן?—
 דאָן פֿיהרטע ער מיך, אונד
 בראַכטע מיך צוהוק צום או-
 פֿער דעם באַכע. (י) אַלס
 איך צוריק קאָם, זעהע! דאָ
 וואַרען אַם אַוּפֿער אויף בייִדען
 זייטען איינע זעהר גראַסע
 מענגע ביימע. (י"א) דאָ שפּראַך
 ער צו מיר: דיעזעס וואַסער
 געהעט נאָך דעם עסטליכען
 גליל, דאָן פֿליעסט עס אין
 דיא עבענע הינאָב, פֿאַן
 דאָ ערגיעסט עס זיך אינו
 מעער, אונד דורך זיינען אויס-
 פֿלוס אין דאָס מעער ווערדען
 דיא וואַסער טרינקבאַר.
 (י"ב) וואָהינדער באַך שטרעמט,
 ווירד אַללעס, וואַס דאַרין זיך
 רעגט, אויפֿלעבען, אויך דיא
 פֿישע ווערדען זעהר צעהל-
 רייך זיין; דען דאָדורך, דאַס
 דיעזעס וואַסער הינשטרעמט
 ווירד עס טרינקבאַר אונד בע-
 לעבענד; זאָ ווירד עס אי-
 בעראַלל זיין, וואָהינדער באַך
 שטרעמט. (י) אימער ווערדען זיך דאָועלכסט פֿישער אויפֿהאַלטען, פֿאַן עין גדי
 ביהען עגלים ווערדען נעטצע אויסגעברייטעט, אונד אַללערלייאַ גאַטטונגען פֿישע
 זעהר

ר ש י

(ז) בשובני והנה אל שפת הנחל ועומד. בתוך שהוליכני והוסיבני לחמו על שפת הנחל עין רב מאד
 מזה ומזה. עין אחזירין בלע"ז: (ח) אל הגלילה. לאמרי"ק בלע"ז: הקדמונה. המזרחית שני רבותיו
 בתוספתא של סוכה להיין יולאין לימה של טבריא ולימה של סדום וליס הגדול לרפאות את
 מימיהם המלוחים ולמתקן: וירדו על הערבה. זו ימה של טבריא: ובאו הימה. זו ימה של
 סדום: אל הימה המולחים. זו ימה של אוקיינוס שהוא מולח מן הישוב להקיף את העולם:
 ונרפאו המים. ממליחתם. ומדגש אגדה למה קורא אותם מולחים על שם שני פעמים שינאו:
 (ט) אל כל אשר יבא שם נחלים. הנחל הזה המתחלק לכמה נחלים מתק את הימים שמתערב
 בתוכם ודגתם הנשרת בם מים ומתוקים: (י) והיה עמדו עליו דוּגים וגוי לכרמים.
 למכמורת: למינה תהיה דגתם. לא מפיק היא ופירושו למינים הרבה מהי דגתם. למינה

ב א ו ר

א"ב ימיה על-כניהם, וענין השימה היא השיטה על פני המים (בן מלך). (ח) הגלילה,
 לדעת רד"ק הוא שם מחנה, וכפי השבועים הוא ארץ הגליל וכן תרגמו עזרה חרביית. הימה
 נראה

כְּדַגְת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד:
 (א) בְּצֵאתוֹ וּגְבָאוֹ וְלֹא יִרְפָּאוּ
 לְמַלְחָנָתוֹ: (ב) וְעַל־הַנְּחֹל
 יַעֲרָה עַרְשְׁפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה וְכָל־
 עֵץ־מֵאֵכֶל לֹא־יִבּוֹל עִלָּהּ וְלֹא־
 יִתֵּם פְּרִיֹו לְחַדְשֵׁיו יִבְכֹּר כִּי מִיָּמִיו
 מִן־הַמְקֹדֶשׁ הָמָּה יוֹצְאִים וְהֵיוּ
 פְּרִיֹו לְמֵאֵכֶל וְעִלָּהּוּ לְתַרוּפָּה:
 (ג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה גֵּה גְבוּל
 אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֶת־הָאָרֶץ לְשָׁנֵי
 עֶשֶׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף חֶבְלִים:
 (ד) וְנַחֲלַתֶם אוֹתָהּ אִישׁ כְּאֹהִיו
 אֲשֶׁר נִשְׂאתִי אֶת־יָדַי לְתַתָּהּ
 לְאֲבֹתֵיכֶם וְנִפְלָה הָאָרֶץ הַזֹּאת

ועהר צאה לרייך וויא ריא פֿישׁ
 שע דעס גראָסען מעערעס
 ווערדען דארין זיין. (א) בלאָס
 זיינע זימפֿע אונד וואַססער־
 גרובען וואָללען ניכט טרוינק־
 באַר ווערדען, ויא בלייבען
 צום וואַלץ בעשטימט. (ב) אַס
 באַצע ועלכסט ווערדען אָדען
 ביי־דערווייטגען אופֿערן אַל־
 לערלייא אַכסטבוימע עמפֿאַר
 וואַססען, דערען בלעטטער
 ניכט וועלעקען, אונד דערען
 פֿריכטע ניט אויפֿהאַרען,
 פֿיעלמעהר מיט יעדעס מאַנאָ־
 טע זיך ערגייען ווערדען; ווייל
 זיינע וואַססער פֿאַס הייליג־
 טהומע קאַממען, דאַרום אויט
 דערען פֿרוכט געניסבאַר, אונד
 (דמוק ויז) איזרע בלעטטער
 הייל ברינגענד. (ג) פֿערנער
 שפֿראַך דער הערר, דער עווי־
 גע: דיעס זינד ריא גרענצען,
 אינגער האַלב וועלצען ישראל
 דאַ לאַנד נאָך זיינען צוועלף שטעמען פֿערטהיילען וואָל, יוסף יעדראַך בעקעמט צווייא
 אַנטהיילע. (ד) איזר וואָללט עם גלייך פֿערטהיילען איינעם וויא דעס אַנדערן; דאַ איד
 (בעטהייננד) מיינע האַנד ערהאַב, עם אייערן עלטער צו געבען, וואַ פֿעללט דאַ לאַנד
 אייד

ר ש י

לאָן רוב מינים כמו (שמות ז') והדגה אשר ביאור. (ישעיה נ"א) כל אנחתה השנית:
 (יא) כללתי. של ים כמו (איוב ח') הונאה גומא בלא בלא וגוי מרשיק בלע"י: ונבאיו.
 כמו (מלכים ב' ג') עשה הנחל הזה גנים גנים. הגנים הנלעים שסביבותיו והגנים הם נקעים
 שהמים נאספים בהם: ולא ירפאו. ליהסך למחיקה למה כי למלח נהנו ולא ירפאו הוי"ו
 הזו עפ"י ויחיה: (יב) לחדשו יבכר. מדי חדש חדש יבשל פירותיו: לתרופה. פירשו
 רבותיו ז"ל להתיר פה אלמים ופה עקרות ומשמעו לאן רפואה כמו (ירמיה י') וירפאו את
 שבר עמי על נקלה וכן חזרו מנסם: (יג) גה גבול. ת"י דין חומא כמו זה גבול וכן (לעיל
 ב"ה) ותחיד לבג לגוים כמו לבג לגוים. ויש עוד לפתור גה לאן גיא: יוסף חבלים. יוסף
 ישול שני חלקים אחד למנשה ואחד לאפרים: (יד) אש כחמו. לא כראשונה אש לפי פקודיו
 אלא כל השננים שזין ונמין שורת הכרם כל חלק וחלק מן הגבול המורחי עד ים אוקיינוס

ב א ו ר

נראה שהוא ים המלח. (יא) בצאתיו, של ים, כמו היגאה גומא בלא בלא (איוב ח' י"א). ונבאו
 מקוה מים, מן לשוף מים מנח (ישע"י ל' י"ד) והוא חפירה שמתאספים בו המים (רד"ק).
 (יג) גה גבול, י"ת דין חומא, כמו זה גבול וכן ותחיד לבג לגוים (לעיל ב"ה ז') כמו
 לבג לגוים (ש"י), וכן תרגמו גם השננים. יוסף חבלים, יוסף ישול שני חלקים, א' למנשה וא'

לְכֶם בְּנַחֲלָה: (טו) וְזֶה גְבוּל הָאָרֶץ
 לְפֶאת צְפוֹנָה מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל
 הַיָּרֵךְ חֲתוּן לְבוֹא צְדָדָה:
 (טז) חֶמֶת וּבְרוּתָה סְבָרִים אֲשֶׁר
 בֵּין־גְּבוּל דְּמִשְׁקוֹבִין גְּבוּל חֶמֶת
 חָצַר הַחֵיכּוֹן אֲשֶׁר אֶל־גְּבוּל
 חוּרֹן: (יז) וְהָיָה גְבוּל מִן־הַיָּם חָצַר
 עֵינֹן גְּבוּל דְּמִשְׁק וְצָפוֹן צְפוֹנָה
 וּגְבוּל חֶמֶת וְאֵת פֶּאת צְפוֹן:
 (יח) וּפֶאת קָדִים מִבֵּין חוּרֹן וּמִבֵּין־
 דְּמִשְׁקוֹמִבִּין הַגִּלְעָד וּמִבֵּין אֶרֶץ

תרגום אשכנזי קמא
 אייד צום ערבטחייל צו.
 (טו) דיעס איזט ריא גרענצע
 דעס לאַנדעס: אויף דער
 מיטטערנאַכטזייטע פֿאַן דעם
 גראָסען מעערע אָן אויף דער
 זייטע נאָך חתלון ביו נאָך צדד,
 (טז) איבער חמת, ברוחה,
 סברים (דאַ אָן דער גרענצע
 צווישען דמשק אונד גבול חמת
 ליענט), חצר חיכון, דאַ אָן
 דער גרענצע פֿאַן חורן ליענט.
 (יז) ריא גאַנצע גרענצע איזט
 אַלואַ פֿאַס מעערע ביו צו חצר
 עינון אָן דער גרענצע פֿאַן
 דמשק, אונד וואַס פֿאַן דאַ
 נערדליך ליענט ביו אָן ריא
 גרענצע פֿאַן חמת; דיעס איזט
 ריא נערדליכע גרענצע.
 (יח) ריא עסטליכע גרענצע
 געהט צווישען חורן אונד צווישען גלעד אונד דורך דאַ לאַנד ישראל
 אויף

ר ש י

למערב כמו שמפורש בענין ואין שני שנים ברצועה אחת: (טו) וזה גבול הארץ. תחומי מזר
 ארץ ישראל: לפאת צפונה. רוח לפנות: מן הים הגדול. שהיא גבול למערב: הדרך חתלון.
 בא לבד מזרח אל חתלון ואל לדה ואל חמת וברוחה וסברים כל השיירות הללו במזר לפון:
 (טז) חצר החיכון. ח"י בריכת ענבאי: אשר אל גבול חורן. גבול דמשק במזרח סמוך למקצוע:
 (יז) והיה גבול מן הים חצר עינון. והיה גבול רוח לפון מן הים עד חצר עינון: גבול דמשק.
 שהיא גבול דמשק שחצר עינון במקצוע לפנות מערבית כמו שמפרש בגבולין שכתב מר"ה
 (במדבר ל"ד) והיו תולדותיו חצר עינון וגוי והתאיותם לכם לגבול קדמה מחצר עינון וגוי גבול
 דמשק במקצוע לפנות מזרחית אלל חצר עינון כמו שאמור למעלה חצר עינון גבול דמשק גבול
 חמת במקצוע לפנות מערבית שאלמר (ס) זה יהיה לכם גבול לפון מן הים הגדול תחאו
 לכם הר הכר מהר הכר תחאו לבא חמת ומשם לדה: ולפון לפונה וגבול חמת. כלומר כל
 מזר הלפון המפורש בתורה וגבול חמת אף היא במזר הלפון כמש"ש (ס) וזה יהיה לכם
 גבול לפון מן הים הגדול תחאו לכם הר הכר מהר הכר תחאו לבוא חמת והיו תולדות
 הגבול לדה הוא לדה האמור באן הדרך חתלון לבוא לדה: ואת פאת לפון. והרי לך פאת
 לפון: (יח) ומנין הגלעד ומנין א"י. מזר מזרחי אלל חצר עינון ואין עבר הירדן חוץ
 מזרים הללו כי אס ארץ כנען לדה וכן בגבולין הממוזרים בתורה אין עבר הירדן תוכנם
 וכן פירוש המקרא הזה ומזר מזרחי לארץ כנען אשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע
 לפנות

ב א ו ר

לאפרים (הי"ל). (יז) ואח פאת צפון. והרי לך פאת לפון (הי"ל). (יח) ומבין ארץ ישראל,
 מזר מזרחי של ארץ כנען ואין עבר הירדן בחוף מזרים הללו, כי ארץ כנען לדה וכן בגבולין
 הממוזרים בתורה, אין עבר הירדן תוכנם, וכן פירוש המקרא הזה, ומזר מזרחי לארץ כנען
 ואשר בין חורן ודמשק. העומדין לה במקצוע לפנות מזרחית, כמו שאמור למעלה בענין ובין
 הגלעד

ישראל הירדן מגבול על-הים
הקדמוני המדו ואת פאת
קדימה: (ט) ופאת נגב תימנה
מתמר עד-מי מריבות קדש
נחלה אר-הים הגדול ואת פאת-
תימנה נגבה: (כ) ופאת-ים הים
הגדול מגבול עד-נכח לבוא
חמת ואת פאת-ים: (כא) וחלקתם
את-הארץ הזאת לכם לשבטי
ישראל: (כב) והיה תפלו אותה
בנחלה לכם ולהגרים הגרים
בתוכם אשר-הולדו בנים
בתוכם והיו לכם כאזרח בבני

ישראל

אונד אונטער דיא פֿרעמדען, דיא בייא אייך געוואָהנט אונד אין אייערער מיטטע קינדער
געצייגט האַבען; זיא זאָללען אייך געאַכטעט זיין וויא איין איינגעכאַרנער אונטער דען קיני-
דערן

ר ש י

לכונית מורחית כמיש למעלה צענין ובין הנלעד וז"י אשר צעבר הירדן מורחה: הירדן מגבול
על הים הקדמוני תמודו. הירדן הוא מלך מורחי שלה מגבול מקצוע הפסן הוא חזר עינין
המפורש למעלה. עד הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במקצוע דרומית מורחית תמודו
איך חזר מורחי ואף בתורה כך מפורש גבול קדמה והיו תולדותיו ים המלח במקצוע דרומית:
ואת שאת קדימה. כלומר והרי לך פאת קדים: (יט) מחמר. מיריחו שהיא עיר התמרים
ובת"י: עד מי מריבות קדש. הוא מדבר בין: נחלה אל הים הגדול. ומשם הולך הגבול עד
נחל מצרים הנופל בים הגדול במקצוע דרומית מערבית ואף משה בין נחן גבול נגב ממדבר
בין עיי אדום ומזנה והולך עד מעצמן נחל מצרים והיו תולדותיו הימה ונחלה האמור כאן
כמו לנחל ומלחתי מתורגם אחסנא ואם לא שהטעם למטה ורזיתי נחלה מצרים שהטעם
למעלה ומסורת עליו לית בטעמא הייתי אומר שיבש הוא ולא ת"י בן כי אם קורחית טועים:
(כ) ופאת ים. ומלך מערבו: הים הגדול מגבול עד נכח לבוא חמת. ממקצוע דרומית האמור
למעלה והוא נחלה מצרים: עד נכח לבוא חמת. עד מקצוע לפניות מערבית הוא הר הכר
שהוא נכח לבוא חמת כי חמת במקצוע לפניות מערבית אלל הר הכר כמיש מן הים הגדול
תחאו

ב א ו ר

הנלעד ואין ישראל אשר צעבר הירדן מורחה (הי"ל). (יט) נחלה, כמו לנחל.
מקצה

ישראל אתכם יפלו בנחלה בתוך
שבטי ישראל: (כג) והיה בשבט
אשר-גר הגר אתו שם תתנו
נחלתו נאם אדני יהוה:

מח (ב) ואלה שמות השבטים
מקצה צפונה אל-יד
הר-התלן לבוא-חמת חצר
עינין גבול דמשק צפונה אל-יד
חמת והיו-קדו פאת-קדים הים

הן

איבער חצר עינין אונד איבער דיא גראַנצע נאך דמשק אויף דער מיטטערנאַכטזייטע, אל-
זאָ נאך חמת געהמליך דער שטריך פֿאַן אַסטען נאך וועסטען ווירד איין אַנטהייל דעם

ר ש י

תחאו לכם הר הכר מהר הכר תחאו לבוא חמת (מלאתי אני): (כג) גר הגר אתו. שנתניר
גבולה בתוך אותו שבט:

דערן ישראלים, מיט אויך
זאָללען זיא איהרען אַנטהייל
בעקאַממען, אונטער דען
שטאַממען ישראלים (כג) אונ-
טער דעם שטאַממע וואָ דער
פֿרעמדע וואָהנט, דאָרט
זאָללען איהר איהם זיינען אַנ-
טהייל געבען, זאָ איזט דער
אויסשפּריך פֿאַן גאָט, דעם
אַללמעכטיגען.

מח (ב) דיעס זינד דיא נא-
מען דער שטאַממע
פֿאָדער נאָרדזייטע אָנערעט-
נעט, אויף דער שטראַסע
נאך חתלון ביו נאך חמת,

הן

איבער חצר עינין אונד איבער דיא גראַנצע נאך דמשק אויף דער מיטטערנאַכטזייטע, אל-
זאָ נאך חמת געהמליך דער שטריך פֿאַן אַסטען נאך וועסטען ווירד איין אַנטהייל דעם

תחאו לכם הר הכר מהר הכר תחאו לבוא חמת (מלאתי אני): (כג) גר הגר אתו. שנתניר
גבולה בתוך אותו שבט:

מח (א) ואלה שמות השבטים. סדר חלקים שחלקוהם ציניהם מקום כל אחד ואחד:
מקלה לפונה. דן יטול מלך לפוני מחזר עינין שנמקצוע מורח עם גבול דמשק
(שנמקצוע מערב לפון סא"ח): והיו לו פאת קדים הים. כלומר כפאת קדים ועד ים דן
אחד הרי פירש האורך ולא פירש הרוחב וצדדיהם דספרי כפרשת האזינו שנינו מה ת"ל יהודה
א" דן א" אשר א" מלמד שעתידין ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב ברוחב כ"ה אלף
קנים שהם שבעים וחמשה מילין ומהינין למדו השיעור הזה מן התרומה שהוא כפאת מן החלקים
הללו כמו שפורש צענין מלחתי שכן כתוב. ואורך כפאת החלקים והיה רחב כ"ה אלף קנים
ואורך מפאת ים עד כפאת קדים כ"ה אלף קנים וק"י אלף אמה שהקנה ו' אמה וכל אלפים
אמה מיל כמו שאנו למדין במסכת יומא אלל עשר סוכות שמירושלים עד זוק הרי ק"י אלף
אמה עולין לע"ה מיל והיו שיסד ריא בפיוט (בסילוק דיום ז' אל סוכות) כי אקח מועד לעת
חלוק ארצותיה בשורת הכרם לחזותיה באורך מפאת קדים לקצותיה עד ים אוקיינוס למזותיה
ברחב ע"ה מיל חריותיה (ו"ג ע"ה מיל ל"ג רצועות בין רצועות השבטים ורצועות הקודש יעלו
ל"ט מאות וע"ה מילין ולמניין ת' כרסה על ת' כרסה של א"י עולין המילין לט"ו מאות לסכום הקלירי
שאמר ד' מילין היו כרסה שאם מילין של חשבון הרצועות גדולים הם אין נכנסין ד' מהם
בכרסה ובאין זא למנות שני מילין ומלחתי בכרסה יעלו ד' מאות כרסה לאלף מילין וחשבון
מילין של רצועה אין עולין אלל ט' מאות וע"ה מילין עדיין חסר המניין כ"ה מילין לא בנין
מניין מילין הרצועות של פייט למניין ד' מאות כרסה ומניין למד ר' אליעזר אורך הארות
עד ים אוקיינוס שהוא בסוף עולם ומקרא מעיד חקום מערב עד ים הגדול שלפניו מים
אוקיינוס

ב א ו ר

מח (ב) מקצה צפונה, החל הנוכח לרשום חלקי נחלתם מזד לפון, עד אשר בא אל דרום
וקרא השבטים בשמותם, לא לפי גדלם אלא כפי חלקיהם. והנה הגוד לנו הנכ"ח

יק

דן אחד: (ג) ועל גבול דן מפאת קדים עד פאת ימה אשר אחד: (ג) ועל גבול אשר מפאת קדימה ועד פאת ימה נפתלי אחד: (ד) ועל גבול נפתלי מפאת קדמה עד פאת ימה מנשה אחד: (ה) ועל גבול מנשה מפאת קדמה עד פאת ימה אפרים אחד: (ו) ועל גבול אפרים מפאת קדים ועד פאת ימה ראובן אחד: (ז) ועל גבול ראובן מפאת קדים עד פאת ימה יהודה אחד: (ח) ועל גבול יהודה מפאת קדים עד פאת ימה תהיה התרומה אשר תרימו חמשה ועשרים אלף רחב וארץ כאתר החלקים

דן ויין. (ג) אן דין גראנצע פאן דער אסטליכע וועסטליכע וויטע ווירד א שר איינען אנטהייל האבען. (ג) אן א שר'ס גראנצע פאן דער אסטליכע וועסטליכע וועסטליכע וויטע, ווירד נפתלי איינען אנטהייל האבען. (ד) אן נפתלים גראנצע, פאן דער אסטליכען געגען דיא וועסטליכע וויטע, ווירד מנשה איינען אנטהייל האבען. (ה) אן מנשה'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, ווירד אפרים איינען אנטהייל האבען. (ו) אן אפרים'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, ווירד ראובן איינען אנטהייל האבען. (ז) אן ראובן'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע ווירד יהודה איינען אנטהייל האבען. (ח) אן יהודה'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, זאלל דער אב-צוגעבענדע טהייל זיין, פאן אונד צוואנציג טויזענד ברייט, אן דער לאנגע אבער וויא איינער דער טהיילע, נעמליך: פאן

מפאת

ר ש י

אוקיינוס (ה) ואל גבול דן בדרומו: (ח) תהיה התחמה גויה ואלת האד יתכן שמה ירושלים במקומה והלא היתה ירושלים נמיכר פשוני של יהודה שנטל דרומה של ארץ כנען וכאן הוא צלמלע השבטים אין חלוק' זו דומה לחלוק' יהושע אז כשורת הכרם וכל החלקים שזין וחלוקת יהושע היה שנט יהודה חלק גדול ואף כי (חלקו היה) רב ממנו עד שנטל שמעון בגורלו שני (יהושע י"ט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון לפיכך יש די עתה ברוחב חלק שנטל יהודה נימי יהושע ליטול בו חלק עכשווי ה' שנטים הוותרים לפי שהאריך

ב א ו ר

יק אורך החלקים אבל לא רחבם. אחד, חסר מלת חלק, כלומר חלק אחד, והחלקים האלה כמו

מפאת קדימה עד פאת ימה והיה המקדש בתוכה: (ט) התרומה אשר תרימו ליהוה ארץ חמשה ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים: (י) וראלה תהיה תרומת הקדש לכהנים צפונה חמשה ועשרים אלף וימה רחב עשרת אלפים וקדימה רחב עשרת אלפים ונגבה ארץ חמשה ועשרים ארץ והיה מקדש יהוה בתוכו: (יא) לכהנים המקדש מבני צדוק אשר שמרו משמרתו אשר לא תעו בתעות בני ישראל כאשר תעו הלויים: (יב) והיתה להם

פאן דער עסטליכען וויטע גע-גען דיא וועסטליכע; אין זיי גער מיטטע זאלל דאז הייליג-טהום זיין. (ט) דאז אלס העכע אבצוגעבענדע לאנד, דאז איהר אבגעבען דיא וועסטליכע וויטע, ווירד נפתלי איינען אנטהייל האבען. (ד) אן נפתלים גראנצע, פאן דער אסטליכען געגען דיא וועסטליכע וויטע, ווירד מנשה איינען אנטהייל האבען. (ה) אן מנשה'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, ווירד אפרים איינען אנטהייל האבען. (ו) אן אפרים'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, ווירד ראובן איינען אנטהייל האבען. (ז) אן ראובן'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע ווירד יהודה איינען אנטהייל האבען. (ח) אן יהודה'ס גראנצע פאן דער אסטליכען וויטע געגען דיא וועסטליכע, זאלל דער אב-צוגעבענדע טהייל זיין, פאן אונד צוואנציג טויזענד ברייט זיין. (י) אונד פיר זיא, פיר דיא פריעסטער, זאלל ריעוע הייליגע העכע זיין, נאך מיטטערנאכט פאן אונד צוואנציג טויזענד, געגען אבער דיא ברייטע צעהן טוי-זענד, אונד געגען מארגען דיא ברייטע צעהן טויזענד, דאז געגען זידען דיא לענגע פאן אונד צוואנציג טויזענד; דאז הייליגטהום דעס עוויגען זאלל אין דער מיטטע זיין. (יא) פיר דיא געהייליגטען פריעסטער פאן דען נאכקאמ-מען צדוקים, דיא מיינען דיענסטבעאכטעטען אונד ניכט מיט דען קינדערן ישראלים איררטען, זא וויא דיא לויים מיטאיררטען. (יב) פיר ריעוע, געהערט דיא העי-

בתוכו קיי. ב' טעמים

תרומיה

ר ש י

שהאריך גדול מאד מפאת קדים עד אוקיינוס וירושלים במקומה: והיה המקדש בתוכו. כמו שמפרש והולך: (ט) התרומה אשר תרימו לה'. מן החלק הזה שהופרס אלל יהודה בדרומו אורך ממזרח עד הים ורחב כיה אלף קנים ממנה תהיה תרומה לה' למקדש ומקום לבתים לכהנים ארץ כיה אלפים ממזרח למערב ורחב עשרת אלפים מן הצפון לדרום: (י) ולא לה תהיה תרומת הקדש לכהנים. ולא לה העשרת אלפים רחב וכיה אלף אורך יהיו לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אלל דרומו של יהודה: לפונה חמשה ועשרים אלף. הוא האורך ממזרח למערב: וימה רוחב עשרת אלפים. מלד מערב רחב י אלפים מן הצפון לדרום: וקדימה רוחב עשרת אלפים. ורוח מזרחית י אלפים מן הצפון לדרום: ונגבה אורך חמשה ועשרים אלף. מן המזרח למערב: והיה מקדש ה' בתוכו. הוא הר הבית ה' מאות קנים על ה'. מאות קנים והיה בצלמלע רצועה זו וכל סביבותיו לכהנים י"ב אלפים וריג ללד מזרח וכן ללד מערב וברוחב ד' אלפים ו' מאות ומשים לצפון וכן לדרום כמיש למעלה בצפון יהיה מדה אל הקדש תיק בתיק מרובע: (יא) לכהנים המקדש. החלק הזה המקודש

ב א ו ר

כמו רצועות ממזרח למערב: (י) ולא לה, והלה העשרת אלפים רחב וכיה אלפים אורך יהיו לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אלל דרומה של יהודה (רש"י). (יא) לכהנים המקודש, חיי לכהניא דקדישין.

תְּרוּמֵיהֶם מִתְּרוּמַת הָאָרֶץ קֹדֶשׁ
 קִדְשִׁים אֶל-גְּבוּל הַלְלוּיִם:
 (ג) וְהַלְלוּיִם לְעֹמֶת גְּבוּל הַכְּהֻנִּים
 חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אַרְבָּה וָרֶחֶב
 עֶשְׂרֵת אֲלָפִים כָּל-אַרְבָּה חֲמִשָּׁה
 וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וָרֶחֶב עֶשְׂרֵת
 אֲלָפִים: (ד) וְלֹא-יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ
 וְלֹא יִמָּר וְלֹא יַעֲבֹר רֵאשִׁית
 הָאָרֶץ כִּי-יִקְדָּשׁ לַיהוָה:
 (ט) וְחֲמִשָּׁת אֲלָפִים הַנּוֹתֵר
 בָּרֶחֶב עַל-פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
 אֶלֶף חֶלְ-הוּא לְעִיר לְמוֹשָׁב
 וְלִמְגֵרֶשׁ וְהִי תְּהֵא עִיר בְּתוֹכָהּ:
 (י) וְאַלֶּה מִדֹּתֶיהָ פֶּאת צִפּוֹן

יעביר קרי בחובו קרי חמש

טען; דִּיא שְׁטָאָרְט וְאֶלֶל אִין דְּעֵר מִיטְטֶע וַיִּין. (ט) דִּיעֵס אִיזְט אִיהֵר מִצָּאֵס, דִּיא נֶאָר דִּוִּיטֶע פֿיעֵר

ר ש י

יהיה לכהנים: (יב) תרומיה. מפורשת תרומה הוא שם הפרשת תרומיה מפורשת והיתה להם הרצועה הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה הגדולה שהותרמה מן הארץ אורך מאזיקינים עד גבול מזרח ברוחב כיה אלפים כמים למעלה ממזו יבדלו רצועה זו באמצע ארצה לכהנים ולמקדש: קדש קדשים. שכל התרומה הגדולה קודש לכהנים וללוויים ולגוים ולאחזת העיר ולעובדי העיר כמו שפירש והולך וזו כיה אלף אורך וזו אלף רחב כלפני המפורשת ממנה לכהנים ולמקדש תהיה קיהק: אל גבול הלוויים. אלל רצועות הלוויים: (ג) והלוויים לעומת גבול הכהנים. אלל רצועות הכהנים כמות הכהנים כנגד כל ארצה: כל אורך. כל הרצועות אורכן כיה אלף: (ד) ולא ימר. יתליסם בקרקע אחר: (ט) וחמשת אלפים הותר ברוחב. רצועות התרומה הגדולה שהיתה כיה אלפים רחב אורך כלל החלקים מפאת קדים עד פאת ים וממנה חזר ותרס שתי רצועות באמצעיתה אורך כיה אלף ורחב כיה אלף ועדיין נשאר ברוחב כיה אלפים אותם הו' אלפים רחב יהיו למושב העיר ארכן על שני אורך כיה אלף של תרומת הלוויים: מול הוא. ואין קודש בתרומת אותה רצועה של הכהנים והלוויים מול הוא אללס ויהיו לעיר למושב ישראל ולמגור סביב העיר: בתוכה. באמצע אותה רצועה: (טז) ואלה מדותיה. של עיר: פאת לפון וגו'. מרובעת

ב א ו ר

(יד) ראשית הארץ. אולי קרא כן חלק הלוויים בנשר הוא קדש להי כראשית בבורי ארמחם.

חֲמִשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים
 וּפְאֶת-נֶגֶב חֲמִשׁ מֵאוֹת
 וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאֶת קָדִים
 חֲמִשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים
 וּפְאֶת-יְמֵה חֲמִשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת
 אֲלָפִים: (ז) וְהִי מְגֵרֶשׁ לְעִיר
 צְפוֹנָה חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתִים וּנְגִבָה
 חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתִים וּקְדִימָה
 חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתִים וְיְמֵה חֲמִשִּׁים
 וּמֵאוֹתִים: (ח) וְהַנּוֹתֵר בְּאַרְבָּה
 לְעֹמֶת וְתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרֵת
 אֲלָפִים קְדִימָה וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים
 יְמֵה וְהִי לְעֹמֶת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
 וְהִי תְּהֵא תְּבוֹאֲתָה לְלֶחֶם לְעַבְדֵי
 הָעִיר: (ט) וְהָעֶבֶד הָעִיר יַעֲבֹדוּהוּ
 מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: (כ) כָּל-
 הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף

כתיב ולא קרי. תבואתו קרי בחמשה

ר ש י

די אלפים ות"ק קנים על די אלפים ות"ק קנים נשאו ברוחב ח"ק הם יהיו להם למגור ר"ג לצפון ור"ג קנים לדרום כמים במקרא שלמטה וכן למזרח ומערב כיה אלפים על ה' אלפים באמצע הרצועה כיה כל רחבה ממולא ובאורך הרצועה הזאת הני נשאו י' אלפים למזרח וי' אלפים למערב עליהם הוא מפרש ואומר והותר באורך לעומת תרומת הקודש י' אלפים קדימה וי' אלפים ימה: (ז) והיה מגרש לעיר. כל מגרש עיר שנמקרא מקום פניו כמים ולא שדה: (ח) והיוה תבואתה ללחם לעובדי העיר. הם הנכבועים הנחונים מועבי עמים ושואבי מים כן שמעתי משמו של ר' מנחם ז"ל. לעובדי העיר אישאר"בנט בלע"ז: (ט) ועבדוהו מכל שבטי ישראל. שנתנו להם זה חלק בארץ: (כ) כל התרומה. המקודשת המותרת

ב א ו ר

(יט) מכל שבטי ישראל, לא שהוא לפון טווי, אבל הנביא אמר אף ע"פ שזדמת קדש הוא מימ כל אחד מישראל ראוייה לעבדה. (כ) כל התרומה, לכהנים וללוויים ואל אחזת העיר (רש"י). בתוכו

פיער טויוענד פֿינף הונדערט, דִּיא זִידִיטֶע פֿיעֵר טויוענד פֿינף הונדערט, דִּיא אָסֶטוויטֶע פֿיעֵר טויוענד פֿינף הונדערט, דִּיא וועסֶטוויטֶע פֿיעֵר טויוענד פֿינף הונדערט. (ז) דְּעֵר פֿרייע פֿלאַטֶקֶדֶר שְׁטאַדט אִיזט גע- גען מִיטֶטֶרנאַכֶט צווייא הונ- דערט אונד פֿינֶפֿציג, געגען מִיטֶטֶאָג צווייא הונדערט אונד פֿינֶפֿציג, געגען מאָרגען צווייא הונדערט אונד פֿינֶפֿציג, אונד געגען אַבענד צווייא הונדערט אונד פֿינֶפֿציג. (ח) וואָס אָן לענגע איבריג בלייבט נעכֶסט דְּעֵר הייליגען העכע, צעהן טויוענד געגען מאָרגען אונד צעהן טויוענד געגען אַבענד, דאַווינקאַממען יענעס טהיי לעס דער לענגס דער היילי- גען העכע אִיזט, זאָלל יענען צום אונטֶרֶהאַלטֶע ויין, דִּיא דער שְׁטאַדט דיענען. (יט) דִּיא, וועלֶע דער שְׁטאַדט דיענען, קאַנען אויס יעדעס שְׁטאַט- מע ישראל'ס גענאַממען ווער- דען. (כ) דִּיא גאַנצע העכע (דעו זמיר), פֿינף אונד צוואַנ- ציג

בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רְבִיעִית
 תְּרִימוּ אֶת־תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ אֶל־
 אַחַזְת הָעִיר: (כג) וְהַנּוֹתֵר לְנִשְׂיָא
 מִזֶּה וּמִזֶּה לְתְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ
 וְלֶאֱחָזֵת הָעִיר אֶל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
 וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְתְרוּמָה עַד־גְּבוּל
 קְדִימָה וַיְמָה עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
 וְעֶשְׂרִים אֶלֶף עַל־גְּבוּל יְמָה
 לְעַמַּת חֲדָקִים לְנִשְׂיָא וְהִיתָה
 תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וּמִקֹּדֶשׁ הַבַּיִת
 בְּתוֹכָהּ: (כד) וּמֵאַחַזְת הַלְוִיִּם
 וּמֵאַחַזְת הָעִיר בְּרוּךְ אֲשֶׁר
 לְנִשְׂיָא יִהְיֶה בֵּין וּגְבוּל יְהוּדָה
 וּבֵין גְּבוּל בְּנֵימָן לְנִשְׂיָא יִהְיֶה:

בחוכו קיי ויתר

ואל וינען אנטהייל האבען צווישען דען גרענצען יהודה'ס אונד דען גרענצען בנימין'ס

ר ש י

מתוך התרומה הגדולה כיה אלפים קנים על כיה אלפים קנים: רביעית. מרובעת הקדש לכהנים וללוים ואל אחוזת העיר. אחוזת פורפריים בלע"ו: (כא) והנותר והנותר באורך התרומה הגדולה: מזה ומזה. למזרח ולמערב של תרומת הקדש אל פני כיה אלף על רוחב כיה אלפים תרומה עד גבול קדימה של כיה כולה: וכן למערב על פני ג' הרצועות. של כהנים ולוים ואחוזת העיר נרחבת כיה גבול יממה כמו עד גבול ימה עד אוקיינוס: לעמַת חלקים. כנגד אורך חלקים: יהיה: והיתה תרומת הקודש. היא רצועת הכהנים: ומקדש הניתן באמצע נחלת הנשיא: (כב) ומאחזת הלוים ומאחוזת העיר. גם הוא נתון כיה: בין גבול יהודה ובין גבול בנימן. כל רחב הרצועה אשר בין שני השבטים בשטחן ובנימן מן הכרום יהיה לנשיא והוא הרצועה שהתמרמה ראשון רחב כיה

ב א ו ר

כל באמצע נחלת הנשיא (הי"ל). (כב) ומאחוזת, כלומר גם מאחזת הלוים ומעיר כיה לנשיא. בין גבול. כל רוחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה ויהודה ויהיה לנשיא, והיא הרצועה שהתמרמה ראשון רוחב כיה אלף באורך אחר חלקי השבטים (הי"ל).

ה'

(כג) וַיִּתֵּר הַשְּׁבִטִים מִפְּאַת קְדָמָה
 עַד־פְּאַת־יְמָה בְּנִימָן אֶחָד:
 (כד) וְעַל וּגְבוּל בְּנִימָן מִפְּאַת
 קְדִימָה עַד־פְּאַת־יְמָה שְׁמֵעוֹן
 אֶחָד: (כה) וְעַל וּגְבוּל שְׁמֵעוֹן
 מִפְּאַת קְדִימָה עַד־פְּאַת־יְמָה
 יִשְׁשֹׁכָר אֶחָד: (כו) וְעַל וּגְבוּל
 יִשְׁשֹׁכָר מִפְּאַת קְדִימָה עַד־
 פְּאַת־יְמָה זְבוּלֹן אֶחָד: (כז) וְעַל
 גְּבוּל זְבוּלֹן מִפְּאַת קְדִימָה עַד־
 פְּאַת־יְמָה גָּד אֶחָד: (כח) וְעַל
 גְּבוּל גָּד אֶל־פְּאַת נֶגֶב תִּימָנָה
 וְהָיָה גְבוּל מִתְּמָר מִי מְרִיבָת
 קָדָשׁ נַחֲלָה עַל־הַיָּם הַגְּדוֹל:
 (כט) וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּפִילוּ
 מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה
 מַחֲלָקוֹתֵם נְאֻם יְהוָה:
 (ל) וְאֵלֶּה תּוֹצְאֹת הָעִיר מִפְּאַת
 צְפוֹן חֲמֵשׁ מְאוֹת וְאַרְבַּעַת
 אֲלָפִים מְדָה: (לא) וְשַׁעְרֵי הָעִיר

על

(ל) דיעם ויגד דיא אויסגאנגע דער שטאדט, אן דער מיטטערנאכטווייטע פיער טויע וזנד אונד פוינף הונדערט מאס. (לא) דיא שטאדטטהארע ווערדען בענגאנט נאך דעם

ר ש י

בנימין'ס. (כג) פאן דען איבי ריגען שטאממען, פאן דעם אסטליצען ענדע בוז צום וועסטליצען, האט בנימין איינען אנטהייל. (כד) נעבען דער גרענצע בנימין'ס פאן דעם אסטליצען ענדע נעגען דאן וועסטליצע, זאלל שמעון איינען אנטהייל האבן. (כה) אן דער גרענצע שמעון'ס, פאן דעם אסטליצען ענדע נעגען דאן וועסטליצע ווירד יששכר איינען אנטהייל האבן. (כו) אן יששכר'ס גרענצע, פאן דעם אסטליצען ענדע נעגען דאן וועסטליצע, ווירד זבולון איינען אנטהייל האבען. (כז) אן דער גרענצע זבולון'ס פאן דעם אסטליצען ענדע נעגען דאן וועסטליצע, ווירד גד איינען אנטהייל האבען. (כח) אן ג' דעם אסטליצען ענדע נעגען דאן וועסטליצע, ווירד גד ויינען אנטהייל האבען. (כט) אן ג' דעם טע הין, געהט דיא גרענצע פאן תמר (פאן אסטאדט) ביז צו מי מריבה (המדער-וואס= סעי) אדער קדש, נאך דעם באך, צום גראסען מעער. (לט) דיעס אויט דאן לאנד דאן איהר אלס ערבע פערטהיילען זאללט אונטער דיא שטאממע ישראל'ס, אונד דיעס אויט דיא איינטהיילונג שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

(ל) דיעס ויגד דיא אויסגאנגע דער שטאדט, אן דער מיטטערנאכטווייטע פיער טויע וזנד אונד פוינף הונדערט מאס. (לא) דיא שטאדטטהארע ווערדען בענגאנט נאך דעם

על-שמות שבטי ישראל שערים
 שלושה צפונה שער ראובן אחד
 שער יהודה אחד שער לוי אחד:
 (לג) וארבעת קדימה חמש
 מאות וארבעת אלפים ושערים
 שלשה ושער יוסף אחד שער
 בנימן אחד שער דן אחד:
 (לד) ופאת-נגבה חמש מאות
 וארבעת אלפים מדה ושערים
 שלשה שער שמעון אחד שער
 יששכר אחד שער זבולן אחד:
 (לה) פאת-ימה חמש מאות
 וארבעת אלפים שעריהם
 שלשה שער גד אחד שער אשר
 אחד שער נפתלי אחד:
 (לה) סביב שמנה עשר אלף
 ושסהעיר מיום יהוה ושממה:

דעם נאמען דער שטאָממע
 ישראל'ס, דרייט אין דער
 צאָהל, געגען מיטטערנאָכט,
 דאָז טהאַר ראובן'ס איינס,
 דאָז טהאַר יהודה'ס איינס,
 דאָס טהאַר לוי'ס איינס.
 (לג) דריי אָסטוייטע בעטרעגט
 פֿיער טויזענד אונד פֿינף הונד-
 דערט, היער זינד דרייט טהאַר-
 רע, דאָז טהאַר יוסף'ס איינס,
 דאָז טהאַר בנימין'ס איינס,
 דאָז טהאַר דן'ס איינס.
 (לד) דריי מיטטאָגוייטע בע-
 טרעגט פֿיער טויזענד פֿינף
 הונדערט מאַאָס; היער זינד
 דרייט טהאַרע, דאָז טהאַר
 שמעון'ס איינס, דאָז טהאַר
 יששכר'ס איינס, דאָז טהאַר
 זבולון'ס איינס. (לה) דריי
 אָבענדוייטע בעטרעגט פֿיער
 טויזענד פֿינף הונדערט; איה-
 רע טהאַרע זינד דרייט, דאָז
 טהאַר גד'ס איינס, דאָז
 טהאַר אשר'ס איינס, דאָז
 טהאַר נפתלי'ס איינס.
 (לה) דער אומקרייז בעטרעגט
 אַלואָ אַכטצען טויזענד; דער
 נאָמע דער שטאָרט זאלל פֿאָן
 נון אָן זיין: דער עוויגע
 איזט דאָזע לבסט.

ר ש י

המדה שמש מאות וארבעת אלפים קנים: (לה) סביב שמונה עשר אלף. היקף העיר י"ח
 אלף קנים כך עולה חשבון רבועה: ושם העיר מיום ה' שמה. חיי ושאל דקרחא דמספריש
 מיומא די ישרי ה' כינתייה חמן כלומר לא יקרא לה שם אחר אלא שם הראשון שהיה לה
 מיום שעקד אברהם את יצחק בנו שם שקרא לו יצחק והיא היה שמה שלם הכי יושלים
 ויש עוד לפתור ושם העיר יהיה לעתיד מיום בנינה ולהלן יקראו לה ה' שמה:

ב א ו ר

(לה) ה' שמה, כן יהיה שם העיר.
 ויש עוד לפתור ושם העיר יהיה לעתיד מיום בנינה ולהלן יקראו לה ה' שמה:
 ויש עוד לפתור ושם העיר יהיה לעתיד מיום בנינה ולהלן יקראו לה ה' שמה:

העתקה ובאור למלות לועזיות
 כפי רשיי זיל לספר יחזקאל.

- א ג יד ה', כל לשון יד וכו' אינה אלא לשון אכף וכו' כאלם ממתגע לזשטריליא בלע"ז;
 distraction ובלא"ט distrazionè (גייסטעסמבוענעהייט).
- ז ו נוצצים, אישטנללויט בלע"ז; étincelent (זיח טיזשעקן, פונקען).
- יג ברק, פלנדודיש בלע"ז; splendeur (גלטיג), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות
 ירמיי י' יג, ומרפא לשון ברכות ניט א' ד"ה ברקא.
- יד כמרמה הבוק, דלאטנליליא בלע"ז; de l'étincelle (רעט פונקענס).
- יח וגבוהם, אילוטורליליש בלע"ז; et leur sourceils (זונד זיהרע זויגעכרוינען),
 עיין מרפא לשון ברכות מ"ג א' ד"ה גבן ומרום.
- יז כבהקרה הנורא, מיי גליד חסין גליא"ה סור"ט; gelée forte (טטמקער פרוקט).
- כ ב מדבר, משמעו שהשכינה מדבר בפני עלמו וכו' ושלוחיו ישמעו סורפרלליין בלע"ז;
 for parler (עפפֿענטליך, ד. ה. זייט שפרעטליך), והוראת מלת פירר עיין מלאכי
 א' א' ומקום הנכסם שם.
- ז עקרבים, אולגיטייר"ש בלע"ז; églantier (המגעבוכטענטשוידך), עיין מלות
 לועזיות למלכים א' י"ב י"א.
- ד א לבנה, טייל"ה בלע"ז; tuile (ליגען), עיין מרפא לשון פסמים ל"ב ז' ד"ה זוכי י"א.
- ב דויק, מגווי"ל בלע"ז; mangonneau (זווארפֿעטיג, טיזידער), סוללה, באשטייגן
 בלע"ז; bastion (באָזווערק, טעגלע).
- ט ורחן וכסמים, פאניין אי אפיילטרא"ל בלע"ז; paniz et épautre (פֿענעלעהיר-
 זע, טווארען זונד טפעט), עיין מרפא לשון ברכות ל"ז א' ד"ה אורז וכו',
 והמקומות הנרשמים שם.
- טו לחם, משען לחם פיליא דופיין בלע"ז; pièce du pain (שטיק ברויז), דאגה,
 איינשא"ל בלע"ז; angoisse (הנגסט, בעדרענגניס); זייתר מסתבר שזיל סיינשא"ל
 שכן פ"י ולועזי פסד בגטין ע' א' דאגה שדואג על דבר העתיד וכו' וקריין סיינשא"ל
 ע"כ, וזכו soin (זאָרגע) כמו שכתבתי במרפא לשון שם. והוסף רש"י לפרש ובלשוניו
 ערואר; יתכן שהוא לשון אשכנז (טויער), ועיין העתקה ובאור למלות לועזיות
 שמואל א' ט' ס'.
- א הגלבים, פרקמיייר בלע"ז; parcheminier (פֿאָרמאשעטטעגערבער).
- יד ולחרפה, דיטטרוייר בלע"ז; détruire (פֿעריכטיטען — רען גוטען רוי), עיין
 העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיי כ"ט י"א.
- יז ונקוטו, מנחס חכרו וכו' וי"ת וידנקו וכו' וכן תרגם וכו' דמדנקן דמינייר בלע"ז
 demener (זיך קוועטען), וכן לועזי לקמן ב' מ"ג וכ"ד י"י זל"ו ל"א, ובמלות
 לועזיות לתרי עשר מלאכי ב' י"ג.
- יח אלה, פלנצין בלע"ז; plançon (זעלויידע, זעלויג), וכדוב מקימות לועזי רש"י
 שם אלה אולמיא (זוואבויק), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ג א' ד"ה זוטטי.

העתקה ובאור למלות לעזיות

ח ג בציצה ראשי, בשערות ראשי פלוצייל בלע"ז; floquets (התפרקקט), עיין תרגום ובאור למלות בלע"ז בש"ה ש' ב'.

ה הביאה, אלטרטיא"ה בלע"ז; a l'entrée (בייך חייגאנגע).

יד מבכות את התמוז, פיישיט פלורייר לאלקאלפ"ן בלע"ז; faisait pleurer.

l'échauffé (מחכען ווייגען דען ערהילטען).

י יב וידיהם, של אופנים והס החור וכו' שקרוין בוייל בלע"ז; moyeu (דיז חכע דעם תדעט וחקין דיז מחסע טטעקט). עיין העתקה ובאור למלות לעזיות מלביס א' ו' ל"ג.

יא ה מעלות רוחכם, העולה על דעתכם בוטרוא טלטיט בלע"ז; votre talent (חייער טריעב, זינליכקייט), עיין בבאורי לאופטיס ט' כ"ג.

יב ג אולי יראו, שמה יבנו אכרצכזויט בלע"ז; aperceveront (זיז ווערען זעצן קען, וומהרנעהווען).

ד כמוצאי, קומ"א איזוא"ש בלע"ז; comme issues (זיז דיז חויגאנגע), כלומר שהוא שם היורה על המקום ולא על אנשים היוצאים, כמו מוצאי צקר (תהלים ס"ה ט'), והפחד מוצא מים (ישעי' נ"ח י"א) וכן פירש הרד"ק.

יד אורה, אפגריי בלע"ז; épandrai (ווערע עפגרייטען, לערשטרייען).

כ הנושבות, ל"ש אשייא"ש בלע"ז; les assises (דיז בעזעטלען, בעוזההטען).

כד וטקסם חלק, דנייל"א בלע"ז; לטן נאן devineille (וומהרנעהווען).

כה המשך, שרז אלונגיא"א בלע"ז; sera éloigné (וויז פערלענגערט, זינט ווייטע געלענגען ווערען).

יג ו יוחל, לטן תחלת, זיז אומרים איקיייריא"ט בלע"ז; et croient (זוונד חיינען, גוויבען).

י חבל, אינטמיין בלע"ז; ajoutement (לחץ), והוסף רש"י לפרש זיז אומרים בלאשטייא; אין להסתפק שהבלע"ז מאובש, ול"ל כמו באיכה ב' י"ד אפלטרימיט ויתכן שהוא plâtement (זיבערטיילונג), ויהיה תרגומו שם זאל ופבל (טרוג זונד טיין), כמו שיאמר הרפתי plâtre (זיין טיינעדייערע).

יח למתפרות כסחות, קוטרא"ש בלע"ז; couturières (נעהעריינען). אצילי, אישלי"ש בלע"ז; aisselles (מחטעהוועהווען), ועיין מרפא לטן שנת ל"ב א' ד"ה ב' מרפא קו, ושם ממלא חקותי על עיני אצילי ימי הכתוב כאן. המספחות, ליזאנטמיין בלע"ז; les entements (דיז מנישטעטונגען, מנהעפטונגען), והוסף רש"י להביא דעת יז לעזים פלטרואיי"ש בלע"ז; plâtrage או plâtras (גיפספארבייט), עיין מרפא לטן יבמות ס"ג א' ד"ה שפיץ, ומרפא לטן חולין קכ"ג ב' ד"ה תורה.

יט בשעלי, כמו מי מדד בשעלו מים (ישעי' מ' י"ב) אונגיאלונגיא"ש בלע"ז; הכלע"ז משונש והוא en javelle (זונד חיינער הונד פלען), ועיין מרפא לטן מנחות ע"א א' ד"ה לבות ים. ובפחותי, איזאנפיליא"ש בלע"ז; et en pièces (זונד זונד טטיקען).

יד ג נענתי לו, שייז רפודרין בלע"ז; j'ai répondu (זיך חכען [זייהאן] ענטפערקען).

ד גזרו, פוריניע איזיריין; furent séparés (וומורדען מבעזונדערט).

פני

העתקה ובאור למלות לעזיות

יד ז פני, מיזאירא"ש בלע"ז; mes airs (חיינע ווענדונגען), כי הכלע"ז יורה על שרש פנה כמו שכתבתי בהמעמר לתהלים ל"ד י"ז ע"א.

כ שפטי, מיזאנטיסייא"ש בלע"ז; mes justices (חיינע טטרמפערעכטע), עיין תרגום ובאור מלות לעזיות לחמש מגלות קהלת ח' ה'.

כא נותרה, איירטרמא"ש בלע"ז; etre remis (ווייערע הערנעטטעלעט ווערדען).

טז ד לאכלה, אדנייר בלע"ז; בלאי"ט a divorare ובל"א a devorer (לו פערטוינע גען, פערלעהרען). נחר, נאחר מן האש ברואייר בלע"ז; brouir (פערזעהנען), ועוד פירש"י זיז לעזין אשאר"ט בלע"ז; וזכו arsis (פערברענען), וכן לועז נחר בירמיה ו' כ"ט, עיין בהעתקה ובאור שם ולהלן כ"ד י'.

טז ב הודע, פיישזוייר בלע"ז; fais savoir (טהוע לו וויסען, מחכען קונד).

ד ביום הולדת אותך, פאשייא"ה בלע"ז; fus née (וומורדעט געברען), ועיין העתקה ובאור למלות לעזיות בירמיה כ' י"ד. למשעי, לחזות וכו' אפלטריט בלע"ז; בלטן נאן aplancement וזכו aplissement (גאטטונג).

ה בגעל, אדניירמא"ט בלע"ז; abhorrement (מבטייח, גרויען, עקען).

ו מתבוססת, שווייליא"ה בלע"ז; souillé (בעזערעט).

ז בערי, לטן עד כמו בטחו בה' עדי עד אונגוי"א אגלי"א בלע"ז; en gogo de siecle (זיין דער פילנע דער לייט), כי שם siecle (ימהרהווערט) יורה גם על העת בכלל. נבונן, פוריניט אפייטיא"ש בלע"ז; furent appuyés (וומורדען זונטערשטיטעט, בעפעסטיגט, ד. ה. געוואקט), וכן לועז כוננו בתהלים ל" כ"ג עיין בהמעמר שם ועיין להלן י"ח כ"ה.

ח דודים, אמטיא"ש בלע"ז; amitié (פריינדשאפט, זיעבע).

י ואנעלך חמש, איקאלני"טווי טייזיין בלע"ז; et chaussai toi taison (זונד זיך בעטעהטע דיך מיט דמספען). ואהבשך, איפזוי"נישטווי בלע"ז; et pour ceindis toi (זיך זונגירטעטע דיך), עיין מרפא לטן שנת י"ג ב' ד"ה סינר, משי, שווייא" בלע"ז; soie (זיידע).

יא ואערך, איפאריטוי בלע"ז; et parai toi (זונד טטיקע דיך).

יד כליל, קרוני"א בלע"ז; couronne (קרנען).

טז טלאות, מכוסות וכו' פלטרוא"ש בלע"ז; plâtres (בעזענעטעט, בעדעקט), עיין מרפא לטן מנחות ל"ג ב' ד"ה ט"ה. לא באות, לא היתה ראויה זאת לבוא ויין אדנייר אינין איזירא בלע"ז; non à venir et non à être (זאנעטע ניכט קעממען, זונד זאנעטע ניכט זיין).

כח ותפשקי, לפי שדמיה אותה לזונה וכו' איזאקיי"ש"ש בלע"ז; et acesmas (זונד דוז זעלטעטעט זורעכט, ריכטעטעט לו), פעל acesmer יטן נאן הוא, והוא נרדף עם פעל ajuster (זוריכטען, מנפחטען).

כח וחזנים, לטן זות אהאנאזירא אאל"ש בלע"ז; et hennisais à elles (ווייערעטעט נאך זייהען).

לא לקלם, לדבר וכו' וכן כל לטן קלסם לטן דבור פרליין בלע"ז; parlerie (געקאנען, געטווען), עיין להלן כ"ב ד' ומרגום ובאור למלות לעזיות ש"ה ל' ג' אהנן

פני

העתקה ובאור למלות לועזיות

- טז לא אהנו, הוא לשון שכירות לויאייך בלע"ז; louage (דח ויעטעה).
- לו נחשתך, לשון שולים שקורין סוינ"ך בלע"ז; fond (גרוה, בחדטן), עיין מרפא לשון נדה ג' ב' ד"ה שולים.
- לו ערבת, מחל"ש בלע"ז; mêlas (דוח פערזויטטעסט, פערזענקטעסט).
- מ ובחקך, אין לו דמיון וי"ת ויזענך אטריפורכרוטיו בלע"ז; et transperce- ront toi (יח ווערדען דך דורככהרען).
- מז ולא, והלואי [כלומר ענינו כמו לו] וכו' אפלייא"ט בלע"ז; plüt (געפיענע עם דך! ווונטע דך!). קט, פיקיי"ט בלע"ז; בלאיי"ט pochetto (אין קוין ווענג).
- סא ולא מבריתך, לא מפרט מוכיח שלך וכו' זה הלשון קרוב ללעז שכן קורין עתה לקרובת פאטראמוני"א בלע"ז וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם ממלת אבותיו; בלי איטליא patrimonio ובלשון פרסת patrimoine (ערבגוט, ערבטהייט).
- יז ג האבר, כמו כנף אל"א בלע"ז; בלי איטליא ala ובל"א aile (פליעגען, פליטיג).
- צמרה, כל גוף האילן ובלע"ז ימי"א; בלאיי"ט cima ובל"א cime (פטילטע גיפען).
- ח צפצפה, מין אילן ערבה שענפיו מרובים שלקיא בלע"ז; בלאיי"ט salce בלי"ט saule (וויידענבוק), וכתב העובר ארץ וויזוקין בספר מסעות של, כי בסביבות מלעפ"ט נמצא מין ערבה הנקרא בפי יושבי הארץ פאפף (Safsaf) וכן כתב הרד"ק שכן שמו בלשון ערבי.
- יז כפנה, כמו אספה והוא הסוף בדברי רבותינו יש מן הדומה לו שקורין לאסופת העם בנוס"א, וכפנה הוא כמו נכפה אמא"ש בלע"ז; amas (לויזענענעיהייטען, זענענען).
- ט טרפי, עלי פויליי"א בלע"ז; feuille (באטט).
- כא יפרשו, שרונ"א פרוין בלע"ז; seront épanclus (ווערדען לערטרייעט ווערדען), עיין לעיל י"ב י"ד.
- כב דך, אין דרך וכו' שקורין גרייפ"א בלע"ז; greffe (פרהפרייז). וחלול, לשון חל וכו' אומנל"יה בלע"ז; amoncelé (אויףגעהייטעט).
- יח א מושלים אח המשל, אשנפלאי"ך בלע"ז; המעתיק בדפוס קהלסרוח העזיק-res semblance (עהנליקייט), והוא נופל רק על ענינים גשמיים הדומים זה לזה ולא על דמיון רוחני הנהוג בלשון מלי"א ואולי הוא assemblage (פערבריינדן, פערזוייגונג לוייער געגענטשטאנדע לוק גלייכניס). בוסר, פרו עד שלך נחבשל ביירג"ן בלע"ז; verjus (זויטע, זונרייע טרובע). תקהינה, אנאלירווט"ט בלע"ז; agacèrent (ווערדען טטונפן).
- יח ויראה, ראש בלבו וכו' איפארזווא"ט בלע"ז; et apereçu (זונר נאך ווהר, בענערקטע), עיין לעיל י"ב ג'.
- כה לא יחכו, כמו לא יתקו אפיי"ט בלע"ז; appuyé (זיער, בעפעטטיגט), עיין לעיל ט"ז ז' מלת נכונר, ולקמן כ"ז ט'.
- ל שובו והשיבו, שובו אתם והשיבו את אחרים דטורני"ר בלע"ז; כ"כ בדפוסים ישנים והוא detourner (מבענקען, מבלוינגען), והוא טעם והשיבו את אחרים, ולא כמו שהעתיק המעתיק בדפוס קהלסרוח retourner (לזיקקעהרען), כי זה הפעל אינו יולא וקוטוחם

העתקה ובאור למלות לועזיות

- כ מג וקוטוחם, (ת"י) ומי נקון וכן ת"י הנאחיס דמוני"ר בלע"ז; עיין לעיל י' ט'.
- כא ג ונצרבו, לשון כרב טררי"ר בלע"ז; retirer (איינזענענען), עיין מרפא לשון זכמים כ"ג א' ד"ה חומר.
- יד מרוטה, פורפיי"ט בלע"ז; fourbie (פאריט, געפוטט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות איוב כ' כ"ה.
- טו ברק, זורירות פלדור"ט בלע"ז; עיין לעיל א' י"ג.
- כ אבחה, לשון נביחה גלאפישמייט בלע"ז; glapissement (קומפיען, קרייטען).
- כד ויד ברא, מקום פנה מן הקוליס וכו' אישכטי"ר בלע"ז; essarter (זוועכער מי-כען דורך אויזרייטונג דער געשטרייע), עיין חרנוס ובאור למלות לועזיות יהושע י"ז ט"ו. והביא רא"י בשם מנחם שהוא לשון ברירה ולעזו ברא ליש"ט בלע"ז; élisant (אויזזעהלער).
- כו אם הדרך, קארפוי"ר בלע"ז; carrefour (טיידעוועג). קלקל, ליהט וכו' יש לועזים קלקל טרא"יש בלע"ז; trait (געלעגטן), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה ט' ז'.
- כז ד וקלסה, דבה שהכל נדברים בך פלרי"ך בלע"ז; למעלה ט"ז ל"א פירש כל לשון קלסה לשון דבור וכן פירש נחבוק א' י' כל לשון קלסה לשון דבור, ושם בהעתקה ובאור העיזותי של"ל לשון דבה כדוגמתו פה וכן לעזו דבה נמדבר י"ד ל"ו עיין בהמעמר שם, ולהלן ל"ו ג' ובתהלים ל"א י"ד, ושם לעזו ג"כ כל דבה שזמקרא פלרי"ך בלע"ז; parlerie (געטוועטן, געפליידער, געריכט), כלומר ליגאל דמשתמע לתרי אפי לטוב ולרע, והעיקר כי דבה ודבור נרדפים הם, כמו שפירש ש"ה ז' י' ואין לריך תיקון.
- כח ג עשו, איטיינירי"ט (כ"כ בדפוסים ישנים) בלע"ז; etreignoient (יח דריקטען פיעסט לונזענען).
- ח וחעגב, ותתאחה אוטיי"ר בלע"ז לעז אחר דישיי"ר ע"כ; הראשון משובש והוא souhaïter (ווינטען, פערלנגען), כמו בסמוך פסוק י"ג, והשני נרדף לו והוא désirer (געווינטען).
- י ושפטיים, כמו שפטים יושטי"ש בלע"ז; עיין לעיל י"ד כ'.
- יא עגבהה, תאחה זויטי"ר בלע"ז; souhaïter כמו למעלה פסוק ח'.
- יז וחקע, אשלוקי"ר בלע"ז; פעל נושן eslocher (פערנענקען, זוינקעהטען), עיין מרפא לשון בכורות מ' א' ד"ה שנשמתה ירכו.
- כג וקרואים, שמוי"ך בלע"ז; semonce (איינלודונג).
- ל עשה, לשון פעול פייטי"ט בלע"ז; faisant (מחכער), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות בירמיה ל"ב ל"ג ולמד אותם.
- לד ומצית, לשון מוזן עד התמלית איזנרא"ש בלע"ז; et suceras (זונר ווייסט אויסזיגען). הגרמי, כמו ועלמתי"ס יג"ס וכו' רונגי"ר בלע"ז; ronger (מב-כאגען, מבכייסען), עיין מרפא לשון שנת קמ"ו ב' ד"ה מחמד, ועיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה כ"י י"ו.

העתקה ובאור למלות לוועיות

כג מ לאשר, ת"י לאחר אלליא בלע"ז; au lieu (לור טטעלונג, לוצ קרטע), כחלה, מין לבע ושמו כחול ולבועות. בו עיניהם אקליריא בלע"ז; זהו בליאט collirio (חויגעטנאבע), עיין מרפא לשון שבת י"ח א' ד"ה קילור.

מא מטה כבודה, מוכללת במלעות נאות פרידייא בלע"ז; בליאט parato (טחפע-טענטשווק, מיט טחפעטען בעהאנגען).

כד ו חלאתה, זוהמתה וכו' ע"י הרחתה שקורין אקומיא בלע"ז; ècume (טיק).

ט המדורה, הסק גדול פוייאה בלע"ז; בלאן נוסן fouyau (גרמסעס פֿאָנקקער-רעס פֿייער).

י יחרו, יבשו ויעשו אורשייר בלע"ז; פעל נוסן arsir (פֿערברענען, פֿגגעברעננט זיין), עיין לעיל ט"ו ד' מלת נחר.

יז האנק, התמקמק בשתיקה שוא"ש דמוי"ץ בלע"ז; soi demene (זיין לערקירטט, קוועלערפֿילונט), עיין לעיל ו' ט'.

כב שפב, גריו"ץ בלע"ז; groin (טנולע), עיין מרפא לשון שבת קכ"ט ב' ד"ה מאה שפמי.

כג ונמקחם, אישרווי"ץ דמוי"ץ בלע"ז; et serez demene (זייהר ווערדעט לער-קירטט זיין), עיין לעיל כסוק י"ז.

כה ו שאמר, שאט לשון אף גלומניט בלע"ז; goulument (מיין גיעריגעס פֿער-טוינגען), עיין בהמעמר לתהלים י"ז ב'.

טז חוף, מרק"א בלע"ז; marque (גרענלע, בֿהרר, רחיר), עיין העתקה ובאור למלות לוועיות מלכיס ב' ג' כ"א.

כו ט ורחי קבלו, הוא אחד מתחבולות המזור לזרוק באבנים גדולות ומכה כנגדן אילקוליא"ה דאפריורי"א בלע"ז; et le coup de sa pierriere (חורר דער טשפֿס [שאַק] זיינעט טטיינטייבערס), והו כדעת יז לועזין קבל פרייר"א (טטיינטייבער, טטיינטייבער), וקראת הכלי בן לפי שהוא מכה נגד האבנים הנזקקות ביד, ועל ידו יחשו לבא אל מטרת חפצו ומלת קבל בארמי עיניה נגד, והביא רש"י עוד ויש לועזין קבלו דאחרבלוט"א בלע"ז; והו דעת רבינו גרשום כמו שהביא הרשב"ם בפסחים קי"א א' ד"ה מתקטלין בחיק קבל, וכן לועז רש"י שם ד"ה חיק קבל ארק"א בלישטר"א כמו ומחי קבלו יתן וגו' והו שם כלי מזור שהיו נהוג בימים קדמונים וידוע בשם arbalista, arcubalista, או balistra (חראברוסטבאָנגען, חראברוסטייטסונג), עיין ספר המלך ל"א לתרעונג מלת חראברוסט; והרד"ק כתב שהמ"ס במלת מחי נוספת והו מדברי רבותינו ז"ל מתקטלין בחיק קבל (כ"ל) נגמאל דפסחים שם, ובכל דפוסים אשר היו לפני באשר הולחתי לאור הש"ס בעז"ה כתיב בחיק קבל, ולולא התבוננתי עליו ועל מקומו ביחזקאל, הייתי מתעורר על הגליון להחזיק בגירסת הרד"ק, ואין להסתפק אגס רש"י ורש"ם גרסו כן ובדפוס נשתבשה הגירסת) והו הקטת שקורין (בליאט) ארק"א בלישטר"א arco balèstra ומורים בו חכים לעומדים בחומה שלא יעמדו בחומה מפקד החכים ולא יחמו ע"ב; ונראה שהוא כלי מזור הנקרא ג"כ בליאט balèstra a bolzoni (מיין הוטעט קריגעריטעס געטיטל, וווייט מיין גרמסע בָּאָלְזֶן געגטן דיז טטראטווערן פֿכטעס), ויהי

העתקה ובאור למלות לוועיות

קמט

ויהי תרגום הכתוב בלי"א: דיז בָּאָלְזֶן זיינער חראברוסט ויזר ער טוידערן געגטן דיינע חויערן.

י משפעת סוסיו, כשיז סוסים הרבה מעלים אבק וכו' ונעשה בעגן וכו' הוא קרוי שפעת וכו' דלאפווי"ץ בלע"ז; de la foison (מיין חויבערפֿאָנס, מיין גרמסער זענגע), עיין מרפא לשון סוטה י" א' ד"ה כמה בירכו.

יז החיהם, לורמריימיט בלע"ז; leur frayement (זייהר טרעקען גרויזען).

כז ג מבואות ים, פורט בלע"ז; port (הפֿען).

ה חורן, הוא העץ הזקוף וכו' שבו תולין המפרס שקורין בוייל"א בלע"ז; voile (זעגע), ובכ"ב ע"ג א' ד"ה אדרא הוסוף רש"י לפנא להוליד את הספינה נרות, עיין במרפא לשון שם. ועוד לועז חורן משי"ט; mäst (מיסטבוך), עיין מרפא לשון בכ"ב קס"א ב' ד"ה מכות א'.

ו אלונים, מין עץ סרק שקורין קיישי"א בלע"ז; chène (חיינע), עיין מרפא לשון מוחות ס"ג א' ד"ה דומה כמין חפוח הברתים. משוטיך, הם וכו' שמוהיגים בהם האניה ריימ"ש בלע"ז; rames (רודער פֿיר גרמסע פֿהרלייגע), עיין מרפא לשון בכ"ב ע"ג א' ד"ה משוטות. קרשך, הוא הקש הרחב וכו' ובו מהפכין את הספינה וכו' וכן החובל אחז בו ובלשון המשנה קברניט ובלע"ז גובריינאל; gouvernail (טטייעררודער).

ז מפרשך, הוא שקורין בלי"א שיג"ל (זעגע) ובלע"ז בוייל"א; עיין לעיל פסוק ה' לבס, לפורשו וכו' נס בלאן משנה כלונס ובלע"ז פורק"א; perche (טטחגע), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ב ב' ד"ה כלונסות.

ט מחויקי ברקך, מחקיני בדקך שלא יכנסו בהם המים אפייטוויט טאקראז"א בלע"ז; appuyent ta crevasse (וועלע דיינען ריס טטיילען, בעפֿעטטיגען), עיין לעיל י"ח כ"ה. לערב מערבך, לשון ערובה גראטי"אה בלע"ז; garantie (בירג-טחפֿט, געוועהרלייטונג), עיין העתקה ובאור למלות לוועיות ירמיה כ"ה ב'.

יא וגמדים, שמעתי משמו של רבי מנחם ע"ש שירדים ביד עד התהום ומשערים גומדי אמות עומקה נקראו גמדים אנדווי"ש בלע"ז; entoiseur (חויזעססער). שלטיהם, הם אשפות שותנין בהם חכים וכו' קויכריי"ה בלע"ז; זהו לשון אשכנז (קעלער) כמו באיכה ג' י"ג, ובלשון לרפת carquois.

יב בריל, אשטיי"ן בלע"ז; étain (ליין), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ד ב' ד"ה בבען.

טז והבנים, (ת"י) וטוסין עופות שזמן פאווי"ן בלע"ז; paon (פֿפֿויז).

טז בנפך, איקרנוליא בלע"ז; carboucle (קארבונקעל, דער קריגעטנאטיטע בונט-קחטע רובין), עיין מרפא לשון בכ"ב ע"ה א' ד"ה אקדת.

יז בחטי מניה, שם מקום וכו' וי"ת בחטי דריאש לשון קבולת מנינים הרבה טרוק"א בלע"ז; trochet (בישען), עיין מרפא לשון בכ"ב ס"ח ב' ד"ה חילת הקנים. ופנג, ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג וכו' וע"ש ריש הטוב נקראת יריחו באלסמ"א בלע"ז; בליאט balsamo (בֿאָלְזֶן).

יט ברול עשוה, עשי כעשיות מ"ש בלע"ז; masses (מיסטע, קוואפֿען), עיין תרגום

חרגוס ובאור מלות בלע"ז לחמש מגלות ש"הה ה' י"ד, ומרפא לשון שבת קמ"ד ב' ד"ה עש"שיות.

כר במכלולים, נדברים שהם למכלול פרמיטי בלע"ז; parement (טווק ליערדע), וכן לועזי מכלל יופי (ההלים נ' ב') עיין בהמעמר סס. ובגנוי ברומים, נחכשטי פאר שגונין אותן בארגונין שקרוין אסקריין בלע"ז; ècrin (טריין). וארווים, י"ת במגדלי אפי הדסים אותן ארגונין היו נחונין במגדל עץ הדס וכו' והמגדלים שנתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדול שיפריינט"ש בלע"ז; כבר מלתי אמורה במרפא לשון ערכין ל"ב א' ד"ה מגדלות שהוא soupents (חיינע פארט הע"ג גענערע פערטומאן, וועלכער מן דער דעקקע, ווערד חיינעס ליזשערס, פֿרער זקסט מן חיינען געביידע זענענעבועט חיוט).

לו שרקו, שובלייך בלע"ז; siffler (ליטען, פֿעייטען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ט' ח'.

כח יב חכניה, פיינטוריא בלע"ז; בלשון איטליא pintura ובל"ז peinture (געשקווע, טיורערייח).

כד במאיר, כמו זרעת מארת פונייט בלע"ז; poignant (טעטענער), עיי בהמעמר לספר ויקרא י"ג ב"א.

כט ד החים, כמין טבעות ברזל אייניש בלע"ז; anneaux (רינגע). בקשקשוהך, אינטישאיקארדי"ש בלע"ז; en tes échardes (מן דיינען טעטלען), ויחכן ש"ל en tes écailles (מן דיינען טופפען).

ה ונטשחך, אינטנדרטיי בלע"ז; et j' étendrai-toi (חונד חך ווערדע דך הינטערקעקן), עיין מרפא לשון עירובין ק' א' ד"ה ואין נתלין באילן.

יא השב, שריא אשיניא"ה בלע"ז; sera assise (ווינד בעטעטלט, בעוועהט זיין), עיין לעיל י"ב ב'.

יח מוקרה, קאלוי בלע"ז; בלשון איטליא calvo ובל"ז chauve (קאהו). מרוטה, פליא"ה בלע"ז; pelé (פֿעגעהמערט, גאטליג).

ל וכל הערב, ת"י וכל סומכותא וכו' גרנטיא"ה בלע"ז; עיין לעיל פ"ו ט'.

לא ג צמרחו, לימ"א בלע"ז; עיין לעיל י"ז ג' מלת זמרת.

ד העלוהיה, פושיץ בלע"ז; fossé (גאָפֿען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' י"ח ל"ב.

ז רלוחיו, אף הם לשון ענפים וכו' כמין דליות הכרם שיטרוויילא"ש בלע"ז; ses treilles (זיינע רעקען, רעבען), וכן פ"ו לעיל י"ז ו' דליותיו, זמורותיו, ועיין מרפא לשון כתובות קמ"א ב' ד"ה דלית.

ח וערמונים, קשטיני"ש בלע"ז; châtaignes (קאסטאניען), עיין מרפא לשון ר"ה כ"ג א' ד"ה ערמונים.

טו עלפה, בשבילו וכו' כדס שמהעלף ורמו פורחת פשמי"ר בלע"ז; pamer (פֿער-טוועטען), עיין מרפא לשון שבת ט' ב' ד"ה יתעלפה.

צפתך

לב ו צפתך, טונפרוטמי"ט בלע"ז; ton flotement (דיין טווייטען, דיין הערוו-טווייטען), ובא רי"ש חמורת הלמ"ד כמו למעלה כ"ט ד'. ואפיקים, רארי"ש בלע"ז; rivières (פֿרייסע), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה י"ד ו'.

א איש לנפשו, כל אחד על עצמו שווימא"מא"ש בלע"ז; soi-même (זיך זעלבסט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה י"א י"ד.

ב לצופה, באדיט"א בלע"ז; vedette (טיורועפֿע, טהורוועפֿטער), וכן בל"איט vedetta.

ד אה הנחלות, את הנחשות מאין כח דולרושא"ש בלע"ז; douleureuses (דיח זיידערען, טוערלבעהפֿעטעטען).

ב רזה, מייגרא בלע"ז; maigre (מאגער).

ג ורבה עם, פארלמני"ט בלע"ז; בלשון איטליא parlamento (פֿעפֿענטליכע רעדע) ועיין לעיל כ"ב ד'.

לא ונקוטהום, דומי"ר בלע"ז; מתורגם לעיל ו' ט'.

ז וקרמתי, לשון קרוס איקוטייארי"א בלע"ז; et je crouterai (חונד חך ווערדע זיבערהייטען, זיט הויט זיבערליעהען).

ד ושובבתיך, אעשה אותך טוב אננוי"ש"ר בלע"ז; invicieux (אמטערעהפֿעט), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות ירמיה ג' ו'.

ט כשוואה, כחך המכסה את הארץ שואה ברואליט בלע"ז; ז"ל ברואלי"ה בלע"ז, brune (דיכטער געבען), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות איוב ל' ג'.

כ המדרגות, אני שמעתי וכו' אסקלונ"ש בלע"ז; echelons (זייטערטרפֿעסטען), עיין מרפא לשון עירובין ע"ז ב' ד"ה ששליבותיו.

לט ט בנשק, אנארמורא"ש בלע"ז; en armures (זיט וואַפֿען).

כא אה משפטי, את פורענותי יושטי"א בלע"ז; עיין לעיל י"ד ב'.

ז והחא, הוא י"ע שקרוין אפנדי"ן בלע"ז; apprentis (דער ניערערע חכבוז מן חיינער הָהען ווערער), עיין מלת י"ז בהעתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ו' ה'.

ט ואיליו, אשיטערי"ן בלע"ז; et ses etances (חונד זיינע פֿעיינער, זיינע טטיטלען).

יב וגבול וגו', התאות שמכאן ומכאן וכו' זהו לשון וגבול אשימי"ל בלע"ז; אין להסתפק שהבלע"ז משבש ועינו espace (לויטענרויך).

טו חמרים, ת"י כותחא וכו' כמין כותרות דומה לדקל וכו' פומי"ל בלע"ז; pommeaux (קענפֿע), עיין העתקה ובאור למלות לועזיות מלכים א' ז' ט"ו מלת כותרות.

יז ורצפה, פלנקיין בלע"ז; planche (דיהוע, באָרען), והוסיף רש"י לחוות דעתו וז"ל ורצה אומר אני שהוא עלייה וכו' ועל אותה העלייה היו הלשבות קנכרא"ש בלע"ז; chambres (קאמערן).

ל ואילמות, ארבו"ן בלע"ז; מלה נושנת hors-bouge (זייטערע קאמער, פֿער-זיטער), ויש דפוסים שכתוב בהן ארקי"ן; והו arches (געוועלבע באָגען), עיין מרפא לשון זכרים נ"ח א' ד"ה כיסין.

ואילור

העתקה ובאור למלות לוועזיות

מ לו ואיליו, אשפוק"ק בלע"ז; et ses portiques (חומר זיינענדיגע, בן-גענהאלטן), עיין מרפא לשון כרכות כ"ב ב' ד"ה בקילעא, ובג"ב י"א ב' ד"ה בית שער.

לח באילים השערות, יש כפרסה פסוקים קורין לכתפות השער אילים מיינש"ל; בלע"ז; הנלעו משובש והוא תרגום אל כתפות (מלעטן), עיין לעיל י"ג י"ח, וענינו לך כמו י"ד.

מא ה רוחב הצלע, אפדי"ץ בלע"ז; עיין לעיל מ' ז' מלת והתא.

ובאוח בקיר, קורות עליות וכו' והיו לחיות אחיים בקיר הבית קבועים בחזקה סופרי"ש בלע"ז; הנלעו משובש והוא fortifié (בעפעסטגט).

ז וגסבה למעלה, ומוסדה מסיבה שקורין ווי"ץ בלע"ז וכו' ובל"א קרוי ווידל"שטיין; ליל ווענערעטטיג, עיין העתקה ובאור למלות לוועזיות מ"א ו' מ' מלת בלולים.

טו ואלמי החצר, סופו של מקרא זה וכו' ואמר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה למיזוק וקורין להם פיליר"ש בלע"ז; piliers (פלייר).

כה ועב, טרי"ף בלע"ז; trave (כתוקע).

מב א הלשכה, אל מקום הלכות קנברי"ץ בלע"ז; עיין לעיל מ' י"ח.

מד יא פקודות, קומאנדי"ש בלע"ז; commandès (בעטעלעטע).

טו בתעוה, קנאיינשארר בלע"ז; puand ils errèrent (מלם יוז פאטווייטעטען, הערען חירטען).

יח פארי, קאפייל"ש בלע"ז; מלה נזנית בלי"ל chapelles ובלי"איש cappelli (קאפפען, מיטלען). ביזע, שנינו בברייתא וכו' שהוא מקום זיעה אלנאזיר"א בלע"ז; en la sueur (חיץ טווייסע).

כ כסום יכסמו, ככוסמת זו וכו' ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השזה וכו' אמוליר בלע"ז; amouler (ביורען, חיינע פֿערק געבען), עיין רש"י ישעי' מ' י"ב מלת מ. כ. נ.

ל להניח, אפטי"ר בלע"ז; à poser (זו זעטלען, זו זעגען).

מה ד ומקדש למקדש, ומשם מאות וכו' לזורך המקדש אישיינטיג"א אלשיינטואיר"א בלע"ז; une sanctification au sanctuaire (חיינע הייזיגונג פֿירם הייזיגטוהן).

יא האיפה והבת, לשון מדה חמר וכו' מו"ו בלע"ז; muid (חיין געוויסעס ממש פֿיר טרעקענע חומר פֿויסטיגע דינגע, פֿאס, טאננע), וגם בלי"א שמו Muid, Müdd.

יב המנה, לזול"ט בלע"ז; le soixant (דמז זעכציג, דמז זעכציגער געוויכט).

יד מעשר הבת, העיסור וכו' די"ץ מזור"ש בלע"ז; dix mesures (לעהן ממש).

טו ושה אחת, מיוסד וכו' מזמר נדריכס לומיליר בלע"ז; le meilleur (דמז בעסטע).

מו יד לרם, איאפרשי"ר בלע"ז; à affraichir (זו ערפֿריטען, זו בעפֿייכטען), והביא רש"י עוד לישא אקרינא אימלליר בלע"ז; à mêler (זו פֿערמענגען).

— כא מקצועי, אנגלי"ש בלע"ז; angles (ווינקען), עיין מרפא לשון תמיד כ"ז א' ד"ה והלויס.

העתקה ובאור למלות לוועזיות קנא

מז ב מים מפכים, בויאזיריט בלע"ז; bougeaient (כעוועגטען זיך וועג, ריהרטען זיך פֿאן דער טטעלע).

— ג אפסים, הם הקרסולים קביליי"ש בלע"ז; chevilles (קנעלע), עיין מרפא לשון חגיגה י"ג א' ד"ה קרסולי.

— ה שחו, נואירי"ט בלע"ז; nageoir (טוויינפאנטן; פֿלום, וואַרודך וואַן ניכט וואַטען קאָן, זאָרען טוויינען מו"ש), והוא שם בפלם אחר כמו שפ"י הרד"ק.

— ז עץ רב, אאזיר"ץ בלע"ז; arbres (ביישע) כלומר שהוא שם כללי לכמה מינים.

— ח הגלילה, לאמרק"א בלע"ז; la marque (דמז גרענלע).

— יא בצאתיו, של יס וכו' מרשי"ק בלע"ז; maraiche (זוואַשן), עיין מרפא לשון סנהדרין ה' ב' ד"ה מי בלע"ז.

מח כ אחוות העיר, פורפרי"ש בלע"ז; pourpris (חווקריי, חוופפֿאנג).